"صورت مشکل (مسلم لیګ) سره کېږي"

س ۱۲ ص ۵۳۳ [illegible]

ص [illegible] اشتر [illegible] [illegible]

ده مسلم لیګ غړو هر څه دعوی چه کوي

لکن حقیقت دا دی چه دوی د جماعت

بنیاد [illegible] او [illegible] هندو د مشوره

مطابق [illegible] هندو قائم کړی دی

دوه جماعت د مسلمانان [illegible]

[illegible] دی بلکه [illegible] هندو [illegible] شوی

د [illegible] میدان ته [illegible]

په [illegible] هندو مسلم [illegible]

[illegible]

[illegible] د مسلم لیګ [illegible]

[illegible] هندو [illegible]

په [illegible] او [illegible]

ختم [illegible] چه مسلمانان په [illegible]

په هندوستان حکومت [illegible]

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ژوند
او
جد وجهد

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حسن [illegible] د باچاخان د [illegible]

[illegible] د لیلی —

[illegible] علامه خلق د کتاب [illegible]

د [illegible] آقا په طبع [illegible]

[illegible] ——— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

قاعده داده چه څه کتاب ولیکي نو د چا په نامه یې منسوب کوي، د مخفي صاحب د ا نظم زما د ژوند فکر، عمل او جد و جهد د پښتوني ملګري دی نو ځکه زه غواړم چه زه دا خپل کتاب، "زما ژوند او جد و جهد" تا سو ته د دې نظم د یادګیرنې سره وړاندې کړم.

(۱)

خاونده ته و دا نه کړې | زمونږ د يو والي حجره
یو ځای پکښې ځانه کړې | د پښتو له خوره
یو زړه یو سا یو ماني کړې | دې بېل او بېل پښتون لره

(۲)

کشمیر نه تر هرات هورې | بلوچستان نه تر دوړې
دا قول پښتون د یو ځیرې | څه رنګي پرووت زړې زړې
دیو وجود په ماني کړې | یا خدایه دا زره زره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه

(۳)

لویو تپو دپښتنو — په غوره په سم پوتو رنو

نمسو دلویو پلرګنو — راځئ چه یو شو لیونو

یالویه خدایه ودانه کړې — سپیره بیلتون لره دیووه

(۴)

پښتو زمونږه چرته یې — ولې له مونږه بیرته ئلې

زمونږه زړه ځیګرتیرې — زمونږ دقام وزرته ئلې

په مونږه لاره آسانه کړې — چه مونږه یوشو کل سره

(۵)

دپښتنو اول نیکه — خواره نمسی دې یوکړه

داشانی تیت دې دوي په څه — خبر له یوله بل نه

یالویه خدایه ودانه کړې — سپیره بیلون لره دوېږه

(٦)

زمونږ له ملک نه دښمنان — یاخدایه لرکړې دا زمانان

په مونږه کړې زمونږه خان — زمونږ دقام زمونږ دځاان

رنها زمونږ له ځانه کړې — دپښتنو توره تیاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخونه
شروع کوم په نامه دخدای چه بښونکی او مهربان دی:	۱ - ۴
کورنۍ	۴ - ۵
تاریخي پس منظر	۵ - ۱۲
دپښتنو خوبونه او دوددونه	۱۲ - ۱۳
دپیرنګی اثرات	۱۴ - ۱۶
زمانیازمېن توب	۱۶ - ۲۰
سکول ته تګ او هغه وخت:	۲۱
ابتدائی تعلیم - دپېښور سکول	۲۲ - ۲۵
دکلی ماحول	۲۵ - ۲۹
مشن سکول	۲۹ - ۳۰
زما استاذ	۳۰ - ۳۱
کلیوالی لوبې	۳۱ - ۳۴
اخترونه ومیلې	۳۴ - ۳۶
داماما نو بیاشت	۳۶ - ۳۸
کلی کلوبغی	۳۸ - ۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
سخات خیرات	۴۰-۴۵
یوه لطیفه	۴۵-۴۸
واده مبادی	۴۸-۵۲
دیوي پېغلي قصه	۵۲
فوج کښې کمیشن	۵۲-۵۸
بیا تعلیم پسې	۵۸-۶۲
ﺫﻯ میدان، تازه افکار:	۶۲
د عالمانو سره تعلق	۶۲-۶۵
مدرسې جوړول	۶۵-۷۰
دیوبند سره تعلق	۷۰-۷۳
شیخ الهند صاحب او سندهي صاحب	۷۳-۷۴
قوم پرستي	۷۶-۷۹
ورومبی واده	۷۹-۸۴
آګره کښې د مسلم لیګ جلسه	۸۴-۸۸
کلي وطن کښې تعلیم او تبلیغ	۸۸-۲
د شیخ الهند صاحب سره:	۹۳
د شیخ الهند صاحب خط	۹۴-۵
آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش	۹۶-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
چمرکنډ	۱۰۱ - ۱۰۴
سالارزی، ماموند	۱۰۴ - ۱۰۷
اولنی جنګ عظیم	۱۰۷ - ۱۰۹
دحاجی صاحب هجرت	۱۰۹ - ۱۱۰
زما بونیر ته تګ	۱۱۰ - ۱۱۳
بونیرکښې دپیرنګیانو سازش	۱۱۳ - ۱۱۴
مدرسې بند شوې	۱۱۴ - ۱۱۹
مومندو ته دحاجی صاحب هجرت	۱۱۹ - ۱۲۲
دسوات دباچاهۍ کشاله	۱۲۲ - ۱۲۶
دپیرنګیانو مظالم	۱۲۶ - ۱۳۰
رولټ ایکټ او مونږ :	۱۳۱
دیورپ جنګ	۱۳۲ - ۱۳۳
وبا - درومبی تهٔ مرګ	۱۳۳ - ۱۳۵
رولټ ایکټ	۱۳۵ - ۱۳۷
زمونږ جلسې	۱۳۷ - ۱۴۳
زما ګرفتاری	۱۴۳ - ۱۴۹
زما د بابا او نورو کیسانو ګرفتاری	۱۵۰ - ۱۵۴
د جیلخانې حالات	۱۵۴ - ۱۶۰

عنوان	مخونه
دقیقه خلاصه ډل	۱۶۰ - ۱۶۱
د دوهم واده تیاری او بیا گرفتاری	۱۶۲ - ۱۶۵
رهایی او دوهم واده	۱۶۶ - ۱۶۸
خلافت، تحریک او هجرت :	۱۶۹
د هلی کښې د خلافت کمیټی جلسه	۱۷۰ - ۱۷۱
هجرت	۱۷۲ - ۱۷۴
مونږ کابل کښې	۱۷۵ - ۱۷۷
باجوړته واپسی	۱۷۷ - ۱۷۸
دیر کښې د خالونو مدرسه	۱۷۸ - ۱۸۰
ذهنی انقلاب :	۱۸۱
تعلیمی او اصلاحی جدوجهد	۱۸۲ - ۱۸۳
د اتمانزو آزاد سکول	۱۸۳ - ۱۸۶
د خلافت کمیټی صدارت	۱۸۶ - ۱۸۸
جیل او د جیلخانی قصه :	۱۸۹
دفعهٔ ۴۰ کښې گرفتاری	۱۹۰ - ۱۹۳
د چمرکنډ مجاهدین	۱۹۳ - ۱۹۵
د پیرهٔ اسماعیل خان جیل ته بدلی	۱۹۶
د جیلخانی قصه	۱۹۶ -
د جیل بد معاشی	۲۰۲ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
زما مشقت	۲۰۵ - ۲۰۶
جېل کښې پرې جنبې	۲۰۶ - ۲۱۳
جېل کښې زما ګناه	۲۱۳ - ۲۱۶
ډېره غازی خان جېل	۲۱۶ - ۲۲۳
د جېل ژوند	۲۲۳ - ۲۲۸
د پښتنو په هکله غلط پروپیګنډه	۲۲۸ - ۲۳۲
زما د غابښونو مرض	۲۳۲ - ۲۵۷
مذهبی تعصب	۲۵۷ - ۲۶۵
لاهور جېل ته دوباره تګ	۲۶۵ - ۲۶۹
مطالعه	۲۶۹ - ۲۷۵
د لاهور جېل نه بیا ډېره غازی خان ته	۲۷۵ - ۲۷۸
د مور مرګ	۲۷۸ - ۲۷۹
د سیاسی قیدیانو جنګونه	۲۸۰ - ۲۸۹
میانوالی جېل ته	۲۸۹ - ۳۰۰
رهائی	۳۰۰ - ۳۰۴
سیاسی مرکې او پښتون اخبار:	۳۰۵
کلی کور کښې	۳۰۶ - ۳۰۸
د فخر افغان لقب	۳۰۸ - ۳۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
انجمن او مدرسی	۳۲۰ -۱۳۱۳
دحج سفر	۳۳۳ -۱۳۲۰
پښتون (اخبار- مجله)	۳۳۹ -۱۳۳۳
امان الله خان	۳۴۷ -۳۳۹
نادرخان	۳۵۲ -۳۴۷
منظم سیاسي جدوجهد ....:	۳۵۱۳
لاهور کښې دکانګرس جلسه	۳۵۱۴
خدایي خدمتګاری	۳۵۹ -۳۵۱۴
دوری	۳۶۶ -۳۵۹
مرغز کښې جلسه او یوه قامي پریکړه	۳۶۸ -۳۶۶
اتمانزو کښې لویه جلسه او مشاعره	۳۷۰ -۳۶۸
ګجرات جیل او کانګرس سره تړون :	-۳۷۱
ګرفتاری سنه ۱۹۳۰ع	۳-۳۷۲
ګجرات جیل	۶-۳۷۴
دقصه خاني واقعه	۳۷۶
ګجرات جیل کښې	-۳۷۶
دپیرنګي جبر او دپښتنو عزم	-۳۸۰
کانګرس او مونږ	-۳۸۶

عنوان	مخونه
پټیل کمیټي رپورټ	۳۸۹-۳۹۰
دګجرات جېل ملګري	۳۹۰-۴۰۷
رهایي	۴۰۷-۴۰۸
لاهور کښي زما استقبال	۴۰۸-۴۱۴
ګاندهي اروین پیکټ	۴۱۵
دورې	۴۱۶-۴۱۸
دکانګرس جلسه کراچي کښي	۴۱۸-۴۱۹
دخدايي خدمتګارو (سرخپوشو) بنه اثر	۴۱۹-۴۲۰
کراچۍ کښي مصروفیت	۴۲۰-۴۲۵
دهندوستان دوره	۴۲۵-۴۳۰
وطن ته واپسي	۴۳۰-۴۳۵
دپنجاب دپښتني علاقو دوره	۴۳۶-۴۳۹
زمونږ کار او دپیرنګي سازشونه	۴۳۹-۴۴۱
دکانګرس کمیټۍ په ځای دسرحد جرګه	۴۴۱-۴۴۳
دګاندهي جي په بلنه باردولي ته تګ	۴۴۳-۴۴۵
دیویداس سره دوره	۴۴۵-۴۵۱
بابړه کښي درامه او زمونږ کمزورې ملګري	۴۵۱-۴۵۸
دپیرنګیانو دجبر وتشدد زیاتوالی	۴۵۸-۴۶۴
ددیویداس ګاندهي دسرحد دوره	۴۶۴-۴۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
د راوند تهیل کانفرانس ورځو کښې:	۴۷۱
په ځمبې کښې د	۴۷۲-۴۷۳
د جرګې مشرانو کښې اختلاف	۴۷۳-۴۷۵
شملې ته زمانګ	۴۷۵-۴۸۷
شملې کښې زمونږ مصروفیت	۴۸۷-۴۹۱
دفارن سکرتر او هوم سکرتر سره لیدل	۴۸۸-۴۹۶
خپله صوبه کښې کار:	۴۸۱۷-
د پېره اسماعیل خان ته تګ	۴۸۸۱-۴۹۰
اتمانزو ته واپسي د احمد شاه معامله	۴۹۹۰-۴۹۴
د پېرو دوره	۴۹۹۴-۴۹۹
د سرحد لویه جرګه	۴۹۹۱-۵۰۱
د هزارې دوره	۵۰۱۱-۵۲۲
د هزارې نه واپسي	۵۲۲-۲۶
د ترنګزو حاجي صاحب او خدایي خدمتګاري	۵۲۶-۲۷
د خلیلو مومندو دوره	۵۲۷-۹
مانړکا نو بانده، اورمړ، خالصه	۵۲۹-۲
لاټ سره لیدل	۵۳۲-
د نوښار په تحصیل کښې جلسې	۵۳۵-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
صوابي تحصیل کنبې جلسې	۵۴۵-۵۳۷
دلويې جرګې اجلاس	۵۴۸ - ۵۴۵
زه هزارې باغ جیل کښې باهر عامه ګرفتارې:	۵۴۹
په دې کښې ..... زمونږ ګرفتارې	۵۵۲ - ۵۵۰
عامه ګرفتارې او تشدد	۵۵۴-۵۵۲
هزارې باغ جیل کښې	۵۵۹ - ۵۵۴
بهادر بنځه	۵۶۴ -۵۵۹
زمايه صوبه سرحد او پنجاب بنديز:	۵۶۵
په سرحد زما بنديز - آل انډيا کانګرس	۵۷۰ -۵۶۶
سابرمتي جيل	۵۷۳ -۵۷۰
بريلي جيل	۵۷۷-۵۷۳
دالموړې جيل	۵۷۸ -۵۷۷
رهايي	۵۷۹-۵۷۸
واردې ته تګ	۵۸۰-۵۷۹
دخپل اولاد سره ملاقات	۵۸۱-۵۸۰
انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټي	۵۸۲ -۵۸۱
زه بمبي کښې	۵۸۴-۵۸۲
دنيض پور کانګرس	۵۸۶ -۵۸۴

عنوان	مخ ګڼه
د لېښتنو په هکله غلط فهمي	۵۸۶-۵۸۸
وزارتونه	۵۸۹-۵۹۰
مونږ وار دا او سیوا ګرام کښې	۵۹۰-۵۹۳
د کانګرس وزارتونه	۵۹۳-۵۹۷
بنارس ، ډیلي ، ګجرات ، کاتیاوار	۵۹۷-۵۹۹
د هندوستان د مسلمانانو د پاره فکر	۵۹۹-۶۰۳
د بلوچستان دوره	۶۰۳-۶۱۰
د خدايي خدمتګارو په ومبی وزارت :	۶۱۱
زه او ه کاله	۶۱۱-۶۱۵
د خدايي خدمتګارو وزارت	۶۱۶-۶۱۹
زمونږ وزیران او پیرنګیان	۶۱۹-۶۲۰
د جواهرلال دوره	۶۲۰-۶۲۵
د ګاندهي جي دوره	۶۲۵-۶۳۰
وزارتونه او خدايي خدمتګار	۶۳۰-۳۲
وزارتونه مات شول	۶۴۲-۴۴
د خدايي خدمتګارو غورزي پرزي	۶۴۵
اخر د ۱۹۴۲ کال	۶۴۶-۷
قابلونه د خدايي خدمتګارو وفدونه	۶۵۷-

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
دهندوستان پرېږدئ تحریک	۶۶۶-۶۶۷
چپاوونه	۶۶۷-۶۸۴
دبمبئی ټک	۶۸۴-۶۸۷
زلمی پښتون	۶۸۷-۶۸۸
الیکشن، کیبنټ مشن، عبوری حکومت:	۶۸۹
الیکشن	۶۹۰-۶۹۵
دآئین ساز اسمبلی ممبران	۶۹۵-۶۹۶
کرپس مشن	۶۹۶-۶۹۸
شمله کنفرانس	۶۹۸-۷۰۰
کیبنټ مشن	۷۰۰-۷۰۳
دکانګرس صدارت	۷۰۳-۷۰۴
دجواهرلال بیان	۷۰۴-۷۰۵
دجواهرلال په بیان عکس العمل	۷۰۵-۷۰۶
انترم حکومت	۷۰۶-۷۰۹
قبایلی علاقې او جواهرلال	۷۰۹-۷۱۱
تورخم	۷۱۱-
دملکانو ایجنسی	۷۱۱-۷۱۵
سوردریاب	۷۱۵-۷۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	مخونه
بجټ پېش کول	۷۱۹-۷۲۰
دمونټ بیټن مشن	۷۲۰-۷۲۳
دا یرکټ اکشن او مساوات	۷۲۳-۷۲۵
زه بهار کېنې	۷۲۵-۷۳۲
د تقسیم اعلان	۷۳۲
دور کنګ کمیټی اجلاس	۷۳۲-۷۳۶
دکانګرس او مونټ بیټن سازش	۷۳۶-۷۳۷
دکانګرس بی وفایی	۷۳۷-۷۴۰
لوستونکو وروڼو	۷۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کوم په نامه د خدای چه ښه ونکی او مهربان دی

زه د هشنغر په اتمانزو نومی کلی کښې په کال ۱۸۹۰ع کښې پیدا شوی یم . هغه وخت د پیدایش د نېټې د لیکلو رواج نه و او نه څوک په لیک او لوست پوهیدل . نو زما د پیدا کېدو نېټه چا لیکلې نه وه خو دا چه زه وایم چه په کال ۱۸۹۰ع کښې پیدا شوی یم د دې نه وایم چه خدای دې زما مور وبخښي ما ته ویل چه « ستاد ورور ډاکټر خانصاحب واده چه څو ته دیوولسو کالو وې » او د ډاکټر صاحب واده په دسمبر ۱۹۰۱ع کښې شوی و نو ځکه زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ع کښې پیدا شوی یم . زه د مور او پلار کشر زوی وم د ټولو نه مشره زموږ خور وه ، وروسته ډاکټر خانصاحب و بیا می بله خور وه بیا زه وم . د کشر اولاد سره قدرتی د مور او پلار مینه زیاته وي او ورته ډېر خوږ او نیازبین وي . زه مور او پلار ته ډېر ګران وم د خدای قدرت داسې وچه د ټولو نه مخکې زما مشره خور مړه شوه بیا ډاکټر خانصاحب شهید شو ، بیا می بله خور مړه شوه . زه د ټولو نه وروستو یم او روستو پاتې شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتمانزو کلی د پښتونو نه شل میله لیرې شمال ختیز ته د هشتنغر
مینځ کښی د سوات او باجوړ د سیند په غاړه نوښار ته پروت دی .
زما تعلق محمدزی قبیلی سره دی او هشتنغر چه د بازونه را او اخلی
نو ښاره پورې دی، په دې کښی محمدزي آباد دي . دا د پښتنو کلی سرسبز
او آباد ملک دی او دا د پښتنو د دور ولو په تقسیم کښی نورو رونو
له بخپله خوښه راکړی ؤ . زما نیا یوسف زی وه ، د صوابی د مرغز کلی
او نیکه مې محمدزی وچه د هشتنغر د اتمانزو کلی و . نیکه می لوی، خان و
قلندری خبره ده چه د محمدزو او یوسف زو شریک اولاد ډیر لائق
قابل وي . جنګی ری د هلکانو نه زیاتی ذهینې وي . زما ورونې نمسـ
ډاکتران دي ، نوري نمسی می ځوک ایم . اې ، ځوک بی . اې دي ا
لو می ده هغه بی . اې . بی . تی . ده . یو کشر زوی می عبد العل
(زه ورته لالی وایم) د اکسفورد ایم . اې ، دی . دوه مې نور زامن
مشر عبد الغنی دی چه هغه می د ترو، کستری د تعلیم د پاره امریکې
لیږلی و خو چه زه فیرنګیانو په ۱۹۳۱ ع کال کښی جیل ته ولیږلم او زما جا
هم کډ وډ کړو نو هغه د پیسو ذنشت په وجه تعلیم سرته ونه رسولو او
راغی . بل عبد الولی دی چه سینیر کیمبرج لی پاس کړو . دی ډیر
لایق او قابل دی ، دی یوروپ له تعلیم له لاړ نه شو ولې چه زه جیل
لاړم نو دی هم د تعلیم نه پاتې شو . عجیبه خبره دا ده چه زه هم شا
(STATE PRISONER) وم ، ډاکتر خانصاحب او قاضی صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغوی بچولړ د تعلیم د پاره وظیفه او د کور د پاره خرچ ورکولو او دا د شاهي قیدي (STATE PRISONER) سره رعایت نه دی دهغه قانوني حق دی خو زما ترا منو تدلي نه ورکولو. زما یوزوی یوسف زی کړی دی، بل مومند کړی دی او دریم پارسي (پارسنه) کړی دی. زما لور په کشمیری واده ده. زما څلورمسي په یوسفزو کښي واده دي. دوه په ختکو کښي او یوه په پنجاب کښي په پنجابی واده ده. مونږ خپل اولاد په دولت پسی نه ورکوو، په شرافت، قابلیت، او لیاقت پسی لي ورکوو. مونږ خپل اولاد بغیر د هغوی د خوښي چاله نه ورکوو

ټول هشتغر ښکلي او ښیرازه سیمه ده د رخړو او اتمانزو نه د سیند په بله غاړه چه د زوړ ښار نښي نښاني راڅرګندي شوي دي د دغه د رزړو سره د سیند نه پوری غاړه د شیخانو ډیری سره د ګندهارا تهذیب او دوره محکښي آثار دی دغه ښار ته لي پشکلاوتی وی. دا نوم د بر سند و د کمو او ګلونو پوری تړلی دی. لوی تجارتی او ثقافتی مرکز و. دا موجوده سیند چه اوس د رزړو او شیخانو ډیری ترمینځه بهیږی دا په هغه زمانه کښي د ډیری نه قبلي غاړي ته بهید لو او دا ټول زوړ ښار تر دی رزړو پوری غزیدلی او.

د دي ځای او سیدونکی پښتانه و و خو بودیست وو. بودایي مذهب له دي ځایه د سوات او ګلګت په لاره تبت او چین ته تللی او خور شوی دی او د بدهمت خورمه مذهبی غونډه هم په دي ځای کښي شوي وه.

د ښکاره شوو آثارو د فن او صنعت نه معلومیږی چه په دي علاقه کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت، تجارت، زراعت او علم ډېره ترقي کړې وه. دا ښار یوازې د کند
سیاسي مرکز نه بلکې د ایشیا د زیاتو برخو تجارتي، صنعتي او علمي مرکز و
د اټک او مارګلې په لاره یې د هندوستان سره، د سوات او ګلګت
په لاره یې د کشمیر او تبت او چین سره، د دیر او چترال او بد خشان
په لاره د مرکزي ایشیا او له هغه ځایه یورپ سره، د کابل، کندهار او سیست
په لاره یې د ایران، عراق، ترکیې او شام سره تعلق لرلو. د تجارتي مالونو
منډۍ وه، د علوم زانګو وه.

زمامور ډېره زړه سواندې، پوهه، نیک سیرته او خوش خلقه ښځه
زموږ د زمیندارې لوی کور و، زموږ ډېرې غوا، مېښې وې، هره ورځ
به د خوا او شا غریبانان خلک په شوملو مستو لسي مونږ کره راتلل او م
به مې په روڼ تندي د هغوی سره ستړې مه شې کول شوملې او ماسته به
ورکول او هرماښام به یې د دوی د پاره بیله کټوې پخوله.

کورنۍ:

زما د پلار بهرام خان نوم و، د کلي خان و او په مشر خانانو مشهور
د نورو خانانو په شان نه و په کلي کښې د ده هومره جایداد چې یانه وخود
نه ښکاریده لکه خان، پوه او زړه لپښتون و، په چا یې زیاتي نه کولو
مظلومان د بل چا زور زیاتي نه پرېښودل. که د ده سره به چا زیاتي وکړ
به یې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کښې نه ساتله. د
ترېورانو د ده سره ډېر زیاتي کړې ؤ د ده وس کیده چه بدل ورننه واخلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خاص به بې ونجښل بلکه احسان اوښیګړه به بې ورسره کوله . موږ ځکه ګدا ر،
پرهیزګار اوسوله دوست سړی و ، دصبر اوزغم خاوند و . کله چه به حجري
له نابلده مسافر راغلل چه هیڅوک به یې نه پېژندل پلار به مې ورله پخپله ډوډۍ
ور وړله ، نوکرانو به ووخوده به پخپله د ډوډۍ شکور را اخستی و او د انګولې
لوښي به یې په لاس کښې را اخستي و او ویل به یې دا دخدای میلمانه دي
په کار دي چه زه یې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسې وشوچه میلمانه
به ژمي کښې شپې له راغلل نو چه سحر به ورله نوکر چای وړه نو خبر به یې
را وړو چه میلمانه نشته ـ تللي دي او برسېره یې هم دخان سره وړې ده د
نورو خانانو په شان حاکم پرست نه و ، دحاکمانو سره یې تعلق نه ساته
او نه یې د دوی خدمتونه کول . زمانه نیکه هم دغه حال و . زمادنیکه
سیف الله خان نوم و ، کله چه فرنګیانو دبونیر دنیولو په غرض په بونیر حمله
وکړه او دسورکاوې غزا وه نور خانان دفرنګي ملګري وو او سیف الله خان
بابا دقام مرستې له ورغی . دارنګې زما غور نیکه عبیدالله خان بابا
آزاد خیال پیاوړی او ملي مشر وچه دهغه وخت ددرانو حاکم سلطان محمد خان طلائي دلاسه
پهانسي شو . ددرانو حکومت دعیاشۍ په ځای قام دزور زیاتی ، دکورنی اختلافونو او جنګونو
په وجه ختم شو او ددې ځای پر ورسته دسکهانو حکومت راغی . درانو چه اوریدل سکهان
راروان دي شپه په شپه کابل ته وتښتېدل او پښتانه یې سکهانو ته پرېښودل .

تاریخي پس منظر :

یا هغه وخت چه کله بابر د پښتنو د بې وقوفی او خودغرضی او د ایرانیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامداد اولمسون په وجه د ابراهیم لودی نه د هند بادشاهی تخت او
تاج واخستو، شیرشاه سوری راپاڅیدو او د بابر د زوی همایون نه
د پښتنو حکومت بېرته واخستو. دیلی یې ونیو همایون وتښتید او
د ایران د دربار ته یې پناه یوړه او هلته ایرانیانو د پښتنو د کمزوری کید
موقع له ساتلی و.

شیرشاه د پښتنو جنډه په کلکته و دروله او شیرشاه چه د ملک
د ابادی له پاره د صنعت، تجارت او زراعت کومی منصوبې جوړې کړې
په هغې د مغلو د اکبر پاچا نوم وشو. د اکبر دماغ نه و د شیرشاه دماغ
یا هغه وخت وچه کله په پښتنو د ایرانیانو حکومت و پښتانه به یې سپک
او سپک به یې گڼل. په کندهار کښې میرویس خان نیکه راپورته شو پښتانه
د ایران د غلامی نه آزاد کړل او د پښتنو بیرغ یې په اصفهان و درولو.
هغه وخت وچه پښتانه نادر افشار ریزم ریز کړی و. چه نادر افشار مړ
شو نو د پښتنو لویه جرگه په کندهار کښې راغونډه شوه او د ډیر غور او س
یې احمد شاه بابا په مشرۍ دعاء خیر وکړه.

احمدشاه بابا راپورته شو ایرانیانو ته یې شکست ورکړو او د پښتنو د
بنیاد یې کښېښود. یوازې پښتونخوا نه بلکه ټول هندوستان یې د هغه و
د مغلی حکومت د ظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښې انگلیزان هند
له نوی راغلی وو چه احمدشاه بابا دیلی واخست نو د انگریزانو د تنګ و د
خبر شو او اراده یې وکړه چه انگریزان هم د هندوستان نه وباسم. انګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه به دې پوه شول د ایران دربار ته یې سفیر ولیږلو او ایرانیان یې راپورته کړل چه په افغانستان حمله وکړي . احمد شاه بابا چه د دې سازش نه خبر شو د انګلو یزانو د مخنیوي کارې پرېښود او په مخه افغانستان ته را روان شو چه جېلم ته راورسید د جېلم د سیند په غاړه و دریدو او د پښتنو قول خېلونه او قبیلې چه ویده وې هغوی ته یې وویل چه له دې ځایه ترا مو دره یا به پورې ستاسو ملک پښتنخواه دی او یا د غه وخت و چه د درانو د عیاشۍ ، بې تدبیرۍ په خلکو د زور زیاتی ، کورنی اختلافونو او جنګونو په سبب پښتنانه دومره بې پوتل چه خپل ګلوړ کښې د سکهانو د مقابلې نه وو . هغه د پلار نیکه کتهې خوږې بړده خپله خاوره ترې د سکهانو لاندې کړه او په دوی کښې دومره ځوک نه وو چه خپله خاوره او ناموس یې ننګ او غیرت کړی وی . د سکهانو زور او ظلم په مقابله کښې یې سر او وجت کړی وی او د پښتنو عزت او عظمت یې د دې ظلم نه بچ کړی وی د سکهانو د بې ظالمانه حکومت و زما د مور دارخه نیکه محمد دین خان به مونږ ته دا خبره کوله چه یوه ورځ زه د شولګرې نه راتلم او په سیند راپورې وتم چه په دې کښې یو سکهه راغی ما ته یې اشارت وکړو چه راوګرځه او ما په شا پورې باسه . محمد دین نیکه ورته ووې چه زه ناباری یم خو سکهه مجبور کړی دی او چه سکهه به شا را سور کړی دی او د او بو مینځ ته رسید لی نو تو پونه کړي دي او سکهه یې د او بو په مینځ کښې غور ځولی دی او دی ترې تلی دی .

د هند وستان د هغه سره سید احمد بریلوی او اسمعیل شهید به دوی یعنې په پښتنو باندې ننګ او غیرت کوی او د سکهانو د مقابلې د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو خاورې ته راغی . د هغه وخت د حکومت افغانستان له طر
د ده سره مرسته ونه شوه بلکه یار محمد خان له خوا ورسره جګړه وش
لکه څنګه چه د پښتو ددې زړې چاربیتي نه څرګندېږي :

روان شو یار محمد سید او باسي د پنجتاره
سید له بری ورکړی الهي پروردګاره

ددې علاقو د پښتنو همه دی د سید صاحب سره وه . د ده غوښ
چه ملک کښې شریعت نافذ کړي او د شرعي قانون سره سم د خوړ او لور ولو
کړی او په میراث کښې ښځو له هم شرعي برخه ورکړی او ځینې غلط رسم
رواج اصلاح کړی . په خانانو او ملایانو ددی خبرو بد اثر وشو شو د
بې جوړ کړو چه یو سکه لاړو او بل سکه راغی . د پښتنو او مسلمانان
هم د دوی د وهابي فتوا ولګوله . په پښتنو کښې قومي او سیاسي ش
نه وُ نو د بریلوی صاحب او د ده د دلې په ضد راپورته شول، ځیني و
او ځینې په اباسیند هزاره کې ته پورې ویستل . د هزاری ځینې مسلما
په ځای ددې چه د بریلوی صاحب مرسته وکړي سکهانو ته یې مخ
وکړه سکهان راغلل او باقیمانده هلته د سکهانو له لاسه تالاترغ
سید صاحب او اسمعیل صاحب بالاکوټ کښې شهیدان ش
څومره د افسوس خبره ده چه سید صاحب د پښتنو د په ښځو
وکړو او بې ننګه پښتنو دوی سره ننګ ونه کړو . چه سید
سکهان د پښتنو د خاورې نه وایستل نو د افغانستان ح

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید صاحب ته وویل چه اوس د املک مونږ ته پرېږده.

قصه داسې وه چه د تهکال ارباب بهرام خان چه د سید صاحب مرید و هغه به کال په کال د روژې په میاشت کښې بو ملې ته تللو د قرآن پاک ختم او تراویح به یې هلته د سید صاحب سره کولې. پخوا د حمل و نقل ذریعې هم نه وې، په اسونو روان و چه کوجرانوالې له راغلې دې نو تږی شوی دی. په لاره کښې کوهی ؤ ښځې ورله اوبه راغلې وې دې چه کوهې ته ورنږدې شو نو د لاس په اشاره یې د ښځو نه اوبه وغوښتې چه دې ښځو منګی د ک کړل نو دې تو لې لاړې او دوه ښځې پاتې شوې نو د ه له یې اوبه یو ړلې، چه ده له یې اوبه ورکړې نو په ژړا شوې او ورته یې وویل چه مونږ پښتنې یو او سکهانو په زوره راوستې یو او دوه دوه بچې مو هم پیدا شوي دي. ارباب چه بر ېلې ته ورسېد و نو هغه ډېر زهیر وو. سید صاحب ترې پښتنه وکړه. چه دا ته ولې زهیر یې. هغه ورته د کوجرانوالې دا تول واقعه بیان کړه. نو سید صاحب د جمعې په ورځ په منبر وخوت دا قصه یې بیان کړه او د جهاد اعلان یې وکړو. زه د لته تاریخ نه بیانوم صرف دا خبره ښکاره کوم چه د دې څه وجه ده چه پښتنو لوی لوی حکومتونه جوړ ولې شول خو ټینګولی یې نه شول د دې وجه دا وه چه په پښتنو کښې اجتماعی ژوند، قومیت او اتفاق نه و، که څه هم پښتنو کښې به داسې وخت په وخت لوی لوی او قابل سیاستدانان پیدا شول لوی لوی سلطنتونه به یې قایم کړل. خو کله به چه ده سر په کفن کښې ونغښتو په پانې کسانو کښې به یې د قامولۍ مینه او اتفاق او د اهلیت جذبه نه وه

د دولت او اقتدار ګټلو د پاره به یو بل ته اړم شول. په عوامو کښې به هم د قامولي
احساس نه و چه مشران یې غلطۍ لارې ته نه پرېښودلی یا یې خودغرضه او ناپوهه
مشرانو له موقع نه ورکولی. په پوهو، لایقو، بې غرضو او خدمتګارو مشرانو به راغونډېدلی
او خپل حکومت یې ټینګ ساتلی. په عوامو کښې د قامولي او ملیت د جذبې د
د نشتوالي له کبله به به دوی د خودغرضو مشرانو اثر وشو او بې اتفاقي او خانه جنګی
به عامه شوه خپل طاقت به یې په خپلو کښې یو په بل ختم کړو. دښمنان خو به د منع
په طمع ناست وو موقع به یې وموندله بادشاهي او حکومت به یې ورنه واخسته
دوی به یې غرونو ته وشړل. دښمنانو به د دوی په آبادو مزکو چرچې شروع
کړې او دوی به غرونو او غونډو کښې سره وهلی دا په در کړ ځېدل خو چه به یې بې
توبه قبوله شوه او د خدای رحم به پرې وشو لایق او پوه سړي به پکښې پیدا ش
بیا به یې دښمنان له وطنه وشړل او له نوي سره به یې په آبادۍ کوټې پورې کړې
د سکانو نه پس د پیرنګیانو دور راغی - پیرنګي په خپله خو د سمندر دغا
راغلي وو. ولې دا و ته معلومه وه چه د هندوستان د تاریخ ټولې حملې د قط
شوي دي، او د خپل برطانوي هندوستان سلطنت د ساتلو د پاره هغه د
خاورې ته راپورې وتلو چه په هغه د رولاړو او سیندونو قبضه وکړي
کوم د دېره نه حملې شوي دي.

د فوجي حکمت علمي نه علاوه هغه د دې سیمې سیاسي حالاتو ته هم تو
هغه ولیدل چه دلته هم هغه پالیسي روانه وه کومه چه د هغه نه مخکښې مخت
حاکمانو آزمایلی وه. حقیقت دا دی چه کله مغلو د پښتنو سره جنګونه وکړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله شهنشاه اکبر د پښتنو د لاسه اول په خیبر بیا به په کړ به او په آخره چه یې کله د بنیر په کړاکر کښې د خپل پوځ سره سره خپل لوی وزیر بیربل هم مړ شو نو بیا اکبر ډاغې پښتنو ته د اباسین نه پورې یو اتک قلاع جوړه کړه ـ سره د خپلو وزیرانو کښینا است چه په دې خبره سوچ وکړی چه پښتون خوی په جنګ و نه وهلی شو او س ایې په کومه وسیله وهی. چنانچه د دې غور او فکر نه پس په دې نتیجه ورسیدو چه پښتون دوه خاصیته لری. یو پښتون من حیث القوم مسلمان دی او د اسلام سره لویه عقیدت لری. دوهم انسانی کمزوری یعنی د دولت سره مینه لری. نو د دې په رڼا کښې هغه یوه داسې پالیسی وضع کړه چه داسې عالمان، ملایان او پیران پیدا کړی چه دعوی به د ذریعه د اسلام د خادم. دلاندی خپل سیاسی غرضونه سر کړی او دویم طلبچه د پښتنو دنیاوی مشران. ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زور په بیعه واخلی. هم په دې سلسله کښې مونږ وکتل چه داخون درویزه او هغه په شان نورو د یرو دینی مشرانو د مغلو په وینا او سنو دنه د پښتنو دقامی او ولسی تحریک د مخ نیوی د پاره د پیر روښان غوندی باعمله عالم او سوچه مسلمان باندی د مغلو د پاره کفر فتوی ورکولی

پیرنګی داولیدل چه همدغه پالیسی د مغلونه پس درانیانو خپله کړه او دعوی نه په وراثت کښې سکهانو ته پاتی شوه. پیرنګی چونکه دشلمی صدئ دتعلیم یافته او سایښی دور پیدا وار وو نو ده هم دشهنشاه اکبر هغه مجربه نسخه خپله کړه او کوښښ یې داوو چه یو خوا د پښتنو دینی مشران د خپل سیاسی غرض د پاره استعمال کړی او بل خوا دغوی دنیاوی مشران په دولت او منصبونو واخلی. واو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان د خپل مسلمان ورورو د غلامولو د پاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایمان خرڅوملایانو، عالمانو او پیرانو د کافر پیرنګی د سیاسی اغراضو او مقاصدو د پاره استعمالوو.

د پښتنو خویونه او دودونه:

سره د دې کله چه فرنګی راغی زما یادشی چه په پښتنو کښې ډیر ښه ښه خویونه او خصلتونه لا موجود وو په دروغو به ځان ورته بد ښکاره وو. ورور ولی عزیز ولی به یې ښه پالله. یو به بل اعتماد و په یوه بل به یې ننګ کولو، راشه د وه مینه محبت وکه دیو بل سره یې څه اختلاف هم و په سپکه به یې نه یادو داسی نه وو لکه دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده او بې تکلفه په ماسته ولاړه کښې ډیر تیته پیته نه وه، جامې ساده او د وطن جوړې د خپل وطن شاله خامتایی د بل په اتلس نه ورکوله د خامتا لویې لویې خلکې کمیسونه او پرتوګونه به یې اغوستل، د وطن جوړې پڼې او څپلی به یې پښو کولی، توپۍ او د خامتا پګړۍ به یې په سر ولې. ښځو به د رنګینه خامتا او مشروبۍ[*] پرتوګونه یې اغوستل. خوراک هم ساده و د ساده خوراک په وجه د صحتونه ښه وو دومره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایې نه وې، سود کول شراب څښل او زنایی ډیر بد ګڼل که به یوه شول چه څوک دا کار ونه کوی نو سره به چاچپلولي نه کوله، خور، لور به چا نه ورکوله. اخلاقاً دومره پریوتی نه وو اوس چه دی. دچاچه به زور و د میلمه راغی نو چرګ به یې ورله حلال کړو د

(*) مشروبۍ، د خپل کلی کور جولا به یو رخت جوړولو چه هغی ته به یې مشروبۍ وئیل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکه ښښوروا به یې جوړه کړه ، دغواوو، میښو زیړ غوړی به وو . سړې سړې پېښتی پړسیدلی خمبیره دوډی به وې . مازیګر به په بټ دجوارو نیني کېدلی ګوړه به ورسره خلکو خوړله ، په دوډی کښی به دامیر او غریب فرق نه و . ټولو به په یو ټالی او یوځای کښی دوډی خوړله . څرنګه چه پوښاک او خوراک ساده وو دغسې دناستې ځایونه او کورونه هم ساده وو . یوه لویه کوټه به وه ټول کور بانه به یوځای ویده کېدل او چه میلمه به راغی نو دکلي په شریکه حجره کښی به ځملاستو داکثرو خلکو کورونه په دغه شان وو او چه کوم سړي په دوی کښی لوی سړی و یا به خان و نو دهغه په کور کښی به دکوټې سره یوځای یو منډو او دیوډی وه او دمېلمنو دپاره به بېله حجره هم وه . دا او چتې او چتې ماڼۍ او سپینی سپیتی بنګلې نه وې خو هغه خوشحالی او آسودګي چه په هغه ساده ژوند کښی وه نن ، په دې بنګلو بنګلو کښی او په دې خوندورو خوراکونو کښی او د دولې جامو کښی ننشته . مرضونه ډېر نه وو ، نر او ښځی په بدن سالم او تکړه وو . جنیکو او هلکانو به یوځای لوبې کولې لوی لوی به وو دشپې تر ناوخته به یې لوبې کولې ، یو بل ته به یې د خور او ورور په نظر کتل ، اخلاقاً ډېر اوچت وو . د لوبو ډېر رواج وُ قسم قسم لوبې به وې . دلپښتنو په لوبو کښی د هر قسم پرکیتس (سپورټ) ، خیال ساتلی شوی او . دمنه وخیال پکښی وُ . دبار اوچتولو او ور لو خیال پکښی و ، دسا اخستلو خیال پکښی و ، دشپې ګرځېدلو په شپه کښی دځان پټولو دمخالف فریق دلټولو خیال پکښی و . او همدا وجه وه چه ددوی صحتونه ښه او ډېر ښایسته وو . اګر چه په لوبو کښی به دریام ګوری نه وو ، مګر بیا هم لوبغاړو به یو بل سره ټګی نه کوله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېرنګي اثرات :

د پېرنګي د راتلو نه وړاندې د پښتنو د تعلیم څه خاص انتظام نه وه
په تعلیم نه کاوه صرف د ملا یانو زامنو به د لمانځه ، اودسه ، روژې سرهاني
حج او قربانۍ ، زکات او صدقاتو او د دغه شان مسئلو تعلیم کولو دا هم د امام
له پاره لوستل به یې زده وو . لیکل به یې نه وو زده او د دغه تعلیم طریقه هم د غسې
وه چه ملا صاحب به په جماعت کښې ناست وُ د امامتې سره به یې هلکانو ته
درس هم ورکاوه . مور او پلار به چه وغوښتل چه په خپل اولاد تعلیم وکړي
جماعت له به یې بوتلو او د ملا صاحب سره به یې په سبق کښېناوه . ملا صاحب
به ورته سیپاره شروع کړه مور او پلار به یې د خپل وس سره سمه شیرینۍ
وویشله او چه یوه سیپاره به خلاصه شوه نو ملا صاحب له به یې شکرانه ور
او د بلې په شروع کښې نه بیا شیریني وویشلی شوه . د ملا صاحب د تعلیم ور
په بدل کښې څه خاصه تنخوانه وه ، د استاذانو به د خپلو شاګردانو سره د
وه د خپلو ځو په شان به یې ګڼل . شاګردانو به هم استاذ د پلار په ځای نه ګڼلو
استاذ به د سبق معنا شاګردانو ته نه ښودله هغوی غریبان څه ملامت و
هغوی یې پخپله هم په معنی نه پوهېدل نو شاګردانو ته به یې څه ښودلی
زمونږ د جماعت اخون هلکانو ته سبق ښودلو . یو هلک ته یې چه سبق
نو ورته په غصه شو ورته ویل « ان الذین کفروا خربشویه » نو شاګرد هم
« ان الذین کفروا خربشویه » دا چه مونږ واورېدل نو ډېر مو وخندل
هغه شاګرد ته په غصه شو ، مونږ ورته وویل چه د دې هلک څه قصور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وایي هغه یې هم وایي .

پیرنګیانو د هندوستان د خلکو د تعلیم د پاره په نوي طریقه سکولونه جوړ کړي وو خو د پښتنو د پاره یې تش په نامه دکمې درجې سکولونه جوړ کړي وو. چونکه به په یو نیم لوی کلي کښې پرایمري (ابتدائي) سکول و، په هغې کښې هم څه دومره هلکان نه داخلېدل . نور هندوستان لیې ابتدائي تعلیم په موړنۍ ژبه کښې یې ورکولو خو یو پښتنون بدقسمته قام لیې تعلیم په پردۍ ژبه کښې ورکولو . ددې د پاسه یې ملایان ورپسې لمسولي وو چه که دا قام تعلیم وکړي ستاسو قدر به کم شي او بازار به مو سوړ شي بیدار شي چه د پښتنو چې د نه علم یو نه کړي . ملایانو به پرا پیګنډه کوله چه پښتو دوزخي ژبه ده او دوزخ کښې به پښتو ویلې شي . د ملا صاحب نه هیچا دا پوښتنه نه کوله چه هلکه ته د دوزخ نه کله راغلې یې او کوم دوزخي دا خبره تا ته رسولې دي . ملایانو به داهم ویل چه څوک د ملا ښې سبق ووایي نو اووه پېړۍ یې په دوزخ کښې ی اودا ستن. ؟ به یې ویله :

سبق د ملا ښې وي ، د پاره د پیسې وي

جنت کښې به یې ځای نه وي ، په دوزخ کښې به ګسې وهي

ملایانو خو خلک د انګریز په سکولونو کښې د تعلیم نه منع کول خو ځېنې یې هم هیڅ انتظام نه کولو او عجیبه خبره خو دا ده چه ملایانو د دین په نامه خلک له علمه بې ځای کول ، حالانکه اسلام داسې دین دی چه علم یې په نرو او ښځو فرض کړی دی خو مونږ . داسې بدقسمته قوم یو چه د اسلام په نامه د علم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتي شو هملا وجوهات وو چه پښتانه د ټولې دنيا د قومونو نه په علم کښې وروسته پاتي شول او نتيجه يې دا شوه چه يوازې علم څه چه هر خير کښې د دنيا نه وروسته پاتي شو او ځو مره د افسوس خبره ده چه يو وخت د پښتونخوا د دنيا د خلکو د پاره د علم مرکز و. د لته په هغه وخت کښې چه يوروپ د انسانيت د تور دور نه تېرېده د پښتنو په دې خاوره لوی لوی درسګاهې او يونيورسټي وې چه چاپېره ملکونو لې د علم په رڼا روښانه کول.

د ليرې ليرې وطنونو نه به خلک د علم د زده کړې د پاره زمونږ وطن ته راتلل او د اسلام په نوم نن د دنيا د ټولو قومونو نه په علم کښې وروسته پاتي کړې شول.

زما د مور او پلار او لاد نه پاتېده نو دوې په ډېر و زيارتونو، باباګانو ملايانو باندې ګرځېدلي وو. هغوی ورته ويلي وو چه خدای پاک به زوی درکړې او چه زوی مو وشي نو غوږ به يې سوری کوئ او د سره وزر و والۍ به پکښې اچوئ او بل به ترا وو کالو پورې کال په کال د سپينو زرو او بدې ورته په غاړه کښې اچوئ او چه د اوو کالو پوره شي نو بيا به تر ې دا او بدې دا والۍ و باسئ او د خدای په رضا به يې ورکوئ.

زما نيازبين توب:

زه د مور پلار کشرې زوی وم او کشرې او لاد په مور پلار ډېر ګران وي او ورسره يې ډېره مينه او محبت وي او نازبين وي، زه هم مور پلار ته ډېر نازبين وم او زما دې نازبين توب ما ته هم ډېر نقصان ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

و او د مامور له يي ډېر تکليف ورکړی و · ماچه به ويل که ډوډي به منل خوښه
اوکه به يي نه منل او د منلو به نه و نو زه به بيا په خکمه ډغرېدم او په چيغو چيغو به
مې ژړل او تر ډېرې پورې به مې ژړل او ډغرېدم چه تر څو به زما مور زما خبره
منلې نه وه · دغه شان ټوله ورځي به مې په ژړه منډې وهلې دا راته چا نه ويل
چه په ترمه ننګوځه اوکه به يي راته وويل نو ما منله کله · اکثر به په دې غم و
کړېدلو زما سترګي خوږې شوې ، د شپې او ورځي به نا آرامه وم ، مور
به مې هم د ځانه سره نا آرامه کړې وه · شپه او ورځي به مې پرې خپله زانګو
زنګوله او چه مور به مې ډېره ستړې او تنګه شوه او خدمتګاره به يي راته
زانګو ته کښېنوله نو ما به چيغې کړې نو هغه به راغله · شپه او ورځ مې هغه
نا آرامه کړې وه او زما زانګو به يي زنګوله · هغې به راته ووې چه ته چېږه
دا زه دې په څه مصيبت کښې اچولې يم چه لږه شېبه دې نه اخوا شم
نو ته بيا چيغې کړې آرام ته مې نه پرېږدې · نو ما به ورته ووېل چه زه څه وکړم
زه خو ړندېږم ·

زمونږ به ډېره غله کېده له کندوان به ډک وو چه نوې غله به راوړله
نو بيا به مو هغه زړه غله خرڅوله · زمونږ د کور سره يو درام او کيوسنګ هټۍ
وه دا دواړه ورونه وو ما به ټوله ورځ د دې کندوانو نه غله دې هټۍ ته
زغلوله · په هغه وخت کښې به په هټو کښې د دې قسم څيزونه نه وو لکه نن يي
چه مونږ وينو · زيات نه زيات به پکښې املوک ، غوزان ، چنې او مېچې
وې او ماسپښين نه پس به يي باتينګن او پلورې تلولې مور به راله دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دړې خله په ورځ کښې په جولۍ کښې غله راکوله لیکن په هغې به زما تسلي
چېرته وه اکثر به مې دهغې نه په پټه دانې دکندوانو نه هم وړلې او کا تل به مې
چه مور به مې اخوا دې خواشوه نو ما به په یوه منډه هېتې ر ته ځان رساوه
کله نا کله چه به دمور راته فکر شو نو آواز به یې را باندې وکه چه " ته به ځې "
او ما پښنوله سنه زور ورکه لیکن ددې نه زیاتي به یې راته څه ویل نه . زه خو
مور ته ډېر ګران او نازبین وم . زه خوچخپل سود او زیان سنو او بد و نه
پوهېدم او داخو ما سره مور سنه نه کول خکه دې کار به ما کښې دغلا عادت
پیدا کاوه . زما مور له په کار و چه زه یې ددې عمل نه منع کولی او زه یې
پوهولې چه بچیه دا کار خو بد دی او ته باید دا بد کار و نه کړې نه چه څه
غواړې هغه خوزه درکوم . زه لي باید یوه کړې وای او ددې بلا عمل نه
تو به کار کړې وای خکه دمور غېږ خود انسان اوله او ډېره مهمه مل
ولې راته کیسه کوله چه زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه را ووت
چه ګورم نو یوه ډېره ښکلې منه دوني نه را پرېوتې ده یو ما شوم هلته ولا
دی ما ور ته اشاره وکړه چه وا خله (Take it) نو هغه راته ګوته وخوځول
نه دا زما نه ده (No, it is not mine) هغه خو ما شوم و داور ته چا ښو
و ؟ دا ورته مور .
په ما شوم والي کښې چه څه عادتونه په بچو کښې پیدا شي نو چه بیا غت
نو هم پکښې وي او په ډېره مشکله دهغو بد و عادتونو نه خلا صیدل کې شي
زه چه به دشپې دمور سره اوده وم نو په شپه کښې به چه را وېښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبه می وژړل او چه نه به چپ کېدم نو مور به راته ویل چه هغه دی (بَو) راغی هغه دی (پیری) راغی نو دا زما په ذهن کښې تر اوسه پورې د (بَو) او (پیرې) داوېره پرته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه یم چه نه (بَو) شته او نه بلا شته. زمونږ یوه لوبه کوته وه، مونږ ټول به په هغې کښې خملاستو زه ښیا یسته لوی وم خو یوازې خملاستی نه شوم د مور سره به خملاستم ځکه چه زه به یوازې ډارېدم نو په ماخیسته راتله زه چه بیا ښارته د سبق له پاره لاړم نو چه بابا به می ښارته راغی په ما به اختر و ځکه بیا د هغه سره خملاستم.

دقصو ډېر شوقمن وم او داسی ذهن می وچه هر قسم اورېدلی قصه به می دچا نه اورېدله بیا به هغه زما زده وه. ما ته اوس هم دماشوم توب قصی یادې دي.

زمونږ په کوته کښې یوه دوکانچه (خوږه) وه د دې دوکانچې په منځ کښې به نغري وو په هغه به هم غلی کېده او هم به یې کوته تودوله د دې نغري یو یې خوا ته به پوزکي غوړېدلي وو لیمڅې به پرې دپاڅه پراته وو. یو یې خوا ته به زنانه ناستې وی او بلې خوا ته به نارینه کښیناستل. چه د ډوډی وخت به شو نو زنانو به مونږ ته ډوډی واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به هغوی خوړه. په هغه وخت کښې نارینه وُ د زنانه و سره ډوډی نه خوړه او دا ورته معیوب کار ښکارېده او ښځو هم د نارینه و سره ډوډی نه خوړه په ژمي کښې به مونږ اکثر غټی وریجې خوړلې. هغه زمانه کښې چایې نه وې سحر وختی به چه پاڅېدو نو وریجې به تیارې وې هغه به مو خوړې. دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وریجو سره به موسو چه غوری، اچار، شربت او کله قورت خوړل ... په اوړي
کښې به چه سهار پاڅېدو نو اکثر به مو په مستو شکره واچوله . د جوارو
سره ډوډۍ به مو په مستو کښې ماته کړه و به مو خوړه . او چه کله به سبق ته
تلم نو مور به راله د غنمو په ډوډۍ کوچ او شکره پوړې کړل او هغه به مو بیا
خوړل ، لیکن دا خوراک د عامو پښتنو نه و دا د هغو خلکو وچه خانان وو .
غریبانانو به سره ډوډۍ او شلومبې خوړلې .

زما د مور سره د مېښو ساتلو ډېر شوق و اکثر به یې پخپله د هغې خسمانه کوله او اکثر به یې
ورته پخپل لاس واښه اچول او بوتاوه به یې ورله جوړوله . د ماسپښین به یې ماته پېروی او شود
راکول . ښځې په پېروي باندې ډېرې مینې وي چاله یې نه ورکوي او پړې خپه کېږي ، ولې چه بې
په کوچو کښې نقصان راځي خو زه ورته نازېبین وم او ماله به یې راکول او زما د مور چه به هر شي په خوله خو
ولګید نو ماله به یې راکاوه او که زه به نه وم راله به یې ساته . چه کله به مې د پلار سره ډوډۍ خوړله او چرګ به
پوخ کړې ونو هر حاله به یو هلوکي ورکاوه خو بابا به مې ماله خپله برخه هم راکړه .

زمونږ د دې کوټې سره زمونږ یو ښکلی منډوهم وا او ورسره یوه ډېوډۍ چه په هغې کښې د ښتوښتک هم
زمونږ په دې کوټه کښې لوی لوی کندوان هم وو چه په یو کښې به جوار او په بل کښې به غنم وو په هلي کوټه کښې به خومان
چه په یو کښې د رېجې په بل کښې مې اوړه په بل کښې شکره او کوړه ، اوږه ، مرچکې به پراته وو او هلته ي خومانو سره به د غوړو تیان
چه د دوړی میا به راغله نو زمونږ ډېره مالدارې وه او ډېرې به وو مور به مې اکثر پېشمې کښې کلي راشین برنج
هغه به ډېر خوندناک وا او د پېشمې به یې یو غټ پېروی نیولی او هغه پېروی زما د ډېر خوښ وا او ډېر مزه دار به ونو ره خ
وم روژې په مانه او ډیل ي خود دې پېروی د خاطره به مې هره شپه ویل چه ما به پېشمې ته پاڅوې زه به پېشمې
نه پاڅېدلم مور به مې ویل چه مونږ تا کښینوو او ته نه راویښېږې بیرته څملې او ویده شې . زه به یې به
پاڅولم او چه کله به یې پانه څولم نو چه سحر به راویښ شوم نو ډېره لویه ژړا او انګولا به مې جوړه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکول ته تګ او
هغه وخت

ابتدائي تعلیم ، دپېښور سکول - دکلي ماحول ، مشن های سکول
زما استاد وګرم صیب ، اخترونه او میلې ، دامامانو میاشت
کلي کلو یغي ، سخات خیرات ، یوه
لطیفه ، واده ښادی
دیوې پېغلې
قصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدائي تعلیم :

د خوش قسمتۍ نه زما پلار سړه ددې چه متقي مسلمان و خو ډېر روښنفکره سړی و هغه د ملا یانو د پراپیګنډې هیڅ پروا ونه کړه او موږ دواړه وروڼه یې په سکول کښې داخل کړو . پلار مې زه او محبت خان چه زما د کشر تره زوی و او زما هم ولی و او پلار یې مړ شوی و دکلي په جماعت کښې د اسماعیل استاذ سره سبق ته کښېنولو . زما د سبق په ناسته زما مور او پلار ډېر خوشحاله شول او ډېری شیریني یې وویشلې . د اسماعیل استاذ نه مې قرآن ختم کړو ، مور او پلار مې ډېره خوشحالي وکړه شیریني یې وویشله او استاذ له یې ډېره شکرانه ورکړه خو زه به قرآن پوه نه شوم زموږ کلي کښې یو پرائمري سکول و خو زما مشر ورور خان صاحب دغه وخت کښې د پېښور په سکول کښې سبق ویلو . زه هغه د سبق د پاره پېښور ته بوتلم او په هغه سکول کښې یې زه هم داخل کړم چه پکښې سبق ویلو ولې چه په دغه وخت کښې د کلو حالت ډېر خراب و . پرې جنبې ، دښمنې او تربګنې وې ، جنګونه او قتلونه وو دد وغو دعوې او مقدمې وې .

د پېښور سکول :

دغو ورځو کښې پرنګیانو د (جرګه سیستم) په نامه د پښتنو په کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کښې لاس وهلو د پاره یو مخصوص نظام جاري کړی وچه د پښتنو
د سرو ایښې قامي جرګو سره سمون نه خوړ . اکثر به بې ګناه خلق قید شو او ګنهګار
به خلاص شو او ناربنه خو پرېږده چه زمونږ ښځې لې هم تجربه تهرا و ښکلې
په ملک کښې د برګریږي و او دا توله دې جرګې سیستم د نظام پیدا
کړي و . انصاف نه و . یو شریف سړي د پاره دلته ژوند دېر ګران و
که زه په داسې ماحول کښې کلي کښې پاتې شوی وای نو د مالګې په کان
کښې به زه هم مالګه شوی وای . ماته په دې تلو کښې که یو طرف ته فایده
ورسیده نو بل خوا مې تعلیمي تاوان وکړلو . د پرایمری پوری تعلیم مې
په دې سکول کښې وکړو ماته د پېښور د سکول نه د خپل کلي سکول ښه
ښکاره چه د تعلیم ذریعه خو به دواړو کښې اردو وه خو یو امتیاز و کښې به
د سکول استاذ پښتون و مونږ ه به بې په پښتو باندې پوهولی شو او
په پېښور کښې د سکول استاذ د پنجاب و . هغه له پښتو نه ورتله او یو
شپږ کلن او وه کلن ماشوم ته دا دېره ګرانه شي چه په یو وخت هم پردۍ ژبه
زده کړي او هم په هغه ژبه کښې علم زده کړي . بله دا وه چه په پېښور کښې زه د
ډاکټر صاحب سره وم او د ډاکټر صاحب پخپله هم د لوبو سره شوق و او زه به
یې هم د لوبو نه منع کولم او د ماشوما نو خو تعلیم او سبق ته دومره نه لګېږي د لوبو سره
شوق لري . زما هم سبق ته دېره ده نه لګېده او د لوبو سره مې شوق و په سکول
کښې به د فټبال او کوکټ لوبې کېدې ډاکټر صاحب د کرکټ د ټیم کپتان و .
زه به لوبو کښې د نورو نه وړاندې وم ، زما به ورزش کښې د لا مبو سره هم دېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوق و . په کلي کښې چه به وم موږ به مې په ښوکۍ ساتلم چه سپین له لاړ نه شم
هسې نه چه سپینډ مې یوسي ما به مې د مور سترګې ښادولې چه موقع به مې بیا
موندله نو په منډه به سپینډ ته لاړم . د مور اندېښنه مې بې ځایه نه وه زه
دوه کرته سپینډ وړی وم او دواړه کرته به د سپینډ په غاړه ښوک ولاړ وو زه به
بې وکښلم . زه چه په میونیسپیل بورډ سکول کښې وم زما په مدرسه کښې د هغو
خلقو د بچو سره تعلق پیدا شو او لوبې به مې ور سره کولې چا چه به د مدرسې صفا
کوله او خلکو به ورته بنګیان او چوړیان وئیل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
کولم خو زه نه منع کېدم نو په دې وجه به یې ما ته هم ښه نه کتل خو ما د دې پروا
نه کوله . د ډاکټر صاحب د خلکو سره راشه درشه هم ډېره وه ما ته به یې توجه نه و
چه امتحان ته به میاشت دوه پاتې شوې نو هله به ډاکټر صاحب په خپله هم
کوشش شروع کړو او په ما به یې هم زور ولګولو . د دغې میاشتې دوو
کوشش خو به زه په امتحان کښې پاس شوم خو کمزوری به وم ..

د ډاکټر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښې د دوه سرو د غلا
سرور خان، د تهکال ارباب جمعه خان ، د چارسدې پردل خان او د قا
خیلو میا محمد نمان سره وه . دوی په ما ډېر مهربانی او شفقت لرلو او
د دوی ډېر قدر او عزت کولو . د غه شان د ښار شیخ صاحب او حافظ ج
زرګر او بشیر زرګر سره یې هم ښه تعلقات وو . ثمین جان خان زما د سکو
ملګری و خو دی زما نه یو جماعت مخکښې و او د دغه وخت نه زما او د ده یا
ګډوی شوې ده . دی د غلام سرور خان په سرپرستۍ کښې و . زما او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلق مینه او محبت دوه دوکوالي نه ترمرګه پوره ي و. زما ورور خان صاحب چه کله
لسم جماعت پاس کړو کلي ته راغی او زه یې د خان سره کلي ته راوستم او د چوټي
رخصتي ، پوره خو کښي یې د کلي په مدرسه کښي داخل کړم سحر به مدرسې له تلم
او ماز یګر به کورته راتلم .

دکلي ماحول :

یوه ورځ د مدرسې نه راووتلم کورم چه یولوی جلوس راروان دی یو سړی
مخکښې دی او خانان او ملکان ورپسې دي . د خوا وشا عوام هم ورپسې دي .
د جلوس له مینځه زما یو ترور چه هغه زمونږ ملک و ما ته اشاره کوي او لاس په تندي
ږدي خو زه یې په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تیر شو او
کورته راغللم خه نسبه وروسته زما هغه ترور مونږ کره راغی نو ما ته یې ډیرې خبرې
وکړې چه سره د تعلیمه ته دومره نالایقه یې چه ما درته اشاره کوله چه صاحب ته
سلام وکړه تا زما په اشاره هم سلام ونه کړ. ما ورته وویل چه دا څوک و نو ده راته
وویل چه دا تانه دار صاحب و ماورته وویل چه ما خه پیژانده ده راته وویل چه
وس خو دې وپیژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښې د پیرنګیانو د حکومت
بر زیات رعب او دبدبه وه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم ګڼانه . یوه ورځ
املک صاحب راغی زه یې په کلي کښې وم ما ته یې وویل چه اسسټنټ کمشنر سره زه
ي موقع له ځم ته هم راسره لاړ شه . زه هم ورسره لاړم . مونږ دواړه په اسونو سواره
وچه د چیا رسدي تحصیل ته ورغلو اسسټنټ کمشنر هم راغی په اس سور و .
رو هغه موقع مو ولیده چه بیرته راغلو او دیوبل نه رخصت شو نو ما په اس سور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسسټنټ کمشنر ته دیوه بل نه درخصتیدو په وخت لاس ورکړ نو چه مونږ
راروان شو دی ماته ډېر په غصه شو او ماته یي وویل چه تاله په کار دو چه
اس نه کوز شوی وای او هغه له دي لاس ور کړی وای .

زمونږ د تر ناوسرع خوا کښې د زراعتي تجرباتي فارم مشر یو انګریز د
براون یي نوم و . د هغه وخت کښې زه د تعلیم نه خلاص شوی وم او ما سره د زراع
ډېر شوق و زه به هم کله نا کله فارم ته تللم او دی زما ډېر دوست شو . یوه
زما میلمه شو چه دوه دی مو وخوړه د کپ شپ نه پس دی د رخصتیدو نا
و ماورسره سړی کول چه وي رسوي ، ځایی د اتمانزو د نهر بنګله تقریباً زمو
د ځایه یو میل لیری وه نو ده ماته وویل چه ماته د سړي وحاجت نشته بس
سړی دي ما سره لا تهین واخلي چه خلک زما تولیه ووینی نو ماته بیا خوک
ویلي نه شي .

زمونږ په کلي کښې یوه کونډه ښځه وه یو زوی یي و هغه پولیس نیولی و د
لوی کپتان کلي ته راغلی و و خلک ورته ورتلل داکونډه هم خبره شوه د خلکو
هم ورغله هغه وخت چه به پیرنګی کوم ځای ته تللو د لیری لیری ځایو نو خل
چه خبریدل لیدو ته به یي راغونډیدل . دي کونډی ورته د خپل زوی
کښې عرض کړی دی هغه تانه دار راغوښتی دی پوښتنه یي ترې کړي د
ته یي ویلي دي چه زوی به دي خلاص شی بوډۍ ورته په دعا لاس پورې
دی چه خدای دي تانه دار کړه . نو هغه وخت تانه دار خلکو ته ډېر لوی
ښکاریده . کپتان سوټ اچولی و بوډۍ چه کتلی شا د یي په اوږه نښ

مشهوره داده چه عجب خان ته پېژو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ويلي دي نو به ته خوشا ده هم نه لري ماکړه ډېره ښه خاتمه پر ته ده که دې خوښه وي
بوښا در به درله راوړم . د پولیس اختیارات هم زیات وو که به یې وهل او که به یې تړل
او که به یې پرانستل چا تري پوښتنه نه کوله گناهگار به یې پرېښود او بې گناه به یې راایسار
کړ چا ورته دومره نه شو ویلې چه په مخ دې خوستر کی دي د تانه دار په دوستي او اشنائي
به لویو لویو خانانو او ملکانو فخر کاوه او د تانه دار په دوستۍ به یې غریب خلک
وهل او ځورول . د سودم پولوی مخوریز خان وعجب خان نومېده د تانه دار سره
به خه شی خبره اړولي وه تانه دار په ناروا مقدمه کښې ښکېل کړا و پهانسي شو .
دېر تکیانو د ظلم او زیاتي په مقابله کښې به کله نا کله د ځینو غیرتیانو غیرت په
جوش راغی او پړې وروبه یې دا نکل . زمونږ د کلي یو خان وعبد الحمید خان
نومېده د هغه مشر ورور عمر خان د پولیس سره راز بازلرو او دخپل کشر ورور
یسکولوپسي یې تانه دار را وستی و . خدای دې پښتون ته د بدی وس نه ورکړي
چه وس ورسومی لکه دلوم د بچو خپله مور خوري . دعبد الحمید خان هسی هم
تانه دار سره چه رام داس نومېده او د پنجاب هند وو او ډېر ظالم او بدی
ورسره ی اونه لگېده او نه یې په خپله د پولیس سره ناسته ولاړه خوښېده دعبد الحمید
خان او د ورور یې حجره شریکه وه . عبد الحمید خان دوی او ده دي چه ورور
ه دار پرې ورو خبر او ه ، تانه دار د رواز ه ورتکولی ده عبد الحمید خان دخوبه
پښن شوی دی غوږ یې کړی دی چه خوک یې تانه دار ورته ویلي دي چه رام داس
مغه ورته وو دیوا ابستی دی تانه دار د وړنوتو سره پرې چغه وښکلې ده چه ونه خوځېږي
ن ورته مه راپورته کړی دی چه تانه دار صاحب مونږ معاف کړه . دومره خبره

د پښتنو خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تانه دارخپله بي عزتي كنملى ده اوپي غرمبېدلى دى دخان خوهسي هم ور
زره ډک ونتوبک يي ورته راارولى دى او ويشتلى يي دى دده او د پوليس
ډزي شوي ، دى هم ولگېده ، رام داس مړ نه وزخمي وخوخپله سا ه يي بنده کړ
وه . هسي نه چه خلک ووايي چه ژوندى دى مړيي كړى . ربنتيا خبره داد
ظالمان بهادران نه وي ډېر بزدله او بيمانه وي . بهادرسړى هيڅيري په چ
نه کوي . دشپې ريوټ وشو مجسټريټ راغى ، سهار مونږ خبر شو د پېښي
ته ورغلو ډېر خلک هلته راجمع شوي وو څکه چه د تانه دار سره مقابله لويه خبر
هر څوک راتلل چه پخپلو سترگو حالات ووينى خان قيد شو خو د تانه دارانو
هم عقل راغى . دغسي نور واقعات هم كېدل د تنكي اجون خان چه تحصي
ورته سپكي سپوري كړي وي تحصيلدار بي تنبستولى و . دغه مقابلې انفراد
كه څه هم دغه مقابلو قوم ژوندى ساتلى دى خو په دې طريقه كاميابي حاصلېد
دكاميابي د پاره اجتماعي تحريک اوقرباني په كار وي نو دچا په زړه كښي چه دا قس
او احساس پيدا كېږي هغوى له په كار دى چه په قام وگوځي او ځان سره دد
د احساس خاوندان ملگري پيدا كړي او په گډه د ظلم ، زياتي او بي عزتي مـ
چه په قام كښي داسي ډله پيدا شي او قوم تنظيم كړي نو كاميابي حاصلېد
هغه قام بيا څوک غلام ساتلى نه شي . د انفرادي او اجتماعي حركت يو فرق دا
حكومتونه انفرادي حركتونه خاموش كولى او ختمولى شي . همدا وجه ده چه
كښي وېره او ترس هم ډېروي او حكومت اجتماعي حركتونه وتړلى نه شي
پكښي نه وي . ډېر انفرادي حركتونه چه ډېرو غښتلو پښتنو وي رهبري كوله

رائې ظالم بزدل وي

رائې انفرادي او اجتماعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزانو او پاکستان خاموش او ختم کړل مګر خدایي خدمتګار تحریک چه اجتماعي تحریک و نه ډیر ګڼیا نو ظلمونو، وژلو، وهلو، ټکولو، قید ولو، بې آبه کولو، فریبونو، دسیسو ختم کړاونه د پاکستان د دوه ډیرش کالو ظلمونو، شړ ملو، وژلو، جایداد ضبطولو، قید ولو، پیر منتونو اولا لچونو ختم کړ. پېرپښتنو کښې ډېر لوی لوی پاچاهان او مشران پیدا شوي دي او تېر شوي خو هېڅ یو په پښتنو کښې اجتماعي ژوند او د اجتماعي ژوند فکر نه دی پیدا کړی اولنی تحریک د خدایي خدمتګار تحریک دی چه اجتماعي ژوند او فکر ئي پکښې پیدا کړو.

مشن سکول:

ماچه د پنځم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب لسم ته یو ولسم ته پاس شو. زمونږ په ټوله صوبه کښې کالج نه و په دغه کال په مشن سکول کښې یو ولسم پرانستل شوی و نو زما ورور خانصاحب په مشن سکول کښې په یوولسم کښې داخل شو او زه ئي هم د مشن سکول په شپږم کښې داخل رم تر کومې پورې چه مونږ په پورډ سکول کښې وو په ښار کښې اوسېدو او چه په مشن سکول کښې داخل شو نو د مشن سکول په بورډ نګ کښې چه په چونې کښې و او سیدو ئي ځای هوا صافه او پاکه وه د صحت دپاره ښه وه. د ټیبال، کرکټ او ټینس د انو نه ئي الول ده بورډنګونه ئي لول یو د مسلمانانو او بل د هندوانو و خو مونږ ته د بورډنګونو نه بل ځان نه ځای را کړو. زما د تره خوی او زما هم خولې محبت خان هم په کلې کښې پنځم جماعت پاس کړی و او د سبق دپاره د لته راغلی و او مونږ سره ځای و. په بورډ نګ کښې ډېر هلکان وو پښتانه وو او د صوابه د تحصیل وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک لوی څوک واړه خو ډېر شریف هلکان وو زمونږ او د دوی د درو نو پېژندګلوی ...
وه . زمونږ بورډنګ په چوڼۍ کښې او سکول موږ په ښار کښې و . د دې سکول سبق نس...
د بورډنګ سکول نه ښه و . د ښوونې طریقې هم ښه وه استاذان یې هم ښه و...
د هلکانو سره یې ډېر کوښښ کاوه .

زما استاذ :

زمونږ بورډنګ ته مخامخ د پرنسیپل چې مسټر هور نومېده بنګله و...
هغې کښې زمونږ هېډ ماسټر وګرم صاحب او د هغه ورور ډاکټر وګرم صاح...
په مشن هسپتال کښې وو او سېډل . دا دواړه ورونه د انګلستان د یو لوی س...
زامن وو . دواړه یې مشن ته بخښلي وو په کومه مینه او اخلاص چې دې دوا...
ورونو د خلکو خدمت کاوه زه یې بیان نه شم کولی . زه هغه وخت ډېر وکی و...
نه څه په دې خبر و پوهېدم . مسټر وګرم به چې کومه تنخواه اخیستله د هغې...
یې زمونږ بې وزلو پښتنو هلکانو ته وظیفې ورکولې . یوه ورځ زما پښه ټوټک ش...
ډاکټر وګرم خبر شو ، راغی زه یې خپلې بنګلې ته بوتللم او ښه یې ګومې کړې زما ...
وو ښځله او بیا یې زما په پښه پټۍ وتړله . رښتیا خبره خو دا ده چې زمونږ...
په قول « خیر الناس من ینفع الناس » باندې دوی عمل کړی دی . وا...
چې ناس یعنې د خدای مخلوق خوږېږه ده د خپل قام . ورور او عزیز خدم...
تیار نه یو . خدمت خو لا پرېږده په اوړ کښې د انه ولاړ دي او خلک خوځ...
خوار او ذلیل کړي یو . ما کښې چې د انسانیت ، قوم پرستۍ ، ورورو...
ولۍ او وطن دوستۍ او د خدای د مخلوق د خدمت کوم جذبه پ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په هغې کښې زما ددې استاذ وګړم د پېلاس دی. ما به دا فکر کوو چه دوی د کوم ځای نه راغلي دي زمونږ د قامه نه دی زمونږ په مذهب نه دی دلته راغلی دی او زمونږ د بچو خدمت کوي او غریبانو ته د خپلې ګېډې په خوړو کوي او زمونږ خپل وطن دی، زمونږ د خپل بچي دی، زمونږ د خپل قوم دی او مونږ د هغوی د پاره هیڅ نه کوو بیا به می دی خپل قوم او ملک طرفته خیال لاړ زما به لاړې ته د پر فکر کوه چه زمونږ خانان، نوابان، ملایان او تعلیم یافته خلک سره ددې چه مونږ یو قوم، یو وطن او یو مذهب یو خو دا جذبه راکښې نشته چه د دې خپل غریب قوم د بچو سره امداد وکړو. په مشن سکول کښې نیمه ګنټه دانجیل د درس د پاره وه «وال دی کړیو» نومی یو پړنګی وهغه به راته دانجیل درس وایه او وعظ به یې هم راته کاوه. زه وړوکی وم په دې خبرو دومره نه پوهېدم خو ځمین جانخان زمانه یو جماعت ملګرښی وهغه پرې پوهېده ما ته به یې ویل چه زه د «وال دې کړیو» وعظ ته غوږ نه نیسم په غوږو کښې ګوتې ږدم ځکه چه بیا ما تأثیر کوی هسې نه چه بل څه چل را باندی وشي.

کلیوالی لوبې :

زه د وړوکوالی نه کفایت شعاره وم او د خپل خرڅ د پیسو نه به می بچت کاوه همدا وجه ده چه ما په خپل ټول عمر کښې د چا نه قرض نه دی غوښتی او نه چا ته محتاج شوی یم. خلکو زما نه قرضونه اخیستي دي چه د پر ورانه خوړلي دي او زما د ورور خانصاحب منت یې زارت و. د ګرمیو په چوټیانو کښې به استاذانو د پر کار راکاوه خو چه زمونږ به کلې ته پېښی ورسیدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به مونږ وو او لوبې به وې . زمونږ به هم درس ته دده نه لګېدله اوس
او نه هم راته چا نه ویل . د لوبو سره د خلکو شوق هم ډېر و قسما قسم لوبې او ساع
تېرې وې حجرې به د خلکو نه ډکې وې په حجرو کښې به تښتی کښېدله پټ
کوتخکه به د شپې په حجرو کښې کېده . لوندان به د شپې په حجرو کښ
خلاستل او دواړه خاوندان په کورو کښې ویده کېدل ، په حجرو کښې به تر نا
ځوانان په لوبو او ګپ شپ لګیا وو دومره کاروبار او مصروفیت نه و . ژوند به
پېچیده نه و ، خودغرضي نه وه ، صفا ، سوتره ژوندو . په اخترونو کښې به لو
خوشحالي وه ، خلکو به دیوبل کره د خوراک خیزونه لېږل . د زانګلو د با
د برګولوی لوی تالونه او باړې چغونه وو . ښځو به په کورونو کښې تالونه اچولی و
یا به یې بانې چغونه ایښې وو چه د کوروګانو به خلاصې شوې اینلی اوک
به شروع شوې ځای په ځای به کبډی کېده ځوانانو به پکښې زور وونه ازمې
زمونږ په کلي کښې کال په کال زوروره کبډی کېده او دلیرې لیرې علاقو ځوا
به پکښې برخه اخیسته او خپل زور او پهلوانی به یې ښودله . په دې کونو تماشا
به ورته راتلل ، زمونږ دکلي خانان به دوه دلې شو یو داسې سهی بدې
کرچه دچا پره به یې نه کوله ګیرچا پهر به خلک ناست وو او په منځ کښې
دکبډی میدان و دیوې پرې نه به یو ځوان راپورته شو په میدان کښې
دبلې پرې نه به چه چا ځان کښې دهغه دمقابلې طاقت لیده ورته به راپو
کشتی به دمنصف په اجازه شروع شوه دکومې پرې پهلوان چه به
شو دهغې پرې زلمیان به راغلل خپل پهلوان به یې په اوږو کړې په میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

یي وګلوځاوه اوخپل ځای ته به یي ورساوه او خانانو به ورله انعام ورکړاوددي پرې خلکو به په هغه بله پره باندي « الا الا » چغې وویستې په دې سلسله کښې یوه واقعه زما یاده شی ، چه داسې یوی کېږی له یوزلمی د اتمانزو را پاڅېدو هغه پیسی دمقابلی دپاره د دواوی یوزلمی راپورته مشو . لکه چه دهغه وخت قاعده وه هر یو کېدو مار به خپل خپل پیر یا زیارت را یادوه ، دوی چه خپل خپل بابا کانو ته مخ واړه وواوسلامونه یې اوکړل . نومنځه کړی دواوه وال کېږ مار ته ویل چه ستا باباچه په دې سیند وراپوری ووځی . نواتمانزو وال به دړله کارخلاص کړی وی ولی چه دهغه بابامکان دکېږی ډاک ته نژدې وو . او وشوه همدغسې دوواو وال را اوپړ زېد . کله به یوهم ونه پړزېده اودواړه به ستړی شو منصف به ورغی اوخلاص به یې کړل . کله نا کله به په لوبو کښې جنګ هم وشو .

نوري لوبی هم وې لکه انګی ، شړنګی ، لنډی ماری ، پټ پټانی ، بنګړ یواتی ګیتکه ، چیته کونجکه ، چیند رو اونور . په حجرو کښې تاشونه هم کېدل دغوزانو لوبی هم کېدې . ماسره ددې ټولولوبو شوق واوګولي می اونورو نه به می ګټلي . دکوم شی سره چه به می شوق و په هغی کښې به ماهروم نوځکه په لوبو کښې ماهروم اوچه دسبق سره می شوق نه و په هغی کښې می خوند نه و او په سبق کښې می چه دحساب جومتری اوتاریخ سره شوق و په هغی کښې تکړه وم او د نورو مضمونو سره می شوق نه و په هغو کښې کمزوری وم اود نه شوق وجه همدا وه چه د دی مضمونو ابتدائي زده کړه ما په بنار کښې دپنجابی استاذ نه په پردی ژبه کښې کړې وه . بنه می نه وه زده کړي ځکه به می ورته د ده هم نه لګېده په حجرو کښې به پوچ لوبه هم کېده اودلوبی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېتلو به شرط هم لګېده کوم چه دله چه به پره شوه هغې به چای، دودی، میوه یا
ګنی چه به خرڅ شي به شرط ابېنودل شوی و راوړل. اکثر به شرط به چایو تول کېده
ځکه چه چای نوی څیز و د خلکو به خوښېده. بابا به می د چایو یوه عجیبه قصه راته
کوله چه ملا مسی ته یو افسر راغلی و شاه بازخان (زمونږ د کلي لوی خان و) چای
راوړه یوه پیاله یې ماته هم راکړه هغه وخت شنې چای رواج وې، به بلغمي پیالیو کښې
به ځکل کېده. ماسره میرافضل خان (زمونږ یو میرېنی تره و) ناست و ما خپله پیاله
هغه له ورکړه ورته مې وویل چه تو ده ده هغه زما په خبره پوه نه شو به یوځل لې پ
سر وار وله تو له خوله یې وسوزېده ولې چه هغه وخت چا چای نه پېژانده او رواج
ډېر لږ و .

اخترونه او میلې :

په اخترونو کښې به لوې لوې میلې لګېدلې په ززګونو خلک به یکښې جمع کېدل
نیزه بازی به پکښې کېده، اتنونه به اچول کېده، دمان به ګډېدل، دجوارۍ ډېر
به کېده او خلک به په زانګو ګانو کښې ځنګېدل، سازیان به وو د سورلۍ د پاره
دلګو اسونه وو، خوګ به په او ښانو سواره وو ځوک به په اسونو، خانان به زور
ګنلي شو د ېر خلک به ور پسې وو. اکثر و خانانو به په دغه ورځ دخپل چم کاونډ خا
دخانه سره بیول، په کبا پونو او تقلمو او میتاپانو به یې مرول، دا په خانانو دغ
یو قلنګ غونډېو، کله نا کله به په میله کښې جنګ وشو او ځینې وخت به د انفراد
نه جنګ اجتماعي شکل اختیار کړ نو بیا به د ګنهکار او بې ګناه فرق نه کېده. یوځل
وشو چه زه وړوکی وم او د نصر وصیلی ته تلی وم په میله کښې زمونږ د کلي د خانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېرانګو دخانانو جنګ وشو دجنګ نه پس هغوی خو دمېلي نه پښې سپکې کړې او
وو تل ، مونږ یې خبر نه کړو ، په داسې موقع خلک تل خپل کلیوال خبروي او دمېلي نه
یې وباسي . پرانګ کلي دمېلي ځای ته ډېر نږدې و او په یوه چغه مېلې ته راورسېدل
درار رسېد وسره یې په مونږ برید وکړ زمونږ نوکرانو خوځه مقابله ورسره وکړه خو
مونږ الړو . وو او هغوی لتول کلي وزه وړوکی وم په اسپه سوروم چه داخلک مونږ ته
رانږدې شو درځو وعبادت کاکا زر زر زه په غېږ کښې راواخیستم او داسپې
نه یې راواوچت کړم خو چه څنګه یې زه راواوچت کړم د پرانګو یو سړي لوی ډانګ اسپې
ته راخلاص کړو او په زین ولګېد که دعبادت کاکا همت نه وی او زه یې نه وی راپورته
کړې خدای زده که زه دهغې ګوزاره ژوندی پاتې شوی وی . په دې جنګ کښې ډېر
کسان زخمیان شول او زمونږ په نوکرانو کښې څوک دروغ نه و پاتې . دامېله به دچار سدې
تحصیل سره داختر په دریمه ورځ لګېده او دنصرو مېله به یې ورته ویله په دې مېله
کښې به ډېره زوروره نیزه بازي کېدله . دلیری لیری ځایونو نه به شوقیان منبه سا تللی اسونه
او نیزه بازان راتلل . لوبه به په ډېر جوش وخروش روانه شوه نیزه بازانو کښې یو تربله
دسیالۍ او رقابت مقابله وه او په تماشګیرو کښې هم جوش وخروش و . دداسې لوبو نه
په خلکو کښې دمېړانې ، شجاعت او ټینګار جذبات قوي کېدل .

دشوګلې (شعبان المعظم) میاشت چه به وخته خلکو به ډېرې خوشالۍ
کولې خصوصاً هلکان چینکۍ به په کوڅو کښې اخوادی خوا زغاستل خوشالۍ به یې کولې
ددې میاشتې په ۱۵ به شوګلې وو . دشوګلې په شپه به هم لوبې مېله جوړه وه
بنځو او جونو به په کورونو کښې توتکۍ ، چوړ چوړۍ ، ماتابې او پتاخې خلاصولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکانو او نارینه و به بهر دوه دلې جوړی کړې بهسونه او ښکروونه به یې ډک کړي وو یو په بل باندې خلاصول . کله به یې یوه ډله په مخه کړه او کله بله ، کله به یې ښشتې او او اوروډلې ی اسمان ته ولیشتې . کومو خلکو چه به ښکروونه خلاصول هغوی به د خرمنو جامې اغوستې وی چه او دپړی تأثیر ډیر نه کاوه . خندا به وه خوشالی به وه مستی به وه او ځینو مذهبی خلکو به په دې شپه دا کاروونه ښه نه گڼل په عبادت به بی شپه روڼوله او نوروته به یې هم داویل چه په دې شپه عبادت ډیر ثواب لري خو چا به ورته ډیر غوږ نه ایښوده . دا د پښتنو د قوت ښې ښانی وې چه خو مره پړنگی د غلامی په پړی مضبوطېده هماغو مره د پښتنو جذبې مراوی کېدلې .

دامامانو میاشت :

لکه څنګه چه مونږ د خوشالی اختروونه لول د غمی مونږ دغم او خپکان ورځې شپې هم لرلې دامامانو میاشت یعنی محرم د مسلمانانو یو ښه بیلګ یا دګا دی زمونږ مسلمانانو ته په دې کښې یو لوی درس او سبق پروت دی . د اسلا پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې د جمهوریت یوه روښانه ډیوه بله کړې زه دا منم چه دغه جمهوریت یوازې د مدینې د ښارو او د مسلمانانو و یعنی مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله علیه وسلم خلفا او جانشینان به د صح په رایه ګیری منتخب کېدل .

په ټوله دنیا کښې تیاره وه مګر په مدینهٔ منوره کښې د دموکراسۍ ډیوه بلېدله او دا ډیوه هم د حضرت عمر رضی الله عنه پورې بله وه او کله چه د هغه د مرګ نه په مسلمانانو کښې د پیسې او اقتدار شوق پیدا شو دغه ډیوه مړه شوه او ترا وسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړه دي. یورپ چې په تیاره کښې پروت و هلته هغوی بله کړه. هغوی پرې روښانه نه شو او مسلمانان چې هغه مړه کړي ده تر اوسه پورې بله نه کړې شوه. اوس چې څومره د مسلمانانو ملکونه دي په هغې کښې د موکراسي (جمهوریت) نشته. څه وخت چې اقتدار د بنی امیه خاندان ته په لاس ورغی معاویه راپاڅېده د مسلمانانو هغه حالت یې هم ختم که. معاویه په خپل ژوند د اقتدار او پیسو په زور د خپل مرګ نه وروسته خپل زوی یزید ته د مسلمانانو نه بیعت واخیست چې د مسلمانانو امیر به وي. د اسلامي خلافت د موکراسي او قومي حکومت د تاسیس د پاره پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه اصحابو ډېرې هلې ځلې جد و جهد کړی و، ډېرې قربانۍ یې ورکړې وې، ډېر زحمتونه یې ګاللي وو او هغه بنی امیه په دغسې چل ول له منځه یوړل نو ځکه که نور هر څوک چپ پاتې کېدی شو، حضرت حسین چپ نه شو پاتې کېدی. د امونږ مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران د مقابلې درس درا کوي.

محرم ته پښتانه د امامانو میاشت وائي، د امیاشت د غم او خپګان میاشت ده خصوصاً په اولسو ورځو کښې به چا ښادي، خوشالي، خندا، ټوکه ټکالې نه کوله. د حسینو په ارواو او د خدای په نامه به خلکو شربتونه ویشل، لوی لوی خیراتونه به یې کول. ښځو به په کورونو کښې او نارینه وو به په حجرو کښې جنګنامې لوستې او خلکو به ورته ژړل او ښکې توئېدل به یې د ډېر ثواب ګڼل. د شپې به ښځو په کورونو کښې ویر کاوه هلکانو او جنکو به په دې لسو ورځو کښې خیراتي داني غونډولې او په لسمه ورځ به یې د جمع شوې غلې نه خیرات کاوه. په لسمه ورځ به نر او ښځې هدیرو ته تلل په قبرونو به یې د امام حسین د تندې دیادولو په نسبت اوبه اچولې، ماښام به هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل حیثیت سره سم خیرات کاوه او دې ته به یې د حسنینو خیرات والیه او ...
به ویرونو کښې به یې داستاینې کولې د حسنه څوک به دې ژاړي وای، والی حسن
در زلالی ! » او بیا به یې سینې وهلې اوژړا انګولا به یې کوله .

مونږ پښتانه د حسین د پر قدر او عزت کوو او به مونږ د پرګوان دې ځکه
چه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسي وو او په هغه د پرګران وو نو ځکه به
مونږ هم د پرګران دی بلکه داچه امام حسین هم د حق او جمهوریت د پاره راپاڅید
و او مونږ هم د خپل حق او جمهوریت د پاره راپاڅیدلی یو هغه هم مظلوم و مونږ هم
مظلومان یو، هغه هم د ظلم سره د مقابلې د پاره را اوچت شوی و او مونږ هم د ظلم
سره د مقابلې د پاره راپورته شوي یو . هغه هم مسلمانانو ته د جمهوریت حق ګڼاته او
مونږ هم مسلمانانو ته جمهوریت ګټو هغه هم د امن د پاره کار کاوه او مونږ هم
امن د پاره کار کوو .

کلي کلوبغي :

د مونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادی او زمونږ مړی ژوندی د پر له خا...
دک او مینې محبت مظهر و خو په رسمونو او جونو کښې د وب ، چه څوک
رنځور شو خپلو خپلوانو او دوستانو به یې پوښتنه کوله یوازې خپلوانو او دوس...
نه بلکه د کلي او ولس عامو خلکو به یې تپوس کاوه او که به مریض سخت شونو
خو به ورته نژدې کسان شپه او ورځ ناست وو د صحت د پاره به یې ورته
دعاګانې کولې ، خیراتونه به یې کول . د علاج د پاره څه خاص انتظام نه و د هغه
مرض د پاره ببل ببل باباو او د هر بابا د زیارت بیله بیله طریقه وه الن چه د بابا...

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقبرونو خاورې به خوږ ده ګڼلې شوه او د مرضونو د پاره علاج ګڼل کېده. د باباګانو او زیارتونو نه علاوه د ملا صاحب، پاچا صاحب او میا صاحب دم دعا او تعویذ د علاج طریقه وه. د یونانی طب حکیمان هم وو تجربه کار و، سپین سرو ښځو به نظر ساتلو. سپین ږیرو به د مقامی بوټو او داروګانو په ذریعه علاج کوو. ناپایانو به د دانو او زخمونو علاج او مرهم پټی کوله خو ډېره مخه زیارتونو او باباګانو ته وه. او چې څوک به مړه شونو په هغه ورځ به د کندې خلک خپل کار ته نه تلل او که مړي به مخور ریز سړی و نو ټول کلی به خپل کاروبار پرېښود او د مړی د ګور او کفن، د خدمت او غم د پاره به د مړی ځای ته راغونډ شول نارینه به په حجره یا جومات کښې ناست وو او ښځې به په کور کښې غونډې شوې مړی ته به چه څومره ښځې راتلې ټولې به وير او ژړا کښې شریکېدلې او نارینه وکښې به یوازې د مړي نژدې کسان او دوستانو ژړل مړی به کټ کښې پروت و چه څه وخت به یې لمباوه نارینه به ورغلل او کټ به یې واخست په دې وخت کښې به د ښځو د ژړا انګولا شور زوږ پورته شو په زوره زوره به یې وير کاوه سخونږ به یې وهل او په وير کښې به یې مړي ستاینه چه مړی به یې په تخته واچاوه نو خپلوانو او دوستانو به یې په تخته روپۍ اچولې، دغه روپۍ به د ملا وې. د لمبولو نه وروستو به یې کفن ورکړ په کټ کښې به یې ایښې وخپلوانو او دوستانو ته به یې مخ وښوده بیا به جنازه اوچته شوه خلک به جنازې پسې روان وو او خلکو به د جنازې کټ په څلورو کسو په اوږه کړې و او وار په وار به خلکو یو د بل نه جنازه اخیسته او د مړه به یې ورکوله هدیرې ته به یې ورساوه په اوار میدان کښې به جنازه کېښېښودل شوه او اذان به وشو چه جنازه تیاره ده د چا چه به اودس و او جنازه به یې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفونه به یې جوړ کړل دجنازې مونځ به وشو دعا به وشوه خلک به راتلل او دمړي مخ به یې کتلو . ملایانو به دسخات دپاره دوره جوړه کړه کښېناستل به

سخات خیرات :

سخات به دمړي دحیثیت په اندازه وکړه به مور پشتمن خان او مخور یز سړی وسخات به یې ډیر و او ملایان به ډېر ور کړه غریب سړی وسخات به یې کم و ملایان به هم کم وو اوکه به سخات نه و ملایان به هم نه وو . کوره ، صابون ، پیټکی ، قرآن شرېفونه او روپۍ به په منځ کښې کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول دمړي دوارث نه دمړي د ګناهونو دکفارې دپاره داخیزونه دصدقې او سخات په توګه ځان ته قبول کړل بیا به یې یو بل ته په همدی طریقه بخښل او یو به د بل نه قبلول . ملایانو به د غه ټول مال یو ځل ځانته قبول کړ او بیا به یې خوا کې ملا صاحب ته وبخښه چه دوره به وشوه نو بیا به یې دسخات په وېشلو شروع وکړه مانه به دسخات کړ ځولو مراسم شا ډوله ښکاریده پردی مال یو بل ته بخښي خدا ای او قام ته دوکه ورکوي . زه دغه بو په ټولو ملکونو کښې ګرځیدلی یم ما هلته حتی په مکه معظمه مدینه منوره ، نجف او کربلا کښې هم چیرې دا دسخات او خیرات طریقه نه ده لیدلی حال دا چه هلته دا طریقه ده ، چه مړی اوشي ، خلک خبر شي ، بیا جنازه جومات ته راوړي هلته یې جنازه اوشي ددعانه پس وارثان خپل مړی دښخولو دپاره مقبرې ته یوسي او نور مسلمانان خواره شي . دا اسلام خو مونږ ته د عربستان نه راغلی دی خبره داده چه دا قسم عادتونه په مونږ کښې خودغرضو خلکو پیدا کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کښې دا څیزونه نشته بلکه دا چه دا دومره مال لرلو ته څرګنګې بخښې او چه
سړی نادار او محتاج هم وي. بلکه دا چه سړی مړشي دهغه علنامه خوبند پښې
داخیرات او سخات په څنګه دهغه په حسنا تو کښې لیکل کېږي. یو سړي حضرت
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی عرض کوي چه یا رسول الله زما پلار مړ
دی او له هغه نه دوه کوټې له ګجوره نه دکې پاتې دي هغه ورپسې خیرات وم رسول
الله صلی الله علیه وسلم ورته وايي که ستا پلار څپل ژوندانه ددې ګجوره نه دوه
دانې دخدای په رضا ورکړې وی ددې دوه کوټو نه بې ثواب زیات و. دګناه او
ثواب په حقیقت دبې علمه علماوو په وجه څوک پوه نه شول. دخلکو په مغزو کښې
ملایانو داکینولې ده چه ګوندې خدای هم د دنیا د پادشاهانو په شان دی چه
غړته د ټکس او دالۍ ضرورت دی. دوی په دې فکرنه کوي چه خدای بې نیاز
ی هیڅ شی او هیچا ته محتاج نه دی. که خیراتونه دي که ذکات دی که
صدقات دی، که لمونځ دی، که روژه ده، که حج دی داټول زمونږ دښېګڼې
پاره دي که ښه کوې هم دخان دې دي او که بد کوې هم دخان دې دي.
ښه کوې دنیا به دې هم آباده وي او په اخرت کښې به دې هم په کارشي او که
کوې په دنیا کښې به ذلیل، حقیر او خوار یې او په اخرت کښې به در ته عذاب
ي.

زماد ملایانو سره دېر تعلق و ما بې دېر قلم، او عزت کاوه او همیشه
ی ورسره په دغسې خبرو بحث او تبادل خیال کاوه او دا به مې ورته ویل چه
یراتونو او سخاتونو دا طریقه په اسلام کښې ښه نه ده. اسلام چه خیراتونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاتونه واجب کړي اولازم کړي دي په هغې کښې لوی راز دی داچه زمونږ خوږ
رسول ص وائي چه « صدقه بلاء دکوی » دابلاتاسو پېژنئ داخو دغریب او امیر
ترمینځ نفرت نه بلا ولاړېږي نوچه ښمن خلک د بېوزلو پوښتنه وکړي د هغوی
سره د مصیبت په وخت کښې مرسته وکړي نو دغریبانو دخپلو امیرانو سره
مینه محبت پیدا شي او دبلا مخه ونیول شي اوچه امیر دغریب هیڅ پوښتنه
نه کوی غریب په مصیبت کښې وي او امیر په عشرت کښې وي نو دغریب په
زړه کښې تېرېږي چه وطن خوخدای زمونږ ټولو ته شریک راکړی دی
خنګه زه په مصیبت کښې ژوند تېروم او دابل چه زما ورور عزیز دی زما
شان سړی دی، دی ولی په عیش عشرت کښې دی دده په زړه کښې غو
پیدا شي او ورو ورو یې زړه امیرانو ته پرسېږي ترڅوچه بلا ورته جوړه شي
کوري د رسول الله (ص) په وخت کښې به دهرڅه نه مخکښې دقرض دا
کولوغم خوړل کېده. رسول (ص)، ترهغه وخته پورې دمړي جنازه نه کوله
ترڅو پورې به دمړي په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که دمړي وارثان به نا
اوغریبان وو او دمړي قرض به یې نشو اداکولی نوبیا به رسول الله (ص)، نورو مسلما
وویل چه چنده ټوله کړئ او دده داقرض خلاص کړئ نوچه قرض به خلاص ش
هله به یې جنازه کوله، بیا به نور تکفین تجهیز کېده اونن بالکل اړه ولی خبر
دکوم مړي دوارثانو دمخه نه کېږي نو هغوی یې لاجایداد مکانه کوی لا په سود رقم
خو مړي پسې سخات ضرور کوی او یوازې خو دمړي خیرات او سخات نه
د پیرانو پیر صاحب یو ولسمه ده، دکاکا صاحب شکرانه ده، دسیدانو، میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او صاحبزاده ګانو نذرانې او شکرانې دي که دا ټول خیراتونه په قومي بنسیګرو لګیږي نن به مونږ هم د دنیا د ترقي یافته قومونو په قطار کښې ولاړ وی. د سخات او خیرات د پاره مونږ په سود او ګانه (ګرو) قرض اخلو چه زمونږ دا رسم پوره شي. زه یوکال، د اوړی ډګرموتېرولو د پاره کوه مري ته تللی وم هلته را باندی یو څو کسه ملایان چه زما دوستان وو راپېښ شول ما ځیګرمی د سیل صفا د پاره له ځانه سره راوابستل ګرځېد و ګرځېد ویوی بنګلې ته ورسېدو ما ملایانو ته مخ راواړوه چه دا بنګله ښکله بنګله ده؟ دوی وې ډېره ښکلې ده ما وې دا شنه چمنونه او د ګلونو باغچه یې ښکه ده؟ دوی وویل چه ډېر ښایسته چمن او ښایسته ګلونه دی او ډېره مزه داره باغچه ده ماوې هغه ماشومان چه پکښې لوبې کوي دا ښکه دي دوی وویل ډېر ښیمځي او ګلالي ماشومان دي ماورته وویل هغه موټر چه ددیوړ صفا کوی دا وینئ وویل یې هو ډېر ښه موټر دی ماوې هغه چه په کرسي ورته ناست دی جامو یې وګوری ښکه دی دوی وې ډېرې ډولي جامي یې اغوستي دي ماوې دا سړی پیژنئ چه څوک دی؟ دوی وویل چه څوک دی؟ ماورته وویل چه دا د پرنګیانو ملا دی، چه قوم یې په بنګله کښې اوسي ملایې هم په بنګله کښې اوسي، چه قوم یې په ګېډه موړ وی ملایې هم په ګېډه موړ وي چه قوم یې په جامه پټ دی ملایې هم په جامه پټ دی، چه قوم یې په موټر کښې ګرځي ملایې هم په موټر کښې ګرځي او زمونږ چه قوم د هستوګنې کوډله نشته تا سو هم جوماتو کښې اوسېږئ او چه په ګېډه ماړه نه یو تا سو هم دروازه په دروازه ګرځئ چه «وظیفه داوړئ خدای مو وبخښه».

چه سخات به وویشل شو بیا به نو ملایانو پرې مسئلې کولې زمونږ په کلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړی شوی ؤ یو ملا صاحب مسئلو ته ودرېد او دا مسئله یې وکړه چه یو سړی ډېر
بدعمله او بدچلند ه و، سودخور و، جوارګر و، خوني و، زاني و، غل و، ډاکه مار و،
او هیڅ ښه کار یې په عمر کښې نه وکړی صرف دهرې جمعې په شپه به یې
اووه دوډۍ دخدای په نامه جوماتته لېږلې داسړی مړ شو زامنو، ښځو
او پس ماندګانو یې ورپسې ډېر ویر وکړ او دا به یې وویل چه ددهٔ به په قبر کښې څه
حال وي اخر یوه شپه خپل یو زوی ته په خوب کښې راغلی دی او ورته یې ویلي دي
چه تاسو زما غم مه کوئ زه ډېر په ارام او مزو چړچو کښې یم زوی ترې پوښتنه
کړې ده چه پلاره تهٔ خو ډېر بدعمله وې پلار یې ورته وویل چه ټیک ده خو مورته
• مو معلومه ده چه ما به هرې جمعې په شپه اووه دوډۍ خیرات ورکولې هغه
دوډۍ می دلته په کار شوې څه وخت موچه زه ښخ کړم او تاسو رانه لاړئ نکیر
منکر راغلل او زما نه یې پوښتنې شروع کړې چه: «من ربک وما دینک»
جواب نه شو ورکولی نو ګورزونه یې راپسې را او چت کړل چه را خلاصول یې را باندې
چه په دې کښې دوه دوډۍ راپیدا شوې او ورته مخې ته شوې او زه یې بچ کړم
چه نکیر منکر لاړل زما د قبر په خلورو کونجو نو کښې سورې وشول او دهر سوري نه
د دوزخ لمبه راننوته نو خلور دوډۍ راغلې او هره یوه یو یو سوري ته دال شوا او دا
مخه یې ونیوه او دا یوه زما خدمت کوي. بیایې ووې چه په خیرات کښې ډېر د
ثوابونه دي او ما ددې مسئلې ثواب ددې مړي په اروا بخښلی دی. ما ته دا
عجیبه ښکاره شوه ماوې ددې خو دا مطلب شو چه هره بدعملي کوه، زور ظلم
کوه خو اووه دوډۍ خیرات ورکوه نو مزې کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سخات نه پس به بیا نور خیراتونه شروع شو هغهانبام به دمړي په اروا خیرات کیده ترجمې پورې به بیا هره جمعه خیرات کیده تر خلوېښت ورځو پورې .

په خلوېښتمه ورځ به بیالوی خیرات وشو او بیا ورپسې دکال خیرات دی . په دغه طریقه به زمونږ دقام په کال کښې په لکونو روپې خرڅېدې که داپه یوبیت المال کښې جمع کېدی او په قامي کارونو او غریبو لګېدی قام ته به یې څومره فایده رسېدلې ؟

یوه لطیفه :

یوه ورځ زه په حجره کښې ناست وم چه زمونږ د امام صاحب زوی راغی ماته یې ووې چه زه واده کوم ماسره څه امداد وکړه ماورته ووې زه همیشه ونیم چه دمړی په سخات کښې ته ددېر مال مالک شې که تاته ضرورت وی نو بل ته یې ولې بخښې هغه راته په جواب کښې ووې چه دومره مال هیڅوک دزړه نه نه بخښي مونږ یې له وېرې پوړ ته بخښو او بله داچه زمونږ یقین وی چه مونږ ته یې څوک نه راکوي . راکول خو پرېږده وبه مووهي . ماورته ووې چه وهل یکښې نه وي او مال هم ستا کېدی شی نو بیا ؟ ده راته ووېل نو بیا خو به یې زه هیچا ته ورنه کړم ماوې رښتیا وایې نه تیاریې هغه ووې چه بالکل رښتیا وایم او بالکل تیاریم نو ماورته ووېل چه نن زما دتره لورمړه ده دهغه سخات یې دی ستا واده پرې سره کېږي په دایره کښې کښېنه چه ستا وارثی او سخات دې خان ته قبول کړ بل ته یې مه بخښه ووایه چه زما ضرورت دی بل ته یې نه شم بخښلی . ده ووې داخو به زه وکړم ماته به یې څوک راکړي ؟ دشمو زوخان دی هسې نه چه بې عزته مې کړي ماورته ووې چه زه به دې شاته ولاړیم څوک دې بې عزته کولی نه شي وې چه ستا امداد راسره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا خوزه دچا پروا نه کوم . زما او دده په همدی فیصله وشوه چه روانیده ماورته
ووې چه پام کوه داخبره دی چا ته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخات نه
ملایان په دایره کښی کښیناستل ده دې خوا آخوا وکتل چه زه یې ولیدم الا په دایره
کښی کښیناست کله چه د سخات بخښنه اخیسته شروع شوه زه ورو وغوندی
راغلم دده په شا و دریدم چه څه وخت ده ته سخات وبخښل شو او دده واخیست
دده رنګ تک زیړ شو او ماته یې وروسته وکتل او وې ویل چه ماته د دې مال
ضرورت دی زه یې بل چا ته نه بخښم . دملایانو دهلې ګولې څه اراده وه خوزه
مخکښی شوم او دهغوی نه می تپوس وکړو چه ملایانو صاحبانو شریعت په د
باره کښی څه وایی ؟ دوی وویل چه شریعت ده ته حق ورکوی چه بل ته یې بخښي
او که بخپله یې اخلی نو ما هغه ته اشاره وکړه چه «مولانا او چتوه یې» د ګورو د بوج
د پاسه نغدې روپۍ پرتې وې هغه می راواخیستې او ورمې کړې او ماورې دا ګو
هم او چته کړه . ګوره یې هم او چته کړه ، قرآن شریفونه او پیتکې پاتې شو ، هغ
ملایانو تالاکړل . ملایان هک پک پاتې شو وروسته یې بیا دمړی خاوند ز
ویل چه د مړي سره احسان ونه شو . هغه ملا چه بله ورځ ګوره منلې یې ته ورک
چه خرڅه یې کړې دشموزوخان صاحب وریبی ورغلی دی او ګوره یې په زوره
بیرته اخیستې ده .

د شریعت په وړاندی خو دا پردي مال د دوی ته یې اخیستنه جای
نه وه خو ددوی په شریعت څه کار وو . زمونږ کلی کښی یو سړی و هغه په و
اسلام اسلام نشته هسې ګونګوسی دی چه د ملایانو د اعمل وی د معتقد یانو بخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو موږ ځوملایان د سخات د دایرې نه لاس واخیست بیایې پخپلو کښې جرګه کښېږي ده که موږ دا کار پرېږو دو دا دومره موږ دا کار کوو دی نو دعوام توجه به دانه وګرځي وایي به چه دا ملایان نه پوهېدل او عبدالغفار پوهېږي نو بیا بي د سخات طریقه د پخوا په شان شروع او په کوم ملا چه به یې لږ غوندې شک راغی په دایره کښې به یې نه پرېښوده .

په دې کښې د ملایانو . غریبانو څه قصور نشته موږ تمام پخپله کوم یو. چاته چه د دین او مذهب ټول واک او اختیار ورسپارو او د تعلیم او تربیې غم یې نه کوو دروازه په دروازه « وظیفه راوړئ خدای مو بخښنه » وایي . د دومره لویې ذمه وارۍ د پاره په دې طریقه خیل دیني استاذ تربیه کوو . دا زموږ خپله ګناه ده حقیقت دادی چه کله موږ مسلمانان شو، نو بعضی هغه د هند وانو د وخت رسمونه ، رواجونه موږ پرې نښودل او لکه څنګه چه هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې ډلې ټاکلي وي هغه هم په هغه شکل کښې موږ جاري او ساتلي ، څکه چه د لته چه اسلام راغی نو هغه د مذهب (تبلیغ) په لاره راغی د سیاست (توره) په لاره راغی ، نو موږ د مذهب د حقیقت نه چا خبر نه کړو او لا تر اوسه پورې خبر نه یو . دا د کاسټ سیستم روایتی (عنعنوي) اثرات دي چه یوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وي یوه ډله به حکومت کوي ، یوه ډله به تجارت کوي او یوه ډله به عام خدمتونه کوي . دا په اسلام کښې نشته بلکه په اسلام کښې علم په هر مسلمان او مسلمانې باندې فرض دی . زموږ د ملایانو د « د نیایي علومو او سیاست خواته توجه نشته او زموږ د دولتمنو خلکو د دیني علوموخواته توجه نشته نو څکه موږ په دنیا هم خوار یو او اخرت به مو هم خوار وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې خودانه د داسې ملا یانو دلاسه مونږ ته نور هم ډېر نقصانونه رسیدلي
دي . په مونږ کښې چه دکار او خدمت سړي پیدا شوی دي دوی پړی یا دوهالي
فتوه لګولې ده یا دهند وبا دکافر او په دې نوموړولي له خدمته پاتې کړی دي نه یې
پخپله دخلکو خدمت کړی دی او نه یې بل ورته پرېښي دی . بې کاره او بې کسب
لموڅ اداکوه او ډوډی خوره .

واده ښادي :

زمونږ ښادی ډېرې خوندورې دخوشالۍ نه ډکې وې چه هلک به ځلمی
شو نو مور او پلار به یې ورته دخپلې خوښې چنغله لټوله دهلک او جنۍ نه به چې
پوښتنه نه کوله او نه دهغوی خوښې ته چا کتل . خوینډې میندې به وکو خپلې
کومه کورنۍ او جینۍ چه به یې خوښ شول ، دجینۍ د مور سره به خبرې وشوې
د مور په ذریعه به پلار هم خبر شو چه دواړه به راضي شو نو دهلک له کوره به خ
ښځې لاړې او کوږ به یې وکړ بیا به دکوږدې ترتیب ونیول شو . په دې وخت کې
زمونږ خلکو که خانان که غریبانان وو تولو د خور او لور په سرهر چا دخپل حیثیت
اندازه ولوراخسته . دنا بالغو جنکو کول او ورکول هم رواج وو ترڅو دې چه تې پورې
ماشومانو کوږدنې به کېدې . کله ناکله به داسې هم وشو چه نه به هلک پیدا شوی
نه به جینۍ زېږېدلې وه چه میندو او پلرونو به یې سره وعده وکړه چه دیو مور و
زوی وشو او ددې بلې خوا لور وشوه هغه به یې یوله بله سره ورکولې . دا قسم جینۍ به
هیڅ چا کولی نه شوه هلک جینۍ که به په وړوکوالي نامزد شوي وو چه کله به لوی شو ک
هغوی به یو بل خوښ نه وو نو هم دیوه بل نه خلاصیدلی نه شو خو چه دواده بندولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع شو نو د خپلو خپلوانو او کلي والې ښځې به لا د واده نه څو ورځې مخکښې
هلک کالا له تا راغونډې شي تنګ ټکور به یې کاوه. د شپې چه به د کاره وزګارې
شوې نو راجمع به شوې د منګي او مچې سره به یې ښکلي ښکلي مسرې ویلې زما د
ښکو دا تنګ ټکور ډیر خوښیږه و دوی به د هر چا د خپل توان او طاقت سره سم
د خانانو به د دوی نو کښې به ډنګ ډونګ او دوم دام زیات وو. ډیرې ورځې به
دوی نه پخیدل چلو خپلوانو او دوستانو به ډیرې اچولې وې کور به د ښځو نه ډک و
ډیرې به د سړو نه ډکې وې. جنجونه به وو د هر چا جنج به بیل وټوپک او غړبینونه
ډلا صیدل د می به هم پکښې کلې یدې او خلکو به ورله روپۍ ورکولې اکثر به نیزه
بازي هم کیدله. د نیزه بازۍ د پاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او د نیزو پرکتس
به یې کاوه د نیزه بازۍ په موکی به ورته روپۍ اېښودل کېدې چه چا به موکی یو-
وړه هغه روپۍ به د هغه شوې د واده ورځ به مقرره وه چه هغه ورځ به شوه
د سحر ډوډۍ به وخوړل شوه که د ناوې کور به لیرې و خلک به د ډوډۍ
وسره سم روان شو او که د ناوی کور به نزدې و نو خلک به ماز پښین ورروانېدل
به ځان ته بیل تنګ ټکور جوړ کړی و ساز یانو به ورته په کوڅه کښې ساز غږاو
ډول سورلۍ به یې ورته وهل او ښځې به د ښه کودکې ورته کلې یدې چه سبا به یې
به راوړله په دې شپه به ښځې په جمع روانې شوې نکریزې به یې په سر وې
ډونه به ورسره وو شمع به پکښې بلیدې لوی لوی مشالونه به یې جوړ کړي وو
ین پوک به و په لاره به یې سندرې ویلې د دوی د حفاظت د پاره به څو کسه
مخکښې او څو کسه وروستو روان وو چه د ناوې کورته به ورسیدې. اول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې نکریزې وکړلې او بیا به یې هغه نکریزې هغه جینۍ ته په لاسو او پښو و
کړې، ناوې به د خوږو خوړو نه په کوټ کښې ناسته وه همزولې به ترې چاپېره
ښځې به ترې واپس کلي ته راغلې سبا له به نو او ښځې په ورا او جنج لاړل ښځې
ورغلې او ناوې به بهر په حجره کښې کښېناستل ملا به راغی نکاح به یې وتړله
به وشوه دم به دول وواهه دم به ښادی والا وته آئینه ښودله او پیسې به یې ت
چا به کلان ورکول او پیسې به یې تولولې بل خواته به باټ په غوړو نو کښې کوټی ای
ملح به یې ورله چا به سپیلنی لوګی کول روپۍ به یې اخیستې که د چا به خوښه وه ک
د شرمه به یې غږ غوږ نه کاوه او روپۍ به یې ورکولې لنډه دا چې یولوټ به و ملا
هم بې روپو نکاح نه تړله چې نکاح به وتړل شوه هلک به د خسر کور ته ننووت پ
به وخت جامې به یې بدلې کړې نوې دولي جامې به یې واغوستې چپل خپلوا
دوستانو به پرې پټاسې، غوزان او پیسې نوستلې او ماشومانو به تولولې
به دواده د پاره د توان په اندازه ډېرې قیمتي جامې جوړېدې دا جامې ب
دواده په شپه اغوستې بیا به یې په ټول عمر کښې نه اغوستې ځکه
وې چې مړه به شوه اکثر به یې جامې ملا صاحب ته ورکول کېدې، ناوې
کښې کښېنوله دولی به بهیادانو په اوږه کړه دولی به مخکښې وه دواده ز
دولی سره و او نور خلک به ورپسې وو. بهر به هم دواده په زلمی خپلو
دوستانو پیسې او شیرینۍ نوستې ډزې به کېدې، لویو، وړو به د خو
نه الا الا چیغې وهلې لویه میله به وه چې څه وخت به دولی په کور د ننه ننه
به رخصت شوه دکلي خلک به هم لاړل ناوې به چې کور ته ننوتله د ننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور به پرې وشوه ناوې به په پالنګ کښېنولې شوه تر څو ودځو پورې به خلک
راټول د ناوې د مخ نه به يې پلو پورته کاوه ناوې به يې کتله، ناوې به سترګې نه
غړولې د هلک خپلوانو به چه ناوې کتله روپۍ به يې ورکولې. په سبا له به هلک د خپلو
همزولو سره د سخر کره ورغی، دې ته به يې سلامي ويله ښه ډوډۍ به ورکړه
شوه د ډوډۍ نه پس به هلک د سخر کور ته ننوت او د خواښې په پښو به پريوت
ښې به ورله روپۍ ورکړې د ښځې خپلو خپلوانو سره به پېژندګلوي وشوه بيرته
خپل کالا ته ستون شو څو ورځې وروسته به د ښځې خپلواني راغلي دې ته به
او ومه ويله د هلک خپلواني به هم راټولې شوې د جينۍ د پلار له کوره به
بامې راوړل شوې وې هغه به يې د هلک په خپلوانو ووېشلې چه پاتې به شوې
هغه به د ناوې وې. ناوې به د پلار کره لاړه او څو ورځې به يې تېرې کړې. نن
خلکو ته د هغې زمانې و دونه څه عجيبه غوندې ښکاري چه جينۍ او هلک
بدلې نه وې د موږ او پلار په خوښه به و دونه کېدل. په کار خو دا وه چه هلک او
جينۍ سره خوښولې بيا و د بلې خو د نن زمانې په نسبت د هغې زمانې و دونه ډېر
کاميابه وو ځکه چه د هغوی اخلاق ډېر اوچت او سپېڅلي وو په هغوی کښې
ښتينې مينه او محبت و په يورپ او امريکا کښې چه هلک او جينۍ يو د بل په
عادتونو او خويونو ښه خبر شي نو ډېر خپلي خوښې واده کوي مګر د هغوی په مينځ
کښې دوه صره مينه او محبت نه وي لکه زمونږ د ملک د ښځو او مېړونو
مينځ چه وي. مونږ له د خپل ځينې دود او دستور اصلاح په کار ده.
خلک خېلي لونه د پيسو د پاره ورکوي په کار دی چه د سميتوب په لحاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوی وشي دانه چه ددولت دپاره څوانه جینی بوداته کښېنول شی .

دیوې پیغلې قصه :

زه دسکول نه په چوتهی کلي ته تلم په تانګه کښی ناست وم ناګمان سـ
داورسېدم ، ګرمی وه سـینه موجونه وهل هغه وخت کښی به په سـ
باندې پلونه دبهرو وو . د تانګې نه کوز شوم په پله پوری ځم چه ناڅاپه
پیغلې جینی دپل نه دسینه مینځ ته ورود نګل چغې شوې چه جینی لا
شوه ماننګان وریسی کشتی خوشی کړې دپله نه یې بنا یسته لیرې د
سره ونیوه غاړه ته یې راوښکله جینی مړه نه وه خو بې هوشه وه او بې
شوې وې هلته یې واچوله مونږ راغونډ شو چه او به ترې لاړې جینی به
شوه چه په مونږ یې سترګې ولګېدې په ژړا شوه ویل یې چه وای خد
زه ژوندی یم ؟ مونږ چه تحقیق وکړ چه داکم بخته ولې پخپل ژوند بکو
معلومه شوه چه پلار یې بوبوډاته ورکوله او ددې خوښه نه وه پلار ته یې و
چه پلاره زه مېړه نه کوم او تول عـمر ستا خدمت کوم خودې بوډاته ی
ورکوه . پلار یې سترګی روپوښتی کړې وې دلو رې نه منله . چه جینی د
مایوسه شوه دخپل مرګ اراده یې وکړه . نو ددې داسی پښېنومخنیوی په کار
باید چه له جینی او هلک نه پوښتنه کېږی ځکه چه دا خو ددوی د ژوند
ملګرتیا سوال دی .

فوج کښی کمیشن :

څه وخت چه زماورور خانصاحب د ډاکټری تعلیم دپاره بمبئ
عه بنی علیه السلام اجازت کړی دی چه هلک ځو ...
مدینه منوره کښی ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړ زه او مصاحب په بوره ډنګ کښې یوازې پاتې شو خو ورځې پس له بوره ډنګ
نه منار ته راغلو او په لوی بازار کښې مو یوه بالاخانه ونیوه دلته به او سېیډ و او
سبق له به سکول ته تللو خو سبق ته مو ډېره ډډه نه لګېده. زمونږ یو زوړ نوکر و
د بارانی » نومېده مونږ به ورته بارانی کاکا وې، هغه څه موده د مومن خان
ړی د خانانو سره نوکری کړې وه د ډېرو زیات خانان په فوج کښې نوکران
وو. دی ورسره هم په فوج کښې پاتې شوی و نو ده به ما ته د فوج قصې کولې
چه د فوج ډېره ښه او د عزت نوکري ده سړی چه داسې غاړې ته کوچ اچولې
ي او د فوج مخکښې روان وي ډېر خوند کوي. زما خو هسې هم سبق ته ډډه
نه لګېده د بارانی کاکا خبرې به را باندې ښې لګېدلې او ورو ورو به را باندې
زو شو او د فوج نوکری ته تیار شوم. دغه وخت زه په اتم جماعت کښې وم زه
وهلک وم نه پوهېدم چه بارانی کاکا به څه ویل هغسې به مې کول هغه را ته
ل چه څوک تعلیمیافته وی او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښې ډایرکټ
یشن ورکول کېدی شی او نیغ په سرداری اخیستل کېږی. دده او د
نکی په درجه کښې فرق نه وي ددې د پاره د هندوستان وایسرای ته درخواست
ږی د هغه په منظوری ډایرکټ کمیشن ورکول کېدی شی. نو ته یو درخواست
وایسرای ته ولیکه چه په ډاک کښې ولېږو. د خانصاحب یو اشنا وچه فضل محمود
مېده مونږ دواړه ورغلو په هغې مو درخواست ولیکه او د کمانډران چیف
وم مو په ډاک کښې واستاوه. دا راز ما او بارانی کاکا ځان سره پټ وساته
ی پرې پلار خبر که او نه مو د هغه سره مصلحت وکړ. ډېره موده تېره شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په لسم جماعت کښې وم زمانه دا خبره هېره وه چه د مرکز نه زمونږ د پټ
کمشنر ته یو حکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړي چه زما څه حیثیت دی؟ ا
زما د خاندان څه حیثیت دی؟ ډپټي کمشنر تحصیلدار ته حکم وکړو او تحصیلدار
پټواریان مقرر کړی وو چه زمونږ جایداد معلوم کړی پټواریان چه زمونږ کا
ته تللي دي یوه عجیبه توقعه وشوه . په دې ورځو کښې زمونږ په کلی کښې یو سړ
چا وژلی وُ جرګې په هغې کښې زما د تره زوی د ښا صاحب خان مشر وو
شمروز خان زمونږ د شپږ ونورو نوکرانو سره بې ګناه او خطا خوار اولس کاله قید
کړی و . پرنګیانو جرګې د انصاف او امنیت برقرار ولو د پاره نه وې جوړې کړ
بلکه پرنګیانو جرګې په پوره تدبیر د دې غرض د پاره جوړې کړې وې چه په جر
کښې انصاف نه کېږی ، پرې وی ، جبې وی ، او اکثر چه به ګنهګار سړی په سف
یا په بلهو او رشوت خلاص شو ، نو مخالفې ډلې به د بدل اخیستلو کوښښ
کوو ، او په دا شان به دا دښمنۍ پیړو په پیړو چلېدلې او دا سلسله به روا
پښتانه به پخپلو کښې اوږم وی او مونږ پرنګیانو ته به یې توجه نه وی . ما دی استنټ
کمشنر سره د جرګو په باره کښې پخپله خبری کړی وې چه په دې جرګو کښې انص
نه کېږي ، په جرګه کښې که د مجرم د ډلې سړی مقرر شي هغه که هر څو م
ګناهګار وی هغه بری شي او که د هغه د پړې سړی پکښې نه وی ، بلهی وی
خوک د رسوخ خاوند یې سفارش ونه کړی که هر څو بې ګناه وی هغه پکښې لا
نو د دی قسم جرګو نه د حق او عدالت څه امید کېدی شی؟ یوازی استنټ کم
نه هر پرنګی به د دې خبره پوهېده او د هغه د دې مطلب د پاره د وی د جرګو سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی، اوئینګ کړی و. زمونږ د قوله ګټه وته د دوی خوراک وه څه چه به مونږ ګټل
صغه به پولیس، وکیلانو، جرګه والا او بیا جیل والا وورانه واخیسته او زمونږ بچی به
په خالی میدان پاتی شو. تاسو فوانتیر کرایم ریګولیشن ایکټ (د سرحد د جرایمو قانون)
وګوری هیڅ به داسی ظالمانه شرمناک قانون جوړ کړی نه وی لکه دا قانون چه
انګریزانو په مونږ چلاوه. په دغو ورځو کښی دا اوازه خوره شوی وه چه په دغه مرګ
کښی زمونږ جایداد هم ضبطیږی او دا خو په سرحدی قانون کښی یوه معمولی خبره
وه نو چه څه وخت پښتواریان زمونږ د جایداد معلومولو د پاره راغلل نو زمونږ یقین
وشو چه دا اوازه رښتیا ده زمونږ په خاندان یو ویر جوړ شو چه هم موسمی
بی ګناه قید مشول او هم مو جایداد ضبطوی. مونږ ډیر کوښښ وکړو چه څیل قول
جایداد پښتواریانو ته ونه ښیو څه ناڅه جایداد مو ورنه پټ کړو خو هغوی پخپل رپوټ
کښی لیکلی وو چه دوی ډیر جایداد لری قول یی مونږ ته ونه ښوده زمونږ په دی
از پښتواریانو خله پرده وانه چوله چه زمونږ د کودلی دشمنانو، د حاکمانو سره لکه
نورو خانانو په شان ناسته ولاړه نه وه کوم کسانو چه به د پولیس او حاکمانو سره
راتګ ساته دوی ډیر کانی به یی ورته کولی د دی د پاره چه قوم پری وخوری او
څیل یی هم وخوری اکثر به د دوی د بلو دلالان وو. زمونږ پخپل جایداد قناعت
مونږ داسی کول. دوی به هم ښه د جایداد خاوندان وو خو خوص په مخه
نیستی وو او د حاکمانو سره به یی راز باز ساته. بابا می پیښور ښار ته راغی مونږ
ښار کښی تعلیم ته ډیره وو، ډیر غمجن و دا قوله قصه یی راته وکړه مونږ هم
په شو چه سبا له می بابا د پښتی کمشنر ته ورغی ورته یی ویلی چه زه یو عرض ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلي یم چه ته تحقیق وکړه که په دې قتل کښې مونږ ګناهګار یو نو چه څه سزا راکوي
مونږ ته منظوره ده او که مونږ کښې ګناه نه وي نو دا خو انصاف نه دی چه هم مونږ
بې ګناه قید شو او هم مو جایداد ضبط شي نو هغه ورته ویلي دي چه څوک والي
ستاسو جایداد ضبطیږي ؟ بابا مې ورته ویلي چه پټواریان راغلي وو او زمونږ
ټول جایداد یې ولیکه . نو هغه ورته ډېر خندلي دي او ورته یې ویلي دي چه دا خو
زوی لاټ صاحب ته د ډایرکټ کمیشن د پاره درخواست ورکړی دی او لاټ
صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه دده د جایداد او حیثیت تحقیق وکړئ او
ته یې معلومات راکړئ . مونږ چه د سکول نه راغلو بابا مې بالاخانه کښې ناست
خوشاله وو چه مونږ یې ولیدو په خندا شو ماته یې وویل چه شاه توریه (هغه به ما
مینې نه شاه توری وایه) دا خو ټولې ستا غوښې دی بیا یې راته ټوله خبره وسپړله
بیا زما ډاکټري معاینه وشوه زما صحت ډېر ښه او ښه ځواني مې وه.
څه موده پس د برټش د پوځ حکم پسې راغی چه په فلانی تاریخ حاضر شه په دې
کښې خانصاحب پس د دهري کالونه د بمبئي نه راغلی او د باقي تعلیم د پاره لندن
هغه هم راسره د برټش پوځ له لاړ دا پوځ ښه سړی و مونږ سره یې ښه سلوک
زما د ورور خانصاحب ته یې د لندن د تللو په باره کښې ډېر معلومات ورکړل
یې ورته وکړ د خپلو تجربو نه یې خبر کړ، د غه وخت د خانصاحب هم دا اراده
زه دې په فوج کښې داخل شم . خانصاحب څو ورځې وروسته لندن ته لاړ
د میټرک امتحان شروع وو د وه مضمونه پاتې وو ما د خوشالۍ نه امتحان پرېښود
برټش د پوځ حکم راغی چه ته راشه چه زه ورغلم هغه راته وویل چه ستا ډایرکټ کمیشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظور شو زه ډیر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چه پلټن به ښه دې که رساله؟ زما د همزولو دا رایه وه چه تا د پاره پلټن ښه ده یو خو دې صحت ښه دې بلان دې منزلت دې او قد دې هم ښیښ فوته او درې انچه دې. په دې وخت کښې زمونږ د ډېرې زر داد خانان چه په کومه رساله کښې وو هغه د جیکب اباد نه پېښور ته را بدل شوه هغه خانان زمونږ دوستان وو زه او بارانی کاکا بی لید ته لاړو ما فوجیان چېری لید لي نه وو کله چه به لوی افسر راغی او فوجونه به یې سلامی له ورتلل دامی لید لي وو چه ښې ښې وردی به یې اغوستی وې د کمپنی دوراندې به یوازې یو پرنګی او یو دیسی سردار روان و، کریچونه به یې اچولی وو.

بارانی کاکا خو ما ته ویلی وو چه د پرنګی او دیسی افسرانو فرق نه وو خو چه ما د دیسی سردارانو کورونه ولیدل او د پرنګیانو بنګلې می ولیدې نو په هغو کښې د ځمکې او اسمان فرق و مونږ ولاړ وو چه یو لفتین راغی، زه د خان سره چه د رسالدار و ولاړ وم. دې خان خیل سره انګریزی جوړ کړې و نو انګریز دا برداشت نه کړې شو نو په سپکه لهجه یې ورته وویل چه خانصاحب تم بهی انګریز بتلچاهتا هے؟ یعنی ته هم انګریز جوړیدل غواړې دې غریب ورله جواب قدرې ورکولی نه شو ما چه دا حال ولیده نو د دې نوکرۍ نه می زړه تور شو او په زړه کښې می ووې چه زه خو به د پرنګی د دې قسم خبرې برداشت نه کړې شم. څه موده پس حکم راغی چه ته په فلانی تاریخ مردان ته حاضر شه ما ته یې د ګایډ په پلټن کښې کمیشن راکاوه. د ګایډ یوه پلټن او بله رساله وه کماندار به یې یو و. دا به همیشه په مردان کښې وه د نورو فوجونو په شان به بدلیده نه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوستان په فوجونو کښي ډېره یاده ده په دې کښي به د پنجاب او د سرحد د لویو لویو خانانو او جاګیر دارانو زامن په نایکي، لاینسي او دفعه داري برتي کېدل او زه یې پکښي په سر داری واخیستم خو زما زړه د فوج نه تور شوی و د بابا مي خواهش وچه زه دا نوکري قبوله کړم ځکه چه په دغه وخت کښي دا ډېره د عزت نوکري ګڼل کېده خو ماونه منله. بابا مي خپه هم شو خو د مور ما سره اتفاق و دهغې د پرنګیانو نوکري نه خوښېده

بیا تعلیم پسې:

ماد نوکري په خوشالي کښي سبق میتوک کښي دامتحان دوران کښي پریښي و داکال خو زما په دې کشمکش کښي ضایع شو بل کال مې بیا د تعلیم اراده وکړه. زمونږ د کلي د مولوي عبد العزیز صاحب د کشر ورور عبد الحلیم سره مې چه زما هم جماعتي ؤ سلا مشوره وکړه چه بیا تعلیم شروع کوو مونږ او رېدلي وو چه کیمل پور کښي چه کوم سکول دی په هغه کښي د تعلیم ښه انتظام دی د استاذانو هلکانو ته ډېره توجه وی او ښه کوشش ورسره کوی او عربي پکښي ډېره ښه ویل کېږي. زما عربي لا زما مضمون و مونږ دوا په همدې خیال لاړو او په کیمل پور کښي په سکول کښي داخل شو. دلته زمونږ د پېښور نور هلکان هم وو خو ورځي مو درسونه وویل خو خوندلی نه کړ چا راته د قادیان ډېر صفت وکړ نو د قادیان د تللو اراده مو وکړه قادیان ته روان شو په دې وخت کښي چه مونږ قادیان ته ور غلو حکیم نورالدین صاحب خلیفه و مونږ دهغه کتلو له ور غلو دهغه ساده بې تکلف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند او د مینې محبت خبرو را باندې ډېر اثر وکړو، هغه ډېر لوی عالم او با اخلاقه سړی و مونږ د هغه سره ناست وو چه د مرزا غلام احمد صاحب ذکر وی چه دا اوس د دې جماعت امیر دی او هغه وخت یې په کالج کښې سبق وایه راغی او مونږ رخصت را واخیست. د سکول بورډنګ ته راغلو د لته چه څو مره هلکان وو د اکثرو په خولو کښې دا خبره وه «ابن مریم کی بات کو چھوڑ رو۔ اس سی بهتر غلام احمد هے» یعنې ابن مریم (عیسیٰ) مه یادوئ د هغه نه غلام احمد غوره دی. دا آواز مونږ ته ډېر نا اشنا و بیا مونږ هغو هلکانو هغه جنتی مقبرې ته بوتلو څو مره چه د دې ځای د حالاتو نه خبر یږو هما غو مره زمونږ تعجب زیاتیده فکر واخیستو چه پاتې شو که لاړ شو بلکه شپه خوب وینم چه یو لوی ژور کوهی دی زه ورپریوزم یو سپین ږیری سړي لاس را ملچوی او د کوهی د غور ځیدو نه می بچ کړی او راته ووایی چه پام کوه! چه سحر شو زه او عبدالحلیم لمانځه ته پاڅیدو ما هغه ته خپل خوب ووایه هغه هم څه خوب لیدلی و لمونځ مو وکړو او واپس خپل کلی ته پاروان شو عبدالحلیم خو لاړ او بیا په پېښور کښې په هغه خپل سکول کښې داخل شو او زه علیګړ ته لاړم.

په علیګړ کښې می په بورډنګ کښې ځای ونه موند او په ښار کښې په یو موټل کښې دیره شوم. په علیګړ کښې زمونږ د ملک نور د پېښنانه هلکان و او ټول په بورډنګ کښې اوسیدل. په دې ورځو کښې نواب وقار الملک د علیګړ کالج سکرټری و ډېر ښه سړی و او ساده ژوند یې و یو موړځ مونږ د مانځه نه پس له جماعت نه راتلو ما ورته پښې سمې کړې هغه زر ماته پښې سمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او زما شکر یه یې ادا کړه او راته یې وویې چه دا مه کوه مونږ پښتنو کښې د
رواج وچه د مشرانو د ادب دپاره به مو ورته پښې سمولې مونږ به کله ناکله هغ
ښکلې ته ور تللو خبرې اترې به مو ورسره کولې د هغه په ښکله کښې یو وړوکی غونډ
جماعت و په هغې کښې به مونږ ځای لمونځ کاوه د ډېر خوش اخلاقه سړی و لوییې او
تکبر پکښې نه وه، د مسلمانانو په مشرانو کښې دده په شان ساده ژوند ماد چا
ولیدلی ډېر په قوم مین سړی و مونږ سره به یې د دوستانو په شان مجلسو
او خبرې کولې او همدی خبرو به یې په زړه کښې لار کوله ځکه چه دده د زړه
راوتلې وې .

په دغو ورځو کښې په علیګړ کښې ګورمی ګورمی جلسې کېدې او مسلمانانو
حکومت نه دا مطالبه کوله چه د علیګړ کالج دې د علیګړ مسلم یونیورسټی
نامه یونیورسټی شي، په نور هندوستان کښې دا رنګه جلسې روانې وې
چنده یې هم غونډوله . ماله به دې جلسو ډېر خوند راکاوه په هره جلسه کښ
به مې د شرکت کوشش کاوه او د هر سړي تقریر به مې په ډېر غور اورېده . د ګ
چوتهی چه شروع شوې ما ته ویل شوي وو چه په بورډنګ کښې به درته ځای
درکړو خو په بورډنګ کښې و نه شو . د علیګړ د بورډنګ او ښار په سوسایټی ک
ډېر فرق و د علیګړ بورډنګ سوسایټي مهذبه او عالمانه وه په ښار کښې هغ
ژوند نه و او ملږ دا چه برسات شروع شوی و د ښار نه کالج ته تګ راتګ ه
ګران و . په دې وخت کښې زما ورور خانصاحب چه د لندن حالات یې ل
وو ، ما ته یو خط راولېږه چه ته هم دلته انګلینډ ته د انجنیرۍ د تعلیم دپار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به ډاکټري وکړم او ته به انجنيري وکړې. نو زه د عليګړ ډ کړ مو به چې تلو کښې کلی ته
راغلم او ابا ته مې د خپل ورور هغه خط وښوده خو د هغه و د سره اتفاق نه ؤ آخر رضا شو.
ددې د زده روپۍ يې د خرڅ د پاره راکړې. بي، اې، او جهاز کښې يې راته ځای
ونيولو خو زما د مور زما د تلو سره اتفاق نه ؤ. د هغې په غوږ کښې چا دا خبره کښېنولې
وه چې يو ځل ولايت ته څوک لاړ شي نو هغه بيا د ملک څه کوي. يو زوی دی لاړ دی که
دا بل هم لاړ شي او بېرته را نه شي نو ته خو به مېراته پاتې شې. ما چې هر څو مره کوښښ
وکړو د هغې د زړه نه مې دا خبره و نه ويستلی شوه. په هغه وخت کښې زمونږ د ملک
په بل حالت ؤ. پرې جنبې او ترېکنې کې بد امنی وه د شپې به هر چا خپله څوکۍ کوله چې
څوک مسلمان پښتون را نه شي او مړ مې نه کړي او د ورځې به ورسره ويره وه چې
چا دا بانډې دعوه کړې نه وي ځکه چې اکثر دعوې به په پېزې جنبې او دښمنو کېدلې
او دا سې به هم کېده چې په خپله به يو سړي قصه مصه جوړه کړه او په خپلو دښمنانو به يې
دعوه وکړه. دا ټولې قصې مې مور ته وکړې چې کوره مورې! يا به چاوژلی يم يا به يې د
شمروز دادا په شان قيد کړی يم. ددې نه خو دا ښه ده چې د تعليم د پاره د تللو اجازه
راکړې. هغې به ما ته هېڅ جواب نه راکاوه او پټ پټ به يې ژړل. نو ما د لندن
د تللو اراده پرېښوده او فيصله مې وکړه چې نور سبقونه نه وايم او د قوم او ملک خدمت
کوم.

دو باره سبق شروع کولو او مختلفو ښارونو او سکولونو ليد لو کتلو او د خلکو سره
بادل خيالات ما ته ډېره فايده ورسوله او تجربه مې زياته شوه. زما پلار د کلي لوی
خان و او زه د خان زوی وم خو زما تعلقات د خانانو سره ډېر نه و زما ډېر تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغو بیانو سره وو زما ناسته او دوستي د شاخیلانو، ترکانانو او لوهارانو
جولاګانو او زمینداړانو سره وه د خانانو او ملکانو خویونه او عادتونه
هم راکښې لږ و د هغه وخت د خان دا صفت وچه یره ډېر لوی
خان دی د خپلې مځکې پوله نه پېژني د خپلې مځکې انتظام او
پخپله کار کول خو د خانۍ د شان سره مناسب نه و ماله چه بابا کومه
مځکه راکړې وه په هغې کښې ما پخپل لاس کار کاوه، زمایو نوکر و
شاخیل و قدیر نومېده، مونږ دواړو به په غوایانو ګنونه سرې
چلولې او د سرو بورۍ به مې پخپل لاس ډکولې، قدیر زما د ډېرو کوال
نوکر و ډېر وفا دار و خو چرسي و ماته به یې هم د چرسو صفتونه کول
خوږه یوه شوم چه دی ما د دې د پاره په چرسو راړوي چه بیا زه ورته چرس
پیدا کوم دی به یې د تاوانه خلاص وي بیا مې منع کړ چه ماته د چرسو صفتو
مه کوه زما نوره آشنایان او دوستان څوک په چیلم او څوک د نسوارو، څوک
سګرټ عادت وو خو زه خدای د دې ټولو څیزونو نه ساتلې یم. زه چه په کلي کښ
پاتې شوم په ډېره بده سوسایټۍ راوړېدم هغوی وران کاري وو زه یې
په ورانو سرګرم هغوی جنګیان وو زه یې هم د خلکو سره وجنګولم، هغو
بدعمله وو زه یې هم بدعمله کولم خو د خدای احسان وچه ډېر زر یې
سوسایټۍ بدله کړه او ډېرو ښو خلکو سره مې ناسته ولاړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی میدان، تازه افکار

روشنفکو سره تعلق (مخفی صاحب، مولانا عبد العزیز، مولوی فضل ربي، مولوی تاج محمد).

مدرسې جوړول: دارالعلوم دیوبند سره تعلق

شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب

او مولانا عبیدالله سندهي

قوم پرستي، وروسبی واده

اګره کښې د مسلم لیګ جلسه، کلي وطن کښې

تعلیم وتبلیغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعالمانوسره تعلق:

زما تعلق د فضل محمود مخفي صاحب، مولوی عبد العزیز صاحب د ګکي مولوی فضل ربي صاحب او مولوی تاج محمد صاحب د ګډ، د دار العلوم مهتمم سره پیدا شو، مولوی تاج محمد صاحب د بغدادي و. د بي. اې تعلیم یې و. مذهبي تعلیم یې د پاسه و. په اسلامیه های سکول پېښور کښې سکنډ ماستر و. مولوی فضل ربي صاحب د ګکي و. د دیوبند سند یافته و، په رښتینو معنو کښې عالم او قام پرست سړی و. مولوی عبد العزیز صاحب زما د آشنا او د سبق د ملګري عبد الحلیم ورور په بوېال کښې یې تعلیم کړی و. دا ټول د ملا صاحب د خاندانه و. فضل محمود مخفي صاحب د چارسدې و میتهوک پاس او انقلابي شاعر و. څه وخت چه انګریزانو د فارس په خلیج کښې ازاده بندرګاه جوړه کړه چه هلته به یې عربو باندې د ټوپکو په مقابله کښې ټوپک، تمانچې، کارتوس او نورې وسلې په ډېره ارزانه بیه خرخولې پښتنو قبایلو د دې وسلو سراغ پیدا کړی و. تلل به او له هغه ځایه به یې وسلې راوړلې او د پښتنو قبایلو کښې به خرخولې، انګریزانو چه د پښتنو قبایلو سره د او وسلې ولیدې حیران شول چه دوی دا وسلې د کومه راوړي، چه تجسس یې وو ډېسې وکړو نو ته معلومه شوه چه دا د خلیج فارس نه د ایران او بلوچو په لار د افغانستان او پښتنو قبایلو ته راوړل کېږي. نو انګریز دې خواته د وسلو د خنیوي د پاره په خلیج فارس او د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړو کښې د گوکسن، په مشرۍ یوه ټولکۍ مقرره کړه د دې ټولکۍ یو داسې سړی په کار و چه هغه په انګریزي، پښتو، عربي او فارسي پوهېږي. د مخفي صاحب ځلور واړه ژبې زده وې دی یې هلته د خان سره انټرپریټر (ترجمان) لګولی و. د دغې نوکرۍ په وجه په ده کښې سیاسي شعور او قامي جذبه پیدا شوې وه. د پښتو په شاعرۍ کښې انقلاب ده راوستی و د زلفو او کاکل او خط و خال، ګل او بلبل په عوض یې قام او وطن غریب او بېچاره ته د شاعرۍ مخه وروګرځوله. زوده ته د پښتو شکسپیر وایم. د ده په پښتنو د پېر حق دی خو افسوس چه پښتنو د ده ندر الکه ښکنه چه په کار و ونه کړ. په دې ورځو کښې د ترنګزو د حاجي صاحب نوی نوی لوړکی شهرت پیدا شوی و دوی ټولو د هغه سره د دین د خدمت د پاره ملا تړلې وه. حاجي صاحب د پښتنو د نورو بزرګانو په شان نه و هغه د تعلیم مصلح ژوندون په خوله نه بلکه په عمل او په زښتیا سره په کوم غلطو رسمونو او رواجونو کښې چه قام ښښتی و او د دین او دنیا نقصان یې پکښې و هغه یې لیرې کول غوښتل د جهالت توري لرې چه په قام او وطن راخورې وې د هغې د لیرې کولو د پاره یې وښسښل کاره. د مخفي صاحب دوی په ذریعه زما هم د حاجي صاحب سره تعلق پیدا شو. حاجي صاحب اول یو غیل کلي کښې او بیا خو بیا ورته د عبدالاکبر خان یا لاکي د ترنګزو او عمرزو په مینځ کښې یو ځای ورکړ هلته یې ابادي وکړه او د کلي نه دې ځانه راغي هلته په ورځ په دلنه د ډېر لو په جمع کېدل او د لیرې لیرې ځایه به خلک لما ته دلته راتلل زه به هم ورتللم.

ملدرسې جوړول:

زه په مشن سکول کښې د خیل هیډ ماسټر وکړم او د هغه دوروز ډاکټر وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ډېر متاثر شوی وم . د هغوی قبر بانیو رابانلدي ډېر اثر کړی و زما هم داخیال
پیدا شوی و چه زه دې قام او وطن خدمت مې وکړی . په دغو ورځو کښې زمونږ
د قام د جهالت په وجه ډېر بد حالت و . نه د حکومت له خوا څه انتظام و او نه د قا
له خوا . د تعلیم کولو هیڅ انتظام نه و او که په کوم کلي کښې به پرایمری سکول و هـ
نه هم ملا یا نو څوک نه پرېښودل نو ما غوښتل چه د پښتنو د بچو د تعلیم د پاره
ملک کښې اسلامي مدرسې جوړې ولو کوششونه اوکړم او خپل ژوند به په دې خد
کښې تېر وم . په ۱۹۱۰ ع کښې ما او مولوی عبدالعزیز صاحب یوه مدرسه په اتمان
کښې جوړه کړه او د نورو مدرسو جوړولو د پاره مو په نورو علاقو کښې دوره شروع ک
د خلکو توجه مې د علم طرف ته کړه او د پښتنو په زړونو کښې مې د علم د ضرورت احسا
پیدا کړو او د دغه شان مو ورو ورو په مختلفو علاقو کښې د مدرسو جوړول شروع
او په لږ وخت کښې مو ډېرې مدرسې جوړې کړې . زمونږ کلي ته نږدې د مفتی
نه خلک راغلل چه ته راشه مونږ دلته یوه مدرسه جوړوو زه ملا هم خلک مې راټو
کړل د علم د ښېګڼو په باره کښې مې ورته خبرې کولې . په دې کښې یو ملا راغی
چترالی (چترال زمونږ د اتمانزو د کلي په میره کښې یوه بانډه وه) ملا به لي د
ویل دده سره څو یک هم و او کتابونه هم ورسره وو . مونږ سلا مشوره کوله خبرې
کولې ملا صاحب پاڅېد او ویې ویل چه زه دا تعلیم چه عبدالغفار خان شروع
دی نه منم او نه دا تعلیم دی او هغه ویل چه په دې مدرسو کښې چه کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دي چه : "ایک کتا بھونکتا ھے" یعني یو سپی غاپي او به ل
کښې لیکلي چه : (A big fig) یعني یو غټ انځر . دا څه دی ؟ دا علم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زه راغلی یم د ده سره فیصله کول غواړم چه په کتاب را سره فیصله کوی که تیږه یک؟ ما ورته وویل چه ته سبه پوهیږی چه زه د تو یک کار نه کوم او د غلته چه ته اتمانزو ته څې زمایو تربور دی چه محمد خان یې نوم دی هغه ته د تو یک نوم واخله نو پخپل خان به پیوه شې چه ته څوم ره سړی یې ملا صاحب علم خدای او رسول په مونږ مسلمانانو فرض کړی دی او چه تا سو خلک د دې انګریزی ملا سره منع کوئ نو په کار دی چه هغوله پخپله خو د تعلیم انتظام وکړئ نو چه تا سو هم ورله څه انتظام نه کوئ او مونږ هم د دوی د خدمت نه منع کوئ نو د دی قام دې خدای مل شی.

پښتون یو ژوندی قوم دی د قومیت او قربانۍ ماده هم پکښې شته خو ویښول غواړي. قومونه خوتش په کُفْ وچُف نه را بیداږي د قومونو د ژوندی لو او بیداولو د پاره داسی کسان په کار دی چه بی غرضه وي دیانت داروی ایماندار وی او د خدای د پاره د خپل قام خدمت ته تیار وي چه داسی کسان په کوم قام کښې پیدا شی نو د هغوی په کوښښونو هغه قام کښې مینه، محبت، همدردی او غیرت ولي پیدا شی هغه قام اباد شی مونږ بی همتو او خود غرضو خانانو، ملایانو او باباګانو تیار دي ته کښېنولي یو څکه خو زمونږ د قام دا حال شو. که چیرې دا کارونه په اتش کُف او چُف، وظیفو او دعاګانو کیدلی شوی نو زمونږ د خپل رسول (ص) به دومره ګواوونه ولی کول دومره قربانی ورکولې، تکلیفونه او مصیبتونه به یې تیرول خو د جماعت په کوټ کښې به ناست وای دعا به یې کوله د هغه په شان دعا د چا کیدی شوه؟ کار به کیده، قام به ابا دیده خو خبره داده چه بی عمله دعا د خدای په نزد نه قبلیږی په دې کښې د پښتنو څه ګناه ده؟ دوی ته چه هر چا څونکه چاره اچولې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي ورته داقول شوي دي شکرانې يې ورکړي دي د هغوی په مخ کښې يې منډ
وهلي دي خدمتونه يې ورته کړي دي ملکانې او سيرۍ يې ورکړي دي تو دې ح
خرېلي لونه يې هم ورکړي دي خو هغوی دا بدبختان په هغه دين هم نه د
پوه کړي. هغوی دا ګمان کاوه دا زمونږ د دين او دنيا نجات دهنده دي خو
دوی سره نه د دين غم وو او نه د قام هغوی سره خپل غم وو هغه يې خپل خپا
کړي دي قام، وطن او دين ته يې هيڅ نه دی کړي.

زمونږ د سکولونو مخالفت ملايانو شروع کړو او ويل به يې چه په د
کښې اردو ويل کېږي. اردو يوه بهانه وه، کښې د جماعتونو نه زمونږ په سکو
کښې ديني تعليم هم زيات وو او هم په ښه طريقه وو او هم ورسره ديني تربيه وه.
دالمونځ معنې چا ته ښودلې نه ده او زمونږ په زړګونو حجرو کښې د لمونځ معنې ورزد
ده. خبره دا وه چه دا زمونږ مخالفين چه دو د دوی خو به اسلام څه کار نه
که نه اسلام خو علم په نرا او ښځه فرض کړی وو او دا يې ويلي دي چه په علم پسې
ان تر چينه لاړ شئ چين کښې خو منيه. خلاصه او د عربي علم نه و د اسلا
د علم د حاصلولو غرض وکه د ملايان رښتيا په علم مين وی نو دوی به زم
ملا تر کړې وای. دوی خو دا فکر کاوه که پښتنو کښې علم او پوهه راشي زم
دکان به سوړ شي او دې ته يې فکر نه کاوه که په پښتون قوم کښې علم راشي ق
به ترقي وکړي او چه قام ترقي وکړي مونږ به هم ترقي وکړو. دوی خو د قوم نه
نه دي د دوی نه يا الاخانان ښه وو خلکه که په قام کښې پوهه راتلله نو خانې
لې هم نقصان رسېده خو خانانو مخالفت خو لا پرېږده چه ولې نه کړو بلکه زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر امداد دې هم کړی دی . مونږ به ملایانو ته ډیره تسلسله ورکوله چه که دا قام
ترقي وکړي تاسو به هم ترقي وکړئ خو دهغوی په دماغ کښې دا نه راتله چه
که دوی پیښتنو قام او ورسره مونږ ترقي کولی شو . ددی د ومره دتیار خوړلو
او بیکارۍ عادت شوي وو چه دجد وجهد ماده پکښې پاتې شوي نه وه (زما
یاد دی چه یوه ورځ په سیوا کوام کښې دکاندهي جي سره د پر خلق راجمع
شوي وو دپارتښي نه پس هغه خلکو ته دا خبره وکړه دا ن چه مونږ غلامان
او دذلت ژوند تیروو دا ځکه چه مونږ ډیره لویه ناشکري کړې ده او د
خدای په نزد ناشکري ډیره لوی جرم دی مونږ ځکه په مصیبت مبتلا
چه خدای لاس او پښې راکړی دی او مونږ ورنه کار نه اخلو او زمونږ
ټولې د له یعنی برهمنانان تیار خواره او بیکاره شوي دي ددې نعمت
کفران په وجه دخدای له طرفه په مونږ دالعنت نازل شوی دی په ګیتا
کښې لیکلي دی چه خوک کار نه کوی او خوراک کوي هغه غل دی .)
په دغه وخت کښې قام دملایانو او باباګانو په جال کښې ګیر و او دهغوی
ترلاندی دبل چا اثر لانه و منلی او یو قام هله دچا اثر قبلوی چه اثر والا
کښې پیدا شي . کله چه ملایانو زمونږ دمدرسو مخالفت شروع کړونو د
مدرسو دپاره مونږ دترنګزو حاجی صاحب سرپرست وټاکه نو په دې
چه مونږ خه ناڅه دملایانو دتخریب نه بچ شو . دحاجی صاحب په وجه
مونږ ته په دې کار کښې ډیره کامیابی حاصله شوه . حاجی صاحب مصلح
و او دنورو باباګانو غوندی نه و دا یې لوی صفت وچه دنورو باباګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوندې چا د ایرکت یا ان د ایرکت په بیه نه شو اخیستلې، ځکه چې په
کار کښې د پر استاذ و هغه د مسلمانانو درکیو ولو د پارچه مسلمانان سا
وو هیڅ ملا او با باتري بیچ کیدی نه شو دغه پر حاجي صاحب تري خدای
و. زمونږ د ملا ستو به مخالفت کښې هم د ځنګیانو لاس وکه خه هم د ملا
یکښې ځیل غرضونه هم وو.

دیوبند سره تعلق:

د حاجي صاحب او د هغه ملګرو، مخفي صاحب، مولوي فضل ربي او
تاج محمد دوی سره خو زما د اول نه تعلقات او تګ راتګ و خو د دې
د جوړولو په وجه زمونږ تعلقات نور هم مضبوط او زیات شو زه به کله کله
لیدو او تبادل خیال د پاره ورتلم او دوي به هم چه کله د حاج
صاحب لید وته راغلل زما لید وته به هم اتمانزو ته راتلل، مولوي تاج
د کډر د دار العلوم مهتمم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ور
نو د پر به لږ کله د نه بل چیرته نه تلو. مخفي صاحب او مولوي فضل ربي صا
به د پر راتلل او د مولوي فضل ربي صاحب په واسطه ورو ورو زمونږ تعلق
د دیوبند سره پیدا شو. په دې شپو ورځو کښې د دیوبند دار العلوم پرنسپ
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب د پر نیک، پاک، خدای پرست
عالم و او تش کتابي عالم نه و د علم سره یې عمل هم لرلو او په دې فکر کښې و چه
به څرنګه د پر ګلی د غلامۍ نه ازاد کړی شو؟ زمونږ هم دا فکر وا و د ملک
زمونږ مشترک مقصد و. مونږ چه به دیوبند ته لاړو نو د مولانا سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دیوبند کښې دېر پښتانه طالب العلمان وو، مونږ د پښتنو طالبانو دلیډر او په بهانه دیوبند ته تللو، د مولانا یو شاګرد میا عُذیر ګل به زمونږ د خوب او خوراک انتظام کاوه. د مولانا صاحب په ذریعه ورو ورو د هغه د ملګرو سلایانو سره زمونږ پېژند ګلوی پیل اشوه چه د هغوی نه مولوی عبید الله سندهي او محمد میانو مونه را ته یاد دي او د نورو دېر رانه او س هېر شوي دي. د خوږي یو مولانا صاحب زما دېر اشناو، دېر محبتي سړی و زمانه چه به خبر ستو دیوبند ته به راغی د ېر د خوراک څیزونه به لي د ځان سره مونږ ته راوړل د خوږي اچار او کولچې دېري مشهورې دي افسوس چه زما د مولانا نوم هېر دی شاید زما په هغو ورکوشو و نوټ بکونو کښې وي. رښتیا خبره داده چه زمونږ په خپلو کښې دېره مینه محبت و د چاچه مقصد او نصب العین یو وي هغوی کښې همیشه مینه وي، محبت وي هغوی کښې به رأی اختلاف هم وي خو دا اختلاف د هغې دلی د پاره رحمت وي: دا ئې چه تاسو په دلو کښې پرې جنبي وینئ تاسو تحقیق وکړئ د هغوی مقصد او نصب العین یو نه وي ځکه خو اختلاف رای د ا رحمت په ځای د هغوی د پاره زحمت شي ځکه چه دوی دا کار د خدای او د خدای د مخلوق د پاره نه کوي د خپل ذاتي غرض د پاره یې کوي د نفس لاړې ته پرې وي او د خدای لاره یوه وي نو د خدای د پاره خدمت او پرې جنبي دوه متضاد څیزونه دي.

زمونږ زیاتې خبرې اترې، سلا مشورې به مولانا محمود الحسن صاحب او مولوی عبید الله سندهي سره وې. په هغو ورځو کښې د پېرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر رعب وداب واو دخلکو په زړونو کښې دهغوی ډېره ډېره ناسته و
او دهغوی دمخبرانو هم پوه زوره وره سلسله وه نو چه مونږ به هر کله ديوبنا
ته تللو نو دهغوی دوېرې به مو د ديوبند ننځ ټکټ نه اخیسته مونږ به ټیسن
دې خوا يا هغه خوا د کاډې نه کوزېدو بیا به پیاده يا په بله ذریعه پټ ديوبند ته
ور تللو چه پرنګیان را باندې پوه نه شي. مولوی عبيد الله سندهي په ډيلي کښې
د فتحپوری لوې جومات سره يو ځای اخیستي و او هلته به يې هلکانو ته دقرآن
شریف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به بي. اى پاس وهغوى له به يې
پنځوس روپۍ دمیاشتې وظیفه هم ورکوله او درس به يې هم مفت ورکا
او هغه وخت پنځوس روپۍ ډېرې شي و. دهغه داخیال وچه د مسلمانانو د
تعلیمیافته ز لمو کښې به زه د قرآن شریف ددرس په وجه د حریت او خد
جذبه پیدا کړم لیکن سندهي صاحب پخپل مقصد کښې کامیاب نه شو
سندهي صاحب لوى عالم و دهغه په شان په قرآن کوم څوک نه پوهید
او نه يې دده په شان درس ورکولي شو خو په مسلمانانو کښې دجد وجهد ما
پاتې شوې نه وه کښې همدغه د پرنګیانو په ملېسو کښې هندوانو هم تعليم کو
و. په هندوانو ددې تعليم يو قسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شو
په هندوانو کښې يې دخپل قام مينه او دهغوی دخدمت جذبه پیدا کړې
او په مسلمانانو کښې خدمت او مينه خو پرېږده هغوی د قام او ملک نه خپ
هم نه وو. د مولانا په شاګردانو کښې دهغه ډېر نزدې شاګرد چه د سندهي
ډېرې ډېر اعتماد و. بي. اى پاس و قرآن يې د مولانا په ترجمه ختم کړې و

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود «ددې تولوخبرو د پرنګيانو مخبروخوت. دسندهي صاحب د دوستانو اوشاګردانو اوټولو حالاتو دايرى به يې هره ورځ حکومت ته ورکوله. دسندهي صاحب «دشاګرد رشيد چه دغه حال وي دنورو به څه حال وي؟ دقام مينه او خدمت او دحريت جذبه يوازې په تعليم نه ده. مونږ چه دقام دخدمت اوازادى تحريک شروع کولو زه په بنارونو کښې تعليميافته ولسي ديروکر ځيدم ما په معنوى کښې داسى خلک پيدا نه کړي شول چه دخداى د پاره دقام خدمت ته پارشي، د باباګانو او بزرګانو مې د پر خاطر ساتلي دى او خدمت مې کړي دى. د دې طمع چه دده خوزدګونه مريدان دي که دې يو ځل زمونږ ملګري شي د پرخلک به زمونږ ملګرتيا او ملاتړ وکړي. دملايانو مې د پره خوشامنده کړې ده او د پرې منتې مې ورلسي وهلي دى خو د پرولږ و داسره ملګرتيا کړي ده لکه په اوړوکښې مالګه. اوچه ددوى نه مايوسه شوم بنارونه مې پرېښودل کلوبانو ته ووتلم او عوامو ته ورغلم په خلورو مياشتو کښې دومره خلک راسره باخبدل چه پرنګې ورنه ووېرېده. زه دولس کاله په تعليميافته ولسي ګرځيدلى خو ددوى نه مايوسه شوم او کلوته ووتم نو په زرګونو خلک راسره ملګري شول.

شيخ الهند صاحب او سندهي صاحب:

مونږ چه به ديوبند ته لاړونو شيخ الهند صاحب به سندهي صاحب ته خبرورکړو اکثر به ذى ديوبند ته راغى اوکله ناکله به زه دده ليدو او سلامشورې ته دهلي ته ورغلم. دسندهي صاحب ځاى دفتحپورى جومات سره وو. زه به نيغ دهغه ځاى او درسګاه ته نه ورتلم ځکه چه دده په ځاى کښې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی.آی.ډی. همیشه حاضر وا او دا داسی وخت و چه چاته به زمونږ علاقه کښې
مولانا ابوالکلام ازاد جاری کړی رساله الهلال راتله نو پولیس به ورپسی و
حکومت به په تورلست کښې لیکه او چه حکومت به لوړ په چا بدګمان شو ج
ده په زړه کښې د ازادۍ او قام او ملک مینه او خدمت جذبه ښتته نو
دي خدای مل شه. ځکه به زه دغه درسکا ته نبغ نه تللم فتحپوری جو
ته به لاړم چه لمونځ به وشو په جومات کښې به مو سره ولیدل که خبرې به مو
وی په جومات کښې به تمامې شوې. سندهی صاحب به خپل ځای ته لاړ او
به خپل نورکار پسی لاړم او که خبرې به خلاصې نه شوې نو سندهی صاحب به ز
ځای ته کلو د پاره دځان سره بوتلم چای به مو هم وڅکلی او خبرې به مو هم و
د سندهی صاحب د لید لو نه پس به زه په ډیلی کښې نه پاتې کیدم او د ښ
په مکاډی کښې به کلې ته راروان شوم خو کله چه به می نور کار پاتې و نو پاتې به
زه چه به پاتې شوم د مولوی سیف الرحمن صاحب سره به پاتې کیدم، مولوی سیف ا
زمونږ د دواړو. ډیر عالم، پوه او سیاستدان سړی و. مولوی سیف الر
د نورو ملایانو په شان د محدودو خیالاتو خاوند او تنګ نظره نه و، په کوټ
کښې به نه ډوبیده د او چتو خیالاتو خاوند او بلند نظره و، ډیر دمړ او ز
دل سړی و. فتحپوری د دهلی یو جامع مسجد وا او په هغې کښې یوه عربي
وه او مولوی سیف الرحمن د دی مدرسی صدر مدرس و.

قوم پرستی :

کله چه زما سوسایتی بدله شوه او د قام پرستو سره می مخه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د قام پرستی کومه ماده وه هغه را وپښه شوه . د اخبره خو ما لا په ورو کوالي
کښې په طالب العلمی کښې محسوسه کړې وه خو د مخفي صاحب ، مولوي عبد العزيز
صاحب او مهتمم صاحب په مجلسونو کښې وده وکړه خصوصاً د مخفي صاحب
د مجلس په ما ډېر اثر و . په دې وخت کښې زما دوه خيزونو سره ډېر شوق و ،
يو زميندار ای سره او بل د مطالعې سره ، د زميندار ای د پاره خو ما ته بلا ربه
ما منل ناري (محمد ناري) کښې شپېته جر يبه ځمکه را کړې وه په هغې کښې به ما
خپله زمينداري پخپله کوله او د مطالعې د پاره به مې د مولانا ابوالکلام از اد الهلال
اخبار کتو ، چه يو عالمانه اخبار و او هر مضمون به يې د علم نه ډک و او د از ادی
او حريت علمبردار و او د اسلام په حقيقت به يې خلک پوهول او بل مې زميندار
اخبار راغوښتل . زميندار اخبار د مولانا ظفر علي خان اخبار او ډېر قام پرست
اخبار و ، د امې کنده نه وکه ور وسته چه د اختر علي خان د هغه زوی په لاس تو
ورغی ، بل مې ملت په جنور اخبار راغوښته چه ډېر قومي اخبار و . يو مې انګريزي
اخبار چه (د سول اينډ ميلټري ګيزټ) نوميده راغوښته ورسره به مې د
ديني او نورو کتابونو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم وم د مطالعې سره مې شوق
نه و خو چه د ملت سو کار مې شروع کړ د مطالعې شوق راسره پيدا شو . الهلال
او زميندار چه به هغه وخت چاله راتلل نو هغه به د حکومت د ستر ګو اغزی و
او د هغه نوم به بليک لسټ کښې و . ولې چه دا دواړه اخبارونه قام پرست وو
قام يې را وليناوه او پوهاوه او قوميت او جرئت يې پکښې پيدا کاوه . بد بختي
حکومتونه خو بيدې ولاړو يې چه به خلکو کښې ويره پيدا کړي او د خلکو له زړونو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه وېره ورکه‌شي د بدلېشي (بهرنی پردی) حکومتونو بنیاد و نړېږي او د بدلېشي حکومت مثال د غله وي چه د کور خاوند راوېښ شي نو باغل کله ټینګېدی شي نو ځکه د انګریزي حکومت د دی قسم اخبارونه خوښ نه وو. خو ځله ما پسې پولیس راغلل چه ته دا اخبارونه مه راغواړه بند یې کړه، د حکومت نه خوښېږي ځکه چه دا اخبارونه لولي حکومت یې خپل دښمن ګڼي، تا ته به ډېر نقصان ورسېږي ما ورته لنډ جواب ورکړو چه د حکومت خوښ نه دي چه په خپله بند کړي هغوي به وویل چه حکومت خولی نه بندوي ما به ورته وویل چه زه یې هم نه بندوم.

مخفي صاحب به هم چه چېرته ښه کتاب پیدا کړ هغه به د مطالعې د پاره ما ته راوړه. یوه ورځ یې را ته د عبدالحلیم شرر یو ناول چه د زیاد او حلاوه، نومېده راوړی و او را ته یې وویل چه دا کتاب په ښه شان مطالعه کړه هسې هم زما طبیعت داسې وه چه مطالعه می د نورو په شان د پېره نه شوه کولې خو چه خدمې کولی شوه نو ځان به می پرې ښه پوهاوه او ښه غور به می پرې کاوه چه مطالب یې ښه هضم کړم. دا ناول د سپین (هسپانیه) په باره کښې لیکل شوی و او دا یې لیکلي وه چه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتو سوو کالو تسلط ته څرنګې خاتمه ورکړه د دې ناول په لوستو ما ته په خپل کار کښې ډېره کته ورسېده. مخفي صاحب به چه پخپله نوي شعرونه جوړ کړل هغه به یې هم ما ته راوړل او را ته به یې او را ما ته به د مخفي صاحب شعرونو ډېر خوند راکولو خوند څه چه په ما به یې ډېر اثر کولو. د هغه ډېر شعرونه ما ته اوس هم یاد دی ما د مخفي صاحب به الهلال یو ځای لوسته په مضمونونو به یې مونږ ډېر بحث کاوه او څرخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځله به مولوسته او چه خومره به وس کېده نورو ته به مو هم اورولو. د پښتیا خبره داده چه مونږ الهلال د اسلام په حقیقت پوه کړي يو او ددې اخبار زمونږ مخه ډېره خواته کړه.

دا هغه وخت وچه د پرنګي د حکومت له وېرې به چاپېت په ججره کښې د پرنګي خلاف خبره نه شوه کولی مونږ به چه دا قسم خبرې کولې چرته پټ ځای ته به لاړو. زمونږ کلي د پېرګېن کلي دی هلته به مو پټې خبرې هم نه شوې کولی او ډېره لېره به د پټو خبرو موقع راته پيدا کېده کله به د حاجي صاحب ځای حاجي اباد ته لاړو کله بل خوا. يوه ورځ مولوي فضل ربي صاحب او مخفي صاحب او زه مامنډ نا ړئ ته چه په ميره کښې زمونږ يو کلی دی او د پېرښه نه په کښې پېښېږي او د پرښکلي ځای دی لاړو د شپې د ډوډۍ انتظام راته وشو د ماښام د لمانځه نه وروسته په سرک کوځو او خبرې کوو چه شا ته مو وکتل يو سړی راپسې دی په مونږ وار خطائي راغله زمونږ دا خيال شو چه دا سړی کوندې مونږ پسې لګيدلی دی د هغه خايه مو دوه چېلې کړې او دوه پردې ياره ډوډۍ مو پېښوده او د کور خاوند ته مو خبر قلدې هم ونه کړو و په سلو منلو زمونږ يو بل کلي مړوندئ ته ماسختن (ماز ختن) ورسېدو سپيندار او دهقان ډوډۍ د وخته خوړي هغوی ډوډۍ خوړلې وه زمونږ پاره يې په شپه کښې نوره ډوډۍ پخه کړه ډوډۍ مو وخوړه او هم دلته وده شو. په داسې حالاتو، واقعاتو او مشکلاتو کښې مونږ کار شروع کړی وه سره د دې زمونږ کار ورځ په ورځ ترقي کوله خکه چه زمونږ کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای دمخلوق دپاره و زمونږ یکښې ذاتي غرض نه و بلکه ذاتي موږ یکښې
نقصان و .نقصان داوو - چه ده مان نفقه ده پاره تجارت ز...
مونښتوه کوو ے. خرچونه به کیدل +
وږ وهبی واده:
د ۱۹۱۲ع کال په اخر کښې پلار ماله واده وکړ . زه لا هلک وم په سکول کښې
می سبق ویلو . زمونږ کلی ته نژدي رځه (دزړو) نومی کلی کښې دکنانان خیله
خانانو په کورنی کښې لي راته کوژده کړي وه . زما په گمان چه زما سخر دخسر
یار محمد خان اولنی خان وچه په لور لي روپۍ وانه خیستي . هغه وخت ک
خان به وکه غریب دخور لور په سر به يي پیسي اخیستی . دا رواج خلکوته با
نه ښکاریدو نن هم پښتانه دخور اولور په سر روپۍ اخلي خوخلک ورته بد
په اسلام کښې دخور اولور په سر پیسي اخیستل لویه گناه ده بلکه اسلا
خوخویندو اولونوته دپلار ، مور او ورور په میراث کښې برخه ورکوي . زما ..
ډیر سخي اومیلمه دوست سړی و ډیر دوستان او اشنایان یي لرل د
کلي په غریبانو به یي خاص نظر ساته چه څه وخت مرشو ماپخپله لید لي
نږو ، مښځو ، خپلو ، پردو ورسپي په زار زار ژړل پخپله يي تعلیم نه وکړی خو
سره يي ډیر شوق و زما بابا ته به يي ویل چه هغه یوزوی دي تالندان ته تعلیم
لیږلی دی دا بل به زه ولیږم دامی اوریدلی وچه سخت مریض شونو یي و
زه وصیت کوم او خپلو زنانه وار ثانو ته دشریعت په مطابق حق او حصه ورک
خپلو خپلوانو پریږ نښوده . ډیر خانان يي دوستان وو خو دده له مرګه ورو ست
هم دده دماشومانو پوښتنه ونه کړه ځکه چه دهغه نه قول وار ۲ ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچار درویش په قصه کښې دیوسوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار ئې ورته ډېر مال او دولت پاتې شوی و او ده هغه ټول په یارانو، دوستانو وخوړلو کله چه د مال او دولت نه کنګال شو نو په ډېره بده ورځ په لاره روان دی یولا روی وپېژانده ورنه یې پوښتنه وکړه چه ته هغه د سوداګر زوی نه یې؟ ده ورته وویل چه ولې نه یم هغه ورته وویل چه ته په دې مصیبت اخته شوی یې ستاخو ډېر یاران او دوستان وو د دوی نه به خار بدل او قربان بدل شوي دي هېڅ امداد و نه کړ هغه څه شو؟ ده ورته وویل چه نه هغه زما دوستان نه وو هغه د دسترخان مچان وو چه دسترخان مې غوړېدلی و دوی پرې بنډل او چه دسترخان ټول شو مچان والوتل.

ماسره د خپل قام د ښځو ډېر قدر او عزت و او ډېره همدردي ده ځکه زه دا وزه سره وه ولې چه زموږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقي قومونو په شان د ښځو قدر نه و دوی به د سړو نه ښکته کمتری شوی حالانکه چه پستي او بلندي په عمل ده که د چا عمل پست وي هغه نر وي که ښځه په کار دي چه پست وګڼل شي او د چا عمل چه وچت وي نر وي که ښځه په کار دي چه د دا نه نظر ورته وکتل شي. خدای خو نر او ښځه د دنیا د ابادۍ د وه ګډو پیدا کړي او د بشریت د ګاډي دا دوه پایې دي دا ګاډی به په دوه پایه ښه چلېږي او بیا زموږ د پښتنو ښځې خو ډېرې پاک لمنې حیاناکې، مینه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خدمتګارې دي. موږ چه به کله ناکله د خپلو خپلوانو کره مېلمانه شو سره د دې چه نوکراني به وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زمونږ د خپلوانو ښځې به دانه چاپېره ګرځېدې او ډېر به اخلاص به دې
زمونږ خدمت په خپله کولو کوم سنه ښځې چه به یې پوخ کړی وهغه به یې زمو
مخې ته راوړاندې کولو او چه زمونږ نه به څه پاتې شو دوی به بیا هغې ته
کښېناستې او هغه به یې خوړلو. په ابتدا کښې به سړو د دوی سره یو
ډوډی نه خوړه او ښځو به هم د نارینه وسره په یو دسترخوان ډوډی خو
عیب ګڼل د ټولو نه اول دا خبره ما محسوسه کړه او چه کله به میلمانه نه و
د دوی سره مې په یو دسترخوان ډوډی خوړه اول دا رسم ما مات ک
او ورو ورو په ټولو خلکو کښې ددې رواج اصلاح وشوه. ما چه واده وک
زما تبرته به ما سره یو ځای ډوډی خوړل ډېر عجیبه ښکارېدل اول
به یې په اسانه راسره ډوډی نه خوړه. یو خو به ځکه ښځو ډوډی ورو سره
خوړه چه د میلمنو او نارینه و نه څه پاتې شو نو دوی به بیا پرې راغونډېدې
اوکه به کافی غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله دا وه چه سپین
سړو ښځو به ځوانو ښځو پسې خبرې کولې چه خو دې ته ددې زمانې ښځو ته د ګ
خومره کلک سترګې دي د خپلو مېړونو سره یو ځای ډوډی خوري مونږ خدا
داسې زمانې ته پاتې کړو. خو اخو دوی هم د رسره بلدې شوې او دا کاز بیا بد نه ګڼ
کېدو. د میلمه وخت هم معلوم نه وه هر وخت به چه میلمه راغې ښځې غریبانا
به مجبورې وې چه د ډوډی غم ورته وکړي. که نیمه شپه به وه او ک
دا پېشکال تکنده غرمه به وه چه میلمه به راغې نو هغه به هم ښه ډوډ
غوښته او کور به به هم ښه ډوډی ورکوله. زمونږ تحریک کښې بیا دد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري هم اصلاح وشوه مونږ خلکوته وویل چه یا به ناوخته په چانه میلمانه کیږئ اوکه ناوخته په چاپیښ شوئ چه څه تیار وی هغه به خورئ اوکه څوک در باندی ناوخته راپیښ شو هم تیاره به ورته مخکښی ږدئ او په دې شان مو د ښځو تکلیف لږ څه کم کړ.

په هغه وخت کښی هلکان چا تعلیم ته نه پرېښودل د جونو تعلیم خو بالکل د کفر سره مترادف گڼل کېده ملا یانو به تعلیم ته څوک نه پرېښودل زما یاد دی ما چه لور به سکول کښی داخله کړه نو د خو پرېږده چه خپله سخر کښی هم رانه خپه شوه حالانکه د اسکول دیوخان په کور کښی وخاص د جینکو د پاره و یو قسم پرائیویټ (مخصوص) مدرسه وه. دخان ټبر پخپله درس ورکولو. اوس هم د پرخانان خپلې لونه په سکول کښی نه داخلوی ملا یانو دې ته نه کتل چه اسلام خو علم په نرو او ښځو یو شان فرض کړی دی یوازې د ملدسو مخالفت یې نه کولو د اخبارونو لې هم سخت مخالفت کولو اول خو به یې ویل چه په دې کښی ټول دروغ دي په چل ول د خلکو نه پیسې اخلی بیا چه خلک لږ لږ پوه شول چه په اخبارونو کښی خو د خدای او رسول خبرې هم وي بیا به یې داپراپیگنډه کوله چه په اخبارونو کښی د آیاتونو بې حرمتی کیږي په اخبار کښی آیاتونه لیکلی شی او بیا په لاروکوڅو او د پرانونو کښی پراته وی.

ماله چه به کوم اخبارونه راتلل ما به په حجره کښی خلکوته لوستل خو چا به ورته ښه غوږ نه ایښود یو الهلال ته به یې لږ غوږ کښېښو ځکه چه پوخو کښی د خدای او رسول خبرې وې اوبل د ابو الکلام ازاد اخبار و..

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه اوس هم د اخبار لوستلو شوق نه لري په چېټې خپېزو تو به بې
رواجو نو په زړګونو روپۍ خرڅ کوي خو په اخبار یوه پیسه نه ورکوي او هلته
ده چه د دومره بهادر او لوی قوم پخپله ژبه کښې یو قومي اخبار نشته - زمونږ یو
لوی خان ویوه ورځ لي په ښار کښې یو هلک لیدلی دی چه اخبارونه ورسره دي
او چغې وهي چه اخبار واخلئ، خانصاحب ګمان کړی دی چه دا ګوندي ورپاندې
اخبارې ورته اخیستي دي خو چه هلک ورته پیسې غوښتې دي ده اخبار
ورکړي دي او اخیستي یې نه دي چونکه زمونږ د اخبار سره مینه نشته نو ځکه
زمونږ پخپله ژبه کښې اخبار هم نه و. څنګه چه یې د اخبار سره مینه نه وه د غه
یې د خپلې ژبې سره هم مینه نه وه د تعلیمیافته کسانو سره به مې چه د ژبې په باره کښې
خبرې وکړې را ته به یې ویل چه پښتو (!) د څه ژبه ده؟ په دې کښې علم نشته پښتو
کښې څه دي؟ ما به ورته ویل چه هلکه د انورې ژبې خو د اسمانه نه دي راکوز
شوي دغه ژبې ویونکو خپلې ژبې ته ترقي ورکړې ده. پښتنو چه خپلې ژبې
توجه نه ده کړې دې کښې د پښتو ژبې څه ګناه ده او د اخو زما او ستاسو ګناه ده
ما چه وا ده وکړ کله چه به مې اخبار لوست تېر به مې را ته ویل چه دا اخبار
څه لولې دا خو ټول دروغ دي ما به ورته ووې چه نه دا خو پراپګنډه ده ده اخبار لو
ډېر ضروري څیز دی بیا به غلي شوه ویل به یې زه څه خبره یم خو خلک دا
وایي بیا به یې را نه پوښتنه وکړه ښه ده نو څه په کښې دي ما هم پرې پوه کړه
به مې ورته ویل چه دې کښې د ټولې دنیا حالات دي ما به بیا ورته ځینې مطالب
د پښتو ښځې د نارینه نه ذهیني دي دغې هم د اخبار او تعلیم سره ورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلچسپي پیدا شوه د قرآن او دین او نورو ضروري خبرو معلومات به مې ورته ورکول. هغه به پلار د ډېر ګرانه وه په خپله پلار ګڼې یې د ډېر اثر و دهغې په وجه زما د سخر ګڼې په ښځو کښې هم ډېره تبدیلي راغله زما به همیشه دا کوښښ وُ چه د ښځو د مغزونه د کهتري احساس لیرې کړم ځکه چه په دوی کښې دا احساس خود غرضو او نا پوهو سړو پیدا کړی دی زما به خپل تهر سره په دې خبره بحث کولو چه ښځه او نر دواړه د خدای په نزد یو شان دي د روند والي او سپکوالي په عمل دی او دا به مې هم ورته ویل چه د دې احساس په پیدا کولو کښې تاسو ښځې پخپله هم ګرمې یې ځکه چه زوی ته به یوه نظر کوری او لور ته به بل نظر او د ور وکوالي نه د جینکو په مغزو کښې دا خبره کښېنوئ چه هلکان او نارینه خدای د جوړو او ښځو نه بهتر او لوی پیدا کړی دی بیا به مې ورته دا هم ویل چه انسان د خدای په ټول مخلوق کښې اشرف ګڼلې شي نو به دې وجه یې د نور مخلوق نه ذمه واری زیاته ده خو زه چه دې خپل قوم ته ګورم ما ته په دوی او ځناورو کښې فرق نه ښکاري د دوی سره هم د خپلې ګېډې غم دی او د ځناورو سره هم د خپلې ګېډې غم دی د دوی سره هم د خپل کور غم دی او ځناورو سره هم د خپلې جالې غم دی دوی هم بچي راوړي او د خپلو بچو غم خوري او ځناورو هم بچي زېږوي او لویوي یې نو دوی به څه اشرف المخلوقات وبللې شي؟ دوی هم لکه د ځناورو په شان یو بل وژني دوی به هله اشرف المخلوقات وګڼل شي چه دوی کښې اجتماعیت، ورورولي، عزیزولي او مینه محبت پیدا شي. تش په دې چه نور ځناور په خلورو پښو ګرځي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان په دوه پښو اشرف کېدی نه شي . يوه ورځ مې په خبرو خبرو کښې ورته وويل
چه نارينه مرشي ښځه کونډه تون کوي او چه ښځه مړه شي نارينه سمدستي
بله ښځه وکړي . په کار خو دادی چه د ښځې ښښتن مړشي چه هغه هم بل مېړه وکړي
ماوې زما په خبره پوه شوې؟ دې ويلې هو! ماوې معلومه نه ده چه خوک به
د خلکښې مري خو که زه مړشم او ته خوانه وې د بل مېړه به کوو کښې هيڅ شرم به
ونه کړې دې راته وويل دادې غيرتي خبرې راته مه کوه .

آګره کښې د مسلم ليګ جلسه :

په ۱۹۱۳ ع کښې په آګره کښې د مسلم ليګ سالانه جلسه وه هغه وخت
به د مسلم ليګ جلسي په دسمبر کښې د بره دن په چوتيو کښې کېدې ما چه به
اخبار و نو کښې ولوستل چه د آګرې په ښار کښې د مسلم ليګ جلسه ده نو
اراده مې وکړه چه ضرور به په دې جلسه کښې شرکت کوم ولې چه دا سياسي
جلسه وه او زمونږ په ملک کښې سياسي جلسي نه وې او نه ورسره خلک
بلد وو . که خوک پرې پوهېدل هم د پرنګيانو د وېرې چا د جلسي نوم قدر په
اخيستی نه شو د پر خلک خوترې خبرهم نه وو زمونږ په علاقه کښې هغه وخت
د ملايانو به په دا سې مسئلو بحثونه وو چه د تمام او ملک او اسلام ته به ترې
هيڅ فايده نه وه مثلاً چا به ويل « ضالين » دي او چا به ويل « ظالين » دي
چا به ويل د سابي تو به قبوله ده چا به ويل نه ده قبوله . دغه شان چا به کوته او چتول
سنت ګڼل چا به بدعت . په دغسې خبرو به د ملايانو بحثونه وو په خو
او او ښانو به کتابونه باريو ځای نه وړه او بل ځای ته وړه او بحثونه کوه او خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه فیصله کوه په دی توگه به یي دخلکو توجه د ژوندانه دمهمو مسایلو نه بل پلو اړوله ما ته په دې کښې دیو نکیا نو لاس ښکاریده ځکه چه کله کله به دا خبره هم پکښې اوچته شوه چه که دانگریز او روس جنگ شی مونږ له دچا امداد کول په کار دی د دې سوال په جواب کښې به بیا اختلاف نه وو ټولو به ویل چه انگریزان اهل کتاب دي او روس سور کافر دی مونږ ته د انگریز مرسته ضروری ده حال دا چه انگریزان هم عیسائیان دي او روسان هم عیسائیان وو.

یوه ورځ په ماسپښین نارې کښې دجمعې دلمانځه نه وروسته ناست یو چه په دې خبره بحث شو چه د سابي توبه قبوله ده که نه ده؟ یو ملا ناست و د دیرې ملا په نوم مشهور و هغه ووې که څوک وایي چه قبوله ده زه یي ثابتوم چه قبوله نه ده او که څوک وایي چه قبوله نه ده زه یي ثابتوم چه قبوله ده مطلب یي دا وو چه خلکو ته ځان وښیي چه زه دومره لوی ملا یم چه نا روا خبره روا ثابتولی شم او په خلکو یي هم دا اثر و ناستو خلکو یو بل ته وکتل او وي ویل چه دېر لوی عالم دی خو ما ته دا ده خبره عجیبه ښکاره شوه چه په مذهب کښې خو دوه خبرې نه وي یوه وی نوما ورته وویل چه ملا صاحب که خدای او رسول وایي چه قبوله ده نو ته به یي څنګه نا قبوله کړې او که هغوی وایي چه نا قبوله ده نو ته به یي څنګه قبوله کړې د ملا صاحب زما خبره خوښه نه شوه او خبره یي په بله واړوله. دوی به خپله ملایي خلکو ته ښوده او د قام لی ستیه وښکله. په خلکو کښې یي دومره نفرت پیدا کړی وچه اکثرو د یو بل مرې ژوندی پرېښې و دیوی دلې مشرمانکی ملا صاحب و او دبلې دهلې ی ملا صاحب و یو په بل به یي د کفر حکمونه کول حال دا چه دواړه یو خدای منلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره ده متشر ان نه معلومه شو یوه . چه د اشر شیخان جوه کی یو ...
همیشه در روح و دیل ...

یو رسول یې منلو ، یو قرآن یې منلو او د یو حنفي مذهب پیروان وو حتی د یو
پیر مریدان وو . د سوات صاحب مریدان وو -

زه او زما د سبق ملګری عبد الحلیم د مسلم لیګ په جلسه کښې د ګډون
د پاره آګوړې ښار ته روان شو . شپه مو نوښهار ته یوړه هلته د نوښهار په تانه کښې
تانه دار د دوه سره و غلام سرور خان و . د نوښهار د تانې خوا وشا آبادي ند
سپیوه ډاک و . غلام سرور خان په خټه کلي کښې او سیده شپه مو د هغه
سره شوه د ډاک ګاډی د شپې په یوولسو بجو را روانیده او په یوه بجه نوښهار
ته را رسیده مونږ په دې ګاډی کښې آګوړې ته تللو چه د شپې دوه دی
په خټه کلي کښې وخوړه د شپې په ۱۲ بجو د ګاډی په پټلۍ را باندې ښځ ستښیو
ته را روان شو په لاره کښې د ځناورو غرار شو ، د غراري اواز ورو ورو مونږ
ته رانږدې کیده مونږ په دې فکر کښې وو چه دا اواز به د څه شي وي چه
په دې کښې ځناورو را باندې حمله وکړه . مونږ هیبت واخیستو شو د موجو
کړو د خدای فضل و خوله یې را وانه چوله بچ شو معلومه شوه چه هغه شر مد
وو غلام سرور خان پرې د تمانچې ډز هم وکړو . مونږ تېښته ته ور
لو . ساعت پس دیل راغی او مونږ د واره د غلام سرور خان نه رخصت شو
آکوړې ته روان شو ، چه آکوړې ته ورسیدو په یو سرای کښې مو یوه کوټه
کرایه واخیسته په کښې د بېره شو . سبا له جلسه شروع کیدونکې وه مونږ
سهار وختی د جلسې ځای ته لاړو د جلسې د پاره لوی پنډال جوړ شوی
ستیج د پاسه او لاندې کرسی لګیدلې وې مونږ تکتونه واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوسو کښې ناستو. سرابراهیم رحمة الله د دې جلسې صدر، ومولانا ابوالکلام ازاد، سرآغاخان او د هندوستان نور ډېر غټان دستیج د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسماقسم قرار دادونه وړاندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سرآغاخان هم په فارسي ژبه کښې ډېر ښکلې تقرير په ډېره فصیحه ژبه وکړو د دې ورځو پورې جلسه وه، د جلسې د ختمېدو نه پس مونږ د تاج محل شاهي جومات او منار سیل وکړو او بیا ډاکوې نه د ډیلي ته لاړو هلته د مولوي سیف الرحمان میلمانه شو، ډیلي کښې مونږ هم د کتلو قابل ځایونه ولیدل. یوه ورځ په شاهي مسجد کښې ناست وو یو سپین ږیري وویل چه ډیلي هیڅ سره وفا نه ده کړې معلومېږي چه انګریزانو هم زوال په برخه شوی دی چه دارالحکومت یې د کلکتې نه ډیلي ته رابدل کړو. په دغو ورځو کښې دارالحکومت رابدل شوی و، څلور دیرش کاله پس د هغې سپین ږیري پیشګوئي رښتیا شوه.

په دې ورځو کښې به کانګرس او مسلم لیګ دواړو ډلو د پېړنګیانو نه د عهد او مراعاتو نه سوال کولو او قرار دادونو به یې پاس کول چه مونږ ته دا راکړئ او دا راکړئ. د هندوستان د منورینو (انټیلیجنسیا) اکثریت په کانګرس کښې وو، خو وخت چه ګاندهي جي د افریقې نه راغی او بیا په کانګرس کښې شامل شو د کانګرس حالت بدل شو د تشو مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د حقوقو د اخیستلو د پاره عمل او جد وجهد شروع شو. حقیقت دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه حق خوک چاله ورکوی نه بلکه حق اخیستل کیږی. کله چه دکانګرس پالیسی د منتونو او زاریو په ځای عمل او جد وجهد وشو هغه کسان چه مصیبت کاللو وو لکه جناح صاحب، کنزرو، جیکار او سپرو او نور دکانګرس نه وو تل، جناح صاحب مسلم لیګ ته لاړ او دې نور و لیبرل پارټی جوړه کړه. خبره داسی وه څه وخت د رولیټ ایکټ مسئله پېښه شوه نو جناح صاحب او سپرو وغیره ټول مخالف وو نو سوال دا پیدا شو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه منی نو بیا څه کوو؟ دی ذکر شوو کسانو وویل چه احتجاج به کوو د دی نه پس سوال داسی پیدا شو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه منی نو بیا به څه کوو دی کسانو وویل «بیا هم احتجاج کوو»، ګاندهی جی وویل که زمونږ خبره حکومت ونه منی نو جد وجهد به کوو»، په دې خبره دوی جدا شول.

کلی وطن کښې تعلیم او تبلیغ:

څو ورځې پس له ډیلی نه کلی ته راغلو چه کلي ته راغلو خبر شوم زما زوی غنی پیدا شوی دی. زما ده تېر وروره نه ټول نو د زوی په پیدا کېدو د ډېره خوشالی د جمعې په ورځ کښې به د حاجی صاحب په ځای کښې ډېر خلک جمع کېدل، د ... د پاره به له لیرې لیرې ځایونو نه راتلل. زه به هم که په دوره نه وم خامخا ورتلل معتصم صاحب، مخفی صاحب او مولوی فضل ربی صاحب به هم د سلامشو د پاره کله ناکله راتلل. د جمعې د لمانځه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت کاوه خو د ملایانو نه خوښېده ځکه چه زمونږ ملایان د برهمنانو غوندې ځا د مذهب ټیکه داران ګڼی. ما د خپل قام د اصلاح د کار د خدای د پاره ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغوی پروامی نه ساتله اخري رالیسی پته پته پراپیگند ه شروع کړه چه ډیره ښې
خوپیلی ده اووعظونه کوي اول خودې خپل ځان په شریعت برابر کړی بیادې
نورو خلکو ته نصیحت کوی . ددوی خو په زیره او اسلام غرض نه و زما به ذاتمول بې
غرض وو توم هم ناپوه او جاهل ؤ چه ملا به ورته ووې چه دا مذهب دی ده به هم
منله . ملایانو ډیری له دومره اهمیت ورکړی وچه تول اسلام یې تش دډیری
پوری تړلی ؤ حال دا چه مذهب خو ښه عمل دی ، مذهب خو په بنیادی دوول
داخلاقو او عمل سره تعلق لري زیره پوری پښتو دل او بیا پیتونه خپیل دادعربو تهذیب
و . یوازې د صحابه (رض) نه بلکه د اسلام د دښمنانو عربو لکه ابوجهل ، ابولهب
وغیره وهم زیږي وې . سره ددې هم ددې دپاره چه د ملا یانو د اعتراض نه خلاص
شم زیره می پرېښود له خو بیاهم د ملا یانو نه خلاص نه شوم بیابه یې ویل چه د موتی نه
کمه ده . د دنیا تاریخ گواه دی چه په کوم قوم کښی داسی اشخاص پیدا شوی دی چه
هغوی د خپل قوم د اصلاح د پاره پاخېدلي دي د اقتدار خاوندانو یې مخالفت
کړی دی ولی چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښی لیدلی دی تاسو دې خپل د
خدایی خدمتگار و تحریک ته وگوری څو مره چه قوم کښی پوهه راغلی ده هاغومره
د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوی دی او د خپل پیغمبر (ص) ژوند مطالعه
کړی چه خپلو ترونو تربورانو یې مخالفت وکړ دځه د پاره ؟ د اقتدار د پاره .
د مدینې خلکو یې ملاتړ وکړ و ولې چه د هغوی سره نه مذهبی اقتدار و نه سیاسی
و دوچه یې مخالفت وکړ و هم د اقتدار د پاره و .
زمونږ مدرسې په ترقئ کښی وې پښتنون ژوندی قوم دی خو چه د

* زیږه خو بیګل ملا کار د ے خپله عمل نه دے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژوندی کولو خلک پکښې پیداشي ترڅو چه په یو قام کښې دژوندی کولو دپاره خلک
پیدانه شي هغه قوم ژوندی کېدی نه شي . په لوړه موده کښې خلکو ځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په ډېر شوق یې په کښې خپل بچي داخل کړل . خو مره چه
مدرسې زیاتېدې هماغو مره زمونږ پیسو ته ضرورت ډېرېده ځکه چه بې پیسو په
دنیا کښې هیڅ کار نه شي کېدی . پښتون قام شوم نه دی مهمان نواز و . فیاض و
خیرو خیرات پکښې و . خو کومه طریقه چه ملا یانو ورته دخیرات ښودلې وه هغه په
دې وخت کښې کټوره نه وه . قام به یوځ خیرات اموخته ؤ حال دا چه زمانه بدل
شوې وه دیوځ خیرات ضرورت نه و پاتې د نقد او خام خیرات ضرورت و . دزړ
دبدلون سره که قام بدل شي ترقي وکړي که نه وروسته پاتې شي . د ذکوة به بار
کښې هم ملا یانو قوم ته ویل چه په مدرسو ذکوة نه کېږي . دملا یانو سره به دی
خبرو ډېر بحثونه شوي وو خو ملا یان دې ته تیار نه وو چه د قام د ابادۍ او تعل
دپاره دیوې نمونې ورنجونه تېر شي . قام به رسم او رواج تنګ شوی ؤ خو داځ
پکښې نه ؤ چه بېرې لي نړ دی . رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی ، په
ډېر ګران دی او اخلاقي جرئت غواړي . مونږ چه به دور و قوم ته تللو به هر ځا
کښې به قوم را ته راغونډ شو چه د قوم سره به مو خبرې وکړې نو ځینې خلک به را
را چاپېره شول چا به ویل ما په شا دتهیوه چا به ګوره یا مالکه را اوړه چه دا دا
که چا به ویل چه دم را باندې واچاوه ما به خلکو ته ویل چه زه د کف او چف نه
نه یم زه خو ستاسو خدمتګار یم . ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید به
او به هغه کف او چف والا و کښې فرق وکړئ هغوی خو درنه به د غه طریقه شک

؎ نن سمبا مدارس میں زکوۃ اخلاص متعرض ہے فقرائی نہیں

(c) ketabton.com: The Digital Library

نذرانه اوملکانه غواړي زه خو تاسو نه څه غواړم نه . محمد اکبر خادم صاحب
به راته ویل چه ته ولې دې خلکو ته داسې وایې دوی په تاعقیده لري په دې چل به
زمونږ ملا دسو ته دېرې چندې راغونډې شي او ته یې له ځانه شړې ما به خادم صاحب
ته ویل زه د دوی اصلاح کول غواړم او د غلطو رسمونو، رواجونو نه یې خلاصول غواړم
یو ځل مونږ د سودم په دوره تللو نو د شاه بازګړي مولانا شاه رسول صاحب مونږ
سره ملګري شو مونږ ته د سودوم خانانو د سودلۍ د پاره اسونه راکړل ، مونږ به
پرې واره په وار سور بدو .

د ترنګزو د حاجی صاحب هم د تعلیم را غلي وو . د میا صاحب
سره ډېر شوق و . د ملا سو
دامداد د پاره به مولا هي
کو د دې لمتولې . یوه ورځ
ورته ما وویل چه
حاجی صاحب ستا
په لښکرکښې
ستا سو
د ډېر
شیخان او مریدان
بې کاره پراته وي که ورته ووایې
چه میاشت یوه ورځ زمونږ د ملا سو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امداد د پاره مزدوري وکړي او ملګري سوته یي راکړي ددې نه
به موږ ته ډېره فایده راورسېږي. حاجي صاحب ډېر وخندل او
وېي ویل: که دوی کارکولی نو دلته یي بیا څه کول داتیار خواره دي
دوي ته کار کول بد ښکاري حال دا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فرمایلي: «الکاسب حبیب الله» یعنی کسبګر د خدای دوست دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب سره

جنوری ۱۹۱۴ع ، آزاده علاقه کښې دمرکز تلاش د دیر
باجوړ چمرکند . هلته ی ملا صاحب ، سالارزی
اوماموند . اولنی جنګ عظیم دشیخ الهند
صاحب پروګرام د ترنګزو دحاجی

صاحب هجرت

زما ښر ته تګ ښیر کښې د پرنګیانو سازش ملته ی
بند شوي . د حاجی صاحب ترنګزو مومند و ته تګ ، د
سوات د پاچاهی کشاله . د پرنګیانو مظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشیخ الهند صاحب خط :

مونږ به په کال کښې یو ځل دوه دیوبند ته تللو او د مولانا محمود الحسن
او مولانا عبید الله سندهي صاحب سره به مو لیدل کتل کیده او په دې به مو تبادل
خیال کولو چه څنګه به د پرنګیانو د غلامي نه خلاصیږو ؟

دجنوری ۱۹۱۴ع کال په سر کښې دحضرت مولانا شیخ الهند محمود الحسن
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه ، نو زه مخفي صاحب او مولوي فضل ربي صا
دیوبند ته لاړو دستهپشن نه نیغ مدرسې ته لاړو . لهغه ځایه مولانا عُذیر ګل
دمولانا صاحب کور ته بوتلو . مونږ د سي . ای . ډی له وېرې بهرنه ګرځیـ
شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب د دیلي نه مولانا عبید الله سندهي
راوغوښت ، دده په بحث او غور نه وروسته مونږ په دې نتیجه ورسید
مونږ له دوه مرکزونه جوړول په کار دي یو په هندوستان کښې د ننه او بل
هندوستان نه بهر په ازادو قبایلو کښې هلته چه خلک بې د انګریزانو تنخواخو
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته د هندوستان د ازادی د پاره یو فوځ تیا
ددوی دا خیال وچه دا مرکز دې په بنیر کښې جوړ شي کوم ځای کښې چه د هند
دمجاهدینو دله او سیږي . داهغه تولي وچه د سید احمد بریلوي صا
او اسماعیل شهید صاحب په بالاکوټ کښې د شهادت نه پس دهغوی پ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکری دهزاري نه بنیرته تللی وو او به بنیرکښی په سیستانه کښی میشته شوي وو او تر دي وخته پوري به ورته دهندوستان نه دسړو او روپو امداد ورکول کیدۀ خو به دوي کښی هغه جذبه او روح پاتی نه و به کوم روح چه سید صاحب او شهید صاحب ئ پورته شوي وو. دوي دومره بی کاره کسان ور چه خپل دشاو خوا علاقی خلک ئی په خپل خیال نه وو پوه کړی او نه ئي پکښی هم خیال ملګري پیدا کړي وو. یوه ورځ زمانه ئ دمولانا ابوالکلام ازاد هم ددوي خلکو په باره کښی تباد اخیال شوی ومولانا صاحب هم ددی خلکو په باره کښی خوش اعتقاده وچه ط کار تیک دی خو ما ورته دویل چه دا بیکار خلک دي. دهندوستان حساب ته ناست دی او خوري ئي ددوی داعقیده وه چه په توره او نیزه او لینده او غشي جنګ کول به کار دی خکه چه د رسول الله (ص) ملګرو به دي شیانو جنګ کړی دی او فتح ئي کړي ده. داسنت ★ دی. دي ته ئي نه کتلو چه د رسول الله (ص) ملګرو چه په توره. لینده او غشي جنګ کولو هغه وخت دکفارو سره هم داوسلی وی. نن خو دنیا ترقي کړی ده. د توپ او ټوپک زمانه ده. توره. نیزه او لینده د توپ او ټوپک مقابله نشی کولی خو د هندوستان خلک به دي حقایقو خبرنه وو او نه ورته ددي دلي ماهیت معلوم و. دافسوس خبره داوه چه دمسلمانانو لوی لوی لیډران او علما ددی حقیقته ناخبره و. مونږ ته و ددي تورلی تول حالات معلوم وو. مخفی صاحب ددوی دحالاتو دتحقیق دپاره خپله بنیرته ورغلی و. به سمه توګه کښی ئي ورسره شپی کړي وي مونږ ددیوبند ملګري به ی خبره پوه کړل چه نه دامجاهدین د کار خلک دي. او نه داځای د مرکز دپاره مناسب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزاده علاقه کښې د مرکز تلاش :

فیصله مو په دې وکړه چه زمونږ دیو وفد تلل په کار دی
چه په ازاده علاقه کښې د مرکز د پاره یو ځای خوښ کړي . د دې کار د پاره زه او مخفی
صاحب وټاکلی شو چه اول مونږ به قبایلی علاقه کښې وګرځو او ځای خوښ کړو بیا به
دوی ته خبر ورکړو سندهي صاحب به راشي او هغه ځای به وګوري چه دده هم پسند
اتفاق راشي نو کار به پکښې شروع کړو . د فیصلې نه مخکښې د دې کار د پاره زه د ډېر
او جوش کښې وم خو چه فیصله وشوه او زه په وارې را باندې پرېوته غونې حیرن شو
او ځان می دروند شو لکه غر چه را باندې پرېوتې وي جرګه ختم شوه او خپله ځای
کوټې ته لاړو په تنهایی کښې می ډېر وژړل او په دې ژړا می لږ زړه سپک
او ده شوم سحر چه را پاڅېدم زړه ته می ډاډ ورکړو رخصت شو او کلي ته را
ژمی و سړه یخنی وه کاڼی کوخېدې ما او مخفی صاحب د تللو د پاره سلامت
وکړه نیته مو مقرره کړه چه د تخت بابی د کاډې په سټېشن به یو ځای
کېږو . تخت بابی زمونږ د کلي نه د ولس میله لیرې ده ما د تللو خبره د ډېر
پټه وساتله یو د حکومت له وېرې بل له دې وېرې چه مور به اجازه رانکړي
ما هغې ته دا بهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته ځم چه تبرمی دا واورېده
زه اجمیر ته ځم ډېره خوشاله شوه ځکه چه زما سفر کښې د اجمیر شریف چمنی
وو او سفر به می کال په کال اجمیر شریف ته تللو او دده دا عقیده وه چه
دا اولاد اجمیر شریف راکړی دی او دا د هغه چمنی دی . د اجمیر فقیران
کال په کال راتلل او ډېری روپۍ به یې ورنه وړلې غنی چه وشو د اجمیر فقیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رزړه ته راغلي وو خبر شوي وو چه دخان لمسي شوی دی نو هلته راغلل په
دی خیال چه داهم غوره اسامي ده کیرول يې په کار دی خو به مایې دم ونه چلیده
اوږ دي اوږ دي قصې يې راته راواخیستی چه کوندې غني د اجمیر شریف چمنی
دی ما وورته ووې چه دازما چمنی دی د اجمیر شریف چمنی نه دی . ددی خبرې
په اوریدو ډیر حیران شول چه دالا کوم قسم سړی دی مایوسه بېرته لاړل .
ما دخپل کلي نه شپه مامند ناډې ته راوړه سبا په اس سور تخت بایي ته
روان شوم . ماسپښین سټیشن ته ورسیدم مخفي صاحب مخکښې راسیدلی
و ما اس نوکر ته ورکړ او رخصت می کړ . ریل به ماز یګر درګئ ته روانیده مونږ
ماښام درګئ ته په کاډي کښې ورسیدو . د سټیشن نه بهر دکرایي ټانګې ولاړې
وې مونږ دواړه په ټانګه کښې بټ خیلې ته روان شو . د ملکنډ په غاښې دپولیسو
څوکی وه هره ټانګه به يې لټوله زمونږ ټانګه يې ولټوله او د ټانګې نه راچاپیر شو
وښتنی يې لاندې کړې . زه ویریدم چه ومې نه پیژنی او څه شک يې را باندې رانشي
ځکه چه هغه وخت په ایجنسو کښې ډیره زیاته نګراني وه چه په چا به يې شک راغی
به يې نیوه او په کاټ کښې به يې واچولو . کاټ یو اوږد لرګی وه هغه کښې به سوري
دسړي پښې به يې په هغه کښې اچوله او د پاسه به يې پړی پانه ټک وهله او هغه
يې به يې پورې کولې چه هلاکوخان به هم په چاکړې نه وي او د ملکنډ پولیټیکل
ایجنټ پرنګی د فرعون نه هم دوه ګوتې زیات و . خلک له خدایه دومره نه ویریدل
دومره نه چه به ویریدل . تیاره وه په مونږ د چاڅه شک رانغی او چه زمونږ تم تم
لا ته يې اجازه ورکړه نو ایله مولاډې تیری شوي ماسختن بټ خیلې ته ورسیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په بېت خېله کښې ښوک پېژندل وَنه او سرای او هوټل نه و خو د پښتنو حجرې او جو
تونه د مېلمنو او مسافرو د پاره تل ښېرته وي. مونږ حجرې ته لا نه لړو چه ښوک مو
ونه پېژنلی او حکومت را باندې خبر نه شي جومات ته لاړو یخني وه مونږ سره د یخنۍ
څه جامې نه وې خو جومات گرم و او رکښې بلېدو په بوخارۍ کښې مې شپه تېر
تېره کړه سهار وختي پاڅېدو، په چلنده کښې په سینډ پوخ پل دی په هغه پو
وتو او نور تول پیاده مزل شروع شو ځکه چه هغه وخت په دې لارو د سورلۍ څ
انتظام نه و تښېپه مو املوک درې ته ورسوله په یو جومات کښې مو تېره کړه ملا بانګ
د املوک درې نه روان شو تقوله ورځ مو مزل وکړو مابښام تیاره د سینډ غار
ورسېدو او به لوږې وې خوږي وې په چرپوډې وتو او ماسختن تېر اېلېه په څ
د مخفي صاحب دوی کلي ته ورسېدو ستړي ستومانه وو په نخوا او بوکښې پو
وتلي وو یخني مو شوې وه. سبه وزې وو خو د مخفي صاحب د خپلو خپلوانو کور رو
وو زړ زړ لي راته او رونه بل کړل چه تاوده شو، د وږدې لي راوړه سبه په م
کېښله مو وخوړه کټونه لي راته جوړ کړل په کښې پړې وتو. په جوماتو نو کښې خو
په ځمکه وې او حجرو کښې په کټونو کښې وي. دې علاقې ته سینډ وائي ځک
سینډ په کښې بهېدلی دی د مخفي صاحب دوی په کلي کښې چه سړی و
په غره کښې ناست وي لاندې سینډ ته گوري لکه چه چه ماډ کوږ وو
دا کلی د پښتکلي و. د سینډ علاقه اباده او ښکلې ده شولې په کښې کیږي
ې خوږې دي. د مخفي صاحب پلار په دې کلي کښې زېږېدلی او خو په خپله
صاحب د هشنغر په چارسده کښې زیږېدلی او پلار یې چارسد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشوی و . دده پلار لوی عالم و واده یې په څلورسلو کښې کړی و نو هماغه اوسېدونکي
هغه وخت کښې د دیني علم د زده کړې د پاره ملاماسي نه وې هر ملا چه به د ملا
یې وتو اله دخپل کلي یا د بل کلي جوماتونو کښې به کښېناست خلکو ته به یې
رای جاتي درس ورکولو . اکثر خلک به د غرونو د علاقو نه سمې ته د درس
زده راتلل د مخفي صاحب پلار هم په دې سلسله کښې راغلی او بیا هماغه
څارسده کښې پاتې شوی و . دېر ښه عالم او روښن فکره سړی و که رو ښنفکره
رای نو هغه وخت به یې زوی علاوه په دیني ، دنیايي علم ښکلې کړي وای .
زه د پیاده ګوځېد وعادت نه وم ښه ستړي شوي وم ، څو ورځې مو
ته ښه ارام وکړ . مخفي صاحب را نه بېرته هندوستان ته د مولانا عبید الله
سندهي د راوستو لپاره لاړ زه او د مخفي صاحب یو د تره زوی چه نوم یې
مهبردی دمرکز خوښولو د پاره روان شو . مخفي صاحب پېښور ته او
چمرکنډ ته روان شوم ، چه سره جدا شو ما د مخفي صاحب جدايي ډېره
محسوسه کړه ، چمرکنډ د افغانستان په پوله دغره په سر یو وړوکی غونډی
ی دی د اډې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښې د بزرګۍ رواج
نو او اثر رسوخ یې زیات شو او امیر عبدالرحمن خان له افغانستان نه
نی لو چمرکنډ ته راغلی و ، د اډې ملا صاحب یو غازی سړی و د هغه په وجه
چمرکنډ دېر مشهور شوی و .

مونږ چه د مخفي صاحب له ځایه روان شو ماښام د چار ، ته ورسېدو
یو وړوکی غونډی کلا بند کلی دی مونږ چه ورسېدو د کلا دروازه بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه خواوشا بل کلی نه واریان شو چه څه به کوو اخر مي خپل ملګري ته وویل چ
دروازه وټکوه هغه چه دروازه وټکوله دننه نه اواز وشو چه څوک یې مو
میلمانه یو لږ. شیبه پس یې دروازه خلاصه کړه مونږ ته یې ښکته پورته
چه یقین یې راغی چه مونږ خطرناک کسان نه یو کلا ته یې ننه ایستو د ننه
جومات ته لاړو دوډی یې راله راوړه شپه مو په جومات کښې تېره
سهار وختي روان شو شپه مو بابړی ملا صاحب ځای ته ورسول
لاړه به چه دهغی سیمی راسره څوک ملګري شو ما به ورته د بابړی دملا
پوښتنې کولې چه څنګه سړی دی؟ دوي به وېل چه: «غوله ډېر ل
زبرګ دی» ما به وېل چه څنګه لوی زبرګ دی، دوی به راته وویل
«غوله لاړ به شي او خپله به یې ووینې چه هوري پېنځه یې ته خپل لاس یوه
غوړی اړوي» دهغه قام دې خدای مل شي چه دهغوی د زبرګی دا
وي. بابړی ملا صاحب یو سپین ږیری او ښه سړی و همیش چه به یې
د قبایلو سره جنګ کاوه بابړی ملا صاحب به د قبایلو په مرسته په غزا ک
شامل و د پرنګی سخت مخالف و، غازی سړی و، په ما پېژندګلی کښې
ډېر دار و ملا روکړ د سهار چایو ته یې خپل خلوت خانی ته وبللم او خپله
چای یې ماته راکړه. د چایو نه پس ورته مونږ رخصت شو چمرکنډ ته ر
شو چمرکنډ له دې ځایه نږدې و کله چه مونږ د غره لمنې ته ورس
په غره ختو ناڅاپه د پاسه را باندې غوښو هلکانو چغنی راسمی کړی په
یې ویشتو ډېر وار خطا شو اخر دې خوا مو وکتل چه دا څوک دی چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ن چه کاته مو دغه دیره ډېر شو کسه هلکان دي په مونږ کانی وروي مونږ چغې
دی کړې هغوی چه زمونږ چغې او اشاری ولیدې په خندا شول هغوی ته دا
تماشا ښکاریده او که مونږ هیڅ شوی نه وای او په یو کانی لګېدلی وای فیصله به وو
یز به یوه نوی کېږه وریه لاره دغه سره ته ختلو. زه دغه دمزل نه یم زد زد به
وی کېدم او دمه به مو کوله په دمو دمو دغه سره وختو ما اوریدلی دی لکه
نه چه د سمی خلک دغه دمزل نکړه نه دي دغسی دغه وخلک د سمی او اواري
زل تکړه نه دی.

چمرکنډ:

چمرکنډ د پرښکلی او دمزو ځای دی دغه په سر کېښی د پاکو، صافو اوبو
نه ده د ژمی ګرمه او داوري یخه دي د چینی د پاسه یو ښه چنار ولاړ دی
خواکښی یی دهلې ی ملا صاحب جومات دی د جومات خواکښی لنګرخانه او
و تهنی ردي خو کو تهنی تشی وې څوک پکښی نه و. اخر یو کوږ و خواکښی یی یو
میوه داری ونی وې دغمو یو بېتی هم و دکور مخکښی یو څو دکلو نو کیاری
کوتی بېتی) هم وې. زمونږ په ګرځېدو راګرځېدو او خبرو دکور خاوند
وت دا دا دې ملا صاحب شیخ دیوازی دلته او سېږه. داغی مونږ ته
ستری مه شی وکړه په جومات کښی کښېنا ستو، شیخ صاحب مونږ ته د
ب ملا صاحب د زمانې یو لې قصې وکړې چه دا ځای هغه څرنګه اباد کړ
هغه په وخت کښی دلته څومره ګرمجوشی وه دلیری لیری ځایونو نه به خلک
ی لمانځه له راتلل. ملا صاحب یو غازی سړی و شیخان دخپلو پیرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب دمانکی کښې علاقه پخپله ماخو. بیانوی کرامات عجیبه عجیبه
دسوات چه ډیر خیل می ماته وي ولي ډیر او قصې کراماتو د صاحب سوات
را شپه یوه چه ویل شیخ یو صاحب سوات د ته ما چه کوله قصه و ډیر مو
چه سهار ؟ یې کېږي پوره ځایه کومه له به خرڅ لنګر د دا چه شوه پیدا را سودا
دس او چه ولو جوړ ځان یې ته اسه دا او و لې پاڅېد صاحب سوات م پاڅېد یا
با د ولو چ و دس اود ا د ویل ولي ته ما شوم روان سره ور هم زه شو روان ته
خ اوا را می ولیه و ،«پارس سنګ» هغه خیسته اوا ر ته لو چه ما خله اوا ر ته لو
دا پارس سنګ هم هغه خیسته اوا ر می وله و» پارس سنګ« هم هغه
ع او تم یو یو پښو په صاحب نو د ی جواب خبرې نی بیکا د ما از دا چه شوم
ا ده یا ښتی ر خبره دا چه و ور با پوره دې په هم بلا د ما ز ته غوښ و نه ور
ا و ر هم کرامات پیر انو پیر د می غسې د . دی حق کرامت و اولیا دا ویل یې به
ره سر ول ق له ای د خد نه چه ده کی ښ و ا ر ی ې ه ر ی ې ب ه ب و د و ل کا و س ل و د د ه چ و و ✲
و نه ت ن ر ج ه ر م و د ی ښ ک و ن ا ی ا ل م و ا ه ر س ل و ق د ،)ص(الله رسول د د نه او ی ر و خ
الف ره س و ص ق م س ق ې ی د ا م ز. ي د ی ر ب خ ی س ه ا د ه چ ي ړ ک ه و ړ ې ي د ه پ ک ل خ
نه و ک ل خ د ا ی ب ی ړ ل ، ت م ا ر ک ه ر م و د ه چ ب ح ا ص ت ا و س ل ی و ی م ه ب ه ت ر ا ل ب ل ی ې خ و
ي ل ب ه ی ن ښ ک ه ر ا ب ه پ ب ح ا ص ی ج ا ح د و ز ر ګ ن ت د . ي و ل و ت ي ل و ي ن ا ک ل م و ا ی ل خ ا ی ل و
ق ن و ت س ښ ی پ ه و ب ا ن و ا ب ی ه ر غ ي ی ه ق ی ر ط ی د ه پ و ا ې ل و ک ی ر ب خ ی س غ د و ن ا خ ی ش
ګ ن ر ه غ د و ک ل خ م ه ه ب ی ن ښ ک ه ر ا ب ه پ ا م ز . و ل ن م ي ړ ی پ ي ی ه ب ی ل ا و ی و ل ل ی چ خ و ا و ل ه ت و ل و ا
✲ کولی ، چا به د یل چه لا سونه یې اوږده دی ، بزرګ دی ، چا به ویل چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ه په موضوع کښې مختصل صورت کښې ده سخت گرمۍ په موسم کښې ده ما حاجي

۱۰۳ مشهوره شوه - چه د سنجاب ...

اوبه ترخې وې چه ده پکښې یو منګی اوبه واړه ولې هغه خوږې شوې او د لیرې لیرې
ځایه به خلک راتلل، ویل به یې چه د دې کوهي اوبو کښې شفا ده، چه څوک یې او څښلې د بیماران
مرضو نه به یې لیرې کېږي، او چه څوک به یې کالي (جامې) وینځې صابن ته ضرورت راغلل وو ۱۷
نه پېښېدې، چابه ویل ده په ځای کښې دلسو کسانو د پاره ډوډۍ پخه شوې وه
سل میلمانه پرې راغلل ټول پرې ماړه شول او ډوډۍ خلاصه نه شوه، دغه شان
قسما قسم عجیبې خبرې او قصې کېدلې، داخو خلکو ویل، زما ملګري خدایي خدمتګار
وو، شیخان نه وو، او ما به هم هغوی ته دا خبره کوله چه زه نه شیخان منم نه
مریدان! زمونږ یو مقصد دی، زمونږ د هغې د پاره شریک جد وجهد کوو.

شیخ صاحب هم د آدې صاحب ډېر کرامات مونږ ته بیان کړل خو مونږ
سره د هډې صاحب قدر او عزت د هغه د دا رنګه کراماتو په وجه نه و بلکه هغه د
پرنګي سره د مخالفت او غزا ګانو په وجه مونږ منلی و. هډې صاحب د سوات
صاحب مرید و لکه مخکښې مې چه ویل امیر عبدالرحمن خان د هډې نه جبرکنډه
شړلی و خو دلته یې ورسره د پرنګي خلاف په غزا ګانو کښې پټه مرسته کوله مونږ ته
دې شیخ ویل چه د غزا په موقع به امیر عبدالرحمن خان توپک او کارتوس
رالېږل. شیخ صاحب پوه او معقول سړی و هغه د خپلې ګذارې د پاره د شاتو
مچې ساتلې وې او ویل یې چه زما د کور ټول خرڅ له دې مچیو څخه لاس ته راځي مونږ
لیدلي چه ډوډۍ راوړه د غنمو ډوډۍ سره یې د خپلو مچیو شات راوړل هغه خوند
چه ما په دې ډوډۍ کښې لیدلی دی ما په ښو ښو ډوډیو کښې نه و لیدلی یو خو مونږ
وږي وو بل غرو، او د ابادۍ نه لیرې ځای و هلته د ډوډۍ پیدا کېدل امید

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه و. دا ځای خوزمونږ ډېر خوښ شو ځکه چه دا ځای دې خوا مومندو او باجوړ ته نژدې و او هغه خواسرکا نو او کونړونو ته لنډ و بله دا چه په جنګي لحاظ ډېر محفوظ ؤ. هغه وخت هوائي جهازونه نه وو خو هغه ځای ډېر ورو کی وا و زمونږ پلان پکښې عملي کېدلی نه شو.

سالارزی، ماموند:

دشیخ صاحب سره مو شپه تېره کړه بیا سالارزو ته لاړو هلته مو هم ډېر کلي وکتل، د سالارزو نه بیا مونږ ماموندو ته لاړو. سالارزي او ماموند د باجوړ دوه لوئي لوئي قبیلې دي بالکل ازادې دي. د باجوړ په نوره علاقه کښې ورې ورې خانۍ او نوابۍ رشته د ماموند وعلاقه ډېره اباده او نېږازه ده او په پکښې ډېرې دي خلک یې هم ښه خلک دي دا علاقه زما ډېر خوښه شوه کلي یې هم لوی لوی دی. کټ کوټ او ګبرۍ پکښې د نورو په نسبت ډېر لوی کلي دي جوماتونه یې هم ښکلي او مضبوط جوړ کړي دي، روغ روغ غونډان یې پکښې لګولي دي او زمونږ د کلو غونډی پکښې جوماتونه ډېر نه دي په هر کلي کښې یو جومات دی متول کلي هغه یو جومات له لمانځه له راځي. په هر جومات کښې دا او دا سه د پا‌ د روانو او بو انتظام شوی دی خلک یې ډېر لمونځ ګذار دي، او به یې ډېرې یخې دي او دس پکښې زمونږ غونډی خلکو ته ګران وي خو جوماتونه یې ګرم وي د ژمی موسم ؤ او مونږ به په یو ځا د ر کښې شپه تېروله. کوښښ به مو کوو چه خوک مو ونه پېژنی ځکه چه د دې ځای ډېر طالبان زمونږ علاقې ته د سبق دپلو د پاره راځي. په کټ کوټ او ګبرۍ کښې خو دیو کس دوه وشک راغی خو مونږ ځانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانه کړل څو هغوی په دې خیال کښی چه دپښتو کوخان او دلته راتګ نوزره ته به
راغلل چه مونږ غلط شوي یو یو خل ما ته یو کس وویل چه ته دپښتو کوخان نه یې
ورته وویل چه نه . مونږ به په جوماتونوکښی شپی کولی چا سره موخبره مبره نه
چا چه په خه راوړل هغه به موو خوړل . یوه شپه په کټ کوټ کښی یوسپین
ي ملک مېلمانه کړو هغوی مېلمه کړو ته بیایي مونږ یي خپل کور ته بوتللو ، نو بنځی
الاس په امه ولاړ وو دک شکور ډوډی یي راته مخکښی کښېښوده د پښتو کوردي
او د پښتو کور بانه وو . مونږ د ماموند ونو د کلي هم وکتل په اخر کښی مو خبرې ی خوښه
. داعلاقه زما د مرکز د پاره ډېره خوښه شوه یو خو د اخلک د پښتستانه او درانه خلک
داچه داعلاقه لکه د پښتنو د نورو علاقو په شان د انګریزانو نه متاثره نه وه او نه
لګریزانو ماجب خواره او نه یي په پیسو اخیستو اموخته کړی وو او د انګریزانو څخت مخالف
. انګریزانو به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه ورکوه ، دلته به یي ماجب
انو ته ورکولو . نو قوم د پرنګی د اثر نه ازاد وو . مونږ دلته د مخفی صاحب او سنډهی
حب د راتللو په انتظار پاتی شو ، دلته لکه زمونږ د علاقی پخوانی رواج په شان دا
ه ده چه یو شل کاله پس قوم راټول شی او له سره د کلوا و حمکو ویش وکړي په هر
چه د چا خسینی و خپرې ي هغه کلي له به ځي . دا د پښتنو عامه زره قاعده
کومې علاقی چه د حکومتونو د اثر لاندې راغلې هغوی کښی د ځمکو د ویش سلسله
شوه . د پښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوي لا هغه شان شل کاله پس له سره
ویشی .

ما فکر وکړ که مونږ هسی هیڅ بی هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به راباندې شک

(c) ketabton.com: The Digital Library

واشي راځئ یوه قصه جوړه وکړه چه د مفتي صاحب دوی تر واټګه پوري وخت و
په جومات کښې پوري کوټنې کښې چیله شوم تش لمانځه، او دا سره او قضای حل
نه به دا وتلم هغه به مې هم مخ پټ و نور به مې په کوټنې کښې وظیفه کوله، تزکیه نف
* به مې کوله. ما د شیخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نیوی هم کړی و
چیلې په دې خلکو ډېر لوی اثر وشو دهغوی دا خیال وچه زه ګوندې زبرګ یم
به دم، دعا او تعویذ ونه به یې رانه غوښتل. یوه ورځې یوه ښځه راغله زوی یې
غیبږ کښې وویل یې چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای یې د تې نه زړه صبر کو
د دې کالو شو او تې نه پریږدی چه تې نه ورکوم ژاړی باده ورځ جوړه کړی
ورته ووې چه سو ر مرچکی ښه میده کړه او د تې په غوټی یې پوری کړه امیا
چه زوی به دی تی پریږدي. ښځه لاړه او دا چل یې کړی وسبا له راغله
خوشاله وه د شا تونه ډک کنډول یې په لاس کښې و راته یې ووې چه ستا
خدای قبوله کړه. زوی مې تی پرېښوده زه او س په زور تی ورکوم دی یې نه
هلک به څنګه تی اخیستی وای د تی پوری مرچکی و دهغه خوله یې ترخه کړې
دوی دا زما کرامت ګڼلو حال دا چه کرامت نه و خو پښتانه ډېر خوش اع
خلک دي او خلکو ورته دا څیزونه په ذهن کښېښولي دي. بس دخلکو تګ ر
ما ته زیات شو دغسې چه دوی ته هر چا خلکه یا جونګه جاره په سر اچولی
ورته راغونډ شوي دي شکرانې یې ورکړي دی خدمتونه یې ورته کړي دي
یې ورته وهلي دي خو بابا کا نو خپل مطلب په دوی کړی دی دوی له یې څه
کړی د دوی غم یې نه دی خوړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دچیلي نه وروسته هم مونږ د مخفي صاحب او مولانا عبیدالله سندهي صاحب انتظار وکړو خو هغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلته چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنګ شروع شو مونږ هم واپس را روان شو د مخفي صاحب د تره زوی تر ملکنډه پورې راسره راغی له هغه ځایه می رخصت کړ او زه په ډولۍ کښېنی په ډېل کښېنی سور شوم په تخت بائي کښېنی کوز شوم او کلي ته لاړم څو ورځې پس مې مخفي صاحب ولیده پوښتنه مې تري وکړه چه تاسو ولې رانه غلئ هغه راته وویل چه کوم ځای اوکوم وخت چه ما د مولانا سندهي صاحب سره مقرر کړی وه هغه تر اوسه هلته نه دی راغلی نه پوهېږم چه څه وجه ده ؟

مونږ به یې دې انتظار کښېنی وو چه یا به مولانا پخپله راشي یا به بل څوک راولېږی چه د مرکز ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او د کار د شروع کولو بندوبست وکړو ده پروخت تېر شو او څوک رانغلل چه په دې کښېنی د دنیا اولنی لوی جنګ د نښت اوز مونږ د غه سکیم په ځای پاتې شو او مونږ ته بیا د یو ځای کېدو موقع پیدا نه رانغله.

اولنی جنګ عظیم :

کله چه ترکیه په جنګ کښېنی شامله شوه نو د هندوستان د مسلمانانو په جنګ کښېنی دلچسپي زیاته شوه یو خو ترکیه اسلامي ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پېشوا ګڼل کېده او بله دا چه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انګریز ووهي نو زمونږ ملک به مونږ ته پاتې شي دوی دې ته نه کتل که انګریز د جرمن او ترک د لاسه و وهل شي خو دا ملک به هم جرمن یا ترک اخلي داځنګه کېدی شي چه مره کېږ ی به جرمنیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ترکان او وطن به پرېږدي هندوستانیانو ته خو به کوم قوم کښې چه مېړانه
او د قربانۍ ماده باقي نه شي هغه به تل د بل توري ته کوږ وي کله به د جرمن په تمه
وي او کله به د ترک په تمه وي او کله به د امام صاحب (صه) په تمه ناست وي، د هندوستان
د مسلمانانو لپاره کمزوري داوه چه دوی به د خپل ملک اندروني معاملو سره دومره
دلچسپي نه اخیسته د نورو بېروني خلکو په غم کښې به وو، دوی په دې فکر کښې
وو چه مونږ ته د ترکیې سره امداد پکار دی دوی سره د خپل ملک دومره غم نه وي
لکه چه د بل ملک وي. سړی چه خپل ځان د غلامۍ نه نه شي خلاصولی هغه به د بل سره
څه مرسته وکړی شي که مونږ رښتیا د دنیا د نورو مسلمانانو سره مرسته کول غواړو
نو په کار دي چه د پرنګي نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه
هغه طاقتور دی او د هندوستان په زور هغه نورا سلامي ملکونه ووهل. د افغانستان
په جنګ کښې ټول سپاهیان هندوستانیان وو صرف افسران یې انګریزان وو او د ترک
هم ورته د هندوستان پلټنو ووهل. د حضرت مولانا محمود الحسن شیخ الهند
صاحب او حضرت مولا عبید الله سندهي صاحب په سلا او مشوره مولوی
سیف الرحمن صاحب د دهلي د فتحپوري عربي مدرسې پرنسپل یې د ترنګزو
حاجي صاحب له راولېږه چه هغه دې ازاد قبایلو ته هجرت وکړي او قبایل دې
د انګریز په خلاف اوچت کړي د غسې دې د هندوستان په ټولو سرحدونو کښې
د بغاوت اور ونه بل کړی شي او افغانستان دې هم دې ته تیار کړی شي چه
د ترکو او جرمن په پوره کښې داخل شي او د پرنګي برخلاف غزا شروع کړي د
هغوی مقصد داو چه که انګریز خپل فوځ د جرمن او ترک مقابلې ته بیایي دلته به زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مقابله کښې کمزوري پاتې شي مونږ به يې وو هو او له هندوستانه به يې وشړو او که خپل نو څونه زمونږ د مقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي د ترکو او جرمن په مقابل کښې به کمزوري پاتې شي هغوي به يې ووهي او مونږ به له غلامۍ نه خلاص شو. د جنګ نه وړاندې هم مونږ سره دا فکر وچه يا په ازادو قبايلو کښې د يو نګليا نو د مقابلې دپاره مرکز جوړ کړو يا د افغانستان سره تعلق پيدا کړو. چه جنګ د نبښتو او جرمنيا نو انګريزانو ته ځاى په ځاى ماتى ورکړه مونږ په ډې فکر کښې شو چه مونږ له هم څه کول په کار دي بايد ازادو قبايلو يا افغانستان ته هجرت وکړو مونږ لا په څه فيصله رسيدلي نه وو چه مولوى سيف الرحمن صاحب او ورسيد او د شيخ الهند صاحب او د هغه د ملګرو پيغام يې راوړو مونږ ټول هجرت ته تيار شو حاجي صاحب خو شپه شپه ښپه ته هجرت وکړو او ووت. مفتي صاحب، محتشم صاحب، مولوى عبد العزيز صاحب او مولوى فضل ربى صاحب دوى هم ورسره لاړل او زه ددې دپاره پاتې شوم چه د دوى او هندوستان د ملګرو تعلقات وساتم او د هغوى امداد د دوى ته ورسوم.

د حاجي صاحب هجرت:

د حاجي صاحب په تللو چه حکومت خبر شو په ملک کښې يې لوى غوبل جوړ کړو او څکه چه په دې وخت کښې د حاجي صاحب تلل د دوى دپاره د پير خطرناک و. حکومت د حاجي صاحب د تللو د علت معلومولو دپاره لوى لوى افسران مقرر کړل. ما دا خبره خوره کړه چه حاجي صاحب ته د حکومت يو لوى افسر

افسر خبره یا مه خان هستی کړه چه حکومت پ... [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسه

خبرداری ورکړه چه حکومت تا دخلافت په وجه ګرفتاروي نو حاجي صاحب
ددې کبله شپه په شپه ووتلو. دحکومت خو ربښتیا هم داسی اراده وه ما بسی
هم سی. آی. ډی راغلل داپوښتنه یې کوله چه دا افسر څوک وچه حاجي
صاحب یې دحکومت د ارادی نه خبر کړی دی؟ ما به ورته څه ویلی وای ځکه چه
ماته څوک معلوم نه و او نه چا افسر داخبره کړې وه. دا خبره چه لږ ښه
شوه زه دحاجي صاحب دوی دخبر اخیستلو دپاره بونیر ته لاړم زه خو
پټ لاړم خو په دې پوه نه شوم چه دحکومت نه پټ پاتی شوم که نه ځکه چه دانګریز
دحکومت نه دداسی خلکو پټ پاتی کېدل ګران کار ؤ. زه چه بونیر ته ورسېدم
نو حاجي صاحب دنورو ملګرو سره په دوره وتلی وکوم ځای چه دبونیر پښتنو
حاجي صاحب ته دسیری په دول داوسېدو دپاره ورکړی و ډېر مزه دار
ځای و، یوه لویه غونډۍ وه ورلاندې سمه آوی ځمکه وه. داغونډۍ دابادۍ
دپاره ډېره موزونه وه او دا ځای دحاجي صاحب دپاره موزون و او دبونیر
خلکو دآبادۍ دپاره ډېر لرګی او سامان هم راجمع کړي وو. زما دا رایه وه چه
هم دا ځای دحاجي صاحب دپاره جوړ شي

زما بونیر ته تګ:

* حاجي صاحب په پاچا کلی کښې ؤ دپیر بابا زیارت هم په پاچا کلی کښې
دی، ډېر خلک زیارت ته روان وو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا کلی
ته ورسېدو حاجي صاحب مو ولیدو چه ډېر خلک ورته راجمع شوي دي
هغه زمونږ ملګری او دحاجي صاحب مشر زوی باچا ګل صاحب هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره و، خلکو کښې د جهاد او غزا خبرې کېدې، پاچاګل هم خلکو کښې لېس لپسې
کولو چه د دوی وخت شو، حاجي صاحب خود خلکو په هجوم کښې ګېر وو او زمونږ
ملګري پاچاګل او زه سره بېل شو په دې خیال چه دوی به هم وخوري او خبرې
به هم وکړو. په ټوله علاقه کښې د مېلمنو د پاره هر ځای د خپلې وسې سره سم د دوی که
پخه کړې وه مونږ د دوی خوړلو د پاره د خوړنه پوري غاړه کوو نه وو هغو
ته ور پورې وتلو هلته ځانله په یو حجره کښې کښېناستو هغو خلکو راله د غنمو
خمبېره پرسېدلې دوډۍ او کالو خانی تالی کښې د چرګ د غوړو ډکه ښوروا
راوړه ډېره مزه داره دوډۍ وه ماپښین سیمه کښې د بې تکلفۍ د عوتونه خوړلي
وو خو د اسې خوندې یکښې نه ولیدلی بل د دې ځای اوبه او هوا هم ډېره ښه
وه هر څو مره دوډۍ چه به مو و خوړه لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما
خو به د دوڅو دري ځلې دوډۍ خوړله بیا به هم وږي وم، د دوډۍ نه وروسته
د خلکو نه جدا شو او په حالاتو مو خبرې اترې شروع کړې په خبرو کښې راته
معلومه شوه چه د دې علاقې مذهبي مشران، سیدان، ملایان، میاګان
او زیرکان بونیرته د حاجي صاحب په راتګ خوښ نه دي ځکه چه د حاجي صاحب
په راتللو د هغوی بازار سوړ شوی و، خلکو حاجي صاحب ته مخه کړې وه نو دوی
غوښتل چه د اسې چل جوړ کړي چه حاجي صاحب نور د لته تېکا و نه شي نو د دې
د پاره هغوی یو طرف ته په خلکو کښې د جهاد او غزا تبلیغ شروع کړی وا و بل
طرف ته یې په خلکو کښې غلې غلې دا پراپیګنډه هم کوله چه دا خلک چه دا غلي دي که
جهاد له راغلي وي نو په کار دی چه جهاد وکړي او که سودا کړې له راغلي وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دسمې جايداد موهم شو اودا جايداد به موهم شي نو دا بيله خبره ده . نو با
مکمل وويل چه په دې طريقه لې زمونږ پوزيشن ډېر خراب کړى دى او د با
جى هم دا نظريه ده چه مونږ له جهاد کول په کار دي ولې چه تمام نا پوهه دى
زمونږ په خلاف په داسې طريقه تبليغ شوى دى چه د تمام په زړه کښې يې دا
کښينولى ده . که مونږ جهاد نه کوو د دې خلکو عقيده ې له مونږ نه کوځى او د
مقصد د پاره چه مونږ داغلي يو دا خلک به سبا په هغه مونږ سره تعاون
ونه کړي نو مونږ به خپل مقصد ته ونه رسيږو . ليکن زما د دې خبرې سـ
اتفاق نه و او په موجوده حالاتو کښې د جهاد اعلان زمونږ د مقصد د پار
ډېر زيات نقصان رسولو . ما د حاجى صاحب او نورو ملګرو په خدمت کښې عرض
وکړو چه د خلکو خبرو پسې مه ځئ دا د خود غرضو خلکو خبرې دي د دوى په جها
څه کار نشته . د دوى دا خيال دى چه د لويې ونې لاندې وا ړه نيالګى وده نه شو
کولى . نو تا په څه چل له دې ځايه ليرې کوى او ميدان ځان ته خالى کوي نو د د
مقابله په کار ده او خلک بايد پوه کړى شى او صاف صاف ورته وويل شي چه
انګريز مقابله يوازى تاسو کولى نه شئ او تاسو سره د انګريز د مقابلې سامان هـ
نشته نو اول بايد په ټولو ازادو قبايلو وکړځو هغوى ځان سره کړو او قول منظم کړ
او د انګريز په مقابله کښې دوى ته د سنه جنګى سامان بندوبست وکړو او دو
د جنګ د پاره تيار کړو . نو په دې طريقه به زمونږ طاقت پيدا شي او چه طاقت
مو پيدا شو بيا به د انګريز سره جهاد کوو او خصوصاً د بونير پښتانه د نو
ازادو قبايلو غوندې سامان هم نه لري او هغسې تيارى هم نه لرى نو که يوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی جنګ شروع کړو کامیاب به نه شو خو به حاجي صاحب د پراېنګېلي دومره
ښوي وچه زمادې خبرو منلو ته تیار نه و.

بنیر کښې د پرنګیانو سازش:

به دې پراېنګېلي کښې د پرنګیانو ډېر لوی لاس و. هغوی غوښتل چه اول
حاجي صاحب بېرته خپل ځای ته راشي او په دې غرض یې ورپسې دخانانو او
د مشرانو د دنې درنې جرګې ورلېږلې وې او بل طرف ته یې ورپسې دا پراېنګېلي
چه حاجي صاحب مجبور شي چه بېرته وطن ته راشي او که نه راځي نو ددې نه
دی چه نور قبایل د ځان ملګري کړي باید جنګ وشي. ما دوه درې ورځې
تېرې کړې بیا واپس کلي ته راغلم لږ ورځې پس مې د حاجي صاحب د
اعلان واورېدو. په دې قام کښې د پرنګي د مقابلې طاقت نه و یوه ورځ
یې څه معمولي مقابله کړې وه نور طاقت یکښې نه و. حاجي صاحب پسې پرنګیانو
خورې کړې وې چه ژوندی یې ونیسي. د دې کار د پاره یې خلک هم پیدا
وو او نیوه یې چه حاجي صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته او له هغه ځایه
بېرته واورېده او له هغه ځایه د مومند و (سره کمر) ته لاړ هلته د ډېره اواباد
. د حاجي صاحب خو زما د خبرې سره اتفاق وخو د هغه برخلاف د غلطی
ېنګېلي په وجه داسې رای عامه جوړه شوې وه چه زما خبره یې منلی نه شوه د
عامه مقابله ډېره مشکله وي. د غلطي پراېنګېلي مقابله کول په کار وي چه
پاخبېږي ملاوتړي او خلک په حقیقت پوه کړي او د اهله کېدی شي چه د
ضوهم خیالو مضبوطه ډله وي چه د خلکو اعتماد یې حاصل کړی وی وچت شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ملک کښې وګرځي او خلکو ته غلط خبره او حقیقت سم ور ښکاره کړي ، ولې
نه داسې دله وه او نه به دې طریقه کار شوی دی او نه د کار موقع پیدا س
وه او داسې دله خود کار کولو نه پس پیدا کیدی شي . حاجی صاحب چه څ
منډه بونیرته تللی و به دې وجه هم داسې په منډه له بونیره وتښتید ه . م
باباکان . میاګان او پرنګیان پخپله پالیسی کښې کامیابه شول .

مدرسې بند شوې :

پرنګیانو ته ددې کشمکش په وجه د نقصان په ځای فایده ور سید
خوبي په بونیر قبضه وکړه او بلداچه بجا نه په لاس ور غله زمونږ په ملک ک
خو مره قومي اسلامي مدرسې وې تولې یې یودم بندې کړې ځکه چه دامد
پرنګیانو د خپل حکومت په لاره کښې اغزی ګڼل . دهغې استاذان او ک
یې بندیان کړل . هغه کسان یې هم بندیان کړل چاچه به ددې مدرسو د
د خلکو نه چندې تولولې او د مدرسو بالنه خدمت او انتظام به یې کولو . حق
خو دا وچه دا مدرسې د حاجي صاحب نه وې دقام وې او د قام به پیسو
انتظام چلېدې خو ملایانو د خولو بند ولو دپاره مونږ حاجي صاحب سرپرست مقر
حکومت د مدرسو داستاذانو او چلوونکو سره د پېر زور ، ظلم او بد
وکړ ، د دېره اسماعیل خان جیل ته یې ولېږل . د صوبه سرحد په تولوجیلو
دېره اسماعیل خان جیل د آب وهوا په لحاظ او د بد سلوکی په لحاظ دېره
جیلخانه ده . دننی ددنی خولنی یې ورته واچولې ، مېچنی به یې پړې ګرځول
کولو کان د د تېلوکانې د ، به یې پرې ګرځول او ولګه د سنیا ګانو به یې په ارت

*اسلامي مدرسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یږي لي تږي وخو میلې، وي وهل، وي تکول، وي شړمول. هغه وخت به
جیلخانې کښې داسې دودونه ورکول کیده چه انسان خوږ پرېږده چه ځنا وربه هم
خوره او داسې جامې به یې ورکولې چه سړی به پکښې د سړی غوندې نه ښکاریده
نو دکلي پلار او زوی بندیان شوي وو چه د جیل جامې یې وراغوستي دې او
ود دوی نه یې را ایستلې دی، زوی یې چغې کړې چه بابا مې خه شو حال دا چه
وي خوا کښې ولاړ وُ خو داسې جامې یې وراغوستي وې چه خپل زوی نه پېژندلو
ی نه شو. او وه کاله پس زه پخپله د خلافت په سیاسي تحریک کښې قید
وم ما ته یې چه کوم پټوک راکړی وو هغه زما د زنګانه د ستوګي نه پورته و او
ی کمیس یې راکړی و چه په سجده به پریوتم ملا به مې تو له ښکاریده .
ی به بندیانو له جامې په یو ناپ جوړولې د هغه قید ی دې خدای مل شي چه
قل به جنګ او تن به یې غټ و او خوراک مې داسې وچه سپي خو جیل کښې
مګر پیشوته مې خپله دودی سره دانګولي اینبې ده پیشو خوړلې نه ده .
ددې نه علاوه یې د حاجي صاحب شیخان او تعلقداران هم ډیر ګرفتار
. پولیس ته دا اختیار وچه د حاجي صاحب د رشته دار او تعلقدار او
شیخ به نوم چه هر څوک ګرفتار ول وغواړي ګرفتار ولې یې شي. په خلکو کښې یې
ره وېره او بزدلي پیدا کړه او دومره هیبت یې پرې راوستو چه چا ته به دې
شیخ صاحب هغه به درته ووې پلار به دې شیخ وي. د حاجي صاحب
لوی شیخان د حاجي صاحب د شیخۍ نه توبه کار شو او ځینې خو پکښې داسې
ردان وو چه حاجي صاحب پسې یې سپکې سپورې خبرې هم شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره چه پرنګې به خبر شي ، وزه به دقيد نه بچ شم . دا دېره دافسو
خبره وه چه د پرنګي زور او ظلم په دې خلکو کښې وېره زياتوله او دمقابلې
دجد وجهد جذ به يې پکښې نه راويښوله . داقول مذهبي خلک وو اود
په نزد بديره دمذهب لوی رکن و دوی کښې دبیروخوړ پيلوهم غيرت را
نه کو په جېلخانو کښې يې اذان نه شو ويلې دجمع لمونځ يې نه شو کولی . دا
اصلاح هغه وخت وشوه چه مونږ خدايي خدمتګار جېلونو له لاړو . بيا دچا
نه شوه کلېدلی . اذانونه به کېدل ، دجمعې لمونځ به پخپله وخته باقاعده کېده
کېږي ، خوراک سپنه شو ميچيني ، کولوکان ، ارتونه کوخول بند شول جامې
شوه دیوې چکۍ کوډې او غوړو اجازت نه و په يوه چکۍ کوده به قيدی
کښې بند بېده دامونږ ازاد کړل . زه په دې حقيقت پوه شوم چه مذهبي
* سره به چه ظلم زياتي کېده دوی به وبرېدل اوبې جرأته کېدل او د سياسي
بند يانو سره چه به څومره ظلم زياتي کېده هاغومره به د دوی همت او جرأ
زياتېده . داقوله کتهر دقام قيديانو له خدايي خدمتګارو کړه او دخدايي
په قربانو شوي ده . پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
خدمتګارو حکومت راغی . په دې ورځو کښې ماپسې هم ذکر فتاری حکم
شوی وو خو زه خوش نصيبه وم چه څو ورځې مخکښې زمونږ دعلاقې پولي
کپتان حافظ زين العابدين چه دامبرسر (امرتسر) و زمونږ کلي ته را
و اتفاقاً زما او دهغه زمونږ دملاسې په باره کښې خبرې شوې وې هغه
وويل چه مونږ هم په امبرسر کښې ستاسو غوندې قامي ملاسره جوړه کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

* هغې مصارف مونږ دقربانیو د څرمنو نه پوره کوو که تا سو هم دې قام ته وواي چه دقربانی څرمن درکوي د چند وتولو لوله کواوه به خلاص شي . ما ورته ووې څه کوي به ملایانو می وژني ؟ دلته خو دقربانی به څرمنو د ملایانو قبضه ده ملا به خپلې څرمنې ایستلو ته تیارشي خو دقربانی څرمنې چاته نه ور کوي . هغه ووې چه زه به به دې کښې ستاسو امداد وکړم ما ورته ووې چه ستا به مدد بدی شي . که ته دا خانانو او ملکانو پوه کړې چه دقربانی څرمنې د ملایانو په ځای قومي مدرستو ورکول ډیر ثواب لري نو دوی به یې ومني ځکه چه مونږ به خانانو ، ملکانو او ملایانو د حاکمانو او پولیس افسرانو ډیرزیات ترد ی . ددې خبرو به دوران کښې هغه ته داخبره هم معلومه شوه چه دا مدرسې قامي مدرسې دي او د حاجي صاحب پکښې هیڅ نشته صرف د ملایانو د خولو بند ولو او د پېرانګیزي د مخنیوي به غرض پرې مونږ د حاجي صاحب نوم اینبي دی نو ځکه هغه زه ګرفتار نه کړم خو مدرسې یې راته بندې کړه او د مولوي عبدالعزیز صاحب نه علاوه چه د حاجي صاحب سره تللی و . نور استاذان یې هم قید کړل . تقریباً یو کال پس پرنګیانو داکسان دها کړل خو دوي غریبان دومره وېریدلي وو چه چا به ورته د شیخ ، ملا ، مسی او حاجي صاحب نوم واخیستو نو دوی به ورسره جنګ کاوه .

څو موده پس چه بیا د حاجي صاحب او پرنګیانو ښنبته د مومند و به علاقه کښې وشوه داکسان یې بیاو نیول او تقریباً څه میاشتې بند یان و . دغسې به چه هر وخت د پرنګیانو او د حاجي صاحب کشمکش پیدا شو دوی به یې ونیول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر نکیا نو به دا فکر کولو چه حاجي صاحب د دوی په ډ اد غواړي چه دا ما

زمونږ د غلامی نه ازاد کړی او د دې نه خبر نه وو چه دوی غر بیا نا

ازادی پیژند له چه دا دخدای یو لوی نعمت او رحمت دی او نه یې غل ✻

محسوله چه دا دخدای لوی لعنت او غضب دی ان که دمسلمان ور

هم وی . دوی خوشوابیان خلک وو او غوښتل یې چه دتسپو او ظ ✻

په زور ځانته په هغه بل جهان کښي جنت وګټي او جنت ښکه جنت

چکښي به حورې وي ، غلمان وی ، دشاتو ، شرابو او میوو یالې به پکښې

بهیږی ، قسما قسم میوې به وي چه دشو کولو تکلیف به یې هم نه وي تش

خوله واز وه پکښي به راپریوزي . هغوی ته مذهبي لویو لویو پیشوا یانو

ممبر د پاسه داویلي وو چه دا دنیا دکافرو ده مسلمانان به دلته خوار و زا

وږي ، تږی ، لوڅ بربنډ او حقیر او ذلیل وی په هغه جهان کښي به بیا دو

مزې کوي دمسلمان خو هغه دنیا ده او خلکو هم دا منلي وه . په دې خبره هیڅ غو

او فکر نه ؤ کړی چه دین د دې دنیا د پاره دی که د هغه جهان د پاره او که د دوا

د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښي اول د دې دنیا ښیګڼې له خدایه غوا

او بیا دا چه د هغه جهان نه خو څوک راغلی نه دی مګر د دې دنیا تاریخ خو زم

په وړاندی پروت دی چا ته چه مذهب راغلی او هغوی منلی او عمل

پری کړی دی په دې دنیا اباد شوی دی د عزت خاوندان شوي دې

د خپل حکومت خاوندان شوي دي د خوشالی او امن ژوند یې نصیب شوی

دی ، تا سو عربو ته نو ګوری چه د اسلام نه مخکښي د هغوی څه حال و ؟ او ح

(c) ketabton.com: The Digital Library

م داغی او عمل یې پری وکړو دهغوی څه حال شو؟ داسلام په وجه دوی
ومت، دولت او عزت خاوندان شول. تاسو دهغه وخت دمسلمانانو دژوند
سرا ارخ نظر واچوئ غور او فکر پری وکړئ او داسلام د دی تکیه دارانو په خبرو
اوسوچ وکړئ چه دا دوی چه کوم اسلام بیانوی داهغه دخدای او رسول
م دی که دسرمایه دارو؟ او دوی چه څه وایی دخدای دپاره یې وایی که د
ایه دار دپاره یې وایی؟

مومند وته دحاجی صاحب هجرت:

دبونیر نه مومند وته دحاجی صاحب په تللو او دېره کیدلو مونږ ته یوه فایده
ه چه مونږ ته رانږدی شو او دحاله یې زر زر خبریدلو ځکه چه مومند اکثر
وره دی بوکوری پاس په غره کښی او بل یې دلته مونږ سره په هشنغر
وي. روزانه خلک ځی راځی دهغه ځای دماتوکو په ونه مونږ خبروی او
ږ دماتوکو په ونه هغوی خبروی. بونیر خو یو لیری و او بل دخلکو تګ
ورته لږ و.

دحاجی صاحب دهجرت او د اول عالمی جنګ دشروع کیدو په وجه
وستان ته زمونږ تګ راتګ بند شو. زماتولو ملګرو دحاجی صاحب
هجرت کړی و زه یوازی پاتی وم. پرنګیانو هم په ملک کښی داسی حالات
ی وو چه ما دهندوستان دتللو جرئت نه شو کولی. بله دا چه شیخ
مولانا محمود الحسن صاحب عربو ته هجرت کړی و دحج دفریضی
لو دپاره مکی معظمی ته تللی و. هلته شریف مکه دترکو په خلاف دپرنګیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سازش د کفر فتوا په ملا یانو لیکلی او دستخط کړی وه په شیخ ا
صاحب یې هم زور لګولی وچه ته یې هم دستخط کړه خو هغه انکار کړی
دی وجه شریف مکه شیخ الهند صاحب ګرفتار کړی او پرنګیانو ته سپ
پرنګیانو شیخ الهند صاحب د خپلو ملګرو سره د مالټا په جزیره کښې ب
کړی ؤ . مولانا عبید الله سندهی صاحب هم له هندوستانه هجرت
او افغانستان ته رسیدلی ؤ . دده سره د هندوستان یو څو قوم ب
مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړي او په کابل کښې یې یو عارضی حک
راجا مهندرا پرتاب په صدارت قایم کړی وڅوک چه پاتی وو معلوم با
چه هغوی د پرنګیانو له وېرې مونږ سره رابطه نه شوه ساتلی صرف یو څ
د بړش پونډه چه څلورنیم سوه روپۍ کېدی د ډاک په ذریعه زما په ن
دی چه هغه ما حاجی صاحب ته ولېږلی نور یې د حاجی صاحب هیڅ ق
امداد و نکړ حال دا و چه حاجی صاحب سره دوی د مکمل امداد وعد
او حاجی صاحب ته د دوی د امداد ډېر ضرورت و . ما ته می بابا د جیب
د پاره په ما مند نادی کښې شپیته جریبه ځمکه راکړې وه په هغې کښې
زمیندارۍ کوله د هغې به چه څو مره امدان کېده هغه به می حاجی صاح
خپلو ملګرو د امداد د پاره لېږه خو هغه به د حاجی صاحب د مشر ځوی با
لاس ور تلو زما ملګرو ته به یې نه ور کولو هغه غریبانان د خرڅ پوري ا
هیڅ کار یې نه و لکه د نورو شیخانو د لنګر بچي ډوډۍ ته به ناست وو
تکلیف به یې ژوند تېرولو . په کار خو دا و چه حاجی صاحب هلته دوی ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ ولو انتظام کړی وي . دوی به یکښې کارکولی او بچو به هم پکښې علم زده کولی او د تبلیغ دپاره به یې پکښې خلک روزلي وي چه بیا به نو لو قبایلی علاقو کښې خواره شوی وي هم خیال کسان یې پیدا کړی وي او قبایل یې په یو مرزی کښې پیلی او منظم کړی وي . زمونږ ملکرو په رموز رموز کښې دا خبرې کړی وي خوچا پرې غور نه و ایښی اخر معتصم تاج محمد صاحب د شیخانو په یوه غونډه کښې پاڅیدلی او په ممبرو دربډلی دی دوی ته یې ویلی دی . تاسو شپږ اوورځ د خپل لنګر په فکر یئ د قام اصلاح او تعلیم خواته هم څه توجه په کار ده . ده غریب هم دومره خبره کړې ده شیخانو نورو خبرو ته پرینښی نه دی او له ممبره یې را کوز کړی دی . دا کسان خو د کار قابل او لایق کسان وو دوی چه خپل کورکلي پرینښی وو قربانئ یې ورکړې وې او مومنو ته تللی وو . کار یې تللي وو دیو مقصد دپاره تللی وو . د شیخانو په شان خوي د لنګر د ودې سودکړې نه وه او لکه د شیخانو د جنت په تمه ناست نه وو . د دوی په جنت او د شیخانو په جنت کښې او د دوی د جنت په لار کښې او د شیخانو د جنت په لار کښې ډېر فرق و . معلومیده داسې چه باچاګل د پېزنګیانو سره سازش کړی و او د حاجی صاحب او دهغه د کارکوونکو ملګرو ترمینځ یې غلط فهمی پیدا کولې او د دوی په لار کښې یې خنډونه اچول او زمونږ ملګری یې دی کار ته نه پرېښول ، زمونږ ملګرو د یې کارې ترونه نه شو تېرولی مایوسه شول او دانګریزانو هم دا کوښښ وچه دوی د دې ځایه لاړ شي . مخفي صاحب خو د خپلو خپلوانو ځای ته دیرته لاړ مولوی سیف الرحمن صاحب افغانستان ته لاړ او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسې لاړو ، مولوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالعزیز صاحب سوات ته لاړ ، مولوی تاج محمد صاحب کمانګری ته لاړ او هلته ځان لره دیره شو بیا دهغه ځایه په هغه لشکر کښې چه دامیر امان الله خان په مرسته دپکتیا د منګلو قبیلې د کوډ ملا دشورش خلاف جوړ کړی و ، منګلو ته لاړ او هلته بیا په خوست کښې وفات شو . مولوی عبدالعزیز صاحب سوات ته راغی .

دسوات دباچاهۍ کشاله :

په دې ورځو کښې د کوهستان ملا صاحب د دیر د نواب د زور ظلم نه د سواتیانو د یو کولو د پاره سوات ته راغلی و ، د نواب ندی د سوات د یره برخه نیولی وه او سیتانی یوسیدي چه عبدالجبار شاه نومیده په سوات کښې باچا کړی و . کوهستان ملا صاحب د تونګزو د حاجی صاحب ماذون و ده ته په کار وچه د سوات یوسفزی یی د سواتیانو مشر کړی وي ځکه چه سوات د سواتیانو او د سواتیانو وینې پرې تویې شوې وې او بله خبره به داوی چه کوهستان ملا صاحب د مدینې په طرز او طریقه د خلکو په رأیه یو جمهوری نظام قایم کړی وي خو معلومېږي داسې چه د پښتنو د کورونو جنګونو ، کوندیو ، تربګنیو او بې اتفاقیو او دښمنۍ له کبله کوهستان ملا صاحب دا کار کولی نه شو . د پښتنو تاریخ د داسې واقعاتو نه ډک دی چه کله داسې موقع په لاس ورغلې ده ، دوی د خپل ورور عزیز په ځای میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یې خپلو کښې په یو بل پېرزو شوی نه دی او په خپلو کښې بد نیته شوي دي او دغه شان چه څوک دوی د خپل ملک ، تمام او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا بنه مزې لې او خوړ لې دي او دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم ورنه سبق نه دی اخیستی او دغه وجه ده چه د جنت په شان وطن کښی په جوار و ماره نه دي وږي، تږي، خوار زار او جاهلان پاتی دي د قدرت د پټو خزانو نه چه د دوی په ملک کښی یی پیدا کړی محروم دی او تر هغی به یی دا حالت وی تر څو چه دوی قبیلوی ژوند په ملی او قومی ژوند تبدیل کړی نه وي او یو ملت شوی نه وي او پخپلو کښی ورورولی، عزیز ولی او قامولی مینه، محبت او پېرزوینه پیدا کړی نه وي. او تر څو چه یی د قام عزت، خپل عزت او د قام بی عزتی یی خپله بی عزتی گڼلی نه وي. دا دنیا قومونه چه اباد شوي دي ترقی یی کړې ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه د هغوی د عزت ژوند او اسودگی ته گورو ورته پسخېږو. دا زمونږ په شان خلک دي دا زمونږ نه بهتر او پیدا شوي نه دي خو په هغوی کښی ملیت، قامولی او عزت ولی، علم او پوهه مینه او محبت پیدا شو، ترقی یی وکړه او په مونږ کښی دا صفات نشته، مونږ به په خاورو کښی تو غږېږو او په هغوی کښی ملیت او قومولی راغلی ده، دا به کف او چف په تسپو، دېرو وظیفو او نفلونو او په بی عمله دعاگانو نه ده راغلی. په هغوی کښی ایماندار، دیانتدار، بی غرضه او بی الایشه کسان پیدا شوي دي، د قام تیاری محسوس کړې ده، د ژوند خوانه یی په ځان حرام کړي دي قام پسی گرځیلی دي، قام یی پوه کړي او ویښ کړی دی، قامولي یی پکښی پیدا کړې ده اباد شوي دي.

سید عبدالجبار شاه څه موده حکومت وکړ، خو ورځی وروسته ورپسی مشهوره شوه چه قادیانی دی. زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه که دی قادیانی و له روښې نه به قادیانی وٌ هغه وخت یې چه باچاګوکولو ولی
د دی خبرې تحقیق نه کولو . حقیقت داؤ چه هیڅچا دا ګمان نه کولو . چه د سوات
دا ریاست به قایم پاتی شی او چه څه وخت څینو کسانو ته چه دې کار ته یې زړه
کېږه معلومه شوه چه دا خو قایم پاتی کیږی شی نو د سید عبد الجبار شاه
پسی یې دا پرلیکینده شروع کړه . بله دا چه د سید عبد الجبار شاه حکومت
کمزوری حکومت و د سوال یادی وه واک و اختیار تول د کوهستان ملا
و او کوهستان ملا دېر نکیانو مخالف وُ نو پر نکیانو غوښتل د سید عبد الجبا
شاه په ځای د خپلی طبعی یو داسی سړی دلته کښینوی چه د کوهستان ملا
واک اختیار تول خپل کړی چه په دې علاقه کښی ځوک دېر نکی بر خلاف لاس
او پښی وبه خوزولی شی .

په خلکو کښی د سید عبد الجبار شاه د مخالفت د زیاتیدو په وجه
کوهستان ملا مجبور نشو چه هغه لیری کړی او بل ځوک په دی ځای کښینوی
نو د باچاګل صاحب د ترنګزو د حاجی صاحب د مشر زوی دا خواهش او کوښښ
و چه د سید الجبار شاه په ځای دی د سوات باچا شوی وای او د ده چانس
زیات و . کوهستان ملا صاحب د ده د پلار معتقد و . نو ده ځان دې موقع ته
و او د کوهستان ملا صاحب نه یې وعده اخیستی وه . دی بېرته مومند وته
غرض لاړو چه څلور پنځه سوه ملاتړ د مومند ونه ځان سره راولي مولوی عبا
چه د باچاګل نه د پرخپه و او به ورته معلوم و او د هغه سلوک ورته یادو
وخت د کوهستان ملا صاحب سره مصاحب و او په کوهستان ملا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پراتثو و بلکه دهغه پوقسم سکرتر و او کوهستان ملا صاحب به په هر کار کښي دهغه نه مشوره اخیستله نومولوی عبدالعزیز صاحب کوهستان ملا صاحب په دې خبره رضا کړو چه د باچا کل د راسیدو نه یې مخکښي د میاګل عبدالودود باچایي اعلان وکړو چه باچاګل راورسید هرڅه تالا والا و میاګل عبدالودود باچا شوی و. په دې وخت کښي د ازادو قبایلو په باره کښي د پرنګیانو پالیسي بدله شوی وه، هغوی غوښتل چه په هره قبیله یا علاقه کښي واړه واړه خانان او نوابان جوړ کړي چه هغوی د اقوم په قبضه کښي وساتي او د قبایلو د شور شوټو، بغاوتونو او جنګونو مخه ددې خانانو او نوابانو په ذریعه ونیسي ځکه چه د خانانو او نوابانو قبضه کول پرنګیانو ته ډیر اسان و هر یو به د بل دوښمن د پرنګي خوشامند کوله ددې کار دپاره پرنګیانو د ښبار خان ته ډیری روپۍ او وسلې ورکړې چه ناوه ګۍ باندې حمله وکړي وې نیسي که ناوه ګۍ د ښبار خان ونیسي نو پرنګي به دی ددې سیمې نواب تسلیم کړي او ډیر جاګیر به ورکړي. پرنګیان په دې پوهیدل چه ناوه ګۍ ددې علاقې د دروازې حیثیت لري دهر چا په لاس کښي چه وي قام ورنه ریپ وهلی نه شي قام هم په دې خبره پوهیده نو ځکه د قام او د ښبار د خان په ناوه ګۍ ډیر جنګونه وشول خو د ښبار خان د ناوه ګۍ په اخیستو کامیاب نه شو دغه شان پرنګیان په اپریدو کښي، وزیرو کښي، مسعودو کښي او بیټنیو کښي ډیرې روپۍ خرڅې کړې خو د خانیو او نوابیو په جوړولو کامیاب نه شول.

میاګل ورو ورو ځان مضبوط کړو او کوهستان ملایې په مخه کړو مولوی عبدالعزیز صاحب خود ده سره دده په باچاکیدو کښي ډیر امداد او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی واواوس هم ورسره هوقسم امداد ته تیار ونو دی دده سره پاتی شوی ه
زه به دغو ورځو کښی د مولوی عبد العزیز صاحب لید لو ته سید وله ورغلم یو
دوه شپی می مولوی صاحب سره وکړی د میاګل صاحب په مجلس کښی شریک شوم
دسوات یوه جرګه هم په دی وخت کښی میاګل صاحب ته راغلی وه دهغوی په
مجلس کښی هم شریک شوم په خبرو خبرو کښی راته معلومه شوه چه داخلک
له خدایه دومره نه ویریږ ل لکه څومره د پرنګی نه د پرنګی نوم به ما اخیسته ویره
به پر دوی راتلله د دوی په خدای هم داعقیده نه وه چه کوندی مونږ به د پرنګی
دغلامی نه خلاص کړی شی. نن چه تاسو په سید وکښی کوم ابادی ګوری هغه
وخت داابادی نه وی یوه دختو معمولی کلاګی وه. میاګل صاحب، مولوی
صاحب اونور تول د دوی ملګری به پکښی اوسیدل اوداسی خاص میلمانه
چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتی کیدل. زه په هلکوالی کښی هم سید وته
تللی وم اویوه شپه می پکښی کړی وه هغه وخت زما علم کم ؤ او د اسلام
په حقیقت پوره نه پوهیدم ما به داګمان کولو چه زیارتونه د سری سوالونه
قبلوی. زمونږ په خلکو کښی داعقیده وه چه پیر بابا د سړی یو سوال قبلوی
نو زه هم په دی خیال د خو ملګرو سره اول د پیر بابا زیارت ته تللی وم او بیا له هغه ځا
دجواری په بکنډو (غابنی) سوات ته را اوریدلی وو. دسوات د باباجی زیارت
موکړی او شپه مو دلته تیره کړی وه.

د پیرنګیانو مظالم:

دادیوړته ملک حال ؤ د کوز ملک حال داو چه پرنګی په خلکو دومر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وېره او ترهه راوستی وه چه چا ددوی له وېری حقه او رښتیا خبره نه شوه کولی او حکومت خبره خو پرېږده چه دچا په خیال به پوره شوه چه دده دخپل قام، وطن او اسلام سره مینه ده، نود باوونه به یې پری شروع کړلو او چه په دې به کاروونه شو نو بیا به یې منصبونه، پیسې او لقبونه ورو ورانډې کړل او چه په دې به هم کار وونه شو نو بیا به یې دجېلخانو تورو تمبوته واچولو مېچنی به یې پړی او روله کولو کان به یې پری کوځول داسی ظلمونه به یې پرې کول چه دېر وحشی قام به یې هم دیو حیوان سره ونه کړي یا تی خولا دتمدن مدعی دیو انسان سره. دا پراېیکنله شوی ده چه انګریز انصاف دارو. منم چه انصاف دارو خو په داسی مسئلو کښی چه کوم ځای کښی به دده خپل مفاد نه وو، کله چه به دده خپل سیاسی غرض وو نو بیا د انصاف سوال نه پیدا کېده. ولی په سیاسی معاملو کښی یې بیا انصاف نه پیژندلو، او بیا هر ظالم چه تا سو پیژنئ دهغه نه زیات ظالم و. دپرنګیانو مخبران به ملک کښی خواره وو- دکور، کلی، حجری، جومات وره، غټه خبره به یې پولیس ته رسوله او پولیس ته تول اختیار او پوره واک حاصل وو چه په هر چا به یې چه کوم ته کښېنوده چه داغل دی هغه به غل و بیا یې پو ښتنه نه وه او پولیسان هم دجهان بلا د یا نته وو خصوصاً دپنجاب پولیس خو دپرنګی دخوشالولو دپاره دخدای په مخلوق او مسلمانانو داسی شندی کړی چه هیڅېږي به چا کړی نه وي.

خانانو، ملکانو او ملایانو به ځای په ځای جرګی کولی چا به له وېری چا به دپیسو په تمه چا به دنوکری دپاره دپرنګیانو تعریفونه کول، ملا کانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یي تړلی وی برتی به یي ورته کولی او ویل به یي چه خدای پاک ویلی دی چه «د خدای اطاعت کوئ، د پیغمبر اطاعت کوئ او د اولوالامر اطاعت کوئ» او پرنګی خو زمونږ اولوالامر دی اطاعت یي واجب دی. حالانکه د قرآن ایات کښی د اولوالامر سره لفظ «منکم» راغلی دی، یعنی چه اولوالامر دی د ستاسو نه وی. نو دا به دی ملیانو نه ویل، او په دی طریقه یي د پرنګی د اطاعت د پاره قرآني جواز پیدا کوو. خدای پاک په قرآن کښی د بنی اسرائیلو د عالمانو ذکر کوي چه هغوی به د لږ و پیسو د پاره او د خپلو خواهشاتو د پوره کېدو د پاره د تورات او زبور په ایاتو کښی تحریفونه او تاویلونه کول هر مذهب او مسلک چه د خود غرضو او چالاکو خلکو په لاس ورشی بیا پکښی هغه اولنی انقلابیت او روح پاتی نه شی، بیا د سرمایه دارو مذهب تری جوړ شی او لش کالبوت شی.

زمونږ په علاقه کښی په دې کار کښی زیاته برخه د عمرزو سعدالله خان اخیستی وه یو خو خان وُ او بل د پرنګیا نو نوکر هم و. هغه به وخت په وخت د و د ی ه وکړه خانان، ملایان او شاعران به یي راغونډ کړل او د پرنګی د خوشالولو د پاره به یي جلسی جوړولې او د پرنګی تعریفونه به یي پکښی کول او خلک به یي د پرنګی سره د تعاون د پاره اماده کول یوه ورځ په حجره کښی ناست وم د مولانا ابوالکلام د «البلاغ» اخبار می لوسته خبر شوم چه نن بیا په عمرزو کښی جلسه ده مولانا پخپل اخبار کښی د دی جلسو متعلق د پرېشه مضمون لیکلی وُ نو په زړه کښی می تېره شوه چه ورځم او په دی جلسه کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته دا مضمون او روم خو دا همت او جرئت می ونه کړی شو. عجیبه خو لا داوه چه دا زا د سرحد ملایانو او زبرګانو به ویل چه د پرنګی خلاف جهاد فرض دی او دداخل ملایانو او زبرګانو به ویل د پرنګی مرسته او اطاعت فرض دی. لکه د قسطنطنیې او مدینې د ملایانو په شان یوې ډلې به یو قسم فتوه ورکوله او هغې بلې به د هغې مخالفه فتوه ورکوله. د یوې موضوع په باره کښې په یوه مذهب کښې دوه قسمه خبرې نه وې خو حقیقت دا دی چه نن په مذهب هم سرمایه دارو د خپلې سرمایې په زور قبضه کړې ده هغه د خدای رښتینی مذهب باقي نه دی. رښتینی خدائي مذهب خو د مخلوق خدمت دی، مینه ده، محبت دی. انصاف دی، عدالت دی، بردباری او ایمانداری ده. په هغې کښې د خدای د مخلوق ګټه او فایده ده. دا نن چه تاسو څه وینئ دا سرمایه دارو د خپلو غرضونو د پوره کولو د پاره د مذهب په نوم یو لوبه جوړه کړې ده. دا ننني مذهب خو د خوکسو د عیش عشرت د پاره دی د خدای د مخلوق د ارام د پاره نه دی چه مذهب د خود غرضو کسانو په لاس ورشي داسې حال شي. حقیقت دا دی چه دا ټول اسماني مذاهب حق دی

او قرآن خو دا وایي چه

د متقی او پرهیزګارو

خلکو

رهبر دي قرآن هم عقیده وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه ددی نه مخکښې کوم کتابونه دخدای له طرفه راغلي دی په هغه
به یې هم عقیده وی نوموږ نه پوهیږ. وچه په دنیا کښې دمذهب
په نامه داجګړې اوجنګونه ولې اوځنګه پیدا شوي دي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت ایکټ او موږ

وبا (دړومبی تېر وفات) دولت ایکټ . زموږ جلسی . زما
دړومبئ گرفتاری . زما بابا او نور کلیوال جیلخانه
کښی . دجیلخانی حالت د قید نه خلاصون
بیا گرفتاری او دویم واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوړپ جنګ چه ونښت نو زما په زړه کښې دا خیال پیدا شو چه سړی کا
ته لاړ شي او د افغانستان د حکومت په امداد د پرنګیانو خلاف جدوجه
شروع کړي دا د امیر حبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باره کښ
زما هغه وخت دا عقیده وه چه دا یو ازاد او زورور حکومت دی که چیرې
وغواړي نو د پرنګیانو خلاف زمونږ ډېره مرسته کولی شي ددې د پاره مې
فیصله وکړه چه د سوداګرۍ په بهانه افغانستان ته ځم. ما دا تجویز خپ
پلار ته وړاندې کړو هغه راسره د منلو خو مونږ مې مخالفت وکړو خو آخر مې ه
هم راضي کړه بابا راسره د روپو وعده هم وکړه. زمونږ د کلي زمایو اش
جمعدار عجب الله خان چه د پرهو بنیاد او جهان دیده سړی و د پرنګیانو
انټیلیجنس د پیاړتمنت کښې هم پاتې شوی و او دغه ملګونه يې لیدلي وو مې د
خان سره ملګری کړو او د راهداری د پاره مو حکومت ته درخواست وکړو خو حکو
راهداری رانکړه او دا کار پاتې شو.

جنګ څلور کاله پس ختم شو په دې دوران کښې به کله ناکله د پرنګیا
او ازادو قبایلو تر مینځ جنګونه کېدل خو د ټولو قبایلو په یوه سلا او په منظمه طریق

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو، نو ځکه پرنګي ته څه نقصان نه رسیده. چه مومند و به په پرنګي حمله وکړه
وزیر، مسعود او اپریدي به په ځای ناست وو او که د اپریدو او انګریز جنګ
وه و مومند، وزیر او مسعود به خبر نه وو او که د وزیرو به ورسره جنګ و مسعود
به چه د وزیرو سره یې په یوه علاقه کښې ژوند تېروي جنګ ته تیار نه و. مومند او
اپریدي خولا به ځای پرېږده. هر یو به ویل چه دا د هغه جنګ دی مونږ یې څه کوو
په کار دا وو چه ټول قبایل په یو تحریک کښې تنظیم شوي وای، ښه تربیه ورکړ شوي
وای او ټول یو ځل را پورته شوي وای. نو که پرنګیانو د دوی د مقابلې د پاره ډېر
طاقت دلته په کار اچولی وی د ترکو او جرمن مقابله ورته سخته به وه او که
ډېر طاقت یې د ترکو او جرمن مقابلې ته متوجه کولی نو دلته به دوی ډېره
کامیابي حاصله کړې وای خو جهاني جنګ د پرنګي په فتح او د ترکو او جرمن
په ماتې تمام شو.

وبا، د رومبي تېر مرګ:

د جنګ په وجه په دنیا کښې سخته وبا راغله. په جنګ کښې دومره
کسان نه وو مړه شوي لکه په دې وبا کښې چه مړه شول. په هندوستان
کښې هم دې وبا ډېر خلک ووژل، پښتانه هم ډېر پکښې مړه شول. دا
داسې عجیبه وبا وه چه اکثر به یې ځوانان، جینکۍ او هلکان وهل او مړه
کول. او چه یو کور ته به یو ځل ننوته بیا به یې یو هم نه پرېښود. داسې
پېښه شوې ده چه په کور کښې یو کس هم نه دی پاتې شوی او د کور دروازې
پورې شوې دي. په ورو کو ورو کو کلو کښې به مړي هم داسې پراته وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو لو یي ښوک نه وو. په دې مرض د تولونه اول زه پر یوتی وم خو هسې خدای
جوړ کړم خکه چه په دې مرض هغه وخت ښوک پوهېدل نه او نه د حکومت
طرف نه د ډاکټر، دوا او درمل انتظام ؤ. زما و دوستهٔ غنی چه د پنځو کالو
نا روغه شو. غنی د پر ښکلی ؤ د موری و رسره ډېره مینه وه د پر به یي ورته د
مابه منع کوله او د صبر تلقین به می ورته کولو خو د هغې زړه به نه صبریدلو. یو
ورځ د غنی رنځوری سخته شوه موریي ورته د کټ سر ته ناسته وه د د
لي په غېږ کښې اینبې ؤ ماد ماښام لمونځ کړی ؤ په مصلیٰ ناست وم دعا
کوله غنی ته می کتل چه بې هوشه پروت دی چه ناخا په یي مور پا څېده د زو
سرئي د خپل ورانه نه په بالښت کښېښوده او د زوئي له کټه چا پېره وګرځېده ا
سه ته ئي ودرېده او لاسونه یي په دعا پورته کړل په ژړا یي وویل چه ای خدا
دده مرض په ما کښېږدې او دې ماشوم ته شفا ورکړې. د خدای یو عجیب
حکمت و. په سباله دا ناجوړه شوه د دې مرض ورځ په ورځ زیاتېده او
د غنی مرض به ورځ په ورځ کمېده و غنی جوړ شو او مور یي ځوانیمرګه شوه ماشو
ئي راته پاتی شو. د غه وخت غنی د پینځو کالو ، ولی د دریو کالو او خوریي د یو کال
په کلو کښې د ومره مړي کېدل چه خلک یي ښخولو ته نه رسېدل. مونږ
به د سهار نه د قبرونو په کنستلو لاس پورې کړ تر ماښامه به لګیا وو، کله
په مشکله پوره شو او کله به یو نیم کم شو د ډېرو به د کفن درک هم نه و. د داسې
مړو د پاره مونږ یو فنډ جوړ کړو بې کفنو مړو ته مو د دې فنډ نه کفن ورکولو
او په د غسې حالت کښې به هم ځینې کسان داغلل په دروغو به یي رانه کفن یوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حُینو چیالاکو به وژړل او مونږ ته به یی دوکه راکوله : اخر مونږ داسی انتظام وکړه چه کفن به مود خپل سره یی په لاس لیږلو چه مړی به یی ولید ونو کفن به یی ورکړلو که نه بیرته به یی راوړلو . د دارو درملو موهم څه انتظام کړی و په اول کښی خو یی چا ته دارو معلوم نه و خو وروسته چه مرض اوږد شو ډاکټرانو او حکیمانو ورته دارو راپیداکړل هغه به موجود ول او مریضانو له مو ورکول . دایو ډیر لوی افت وچه زمونږ په قام رانازل شو او په داسی وخت کښی چه نه په قام کښی احساس او نه اتفاق وچه ددې مصیبت مخه یی په اتفاق سره نیولی وای او نه موکوم خواخوږی حکومت وو چه زمونږ غم یی خوړلی وای او ددی افت نه یی بچ کړی وای . په جنګ کښی هم زمونږ د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات مړه شول او په مرض کښی هم . جنګ د چا وا و مړه یکښی څوک شول ؟ کته اوبیلا ت د بل چا وا و جنګیدلو مونږ . زه خو وایم چه مونږ اجرتی قاتلان وو . د پیسو د پاره د خلکو مړګ پسی تللی وو د خپل ملک دازادی او خپل عزت د پاره را کښی دا احساس نه و چه د پرنګی سره جنګیدلی وای یا کم از کم پخپل کور کښی ناست وای پرنګی مو یوازی ترکو او جرمن ته پریښی وای . مونږ جرمن خو پیږندو د مسلمان ترک سره د پرنګی په ډډه او طرفداری وجنګیدو او جنګ مو ورته وګټلو ددې ګټی په پاداش کښی مونږ ته پرنګیانو « دولت بیل » چه یو ظالمانه او ناروا قانون وو راکړو او د خدای د طرف نه دا مصیبت نازل شو .

دولت ایکټ :

ګاندهی جی چه د پرنګیانو ددې وعدی په مقابل کښی چه که پرنګیان جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګټي مونږ ته به یو سلف ګورنمنټ راکوي په جنګ کښي د پرنګیانو د پرامسد ا د
وکړو خو پرنګیانو چه فتح وکړه وعلې خو پرېږده د «رولټ اکټ» ۱۹۱۹ ع د ناف
کولو اراده وکړه نو مهاتما ګاندهي د پر مایوسه شو او د «رولټ اکټ» خلاف ېې
اواز وچت کړو. مهاتما ګاندهي خولا پرېږده چه د پرنګیانو ملګرو هندوستانیانو
هم د دې قانون خلاف چغې پورته کړې. په ټول هندوستان کښي د دې تور قانون
په خلاف زبردست ایجي ټېشن (تحریک) شروع شو، لوې لوې جلسې جلوسونه
به کېدل د دې د دې مظاهرې وشوې، د پرستېشنونه او سرکاري ځایونه
کښي وسوزېدل. پرنګیانو هم اسره ونه کړه خلک یې په کولو وویشتل په جیلخانو
کښي یې واچول د پر سپک او ذلیل یې کړل. تر دې وخته زمونږ په علاقه کښي
سیاسي تحریکونه جلسې او جلوسونه نه وو او نه پرې څوک پوهېدل د تعلیم د پاره
د مدرسو جوړولو تحریک موجود وه هغه هم د جنګ په وخت کښي پرنګیانو بند کړې وه
یوه شپه کور ناست وم د ودې موخور له چه د د ول اوازمې تر غوږه
شو چه غوږ مو ورته کښېښود د نل ورچي ور سره د نل ور ه غږ وله چه سباله
به د «رولټ اکټ» برخلاف د حاجي صاحب په جومات (عیدګاه) کښي جلسه
وي. په دې پوه نه شوم چه د جلسې انتظام چا کړې دی. چه سبا شو چاې مو
څکلو، حاجي صاحب جومات ته روان شو. د جلسې نوم د کلي خلکو نه وا ورېدلې
داورته یو عجیبه څیز ښکارېده د پر خلک ورته روان وو. د تحقیق نه راته
معلومه شوه چه د جلسې اعلان زمونږ د کلي یو خان چه نوم یې محمد اکرم خان و
کړې دی. دا راته هم معلومه شوه چه د جلسې د اعلان په وخت کښي د پولیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو افسر راغلی و د خان او افسر په منځ کښی خه گفتگو او کشمکش شوی و ، خان د هغه له ضده د جلسی اعلان کړی دی ، د قدرت کاروونه هم د حکمت نه خالی نه وی ، چرته دا خان او چرته د جلسی اعلان د جلسی په ورځ مونږ اولیدل چه دغه اکرم خان پخپله جلسی له رانغی . وروسته معلومه شوه چه د جلسی په وخت کښی هغه د مردان دا ستنټ کمشنر گریفتهه صاحب سره وو . دکلی اکثر لوی خانان وغت غټ ملایان راغلی وو . زه پاځیدم او خلکو ته می وویل چه دغه ښان جلسو کښی د صدارت ضرورت وي یو مشر سړی د دې جلسی صدر مقرر ول په کار دی خلکو ووې چه ته صدر شوې ما ووې چه یو مشر سړی به صدر کړو خو دوی ټینګ شو زه یې صدر کړم . عام خلک خو د صدر په معنی نه پوهیدل هغوی چه د جلسی نه ستانه شول دایې خوره کړه چه گوندې زه د پښتنو باچا شوم ، مونږ خو دغه وخت په تربیورنو نه پوهیدلو خو چه د اخبارونو نه موخه لږ ورېرزده کړي وه هغه مو خلکو ته وو ویل اخو کښی یو بل خان تجویز و راندی کړو چه دا خو زمونږ د کلی جلسه ده ، بلکه هفته یبا د لته د دې تولې علاقی جلسه وي خلک خبر کړئ چه په گن شمیر کښی راشی . د تربیورنو په لحاظ خو دا جلسه جلسه نه وه مگر دا اثر په لحاظ یې په خلکو کښی ډیر جوش خروش مینه او جذبه پیدا کړه .

زمونږ جلسي :

د راتلونکي جلسي دانتظام د پاره خلکو ملا وتړله ، زه پخپله هم په اس ور شوم او د دواړې او هشنغر کلي مې وکتل د جلسي د جوړولو له پاره دوه ټیټ ي له ورغلم . دا د دواړې مشهور کلي دی ، هغه کښی مې د دغه کلي لوی خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیدہ دہ وعدہ وکړہ چہ جلسې لہ بہ ذرخم پہ دولت پورہ کښې دہ راتہ یوہ ډېر
عجیبہ خبرہ وکړہ . وې چہ یو سړی کرہ سمسرہ عادت شوې وہ د دوی پې بہ لې
خنبل . ښځې دہ تہ ووې چہ دې سمسری خو ډېر ورانی را اخیستی دی څہ ورسر
وکړم ؟ دی پخپلہ سمسرې ډیرولی وو ورتہ یې ووېل چہ ښځې دا خو زبرګہ دې
ورتہ هم وایہ . ښځہ پہ پیومینہ وې یوہ ورځ دې سمسرې پې پہ کتهوی کښې ځښ
د ښځې صبر نہ شو پہ سو بارې یې ووهلہ او مړہ شوہ دې ښځې فکر وکړو چہ دا خ
مې د خاوند زبرګہ وہ اوس بہ ماسرہ څہ کوي چہ خاوند یې راغی نو ورتہ یې ووې ج
زماد لاسہ نن ډېرہ غلطی شوې دہ ستانہ دهغی معافی غواړم ، خاوند ورتہ وو
چہ وو وایہ . دې ورتہ ووې چہ هغہ زبرګہ زماد لاسہ مړہ شوې . دہ وې کومہ د
دې ورتہ وښودلہ دہ پړی راباندی کړل . مړہ سمسرہ یې توټی توټی کړہ ا
ښځې تہ یې ووې چہ زبرګہ مړګہ نہ وہ خو زہ ترې یرېدلم . دی وخت کښې پہ
چاکښې قومی جذبہ پیدا شوې وہ ، دا سرکاری جرګہ نشین خان وخو ډېرنګ
ځہ یې نفرت پیدا شوی و .

خانانو او غریبانو ټولو لہ مو پہ جلسہ کښې ډکہ ون بلنہ ورکړہ ، خلکو د
خوشالی ومنلہ . د جلسې پہ ورځ دیولک نہ زیات خلک راټول شوي وو .
زوکونو ښځو د جلسې د خلکو د پارہ پہ منګو کښې د سینډ نہ او بہ راچلولی . د جلس
پہ دوران کښې د حکومت لہ طرفہ میان اکبر شاہ کاکا خیل ماپسې راغی او ویل
چہ چیف کمشنروالی چہ پہ صوبہ سرحد کوم قانون حاوی دی دا خو دہ دولت اکټ
پلار دی ، دا خو د « دولت اکټ » نہ زیات ظالمانہ دی دوی لہ پہ کار دی چہ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون په خلاف دحکومت غوږونو ته خپل آواز ورسوي. د «رولټ اکټ» تا و
دوی ته نه رسي او بلېدا چه هندوستان د دوی سره د دې قانون په ليری کولو کښې
کوم امداد کوی دی چه دوی یې ورسره کوی زه د دوی سره وعده کوم چه په دې
قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی ځه وايي هغسې به وکړم ماورته ووې چه میا.
صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ مرسته نه ده کړې دا د هغوی انسانی فرض
ؤ خپل انسانی فرض یې ادا نه کړل زمونږ هم دا انسانی فرض دی چه د رولټ اکټ
خلاف ورسره خپل اواز ملګری کړو. هر سړي پخپل عمل پردی. میا صاحب پوه
شو چه دی زما په دام کښې نه نښلي نو بیایي ووې که ته اجازه راکوې زه به هم دې
خلکو ته خوشخبري وکړم. ماوې وکړه. د هغه په تقریر کښې دخولی نه دا وخته چه حکومت
زمونږ مور او پلار دی. دا په خلکو بده ولګېده چغې یې پورې جوړې کړې چه میا
کښینه حکومت که ستا مور وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هیڅ هم نه دی. ما
چه خلکو ته وکتل په خلکو کښې پوره جذبه وه او میا صاحب ته په قهر وو. ما میا صاحب
کښېنولو او پخپله ورسره شوم د جلسې نه مې بهر وښکو ځکه که زه نه وای یا ما د خلکو نه
مخکښې د علام تشدد وعده نه وای اخیستی خدای خبر چه د میا غریب به څه حال
شوی وای. زه یوه خوا د خلکو جذبې ته حیران وم او بله خوا د میا ګانو انګریز پرستی
ته. د دې جلسې صدارت هم خلکو ما ته راکړو، مونږ د تقریرونو په چل نه پوهېدو
اکثر به مو تقریر ولیکه او د کاغذ له مخه به مو خلکو ته اورولو. عباس خان دې خدای
وبخښی زما ډېر دوست ؤ هغه له مې لیکلی تقریر ورکړی وچه د هغه وارراغی او پاڅېده
تول رېږدېدو وی ویل دا تور قانون بیایي ووې دا تور قانون څوک ته یې هم دا تور قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورقانون ووې ماورته دلاندې نه ووې چه وراندې ووايه دې تول ريپله داته يي وويل چه په سترگومې تيارة ده وراندې نه وينم ددې نه يې زيات څه ونه ويلې شواخر كښيناست . دازموږ دتقريرونو حال وخو سره ددې هم جلسه بالكل كامياب وه قرار دادونه مو پاس كړل ، اخبارونو او حكومت له مو وليږل .

په خلكو كښې يوه عجيبه مينه او جوش وه بيا خاص زموږ دكلي دنرو او ښځو خولا بل حال و . په سوونو ښځې زموږ دكلي راغلې وې گومې وه ستيلډ ته به تللې او خلكو ته به يې دڅكلو اوبه راوړې . زموږ دكلي دوه كسه دې جلسې ته نه وو راغلي يو خان بها در محمد عمر خان او بل هغه خان چا چه داولې جلسې دپاره د نله وړې وهلې يعنې محمد اكرام خان هغه دجلسې په ځاى مردان ته گريفت پيرنگى ته تللي وو . گريفت دمردان اسټنټ كمشنر و ددوى اشنا و . په دې ورځ يې هم داخيال وچه په حكومت به زموږ مخ وشي خو نه يې په حكومت مخ وشو او نه يې په قام كښې مخ پاتې شو . دوى په گريفت صاحب داده وو خود قدرت كار بيل وې گريفت ددوى په ښه رانغى او ددوى هم موږ سره گوفتا شول موږ تر اخره هم په دې پوه نه شو چه اكرام خان د دولت اكټ خلاف د اعلان ولې كړى وخو خلكو به داويل چه ده غوښتل خپل تربوران ، خانان ، دين نگيان په ضد د اولى او پرنگيان هغوى برباد كړي خودى پكښې پخپله ونښت .

دا تمانزو دې جلسې په پښتنو كښې او ډونكولو او ښه جوش او خروش پيدا كړو . بله جلسه په تاكال كښې د ارباب رضا خان له طرفه مقرر شوه ، تول علاقه يې خبر كړې وه موږ ته يې هم بلنه راكړې وه . دجلسې په ورځ سهار وخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. ور روان شو چه د سیند د ریاب دپله نه پورې وتلو. عاشق، د پېښور د بنارمیوه فروش په تانګه کښې سور مخي له راغی اشاره یې وکړه تانګې مو ودرولې راکوز شوه عباس خان، بابې جان او احمد استاذ مي بیل کړو او رابدې ووې چه د افغانستان او پرنګیانو جنګ شروع شو بېګا په ټول ملک کښې د مارشل لا اعلان شوی دی. د تاکال جلسه بند شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه مارا ورې دي دا ولي او په ملک کښې یې وویشي، کاغذونه زمونږ ملګرو له ورکړل او دی بېرته بنار ته ستون شو او مونږ بېرته کلي ته راغلو.

په دې ورځو کښې قاضي ثنا اکولله د پرنګیانو له خوا مقرر شوی وچه زمونږ د علاقې دوره وکړي او دا معلومه کړي چه څوک د پرنګیانو په خلاف او څوک یې په حق کښې دي نو دی به ګوځېد او ځېږو، جوماتو نو کښې به یې د پرنګیانو په خلاف سخت سخت تقریرونه کول. یوه ورځ زمونږ په ځجره کښې یې مونږ ته دا قصه کوله چه زه د جنګ په ورځو کښې پرنګیانو نو عربو ته د مخبرۍ د پاره لېږلی وم هلته یې په یو جنګي سمندري جهاز کښې د یو جرنیل سره ونګولم، د دریاب په غاړه د عربو یو کلي و مونږ یو پرنګي د سفیر په توګه ور ولېږو هغوی دا پرنګی مړ کړو چه د هغه د مړګ خبر راغی نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي ګوله باري وکړي. نو چه هغه کلي یې په ګوله باری د خاورې سره خاورې کړو بیا فوځونو ته حکم وشو چه لاړ شئ وګورئ چه څوک مړ یا ښځه خوږ ژوندي پاتې شوي نه دي که پاتې وي مړه یې کړئ. زه هم ورسره لاړم چه کلي ته ورسیدم څه ګورم چه یوه ښځه شهیده شوې ده او وړوکی ماشوم یې په تی بوخت دی او روی یې. په ما ددې ماشوم او مور حالت ډېر اثر وکړو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه وخت جهاز ته واپس راغلو نوما دخپل افسره سره خبره کول غوښتل خو هغه دومره په غصه وُ چه زما شکل لیدل یې هم نه لګیده او داته یې ووې چه دمخې نه می لیرې کېږه . نوهغه وخت ما په زړه کښې داخبره محسوسه کړه چه دیو پرنګی دپاره یې دا دومره مسلمانان دخدای مخلوق تباه تباه کړو او لا زړه یې سوړ نه دی نو دځان سره می فیصله وکړه چه نوره ددوی نوکری نه کوم اول کافروم ددی پېښې نه وروسته مسلمان شوم . دغه شان قاضی صاحب دتول هشنغر دوره وکړه . دهشنغر خانان ، ملایان او عوام ټول دانګریز مخالف وو . قاضی صاحب دټولو حالات معلوم کړل یو زمونږ دکلی دمحمد عمر خان په باره کښې سرکار ته لیکلي وو چه په ټوله علاقه کښې دده په شان ستاسو بل وفادار نشته . ددې رپوټ په وجه دمحمد عمرخان دسرکار په کور کښې لویه ترقی وشوه او ډېر اختیارات یې ورکړل او خان بهادر یې کړو .

دمارشل لا په وجه زمونږ په خلکو ډېره ویره او هیبت راغی ځکه چه داخبارونو په ذریعه به دهندوستان او پنجاب دحالاتو نه خبریدل چه پرنګیانو په خلکو څومره ظلم او زور را اخیستی دی . په ټولو کښې مونږ ډېر ناکراره وو هره ورځ به اوازه شوه چه بنګاله به فوځ راځي او دکلی نه به چاپېرېږی . ددی ګونګوسي په اوریدو به زمونږ دکلی نر او ښځې په لړزان شوې او یوه هله ګوله به جوړه شوه خوک به په کوټو کښې وینې نابست وو ، خوک به دکلی نه تښتېدل خوک به په حجرو کښې را جمع شول . زه پخپله هم دګرفتاری په وجه به پخپل کور او حجره کښې کښېناستی نه شوم په کلي کښې به ګرځېدم خلکوته به می دا ډاډګیرنه ورکوله . یوه شپه ډېره ګوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوازه وه چه نن نبه فوځونه خامخا راځي چه یو سړی خبر کوم چه ملک سلطان محمد خان سره د سړو په سړک کښې موږ چه نیولي ده او وایي چه د پرنګي نه مونږ هسې صبر نه خلاصیږ. و یو ځلي مرګ دی زه خو ورسره مقابله کوم. زه په منډه ورغلم چه ګورم ملک صاحب ولاړ دی کوچ یي اچولی دی نوکران یي موږ چه کړي دی، دی ورته شابسې ورکوي. ما پرې دلیرې نه اواز وکړو چه ملک صاحب څه کوې جواب یي راکړو چه نن ورسره معلوموم ما ترې پوښتنه وکړه چه توپک د سره دي ووې چه پنځه توپکه ما ترې بیا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس درسره دي ده وویل چه شل پنځه ویشت دانې به وي ماورته ووې چه دا د ومره کارتوس خو د هغو په یو توپک کښې وی نو څرنګه په پنځو توپکو او شلو کارتوسو د پرنګي مقابله کوې؟ د دې خبرې په اوریدو خویوه شېبه چپ شو بیا یي نوکرانو ته ووې چه د دوی سره نه کیږی زما اسپه زین کړئ! په اس سور شو او شېبه په شېبه ازادی علاقی ته لاړو دغه شان زمونږ دکلي د پرکسانو ځانونه په څنګ کړل.

زما ګرفتاری:

زه میرې ته لاړم زمونږ زهید او د و عبید الله کاکایي نوم و په بله شېبه مې هغه د ځان سره کړو او کچي،کوپر ته لاړو هلته مونږ پخوانی زهید او سید ل دا د ایجنسی علاقه وه زمونږ د کلي یو مفرور مرتضیٰ خان هم دلته اوسیده. هغه مو ولیده راسره شو. سپینخروته روان شو، هری چند د ګلو په غاړه د بازډ پولیس تهانه وه چه ورننوتی شو سپاهیانو د ا بانډی اواز وکړو چه ودریږی تاسو څوک یئ؟ مونږ سره بې لایسنسه وسله هم وه په ماویره راغله خومرتضیٰ خان ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلل وو ودرانګي شو ورته يې وويل چه خپل يو دغه د پېژندګلوی په وجه يې مونږ
د تللو اجازه راکړه . مونږ چه د سپينخرو لاري ته برابر شو او مرتضیٰ خان دوی
را نه بېرته ستانه شول او مونږ سپينخرو ته لاړو بابا جي خبر شو زمونږ ليد لو
راغی او زمونږ يې ډېر قدر او عزت وکړو . شپه مو په سپينخرو کښې تېره کړه س
د افغانستان په نيت روان شو خلکو دا رايه راکړه چه ستاسو د پاره ډېر انګ
غر لاره ښه ده د سيند نه به په زانګو پورې وځئ او د باجوړ په لاره به فيـ
جلال اباد ته لاړ شئ خوزه د زانګو نه وېرېدم ولې چه زما بدن ډېر دروند وزه
سړی داوېره وه چه د زانګو پړی را بانده ی وشلېږي او په سيند کښې و نه لوېږ
په دې لاره زما د تللو اراده نه وه خو ملګرو مجبور کړم او مونږ په انګ غر ته روان
شو چه په غره مو د ختلو شروع وکړه د سمې خلک د غره د مزل نه دي او زه خو
نو رو ملګرو نه زيات بې خونده وم چه څه لږ مزل مو وکړو نو ستړی شوم مونږ ته
يو سړی د بوچو لار هم ښودلی وه دا لار لږه اوږده وه خو اواره وه او په سيند
هم په کودر پورې وتل و نوما ملګرو ته په دې لاری د تللو تجويز پېش کړو بېر
راوګرځېد و او بوچو ته روان شو نا وخته بوچو ته ورسېد و د اکرم خان نومې
ملک حجرې ته لاړو اکرم خان ډېر ښه سړی و زمونږ يې ډېر دار مدار وکړ
شپه مو په ارام تېره کړه سهار مو چه چای څښلو نو روانېد و کښې وو چه ګو
بابا مې را ورسېد راته يې ووې چه بچيه بل ملک ته مه ځه زه د پښتي کښتو
تا پسې را ليږلی يم هغه وايي چه ده بې له جلسې نه بل څه نه دی کړي او جلس
خو څه جرم نه دی ، مونږ ورته هيڅ نه وايو ، ما ورته ووېل چه بابا مار شل ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو خو پرنګیان هسې په معمولي معاملو کښې انصاف نه لري او بیا چه دغوی
خلاف کاروشي او ما د شل لا هم وی نو دوی نه د انصاف څه تمه کېدی شي؟
نه يي په وعده و باور کول په کار دی لیکن بابا مي د تللو اجازت را نه کړو دغه
رنګې په ژبه باور وې پخپله یو ژبې سړی و دی د پرنګي په فریب او چلول کله
هېده ما تري روي چه نه ما سره چه پرنګي کوم لوظ کړی دی هغه به هیچرې مات
نړي. زه يي مجبور کړم او بېرته يي کلي ته راستون کړم. چه مامند ناړې ته داورسېلي
يي دلته پرېښودم او دی اتمانزو ته لاړ زما په زړه کښې وېره وه او دا باور مې
و چه کوندی پرنګیان به ما پرېږدي دي نو زه به تول ورځ په مقبره کښې پټېدلم
مامند ناړې سره نزدې یوه لویه مقبره وه او د شپې به کور ته راتللم. زه د پرنګیانو
بېت نه وم او نه هغوی زما نه بې خبره وو بابا مي پخپله زما د راتګ نه خبر کړي.
یوه ورځ زه د غرمې ډوډۍ له کور ته راغلی وم په حجره کښې ناست وم چه تانه دار
د ډیولوی مکار ده راغی او زه يي ونیولم. زما د نیولو خبر د بجلۍ په شان تول علاقه
کښې خوره شو څوک چه خبر بدل مامند ناړې ته به راتلل خپل خپلوان مي مونږ کره
جمع شوي وو ژړا انګولا يي جوړه کړې وه د مور مې ډېر حالت خراب و تانه دار
سړي وماته يي کور ته د تللو اجازت را کړو مور مې با ته بنیږي کولې چه که تا دی نه
راستون کړی ولې به کوفتا دیله ه ما مې مور ته ډېره تسلي ورکړه خو هغې په چغو
ژړل. د ځینو کسانو دا نظر وه چه ته وتښته مونږ به د پولیس سره تر هغه
پورې مقابله کوو تر څو چه ته د دوی له علاقې نه نه يي وتلی. لیکن دوی څه خبر وو
مارشل لا ده او ما هم د خپل ځان د بچ کولو د پاره نور خلک په مصیبت کښې نه اچول

(c) ketabton.com: The Digital Library

موردا تو غاړه وته ښکل یې کړم او راته یې ووې بچیه په خدای می سپارلی
زه د مور نه رارخصت شوم بهر را ته تانه دار منتظر و د خاندانی تانې ته یې بوتلم
هغه ځای یې مردان ته بوتللم د رسیدو سره یې پولیس کپتان ته مخکښې کړم
سره یو تانه دار او بل کمیدان و دواړه په وردی کښې وو او بوتهان یې په پښو
څه وخت چه دوی زما سره پوښتنې ته ورننوتل بوتهان یې وایستل ما ته دوی په
کار د پرسیک ښکاره شو دهغی نه پس یې زه جیل ته بوتلم چه زولنې یې راته
زما په پښو کښې تنګې وې ځکه چه زما بادی ډېره مضبوطه وه پنډۍ می غټې
وې . هر څو مره زولنې چه یې راوړې زما په پښو کښې رانغلې اخر یې په زور د
جوړه زما په پښو کښې واچولې ډېرې تنګې وې څرمن پوری کلکې ونښتې . لو
وروسته یې زه د جېلخانې نه راوایستم هتکړې یې هم راته ولګولې په مو
کښې کښېنولم دوه پوښتګیان یو د پولیس افسر او یو ملکی افسر راسره شول د
نه یې پېښور ته روان کړم هغه وخت ما دا خبره محسوسه کړه چه د مارشل لا
کښې چه حکومت څوک وغواړي نو هغه ته ځان ورکول په کار نه دی ځان سپ
غلطی ده زه پخپل راتګ پښېمانه او ستومانه وم خو څه فایده ؟ چه ښار ته ورسي
نیغ یې د پولیس کپتان بنګلې ته بوتللم د موټر نه یې کوز کړم او کښې یې نولم پولیس د
چاپېر وو لږ ساعت وروسته زمونږ د کلی یو هلک چه ټیلفون تار یې پرې کړی
دوه کاله قید وهغه یې د کپتان بنګلې ته دننه کړو بهر ته یې راووېست او واپس
بوتللو بیا یې زه بنګلې ته ننه ایستم چه کوډم لس ، دولس پوښتګیان راغونډ شوی
زه یې هغوی ته مخکښې کړم د ود مخکښې کېدو سره دا باندی یو پوښتنې سوال وکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا د سرکار بر خلاف بغاوت کړی دی ما ورته ووې چه نه ما هیڅ بغاوت نه دی کړی بل راته ووې چه ولې تا د سرکار بر خلاف جلسې کړي نه دي؟ ما ورته ووې چه په جلسو کښې مونږ د بغاوت هیڅ قسم خبرې نه دي کړي بلکه مونږ سرکار ته خواست کړی دی چه دا قانون دې په مونږ نه جاري کیږي بل ووې چه ولې ته د سرکار بر خلاف په خلکو کښې گوځېدلی نه یې؟ او خلک دې د سرکار بر خلاف او چت کړي نه دي څه؟ ما ورته ووې چه زه خو اکثر په خانانو گرځېدلی یم او خانان خو د سرکار خیر خواه دي. بل راته ووې چه ولې تا ځان باچا کړی نه و؟ ما ووې نه ده وې ولې خلکو به د ر ته باچا نه وې ما ورته ووی چه کوم خلکو ما ته باچا وایه هغوی بې علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غریبانانو د صلح او باچا فرق نه شو کولی. زه د جلسې صدر وم د هغوی د اکمان وچه صدر به باچا وي. ددی نه پس زه یې بهر را وایستم. بهر راته پولیس تیار ولاړ وو راته چاپېره شول پیاده یې روان کړم د تنگو زولنو په وجه مې پښې زخمي شوې وینې پرې روانې وې په داسې حال کښې یې د چونې کوتوالۍ ته بوتلم او په حوالات کښې یې بند ی کړم هلته مې زیرب تانه دار ولیده چه دوې ی ماته را نږدې کیدی نه شو په دده دده به راته تیریدلې. دا ماسره په مشن سکول کښې یو ځای سبق ویلی و او یو ځای په بورډنگ کښې او سیدلی وو او لکه د دوو نومو د پر تعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس دفتر ته بوتلم سید اکبر نومی یو اپریدی انسپکټر و ددی کوتوالۍ انچارج و هغه راته ووې چه ستا نن پېښی ده پاسه څه ما ورته ووې زما پښې ټوبلې دي زه کچېرۍ ته پیاده نه شم تللی، ده راته ووې چه جلسې کولی شې او پیاده تللی نه شې زه ستا د پاره د سورلۍ انتظام کولی نه شم ما ورته ووې چه دا شه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما پښتنې وګوره زه د پیاده تللو یم؟ ده راته وویل چه زه دې پښتنې نه ګورم پاڅېږه -
روانېږه چه ځو. ماورته ووې چه زه پیاده نه ځم او که ته مې بیولی شې بو مې ځه چه زه
ورته کلک شوم نو انسپکټر راته نرم شو. د انګریزانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران
دي چه ماورته نرمه وی ده راته ګرمه وې او چه ماورته ګرمه ووې دی راته نرم شو
سپاهي ته یې اواز وکړو چه ورشه هلکه ټانګه راوله په ټانګه کښې یې کښېنولم پېښې
ته یې بوتللم یو ساعت بهر ناست وم هیچا ته یې مخکښې نه کړم او له هغه ځایه یې
جیلخانې ته بوتللم په جیل کښې یې یو بارک ته ورورسټم یو زوړ کمبل او یو زوړ ټوټړی یې
راکړل یوه کټ یې خالي وه ما ټوټړی په کټ یې واچولو، ما جیلخانه چېرې لیدلې نه
وه او د جیل نه ډېر وېرېدم زه ځه چه ټول پښتانه د جیل نه وېرېدل، جیلخانه چه
چالیدلې نه وی ورته یو بلا ښکاري خو زمونږ د خدائي خدمتګارو تحریک په و
تری اوس څوک نه وېرېږی، زمونږ د قبایلو پښتانه اوس هم د جیل نه ډېر زیات
وېرېږی ما سره چه بارک کښې نور قیدیان وو د هغوی جامه ډېره سپینه وه او
تعلیمیافته ښکارېدل خو په ما تیاره وه د ځان فکر راسره و. په هندوستان کښې
پرنګیانو د ډېر خلک پهانسي او چار ماري کړي و. زما هم په خپله باره کښې دا خیال
و شپه او ورځې به مې لمونځونه او وظیفې کولې خدای ته به په سجده پروت وم
زاري به مې کوله که عمري قید شم خو خیر دی چه پهانسي نه شم، څو ورځې چه تېرې
شوې د جیلخانې د ملګرو سره بلد شوم پوښتنه مې تری وکړه معلومه شوه چه
ټول د افغانستان خلک وو او پرنګیانو د جنګ له کبله بندیان کړي وو.

لس، دولس ورځې به تېرې وې چه یو سپاهي راغی راته یې وویل چه بهر ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو دوست راغلى دى وايي كه ددوه څه سوال وجواب وي چه زه يې كلى ته ورسوم زما خواول په زړه كښې دا راغلل چه بابا ته سوال وجواب وركوم چه فضلولو هادي كره زما څه كاغذونه دي هغه واخلئ او ويې سېزئ ځكه چه هغه كاغذونه په ازادو قبايلو كښې د دوري كولو او يو مركز جوړولو په باره كښې وو كه هغه حكومت ته په لاس ورشي كافي ثبوت دى خو دلږ فكر نه پس زړه ته دا راغله چه ددى سپاهي تا سره كوم تعلق او كومه همدردى ده چه ستا له غمه خوب نه ورځي په دې چل دوى ستا راز معلوموي. دجېلخانو ملازمان اكثر د سي. آى. ډى مخبران وي او دسياسي قيديانو سره خو دېر ښه سلوك كېږي دهغوى تجربه نه وي دوى ورته خوله پسته كړي راز ترې واخلي زما دېر خطونه يې په دى طريقه سي. آى. ډى له وركړى دى. دا تمانزو هغه هلك چه د تيلفون د تار په پرېكولو دوه كاله قيد شوى ؤ په جېلخانه كښې په لنګر كښې وو او په قيديانو به يې ډوډى وېشله هغه نه ما پوښتنه وكړه چه ته يې زما دراوستلو په ورځ دڅه د پاره دكپتان بنګلي ته دراوستى وې هغه راته ووې چه په ماجېل والا او پوليس والا ودېر وس كړى وكه تا نه پوښتنه وشي چه دا تار تا دچا په لمسه شلولى ونو ته ورته ووايه چه د عبد الغفار خان په لمسه مې دا دوه كاله قيد به دې معاف شي نو ځكه يې زه هغه پرنګيانو ته پېش كړم هغوى راته پوښتنې كولې چه دا تار خو به تا دبل چا په وينا پرې كړى وى؟ ما ورته ووې چه نه صاحب دهيچا په لمسه مې نه دى غوڅ كړى اخري راته بنكاره دوى چه كوره داكار به تا د عبد الغفار په وينا كړى وي ماوې نه داكار ما پخپله سلا كړى دى زه دروغ نه شم ويلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بابا او نورو کلیوالو گرفتاري:

زما د نیولو به شپاړس، اووه لس ورځې شوې وې لوړ مازیگر و چې یو ملاز
داغی را ننوت وې چې داتمانزو اته نهه شلي قید یان یې را وستل زه لا په دې فکر
کښې وم چې دا به څوک وي چې لویه ډله یې زمونږ په بارک را ننه ایستل چې کاته مې بابا مې
و، عطاء الله دادا، شموروز دادا، حیدرخان کاکا، عباس خان، فیض محمد خان
عبد الغفار خان برنی، د شموروز مشر ملا صاحب، برهان دادا، لنډه دا چې یوازې
زمونږ د کلي پکښې اووه نیم شلي تنه وو. زمونږ خو ټول خاندان وو داتمانزو ټول
خانان وو اکثر لوی ملایان، پیران او معززین وو د رخو و یو څو خانان چې زمونږ
خپلوان وو هغه وو. برهان خان، قلندرخان، د بابړې باچا صاحب او څه کسان
پکښې د چارسدې وو داخلک یې د هغه قاضي شاکرالله په ډاېرۍ نیولی وو. بابا
مې چې زه ولیدم ډېر خوشحاله شو وې خندل او وې ویل چې د خدای شکر دی
چې تا سره یو ځای شوم زما په باره کښې دا خبره خوره شوې وه چې پهانسي شوی
دی ځکه مې بابا په لید و خوشحاله شو زه هم خوشحاله شوم ځکه چې یوازې تنگ
شوی وم. دوی را ته د خپلې گرفتارۍ قصه داسې بیان کړه چې ملا یانو لا د سهار
بانگونه نه وو ویلي تیاره وه چې فوځ زمونږ د کلي نه چاپېره شو او د ملدرسې سره
په دې لوی میدان کښې یې توپې و درولې کوره سپایان پرې ناست وو چې څوک
به د کوره راووت هغه به یې ونیوا او ډاک ته به یې راوست چې لږه رڼا شوه پولیس
په لار و، کو څو کښې خواره شول او خلک به یې له کورونو نه راویستل و دته به یې ویل چې
هر چا کره وسله وي هغه دې راوړي سرکار ته دې تسلیم کړي که چا تسلیم نه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله ور کوه وخته چار ماری کېږي به خلکو دوهړي نه وسلې راوړي په ډاک
نبی يې انبار کوي او خلک يې هم راوستل په ډاک کښې يې د توپو خولو ته مخامخ
ښېنول چه ډاک د خلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راټولې شوې ښځې د کوټو
ته ختلې وې ژړا انګولا وه په ټول کلي وېر او ماتم وو چه په دې کښې ګوره ګان
پو ته وختل او د توپو چړق چړق شو د ټولو دا يقين شو چه وژل کېږو د قرآن
سود تونو ويلو مو شروع وکړه او هلته په کوټو ښځو وېرته زور وکړو چه په دې
مت کښې د پيټهي کمشنر او څو فوځي افسران راغلل او زمونږ مخکښې ودرېدل
راته يې وويل چه اې د اتمانزو خلکو پوه شئ چه د سرکار د پېرلوي لاس دې يو
س يې افغانستان کښې دی او بل د لته تاسو ته دی . ماستاسو کلي د پېرش
زره روپۍ جرم کړو او يو سل وپنځوس کسه مې ستاسو نيول پنځوس کسان به
ی کښې چه هغوی د سرکار برخلاف جلسې کړې دي او سل کسان به تر هغه وخته
ري قيد وی چه تاسو ديرش زره روپۍ جرمانه ادا کړې نه وي . بيا يې
ونږ د چارسدې تانې ته راوستو او له هغه ځايه يې په تهمتونو کښې ښنولو
پل ته يې راوستو . بله ورځ مې کا ته چه محمد اکرام خان هم چه زمونږ په
سو نه يې مخبري کولې لاس تړلې راوستنه . د ه سره پو نګيا نو عجيبه
رقه وکړه نه د دين شو نه د سادين . اکرام خان مونږ سره به باد ک
ځاى و ژما دا خيال وچه پخپلو کړو به پښيمانه وي او لو. شرم به محسوسوي
هغه دومره کلک سترګی وچه مونږ ته يې پېر او د کښې ولاړ وو چاپودی به يې
مخوری کولی چا سره به يې بحث کاوه او چا سره به ټېستی وجنګ به يې کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به یي ښکنځل کول ویل به یي چه خدای ویلي چه ذوی به دی ویلي چه ذوی به دمسلما
خ قسم دوستان نه شي خو چه یوه ورځ ورته ذوی لیکلی وو چه ته ذوی لیکلی وو چه زمو
نت مستور ویلي خانمایي ته په دوره راغلی و. ستا تصویر ته جلی و. ستا تصویر ته چه په حجب
و دېر دېر کتل. په دې دومره خبره دده نه دپرنگیانو هغه ته ده نه دپرنگیانو هغه تول بلا
ذوی ته یي ولیکل چه دالی. ورکول په کار دی. دا تول دغلامادی. دا تول دغلامانه ذهن
په غلامی کښې دانسان نه انسانیت هېر شي او انساني خوبي ورکشي او انساني خوبي پکښې پا

.

مونږ سره یو کابلي بندي وچه کله به ئې توپونو د رزهار شوا و داسو د رزهار شوا و داسې به معا
غانستان او دانګریز جنګ دی په جوش او جذبه کښې پاڅي او جذبه به کښې پاڅېدل به بېرته
شو لاس به یي دتورې غوندې ځنده او په زوره زوره به یي و په زوره زوره به یي ویل ح
کش کو. زمونږ څومره کسان یي چه دجلسو کولو په تور نیولي وو دسو کولو په تور نیولي وو دحکومت
چه ګوندې زمونږ د افغانستان سره څه راز باز دی او کوم اخبار راز باز دی او کوم اخبار ورنه چه
ستان نه راغلي دي هغه دوی په ملک کښې تقسیم کړي دي او دوی نیم کړي دي او دوی دافغا
ط او کتابت هم لوی، حکومت لګیا و ددې تحقیق یي کولو بابا مې راحقیق یي کولو بابا مې راته ووی
الله. خان دعمرزو به چل ول زمانه دامعلومات اخیستل چه نلومات اخیستل چه زمونږ یا
ستان سره راز و باز شته یا دافغانستان اخبار ورنه درته راځي اخبار ورنه درته راځي. بابا
ه په ما باندې دېر زور لګولی وکه دغسې اخبار ورنه تا سره وي یا خبار ورنه تا سره وي یا درته مع
ماته یي راوړه چه زه یي لولم. ده غوښتل چه دغه راز معلوم کړي او دغه راز معلوم کړي او پرنګې
ی وکړې او خپل مخ پړی وکړي خو حقیقت دا و چه دافغانست دا و چه دافغانستان س

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ هیڅ راز و بازنه وبږ هیڅ راز و بازنه و نه موخط وکتابت وه نه موهغه اخبارونه لق
عاشق میوه فروش چه کوم ل میوه فروش چه کوم اخبارونه راوړي وو په هغه کښې مایوهم نه وو
بابي جان ، اکبراواحمد ابجان ، اکبراواحمد استاذ اخیستي وو . د بابي جان د اخبارونو
داخلاص شوم مورمی راته قصص شوم مورمی راته قصه کوله چه بابي جان خوموږ په لوی مصیب
خوخدای بچ کړو . خبره د ای بچ کړو . خبره داسې وه چه بابي جان د عاشق میوه فر
اخیستي دی پچپل صندوستی دی پچپل صندوق کښې یې ایښې دي او صندوق یې موږ
دی او دی داکبر دوی سره دی داکبر دوی سره ازادی علاقې ته تښتېدلی وموږ ته یې
زما په صندوق کښې د افغانانه صندوق کښې د افغانستان اخبارونه دي . کله چه پولیس زموږ
له راغلی دی دا صندوق قبلی دی دا صندوق قبلی خواته کوته کښې پروت وچه پولیس دې کوټ
ماله هسې فکر راغی ورته می وسې فکر راغی ورته می وویل چه داکوته خوزما د ډاکټر زوی ده او
کښې کپتان دی ددې کوته کپتان دی ددې کوټې تالاشي ولی اخلئ زما ددې زوی کوټه
نو دخدای منه وپولیسو ددغه ای منه وپولیسو ددی کوټې تالاشي وانه خیستله بلی کوټې ته و
چه موږ د بابي جان ملا صنږ د بابي جان ملا صندوق پرانیسته دا اخبارونه ورنه راووتل ک
یې دلته مونږلی وای زموږ نه مونږلی وای زموږ د جرم د اثبات د پاره کافي وبیاچا دا ثابتولی
چه دا صندوق د بابي جان صندوق د بابي جان دی . په دی ورځو کښې په هندوستان کښې
شوی وولی موږ خپل قوم ته وولی موږ خپل قوم ته په جلسو کښې هر وخت ویلی وو چه تشدد و
قوم هیڅ قسم تشدد ونه کیڅ قسم تشدد ونه کړو .

په موږ نور هیڅ ثبو په موږ نور هیڅ ثبوت نه و صرف جلسې موکړې دې او جلسې ح
جلسو کښې هم موږ داسې کار لیکي هم موږ داسې کار یا خبره نه وه کړې چه د قانون په وړاندې ج

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی درې میاشتې کوښښ وکړ و خو څه دلیل یې لاس ورنغی نو بیا یې په مونږ کښې کوښښ شروع کړ و احمد استاذ یې دې ته تیار کړ و چې ته سرکاري ګواه شه مونږ د سره د معافولو وعده کوو. احمد استاذ پسې یې جمعدار راغی دفتر ته یې بوتلو مونږ به شکمن شو تحقیق مو ورپسې شروع کړ و معلومه شوه چې دا معامله ده. د فیض محمد خان د پر اشنا وهغه ته مو ووې چې خبره داسې ده ستا دوست دې ته یې پوه کړه چې دا مناسب نه دی چې دی یوازې د ځان بچ کولو د پاره ټول ملګري اورته وغورځوي هغه ورته د پر منت اوزاري وکړه مونږ هم ورته منتونه وکړل خو د هغه زړه غورځیدلی و په جیل کښې د پر تنګ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیانونه لا یخوا اخیستې وو او لیږلی وو د مارشل لا انچارج پخپله سر چارج روس کیپل و دی زمونږ چیف کمشنر هم و د هغه پښتنو سره مینه وه او د پښتنو خیر خواه، هغه ووېل چې زه به دوی مقدمه نه چلوم د مقدمې چلولو اجازت یې ورنکړو ځکه د پیر وخت پکښې تیر شوی و او حالات بدل شوی وو. یو خان راته قصه کوله چې مونږ جرګه ورغلې وو چې دا سپین بږیري کسان پریږدئ ده هغه راته ووې چې ځئ ستاسو هغه باچا می هم پرېښوده او نور می هم ټول کسان پرېښودل.

د جیلخانې حالت:

د هغه وخت جیلخانې ډیرې سختې وې او خلک به له قیده د پیر زیات وپریدل خوراک یې د خوراک په شان نه و، جامې یې د جامو په څیر نه وې او ژوند یې د انسان غوندې نه و، د قیدي نه د سپي ژوند بهتر وو، هیڅ بې هیڅه وهل ټکول، شر وو، او د قیدي دومره قدرت نه وو چې پوښتنه یې کړې وی چې دا په څه؟ د ټکرو کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ې کول چکنی ړپری اوړه کول (مېچن پړې ګرځوی) او اړت پړې ګرځول.
سیاسی قیدیان وومونږ له به یې چه کوم ساک راکولو هغه ته به یې سور ساک ویلو.
ورځ می جمعدار صاحب ته په توقوکښی وویل چه جمعدار صاحب داخو په ښه ساک
ددې تخم به راله پیدا نه کړې چه زه (هاشم خان ته یې بیاکړم هغه راته وویل
ساک په ښه والی کښی څه شک نشته تاسو یې لا د پوره خوندهٔ خبر شوی نه یئ دا
د جیلخانې غوا یانوته واچوی چه دهغوی نه پاتی شی بیایې تاسوله درکوی او
په پېښور غوندی سرسبزه علاقه کښی نه پیدا کیږی. داد پوره اسماعیل خان
هلته هو ځنګلی بوټی له ساک وایی په کو مولو ښو کښی به چه داپخیدل که هغه چا
وای سره د ډېری لوږی به یې هم داساک نه ؤخوړلی د ډوډی داحال و چه
به هم نه خوره. د دانو پاکول خو پرېږده کوم قیدی چه چکی اوړه کوی هغه وږی
غلې میده کولو په وخت کښی اومه اوړه خوری او د وزن پوره کولو د پاره پکښی
اندازه خاوره ګډوی چه څومره اوړه ده خوړلی وي. بله دا چه جیل والا پوره
نه ور کوی نود ډوډی د تول برابر ساتلو د پاره ډوډی ښه نه پخوی. مونږ
د جیل ډوډی خوره بیا راته دخپلی ډوډی اجازت وشو خو ډوډی به مونږ
وازه کښی خوره په بارک کښی اجازت نه و ځکه چه په دروازه کښی یې رانه پیسی
شوی. جیل والا و مونږ ته دالو به بی شرمی جوړه کړی وه چه څه وخت به موږ
کښی ډوډی وخوره چه جیل ته به یې را دننه کولو تالاشی به یې اخیسته
هم صرف زمونږ د سپکولو د پاره او په دی طریقه به یې رانه رشوت اخیسته
ارو غه امیر چند و هغه بلهٔ ی خورنه و ډېټی دارو غه ګنګارام و هغه بلهٔ ی خوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسونږ ده ته په حواله وو . زه پخپله د بلو و ورکولو خلاف وم او زمانور ملګری
نه وو خصوصاً حاجی محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پان ، نسواد
ګزاری کول . اخر کښی د حاجی محمد اکرم خان او جیل والا و په کشمکش زمونږ د
بنده شوه کشمکش یوازی هغه وکړو او دوه دی پکښی د تولو بنده شوه . مو
په هفته کښی یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات بنږهم عجیبه وو او لو
به وه هر څومره ملاقاتیان ، قید یان چه به وو راتول به یې کړو ، د دروازی ته
راوستلو دروازی نه به یې لږ شانته قت په قت و درولو ، زمونږ ملاقات له
څوک راغلی وو هغه به یې د دروازی نه بهر لږ بهرته و درول یو بل سره به مو په چ
کولی ځکه چه ورو بنډا او ډیل کیده مونږ له به هغوی د با هر حال راوو ، ویل
چه په خلکو ډیر ظلم او زیاتی ږدی خلک تنګ شوي دي تاسو په جیل کښی با چایا
دا د جیل ژوند د بهر له ژوند نه ډیر غوره دی د جرمانی نه کونډی او یتیما
دي څو عمر خان او پولیس پوشوی دی ، هیڅوک یې په حیا کښی پری ن
دوی د کونډو او یتیمانو نه جرمانی اخیستلی دالا څه کوي چه نمبر دارانو
ځله د خلکو نه د جرمانی پیسی وصول کړي او چه څوک لږ څه ووایي پولیس
وی د خلکو په کورونو ورو خیږی وهی یی ، تکوی او شرموي یی ، نو خلک د
هر څو ځله چه تری جرمانه غواړی ورکوی یی . چه څه وخت د ډیر نشو زرو
یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یی پریښودل نور مونږ پا
یی هم چار سدی ته بو تللو . د چارسدی د تللو نه مونږ خبر نه وو . جیل
خپله دوه دی بنده کړي وه او هماغه د جیل سور ساک او د جوارو تر څه دو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولو دچا زړه ته کېږه او که نه کېږه . که چا خوړه او که نه خوړه ، چه به دی کښی خبر
ی چه لاټ صاحب حکم کړی دی چه داخلک می دهغوی دباچا سره تول پرېښودل
ېنږ دېر خوشاله شو . بله ورځ حکم راغی چه تیار شئ ستاسو چارسده ی ته چالان
) دی . مونږ یې دوه به یو ځنځیرو تړلو او یو سپاهی ته به یې حواله کړو د ځنځیریو
به د پولیس سپاهی سره و په تم تمونو کښی یې کښېښولو سپاهی مخکښی او مونږ
ورو سته ناست وو چارسده ی ته یې بوتللو هلته یې په حوالات کښی واچولو . په دی
کښی ما ته دټولو نه زیات تکلیف زما دپښو و . ولې چه دتنګو بېړیو په وجه می
ی زخمی شوې وې جامی بدلول راته تکلیف ولمبل راته تکلیف وګرځېدل
په تکلیف و ملاسته می په تکلیف وه ، په ډډه اوړېدل داوړېدل او نمونځ
ل راته په تکلیف و په ګرمی کښی به ګرمې شوې او په یخنی کښی به یخې شوی بس
ی دومره تکلیفونو یې زما دپښو نه دا بېړی و نه ایستلې ، زمونږ داکثر یوانګرېز
او سره سړی وخو معلومېده دا چه دحکومت نه مجبورو ځکه یې زما دپښو نه
بېړیو ایستلو جرئت نه کولو . بی له مانه ، چه د « دولت اکټ » په ایجی تیشن
رکت ، کښی خومره کسان بندیان وو هغوی ته یې بېړی نه وې لګولې او لکه
نورو سیاسی قیدیانو سره کوم سلوک کېد و مونږ سره یې هغه نه کولو بلکه د
لاقی مجرمانو هسی یې سلوک راسره کولو .

کوم کسان چه یې زما سره نیولی وو دوی نیمی میاشتی پس یې دهغا
ل یوازی زه یې پری نه ښودم . بابا می زما په پاتی کېد و ډېر خپه و زمانه یې
اکېدل نه غوښتل خو مجبور و دبل واک و . دحد ایې په وخت کښی راته غا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوا او په سترګو کښې يې اوښکې راغلې مور مې چه خبره شوه د پره خپه شوې
خودې خپګان او مخکښې خپګان کښې ډېر فرق و مخکښې خو د پانسي او
وېره وه او داځل خو که قيد وم خو د خلاصېد و اميد مې هم و. ډوډۍ به
مور راليږله . ماسره به دا ډوډۍ د سپاهيانو او حوالاتيانو هم کېده خو
شوم چه دا ډوډۍ په بله وراته د سپېږي اول خو مې جېل والا او پوليس والا
وويل چه ماخو څه داکه کړي نه ده زه خو سياسي قيدي يم د قام او ملک په خ
کښې بندي شوې يم ماته د دې ډوډۍ سرکاري طور اجازت دی پېښور
کښې يې راکوله تاسو ته په کار دی زما ډوډۍ ماته بې قيده او شرطه پرېږ
قام، وطن او سياست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مور ته مې جواب ولېږ
له ډوډۍ مه راليږه ځکه چه په بله ورکولو د ډوډۍ خوراک ماته ګناه د
هغې زما خبره ومنله او ډوډۍ يې بنده کړه ما به هماغه د جېلخانې ډوډۍ
خوړ ځې پس يې پېښور جېلخانې ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسره په ج
کښې نور اخلاقي قيديان هم وو چالان خو پېښور ته په خپلو پښو ځي ما پوليس
وويل که چېرې ستاسو خوښه وي په ټمټمونو کښې به لاړ شو ستاسو او د
قيديانو ګوا ايره به هم زه ورکړم هغوی ونه منله دوی د ګراۍ د پاسه نغد
هم غوښته ماوې ښه ده په خپلو پښو ځو. زما خپلوانو او دوستانو ډېر راته
چه ولې پيا ده ځې داخلک به څه وايي؟ مونږ د خلکو د پېغورونو له کبله ډېر غ
کارونه کوو. ماور ته وويل چه زه د خلکو خبرو ته نه ګورم کار ته ګورم که کار د
وی خلک چه هر څه وايي زه به يې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوم . لنډه دا چه په ډېرو خوارو می رضا کړل اورخصت می کړل چه د سپاهیانو باور راغی چه زه پیاده تللو ته تیاریم پخپله خبره پښېمان وو خو بیا کله کیده . مور خوینډې او خپلوانی چه زما د تللو نه خبرې شوې وې قاضی خېلو ته راغلې وی او د سهک په غاړه په یو کور کښې زما د لیدلو د پاره ناستې وې . د لیدلو ، کتلو په دوران کښې زه پوه شوم چه دوی پولیس والا و ته بلهې ورکړی دي . که زه مخکښې خبر وای ما به د دی لیدلو نه انکار کړی وای . د میان گوجر ولاړه لنډه وه په دې روان شو چه آگوې ته ورسیږو میرقادر خان چه ورو سته بیا خلکو نواب صاحب بللو او د هغه بلاړ راغلل او مونږ یې خپلې حجرې ته بوتللو د دوډۍ انتظام یې راله وکړو ما ډېر انکار وکړو خو هغوی پرې نه ښودم او مونږ ټولو ته یې ښه ډوډۍ راکړه بیا یې رخصت کړو . کوز میا زیکر پېښور ته ورسېدو د چارسدې نه پېښور اته لس میله دی دا ټوله لاره مونږ پخپلو پښو ووهله . سعد الله دوی په دی ورځو کښې په ښار کښې سبق ویلو زمونږ نه خبر شوي وو مخې له راغلی وو او ماله یې ډوډۍ راوړې وه شاهی باغ سره مو ډوډۍ وخوړه وخت ناوخته و جیلخانې په داسې وخت کښې قید یان نه اخلی زه یې کوتوالۍ ته بوتلم او یو ډېر گنده ځای کښې می شپه تېره کړه سباله یې جیل ته بوتلم او ورداخل یې کړم جیل والا و زه د نورو قید یانو سره په یو بارک کښې بند کړم ډوډۍ به یې هم د جیلخانې راکوله په دې ورځو کښې انسن صاحب ډپټی کمشنر و زما د بابا سره ښه بلد و بابا می ورته ورغی او ورته یې وویل نوزما د خپل خوراک او څښاک اجازه یې راکړه چه د خپلې ډوډۍ اجازه یې راکړه زه یې د دی بارک نه د جیلخانې د دروازې د خولې سره هغه بخوانی حوالات ته بدل کړم ایکې یوازې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو بارک کښې بندي کړم ځانله وم خو ډوډۍ مې ځېله خوړه ډوډۍ به یې د حوالات
د دروازې خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړو زه به راغلم او هغا غلته
به مې خوړه زه په بارک څه چه په دې تول حوالات کښې یوازې وم خو ډوډۍ به یې
هلته ته راپرېښوده . په دې ورځو کښې د لوند خوړ ریډی خان هم قید و بروس
صاحب قید کړی و . دی یو پړنګی وچه د خانانو او پولیس بر خلاف واو د دوی په
ایمان د پېرښه پوهېده . د جېلخانې داروغه هم د بلو ی خوارو خانانو تاکوو بلوی
خوړنه او رشوت ورکوونکو پیسې به ګرځېدو او په کار به یې لګولو . د ریډی خان هم
حال بد و د حوالات په ختو یې لګولی و تول به په ختو لړلی و د خوراک حال یې هم
ښه نه و . ورځ یې ډېره بده وه تر څو چه زه هلته وم ما د خپلې ډوډۍ نه په پیډ
یوه څه برخه ورکوله . شپږ میاشتې پس زه د دېرش زرو روپو په ضمانت رها
کړی شوم .

د قید نه خلاصېدل :

چه کلې ته راغلم خلک زما لید وا او په خیر راغلی ته راتلل او په ډېره مینه
محبت به راسره یو ځای کېدل . د دولت اکټ ایجی ټېشن د خلکو نه ډېره ته
واخیسته او د پېرځانی او مالی نقصانو نه یې خلکو ته ور واړول خو د ومسر
وشو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتنو کښې د سیاسي
شعور آغاز وشو زه چه د کلي د حالاتو نه خبر شوم زه په جېلخانه کښې دوه
نه وم د بېرول شوی څو مره چه زمونږ د کلي خلک د بېرول شوي وو . مونږ
راته قصه کوله چه ته ونیول شوې رنا ورځ را باندې تیاره شوه په ځان نه پو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاواته وويې چه هر څه خدای کوی هغه کېږی او ورپسې پولیسی کپتان صاحب چه څه کوی هغه کېږي یو کوز کېښی نغدی روپۍ نه وی کالی (زیورات) ډېر وه ستاکالي وو، د ډاکتر صاحب کالی وو، زما کالي وو، داټول می راغونډ کړل خدمتګاره می دخان سره واخیسته، چاوسدې له د پولیس کپتان صاحب کورته لاړمه او پخپل لاس می هغه ټول کالی ورکړه مازره ډېر ټینګولو خونه ټینګیږ وتړل می. پولیسی کپتان سنه سړی و ماله یې ډېره تسلی راکړه راته یې وې چه موږ خپه کېږه مه زوی به دې خدای راخلاص کړی.

د دوهم واده تیاری او بیا کرفتاری:

ماله مور او پلار هماغه دېخوانی تېر په کلی او هماغه خاندان کښی کوژده کړې وه او له بخته می دمشرخان خورزه وه او دایې لوروه مور او پلار می د واده په بند و بست کښی وو دواده نېټه یې ایښی وه. زما او عباس خان په ذمه جوړه اخیستل وو عباس خان زما د ورکوټوالي دوست او زما ډېره ته ډېر نژدې و. موږ اول نوښار ته لاړو هلته زموږ دکلي هلکانو تعلیم کولو او بابو سلطان محمد سره موو لیدو. بابو سلطان محمد یو پنجابی و ډېر ښه سړی داو ډېر قوم پرست و زما ډېر اشنا و. زما د هغه اشنایی په دې وه چه هغه هم د پښتنو بچو له په ډېره مینه تعلیم ورکولو. زه هم ددې عقیدې سړی وم چه د پښتنو بچی تعلیمیافته شی د پرنګیانو نوکر نو. استعفایی ورکړی وه او په نوښار کښی یې یوه یتیم خانه او یو سکول جوړ کړی و. زه او بابو صاحب ناست وو خبرې مو کولې یو سړی راغی موږ سره نژدې په لمانځه ودرېد ما سمدستي شک شو بابو صاحب ته می وویل چه دا سړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوک دی په ده خو زما شک پیدا شو هغه ډېر خوش اعتقاده سړی وو یل یې دا خو ډېر ښه سړی دی لمونځونه کوي زمونږ خپل سړی دی ما ورته وویل چه هلته خو دوه کمرې خالي پرتې دي. دی دا لمونځ هلته ولې نه کوي چه دلته مونږ ته نژدې ولاړ دی بیا زه په جېلخانه کښې وم چه خبر شوم چه بابو صاحب گرفتار شو. هغه سرې د سي. آی. ډي انسپکټرو ده پېسې د پنجاب نه راایږل شوې وې. د حکومت په بابو صاحب داشک وو چه دی لوټونه جوړوي. چه ددې تحقیق یې وکړو بابو صاحب یې سره د ساتنې گرفتار کړو.

مونږ د هغه ځایه پېښور ته لاړه وجوړه مو واخیسته کلي ته راروان شو چه سردریاب ته راورسېدو او له پله نه پورې وتو چه تم تم ته خنلو د پولیس تانړه دار مو د سپاهیانو سره ولیده چه په تم تم کښې ناست او د پله خوا ته راروان دی. چه مونږ ورنه تېر شو دوی هم راپسې راوګرځېدل مونږ مخکښې دوی راپسې دي په دې مونږ شکمن شو چه خپل خودی چه تانې ته راورسېدو مونږ ته یې اشاره وکړه مونږ ودرېدو تانړه دسړک په غاړه وه مونږ یې تانې ته بوتللو هلته نور افسران زمونږ په انتظار کښې ناست وو چه مونږ یې ولیدو پخپلو کښې بېل شو او څه پېسې یې سره وکړه وبیا مونږ ته راغلل راته یې وویل چه تاسو پسې د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بېرته ښارته بیایو. مونږ ورته ووې چه د څه حکم دی مونږ خو پوه کړئ هغوی جواب راکړو چه مونږ هم خبر نه یو. مونږ سره چه کوم سامان وو هغه مو هغوی ته حواله کړو او مونږ د پولیس سره واپس ښارته روان شو ماښام تیاره ښار ته ورسېدو نیغ یې د شارت صاحب بنګلې ته بوتلو.

مصیبه د دغه زمانه نه بغېر نور بزاده شیدعلي خان صاحب ~~ده هم~~ سره ارې حرځ کپتان ځوته د موضع طورو د گواهۍ په سر گرفتار شو وشیلاشن چه لالیعام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دپېښور دضلعی د سی. آی. ډی لوی کپتان و ښکلېږي مشن کالج ته مخامخ
تړ موږ یې په سړک و درولي وو د پوما میاشت وه دېر ساړه وو ماخوستن شو
په ولاړه نور ستړی شو نه زموږ د پاره د ناستی څه انتظام وا او نه د پولیس د پاره.
موږ پولیسانو نه دېر ووې موږ به تر کومی پوری په دې یخنی کښی په سړک دلته
ولاړ یو لاړ شئ څه تلوار یرې وکړئ چه زر پېښ شو. د پولیس افسرانو کښی دا جرئت
چیرته و هغوی موږ ته بهادران وو پرنګی ته یې ایمان نه و. د مسلمانانو لوی افسر
به دوسره د خدای نه نه وېرېږه څومره چه به د پرنګی نه وېرېږه. د خدای دومره تابعدار
او وفادار نه و څومره چه د پرنګی و. موږ داخبرې کولې چه د بنګلی نه یو پولیس افسر
راووت او د دوی سره و پسېږ و بیایې زه او عباس خان یو د بله بېل کړو د جدا کېدلو
په وخت کښی ما ته عباس خان ووې چه څه به وایو. ما وې چه رښتیا رښتیا به وایو
معلومېږه چه دغه پولیس افسر داحکم راوړی و چه ما او عباس خان بېل کړي هغه
مشن کالج طرف ته روان کړو او زه یې دی خوا ستیشن ته چه کوم سړک تللی
هغه ته راوستلم. زه په ولاړه دېر ستړی شوی وم یخنی می هم کېده. یو پل و د
هغه دپاسه کښېناستم د عباس خان نه خبر نه شوم خو زه یې ماسخوتن تېر شارت
صاحب ته مخکښی کړم. شارت صاحب په یوه کوټه کښی د انګیټهی خوا ته ناست وو
انګیټهی کښی ښې دړې پرتی وې. کوټه ښه توده وه. زما د یخنی نه ژامی کړېدلې
هم تود شوم طبیعت مې ښه شو انګیټهی سره یو کوسی وه شارت صاحب را ته اشاره
وکړه په هغه کوسی کښېناستم. شارت د پېرقارچین سړی و پوښتنی یې را نه شروع
کړې ما ورته چه څه رښتیا او حقیقت و بیان کړل. ما چه څه وخت خبری شروع کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ده راته ووې چه ورو ورو وایه بیامې چه رو رو خبرې کولې هغه راته ویل په زوره
وایه ماورته ووې چه ورو وایم نو وایې په زوره وایه . چه په زوره وایم نو ته وایې چه
ورو ورو وایه ، نه راته یو طریقه وښیه چه زه هغسې ووایم . زما په خبره خو قار ډیر
ودغې خوسرې چپ شو . چه بیان مې ختم شو دکوتهی نه راووتم پولیس راته منتظر ولاړو
زه بیا هغه زوړ اشنا زوړ ځای د صدر کوتوالی ته بوتللم په حوالات یې وردننه کړ
یو څو ورځې دسپېږو د ټکې شرې پرتې وې هغه مې واغوستې او دسیمټو په یخ فرش
خملاستم په بله ورځ سید اکبر خان زاړه اشنا د پېټي کمشنر بنګلې ته بوتلم هغه
ته یې ورانداې کړم ، د پېټي کمشنر انسن صاحب و د ډېر ښه سړی و . ماورته د خپلې
بې ګناهۍ خبره وکړه هغه ډېره تسلي راکړه او سید اکبر خان ته یې ووې چه دده
سره سلوک کوئ او ښه ډوډی ورکوئ د صاحب حکم و چه بېرته راغلو هغه د سپېږو
شرې یې راته بدلې کړې او ډوډی یې هم راته ښه شروع کړه . اته نهه شپې زه
د حوالات کښې بندی وم چه یوه ورځ پولیس راغی او زه یې د پولیس لوی افسر
ورو ستم . شارت صاحب ته یې بیا مخکښې کولم . د هغه د دفتر سره یو وړوکې غوند
ځای و زه یې هلته کښېنولم زه خپل فکر کښې ډوب تللې وم چه یو سړی مې تو نظر
چه کوزندی راغی او د دفتر چک یې وچت کړو په منګ ورننوت ماخو ښه وپېژانه
ولې شک مې پرې راغی چه قاضي شاکرالله و . او دلې نه مې پوښتنه وکړه چه دا سړی
څوک و ؟ هغه راته وویل چه زه یې نه پېژنم دوی که څوک پېژني هم په اسانی یې نه
ماورته ووې چه ولې قاضي شاکرالله نه و ؟ ده راته وویل چه و . مانور تول فکرو نه پرې
بس د دفتر دروازې ته مې سترګې ونیولې چه قاضي صاحب به کله راوځي چه ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام علیک وکوم چه بله ورځ بیا منکر نه شي. شارټ د صوبې د مخبرانو لوی مشر و او د قتولو مخبرانو تعلق ده سره ؤ. زه په دې وېرېدم هسې نه چه په بله لار دا نه لاړ نه شي ځکه چه دوی هم احتیاط کوي په یوه لار چه لاړ شي بیا په هغې نه راځي. خدای ته زاری کوم چه خدا ایه قاضي صاحب په همدې لاره واپس راولې چه سترګې موسره مخامخ شي ده خو عوام پرېږده چه ملایان هم دوکه کول ماوې چه حقیقت یې خلکو ته ښکاره کوم. قاضي صاحب د پر ساعت وروسته راووت چه ماله نږدې راغی زه ور پاڅېدم سلام مې ورواچاوه چه زه یې ولیدم رنګ یې تک زېړ شو او ورته مې وویل چه قاضي صاحب ته خو مسلمان شوی وې دا یا کله کاپر شوې سترګې یې ښکته کړې هیڅ یې ونه ویل چابک را نه لاړ.

رهایي او دوهم واده:

لږ ساعت وروسته زه پولیس د مخبرانو کشر کپتان ته چه د جهانګیری کلي و ملګرې کوم هغه راته ووې چه ته ازاد یې. ما ورته ووې چه زه تا سو نیولی په څه وم او اوس مې پرېږدئ ولې؟ هغه راته دوېل چه مونږ نوکران یو، مونږ څه ویلی نه شو زمونږ واکدار د دنه ناست دی ته دا پوښتنه د هغه نه کولی شې په دې وخت کښې د پر ننګیانو د پر رعب داب و او بیا د شارټ صاحب چه قهرجن هم و. چاورته خبره نه شوه کولی خو چه څوک په اخلاقي جرم کښې نه بلکه په سیاسي جرم کښې جېلخانه ووینې وېره یې د زړه لیرې شي. زه نېغ شارټ صاحب ته ورغلم هغه ماته ووې چه څه وایې ماوې چه دا زه دې په څه نیولی وم او اوس مې ولې پرېږدې دی؟ هغه را ته دوېل چه په نوښار کښې چا بم غورځولی و زمونږ دا شک وه چه دا کار تا کړی دی خو د تحقیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بې ګناه یې نو ځکه مو اوس پرېښوې. نو ما ورته وویل چه
د اتحقیق خو زما د نیولو نه مخکښې هم کېدی شو زه خو دې ملک سړې وم که مجرم
وای نو زما نیول خو څه ګران کار نه و نه ګوره د السې د ولس ورځې موزه وکړو لم زه
انسان یم، حیثیت لرم، هر څه مو را ته پایمال کړل. ده راته وویل چه تا سو د څه
حیثیت لرئ دا زمونږ خوښه ده که مو نیسو، که مو پرېږدو ما وې ښه چه داسې
ده. نو د خدای پامان. زه ترې راووتم ورورسته یې راپسې د پېرې چغې ووهلې
خو زه ورونه ګرځېدم. له هغه ځایه پیاده ښار ته راغلم. زما د خلاصېدو خوک
نه و خبر. د چینې حکیم صاحب دکان ته ورغلم چه ګورم قاضي شاکرالله ګرم تقریر
شروع کړی دی چه خدای داسې ویلي او رسول الله (ص) داسې فرمایلي چه زه
يې ولیدم سپک پاڅېده او هغه ځای یې پرېښوده. زه له هغه ځایه کلي ته راغلم
د عباس خان پوښتنه مې چه وکړه هغه زما نه مخکښې د ها شوی وا و کلي ته تللی و.
زه د امنم چه بدلیشي حکومتونه بغیر تشدد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شي
خو دا څیزونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوي. که په دغه وخت کښې پرنګی
د زور او ظلم په ځای مونږ سره نرمي کړي وای د دوی په ضد به دومره تحریکونه نه
شروع کېدل او نه به د هغوی رعب او داب دومره زر کم او ختم شوی وای ځکه چه
هغوی به د خپل رعب د ساتلو د پاره په لېښتنو څومره ظلم کولو هما غومره به د خلکو د مقاومت
په وجه د دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندې ذکر کړی دی زما لومړنی تبر د غني او ول دوی مور په
وبا کښې مړه شوې وه په دې ورځو کښې زما د ابل واده تیار و. په ۱۹۱۹ ع کال کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې واده وشو . دلیپښتنو و دوینه له رواجونو ډک وو ما دهغو اصلاح غوښتله نو ځکه مې دځان نه شروع وکړه او دشریعت مطابق مې اول ډولۍ راوړه په سبا له مې ولیمه وکړه او یو وخت مې ښه ډوډۍ دکلي خلکو ، دوستانو او خپلوانو ته ورکړه . خلکو راته دننداره ې په دود رویه را اچولې خوما ونه منلې کرڅه هم په ډېرو زمونږ پورې وې . په ډوډۍ کښې مو درسم ورواج د اصلاح کولو په باره کښې تبادل خیال دخلکو سره وکړو . په هغه وخت کښې دا دود وچه په واده کښې به ټولو کسبګروته واده ته راغلو میلمنو پیسې ورکولې چا به آئینه ښوده چا به سپېلنې لوګې کولو ، چا به ډول واهه چا به ګلونه راوړي وو ، چا به رباب کښې چاربیته ویله ، په میلمنو به یو لوټ مادؤ که دچا زره به و او که به نه و خو دخپله شرمه به یې داحساب کسبګروته اداکولو . زما په واده کښې د اول ځل دپاره دا کار ونه مابند کړل او کسبګروته مې دا وویل چه تاسو به میلمنو له تکلیف نه ورکوئ ستاسو دټولو حق به زه ورکوم ولی چه تاسو زما کسبګرې

دغه شان د مې به ګلهٔ ېدې میلمنو به که دچا زړه و

او که نه و پیسې ورکولې .

سازیان به وو .

چنجونه به وو

ټوکې او غـــر بینوـــنه

به خلاصیدل

لښلوه دا چـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر فضول خرڅونه به وو . زما په واده کښې دا ټول ما بند کړل او دامې د دې د پاره وکړل چه د قام او ملک د پاره ډېر نقص دی او دا خلک ترې تنګ و خوڅ اکې د دې د پر پښو د و اخلاقي جرئت نه و . ما د دې شیانو د مخنیوی ابتدا د خپل واده نه وکړه او خلکو ته می هم دو یل چه تاسو هم دا بې ځایه رواجونه پرېږدئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلافت تحریک او هجرت

د خلافت کمیټي ، جلسه په دهلي کښې

هجرت، مونږ ه په کابل کښې

باجوړ ته واپسي ، دیر کښې او دخالونو

ملاسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وخت کښې د ترکانو په ټول وطن د اتحاد يانو قبضه وه ، مصطفی کما
د هغه ملګرو د دوی برخلاف جنګ شروع کړی و . په هندوستان کښې د خلا
د پاره مسلمانانو يو لوی ايجی ټيشن (تحريک) شروع کړی و ځای په ځای بې
جوړی کړې وې . جلسې او جلوسونه به کېدل ، د هندوستان مسلمانان
خلک وو . په جنګ کښې د ټولونه زيات د پرنګيانو امداد دوی کړی و . د دوی
مشرانو ورله برقيه ورکړې وې ، ملايانو ، زبرګانو او مذهبی پيشوايانو د پرنګ
په طرفداری او د ترکو برخلاف فتوې ورکړې وې . خلافت دوی تباه کړ
که دوی دا فکر مخکښې کړی وای د پره فايده به يې رسولې وه ، خو ندشت نه دا
سنه و .

د هلی کښې د خلافت کميټی جلسه :

د ۱۹۲۰ ع کال په نيمائی د خلافت کميټی له طرفه په د هلی کښې د يوې لوې
اعلان وشو او ورسره د دې خبرې اعلان هم وشو چه هغه خلک به په دې جلس
شريکيږي چه کفن به يې په سر تړلې وي . زه هم په دې جلسه کښې شريک ش
د پره لويه جلسه وه د هندوستان د هرې برخې مسلمانان ورله راغلي وو .
هندی يو جذباتی نوجوان هلک و هغه په جلسه کښې د هجرت ګولو تجويز وړاند

غالبا د لفظ افندی د ی ۲ (عزيز هندی)

ول غوښتل د اکثرو مشرانو دا رایه نه وه. هغوی ډېر پوه کړو چه اوس د دی تجویز وړاندی کېدو موقع نه ده خو هغه منع نه شو او خپل تجویز یې وړاندی کړو. مسلمانان ویو جذباتی قام دی. دې ته یې و نه کتل چه د دې نتیجه به څه وي د وړاندی کېدو لي تجویز پاس کړو. د هجرت خبر چه په ملک کښې خور شو، پېښور ته ورو ورو ی وړی قافلې را روانې شوې. په پېښور کښې د دوی د امداد او ارام د پاره د جرت کمیټې جوړه شوه، دا قافلې چه به له هندوستانه راتللې په سټیشنونو به یې خلکو ر تاوده استقبالونه کول او په پېښور کښې به یې جلوسونه وتل. پرنګیانو خو اول د رت سخت مخالفت وکړو ځکه چه هغه خان د پاره دا یو خطرناک کار ګڼلو ولې چه پوه چه خلک به هیڅ شان نه منع کېږی نو بیا یې دا کوښښ و چه څومره کېدی شی وسره د ډېر خلک په هجرت لاړ شی. پښتانه خو د نورو خلکو په شان نه وو هغوی د تماشا لیده ډېر اثر یې پرې وکړو. ملایانو به هم وعظونه کول چه هجرت فرض دی جا هجرت و نه کړی ښځه یې طلاقیږی. داسی حالت په ملک کښې پیدا شو چه بې له بوته بلې خبری اورېدو ته څوک تیار نه وو. د حکومت له خوا به هم قسم قسم اوازی خورېدلی ښځی هجرت ته تیار شول.

هجرت:

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ور ته په بد نظر کتل. نو ما د یوی جلسې انتظام کړو ز په کلی کښې لویه جلسه جوړه شوه. ډېر خلک پکښې را جمع شوی وو. په جلسه کښې می ی چه تاسو لږ صبر وکړی. زه به یو څو کسان کابل ته ولېږم چه هغوی مونږ ته خپل د یل حالات را ولېږی او مونږ په حالاتو خبر او پوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله کوو. ماچه دا تجویز پیش کړو زمونږ د کلي عادلشاه پیر نومي یو پیر د هغه سخت
مخالفت وکړو وې ویل چه مونږ خپلې ښځې کوره کانو ته نه شو پرېښودلی که ت
هجرت ته تیار د نه یي مه ځه خونو رمه منع کوه مونږ که خدای ته منظوره وی سبا د خ
روانیږو. او د په هندوستان کښې وګلېږ او وسوځېږ له پکښې پښتو نخوا که
وه که کوزه تالا ولا شوه او کور ورانه روپۍ نقصان وشو. خصوصاً چه د سنده د خل
قافله چه د جو نیجو صاحب په مشرۍ کښې پېښور ته راورسېده په پښتنو کښې اورد ګ
نو، ښځې په هجرت روان شول. دې خلکو کښې پرنګیانو هم خپل ډېر مخبران ولېږل
هلته په مهاجرو کښې پراګنده وکړې چه دا خلک هلته پاتې نه شي او بېرته خپل ملک
راشي. هجرت هجرت نه و. یوه هنګامه وه، تش جذبات وو، هیڅ سوچ فکر نه
هجرت په اصل مطلب څوک پوه نه و، دا خو محمد علی او شوکت علی امان الله خان ته د
لیږلی و چه ته د هجرت د منلو اعلان وکړه چه په پرنګیانو باندې د دې خبرې اثر پرېوځ
زمونږ د خلافت تحریک ته پکښې فایده ورسیږی.

اخوزه هم مجبور شوم د قوم په ملګرتیا د یوی وړوکی قافلی سره چه تول خ
وو د شوقلره او مومند و په لار پیاده افغانستان ته روان شو. اوله شپه موږ
راغله مونږ چه روان شو او ډول غږېدو نو ډېر خلک راسره وو، خو چه د شو
دکړپي په لار روانېدو او ډول سرنا رانه پاتې شو نو بیا ډېر کم خلک مونږ سر
ته ورسېدل او چه په کوم کښې په مونږ په کانو لوتو شپه راغله نو بیخی
پاتې شو. خیر په کوم کښې په تېر وکښې مو شپه تېره کړه، سحر چه پاڅېدو
یو څو ملګرو سره د تنګرزو د حاجی صاحب لید لو ته د هغه ځای ته روان شوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله د ماسل خان ځای ته روانه شوه . د حاجي صاحب د لیدلو نه پس مونږ هم
د ماسل خان ځای کوږ اخیلو ته راغلو او په بله ورځ له هغه ځایه را روان شو د کامې
کرداو ته راغلو سردار خان د مومند و خان د خپل قام سره زمونږ مخې ته راغلی
و زمونږ یې ډیر ښه استقبال اوکړو کلي ته یې بوتلو ، زمونږ یې ډیر داد مداد وکړو
سبا له جلال آباد ته روانېدو سردار خان مونږ ته ډیر ووېل چه هلته پاتې شئ تاسو
مهاجر او مونږ انصاریو ، مونږ به د اخپل جایداد و نه تاسو سره نیم کړو . د کابل خلک ستاسو
دومره امداد نه کوي ، دا زمونږ خبره درته ښه ده . د هغه مو ډیره شکریه وکړه ، مونږ
ورته ووېل چه مونږ خو حکومت پسې نه وو راغلي نو د هغه نه را رخصت شو ، جلال آباد ته راغلو
په جلال اباد کښې سردار هاشم خان ګورنر و هغه سره مو ولیدل ، خبرې اترې مو سره
وشوې هغه زه د ځان سره په جلال اباد کښې پاتې کړم او نوره قافله رخصت شوه .
هاشم خان سره د مهاجرینو د دې لویو لویو قافلو ډیره سودا وه ، ډیر پریشانه و او
په دې کوښښ کښې و چه څه تدبیر وشي چه دا هجرت نور بند شي ځکه چه په افغانستان
کښې دومره خلک کله ځائیدی شي . ډیر ننګیانو هم د دې ډیرو خلکو په هجرت کولو کښې
ما مطلب وچه په افغانستان کښې به هم دوی ته د استوګنې مشکلات پیدا شي او
هم افغانستان ته څو ورځې وروسته هاشم خان کابل ته زمونږ د تللو بند و بست وکړو
مونږ د جلال اباد نه کابل ته د خوګیانو د غملي په لاره روان شو ، په ګندمک کښې
عادلشاه پیر د خپلو ښځو ، بچو ملګرو سره په مخه راغلل چه واپس وطن ته روان وو
ما ورته ووې چه پیر صاحب دا ښځې مو بېرته کوره کانو ته روانې کړې ؟ ده راته ووېل چه
نه وکړو هلته هم د ښځو له لاسه تنګ وو چه ځئ ، هجرت وکړئ او دلته هم ښځو تنګ کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې ملک کښې کوزاره کوانه ده بیرته یې روان کړی یو.

مونږ کابل کښې:

مونږ چه کابل ته راورسېدو د لاهوري دروازې سره د یوې ونې والا یې و
مهاجرینو د لته اړولي وو، مونږ هم د دوی سره یو ځای واړول زمونږ د پاره حکوم
بیل انتظام کړی و، خوزه د عامو مهاجرینو نه بېلېدم. په کابل کښې د ټول هندوس
د مهاجرینو یوه شپاړس کسیزه کمیټي وه چه زه او رضا خان ارباب هم د هغې ممبرا
وو. د دې کمیټي په ذریعه به د مهاجرینو ارتباط د افغانستان د حکومت سره و
څه وخت چه د مهاجرینو د قافلو تعداد شلو دیرشو زرو ته ورسېدو نو حکومت کمیټ
و یل چه افغانستان خو یو وړوکی ملک دی دا دومره خلک پکښې ځاییدې نشي ...
مهربانی وکړئ - دا هجرت بند کړئ. نو مونږ عباس خان ولېږو چه دا خبره هلته
پېښور ته ورسوي. هغه تر جلال اباده پورې لاړ او دا خبر یې پېښور ته ورسولو.

امان الله خان مونږ ته و ویل چه زه د پرنګې د جنګ زور نه لوم که تاسو د...
په کومه طریقه جنګ کولای شئ او خپل ملک ازاده ولی شئ زه ستاسو مرسته ضرور ک...
ځکه پرنګی تورمار دی، هیڅ اعتبار یې نشته چه زما خوا کښې پروت وی زه تر...
په داده زړه خوب نه شم کولی. دا او بره را سره وی چه اوس به مې خوري. هغه مونږ...
دوه لارې مخکښې کړې و یل که نوکری کوئ مونږ به ستاسو ځوانان بهرتي کړو بېل...
پلټنې به د رته جوړې کړو تربیت به درکړو که بیا مو د انګریز سره جنګ کولی شو و...
کړئ که ځمکې غواړئ نو په کندهار او مزار شریف کښې مونږ ځمکې لرو هغه به در...
تاسو خپله یوه کالونی جوړه کړئ او خپل انتظام په خپله ځان له وکړئ په کومه سیمه کښ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

...مونږ یې تاسو ته درکوو په هغې کښې به ټول واک اختیار ستاسو خپل وی او
...د بیرون حکومتونو سره تعلقات ساتئ هم ته ساتلی شئ. مهاجرینو ته یې وویل
...که تاسو نوکری غواړئ هم او که ځمکې غواړئ هم او که تجارت غواړئ هم در سره
...ل ادکوم. مونږ به راغلو خپلو ملګرو سره به موسلا مشوره وکړه د ټولو مهاجرینو
اتفاق به مو دا خبره غوره کړه چه لبس مونږ ته دې عسکری ټریننګ راکړل شي
...نو برتی کیږو، مونږ به د پلټنو تشکیل هم جوړ کړو، مونږ به را پاڅیږو چه د حکومت
...ع خبره فیصله کړو چه زمونږ د پاره انتظام وکړی، نو د پرنګیانو مخبرانو ته چه
...هجرت کښې راغلی وو، موقع په لاس ورغله، یو مخبر به پکښې پاڅیده او وویل به
...چه مونږ خو په ځمکو پسې نه وو راغلی، نه نوکرو پسې راغلی وو، مونږ په جهاد پسې
...لی وو چه زمونږ د هجرت غرض نه ترسره کیږی او افغانستان د پرنګی سره
...نه کوی نو نور مونږ دلته څه کوو زه خو بیرته ځم. هغه پسې به یو بل مخبر پاڅیده
...به وویل چه بالکل ټیک خبره ده زه هم ځم چه دی به پاڅیده و یوه ډله به ور
...پاڅیده، دغسی به په ډله کښې ماتی کیده شوه، یو کس به ما پسې رامنډه کړه
...د حکومت سره خبرې مه کوه یو ځل راشه چه بیرته به راغلم، ټول به تللی وو.
...دوی ته دا خبره وړاندی کړه چه راځئ چه د ځمکی واخلو، او زه هم در سره ځم
...دوی دی ته هم تیار نه شول.

...څه رنګه چه پښتانه په راتلو کښې ګرندی وو، دغسی په واپس تلو کښې هم ګرندی
...دغه شان ورو ورو مهاجرین بیرته ستنیدل ډیر لږ کسان پاتی شو هغوی
...غانستان کښې استوګنه غوره کړه چا نوکری واخیستی، چا ځمکی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان هجرت ناکام شو د هندوستان مسلمانانو خصوصاً پښتنو
ددې هجرت ډېر تاوان ورسېده، افغانستان ته یې هم نقصان ورشو.
امان الله خان په ورکولو پیسو پورنګیانو له هندې وخت نه ملا وتړله فایده
یوازې انګریزانو ته ورسېده.

زما خه ملګری تاشکند ته لاړل چه روس به مونږ سره د هند په ازادۍ
مرسته وکړي. زه په کابل کښې د یو څو ملګرو سره پاتې شوم. یوه ورځ زه د امان
خان ملاقات ته تللی وم ډېرې خبرې مې ورسره وشوې، په خبرو خبرو کښې مې ور
ووې. تاله ترکي درځي، فارسي درځي او نورې ژبې هم درځي، خو خپله ژبه نه درځي
خبرې په هغه باندې ډېر اثر وکړو او وعده یې راسره وکړه چه زه د ده کوم به یې. کله
افغانستان ته واپس تلل شو زه بمبئ ته د ده لیدلو ته ورغلم نو هلته یې ماسره پښتو
خبرې وکړې.

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادر خان او د ده د کورنۍ سره ډېر وو دی
وزیر دفاع و او ورور یې سردار عبدالعزیز خان د معارف وزیر و. یوه ورځ یې
څه ورشه د حبیبې کالج وکوره. چه کالج ته ورغلم نو د یو جماعت له هلکانو نه مې
وکړو چه: «شما کیستید؟» دوی به راته وویل چه «افغان هستم» بیا به مې ورته ووی
ملک شما؟ دوی به ووې: افغانستان. بیا مې ورته ووې: «د افغاني میداني که افغان ...
به شو غیر. به یې نه کاوه. نو ما به ورته او وئیل چه څنګه افغان یې او څنګه د افغانستان
یې چه خپله ژبه نه درځي. دغه شان مې محمود طرزي صاحب سره چه د افغانستان
وزیر خارجه او ډېر لایق او عالم ... و په یوه لویه میلمستیا چه ده د مهاجرینو د پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې بحث راغی یوسړي ورته پوښتنه وکړه داڅنګه افغانستان دی چه افغاني پکښې ...سته. طوزي صاحب ورېل چه پارسي هم زموږ دملک ژبه ده. نوماورته ورېل چه ...زي صاحب پښتوخو دافغانستان ملي ژبه ده او داکثریت ژبه ده، پټوله دنیا کښې د ...زیت ژبه هم سرکاري وي، هم دفتري، هم تعلیمي دي.

باجوړته واپسي:

دمهاجرینو دتللو نه وروسته موږ په یوسړاي کښې یوه کوټه په کرایه ونیوله ...ته به اوسېد وخوړو ځي پس زه نادرخان ته ورغلم ورته مي ووې دهجرت معامله ...ل وړه شوه دلته خونور زموږ دمقصد دپاره څه نه کېږي زما اراده ده چه دباجوړ ...دو قبایلو ته لاړ شم او هلته دتعلیم کار شروع کړم او دپښتنو دبچو دروزلو دپاره ...ي مدرسي جوړي کړم، ستاسلا ومشوره څه ده؟ هغه زما دارأیه خوښه کړه ما ...ي په دې خبره اتفاق وکړو. زه دیوڅو یاتي ملګرو سره دکابل نه جلال اباد ته راغلم جلال اباد کښې مې دهاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه، هغه هم زما ددې کار ...په ډېر خوشحالي اتفاق وکړو او باجوړته یې زموږ دتګ انتظام هم وکړ یواس ...الکو. موږ اوله شپه دجلال اباد نه سلام پور ته ورسوله هلته مو دسلام پور دباچا ...سره شپه تېره کړه، دسلام پورنه مو بله شپه دمومندو په علاقه کښې کابړه پاڼ ته ...سوله. دکابړه پاڼ ملا صاحب ځای ته چه زموږ پخواني تعلقدار و لاړو له هغه ...چمرکند ته لاړو په چمرکنډ کښې دهندوستان دمجاهدینو هغه ډله ډېره وه ...سید احمد بریلوی صاحب او اسماعیل شهید صاحب دشهادت نه وروسته ...ته تللي وو هلته یې مرکز نیولی و. ددی په بونیر کښې په دې خبره پوه شوي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د دوی امیر نعمت الله دپرنګیانو سره راز و باز لری نوخپل امیري وژلي و
دوه ډلي شو، یوه دپنجابیانو او بله دبنګالیانو. دپنجابیانو ډله چمرکنډ ته راغلي
په چمرکنډ کښي دوی بیکاره پراته وو او دهندوستان امداد ته يي سترګي نیولي و
دوی د بې وارۍ په وار نخوله او دې ته دوي مساوات وي هملا دهندوستان امد
ددوی د تباهۍ باعث شو. قصه به يي وروسته په خپل ځای کښي راشي ماورته و
چه تاسو دوه کچرې لرئ او دوموند په دې علاقه میوه دانه نشته ددې کنډ و
کونړ دی، هلته میوې ډیری دي که تاسو په دې کچرو میوه راوړئ او دلته یخ
ستاسو خرڅ به تري ووځي او دهندوستان دامداد له احتیاجه به خلاص ش
دچمرکنډ نه کوټکي ته لاړو، دکوټکي خانان «یوځکر ورخان او بل زیره ورخان»
د پرښنه سره ووا، او سنه لپښتانه وو چیرته چه به دپرنګي خلاف غزاوه دوی به پکښ
شریکیدل، ددوی سره موخبری وشوې. له دې ځایه بیا شینکوکل ته لاړو
شینکوکل مولانا امیرالدین زمونږ کوربان او قوم پرست سړی و. هلته م
خلکو سره ولیدل بیا په سالارزو او ماموندو وګرځیدو.

دیرکښي دخالونو مدرسه:

دهغې نه پس ددیر علاقي ته لاړو خالونومې کلي ته راغلو، دخالونو په کلي
اخونزادګان او پراچګان اباد دي دادواړه کورنۍ دیر روشنفکره او ښه
دي، دواړه قوم پرست او دولتمند وو، ددوی په مرسته مونږ دلته
ملاسره جوړه کړه او دوی ته مو ووئیل چه ددې ملاسي دانتظام دپاره
صاحب راوغواړئ او مونږ تري دیرته لاړو. دې مدرسي دیر زورترقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

و په لږ موده کښې یې شاګردان څلور سوو ته ورسېدل د ملکنډ پولټیکل ایجنټ
ګېښتنو د بېدارئ سخت مخالف و هغه د دېر نواب وغوښت ورته یې وویل چه
ې ملا سو او تعلیم مونږ ته څومره مشکلات پیدا کړل ته ځان ته دا مشکلات
ه پیدا کوه دا ملا سره ورانه کړه . د دیر نواب راغی ملا سره یې ورانه کړه
ور یې ورته کړو.

مونږ چه دیرته ورسېدو نو ډشاهو بابا د زوی سره چه د تنګزو د حاجی
صاحب ماذون و او په تنګزو کښې مونږ سره اشنا شوی و دیره شو هلته موځو
سپې وکوی یوه شپه د نواب صاحب استازی صفدرخان راغی راته یې وویل چه نواب
صاحب غوښتي یې ماوې اوس شپه ده نا وخته دی سبا به لاړ شو، هغه ووې چه
ملا د شپې یې غوښتی یې، زه ورسره روان شوم چه ورغلو نواب صاحب زما په
نتظار کښې یوازې ناست وُ هیڅوک ورسره نه و په خبرو کښې یې راته وویل چه پټ په
ره کښې مې انګریز ډېر بد ایشی ته چه څه غواړی زما هم دغه ارزو ده خو زه څه وکړم
یا ګلی (د سوات باچا)، یې راته کښېنولی دی چه ایله حرکت وکړم را باندی راځوی
ا که سبا د قام او خلکو په مخکښې ما ستا د خبرو مخالفت وکړو چه ته خپه نه شې.
ملا ذره مینه او پته مرستنه به تاسره وي. سبا له چه خلک راغونډ شو خبرې وشوې
نواب صاحب د ناستې ځای ته نژدې په یوه بالاخانه کښې عبدالمتین خان او د تور
ان مې له ورایه ولیدل او له لیری مو سلام علیک وکړل . دوی نواب بندیان کړی وو.
نواب د ځایه مونږ د شپې بروال بانډې ته لاړو هغه وخت دلته د دیر د نواب لیعهد
او سېدل و مونږ غوښتل چه هغه وګورو خو مونه لید له هغه ځایه باړوی ته لاړو هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مود « تابتې » خان ولید. دې زمونږ د کلي د غلام حیدرخان کلي ته د پېر راتلو
اشنا وهلته زما هم ورسره تعلق پیدا شوی ؤ . هغه ته مو ووې چه مونږ د نواب کېش
لیده غواړو هغه راته داخبره وکړه چه هغه خواوس ویده دی ځکه چه د شپې وینې
او خوګی کوي . زمونږ د هغه سره هم لیدل ونه شو او بیا « تور » ته لاړو . د هغې نه پس
« جار » ته راغلو د « جار » خان د پښه سړی و پخپله یې کور کښې نه و د کلا دروازه
وتړکوله ودي راته بیرته کړو بی بی یې راته د ډوډۍ انتظام وکړو . د جار خان زما د تره
د زوی سربلند خان سره ډېر تعلق و هغه به همیشه ما مند نا ته راتلو او هغه سره
یې ډېرې ورځې تېرولې . سهار خار ته لاړو . د خار خان ډېر پوه ، بهادر او ښه ښند
سړی ؤ . د هغه سره مو خوړ شپې وکړې . یوه ورځ زه بهر وتلی وم چه بیرته راغلم د خ
خان ته می ووېل چه خان تاسو خولا بیا هم زمونږ نه ښه یئ چه د قرآن نه خو څه فایده
هغه وې څنګه ؟ ما وې که عمل پرې نه کوئ بو ساړې خو پرې ساتئ . په هره بو ساره قر
شایف پروت وي چه خوک ورنه بوس پټ نه کړي تاسې خو پرې څوکیداري کوئ مونږ
پرې نه عمل وکړو او نه څوکی . له خاره مونږ « ناوه ګی » ته لاړو ، د ناوه ګی خان ډېر ښه سړ
و ، خو ساده و ، له هغه ځایه « غازی اباد » ته لاړو ، د تونګز و حاجی صاحب سره مو ولید
دلته ما سره یو ملګری چه فقیر نومېده او اصلاً تزکان ؤ ماد لته غازی اباد کښې پرېښې
نور تول ملګوی راته په لاره کښې یو یو خپلو کورونو ته تللي وو مونږ دوا ړه یې یوازې پرې
اینبې وو . زه خو د افغانستان نه په دې اراده راغلی وم چه دلته په ازاد و قبایلو کښې
مدرسې جوړې کړم او د قوم تربیت وکړو ، دا کار د ونه خو یو سړی نشي کولی په دله کې
او زمونږ هغه دله خوره شوی وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذهنی انقلاب

تعلیمی او اصلاحی جد وجهد

دا تمانزو ازادهای سکول او انجمن اصلاح

الا فاغنه

دخلافت کمیتی صدارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان او ازادو قبایلو حالت چه می ولید او پنځلس کاله می په هند
او قبایلو او افغانستان کښی غورزیږ پرزیږ وکړی نو په دې نتیجه ورسیدم چه انق
د ملیای کار او د دومره اسان څیز نه دی ، انقلاب د سړی مینی کار دی. انقلا
علم او پوهه غواړی ، انقلاب عالمان او پوهان غواړی ، چه د پوهی س
قام ووزی او انقلاب ته یی اماده کړی د انقلاب د پاره د اشخاص
دی . نه ګوره چه زمونږ جذباتی ملګری په څومره جوش راوتلي وو مګر لا ر
خواره شول نو کښیناستم د ځان سره می ښه فکر وکړو په دې نتیجه ورسیا
چه زمونږ د قام نه د تجارت خواته توجه شته نه د صنعت خواته نه د زراعه
خواته او نه د تعلیم خواته . د بلی خوانه په رسمونو ، رواجونو کښی تر غوږو نو ډوبي دي دود
دي . په خانه جنګیو اخته دي داسی قام انقلاب نه شی کولی او د اقام د دی بلاګا
خلاصولو په کار دي چه سیاسی شعور پکښی پیدا شی او دا کار یوه پرامنه ف
غواړی . تر دغه وخته پوری زه په دې عقیده وم چه د اټول کار و نه انقلاب غو
تشدد د راته د انقلاب نږدې او د کامیابی لار ښکاریده خو د تجربی نه د روس
د راته معلومه شوه چه د جنګ په وخت کښی اسونه نه تیاریږی نو ځکه می ارا
وکړه چه خپل کلی ته واپس کیږم او د عدم تشدد د اصولو په بنا به کار کوم ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انقلابي اشخاصو دتعليم او تربيت د پاره قومي مدرسي جوړوم نو څکه اتمانزو راغلم. زه چه له هجرته بېرته راغلم د هغوی مدرسو د بېرته جاري کولو کوښښ مي ولو چه پر نګیانو د جنګ په زمانه کښي بندي کړي وې .

د ۱۹۲۰ع کال اخرني میاشتي وې چه په علیګړ کښي په مسلم یونیورسټي کښي څه تقریب وو . زه او زما دوست قاضي عطاؤالله خان يې هم بللي وو، مونږ واړه علیګړ ته لاړو، په دی وختونو کښي به کانګرس او خلافت یو ځای جلسې کولې مونږ خیال وچه د علیګړ نه وروسته به مونږ د خلافت په جلسه کښي شریکیږو ود مصروفیت له کبله د خلافت جلسې نه پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په علیګړ کښي زمونږ د صوبې د پېرو هلکانو تعلیم کولو د هغوی سره مو تبادل خیالات وشو د وې کښي د پېر داسي کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم تعاون د پروګرام لاندی يې کالج پرېښی و. په دی ورځو کښي زما مشر ورور ډاکټر خانصاحب تقریباً پنځلس کاله پس د انګلینډ نه واپس راغی ده چه څه وخت ډاکټری پاس کړې وه جنګ نښتی ؤ ، په هغه وخت کښي په فوځ کښي برتی شوی ؤ او اوس کپتان ؤ او د مردان په کائیډ کښي لګېدلی و.

داتمانزو آزاد سکول ۱۹۲۱ع او انجمن :

مونږ په ۱۹۲۱ع کال کښي د دوستانو په امداد په اتمانزو کښي د ازاد سکول بنیاد کښېښودو چه په دی سکول کښي قاضي عطاؤالله ، میا احمد شاه ، حاجي عبدالغفار خان، محمد عباس خان، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان عبدالله شاه او خادم محمد اکبر زما ملګري وو . د مدرسي تر څنګه مونږ د پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغلطو رسمونو او رواجونو د اصلاح کولو د تشدد نه د منع کولو او کېښنې د قامولی د مینه
او محبت د پیدا کولو په غرض د اصلاح الافاغنه په نامه یو انجمن جوړ کړو، د دې انجم
ممبران دا کسان وو : ۱- محمد عباس خان - ۲- صاحب عبدالغفارخان (د دواړه دا تما
۳- حاجی محمد اکرم خان د خان ماڼی - ۴- جمعدار نور محمد خان د تنګزو - ۵- محم
خان د تنګزو - ۶- عبدالاکبرخان د عمرزو - ۷- غلام محی الدین خان د تنګی - ۸- فخر
میا صاحب - ۹- میا جعفرشاه د زیارت - ۱۰- فضل اکرم د نوی کلا - ۱۱- فضل ربی د بد
۱۲- میان احمد شاه د قاضی خیلو - ۱۳- میا عبدالله شاه - ۱۴- خادم محمد اکبر د چارس
۱۵- تاج محمد خان د چارسدې - ۱۶- مولانا شاه رسول د امازو ګړې - ۱۷- شاه محمد
د میرزو - ۱۸- شیر بهادر خان د کوټو پاڼ - ۱۹- جلیل خان د جلیل - ۲۰- خوشحال خا
د باریکاب - ۲۱- شاه پسند خان د چارغلی - ۲۲- امیر ممتاز خان - ۲۳- بیتور محمد
د بنو - ۲۴- محمد رمضان د دیرو - ۲۵- حکیم عبدالسلام د هری پور - ۲۶- میاه
دیکلې ۲۷- قاضی عطاؤالله د مردان - ۲۸- ثمین جانخان د محب بانډې - ۲۹- علی
خان وکیل د هزارې - ۳۰- افندی صاحب د ملاکنډ - ۳۱- یو ملګری د ګډ حمزه خان

زمونږ په سکول کښې استاذان کم وو، نو ما به پخپله هم هلکانو ته درس ورکو
بله دا وه چه مونږ دوه دوه روپۍ ټولولې چه استاذانو ته مو د پلې تنخواګانې ورکړې
په لاهور کښې د خلافت کانفرنس و، مونږ ورغلي وو د بنو د میرا خیل کلی امیرخ
هم دې کانفرنس ته راغلی و، د هغه سره مو ملاقات وشو، هغه خپل دوه زامن
اسلامیه کالج کښې پې به بې. ای کښې تعلیم کولو او د ترک موالات په وجه یې پرېښې
زمونږ سکول ته د استاذۍ د پاره راوبلل د مشر نوم امیر ممتاز خان و او کش

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم مقصود جان و. مقصود جان زمونږ د سکول اول هیډ ماسټر و او کله چه دی
دوباره تعلیم د پاره کالج ته لاړ امیر ممتاز دده په ځای هیډ ماسټر شو. د پرنګیانو
زمونږ ملا سره نه خوښیده چه کوم استاذ به ورله راته نو اول به یې وویرولو که پرېږده
به او نشو نو بیا به یې د ډېرې تنخوا لالچ ورکړو او دغسې مونږ ته یې استاذان نه پرېښودل
مقصود جان چه اتمانزو ته راتلو نو پولیس د ډېر کړولی ؤ په دې وختونو کښې مونږ د خلکو
د پوهولو او یکښې د مینې محبت، ورورۍ او قامولۍ د پیدا کولو د تعلیم د شوق د پیدا کولو
او د قام نه د غلطو رسمونو او رواجونو د ورکولو او د قامي ملاهسو د پاره د مرستې حاصلولو
په غرض کلي په کلي، کور په کور دورې شروع کړې او په خلکو کښې مونږ ژوند او احساس
راپیدا کړو. زما د دورونو نه پرنګي سره ویره پیدا شوه. سرهملتن ګرانټ زمونږ د صوبې
چیف کمشنر و، هغه زما بابا ځان ته وغوښت ورته یې وویل چه دا زوی دې څه کار ونه
کوي؟ ټول خلک غلي ناست دي او دی لګیا دی ملا یې جوړوي او دوړې کوي زمونږ
برخلاف خلک لمسوي منع یې کړه! دده سکرټر سعد الله خان د عمرزیو خان و. هغه
مې بابا ته وویلي وو چه ته ګوره چیف کمشنر ستا خومره احترام کوي؟ خومره چه ستا مني
هغومره د چا نه مني نه. دده د خوشالۍ د پاره خپل زوی منع کولی قلارې نه شې؟ بابا مې
راغی زه یې کښېنولم راته یې وویل چه زویه د دې کارونو نه لاس واخله ځان دې په مصیبت
اخته کړی دی؟ سرکار هم خپه کېږي چه نور خوک یې نه کوي ته یې څه کوې؟ ما ورته وویل
چه ښه ده بابا چه ته وایې مه یې کوه نه به یې کوم د هر د خلکو خو لمونځ پرېښې دی، زه به
یې هم پرېږدم خو ته به بیا ماته نه وایې چه لمونځ ولې نه کوې؟ بابا مې راته وویل لمونځ
خو فرض دی ما ورته وویل بابا دا علم خو هم فرض دی. بابا مې وویل ښه نو څه کوه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیف کمشنر ته ودغې ورته یې وویل چه صاحب مونږ ستاسو خوشالۍ دپاره خپل دین نه شو پرېښودلی.

دخلافت کمیټی صدارت:

په پېښور کښې دخلافت په کارکنانو کښې اختلاف پیدا شوی و، دوه ډلې جوړې شوې وې یوه ورځ به دحاجي جانمحمد صاحب ملکرو په شاهي باغ کښې عام جلسه جوړه کړه، په جلسه کښې به یې تجویز وړاندې کړ چه حاجي جانمحمد صاحب دخلافت کمیټی دصدارت دپاره ډېر موزون دی تاسو ته منظور دی خلکو به چغې کړې چه منظور دی. حاجي صاحب دقام او ملک دپاره ډېر خدمتونه کړي او قیدونه یې هم تېر کړي وو. دپېښور نوسیل وو سبا له به دهغه ملکرو جلسه جوړه کړه او تجویز به یې مخکښې کړو چه سید صاحب اهل رسول دی او ډېر خدمتونه یې کړي دي دخلافت کمیټی دصدارت دپاره دده نه مناسب سړی نشته تاسو ته منظور دی؟ خلکو به چغې کړې چه هو! منظور دی.

دغه شان دا قصه روانه وه یوه ورځ به یو صدر وو بله ورځ به بل صدر وو ورځ په ورځ دا کشمکش زیاتېده په مینځ کښې هیڅ قسم جوړه نه کېده او دخلافت تحریک ته نقصان رسېده په یو سړي یې اتفاق نه برابرېده دپېښور دخلک دکار ډېر تکړه خلک وو خو دی اختلاف دکاره ایستلي وو او هم دا رنګه چه په ډلو کښې اختلاف پیدا شي که ډېر ښه او زور ور خلک وي هم بې کاره شي او دهغوی طاقت دا بل په غور خولو کښې صرف شي. په خدمت کښې اختلاف نه راځي، اختلاف دخودغرضۍ نه پیدا کېږي. زه چه به کله نا کله پېښور ته دخلافت دفتر ته ورغلم نو دواړو ډلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

را ته قصې کولې. د دواړو ډلو زما سره مینه وه ما ته به یې ویل چه زمونږ د دواړو ډلو
اتفاق په تا دائل شي راشه ته زمونږ دا صدارت واخله. زما په صدارت کښې څه دلچسپي
نه وه د صدارتونو او عهدو شوقي نه وم د دې شیانو نه به لیرې تښتېدم اخر
هغوی مجبور کړم او ما د هغوی صدارت په دې شرط ومنلو چه په صوبه سرحد کښې
څومره چنده ټولیږي نو هغه به هم دلته د دې ځای د خلکو په تعلیم لګیږي. پنجاب ته
به یې نه لیږي. ځکه په هغه وخت کښې به زمونږ په صوبه کښې په زرګونو روپۍ ټولیدې
او پنجاب ته به تلې د پنجاب لیډرانو به پرې مزې کولې. هغوی دا شرط ومنلو او زه
د خلافت کمیټې صدر شوم. عبدالقیوم خان سواتي یې سکرتر شو. مونږ چه د سکول
له کاره فارغ شو نو ما او میا احمد شاه په ملک کښې دورې شروع کړې. پښتنو ته
زراعت سپک کاربنکاریده و تجارت هم ورته سپک کاربنکاریده او ویل به یې دا
د بنیا بقال او هندو کار دی. د خان تعریف به دا و چه ېره فلاني ډېر لوی خان دی.
د خیل پټي پوله ورته معلومه نه ده ما به وې هلکو تاسې فکر وکړئ دا خان دی که
دا خر دی چه خپل پټی نه پیژني مونږ د یوې خوانه په دوره ګرځېدو او د پښتنو
د ذهنیت اصلاح مو کوله، د بلې خوانه مو خپلې پټې را ونغښتې په خپل پټي کښې به
مو په خپله کار کوو. زما د تعلیم ملګری عبدالحلیم د هغه وخت د زراعت په محکمه کښې
مقرر شوی و. د هغه په کمک ما یو د میوې باغ جوړ کړه. تر دغه وخته پورې سبزي
او ترکاري له ښار نه کلو ته راتلله ما چه باغ جوړ کړو سبزي او ترکاري به مې هم کرله
او خلکو ته به مې ښودله چه ګورئ د خپل لاس کار څومره برکتي وي او تاسو خولو ورته
ځیر شئ د پښتنو په خاوره کښې هر قسم میوه، ترکاري او غله کیږي. چه زراعت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو مخه شوه ما په اتمانزو کښې دګوړې منډه یې پوانسته نو دوخانانو او تربورانو
به واپوری ملنډې وهلې چه ته کوره د بنیاګانو کاریې شروع کړ. زمونږ تجارت دغه
وخت تول دهندوانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شرمیدل
زمونږ کته وته به تول هندوانو او پراچکانو وړه ما دچا دپیغورونو پروا نه کوله هسې
میاشت به می یو ځل خانانو ته چای ورکړې راجمع به می کړل او ورته به می وویل چه
دځمکې چه څومره قیمت دې ما دهغې په لسمه برخه سرمایه په منډه یې کښې بنده کړې
ده تا ته چه هغومره سرمایه په کال کښې کټه کوی ما ته یې په میاشت کښې کوی بیا به
دمنډه یې حساب کتاب وروښبو دلو دا به می هم ورته ووې چه مونږ سره په منډه یې کښې
منشیان ، دروا یان او پانډه یان هم کار کوی او ځان ته نفقه ګټې او دا به می هم ورته
چه وګوره دا تجارت څومره د ارام کار دې او څومره پکښې فایده هم ده ، زمیندار
کښې څومره نا ارامی ده ، دپټواری احتیاج دې ، دتحصیلدار متاذی ده ، تول
عمر مو اسمان ته سترګې نیولی دی ، کله وایو چه خدایه باران وکړې او کله وایو چه
خدایه شین یې کړې . دوی به مې دغه شان د تجارت په ګټه پوه کول په لوړه مود
دپښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی . پښتانه
د پیرښنه قام دی . دوی په افسانو او قصو دیر نه پوهیږی که هر ښه کار چه په دوی کوی نو ځان ورته
کوه ! چه ته روان شوې دوی هم درپسې روانیږي . په دې طریقه زمونږ په ملک کښې زراعتي او تجارتي ترقی
دی کوښښونو او عملی نمونو کیدلو په نتیجه کښې په خلکو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او دومره انقلاب
راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومره مخکښې ده او تجارت دومره ترقی کړې ده چه دم
دپیر معمولی کسان او سرلوی کسان دي او لوی لوی زراعتی فارمونه ، تجارتخانې او کارخانې یې جوړې کړې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیل او دجیلخانې قصه

دریځکاله قید

دفعه څلویښت کښې گرفتاري ۱۹۲۱ع، دچمرکنډ مجاهدین، ډیره اسماعیل خان۔

جیل ته بدلي، دجیل بد معاشي، زما مشقت، جیل کښې پرې۔

جنبې، جیل کښې زما گناه، ډیره غازي خان۔

جیل ته، دجیل څوند، دپښتنو

په هکله غلط پراپیګنډه، زما دغاښونو مرض، سیاسي قیدیان۔

واحتجاج لاهور جیل ته دعلاج دپاره، دجیل سلوک، ډیره غازي خان ته واپسي،

دکورنه خط، مذهبي تعصب، بیا دعلاج دپاره لاهور جیل ته، مطالعه

ډیره غازي خان جیل ته واپسي، دیو پیرصاحب قصه

دمور مرګ، دسیاسي قیدیانو جنګونه، میانوالي۔

جیل ته بدلي، رهایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفعه: ۴م کېنې گرفتاري:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاریخ مونږ لګیا وو، په مدرسه کېنې مو دفت
میدان جوړولو چه پولیس راغی او زه یې په دفعه ۴۰ (اف-سي-آر) کېنې ونیولم او د
جېل ته یې بوتلم. د حوالات په ځای یې جېلخانه کېنې واچولم، زما د نیولو نه د دوستو
زما نور ملګري هم نیولي وو. زه یې په هغه چکۍ کېنې بند کړم، چه هلته به یې د جېل
بد معاشان اچول، چه چکۍ ته ورننوتم سخا او ګنده بوی می تر سپېږو مو شو
چه کتل می د بولو ډک ښانک پکښې پروت وو. زه بېرته راووتم، د جېلخانې افسر
می ووې چه دا چکۍ ډېره ګنده ده. پاکه یې کړې. هغه راته ووېل چه دا جېل
ده ننو څه چکۍ ته. چکۍ ته ننوتم ور یې راپسې بند کړو. شپه او ورځ په د
چکۍ کېنې وم ډوډۍ به یې هم په جنګله کېنې راکوله. صرف د جېلخانې بنګ
د چوړې، به د صفایې د پاره راغی نو مونږ ته به ور دلته شو، او چه صفا
به یې وکړه نو ور به یې راپسې بند کړو. د صفایي په وخت کېنې به هم سپاهي
د چوړې په سر ولاړ و. په سبا راته معلومه شوه چه زمونږ نور ملګري هم
دې چکو کېنې بند دي په دې چکو کېنې مونږ لس کسان قیدیان وو. زه عبدالاکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر ، عبدالقیوم خان سواتی مونږ نه غیر نودا او وه واره پیښور یان وو. عبدالاکبر خان
اکبر لي په دی تور نیولی وچه ته ملښو یک یي او دا باقي نور مونږ خلافتیان وو. په
جیل کښی ظالمانه رویه په وجه زمونږ ملګرو ضمانتونه ورکړل او دها شول. عبدالاکبر
خان اکبر ته ما اجازه ورکړه چه ته خو خلافتي نه یي ته هم ضمانت ورکړه ، یوازی ما او
عبدالقیوم خان سواتی د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو او پاتی شو. چه دوی پوه
شو چه مونږ ضمانت نه ورکوو نو لس ورځی پس یي نه دي چلي ر نه وایستلو
او د پیتهی کمشنر ته یي مخکښی کړو. د پیتهی کمشنر هم عجیبه سړی و او زما مقدمه
هم عجیبه غوندی وه. د پیتهی کمشنر چه زما د جرم پوښتنه وکړه پولیس ورته
وویل چه ده خو یو هجرت کړی و او بل اوس از ادی ملا ښمی جوړه وی
د پیتهی کمشنر ورته وویل چه یو ځل یي هجرت کړی دی نو بیا مو ولې پرېښو ده؟
ما ورته ووې چه دا افسوس ځای دی چه ملک خو مو دا نه واخیسته او س
مو پخپل ملک کښی استوګنی ته نه پرېږدی ، په دې باندې د صاحب بهادر
نو د هم غصه شو پولیس ته یي وویل وی باسئ جیلخانی ته یي بوځئ. دری کاله
می قید کړو. پولیس راوستم او جیل والا و ته یي حواله کړم ، عبدالقیوم سواتی یي هم
زما غوندې دری کاله بامشقته قید کړی و. د جیل د خوراک قصه خو بې د رته
کړې ده. د جیلخانی داروغه امیر چند هندو و. بلې خو دنه و دیانتدار و او
قام پرستو سره یي مینه وه ، په جیلی کښی خوي واچولم خو میچن یي را باندی
اوږه نه کړه او نه یي راته په پښو کښی بېړی واچولې ، د جیلخانی دو دی خوي
داکوله خولو به پاکه وه. زمونږ د جیلی مخه قطب د شمال ، ته وه نمر یکښی بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لګېدو ، ډېره سړه چپکې وه ، ماله يې ددې زړې کمبلې او يو تړپړي داګړې
وچه پکښې ګوزاره ډېره ګرانه وه . ډېر سخت ساړه وو . يوه پو ماه اوبل باد انونه
وو . اوښېه ، ورځ به په چپکې کښې بند وو . خو زما خوش قسمتي داوه چه زما په چپکې
کښې يو اخوروؤ په هغې کښې بلا له پرته وه . ما به تړپړي پکښې واچولو او په هغې به ځلاستم
که څه هم يو بنده جمعدار راغي نو د ورځې به يې ديوې ګنټې نيمې د پاره نمر ته ايستلو .
د شپې به مونږ په ارام ويده کېدلي نه شو ولې چه ددې ددې ګنټې ور دوستنه
به پېره بدلېده نو پېره دار به راغي جند ده به يې وکړنګوله بيا به يې چغه کړه چه بول تعالي
(وايه وروره !) نو څوچه به دې اواز نه و ورکړي نه به تلو او که اواز به دې لږ ورو ...
ورکړو نو سبا له به يې سزا درکوله . د جېل د جامو قصه مې هم درته کړې ده چه ما ته يې
کومې جامې راکړې وې کميس مې د بلهې پوړې نه رسېده او په مانځه کښې چه به
په سجده په يو تم نو کميس به مې پښتيو ته را ورسېده او د پر توک پېنڅې به مې ابله
د زنګانه ستوګې ته را رسېدې . د جېل والاوو د ويه خو د عذاب د ملايکو نه کم نه وې
يو نيم پکښې چېر ته سم سړې پيدا اشي .

په هغو ورځو کښې په جېلخانه کښې د خوراک څيز هم جرم د زمونږ د کلي يو نمبر
دار يوه ورځ ما ته يوه چپکې ګوره راکوله ، ما د هغه نه نه اخيسته ، هغه راته په چپکې کښې
يوه چپکې ګوره کېښوده دې لاړلو . ساعت پس راته پېره دار ووې چه جېلر صاحب
راروان دې ، ددې خبر په اوريدو ما سره د ګوړې فکر شو چه په دې څه وکړم ؟ که به مې
وې چه د شړې لاندې يې پټه کړه که به مې وې چه د تړپړي لاندې يې کړه بيا به سودا
واخيستم چه بنه که دا تړپړي پورته کړي ؟ خير خو هغه ګوره ما په ډېر شوا خون پټه کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داروغه صاحب وانې تالاشي لي وه نه کړه بېرته لاړ. هغو وختونو کښې به د قيد يانو روزانه تالاشي کېده چه داروغه لاړ ما هغه کوره بلګو زاره کړه او اراده مې وکړه چه جېلخانه کښې به د جېلخانې د اصولو پابندي کوم چه کوم کار يکښې منع وي هغه به نه کوم محکه چه د اخيز د سړي په زړه کښې وېره راولي. ماخيل سيا سي قيديان ورو ورو لېدلي چه دا کارونه به لي کول نو د جېل والا وبه لي ډېروی خوشامند ې کولې، او بادی به لي هم ورکولي.

دچمرکنډ مجاهدين:

ډاکټر صاحب او حُسيني نور کسان زما ملاقات ته راغلي وو هغوی د حکومت پيغام راوړی وچه مل رسه دې چلوی خود ورې د ی نه کوي که د دوی ورو نه اس اخلې مونږ لي پرېږدو خو ما د حکومت دا شرط و نه منلو. په چکوکښې ما سره نور قيديان هم وو چه په هغوکښې د چمرکنډ مجاهدين هم وو. زه چه د کابل نه راتللم ما هغوی ته ډېر نصيحت کړی و د امی هم ورته ويلي وو چه سرحد او پنجاب ته به نه ښکلته کېږې. هغوی زما نصيحت و نه مانه د غه لي حال و زما د بندی کېد و نه مخکښې لي ډېر وهل او تکول چه زه ورسره بندی شوم نو د وهلو، تکولو نه خلاص شو.

دامجاهدين چه په بونير کښې وو هلته يکښې اکثريت د بنګاليانو د غه بنګاليان ډېر شريف او مينه ناک خلک وو ډېره ښه ګوزاره لي کوله او چه يکښې پنجابيان وو هغوی ډېر ډله باز خلک وو. د وی چه ورڅنوتل پری اوجنبی لي يکښې جوړی ولې: اخرېي خيل امير نعمت الله وو اتره. د بونير خلکو له هغه ځايه راو شړل او چمرکنډ ته راغلل، د وی يو مشر مولوی فضل الهی ډېر پاسټي باز او خطرناک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و ما په کابل کښې لیدلی و، ډېر نصیحت می ورته وکړ خو هغه د خپل
طبیعت نه مجبوره و او د دې پروجنبو په وجه لی یو ډېر ښه کارکن، نیک او مخلص
سړی مولوی بشیر وژلی و. بیا وروسته چه پاکستان جوړ شو فضل الهی پنجاب ته
راغی زه هغه وخت په جیلخانې کښې وم. مولوی فضل الهی د حکومت په لمسه د حکومت
د خوشحالولو د پاره ما پسې سختی پروپاګنډې وکړې او ډېر د سوغ لی دویل
پولیسو دی له ځانه سره ملګری کړی و او چه مجاهدینو کښې به کوم د کار سړی
و پولیسو به ورته وویل هغه راوله. د دوی یو ملګری چه د قرآن شریف حافظ
هم و پولیس په لاس کښې اخیستی و. پولیسو به چه د کوم سړی د نیولو اراده کړه
ده ته به یې وښوده دی به ورپسې لاړ هغه به یې د چندې په بهانه سرحد ته راګوز
کړو او د پولیس په حواله به یې کړو. ما ته دې قیدیانو مجاهدینو وویل چه دی یې
اوس بیا زمونږ د یو ډېر لوی کارکن پسې لېږلی که د هغوی د خبرو لوځه نبد وبست
وشي. دایې هم راته وویل چه په جیلخانه کښې یو منډل دی او سبا بل سبا د رهاکېږ
که ته یوه چټهي ورکړې دده کود حمیرکنله ته لنډ دی هغوی ته به یې ورسوي او زمونږ
نور ملګری به د دې مصیبت نه بچ شي. ما اول خو دی کار ته غاړه نه اېښوده
ځکه چه دا خو په جیلخانه کښې جرم دی خو چه فکر می وکړ چه دا خو د ې خلکو ته لوی
مصیبت دی نو بیا می خط ولیکه او چه په سبا له به هغه مومنډ رهاکېده په نو
بشپه می ورکړو. هغه چه رهاکېده نو هغه کاغذ یې د خپل ډېر یو ډ ی سره دویړی غوږ ز ول
دی بیا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلی نمبردار مومند لی دی هغه بیا به راوړ. ما هغه ته او د
چه دا کاغذ چېرته وو هغه اوویل چه زما پلره وه او ډیو دی سره می بیا موند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ دا کاغذ حکومت ته په لاس ورغلی وی نو لس کاله قید و . زمونږ د هزاره یو ملکوی یی د غه شال په یو کاغذ لس کاله قید کړی وو .

زه په جیلخانه کښی وم چه د کوهات څو تنه یی جیل ته راوستل یو یی تره او نور یی وریرونه وو د پښتو کلی او ښایسته ځلمیان وو هغه یی هم زمونږ سره په دی چکو کښی بند کړل . د جیلخانی د قاعده ده چه سهار وختی ملازم راشی قید یانو پسی ورلیری کړی راویی باسی جارو کانی یی په لاس کښی ورکړي ځای جارو کوی . دوی به یی وختی سهار د پوما په میاشت کښی راویستل ، دوی چه به جارو وهلو ته تمیت شو یو پنجابی سپاهی و هغه به په کونه لته ورکوه بوک به یی راوارول او کنځل به یی ورته کول نوما تری یوه ورځ پوښتنه وکړه چه تا سو په څه کښی بندیان یئ دویل چه صاحب څه وو ایو ما دی هر څه چه وی ووایه راته دویل چه په «غول مه خوره» مو جنګ کړی دی اوس د غه دی بندیان یو د شیطان لمسه ده اوپښتوه . ما ورته ووی چه هغه پښتو او شیطان مو ځان سره جیلخانی ته راوستی دی او که مو خپل ورور عزیز د پاره هلته پریښی ؟ ګوری دا تورمخی سپاهی در سره څه سلوک کوي ؟ ده ته مو هغه پښتو او شیطان نه لمسوی د خپل ورور عزیز هغه خبره زعمل به به وو او که دا شرمول ؟

نور سیاسی قید یان د ډیرهٔ اسماعیل خان جیل نه په چالان کښی راغلل ، یو ملک خدابخش وو او بل رمضان خان وو ، نور ورسره یو څو ملکوی وو . نور سیاسی قید یان په بارک کښی وو او زه یی په چکی کښی بند کړی وم هغوی سره یی یو ځای کید و ته پرښودم . عام قید یان هم تر یوی هفتی پوری په چکی کښی بند وی ، بیا یی تو نه راو باسی خو زه یی پکښی دوه میاشتی وساتلم .

سو دا ده فیرنگیانو زمانه وه - ده قیوم وزارت وه. او پاکستان جوړ شو
(c) ketabton.com: The Digital Library
ده موسو ... ورځې ... خبرو ...
ورسره ګډ نو دواړه د ... سخا وه. د عذروتي ده د ... نوی

زیاته لښوه خوځی ++

ډېره اسماعیل خان جیل ته بدلي:

دوه میاشتې پسې زه ډېرا اسماعیل خان ته چه د دوباره یا نو جیلخانه ده بدل کړم. د تللو په وخت کښې ما ته بېځي (زنولاني) ولګولې چه د ډېره جیل ته ورسیدم بیا یې هم رانه ونه ایستلې، هلته یې چکی کښې بند کړم او لړی وال مثل سیږدانی راوړی چه دا او تماکړه، خو دا ښه وه چه هغه ځنځیرو هلکي وي. نو اوس ما ولو کښې یې تکلیف نه وو

دجیلخانی قصه:

تاسو ته به یاد وی چه په «پښتون» کښې د جیلخانی په باره کښې یو مضمون «د شلمی پیړی ته تهذیب او زه په جیلخانه کښې» تر عنوان لاندی شایع کیده لیکن زه دبیا بیا ګوفتا رولو او ناوزګارۍ په وجه هغه مضمون سرته د رسیدلی نه و په مینځ کښې پاتې شوی و. چونکه زه اوس د هزارۍ باغ په جیلخانه کښې یم او ما سره څه کتاب د لوستلو دپاره نشته ځکه د کوم کتاب چه زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب راکوی چه ددی اجازت د لوستو تا ته نشته، نو ما خیال وکه چه ددی وخت نه څه فایده اخیستل په کار دی نو په دی وجه زه بیا هغه قصه هغې پسې د پوره کولو او سرته د رسولو دپاره شروع کوم او ورسره دا تجویز هم کوم چه ددې نوم به اینده د پاره «د جیلخانی قصه ګی» (۱۵- اکتوبر ۱۹۳۲ع)

ددي جیلخانی حالت ډېر زیات خراب و قیدیان، غریبان پکښې ډېر په کړاو اخته وو، د بله و بازار پکښې ګرم و چا به چه پیسې لرلی د هغه به پکښې څه ګوزاره کیده د بې پیسو بند یانو حال بد و، عجیبه خبره داوه چه ددي جیلخانی یوازې داروغه مشر نه و بلکه هسې یو ملازم د لته کل اختیار و او هر چا به خپل حکم چلوو د داروغه هیڅ رعب نه وُ د هغه حکم چا نه مانه ددې وجه داوه چه داروغه یو بوډا وُ په پنشن روان و پیسی به یې اخیستی چه د نوکری په اخر عمر کښې پېنځه پیسې پیدا کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله داوه چه دی په انګریزی نه پوهېده ، دی د سپاهی ګوری نه دا روغه شوی و وسپرنټنډنټ د انګریزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهېده نو د جېلخانی کاروبار ورته نائب داروغه ګنګارام مخکښې کاوه نو د نائب داروغه رعب په جېلخانه کښې د داروغه نه زیات و نو په دې وجه ها تو د جېلخانی انتظام ګډ وډ و . زه چه یې په چکی کښې بند کړم نو یو څو ته پېښوریان قیدیان ماته راغلل راته یې وویل چه مونږ به داروغه ته پیسې ورکړو چه تا د چکو نه راوباسی خو ما ورته وویل چه زه بلهای نه ورکوم ، چه بلهای ورکوم ضمانت ولی نه ورکوم . زه خو قیل نه یم ، زه ضمانت کښې قید یم .

د دې جېلخانی خوراک هم خراب و . هسې خو د ټولو جېلخانو خوراک خراب وی ځکه په حکومت د سپنې غلې دا خیستلو اجازه نه ورکوی خو دلته یکښې داروغه هم وهنه کوله نائب داروغه او نورو هم پکښې کانه وانه کوله . ما به خپله چکی اړه کوله . کومې چنې چه به د میده کولو د پاره ماته راوړې هغه به ټولې چینجو خوړلې وې . د قسم د پاره به پکښې د غنم دانه موندې کېدې نه شوه پاکولې به یې نه هم ځکه چه پاکېدې نه شوې که پاکولې ګلش بچو کې پاتې کېدل دا د چنو د دې قسم اوړو ډوډۍ به یې پخوله هم نه ځکه چه وزن کمېده په دې کښې به هم د قیدی غریب نه غلا کېده . دا ډوډۍ به په یو لاس کښې ول کېده نه ځکه چه ټوکړې ټوکړې کېده او په یو ته نو په د داړ و لاسونو کښې به د ډې اخیسته چرې د چنو ډوډۍ خوړلې نه وه په خوب کښې می لالیدلې نه وه بیا داسې ډوډۍ چه ېمې نه زیاته پکښې خاوره ې وې شخوند پرې نشی وهلی . ما به په ډېر کوښښ ایله ټوکړه وخوړه اخر پرې ناجوړه شوم ، د دال او ساګ به یې څه ذکر کوم . په جېلخانه کښې څوک ناجوړه شی هسپتال ته یې بیایې خو زه سیاسی قیدی وم ، زما د پاره هسپتال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه و، زما په نصیب دا یوه توره کوټه رسېدلې وه چه شپه او ورځ به پکښې یوازې پر
وم. ډاکټر به راته دارو درلوده راوړل او سپرنټنډنټ به می په ورځ کښې یو ځل خبر اخیسته، څ
ورځې پس جوړ شوم. زه په دې جېلخانه کښې یوه نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه
کښې زما خلوېښت پونډه وزن کم شو. غاښونه می خراب شو، وری می وتښتېدې، و
به تل جاري وې. د خراب خوراک او د سبزۍ د نشتوالي په وجه می په وریو پایوریا
ولګېده. د خراب خوراک په وجه په ټولو قیدیانو یو قسم مرض لګېدلی و چه هره ورځ به څل
پنځه مړه کېدل چا یې پوښتنه هم نه کوله ځکه چه قیدی د پرنګیانو په حکومت کښې انسان نه ګڼ
کېږی او د ډنګر غوندې سلوک ورسره کوی که د سړی سپی مړ شي نو تحقیقات دی
ورسره ښکاره کړی لیکن د قیدی خوار مړه د هیچا هملار دی نه وي. چه مرض زور شو نو
نټنډنټ سره فکر پیدا شو او د مرض د مخنیوی د پاره به یې کله ناکله دوره، د ...
پرنګیان هم مشوره له راغوښتل، لیکن مرض په مشوره نه کمېده او نه به چېرې کم شی. م
ټول د خوراک د خرابوالی نه پیدا شوی و او هغې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا کو
وای. "جېل والاو" کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چه کوم مع
خوراک د دوی د پاره منظور کړی و هغه به یې هم دې غریبانو له نه ورکول سپرنټنډ
هم عجیبه دي او بیا چه انګریز وی هغه خو بېخي ناخبره وي چه کوم طرف ته یې "جېل
بیایي په پټو سترګو روان وی او بیا داسې سپرنټنډنټ لکه دا چه و. د قیدیانو
خاص د پښتنو قیدیانو دښمن وکو. سپرنټنډنټ ته پښتو ژبه نه ورتله حتی اردو هم
شش به یوه انګریزی پوهېده او پښتنو غریبانو له اردو نه ورتله پاتې خو انګریزی.
ورځ عجیبه قصه وشوه څوک چه جېلخانې ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چه خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي تللي هغوی ته به معلومه بتي چه دهرګل (دوشنبي) په ورځ سهار وختي قيديان پچپلو بار کوټو کښې په لين کښېنوي سپرنټنډنټ او نورجيل والا په ګرځي صحت، جامې، صفايي او نور حالت يې ګوري که د چا عرض وي هغه هم اوري . په دغسې يوه موقع يو قيدي پاڅيدلی دی او د جيل والاو د لاسه شکايت کړی دی چه وهي مې نکوي مې شرموي مې، ګنځي مې رشوت رانه غواړي زه غريب سړی يم زه روپۍ له کومه راوړم چه دوي ته يې ورکړم ؟ نو سپرنټنډنټ خپلي عملې ته وکتل چه څه وايي ؟ هغوی ورته وويل چه صاحب دی دغمو دوه ی د غواړی اوکوره غواړی نو سپرنټنډنټ قيدی ته ووې « نونو » قيدي غريب بيا ورته خپله قصه تېره کړه هغه بيا د خپلي عملې ته پوښتنه وکړه دوی بيا ورته ووې چه صاحب کوره او غوري غواړي نو سپرنټنډنټ قيدي ته لښته خوځوی او ورته « نونو » وايي . قيدي د بېرکو بنسبن وکړو چه سپرنټنډنټ پخپل مطلب پوه کړي خو هغه پوه نه شو نو اخر يې حکم وکړو چه دا بد معاش دی، بوځئ په چکۍ کښې يې بند کړئ هو سې بنکرګا ته غوږ يې بايلود .

د سپرنټنډنټ د راتلو په ورځ سپرنټنډنټ په خصوصيت سره د تشيو معاينه کوې نو په دغه ورځ د قيديانو ورځ د بېره بده وي د چا چه معده کمزوري وي هغوی ته د بېر کړاو وي ځکه چه يو ځل د تشيو صفايي و شي تر څو چه يې معاينه شوی نه وي ځوک پکښې نه پرېږدي چه پکښې کښېني نو که په دغسې وخت کښې قيدي ته حاجت پيښ شي که جرئت ولری خود چانه پوښتنه نه کوي منډه کړی تشي ته ننوځي خو دی لا ناست نه وي چه نمبر داري په ځټ سور وي او که بې جرائته وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوځل دوه خواجازه وغواړی خوعلاوه پر دی چه اجازه نه ورکوی سپه یي سپک هم کړی. ماپخپله د پر غریبانان لیدلي وی چه هرڅه تری پرتوک کښېنی تللي دي ویل، سپکښل او دا سپکل خو پر پېړده دا هغه د بی شرمۍ ساعت وي چه خدای دی چا ته نه ښيي . انګریزانو چه مونږ له کوم قانون خوجوړکړی دی د ظاهرداری د پاره یي جوړکړی دی او د نیاته د دوکې د پاره. په دې قوانینو نه پخپله پرنګیان پابند دی او نه یي ملازمین .

زه چه څه وخت ناجوړه وم نو ماله به یي پي او وريجې د خوراک له پاره راکولې یوه هفته پس چه زه جوړ شوم او د هسپتال نه د س چارج شوم (روتم) ، نو بیا زه وم او د جیلخانی هغه پخوانی خوراک خو د اکتر چه زما حالت او کمزوروتیا ته کتلي و د هسپتال نمبردارته یي حکم کړی و چه ده له هر ماښام لږ قدری د هسپتال د پیوټو ورکوه . زه د ماښام د لمانځه و روسته وظیفه کوم په وظیفه ناست وم چه یو سړی راته اواز وکړو چه وروسته مي وکتل نو د کوټکۍ د جنګلي سره نمبردار ولاړ دی راته یي ووېٸ چه بالتهي دې راکړه چه پي مي درته راوړی دي زه د خپلې کاړی نه راپاڅېدم او پوښتنه مي ترې وکړه چه دا پی دې له کومه راوړی ؟ هغه جواب راکړو چه بابو صاحب حکم کړی چه هر ماښام څه قدرې پي تاته راوړم ځکه چه ته کمزوری یي ما ورته ووې چه دا سرکاری مقرری شوي دي که د اکتر صاحب له خپله طرفه مهربانی کړې ده هغه ووې چه دا د بابو صاحب مهربانی ده ماوې د اکتر صاحب له خپله کوټه راليږلی دی که د هسپتال نه يي راليږلی دی ؟ وي ويل چه د هسپتال نه ماورته وي چه ته خپه کېږه مه ، د اکتر صاحب ته مي هم د پېر د پر سلام وایه او ورته وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د دي مينې، محبت او مهربانۍ زه ډېر مشکور يم خو زه دا چې اخيستلې
نه شم. د دې خبرې په اورېدو نمبردار ډېر حيران شو او وې وې چې ولې؟ ما ورته
وويل ځکه چې دا زما حق نه دی پردی حق دی او پردی حق خوړل خو حرام دي
هغه وويل چې دا څنګه پردی حق دی؟ ما ورته وويل چې دا چې په هسپتال کښې د
کمزورو او مريضانو د پاره مقرر شوی دی، د هر مريض برخه مقرره ده، زما
د پاره مقرره برخه نشته نو ته به ياد دي په ځای د نورو مريضانو په پيو کښې اوبه
اچوې چې د پيو اندازه پوره کړې يا به د هر مريض نه يو يو ګوټ کموې دا دواړه
طريقې ښې نه دي. نمبردار چې دا واورېدل غلی شو او لاړ. يوه ورځ دا نغوږ صاحب
راغی او ما ته يې وويل چې ورځ په ورځ کمزوری کېږې پس د دې ستا د ډوډۍ
انتظام زه کوم زما له طرفه به زما له کوره تا ته ډوډۍ راځي، ما د هغه ډېره شکريه
ادا کړه او دا خبره مې ورسره ونه منله ما هغه ته وويل ستا ډوډۍ زما خپله ډوډۍ
ده خو که سبا ته د دې جېل نه بدل شې يا زه بدل شم نو بيا به څوک د ښې ډوډۍ
انتظام راته کوي؟ خو زه يم او دا د جېل ډوډۍ به وي او س خو لا ښه دی ورسره
عادي اموخته شوی يم او بله دا چې هغه کار چې سړی يې په ښکاره نه شي کولی او
پټ يې کوي، سړی کمزوری کوي او د خپلو اصولو نه يې باسي او په سړي کښې وېره
او بزدلي پيدا کوي نو ما ورته وويل چې زه ستا د مهربانۍ قدر کوم خو دا څيزونه زما
عملي مقصد ته نقصان رسوي. نو معافي غواړم په جېلخانه کښې په دغسې کارونو
سړی ډېر کمزوری کېږي ځکه چې يو سړی خپل خواهشات او ضروريات کمولی
شي هغومره به ارام او خوشحاله وي هيچا ته به محتاج نه وي، د غه شان يو ځل دا نغوږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب راغی او ما چکی ته او ویل نو هغه ما ته او وئیل چه دا چکی مه او ره وه په دی جیلخا
کښی دوه ویشت سوه قیدیان دی، زه به خدای له څه جواب ورکوم چه دا یو سیاسی
قیدی چه زما په لاره روان وو په هغه دی هم چکی (میچن) او ره وله، ما ورته او وئیل چه
دغه مخانخ چکی کښی دغه قیدی ته ورکوره، دی د قتل دا کو مجرم دی، په دی کښی
جیل ته راغلی دی او دلته د داسی ناپاک مقصد د پاره چکی اوروی، او زه چه په دوه
نیک مقصد راغلی یم نو زه دی نه اوروم. چه داروغه صاحب پوه شو چه دی خو چکی اور
وی نو بله ورځ یی ماله اوره راولیږل او لوړی غوندی دانی هم ورسره وی، او دیی ویل
چه صیب (سپرنټنډنټ) راځی نو دا اوره وه، ما ورته وویل چه زه داسی نه کوم که صیب
زما نه تپوس وکړی چه تا له څه د سړکوی نو زه دروغ نه وایم نو زه به وایم اوره. دد
جواب کښی را ته جمعدار وویل چه بیا خو به زه مات شم. ما ورته وویل چه ځکه خو درته
وایم چه دامه راکوه او بله دا چه دا د سړی ذره کښی وېره پیدا کوی.

دجیلبد معاشی:

د دې جیلخانی اخلاقی حالت د ډیر پوتی و نه د هلک، نه د ځوان، او نه د بو
عزت پکښی ساتلی و. هر سړی به په وېره کښی و ځکه چا چه به گنکار ام او د چکی جمعا
راضی کړل په هر چا چه به یی هر څه زړه غوښتل هغه به یی پری کول. زما په مخکښ
ځینو کسانو پوری په دوه روپی خیل د ښمنان شه هولی دی په دوه روپی دیی هلکان
شپی تیرولو د پاره خپلو کوټو ته بیولی دی حال دا چه د جیل په قانون کښی د هلکانو
سره یو ځای بندول منع دی. ما یوه ورځ داروغه صیب ته او وئیل چه ته خو مس
یی. د ډیر نیک سړی یی، با نګو نه وایی او امامت هم کوی، لیکن ستا په جیلخانه کښی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بچو عزت محفوظ نه دی، او زه چه په پېښور جېل کښې وم، هلته دا روغه هند و دی لیکن هلته د پښتنو د بچو عزت محفوظ ؤ. په دې جېلخانه کښې ما پخپلو سترګو داسې واقعات ليدلي دی چه ليکل یې شرم ښکاري. شراب وکباب به پکښې عام وو، د پېسو والاو پکښې سزی چرچې وې او څه چه به یې غوښتل هغه به یې کول چا سره چه به پيسې نه وې د هغوی د حاله خبر مه شئ، د د هلو ټکولو او شړمولو نه علاوه چېرته به چه سخت کار هغه به یې په دوی کولو جېل والاو د پيسو حصولو د پاره عجيبه عجيبه طريقې جوړې کړې وې يوه ورځ يو ښوځي راغي ما ته یې وې چه زه کلي ته چيټي لېږم راته وليکه زما ورته ووې چه چيټۍ د څه د پاره لېږې ته زړه غوني شووی ډیل چه پلار ته چيټي اليکم، ما ته معلومه ده چه زما پلار غريب دی هغه سره څه نشته خو زما ښځه والا هغه دې خرڅه کړی ما ته دې روپۍ را ولېږي. زه ورته په قار شوم ما وې ته شرمېږې نه چه دا خبره کوې هغه راته ووې چه خانه ته څه خبر يې زه چه جېل ته راغلم او په چکۍ کښې يې بند کړم شل سيره داني يې را کړې چه دا اوړه کړه هغه ما ښې اوړه کړې چه جمعدار راغی ویل یې دا خو دل دي را ايسار يې کړم او تر هغه يې وهلم چه دی را باندی سترې شو هره ورځ راته وايي چه پيسې را وړه که نه تول عمر به دې دا حال وي زه دو مره نامرده نه يم چه مشقت نه شم کولی هر کار چه را وسپاری په ډېره ښه طريقه يې کوم خو دوی د پيسو د پاره څه نه څه بهانه کړي په وهلو وهلو يې راته سر ګنجې کړو د جېلخانې تول سخت کارونه زما په نصيب دی سره د دې هره ورځ وهل خورم اوس راته وايي چه صاحب ته دی پېش کوو او په بېتونو دې وهو داد بيتونو وهل راته شرم ښکاري ځکه تا ته راغلم چه پلار ته مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خط ولیکه که څه داشی او ددې بلا نه خلاص شم . ډېر کسان جېل والا و د پیسو د پاره په
دی طریقه مړه کړی دی داکوم کسان چه له جېلخانو نه تښتی یا بد معاش شی د دې
وجه هم اد جېل والا و سلوک دی چه دې کارونو ته تیار شی . په جېل کښې د دوه ډولو مزې
وي یو د پیسه دار و بل د بد معاشانو . بله داچه د قیدی د خوراک حال هغه وی چه
مخکښې می درته بیان کړو او کاډېری د غوایانو په شان کوي کولو ګان (د تېلو کانی)
اړت ، همېچن او نور ډېر داسی سخت کارونه چه د انسان د توان او شان مناسب
نه وی پری کوي . څو مره ذلت او سپکا وی چه ما په جېلخانو کښې لیدلی دی زه
په دعوه سره ویلی شم چه داسی سلوک به په دنیا کښې هیڅ وحشی نه وحشی قوم د
خدای د مخلوق سره کړی نه وي .

قانون . قانون نشته د هر یو ټکی او حاکم چه څه زړه وی هغه کوی او دې
ته قانون وایي ، نور ملکونه یو قانون لري . زمونږ په ملک کښې د یو ټکی د پاره بېل
قانون و او د ډمی د پاره بیل د سرکاری ملازم د پاره بېل قانون و او د رعیت د پاره بېل
د مالدار د پاره بېل قانون و او د غریب د پاره بېل . د انګریزانو قانون داسی دی
لکه د موم پوزه چه په کومه خوا یې اړوی ، هغه خوا اوړي .

په یوه وړوکی کوټه کښې د شپږو ورځو د تنهایي قید په وجه زما وزن
ورو ورو کمېدو او صحت می خرابېدو چه اخر جېل والا مجبور شول چه د دی پرده
نشینی نه ژوندون می را وباسی . یوه ورځ سپرنټنډنټ صاحب داغی او را ته یې
وویل چه اینده ته په کارخانه کښې د ورځی کار کوه او د شپې دې خپلی کوټه کښې اوده
کېږه امید دی چه د دانه د ویستلو د پاره به دی هم ډېر ژر انتظام وکړم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمامشقت :

د دې پرده نشینۍ (کوټه قلفۍ) نه چه را ووتم کارخانې ته یې بوتلم دا یوه لویه کارخانه وه په سوونو قیدیانو به پکښې کار کولو او قسم قسم څیزونه پکښې جوړیدل زما کار لفافې د پاکټونو) جوړول وخو ما به ورسره د کلې کار هم کولو ځکه چه زما ورسره شوق و او دا مې خیال و چه سړی ته یو کسب زده کول په کار دی چه ځان ته پې معمولي نفقه ګټلی شي او د احتیاجه خلاص وي زما استاذ د بنو یو ملک و د پېرشریف او ښه سړی و، ښه خویونه او شرافت پرې ختم و او پخپل کار کښې هم ډیر ماهر و ماسره یې ډیر زیات رالیسته، په څو ورځو کښې خامتا او د بوردارې تولیې (روما لونه) او دل زده کول که چیرې زه د دې جیلخانې نه بدل شوی نه وای او پکښې پاتې شوی وای نو ما به په دې کار کښې مهارت حاصل کړی وای. زه چه څه وخت د دې جیل نه بدل شوم نو زما په زړه کښې لس دا یو ارمان پاتې شو چه دا کسب رانه نیمګړی پاتې شو او کمال ته مې ونه رسولو.

زما بل استاذ د بها د ر کلي یو ملا صاحب و چه د لفافو سکښتلو او جوړ ولو چل یې راته ښودلی و، دی هم ډیر ښه سړی و. کله کله به یې په کارخانه کښې کوپې پخولو یوه ورځ یې کوپې باندې کړې و سپږتګه نت داغي، په کارخانه کښې بوی و، ډیر یې اخوا دې خوا وکتل خو بالتهی یې پیدا نه کړ و چه سپږتګه نت لاړ و کوپې تول سوزیدلی و استاذ مې ډیر خپه شو خو څه یې کولی شول؛

ورو ورو د جیلخانې د خلکو تلل راتلل راسره پیدا شو او په لږو ورځو کښې راسره ډیر کسان بلد شول. په جیلخانه کښې هر قسم خلک موندې شي که بد کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکښې وي نو د پرښه کسان هم پکښې وي بلکه اکثرېي ښه خلک وي، که جېل والا يې
خراب نه کړي. زه د خپلې تنهايي قيد په وجه هم پوه شوم، جېل والا تل دا کوښښ
کوي چه سياسي قيديان د اخلاقي قيديانو نه بېل وساتي ځکه چه د دوی سره دا وېره
وي چه سياسي قيديان زمونږ د بدعمليو نه خبر نه شي او مطلب دا چه اخلاقي قيديان پوه
نه کړي ځکه که دوی پوه شي بيا خو د جېل والا وو دکان سړېږي. په دې جېلخانه کښې د
رشوت بازار ډېر تود و او په رشوت هر شی کېدی شو د ساده او خوش باوره پښتنو
د حصولي يوه ذريعه نه وه، دې چالاکو جېل والا وو د دوی پوړا تولولو د پاره قسم قسم ذريعې
او طريقې راايستلې وې په ټولو کښې ذليله او مکروه طريقه د يو شريف او عزتمند سړي
بې عزته کول وو لس روپۍ به دې چه ګنګارام له ورکړې چه څوک به دې خوښ وو هغه به
يې پرې شرمولی شو. يو سړي به ګنګارام له ورغی لس روپۍ به يې ګنګارام ته په کوټو کښېښودې
او ورته به يې وويل چه فلانی شرمول غواړم هغه به روپۍ په جيب کښې واچولې او د
يو څو نمبردارو سره به راروان شو هغه سړي ته به يې څه بهانه جوړه کړه او نمبردار
ته به يې حکم وکړو چه پرتوګ يې نه و باسه، د غه شان به يې هغه خوار بې عزته کړو
د دوی پوکتلو دا طريقه ډېره کامیابه وه ځکه چه نن به تا زه په ګنګارام بې عزته کړم
سبا به ما کور ته چېټی لېږله او روپۍ به مې راغوښتې يا به مې ملاقات غوښته
بيا به ما ګنګارام ته روپۍ ورکړې او د خپل بدل اخيستو په غرض به مې ته
پرې بې عزته کړې. کله کله به په دې د پښتنو په مينځ کښې جنګونه هم کېدل.

جېل کښې پرې جنبې:

د بدقسمتۍ نه په دې جېل کښې د پښتنو په مينځ کښې پرې او جنبې وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دوه ډلې وې يوه ډله د پېښور و او بله د کوهاټ، بنو او ډېره والو وه، د دې ډل بازيو نه به هم جېل والا وو هم ناجايزه فايده اخيسته او په معمولي خبره به يې دوارو ته اشتعال ورکولو او په کور کښې به يې جنګول، د جنګ نه پس به يوه عجيبه تماشه جوړه شوه، هغه کسان چې څه بود به پرې کېده هغه به يې په چکو کښې بند کړل پيرې به يې پرې ود، ولې چې يو د بل له حاله خبر نه شي او تنګ دا تنګ به يې پرې بند کړو هسې نه چې څوک يې له حاله باهر خبرونه لېږي. دلالان به يې ورپسې کړل په ورځ کښې به يو ځل دوه ور تلل او قسم قسم خبرې به يې ورته کولې او هر يو يې ويرولو چې بس مقدمه په تا جوړه ده يا به پهانسي کېږې او که نه عمري خوشې. د پر قيديان د ربانډې دليدلو شهادت ورکوي فلاني مړ شو د فلاني هم حالت ښه نه دې مړ کوني دې که څه کوي شي دا دې وخت دې که نه لاړې غرق او ډوب شوې. په قيدې غريب به هيبت راغی کور ته به يې خپلو خپلوانو ته تار ورکړو چې هلې روپۍ راوړئ د چا خپلوان چې به زر راغلل او روپۍ به يې راوړې که هر څو مره به ګنهګار و هغه به خلاص شو ليکن خواره خواري د هغه چا وه چې پيسې به يې نه لرلې، اکثر به د پيسو ګنهګار خلاص شو او بې ګناه، بې پيسو کسان به چالان شول. څو مره به چې زه د جېلخانې د حاله خبر بدم هومره به مې د ښتنو مظلومانو په حال زړه بد بدېدو. ما به شپه او ورځ دا فکر کولو چې د دوی د بچ کولو د پاره کومه لاره او طريقه اختيار کړم اخر مې د ځان سره دا فيصله وکړه چې د دې دوارو ډلو مشران ليدل په کار دي او دا کوښښ په کار دی چې د هغوی سره خبرې وکړم او هغوی د دې بدو کارونو او د هغو د نتايجو نه خبر دار کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دابتدا نه داعقیده وه چه پښتون ډېر ښه قام دی ډېر زر یې اصلاح
کېدای شي په شرط ددې چه څوک یې پوه کړي. دا ئن چه دی په داسې بدحال کښې
دی د دې وجه دا ده چه څوک یې غم نه خوري او نه یې پوهوي. په دې جیلخانه کښې
د رانیزو یو بوډا کاکا و نوم یې نصیر و. هغه زه یوه ورځ چایو ته وبللم زه د دې
قسم دعوتونو طرفدار نه یم ځکه چه سړی کمزوري کوي لیکن د هغه د سپینې ږیرې
له خاطره ما دده بلنه ومنله دی هم په دې کارخانه کښې و. د دریوا و نوار و په کار
ښه پوهېده زه یې پخپله کارخانه کښې وګرځولم او خپل کسب او هنر یې راته وښودۀ
چه په لیدو یې زه حیران شوم ما ورته وویل چه کاکا افسوس دی چه مونږ پښتانه
د بل د پاره ځنګه ښه ښه کارونه کوو خو ځان له هیڅ نه کوو د اکوم کسب او هنر چه
تا زده کړی دی که چیرې یې بهر هم جاري وساتی نو ډېره فایده به ترتا نه او قام ته
ورسوي هغه ماسره وعده وکړه چه بهر به یې هم جاری وساتم اخو کله چه ۱۹۲۹ ع
کال کښې زه د رانیزو په دوره تللی وم کاکا مي ولید و چه کار یې لا شروع کړی نه و ا
په دې کښې چای راغله چای مو وڅکله. زه د دوی بې باکۍ ته حیران وم و دو غونډۍ
مي نصیر کاکا ته وویل تا سو چه ښکاره دا کارونه کوئ د جیل والا ووته و نه ډېرېږۍ نه
نو هغه په خند اشو راته یې وویل چه خانه ته لا نوی یې د جیلخانې په حالت خبر دار
نه یې په جیلخانه کښې چه پیسې ورکوې څه چه دې زړه غواړي هغه کولی شي زه
خوغریب سړی یم چا ته پیسې ورکولی نه شم دا ته چه څه وینې دا د جیل والا و مهرباني
ده چه سږ کال یې ما ته د نسوار او تماکو ټیکه راکړې ده زما کوزاره هم پرې کېږي
دوی ته هم څه ورکوم او زما د دې ورونو هم راسره وخت تېرېږي. زه د دې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورېدو حیران شوم او ورته مې وویل چه کاکا! جېلخانه او تهیکه داری ؟
غه راته وویل چه دلته د هر څیز تهیکه داري وي او داتیکې هر کال باقاعده
لېږي او لیلام پرې کېږي . دلته د ګودرو ، غوړو ، وریجو ، تماکو ، ګزارو ، پیو ، غوښو
ورو شیانو د پاره بېله بېله تهیکه ده . د چای څکلو نه وروسته ما هغوی سره د
ستنو په بې اتفاقی خبری وکړې ، د پړو جنبو او جنګونو نقصان مې ور وښوده .
وی پوه شول چه بې شکه دا ډېر خراب کارونه دي ما ورته ووې چه خراب دي
اسوله په کار دي چه خپل نور پښتانه ورونه پرې پوه کړئ او دد ې کارونه لې
کړئ . زه چه تری را رخصتېدم ما ته یې د ګزارو او تماکو ستور وښوده ما ته
یو ډوی ته یو ځای وښود ه چه دلته څه شی شته که نه ؟ هلته هیڅ نه معلومېده
ره محکمه وه هغه ځای یې لږ وکنستلو یو بر غولی را څر ګند شو لاندې ترې لو یه چاتی
په چاتی کښې د ګزارو قسم قسم پوډری وې د دوه انونه تر اتو انو پوری به یې
غولې . ما ورو وزو په خپله کارخانه کښې کار شروع کړو او هر پښتون سره چه به مې
ات کېده ضرور به مې د پړو جنبو ذکر ور سره کولو . د ځو مره کسانو سره چه ما دا خبره
ده په هغوی کښې یو هم داسې نه و چه د دې خبری اثر ور باندې نه کېده هغوی
ورو دا خبری محسوسولې او په کښې خوربدلې . یوه ورځ د بنو یو خان چه ما سره
ې کارخانه کښې و زه یې مېلمه کړم او یو لوی ښانک شیره یې راله پخه کړه په جېلخانه
ں د بنو والو شیره ډېره خوښه وه او ګران مېلمه ته به یې په خوله ما سره یې څو کسان
مېلمانه کړي وو ، دا کسان راته اکثر د رسوخ خاوندان او د ډلی د سرسړی
مېدل . د ډوډی خوړلو نه پس ما هغوی ته وویل چه زه تاسو سره یو ضروری

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره کول غواړم په ښه شان یې واورئ او چه څه درته مناسب ښکاري هغه جوا
به راکړئ ماورته وویل زه چه له کوم وخته دې جېلخانې ته راغلی یم او ما ته کوم حالا
معلوم شوي دي نو زه په دې نتیجه رسېدلی یم چه دلته د پښتنو ډېر بد حال دی د
قسم ظلمونو او رشوت نه علاوه د یو پښتون عزت محفوظ نه دی، ما اورېدلي دي چه
پښتون د بل د شهولو د پاره جېل والاو له بډې ورکوي او خپل د یو پښتون پری شه
لیکن دا هم اورم چه سبا هغه پښتون بیا د بل د اخیستلو د پاره همدا کار کوي او دا سلسله
ډېره موده دلته جاري ده تاسو ورته لږ ښه ځیر شئ په دې کار کښې زمونږ د د
او اخرت څومره زیان دی؟ که جېل والا دا کار ونه کوي خو د خپلو بډو او پیسو د پاره کو
او که ته یې پکښې ده او زمونږ خو پکښې سراسر زیان دی، مالونه راته لاړل، عزت را
لاړ نن ته زما په بې عزتۍ مال ورکوې سبا زه ستا په بې عزتۍ مال ورکوم، په دې طر
په یو پښتون یو دی هم حیا پاتې نه شوه. بله خبره چه ما ته معلومه شوې ده دلته پښت
په دوه ډلو تقسیم شوي دي، یوه ډله د پېښوریانو او مردان والا و ده او بله ډله د
تهیانو، بنو والو او ډېره والو ده، او اکثر په وړه وړه خبرو پخپلو کښې جنګونه کوي او
جنګونه یې په هلکانو وي. زه به تاسو ته یوه خبره وکړم که فکر مو ورته وکړ او زده
پر یو ته مونږ او تاسو به د دې ذلت نه خلاص شو مونږ ټول پښتانه یو قام او یو
یو د یو بابا اولاد یو، زمونږ عزت او ذلت یو دی. که چېری مونږ د رسول الله ص
علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړو: د چه په ځان دې څه پېرزونه وې په بل یې هم
پېرزو کړه.. نو ډېر زر به کامیاب شو. مونږ چه د خپل پښتون ورور سره د هر ښه
اراده وکړو په کار دی چه د لږ ساعت د پاره په هغې غور وکړو او خپل ګریوان کښې وک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږی دا کار بل څوک ما سره وکړی نو زه به ډېر خوشحاله شم که څنګه؟ که چېرې زه پړی
شحالیږم نو هغه کار کول په کار دی او که زه پړی خپه کېږم نو به په کار دی چه دغه کار
ښ و نه کړو . بلکه دا چه مونږ پښتنو کښې که یو سړی بل کار وکړی نو په دې وجه د هغه
ړتیا په کار نه ده چه دی پېښوری دی یا بنو وال دی، یا کوهاټی دی، یا ډیره وال
ی، او زما د علاقې دی . د بدکارو او بدچلند و خلکو ملګرتیا نه ده په کار که په ځان
ونږ ورور هم وی ځکه چه د دی د لاسه قوم او سوسایټۍ ته نقصان رسیږی او
ی خلک تمام تباه کوی .

مونږ ته په کار دی چه همیشه د حق او ښو خلکو ملګرتیا وکړو که په مونږ کښې یو سړی
کار وکړی مونږ ټولو له په کار دی چه د خپلی ورورۍ او عزیز ولۍ نه یې وباسو که هغه
وال وی، که پېښوری وی، که کوهاټی وی، که ډیره وال وی، که مونږ په رښتیا په
لاره روان شو نو زر به هغه کسان چه په بد ولاړ روان دي او د چا له لاسه چه پښتانه
ی مصیبت اخته دی د خپلو بدو کارونو نه به واوړی . دا ځکه چه پښتانه په بدو ولاړو
ن دی د دې وجه دا ده چه مونږ د ښو او بدو فرق نه کوو او نه څوک شته چه د ښو
بدو په فرق مو پوه کړی . یو بدعمله سړی چه وینی چه زما په بدعملی کښې ملاتړ کیږی
هغه به ولی د خپلی بدعملی نه لاس اخلی او که مونږ د ښو بدو فرق وکړو او لکه چه
ماخوستن په لمانځه کښې د خدای سره د عهد کوو چه: «وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ»
څوک چه ستا نافرمانی کوی مونږ به هغوی پرېږدو کوم کلی به ور سره نه کوو . که دا وعده
ای کړو پښتون به یکدم بدل شی . نو مونږ ته په کار دی چه په دې خبر و هر پښتون
رو او دا خبری د هر پښتون غوږ ته ورسوو . په دې مو دعا د خیر وکړه او دیوبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته رخصت شو.

په دی مینځ کښې بنو خیبو دمردان د یو هلک په سر ګنګارام ته یللې ورکړی او هغه یې بی عزته کړی و، په دې خبره پښوریان ډېر خپه شول او جرګه یې وکړه چه ګنګارام ته د خپل بدل اخلو او د جنګ د پاره یې ورځ مقرره کړه چه خبر شوم ورغلم منت زاری مې ورته وکړه چه مونږ ته دا کار کول نه دی په کار. په ډېرو خواردمې هغوی له منع کړل هغه هلک له مې هم ډېر تسلی ورکړه او په کور کښې مو دا فیصله وکړه چه په د جېل کښې خو پوښتنه نشته او سپین ږیرې د دې خبرې پوښتنه نه کوی، ښه به دا چه په انګریزی کښې یو درخواست ولیکلی شی او د ګنګارام په سر د پیټی کمشنر ته شکایت وشی. درخواست تیاره او د پیټی کمشنر ته ورکړی شو، لیکن د پرنګی په حکومت کښې مظلوم د پاره انصاف نشته، بلکه دا چه داسی واقعات پیدا شی نو بیا پرنګیان پرې دخپلې محکمې د بدنامی له خاطره پرده اچوی د انصاف فکر لا نه شی او په اتفاق سره دخپلې محکمې د صفایې کوښښونه او تجویزونه شروع کړی او س هم دا حال دی حقیقت دا دی چه پرنګیان خو د لته په دې ملک کښې د اصلاح ترقی او انصاف د پاره نه دي راغلی دوی خو د لوټ، تباهی او بربادی د پاره راغلی دی ولی په ټولو محکمو کښې د وړو کی نه تر لوی پورې ټول افسران غله او بلوې خواره دی بې د بلو او ډالی نه پرې څه کار کیدی نه شی. دا ټولې خبرې پرنګیانو ته مخې معلومې وی. معلومې څه پخپله یې پکښې شریک وو نو اصلاح به یې څنګه کیدی شي؟

ګنګارام ته چه څه وخت دا معلومه شوه چه دی خو پښتانه په سمه لار روانوي او زما د کاندارۍ کښې فرق راولي نو فوراً یې زما په سر سپین ږیرې نت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکایت وکړو او زما بر خلاف یې لویه قصه له ځانه جوړه کړه اوزه یې بیا په سپږنتهنله نټ په هغه توره او تنګه کوټه کښې واچولم. د ماشوله لاسه می خوب لی نه شو داسې څه خیز راسره نه وچه ځان پکښې د ماشونه پټ کړم کمبل راسره خو کمبل په ګرمۍ کښې اغوستل ګران کاروي. دشپې به هیشه تیاره کښې کښیناستم خېلم، دلوم دچچلو وېره به راسره وه دشپې به مې د روند په شان پنه را خیسته دې خوا اخوا به مې وهله سحر چه به را پاڅېلم یو دوه لومان به مړه ته وو، قید یان ع بیابانان خدای پاک پخپل فضل له دې بلا کانونه ساتي.

جیل کښې زما ګناه:

سبا وختی سپږنتهنله نټ داروغه او کنګا رام د ننه زما چکې ته رانوتل سپږنتهنله نټ سترګې بدلې وې او دخبری نه یې داسې معلومېده چه سړی دیر به دی په لاس کښې یې یوه لویه پرپره وه هغه یې ماته واورولو بیا یې راته وویل د جیلخانې په قانون کښې داسخت جومونه دي زه ستا بر خلاف مقدمه چلول ارم، زما بر خلاف یې دا الزامونه لګولي وو.

ته یو سخت باغی یې او په جیلخانه کښې بغاوت کوې، ته د جیل ملازمانو ته یغ کوې چه سرکاری ملازمت کفر دی، ستا ددې تبلیغ په وجه ددې جیل جمعدار نتعفا ورکړې ده، ته به قید یانو کښې پراپګنډه کوی او په جیلخانه کښې د بغاوت وکوښښونه کوې.

ددې خبرو په اورېدو ماهغه له جواب ورکړو چه د مقدمې په باره کښې هیڅ نه وایم تاته چه څه مناسب او انصاف ښکاری هغه وکړه لیکن داخبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه چاتانته رسولي دي رښتيا نه دی بلکه بالکل غلطی دی . زه دا خبره منم
یو جمعدار زما په وینا استعفا ورکړې ده ، لیکن دا معامله داسې نه ده تخنګه
در رسول شوې ده . درسته خبره داده چه یوه شپه د دغه جمعدار په ماب
پیره وه هغه ما سره په خبرو خبرو کښې داووېل چه زه بال بچ دار یم او
تنخوا لږه ده ګوزاره می پرې نه کېږي ، کله نا کله قیدیان پخپله خوښه بې زما
نه څه نه څه راکوی ، زور زیاتی پرې نه کوم د اسلام په موجب دده پیسواخي
څنګه دي ؟ ما ورته ووې چه داپیسې روا نه دي ځکه چه هغوی تالته حاجتمند
رضا اورغبت خو به هله وی چه بهروي او تا ته یې حاجت نه وي بیایې تاله د
ښه به داوی چه په دی خپله تنخوا ګوزاره ورکړې : ده راته ووی چه په تنخه
می ګوزاره نه کېږي نو ما ورته بیا ووې چه د نوکرۍ په ځای څه روزګار شروع
شاید چه په هغې کښې دې ګوزاره روانه شي که زما او س هم خوک د غه شان پو
وکړي ، زه به د غه جواب ورکوم پاتې شول نور الزامونه بالکل بې بنیاده دي بې ش
ما قیدیانو ته تبلیغ کړې دی لیکن د دې د پاره نه چه د جېل د قانون خلاف د
وکړي یا دې بغاوت وکړي بلکه ما هغوی تل مجبوره کړي دی چه جګړه او فساد
مه کوئ خپل مشقت کوئ او چاله رشوت مه ورکوئ هر کله چه دا خبرې س
جېل د افسرانو په جیبونو کښې فرق او امدنی کښې کموالی راولی نوزه باغی یم او
سړی نه یم بیا می ورته ووېل دا جېلخانه په یوه ډېر خراب حالت کښې ده ته د هیڅ
نه یې او نه خبریدې شې که خبر هم شې ته یې اصلاح نه شې کولی ته په هغه بلډه
په ګشت راغلی وې په یو بارک کښې مشورو ته ورغلې ، ته پوه شوې چه دا شور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته چه دوی هر څه ویلي وی ویلي به یې وی خو هغه شود په شرابو او کبابو. په کې
جېلخانه کښې د غریبانو بله ورځ ده د دولتمند و مزې دي. په دې جېل کښې د هیڅ
عزت محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بد چلنده افسران چه زه ستا په جېلخانه
کښې وینم ما په بله جېلخانه کښې لید لي نه دي. زما په دې خبرو سړي لږ غونډې
یخ شو سترګې یې پرانستې شوې او ما ته یې ووې ښه به داوی چه ما ته لیکلي جواب
راکړې! او سپایان هر ته روان شو ما لیکلي بیان ورولېږ. وبیا وروسته معلومه شوه
چه ګنګارام د غیره یې خپلې بنګلې ته غوښتي وو او ښه یې د باوکړي وو، چه تاسو په
ما باندې یو بې ګناه سړي په چکی کښې بند کړو لیکن باوجود د دې علم نه یې زه د چکې
نه و نه ښکالم ځکه چه هغوی په ده د باوکړي وو چه که دی له چکی نه بهر کړو نو به پرسټېژ
کښې به فرق راشي د دې جېلخانې نظام به ګډوډ شي. د پرسټېژ په نوم چه دې څه
زره غوارې هغه به پرې نکیا نو کولی شي ځکه چه په داسې وخت کښې دوی په ظلم او
انصاف کښې هیڅ تمیز نه کوي.

زما په چکی کښې د بند بند و نه چه څه وخت نور قیدیان خبر شول نو یو اشتعال
پکښې پیدا شو. په ما یې سخته پیره لګولې وه خو ما به قیدیانو له جواب ورلېږلو چه
پام وکړئ ځکه چه ما ته خو معلومه ده چه هیڅ بې هېڅه په قیدیانو خو مره ظلمونه
کېږي هسې نه چه څه بانه یې هم کوتوله ورشي نو بیا دې یې خدای مل شي. په دې
جېلخانه کښې یو خو هندوستانی فوجي افسران او سپایان وو چه د خپلو ښو خیالاتو
په وجه قید شوي وو یو په څه چل ما ته ځان راورسولو او را ته یې ووېل چه مونږ فیصله
کړې! ده چه د دودی د نه خوړلو هرتال وکړو لیکن ستا نه اجازت غواړو ما د دغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکریه اداکړه او ددې کارنه مې منع کړل ځکه چه زه دجیلخانې دایجي ټیشن برخلا
وم . په دې ورځو کښې د نوښار او بو سلطان محمد زما پوښتنې ته راغلی و او زما د ما
درخواست یې ورکړې و خو دهغه درخواست منظور نه شو او ما سره یې ملاقات ته پر
نه ښودو . ملاقات زما حق و خو جیل والاو د واقعاتو د پټ ساتلو په غرض د ملاقات ا
نه وه ورکړې . چه سیاسي قید یا نو سړه داسلوک کیږي د نورو د بې خدای ما
شي . د سیاسي قیدی له حاله بهر څوک نه شي خبر بد لی ، د اخلاقي قید ی
حاله به څه خبر شي ؟ هر څه چه ورسره کولی شي په او رکښې د سوز ولو پ
خوزه پخپله خبریم د انګریز انصاف او تهذیب که څوک کوري نو جیلخا نو ت
دې لاړ شي چونکه زما صحت خراب و بله ورځ سپرنټنډنټ ما ته راغلی ز
یې وکتلم او زما په تکټ یې ولیکل چه یوه ګینټه یې سهار او یوه ګینټه یې ما
له چکې نه و باسئ او د تازه هوا اخیستلو د پاره یې بهر ګرځوئ . د تشبي
ورځې تنهایي قید نه به مې کله کله زړه ډیر تنګ شو او چه خپله بې ګناهي به را ځکنې
شوه نو به ډیر په قار شوم لیکن بیا به مې زړه له تسلی ورکړه ، د قام او ملک د
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچت کړي دي او د اخدای یوا ن
او ته یقینګ دی د خدای کار و نه ټول د خیر دي ما له صبر کول په کار دی ځکه
چه خدای د صبرناکو ملګری دی اخر به یې نتیجه په خیر وي ټول عمر به دا کړاو و
نه وی اخر به راحت راشي .

د پیرهٔ غازي خان جیل :

یوه ورځ سهار وختی سپرنټنډنټ په تا دی زما چکې ته رانوت را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي ووې چه ته ما د دې جېل نه بدل کړې بهر پولیس ستاد بیولو د پاره ولاړ دی
ځان سمبال کړه . زما ځه سمبالی وه یو قرآن شریف و هغه می غاړی کښې واچولو او
روان شوم . چه د جېلخانې دروازې ته ورسېدم پولیس راته په لاسونو کښې اتکړۍ
واچولې په پښو کښې خومې بېړۍ . او په غاړه کښې می د اوسپنې کړۍ او له بخوانه موجودې
ی بهر موټر د سنګین چړاو سپاهیانو په مینځ کښې ولاړ و . پولیس کپتان زه یو
ښتون تا نېدارته په حواله کړم او پخپله رانه پاتې شو . تانېدار زه په ټانګه کښې سور
هم په ټانګه کښې د نه چه څو مره پولیس ځائیدی شول ، هغه يي د نه کښېنول او چه
نه نه ځائیدل هغه يي بهر د درول او مونږ روان شو ، مونږ چه څه وخت د دریاخان
ورسېدو ریل رانه تللی و ستېشن ماسټر ووی چه نیمه ګینټه می ریل ستاسو
پاره لېټ کړو خو تاسو راونه رسېدئ ما نور نه شو لېټ کولی د دې په وجه به
نه دار صاحب ډېره وېره او هیبت راغی خو څه يي کولی شول ، زمونږ د نه ګاسېدو
چه داوه چه دا باسینه او به ډګرکې له کبله ډېرې شوې وې پل يي شلولی
هغه په جوړېدو ډېر ساعت تېر شوی و . زمونږ په ستېشن کښې شپه شوه
ه چه په دې لاین به شواو روز کښې یو ګاډی ځی او راځی .

تانېدار صاحب فوراً په وېټنګ روم (انتظار خانه) کښې بند کړم او پلبه
ې لي را بانډي ولګوله حال دادی کړچا د دریاخان ستېشن لیدلی وی
به ورته معلومه وی چه په یوه د ښته بیابان کښې پروت دی هلته خلک
ته و چه ماته راغلی وای بله دا چه زه چا پېژندم ؟ خو پولیس خپل احتیاط
و . د دې ځای نه چه په څه فاصله یو پیر صاحب اوسېدو زمانه خبر شوی و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره یې یو ځل په ډیره اسماعیل خان کښې ملاقات شوی و. دی زما لید وا
داغی شاید چه د ده لیده کاته هم ماسره شوی نه وای خو ده یو ډېر ډهو بنیاد
کارکړی وچه ځان سره یې یوه ډکه توکوړه داوړې وه چه پکښې قسم قسم او رمز
میتهیانې وې چه زړه تینګول ورته ګران و. چه سپاهیانو دا میتهیانې ولید لې نو
سره د هغه ملاقات وشو او سره سنه مشغول شو، د تللو په وخت کښې پیر صاح
ماته د ډوډۍ ست وکړو لیکن ما ورته ووې چه ستاشکریه دا وخت ستاس
د ډوډۍ د پاره موزون نه دی زه سرکاری میلمه یم پیر صاحب په خند اشو
خوشالی سره رخصت شو. ماښام شو لیکن زه پولیس والا وو د کوټې نه بهر نه کو
او نه یې زما د لاسونو اتکړۍ وښکلې. ماته د دې نه په جیلخانه کښې ارام
ولې چه هلته خو مې لاسونه خلاص وو د لته مې لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
خبرو ډېر تکړه وخو د عمل نه و په خبرو خبرو کښې به یې ځان قومی سړی ښو
لیکن ویل به یې چه زه څه وکړم کپتان صاحب راسره خیل منشی رالیږلی د
چه زه ستاسره څه مهربانی ونه کړم خو د منشی د تللو نه پس هم د ده په رو
کښې ماڅه فرق ونه لیدو.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښې ډېر پوه کړ چه اوس تیاره شو
هیڅوک بشتنه لږ به بهر وکړو تا زه هوا به واخلو تو له ورځ په ناسته تنګ ش
یم لیکن د هغه غوږ په دې خبرو نه کوځیده، زه مجبور شوم چه پوه یې کړم چه د
په وجه زما صحت خراب شوی دی د ډاکټر داهدایت دی چه زه یوه کښې
سهار او یوه کښته ماز یګر په تازه هوا کښې وګرځم او ته اوس ما د دې کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بصرونه و باسې که زما صحت ته څه نقصان ورسېږي و دهغه ذمه وار به ته یې. ددې خبرې پېره تانه دار صاحب څه اثر و نشو او سپاهیانو ته یې حکم ورکړو چه بصرې و باسې او په پلیټ فارم یې وکرځوئ.

د پرنګیانو او دهغوی د نوکرانو دا خصلت دی چه تر کومې دې ورته نېغه خبره نه ده کړې په غوږ یې نه لګي. دخوب وخت شوی و ده شوم په خوب کښې هم پولیس والا و زما د لاس نه اتکړی ونه ویستې خو دومره یې وکړل چه د دواړو لاسونو نه یې یو لاس ته کړی او څنځیر یې کټ پورې وتړلو. خوب مې ارام ونه کړی شو چه د ریل داغې څو کسه پولیسان مخکښې ورغلی وو او یوه کوټه یې زمونږ د پاره خالي کړې وه زمونږ یې کښې سواره شو او ریل روان شو. زه نه پوهیدم چه کومې جیلخانې ته مې بیایې پولیس والا وو دا خبره زمانه د پېره پټه ساتله نه پوهیږم چه ولې؟ ما هم ډېر پېړ وا نه کوله ما وې څکه چه نه وی نوسبا به معلومه شي چه ما چېرته بیایې. زمونږ کاډی چه به هر سټیشن ته ورسېده و پولیسانو به زما د کوټې ور اوکړه بندی کړی او دوه کسه توپک والا به بهر دوره خولې ته ودریدل څوک به یې نژدې نه راپرېښودل. دا دوی ددې د پاره کول چه ما څوک ونه وینې او دا نه خبر نه شي چه زه یې چېرته بوتلم خو دوی دا طریقه غلط وه څکه خلکو به د پولیسو سنګینونه او توپک ولیدل که فکر به یې نه وهم به یې فکر شو او سودا به یې شوه داتلل به چه وکوري چه څه چل دی او په دغه شان به په هر سټیشن کښې د پر خلک زما د کوټې نه کیرچاپیر راجمع کیدل ما چه کوم په پاېتکنده هیچېري نه شوه کولی حکومت پخپله نا پوهې راته پخپله وکړه. زمونږ کاډی اخر دغازي ګاټ پسټیشن ودرېده و دریل پټلۍ د دی نه مخکښې نه ده تللې مونږ د ریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوز شو . په سټیشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چه مونږ یې
ولیدلو راغلل او د پولیس والاوو نه یې زما پوښتنه وکړه معلومه دا شوه چه هغوی
زما د اخیستو (تسلیمی) د پاره راغلي وو . سپاهیانو ته یې وویل چه انګړۍ ورته
لیرې کړئ هغوی زما د لاسونو نه انګړۍ وښکلې او دوی ته یې په حواله کړم. زمونږ
مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چه نادرخان یې نوم وو او په ډیکایت مشهور و
زمونږ نه په څه وجه وروسته پاتې شوی ؤ چه راغی او وې لیدل چه زما په لاسونو
کښې انګړۍ نشته نو وارخطایي پرې راغله او وې وې چه دده نه انګړۍ چې
وېستلې دي هغه جمعدار چه یو هندو وو ورته یې وویل چه زه د ډیره غازي خان د
سرکار له طرفه دده د پاره مقرر شوی یم دی اوس زما ذمه واری کښې دی دا زه
باور دی چه داسې خلک تښتي نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جېل ته راغلي دي
څه ډاکو خو نه دی ددې دومره پولیسو ، توپکو او سنګینو نو څه ضرورت وو ما ورته وویل
چه دا سرکاري حکومت د خپل رعب او داب قایمولو د پاره دا سره کړي دي. تانه دار
صاحب لږ غوندې کچه شو لیکن د سرکار عجیبه نوکران دي د هغوی غوږ په دې
خبرو نه ګوږېږي مونږ لا دا خبرې کولې چه په دې کښې یو هندو راغی په لاس کښې یې
د پیوړک ګیلاس وراسېد وسره یې ماته ونیوه. زما د څکلو اراده نه وه خو د هغه
سړي مینې او اخلاص زه د هغو سپو په څکلو مجبور کړم: رښتیا خبره دا ده چه د هند
او مسلمان سوال خو پرېنګي او غرضیانو خلکو راپیدا کړي دی که هندو سره په رښتیا
د هندو او مسلمان سره د مسلمان غم وی نو نن به زمونږ د ملک او قام دا حالت نه
وای. زما چه څومره یاد دی او تجربه می ده نو ما سره یو هندو ملازم د یو مسلما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملازم نه تل ښه سلوک کړی دی . دغه وخت زه پوه شوم چه زه يې د ډيره غازي خان جيل ته را بدل کړی يم .. موږ د ستيشن نه را روان شو او د ډيره غازي خان د تللو نيت مو وکړو . ډيره غازي خان د اباسيند نه د ولس ميله ليرې دی . د لته يکي چليږي يو قسم يکې چه پخوا به زموږ ملک کښې چليدې . موږ پوه يکه کرايه کړه او په ډېر کو ښښ ايله په دې کښو کښې جيلخانې ته ورسيدو . چه څه وخت موږ ته د جيلخانې د دروازه ښکاره شوه نو جمعدار صاحب ما ته داووې که چيرې ته خفه کيږې نه نو اوس به موږ تا ته انګړې واچو . ولې چه جيلخانه را غله ما وې ستا د امهربانې او شريفانه سلوک به زما هېر نه شي او لا سونه مې ور ته ونيول انګړې يې را ته واچولې . زموږ يکه (ګاډۍ) د دروازې سره ودريده موږ کوز شو د کوز يدو سره د جيلخانې د دروازی کړکۍ ليرې شوه موږ ورننوتو او د ور ننوتو سره د دروازه را پسې بنده شوه .

د دروازه د خلکونه دکه وه هغوی ټول زما په ننداره شول شايد چه زه ورته عجيبه غونډې ښکاريدم . هغوی کوم نه وو زما حالت ډېر عجيبه و ما چه پخپله خپلې ډنګې ونې لنډ کميس او لنډ پرتوګ د غوږ ونو توپي د غاړې غاړکه په پښو کښې بوټ په وي په لا سونو کښې انګړو ته کتل ځان به راته تماشا ښکاريده . د جيلخانې خوراک . پوښاک قانون او قاعدې به داسې طريقه جوړ شوي دي چه په يو قيدي کښې خودداري پاتې قيدی نه شي .

په دې ورځو کښې د سياسي قيد يانو ملاقاتونه وو او د جيل خپلوان يې د ليدلو د پاره را غلي وو او په دې وجه د دروازه دکه وه پوليس زه د دفتر ته بوتللم او جيل والا ته يې حواله کړم او هغوی را نه رخصت شو څه وخت چه جيل والا و زما تکټ او وارنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتلو او ورته معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم نو هغه دی لی راسره پیل اشوه او
داډ کیرنه یی راکړه چه دلته ډیر سیاسی قیدیان دي ورسره خوشحاله شه یی امید
دی چه هیڅ تکلیف به درته نه وی. زمانوم یی دجیل په کتاب کښې ولیکلو نو داروغه
صاحب حکم وکړو چه دی فلانی بارک ته بوځئ اودا اتکړی او بیړی وغیره تری لیری
کړئ. څه وخت یی چه زه جیلخانی ته دننه کړم نو زما د راتللو نه سیاسی قیدیان خبر
شوي وو اکثر زما لیدلو له راغلل اوډیره مینه او محبت یی راسره ښکاره کړو. زما د
بیړو په ماتولو کښې هم ډیر کومنبش وکړو. دبیړو په لیری کیدو ما ته ځان بل شان معلوم
شو. اول بندی وم اوس ازاد شوم.

دبدلید و په وخت کښې دخپلی صوبی نه دوتو په وجه خپه وم ځکه چه زما دې خپلی
صوبي او پښتنو سره دومره مینه ده چه زه یی بیان نه شم کولی خپل ملک کښې خپل قام
سره ورته تږی او په تکلیف کښې خوښ یم نه په بل ملک کښې په عیش او عشرت
کښې لیکن زما واک او اختیار خپل نه وو زه په هغه ځا او بدلی وم چه زما ارام یی غرض
و بلکه زما تکلیف یی مطلب و خو دبیړو په وتلو بیا هم زما څه نه څه سود و شو ځکه چه دبیړو
سره می کرځیدل په تکلیف و، لمبل می په تکلیف و، په ودو او بدل ل می په تکلیف و
په کومی کښې به را باندی کرمي او په یخنی کښې به را باندې یخنی لګیدي.

دجیل په ډیوډی کښې په ملاقاتیانو کښې لا له دوی چند او دخاتون امت
السلام ورود چه بیرسترو هم موجود و دوی بیا ماته خبره کوله چه څه وخت مونږ
بیری په پښو کښې او اتکړئ په دواړو لاسو کښې دپولیس سره ولیدې نو مونږ دیر
کنید و چه دا به زور ور ډاکوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په اخلاقي قيد يانو کښې هم نه ښيږي. وی نه غاړکی او نه پکښې دلرګی تختې
وی. سياسي قيد يان به پرېږدو. د اخلاقي قيد يانو سره هغسې سلوک نه کيږي چه کوم
مونږ سره د سرحد په جېلخانو کښې شوی و. ددې نه پس مې ولمبل او ډوډی تياره
وه. ومې خوړه او د خدای شکر مې اداکړ چه له هغې جېلخانې نه يې په خير را ووېستلم. که
چيرې په هغه جېلخانه کښې وی نو ژوندی ترې راوتی نه شوم. ددې ځای ډوډی کښې
او د سرحد د جېلونو په ډوډی کښې فرق و. د سرحد د جېلونو خوراک د خوراک په تعريف
کښې نه راځي او ددې ځای ډوډی خو کم نه کم د خوراک په تعريف کښې راځي. يو ترپړی
او يوه کمبله يې راکړله چېل بارک ته لاړم بستره مې وغوړوله او ويده شوم.

د جېل ژوند:

دا يوه وړوکې د مزې او ډېره صفا جېلخانه وه په دې کښې ټول ټال درې
بارکونه وو او په مېنځ کښې يو وړوکی هسپتال و. د ټولو نه لوی بارک کښې هغه سياسي قيديان
وو چه سپېشل کلاس ورکړ شوی و، ور پسې هسپتال و او بيا زمونږ بارک و. په دې کښې
مونږ هغه سياسي قيديان او سېل وچه کوم (c) کلاس کښې وو او هغه دريم بارک کښې
اخلاقي قيديان وچه بهر په باغ کښې به يې هم کار کولو او د ننه به يې هم صفايي کوله، ولې چه
سياسي قيديانو ته بهر د کار کولو اجازت نه و. په دې جېلخانه کښې د سياسي قيديانو
د پاره يو قسم مشقت، څرخه کول او منج غښتل وو. څرخه د سپېشل کلاس د قيديانو د پاره
وه او منج او مېچنې د (c) کلاس قيديانو د پاره وو. سبا له چه سپرنټنډنټ صاحب
راغی او زه يې ورته پېش کړم نو چونکه زه په (c) کلاس کښې وم نو زما د پاره هم د منجو غښتلو
مشقت وليکه. ما چېرې دا کار کړی نه و او نه د منجو غښتلو چل را تلو زما هغه نو د ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکره وو هغوی به ما سره د پرنا کام اوکوشش کولو او دغښتلو چل به یې داته ښودلو
ما به هم ورته د پرفکر کولو او د زده کولو کوشش به می کاوه خوز ده کولی می نه شو. ماد
خبره د پره محسوسوله لیکن مجبوروم بله ورځ می سپرنټنډنټ ته ووې چه داکار خو
زه کولی نه شم دا به ښه وي چه تا سو ماله د مېچین کار راکړئ ځکه چه دا ماته بد ښکاری
چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شم. بله داچه سپرنټنډنټ او داروغه دواړه ښه سړي
وو، ما سره به دوی د پره مهربانی کوله او زما په مشقت نه پوره کولو یې څه نوټس نه
اخیستلو. لیکن ما ته به داخبره بده ښکاریده او ځان به راته ښه نه ښکاریده و بیایې م
له د څرخې مشقت راکړو. جیل والا مونږ د (c) کلاس قید یانو له هل دېچلی د پاره لنګر
(باورچي خانه) راکړې و او دغه تول واک اختیار زمونږ په لاس کښې و او دېچلی د پاره
به یې هر څیز چه راکولو پوره صاف او ښه او زمونږ د خوښې به یې راکولو. بل دېچلی غیره
انتظام به زمونږه سیاسی ورونړو پخپله کولو. په دې وجه زمونږ خوراک ښه و او مونږ
ته ارام و او کله نا کله به د سپشل کلاس والو هم د خپل خوراک نه څه حصه موتږه له رالیږلی
لیکن د دی سره د (c) کلاس او سپشل کلاس قید یانو تعلقات پخپلو کښې ښه نه وو او
د دی تولو وجه دغه امتیاز او فرق وُچه کوم پرنګیانو قایم کړی وُ. زه یو پردیسی سړی
وم د هغوی د اندرونی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه د هغوی په بې اتفاقی د پر
خپه وم ما به هیشه داکوشش کاوه چه د دوی د زړونو نه دا خفګان وباسم.
لیکن زما خبرو به چا د پراثر نه کاوه بلکه دا بې اتفاقی او نفرت ورځ په ورځ
زیاتیدو. اخر د ی حد ته ورسیده چه (c) کلاس والو د سپشل کلاس والو
د تولو څیزونو د اخیستو نه انکار وکړو او اصولاً خوزه د دی خبری نه خلاف وم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و زمام دا دا یه وه چه په سیاسی قید یانو کښی دې فرق نه وي او دټولو سره
دی یو شان سلوک کیږی. ما چه کوم وخت سپرنټنډنټ صاحب ته ووې چه زه د
منجو کار نه شم کولی، مهربانی وکړه زما دا مشقت بدل کړه او داسی مشقت راکړه
چه زه خپل مشقت پوره کولی شم نو د دې نه پس یی د څرخی هغه مشقت راکړه چه
سپشل کلاس والو به کولو او جامی یی هم راله زما په کچ جوړی کړې او سپشل
کلاس ته یی بدل کړم. پرنګیانو چه کوم امتیاز قایم کړی دی دا په نیک نیتی نه دی
ای په دې غرض قایم کړی دی چه په مونږ کښی هم داسی بی اتفاقی اوکوبړی وي
نو زه د دې په حق کښی هم نه یم چه دې خبرو له دې مونږ دومره اهمیت ورکړو چه
مونږه تعلقاتو او تحریک ته پرې نقصان ورسی، ځکه مونږ چه څه کوو نو د ځان د پاره
نه بلکه د خپل قام او خپل ملک د پاره یی کوو د بل د پاره خو یی نه کوو او بله دا چه تاسو ته
به معلومه وی چه دا نن مونږ حکومت سره په جنګ یو دا خو د دی د پاره دی چه مونږه
امتیاز لیری کول غواړو او د دی په ځای مساوات قایمول غواړو او تر هغه وخته
پورې دا امتیاز لیرې کیدی نه شی چه تر کومه پورې مونږه کامیابه شوی نه یو
او واک اختیار زمونږ په لاس کښی راغلی نه وي. [مونږه له چه کله د معمولی اختیاراتو
وزارت په کوتو راغلی و قانون موجود که چه ټولو سیاسی قیدیانو سره دې یو شان او ښه
سلوک کیږی. امتیاز مو ختم کړې و خو د هغی نه پس چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو
نو مونږ جیلخانه کښی واچولی شو نو هغه مساوات ختم شو هغه قانون یی مات کړې او
مونږ سره یی هغه بد سلوکی وکړه چه پرنګی راسره کړې نه وه حالانکه مسلم لیګیان
به کوم وخت زمونږ په حکومت کښی جیل له راغلی وو نو مونږ ورسره د هغه قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق سلوک کړي و] .

مونږ په دې د (۲) کلاس بارک کښې تقریباً شل کسان وو . په دې کښې یونږ
دوه هندوان او نور ټول سکهان وو ما سره د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر دا بانديځ په
مهربان وو . زه د دوی سره ډېر خوشحال وم ، زه د دوی منځګړی وم ، د دوی په
کور کښې چه به د څه قسم جګړه پېښه شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته یو تکلیف
و او هغه د خوب وچه ما د شپې پوره خوب کولی نه شو او د دې وجه دا وه چه زمونږ
اکثر سکهان ورونه به غوټه نیمه شپه پاڅېدل او په بارک کښې به یې د ننه لمبل او
بیا به یې خپل پوجا پاټ (عبادت او وظیفه) کوله یو اوازې لمبل نه و بلکه هغې سره به یې
په زوره زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکر هم کولو چه مونږ ټول به یې د خوب نه را ویښ
کړو . افسوس چه مونږ خلک د بل د ارام او تکلیف خیال نه ساتو کښې هم غ
ذکر مونږ ورو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې کمی هم زمونږ په عامو مسلمان
او هندوانو کښې موجود دی . مونږ همیشه پخپل خیال پسې ځو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی . مونږ له په کار دی چه همیشه د خدای د مخلوق د تکلیف او ارا
فکر او خیال و ساتو او څه چه کوو نو چه اول یې په ځان وکورو که چېرې ځان له یې خو
ښبوو بیا په کار دی چه بل له یې هم خوښ کړو او که چېرې ځان له یې نه خوښبوو نو چ
بل ورور له یې هم خوښ نه کړو .

جیل والا په دې خبره راضي وو چه ما هغه بارک ته بدل کړي لیکن د دې و
یې بدلولی نه شوم چه هسې نه دا نور سیاسي قیدیان څه اعتراض پورته نه کړي ، دا
دوني چند امبالوی او د بعضې نورو ملګرو دا رایه وه چه ما هغه بارک ته بدل کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صغوی سره یوځای شېم. د هغوی د کوششونو او وینا په وجه سپرنټنډنټ زه هغه
بارک ته بدل کړم او زما په ورتلو سره ټولو ورونو خوشحالي ظاهره کړه. په دې بارک
کښې مونږ شپږ شپېته کسان وو چه په دې کښې شپږ مسلمانان او باقي نیم په
نیمه هندوان او سیکهان وو. دا بارک د پېرلوی ولو په درې خانو باندې تقسیم و په یوه
خانه کښې تقریباً هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښې سکهان وو او د درېمې حصه
کښې زمونږ باورچي خانه وه او د سامان اېښودلو ځای ؤ. لنګر زمونږ د ټولو یو و
هندوانو، سکهانو او مسلمانانو به په یو ځای او په یو دسترخوان ډوډۍ خوړه ولې
چه دا خلک پوه او اکثر تعلیمیافته وو. دلته ما خوب په ښه شان سره کولی شو او ما ته
هیڅ قسم شکایت نه ؤ ځکه چه دې خلکو به د ملګرو د ارام خیال ساتلو صرف دا خبره
وه چه هغه د څملاستو کټ ته په مالنډې وې نو دوه کټې یې ځای کړې وې چه ده ته
تکلیف نه وي او که چېرې یو کس نیم به د شپې د لمبلو قصه هم کوله نو هغه دومره لوی
بارک وچه چا ته به تکلیف نه رسېد او اکثرو کسانو به بهر لمبل او ښه کار خو دا و شو
چه دلته زه د مونځو غښتلو نه خلاص شوم. دلته زما کار ورېښل و او هغه ما په ښه شان
سره کولی شو. اول خو پرې ښه نه پوهېدم لیکن بیا خو پرې داسې پوه شوم چه خپل مشقت
به می په دریو ګنټو کښې ختم کړو. جېل والاو را ته وویل چه مونږ غواړو چه تا نمبردار کړو نو
د رېشلو نه به خلاص شې او معافي به هم درته ډېره میلاوېږي او باهر به هم ځملی ما
ورته وې چه زه دا کار نه کوم او بیا ټوله ورځ به مطالعې ته وزګار وم. د کتابونو نه علاوه
دلته به درې روزانه اخبارونه د اردو او انګریزي هم راتلل او د هغه په لوستو سره به مونږ
د ملک د حال نه خبر یو ولیکن د دې ټولو خبرونو نه زیاتې خوشحالي، ارام او راحت ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه یوه ډېره ښه سوسایټي ماموند لی وه چه په دې کښې د هر خیال او عقیدې
خلک موجود وو او د هغوی د تبادله خیال په وجه ماته ډېره فایده وه یو خو مې د هر قسم
معلومات زیات پیدا او بل مې وخت په ښه شان سره تېرېده دا موقع او وخت ما ځان
د پاره یو لوی غنیمت ګڼه او ما نه چه څو مره کېدی شوه ضایع کو و مې نه بلکه د دې ملکو
د علم او تجربو نه مې فایده اخیسته بله دا چه الله تعالی ماله دا موقع راکړه چه د پښتنو
خلاف چه څومره غلطې خبرې پرنګیانو خورې کړې وې او څومره غلطه د دوغو پراپېګنډه
یې کړې وه د هغې نه خبر شوم او څومره چه زمانه کېدی شوه، د خلکو د زړونو نه مې د
هغو غلطو خبرو د لیرې کولو کوښښ وکړو.

د پښتنو په هکله غلطه پراپېګنډه:

خود غرضو خلکو زمونږ په خلاف دومره پراپېګنډه کړې وه او داسې خبرې
یې په خلکو کښې خورې کړې وې چه هغه د یو سړي په خوب او خیال کښې هم راتلی نه شي.
د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هیڅ قسم معلومات نه وو دا عاجزان د پښتنو
متعلق په یو لویه تیاره کښې پراته وو او زه شاید چه الله تعالی د پیره غازي خان جېل ته
د دې خبرې د پاره راولېږلی وم ځکه په دې جېلخانه کښې اکثر د هندوانو او سکهانو لوی
لوی لیډران او ذمه دار خلک قید وو چه زه د وی د حقیقت نه خبر کړم چه د هغوی
د زړونو نه ویره او وهم لیرې کړم او د پښتنو په حقیقت یې خبر دار کړم د تفرت او نفاق
په ځای محبت او اتفاق پیدا کړم، د دې خلکو په ذهن کښې پښتون په بل رنګ کښې
معرفي شوی وو څه عجیبه مخلوق و. لا له دونې چند چه څه وخت ما سره ښه اشنا شو
نو ولي ویل چه څه وخت ته ما په دروازه کښې په اول ځل ولیدې نو ستا د جوسې نه راته

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومه شوا چه پښتون دی نو زما دا یقین و چه قتل یا ډاکه کښې راغلی دی او شاید چه دداسې نورو خلکو به هم د پیژند ګلونه ړومبی زما متعلق خو دا خیال وسره ددې چه لاله دونی چند د پنجاب ډېر لوی لیډر او لوی وکیل او ډېر عالم او باخبره سړی و ددوی په ذهن کښې دا نه راتله چه چېرته پښتانه او چېرته ښه کارونه او بیا د خدای دپاره دقام او ملک خدمت ددوی په خیال کښې خو دا خبره ناسته وه چه د پښتون بی دقتل او لوټ او ډاکې نه بل کار نشته زما دیو ځای اوسېدو په وجه زما د خیال او عمل نه واقف شوا وتولو به ماسره ډېره مینه او محبت کولو خومره چه زمونږ تعلقات زیاتېدل هغومره د زړونو پټې خبرې راښکاره کېدې په ابتدا کښې به ماسره ددوی خبرې همیشه د پښتنو متعلق وې د مازیګر په وخت کښې به مونږ د جیل بارک نه راووتو او ګرځېدو به چونکه زمونږ د ګرځېدو د پاره بل ځای اجازت نه و نو مونږ به د هغه جیل بارک نه چاپېره ګرځېدو. د ګرځېدو په وخت کښې به اکثر داسې وشو، چه مونږ به سره ملګرو کښې به یو تن د خیټې هوا خارجه کړه، زمونږ د معاشره کښې چونکه دا شی ډېر معیوب ګڼلی شو، نو ماله به وزیلوری ډېره خندا راتلله، په څه بانه به می ځان یو ډو دی ته کړو او ښه د زړه د اخلاصه به می وخندل او دوستو به بیا خپلو ملګرو له ګرځېدو له راغلم. زما ملګری چونکه نه وو خبر چه زه دوی پوری خاندم نو هغوی کښې به یو تن نیم بیا هوا خارجه کړه او په ما به بیا د خندا چېپه راغله، اخر دا واقعات دومره ځله او شو چه زه ورسره مجبوراً بلد شوم، او بیا به خندا نه راتلله، ودستوچې ما په دی فکر وکړو نو دا ماته دومره معیوبه خبره نه ښکاریده بلکه که په غور ورته سړی وګوری نو ددی هوا بندول په صحت مضر اثر پری باسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسره چه به چیرته څوک ملګري شو نو اکثر به یې مانه د سرحد او د پښتنو تپوس
کول او دا سې پوښتنې به یې کولې چه په اوریدلو به یې زه حیران کړم . زمونږ بحث
مباحثه به ډیر عجیبه وه ما به همیشه دا کوښښ کولو چه دوی په حقیقت پوه کړم او
دوی د زړونو نه دا وهم او ویره لیرې کړم لیکن د عمرونو وهم و ویره لیرې کول اسان
کار نه و . یوه ورځ دا باندې یو لیک په خبرو خبرو کښې دا سوال وکړو چه مونږ ه او وو چه پښتا
د بنیادم وینې څکي ما ورته ووې چه هو ! هغه تپوس وکړو چه دا ولې څکي ؟ ما ځواب ورکو
چه د بنیادم وینه ډیره مزیداره وي او د هغې څکل هغوی له خوند ورکوي ، سړی حیران شو
او پوره یقین یې وشو چه دا ربښتیا دي . ما تري پوښتنه وکړه چه تا ترا وسه پورې د بنیاد
وینه نه ده څکلې ، هغه ووې چه : « بابرې بابرې » لږ ساعت پس تری ما تپوس وکړو چ
تا سرحد یا پښتانه لیدلي دي ؟ د هغوی د حالت نه څه خبردار یې ؟ د هغو خلکو سر
دې پیژندګلوي یا معامله شوې ده ؟ د هغوی د تهذیب او تمدن نه واقف یې ؟ زم
د دې قسم وینا په اوریدو سړی لږ غلی شو بیا یې دروغوندي ، ځواب راکړو چه ما ت
د هغه ملک هیڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بیا ما ورته ووې چه شاید تا ته د غیبو علم
حاصل دی او یا د پښتنو متعلق در ته څه الهام شوی دی ، هغه ووې چه نه ما خود خلک
د خولې دا خبرې اوریدلي دي او اکثر خلک همدا سې خبرې کوي ما ورته ووې چه د
خبرې ټولې غلطې دي پښتانه هم د غسې خلک دي لکه څنګه چه تاسو یئ . څنګه چه تاسو
کښې ښه او بد خلک شته د غه شان په پښتنو کښې هم شته . دا ټولې خبرې د پښتنو د ښم
جوړې کړې او د هغوی پرا پیګنډه ده د دې خبرو مطلب یې ستاسو تیر ایستل او زمونږ
بدنامول دي ځکه چه تاسو ونه ویروي او مونږ بدنام نه کړي نو بیا به په دې ملک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

با دشاهی ځنګه کوي. په اولو ورځو کښې خو به هره ورځ زمونږ په بارک کښې د پښتنو
متعلق نوي نوي قصې کېدلې دا خبرې زمونږ په حق کښې ښې وې ځکه ما له به پکښې
د خبرو موقع په لاس راغله. يوه ورځې زمونږه د بارک هندوان، سکهان او بعضې
د جېلخانې افسران راجمع شوي وو زه هم راغلم او د دوی په جمع کښې شريک شوم زما
په راتلو سره د مجلس رنګ بدل شو او د پښتنو به باره کښې بحث شروع شو ما ورته
ووې چه د هندوستان خلکو ته د پښتنو په باره کښې د هيڅ قسم علم نشته او د دوی
په غوږونو کښې ډېرې غلطې خبرې زمونږ متعلق کښېنولې شوی دي. حقيقت دا
دی چه پښتانه دغسې نه دي لکه ځنګه چه ستاسو خيال دی. په دې کښې سردار ګرګ
سنګه چه د سکهانو لوی ليډر و ووېل په دې کښې خو شک نشته چه پښتانه ډېر
جګړه مار دي ما ورته ووې چه سردار صاحب بې شکه پښتانه به جګړه مار وی ليکن
سکه بهائي به هم د دغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښې دا يو لوی کمی او نقص دی
چه مونږ هميشه د بل د کمزوريو او عيبونو د راښکلو او لټولو په فکر او غم کښې يو او
خپلو کمزوريو او عيبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خو مونږ نن په دنيا کښې برباد او
يستمنديو په ځای د دې چه مونږ بل ته ګوته ونيسو ځان ته ګوته نيول په کار دی
او د نورو د اصلاح نه ړومبی د ځان اصلاح فرض ده اول ځان دی بيا جهان
دی. زما د ټولو نه زيات تعلقات لاله دونی چند سره و او د بد قسمتی نه د ټولو نه
زيات شک د پښتنو متعلق د هغه په زړه کښې ناست و او هميشه به يې ما سره د
پښتنو په معاملو بحث کولو او د پښتنو متعلق د هغه عجيبه عجيبه خيالات وو. ما به
د هغه د بدلولو او اصلاح کولو او د هغه د زړه نه د دې شکونو شبهاتو د ليرې کولو کوښښونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول لیکن هغه داسي دهغه په زړه کښې مضبوط شوي ووچه دهغه الیستل یادم
اصلاح کول څه اسان کار نه و . زه چه یې به هرڅه ستړی کړم نو اخو یوه ورځ می
ورته ووې چه لالهجي تاسو په هندوستان کښې څومره یئ څواب یې راکړچه دو
ویشت کروړه او موږ پښتانه سرحد کښې دوه ویشت لکه یو باوجود ددې دوم
زیاتوالي که چیرې تاسو بیاهم دپښتنونه ویریږئ . نوخدای دې په تاسو رحم وکړ
او داویره دې ستاسو دزړه نه وباسي لیکن دا خبره یاده ولره چه داسي یوقو
ددې قابل نه دی چه ژوندی پاتې شي . دادنیا دبزدلانو دپاره نه ده خوداخبر
زمایاده ولره چه ترڅو پورې تاسو پښتانه خپل ورونه کړي نه وي او په دوی م
اعتماد کړې نه وي ادځان سره مو په لاین کښې اودره په اوده و درولی نه وی ن
داملک ازادېدای شي اونه ابادېدای شي په دنیا کښې دهیڅ یو بزدل قوم هست
پاتې کېدی نه شي . ددې وینا په اورېدو دلالهجي څه ناڅه تسلي وشوه اوزه یې دا
پختونونه خلاص شوم .

زما دغابنونو مرض :

دلته دراتلو سره ماڅه قدری ورزش کول شروع کړل ولې چه زه دبېر
خنځیرونو نه ازاد شوم او په سرحد جیل کښې ماته دورزش کولو موقع هم نه وه ځک
چه هلته به زما په پښو کښې بېړۍ وې ورزش می نه شو کولی . دلته خو ماته دورزش
کولو موقع حاصله وه زما داخیال وُ چه په ورزش کولو به زما صحت ته فایده ورس
زه به تکړه شم او وزن به می هم زیات شي ځکه چه دسرحد په جیلخانو کښې خو ز
صحت او وزن ډېر کمزوری شوی و هلته خو به همیشه چکۍ کښې بند وم خوداک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځناورنه هم بل ترواوزما دمزاج مطابق سیاسي سو سایټي هم نه وه که چیرته
به سیاسي قیدیان ووهم زه به یې تري بېل په چکي کښې بند ساتلم او مشقت به مي هم
هغه کولو چه په ډاکوانو او قاتلانو به کېدلو بلکه قاتلان او ډاکوان به د هغه مشقت نه د
رشوت په وجه بچ کېدی شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت که به هر خومره
سخت وهغه به مي پوره کولو او د خپلو ورونو پښتنو د جنګونو، پرو جنبو او تربګنو غم به
هم راسره و او چه په هغوی به د جیل افسرانو څه لوبی کولې هغه ما په خپلو سترګو لیدلې
دامي هم برداشت کولي نه شو دا ځای خو د خدای فضل وُ هغسي نه و د لته سیاسي
عالمانه ماحول کښې شپې ورځې تېرېدې متول یکښې قومي مشران راغونډ شوي وو خوراک
هم ښه وُ. دا ماحول ما د خدای له طرفه یو لوی انعام ګڼلو او د دی انعام نه مي پوره پوره
فایده اخیستل غوښتل، رښتیا خو داده چه د غلته زما په نظر کښې ډېر وسعت پیدا
شو او ډېره تجربه مي وشوه او ډېره مطالعه مي وکړه. باوجود د دی هر څه زما صحت
به ورځ په ورځ خرابېدو د ورزش کولو نه پس زما صحت ته څه فایده و نه رسېده
و نه مي تول زیات شو بلکه څنګه چه د کمېدو طرف ته روان وُ هم هغه شان کمېده
حالانکه دلته ماته د هر قسم ارام حاصل و او د هیڅ قسم تکلیف راته نه و زمونږ
جیل سپرنټنډنټ میاں صاحب یو ډېر نیک او شریف سړی و د هغه دا خیال وُ چه
شاید د جیل دا خوراک د ده دپاره کافی نه دی او دی په دې مړېدی نه شي په دې
وجه دی کمزوری کېږی او وزن یې کمېږي نو هغه زما دپاره نیم سیر پیـــه د خوراک
زیاتي مقرر کړې: لیکن د دې نه هم ماته څه فایده و نه رسېده او همیشه به زما وزن
تول په وخت کښې کمېدو. یوه وجه یې زما په خیال کښې دا هم وه چه زما د خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځي سره د پر محبت و او هغه به ماهره شپه کښې په خوب کښې لیده او بل د
سرحد د جیلخانو د ګنده خوراک په وجه زما د غاښونو په اورو کښې پیپ (زوه)
شوی وچه د ډاکټرو کتلی نوما ته یې ووې چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوری
می د غاښونو نه جدا شوی وې ، په غاښونو می پایوریا مرض حمله کړې وه او د خوراک په
وخت کښې به می د وړیونه وینه هم تله څه وینه زما خوړلو سره تېر بله او معدې له به
تلله . غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابېدو د پړیډ په ورځ ما او
زما ملګرو دا خبره سپرنټنډنټ صاحب ته وکړه او هغه مو خبردار کړو هغه فوراً زما
اوری وکتلی او مونږ سره یې اتفاق وکړو وې منله چه ستا د صحت د خرابوالي وجه
همدا ده لیکن د دې د کتو او مناسب علاج د پاره د غاښونو د یو لایق ډاکټر ضرورت
دی او هغه به دې ښار کښې نشته چه داکوری او مناسب علاج یې وکړي نو سپر
نټنډنټ صاحب د جیلخانو جرنیل ته ولیکل چه دی دې لاهور ته بدل شي ځکه چه
ده اوری او غاښونه خراب دي صحت ته یې نقصان رسیدلی دی چونکه دلته د د
کتو او علاج د پاره پېنتمل سرجن نشته په دې وجه دې دی د لاهور جیلخانې
بدل کړې شي چه هلته یې یو لایق ډاکټر وګوري او علاج یې وکړي . د الیکل زما د پا
په جیلخانه کښې څه وړه خبره نه وه دا د سپرنټنډنټ صاحب شرافت او مهربا
وه ځکه چه قیدیانو ته څوک د پېر نېکیانو په حکومت کښې د سپي نظر هم نه کوي . د علا
د پاره بل ځای ته لېږل خو پرېږده څوک د وېړی نه د ناجوړتیا نوم قلمه ی په خو
اخیستی نه شي او با وجود د ناجوړتیا دارو قدری نه ورکوي ځکه چه جیل والا قید
اډو د خدای مخلوق نه ګڼي او کوم سلوک چه هغه سره کوي شاید چه په دنیا کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ځنا وړو سره هم نه کوی. ما ډېر قیدیان لیدلی دی چه خپل قید ونه په ناجوړ تیا کښې په ولاړه ولاړه تېر کړی او اخر یوه ورځ سر ولګوی او مړ شی. جېلخانه کښې چه څنګه دیو قیدی مریض د پاره لیکل او سفارش کول یو لوی بخت غواړی د غسی یو لوی بخت د هغه د منظوریدو د پاره هم په کار وي ځکه چه ډېر ځله داسی وشی چه حکم راځی نو د مریض فیصله شوی وی یا د علاج کولو نه وتلی وي د دی قسمه ډېر واقعات ما پخپلو سترګو لیدلی دي. پرنګی چه د خدای د مخلوق د ذلت او تکلیف د پاره کوم فریبی حکومت جوړ کړی دی هغه ته دفتری یا کاغذی حکومت ویلی شی یعنی صرف کاغذ ونه د دستخطونو د پاره دیو دفتره بل ته او د بل نه بل ته لیږل او بیا پری دومره وخت تیروی چه اکثر هغه اصلی مطلب فوت شی. دا تکلیف یوازی په جېلخانو کښې نه دی د پرنګیانو د هری محکمی دا حال دی.

یو کال د دواوي دا ئیزو کلی ته د سیند مخه شوه د کلی خلکو غریبانانو ډېر درخواستونه وکړل چه د هغی په سبب د پېتی کمشنر او نور ډېر افسران د موقع کتو له راغلل او دا هر څه یی پخپلو سترګو ولیدل لیکن چه دفتری کاروائی پوره کیدله او حکم راتللو او بو کلی وړی وو او د کلی د شلو کالو د کنو ډېره اعلی ځمکه یی هم سیند په مخه وړی وه لیکن دا یاد ولری چه د دی قسم ټول تکلیفونه صرف د خوار رعیت د پاره وي او څه وخت چه د پرنګیانو داسی کار پیښ شی چه په هغه کښې د دوی خپل سود وزیان وی نو د هغی اصلی اکثر په ټیلیفون باندی کیږی. دا ولی؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د فایدی د پاره نه دی جوړ کړی بلکه د خپلی فایدی د پاره یی جوړ کړی دی.

د ډیره غازی خان په جېل کښې سیاسی قیدیانو سره ښه سلوک کیدلو او زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسی کلاس هم ډېرې ښې ورځې تېرېدلې. داروغه ډېر ښه سړی و او دنورو څیزونو
علاوه روزانه انګریزي او اردو اخبارونه یې هم راکول هیڅ‌چاته دهیڅ قسم څه تکلیف نه
که چاپه دبهرنه څه میوه یا نور داسې ضروري شیان راغوښتل نو هم ورته اجازه وه. څه
موده پس یو مولوي صاحب اسماعیل چه هغه دغزنوي خاندان نه و راغی او څه ورځې
پس یې هیڅ په هیڅه داروغه سره خبرې وار ولې او نوبت یې بلې ورړ ورته ورسید
زمونږه قولو ملګرو ته دمولانا صاحب دا حرکت ښه ښکاره نه شو او داروغه صاحب هم
ډېره محسوسه کړه ځکه چه دهغه مونږه سره د دې قسم سلوک نه وکه څنګه چه جیلخانه
کښې قید یانو سره وي. دهغې ورځې نه یې مونږ سره تل په ښه دل او قول دعایتونه یې
راباندې بند کړل او زمونږ د پاره یې څلور پښتانه نمبرداران راوغوښتل او دهغوی
پیره یې په مونږ وه دوله لیل راته به اخبارونه په پټه راغوښتل او په پټه به یې لوستل
یوه ورځ یو پښتون نمبردار دغه اخبارونه ولیدل او ورغی او د دوی د لاسه یې
واخیستل دوی ورته ډېر منت وکه خو د دوی خبره یې ونه منله نمبردار د دروازې
روان شو چه اخبار داروغه ته وښیي یو کس په منډه منډه ماپسې راغی او ماته
ووې چه لاړ شه هغه نمبردار مونږه نه اخبار واخیست داروغه ته یې ورووړی هغه ته
نه منع کړه او اخبار تري واخله زه ورغلم هغه نمبردار ته مې اواز وکه هغه راغی ما د
دا اخبار راکړه هغه راته ووې که داروغه صاحب د دې نه خبر شي نو ما به مات کړي ما
ووې چه ته دې خلکو ته وګوره دوی دې جیلخانې ته په څه کښې راغلي دي؟ اخبار یې
راکړو او ما هغوی له ورکړه. خبر راغی چه دجیلخانو جرنیل ډېره غازي خان ته په دوره
دا جرنیل ډېر سخت طبیعته سړی و او دکانګرس او قومي کارکنانو ډېر سخت مخالف

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه حکم کړی وچه جیلخانه کښې به څوک نه کاندی کیپ او نه تورپټکی په سر وي په دې
جیلخانه کښې چه څه سکهان وو د هغوی تورپټکی وو او چه هندوان او مسلمانان وو نو
د هغوی کاندی کیپ و. دا د دی سپرنټنډنټ شرافت و چه نه یې سکهانو ته ویلی وو چه
تورپټکی په سر ول منع دی او نه یې مسلمانانو او هندوانو ته ویلی وو چه کاندی کیپ مه
په سر وئ. چه جرنیل راتللو نو مونږ ته سپرنټنډنټ صاحب سوال ځواب وکړو چه دا
څیزونه په جیلخانه کښې منع دي که د یو ساعت د پاره تاسو دا په سر نه کړئ نو ښه به
ي مونږ د سپرنټنډنټ صاحب دا خبره و نه منله چه جرنیل راغی زمونږ د دې سیاسی
ملګرو په سر یې تورپټکی او کاندی کیپ (د کاندی جی د ټوپۍ غوندې ټوپۍ) ولید نو غصه
شو او داروغه ته یې وویل چه د دوی نه دې دا پټکی او ټوپۍ ولې نه دی اخیستي؟ سپر
نټنډنټ جرنیل ته ووې چه داروغه زه د دی نه خبر کړی وم خو ما ورله د دې اجازه ورکړې
جرنیل حکم وکړو چه دا پټکی او ټوپۍ ترې واخلئ نو بیا دا سیاسی قیدیان څلو کښې کښېناستل
فیصله یې وکړه چه دا خو زمونږ قانونی حق دی چه څه اغوندو هغه به اغوندو کۀ چیری زمونږ
د دوی پټکی او ټوپۍ اخلی نو بیا به مونږ دا نورې جامې هم ورکړو دلته ورته ما وویل چه
خو پخپله پټکی په سر وم دا ټوپۍ خومې ستاسو له خاطره په سر کړې وه او س زه څه کوم؟
سردار کورک سنګه ما ته وویل چه ته مونږ سره دې ایجی ټیشن کښې مه شریکیږه په
ورځ سپرنټنډنټ خپل دفتر کښې کښېناستو یو یو یې ځان ته غوښتلو چه د چا به
ټوپۍ په سر وه هغه ته به یې ویل ټوپۍ کوزه کړه او چه د چا به پټکی په سر وه هغه ته
یې ویل چه پټکی کوز کړه د غه شان یې د دوی نه ټوپۍ او پټکی کوز کړل او د دوی
فیصلې مطابق ورپسې خپلې جامې هم واېستلې. څو ورځې پس د دې حال معلوم لو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره د پټی کمشنر راغی سپرنټنډنټ او داروغه ورسره وو، زمونږ بارک ته راغلل سیاسی قیدیان ورته راغونډ شول بحث شروع شو په بحث کښی دوی وران شول سردار کړک سنګه پیرنګی د پټی کمشنر ته ووې چه مونږ ه خومره ستاسو خدمتونه کړی دي مونږ لیډل چه ستاسو مخونه سپین دی نو ستاسو زړونه به هم سپین وی په دی دوران کښی یو سکه چغه وایسته «جو بولی سو نهال» نور ټول حاضرو سکهانو ورپسی په چغه ووئیل : «ست سری اکال» د دې نه پیرنګی ګبهراو شو او په منډه زمونږ بارک نه ووتلو، سپرنټنډنټ ته ډیر په قار شو او دایې ووئیل چه مې صاحب په جیلخانه کښی اسونه ساتلی دي او هغه لي د ډیر خوراک او ارام په وجه مست کړې دی او بیایې هغه ته حکم ورکړو چه په دوی مقدمه وچلوه سبا له داروغه راغی او وې ویل چه زمونږ د جیل دا قانون دی چه څوک دا قانون مات کړی نو تر یو کال پورې سزا ورکیدی شی نو اوس زه تا سو له حکم درکوم چه جامې واغونډئ او که جامې نه اغونډئ نو سبا به درباندی مقدمه چلیږی . چه دا خبره دی سیاسی قیدیانو واوریدله نو په مسلمانانو کښی یو مولوی محمد اسماعیل او هندوانو کښی یو هندو چه زما اشنا وخو نوم یې رانه هیر دی دوی جامې وانه غوستلی او باقی هندوان وو که مسلمانان ټولو جامې واغوستلی او سکهانو کښی یو کس هم جامې وانه غوستلی سباله مجسټریټ راغی یو یو به یې ورته پیش کوو او هغه به نهه نهه میاشتی نور قید زیاتولو او زمونږ د جیل هغه سپرنټنډنټ میا صاحب چه د پوښنه سری وه هغه یې کړی او یو درجه یې ورته کمه کړه یعنی اسسټنټ سرجن یې کړ د او ددی جیل نه یې بل کړو د هغه په ځای کپتان هیز راغی د میا صاحب ګناه صرف دا وه چه دی نیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف انسان و او په سیاسي قیدیانو لي زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق سره
ي د سړیتوب سلوک کولو او قیدیان یي هم د خدای مخلوق گڼلو زمونږ نوی سپین تڼلنت
یو انگریز مقرر شو چه هغه هم د گزاری سړی و او قیدیانو سره یي سپه کف اره کوله او د فوځ
نه سول ته د ابدل شوی و د ومره خراب سړی نه و لکه چه د انور سول والا وي او نه
مغوی په شان چالاک او دوکه باز و یو سم سړی و غریب د هیڅ نه خبر نه و څه چه به ورته
داروغه وې هغه به یي کول مونږ سره یي سلوک شریفانه و لیکن لږ شان ایغ نیغ و ځکه
چه فوجي و په اوله ورځ چه زمونږ ه بارک ته راغی او د الله و دي ولید و چه څوک د ننه
دي څوک بهر څوک لا مبی او څوک کرځي په دې ورځ خولي غږ ونه کړو لیکن چه څه د خت
و باره راغی نو دا معامله یي نوره برداشت نه کړه شوه زمونږ د بارک په مینځ کښې
د رېل و او پښه یي ځکې له را خلاصه کړه او وې ویل چه زه دا نه غوارم زه دیو څو
منټو د پاره دی له راځم هر چا له په کار دی چه په هغه وخت کښې خپل ځای کښې
ست وي او زما د تلو نه پس چه څه کوی هغه دې کوی زمونږ د سیاسي ورونو
ده متعلق به هم شاید دا خیال وچه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پوشي
وي . ما زیکر داروغه راغی او زمونږ ټولو سیاسي ورونو ته یي د صاحب حکم ورا ورولو هر سړی
صاحب د خیال نه خبر شو . د بریلو په ورځ چه سپرنتنډنټ زمونږ بارک ته راغی
ټول خلک د بارک د ننه پخپلو کټو ناست وو د دې په لید و زه دېر حیران شوم څه
خت چه سپرنتنډنټ و تلو نو ما د دې د ورونو نه پوښتنه وکړه او ورته می ووې
داسي معلومېږي چه تاسو هم اوس زما په شان خوشامد گر شوی ځکه چه د اول سپر-
نټنډنټ په وخت کښې نه کښېناستئ او که ما به د رته ووې نو تاسو به راته وې چه مونږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په شان خوشامد کرنه یو لیکن نن خو تاسو هم د ننه کښیناستئ او کوم کار چه د ر ته
پروون بل ښکاریدلو نن څنګه ښه شو . بل پړیدلو بانډی چه بیا سپرنټنډنټ راغی نو
بعضی خلکو کتابونه مخ ته نیولي وو دایي هم پری بند کړل او حکم یې وکړو چه زه کوم وخت
راځم هغه وخت کښي کتابونه مه ګورئ ، ددی نه پس د پړیدلو په وخت کښي کتابونه کتل
هم بند شو شاید چه که دا کار زمونږ مخکښي سپرنټنډنټ کړي وای نو چه زمونږ ورځو
به ورسره څه کول چونکه دا یو انګریز ؤ او بیا ورسره زوړ هم دی په دې وجه په چا کښي
جرئت نه ؤ چه هغه برخلاف یې قدم پورته کړي وای افسوس په دې دی چه مونږ سره
ښوک ښه سلوک کوی هغه ته نیغ یو او چه ښوک موسره په د ښه وهي نو هغه ته تیتیږ
ږو دا د پر خراب عادت دی او مونږ ته داسی عادتونه پرېښوول په کار دي لږ
ګورځئ پس یې داروغه هم بدل کړو خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه سړی
و او مونږ سره یې شریفانه سلوک کولو .

په دی کشمکش کښي زما د علاج د پاره د لاهور ته تللو حکم راغلی و لیکن جیل والا
زمونږ نه پټ ساتلی و او مونږ یې پری خبر کړي نه وو زه په بارک کښي ناست وم
وختی سحر یو نمبردار راغی او ما ته یې ووی چه داروغه صاحب د ر ته ناری وهي زه
د لاسه هغه سره روان شوم ولی چه زه خبر نه وم چه زما د بهر تللو حکم راغلی دی
دفتر ته ورسید و پولیس ولاړو زما شک راغی چه شاید زما د بدلی حکم راغلی
او ما د علاج د پاره لاهور ته بیایي د ور ورسید و سره داروغه صاحب هم راته داو
چه ستا د بدلی حکم راغلی دی او ته به د سپاهیانو سره لاهور ته ځی ما ورته ووې چه
از کم ماله خو دومره اجازت راکړه چه د غه خپل ملګری خبر کړم او رخصت تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چه زه را تلم خبر نه وم ماتري رخصت اخيستي نه دی ليکن داروغه صاحب
زما ددی خبری نه انکار وکړو او ما ته يي ووی چه زه ستا تلل مناسب نه ګڼم او که چيری
ستا هلته څه سامان وي نو سبا يي به وليږم چه هغه تاله راوړي ما ورته ووې چه زه
خو دسی کلاس قيدی يم زما به دڅه سامان وی ، زه خو صرف د رخصت اخيستلو
د پاره ورځم خوده اجازه را نه کړه او چه څه وخت زما سياسي ورونه زما د بدليدو
او په دی طريقه زما د بوتللو نه خبر شوي دي نو هغوغه بيا نا نوم د بر کوششونه وکړل
چه يو بل سره موليده کاته وشي ليکن افسوس چه په هيڅ شان مو د يو بل سره ليده کاته
ونه شو ، جېل والو دومره مهرباني ضرور ما سره وکړه چه ما ته يي په پښو کښي بيړی وانه
چولې او يا به په پنجاب کښي سياسي قيدی ته زمونږ د صوبي په شان د بيړو لګولو حکم
نه وی ځکه چه زمونږ په صوبه کښي د سياسي قيدی د پاره څه کلاس هم نشته او ددی
سره هم د اخلاقي قيد يانو په شان سلوک کيږی او چه څنګه يو اخلاقي قيدی په سی کلاس
کښي وی چه کوم خوراک يا کومه جامه هغه له ورکيدی شي هم هغه خوراک او هم هغه شان
جامه سياسي له ورکيدی شي او هغه سره چه څه سلوک وی د سياسي قيدی سره
هم کيږی او دلته خو په پنجاب کښي سپشل کلاس دی او دلته د سی کلاس قيدی
په جامه او خوراک او په سلوک کښي د ېر فرق دی . پوليس زما په دواړو لاسونو کښي
ا تکړی وا چولې د دروازی نه بهر تانګه ولاړه وه زه يي په هغه کښي کښېنولم او
ستيشن ته يي روان کړم چه څه وخت د ا باسين غاړی ته ورسيدو نو جهاز تيا
و مونږ هم پکښي سواره شو او په خيريت سره پوری وتو د سين غاړی ته نژدی
د ريل ستيشن دی . چه ستيشن ته ورسيدو نو ټکټونه مو واخيستل ، په ريل کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهیانو یو سیټ خالي کړو او زه یې پکښې کښېنولم او س په خلکو کښې هغه جوش او خرو
نه و کوم چه په ابتداکښې و د خلکو د رویې نه معلومېده چه تحریک بالکل سړ شوی دی
په دې وجه مونږ ډېر په ارام خېل سفر وکړو او په سباله مونږ لاهور ته ورسېدو زه
یې د ستېشن نه پیاده جېلخانې ته بوتلم دلته هم قلاره قلاري وه په خلکو کښې د تحریک
متعلق هیڅ قسم جوش او جذبه نه وه جېلخانې ته ورسېدو او پولیس زه
جېلوالاوو ته په حواله کړم او هغوی رخصت شو ددې پولیس والو ما سره ډېر ښه
سلوک و او د هیڅ قسم تکلیف یې ماته را نه کړې بلکه زما د ارام د پاره یې کوششو
کړې و. جېل والا زه یو نمبردار ته په حواله کړم د تولونه اول هغه زه کودام ته بوتلم
او زما چه کومې اغوستې جامې وې او ماله په ډېره غازي خان کښې زما د قد
مطابق جوړې شوې وې نو هغه یې را نه واخیستې او د سرحد په تشان نوری
د تماشې جامې راکړې چه دهغې په اغوستو زمانه یو عجیبه څیز جوړ شو. په دې
جامو کښې او د سرحد د جېلخانو په جامو کښې څه فرق نه و زه چه د دې
جامو نور څه ذکر وکړم ماته پکښې ځان یوه تماشا ښکاریده نو معلومه نه ده چه
خلکو ته به پکښې څنګه ښکاریدم او بیا یې بوتلم او اخلاقي قیدیانو سره یې په یوه
چکي کښې بند کړم او ورته یې راپسې جرمانه کړو دا د زړې زمانې کچه او د ختمو
جوړې چکي وې ځای په ځای پکښې چاودونه وو. او چرته پکښې د رڼا او هوا
د پاره روښندانونه نه وو زه د علاج د پاره د دغې جېلخانې ته لېږلی شوی وم
بلکه داچه په دغه جېلخانه کښې ډېر سیاسي قیدیان وو او د هغوی بېله احاطه
وه په ځای ددې چه زه یې د هغوی سره بند کړې وای زه یې دلته د اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قید یانو سره به یوه حٔی کښی بند کړم ما به په زړه کښی وی چه زه خولی د
علاج د پاره د لته را بوتلی یم او به دی ګرمی کښی په داسی چکی کښی د اخلاقیانو سره
بند ول دا به زما د صحت د پاره ښه فایده ورسوي ؟ چه ما زیګر شو نو ما پسی یی ورد
بوانیستو او زه یی صرف دومره بهرګړم چه بنګی زما د چکی نه د بولو کمله را وایسته
او صافه یی کړه او دشی د پاره د اوبو منګوټی یی ډک کړو او کښینبوده او لاړ ماله
یی په یو تور بالتهی کښی نکولی او ډوډی ه راکړه او به تندی سره یی بیا په چکی کښی بند
کړم جوړند ه یی راپسی واچوله او دوی رانه لاړل هغه ډوډی ه د چا زړه ته کیږ ه ؟
هغه انسانی خوراک خو نه و بلکه دا چه زه تو له ورځ په چکی کښی بند وم ډوډی می څنګه
زړه ته شوی وای لیکن بیا هم څه نه څه په زور زور می تیره کړه اخر دا چه شپه را غله
او زه اوده شوم د هغه چا و د نو ونه کیږی ماشی او میږی را خواره شو او به چیچلو
یی په ما کولی پوری کړی. بل طرف ته دومره ګرمی وه چه خوب تری چا کولی نه شو که
چرته لږ ی سترګی به ی ورغلی نو د بد لی پیره دار به راغی او هغه به را ویښ کړم.
په جیلخانه کښی د ښن دری ګهنټی پس پیره بدلیږی. نو چه نوی پیره دار راشی
نانه به اواز کوی او ترمغه وخته پوری به لګیا وی چه تا ورله اواز ورکړی نه وی او د هغه
تسلی و نه شی چه سړی په چکی کښی موجود دی چرته تللی نه دی په جیلخانه کښی د
قیدی غریب د هیڅ قسمه د ارام خیال او فکر څوک نه کوی. په دی طریقه شپه تیره شوه
سبا شو سحر وختی یو نمبردار راغی زه یی د چکی نه بهر کړم او چکر ته یی بوتلم هغلته
نور قیدیان جوړه جوړه ناست وو او زه یی هم هغوی سره کښینولم زه یی هم بل قیدی
سره جوړه کړم او مونږ ته د خوځیدو یا ودریدو قدری اجازت نه و دا ځای ډیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا وګیر چاپیر تری ډېری ونی ولاړی وې او هوی یوی ونی سره یوه ګډ یله
تړلی وه او یو سړی ورته بینت په لاس ولاړ او به ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لید وزه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جیلخانو کښې لیدلی نه وه د
ملکرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو جل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښې قیدیان په ښه شان په بینتو نو و وهلی شی په دی کښې ګوډ و لوګوډ
قیدی یې دی ځای ته راوست د هغه د جامونه دا نه معلومیده چه کښې دی قیدی دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه توپۍ (Hat) په سر وه هغه لی نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه خپله تیلایي کوله چه په دې کښې داروغه راغی لیکن دې ګوره د داروغه
هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د تولونه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه
د رخصت کیدونه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبر زنا کښې قید شوی
دی لیکن با وجود د دی قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سرپتوب جامی د سرپتوب
خوراک او د سرپتوب سلوک وا ومونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښې
بی ګناه قیدیو او هیڅ جرم موکړی نه و نو مونږ سره د دی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناور و سره به هم چاکړی نه وي خه وخت چه داروغه زما ټکټ و کتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج دپاره
راغلی یم د دی د پاسه بیا یې زه واپس هغی چکی ته ولیږلم او په هغه چکی کښې یې بند
کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جیلخانو کښې لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالۍ دپاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی ، زما د راتلونه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په جیل کښی بند دی د دی په اوریدو سره هغوی
کوشش وکړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلی دی چه دی خو سیاسی
قیدی دی ته د اخلاقی قیدیانو سره ځنګه بند کړی دی د دی خو هونږ سیاسیانو
سره بند والی په کار دی په دی سیاسیانو کښی د پنجاب لوی لوی لیډران او مسلمانان
او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو
هغی احاطی ته بدل کړم د ا ځای ډیر ښه وو خو ډیر لوی وو او پکښی ډیری ونی او
سوری و چکی او بارکونه یې پاخه او هوا دار وو او هوا به پکښی هم لګیدی شوه زما د
راتلو نه چه ابه خوک سیاسی ورو نه خبر یدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به یې
ګره بره کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او د دوی صحبت
زما د پاره یو لوی غنیمت وُ ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی
خبرو او تجربو نه ما ته ډیره فایده ورسیده زما مثال د ملاهی دیو طالب علم و
او ډیر ښه وخت می د دوی سره تیر یده او د دوی د صحبت نه ما ډیر څه حاصل
او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دي جیلخانه کښی مونږه څلور
کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا
کار وو چه غلام محمد یې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډیر قیدیان او لیډران
وو ما نه د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس
کښی چه څومره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، ډیر ښه خلک وو او ما سره یې
ډیره مینه او محبت وو څلور ورځی پس زه یې د فتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یې
پیش کړم هغه زما غاښونه او اوریدل وکتل هغه هم ډاکټر وو او ویل چه زه به د دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزید اروا وګیر چاپیر تری ډېری ونی ولاړې وې او هری یوی ونی سره یوه ګډ یله
تړلی وه او یو یو سړی ورته بېنت په لاس ولاړ و او په ډېر زور سره به یې هغه ګډ یله وهله
ددی په لیدو زه حیران شوم ولی چه ما دا قصه چرته په نورو جېلخانو کښی لیدلی نه وه د
ملګرو قیدیانو نه راته معلومه شوه چه دا قیدیان دي او د بینتو نو وهلو چل زده کوی چه د
ضرورت په وخت کښی قیدیان په ښه شان په بینتونو و وهلی شی په دی کښی ګورد و نو ګورد
قیدی یې دی ځای ته راوست د هغه د جامو نه دا نه معلومیده چه ګنی دی قیدی دی
ښه پتلون، ښه کوټ او ښه ټوپی (Hat) په سر وه هغه لې نه زمونږ په شان جوړه کړو
او نه یې کښېنولو هغه خپله تیلایی کوله چه په دې کښی داروغه راغی لیکن دې ګوره د داروغه
هیڅ پروا ونه کړه داروغه صاحب د ټولو نه اول د هغه په ټکټ دستخط وکړو د هغه
د رخصت کیدو نه پس معلومه شوه چه دا ګوره دی او په زبرزنا کښی قید شوی
دی لیکن باوجود د دی قسم ذلیل او ظالمانه جرم د هغه د سړیتوب جامی د سړیتوب
خوراک او د سړیتوب سلوک وا و مونږ چه د خپل قوم ملک او د اسلام په خدمت کښی
بی ګناه قید یو او هیڅ جرم مو کړی نه و نو مونږ سره د دی قسم سلوک وچه انسان خو
پرېږده شاید چه ځناورو سره به هم چاکړی نه وي خه وخت چه داروغه زما ټکټ و کتو
او دستخط یې کړو او ورته دا هم معلومه شوه چه زه سیاسی قیدی یم او د علاج د پاره
راغلی یم د دی د پاسه بیایې زه واپس هغی چکی ته ولیږلم او په هغه چکی کښی یې بند
کړم دا داروغه مسلمان و او خیرالدین خان یې نوم و ما په ټولو جېلخانو کښی لیدلی
دی چه مسلمانان د پیرنګیانو ډېر وفادار دی او د پیرنګیانو د خوشالی د پاره
سیاسی قیدیانو سره هر قسم بد سلوک کوی. زما د راتلو نه چه سیاسی قیدیان خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دي چه هغه راغلی دی او په جیل کښې بند دی ددی په اوریدو سره هغوی کوشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یې ویلي دی چه دی خو سیاسی قیدی دی تا د اخلاقی قیدیانو سره څنګه بند کړی دی دی خو مونږ سیاسیانو سره بند وله په کار دی په دی سیاسیانو کښې د پنجاب لوی لوی لیډران مسلمانان او هندوان وو داروغه صاحب د هغوی نه یریده نو په دی وجه زه یې د سیاسیانو هغې احاطې ته بدل کړم دا ځای د پرښنه وبو خو د پرلوی وبل پکښې د پړی ولی او سوړی وچکی او بارکونه یې پاخه او هوا دار و او هوا به پکښې هم لګیدی شوه زما د راتلو نه چه به څوک سیاسی ورو نه خبر بدل هغوی به زما کتو ته راتلل او ما سره به یې ګړه بړه کوله دلته د هر خیال د هر مذاق او هری عقیدی خلک وو او دوی د صحبت زما د پاره یو لوی غنیمت و ما به هر چا سره تبادله خیالات کوو او د هغوی د علمی خبرو او تجربو نه ما ته ډیره فایده ورسیده زما مثال د ملاحی د یو طالب علم و او د پرښنه وخت می د دوی سره تیر یده او د دوی د صحبت نه ما ډیر څه حاصل او زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دی جیلخانه کښې مونږ ډیر خلور کسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفدر و، بل ملک لال خان و او دریم یو رضا کار و چه غلام محمد یې نوم و، او څلورم زه وم او د کانګرس ډیر قیدیان او لیډران وو مانه د نورو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی، په کانګرس کښې چه څو مره خلک قید وو هغه ټول هندوان وو، ډیر ښه خلک وو او ما سره یې ډیره مینه او محبت و څلور ورځې پس زه یې د دفتر ته وبللم او سپرنټنډنټ ته یې پیش کړم هغه زما غا سنونه او اوریده وکتلی هغه هم ډاکټر و او ویل چه زه به د

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندی نه پوهیږم ، په دی باندی یو د غاښونو ډاکټر (Dental Surgeon) پوهـ
شی داد هغه کار دی ما ته یې ووې چه ته خپل خرڅ باندی ډېنټل سرجن دا غوښتی شی
مالې د علاج کولو اجازت واکړو چه ته پخپل خرڅ باندی ډېنټل سرجن دغواړه چه ستا
علاج وکړی زه چه واپس خپل بارک ته راغلم دا قصه می سیاسی قیدیانو ودونو ته وکړه
هغوی زما د پاره د ډاکټر د غوښتو انتظام وکړو او د ډاکټر پریم نات ډېنټل سرجن
د رابللو فیصله یې وکړه سبا له جیل والو د ټیلفون په ذریعه هغه له خبر ورکړو او د
خبر بل و سره هغه جیلخانی ته زما د کتو د پاره راغی زه یې چکر ته بوتلم او د دار د غ
په موجودګی یې زما د غاښونو او ورو ملاحظه وکړه هغه زما په حالت ډیر افسوس
ظاهر کړو چه حکومت د خراب خوراک په وجه ستا صحت بالکل خراب کړی دی
او برباد کړی دی په ډیری مینی او محبت سره زما غاښونه او اوری ه په ښه شان
سره صاف کړل او کوم غاښونه چه خراب شوی وو هغه یې واپس تل او د مخکښی د پار
د هغی دارو او د استعمال طریقه یې راته وښودله او ډیر تحقیق یې را باندی وکړو
چه باقاعده دی خپله خوله صفا کوه که نه تول غاښونه به دی برباد شی او بل یې زما
د پاره د خوراک تجویز وکړو چه همیشه سبزی او هر قسم تازه میوه وخوره بلکه دا یې
په ټکټ درج هم کړل او داروغه صاحب ته یې ووې چه دارو د دې مرض د پاره دومره
فایده مند نه دی لکه دا خوراک چه فایده مند دی . د ډاکټر ښه همت ، همدردی ، شرافت
او محبت چه کوم اثر زما په زړه کړی دی هغه تر او سه پوری زما د زړه نه وتلی نه دی
او نه زما نه هیر دی د رخصتیدو په وخت ما ورته ووې چه زه غریب نه یم جیلخانه
کښی می روپۍ جمع دی د فیس بو د را باندی کیږی دا به ستا مهربانی وی چه ست

(c) ketabton.com: The Digital Library

خومره فیس کیږی هغه ته مانه واخلی : هغه ددی خبری نه انکار وکړو او چه څه
وخت داخبره ما ورته دوباره وکړه هغه ماله داجواب راکړو : « ماله به ستاسو نه داځی
چه زه دداسی خلکو نه فیس واخلم چه هغوی دقوم او دملک دازادی ترقی او
بهبودی دپاره جیلخانو ته راغلی دی او زمونږ دپاره ددی قسم تکلیفونه او -
مصیبتونه برداشت کوی نو که چیری مونږ دومره قربانی نه شو ورکولی چه جیلخانو
ته لاړ شو داخو کولی شو چه دخدای دپاره دهغوی خدمت وکړو . » ددی په
اوریدو زه هم چپ شوم او ما بله خبره ونه کړه هغه را نه رخصت شو او زه واپس
جیل بارک ته راغلم او دا تول قصه می خپلو ملګرو ته وکړه . ددی جیل داروغه چه دهغه
نوم خیرالدین خان و ډیر چالاک ، هوښیار ، تجربه کار او ډیر رشوت خور و
او سپرنټنډنټ یی داسی په لاس کښی وچه دده به څه زړه غوښتل هغه به یی کول
او چه سپرنټنډنټ به یی کوم خوار او نولونو هغی خواله به هغه روانیده او چه ته
به یی زړه غوښتل . یی ، ماسته ، دبله دودی او غوښته یی ورته تکوله حالانکه دا
کار دسپرنټنډنټ دی او اکثر داخیزونه دهغو خلکو دپاره وی چه خوک ناجوړه
وی لیکن ده به سپرنټنډنټ باندی داخیزونه دروغو خلکو دپاره تکول په سیاسی
قید یانو کښی چه خومره دسرخلک وو او دچا به لږ ډیر رسوخ وا و خپل او از به یی
اخبارا تو ته رسولی شو دهغو تو لو نه یه یده هغه تولو له یی څه نه څه ورکول او ددی نه
علاوه به ملاقاتو نو کښی او خطونو او کتابونو کښی به هم ورسره رعایت کولو او دځان یی
ملګری کړی وو لیکن کوم سیاسی قید یان چه بی اسره وو او چا یی او از اوریدی نه
شو نو دهغوی دپاره باوجود دناجوړتیا نه هم څه نه و . او چه به دداروغه صاحب شامندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او د خپلو وړونو خبري یې افسرانو ته رسولې شوی ، هغه به کله غټ کټ و داروغه صا
به د هغه نکټ واخیست او چه څه به یې زړه غوښتل هغه به یې سپرنټنډنټ صاحب باندی
دستخط کړو به دې چل یې ټول خلک ځانته محتاجه کړي وو او هغه سړی به د داروغه
صاحب رضا کولو او خوشحالولو کوشش کولو داماته د سیاسی قید یا نو د پاره ډیر د ذلت
او د شرم خبره ښکاریده ، سپرنټنډنټ بالکل پوځ کوم بغیر د داروغه نه به یې څه نه کول
اکثر سپرنټنډنتان هم داسی وی ما چه څومره د جیلخانو سپرنټنډنتان لیدلي دی د ټولو د غه
پوشان حال وی ، زه خو به دې نتیجه د رسیدلی یم چه سپرنټنډنتانو ته بالکل اد و ضرورت نشته
دی داخو په جیلخانو باندی بوج دی ځکه په جیلخانه کښی هم هغه کیږی چه څه داروغه کوی
دالولی لوبی عهده پیرنګیانو د خپل قوم د پاره ساتلی دی . د جیلخانو دا سپرنټنډنتان به
اکثر سول سرجنان او د سپرنټنډنټ چړی د اکټر مقرر ول یکار نه دی . داکټر جدا سری
په کار دی ، چه د هغه د قید یانو او د جیلخانی انتظام سره څه غرض نه وی ، او په ولایت
کښی انګریزانو خپل ملک کښی د جیلخانو د پاره هغه طریقه اختیار کړې ده ولی چه داکټر
سپرنټنډنټ وی نو هغه اکثر د جیلخانی انتظامی معاملاتو په وجه د ناجوړه او کمزور قید یانو
حق تلفی کوی او مریض ته د مریض په سترګه نه ګوری .

زمونږ په احاطه کښی به چه څه وخت داروغه صاحب راد ننه شو نو هر چا به د
کوشش کوو چه ځان ورته د لوړو نه لوړو مېږې ور او رسوم او سلام ورته کوم خوک چه به
خبریدل هغه به د داروغه صاحب په خدمت کښی حاضریدل ، او د داروغه صاحب نه به
چه پیره جمع شول چه سړی ته به میله او تماشه معلومیده چونکه ما ته دا کار ښه نه ښکاریده
زه د خپل ضمیر نه مجبوره وم ما به په دې کښی څه حصه نه اخیسته دا نه چه کنی داروغه صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه خفه وم، یا می د هغه سلام نه کوو، داسې نه وه ماله چه به نږدې راغی، نو سلام
به می ورته کوو او د سلام د پاره به ورپسې ورتلم نه نو په دې خبره شاید ډاکټر صاحب
زما نه خفه وُ او با وجود زما د کمزورتیا او ناجوړتیا زما په ټکټ چه کوم پی دیره غازي-
خان کښې لګېدلی وُ هغه یې هم بند کړی او د ډینټل سرجن چه زما د پاره کوم خوراک
جازت کړی وُ هغه یې هم ما ته نه راکوه، زما ملګرو به دا خبره محسوسه کوله لیکن د
رعایتونو په وجه یې څه نوټس پراخیستی نه شو، اخر یوه ورځ زما ملګرو دومره جرئت
وکړو چه داروغه صاحب ته یې ووی چه کوم خوراک دده د پاره ډاکټر صاحب تجویز
کړې دی، مهرباني وکړئ هغه دده د پاره جاري کړه، هغه ورله جواب ورکړه چه دی
سپرنټنډنټ صاحب ته ووایي، زه پوه شوم چه دده زړه نه دی. ولې چه ما ته معلوم
وه چه سپرنټنډنټ صاحب خو دده په لاس کښې دی او بغیر دده د وینا نه څه نه کوي، لیکن
زه دې خپلو ملګرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اُو وایه بله ورځ چه زه سپرنټنډنټ صاحب
دفتر ته او غوښتم ما ورته ووی چه تا ته به معلومه وی چه ډینټل سرجن زما په ټکټ
زما د پاره د مرض د غاښونو د علاج په طور خوراک لیکلی دی او دا ته یې ویلی دی چه دا
ستا د مرض دارو دی. دا خوره، دا به ستا مهرباني وی. چه دا خوراک زما د پاره مقرر
کړې او یا ما ته اجازه راکړي چه په خپلو پیسو دا خوراک ما ته راکېدی شي، یعنې زه یې
خپلو پیسو راغواړم، هغه د دې دواړو خبرو نه انکار وکړو او ما ته یې ووی چه زه یې مناسب
نه ګڼم چه تا له یې درکړم، ما ورته اووی چه تا ته به یاد دی چه تا ما ته ویلي وو، چه زه
د دې مرض ډاکټر نه یم او نه پوهېږم نو چه ته بیا په دې پوهېږې نه، نو ته بیا څنګه یو خوراک
مناسب او بل خوراک نامناسب ګڼې، نو بیا یې دا ځواب وو چه د خوراک په معامله پوهېږم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوماته د دې هیڅ ضرورت نه ښکارې، ماپه زړه کښې داخیال وکړو چه کوم ځای انصاف
نه وي او نه څه قاعده او قانون وي، د یو سړي رضا او وینا قانون وي، هغه سره زیا
بحث کول څه فایده مند نه وي، په دې وجه زه چپ شوم او بهرته راووتم او خپل بارک
لاړم په دې جیلخانه کښې د پښتانه وو لیکن زمونږه احاطې ته به راتللې نشو، کله ناکله
به یې په مونږه د شپې پیره لګیده، هغوی ته به ماسره د خبرو اترو د پیره کمه موق
وه، دلته یو پښتون ملازم هم وو چه د دواوې د سوکړو ذکلي وو، د هغه پیره به د
زمونږه په بارک لګیده، د پوښته سړی وو ماسره یې د پیره مینه وه باوجود د دینځ
مابه منع کولو لیکن بیا هم هغه به دانته کله ناکله څه ځیز راوړه زه په جیلخانه کښې د پټه
ځیزونو سخت مخالف یم ولې چه په دې باندې په سړي کښې کمزوري تیا او بزدلي پید
کیږي مابه د پوښه کولو او منع کولو هغه نه منع کیده هغه سره به زما ښه ګپ شپ
لګیده و هغه تازه د ملک نه راغلې و او ماته به یې د ملک قصې کولې د هاړ پیشکال د
وي ګومي ښه په زور کښې وه د وړځې خوبه لا څه د پیر تکلیف نه وو، ولې چه د پړي
دي او سوړلي وو ولې د شپې تیږول ګران وو ځکه چه بارک کښې به بند وو اکثر به د د
بچو پوړي د ګرمي د لاسه چاته خوب نه ورتللو خو چه نسیم به ولږه ښه شوه نو بیا به ماشو
غذ ابولو ځکه چه لاس، پښې په مو ورته بړبنډې وي د ییتولو څه شي نه وو چه
ماشونه موځان پټ کړي وي. ولې چه د قیدی اوړي، ژمي اغوستن کمبل دی
پ ګرمي کښې څوک ځان ته کمبل نژدې کولی نه شي، زه دیوې میاشتې پوړې په د
جیلخانه کښې وم او دي خلکو سره مې د پوښتې شپې ورځې تیرولې چه په دې کښې
وایس د پیره غازي خان ته بدل کړم چه څه وخت زه د ډیره غازي خان جیل ته ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ما ته معلومه شوه چه د جیل والا او سیاسي سیانو په مینځ کښې جوړه شوې وه. جیل والا و هغه د سیاسي سیانو بارک ته راولیږلم، ټول راته راغونډ شول او زما په لیدو سره هغوی ډیر خوشحاله شول راته غاړه وتل او په ډیره مینه یې راسره ستړي مشي وکړل زما مهربان لاله دوني چند چه د هغه د جیل نه وتلو کښې لږ ورځې پاتې وې راته یې وویل شکر دی چه ته راغللې او ما لیدې ځکه چه ستا په دې طریقه جدایي او د نه لیدو وارمان به زما په زړه پاتې شوی ؤ سبا لا چه سپرنټنډنټ راغی نو ته ورته او ل ورسره لاله دوني چند زما د خوراک او چاموذکر وکړو او ورته یې وویل چه کم از کم ده له دې د ده د قد مطابق جامې ورکړې شي او بیایي ورته زما د خوراک لپاره تکټ ښکاره کړو، هغه زر دا روغه ته حکم ورکړو چه ډله د ده د مېچ مطابق جامې فوراً ورکړئ او که چرته کودام کښې نه وې نو ورته یې جوړې کړه او زما په تکټ یې نیم سیر شوده او یوه چیتاکی کوچ زما د خوراک د پاره ولیکل زما دا تلو نه څو ورځې ورستو روژه راغله څه وخت چه روژه رانژدې شوه نو زمونږه هند وانو ملګرو سپرنټنډنټ سره ولیدل او هغه ته یې د روژه دارو لپاره د هر قسم ارام رسولو او باقاعده انتظام کولو عرض وکړو، سبا له چه څه وخت سپرنټنډنټ راغی نو هغه تپوس وکړو چه څوک څوک به روژې نیسي او دا حکم یې وکړو چه څوک روژې نیسي هغوی ته به د خپل خوراک نه یو سیر شوده او یوه چیتاکی غوړي زیات ورکیدې شي او د پیشمنی لپاره به د تازه خوراک انتظام هم وکړې شي مونږه د ده د دې مهربانی نه شکریه ادا کړه او هغه زمونږه د بارک نه رخصت شو مونږه ټول شپږ مسلمانان وو په دې کښې دوه کسانو د روژې نیولو نه معذرت ښکاره کړو چه په هغې کښې یو بیرسټر و وادبل طالب العلم وو، مونږه څلور کسانو په روژو نیولو باندې لاس پورې کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېره غازي خان د هاږ او ښکال ګرمي اسان کار نه و لیکن د خدای په فضل مونږ د
هیڅ تکلیف ونه شو او په آرام او خوشحالی ختمه شوه او اختر راغی. د قیدیانو غږ بیانا نو
څه اختروی. د اختر نه پس لاله دونی چند انبالوی او خان عبدالرشید خان خلاصیږ
مونږ ټولو سیاسی قیدیانو ورله په خپل بارک کښی دیوی پارټی او ډېر بس ورکولو انتظ
وکړو. په پارټی کښی هغی کسانو تقریرونه هم وکړو او د هغوی خدمات او قربانی خلکو
اوستایلي. په اخر کښی لاله دونی چند او خان عبدالرشید خان د ټولو رونو شکریه اد
کړه او وعده یې وکړه چه مونږ به د قوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو. او بیا
مینه او محبت سره رخصت شول.

ډېره غازي خان د آب و هوا په لحاظ ډېر خراب ځای دی ګرمی پکښی ډېر
زیاته وی، بارانونه پکښی نه کیږی، کال کښی یو وار یا په دوه کال به باران وشوا
دا او بو د باران په ځای د خاورو بارانونه ډېروی او کله کله به داسی سیلی راغل
چه دوه، دوه، دری، دری شپې به خاوری وریدلی، د صحت لپاره د
د خاورو باران ډېر خطرناک وو، داسی یوه نری او باریکه دوړه به د آسمان
راوریده چه لیدی نه شوه لیکن چه کیر چاپیره به دی هر څه ته کتل نو هر څه د
د دوړو نه ډک وو. څه وخت چه به دا دوړه شروع شوه نو نمر به یې پټ کړو ا
دوریځو په شان به رڼه ورځ تیاره شوه د دی زول نه ځان ساتل ناممکن وو ځا
خو پریږده چه خوراک بچ کول ناممکن وو چه څه به دی خوړل هغی کښی خاوری
وی چه لاړی به دی تو کلی هغه به د خاورونه ډکی وی چه پوزه به دی سونږ
هغی کښی به خاوری وی نه تری د چاجامی بچ کیدی شوی او نه تری نه بسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکه پاتي کيږي شوه چه سحر به دخوبه راپاڅيږو وچه په بستره به څنګه اوده شوي
وهم هغه شان چاپ به پرې پاتي وو هرچا به خړمخ ، خړغوږونه نيولي وو هر
سړي به تماشه وو ، چه يو بل ته به موکتل نوخندا به راتله او بيا ماته ډېر تکليف
ډير دي ؤ وچه ماسره دنورو په شان ډېري جامې نه وې ماسره يوه جوړه جامې وې
ځکه چه دسې کلاس قيدي لپاره په شپږو مياشتو کښې ديوې جوړې د ورکولو حکم
وو او داهر وخت وينځل او وچول او بيا د دوړونه بچ کول ناممکن وو د دېنه
علاوه د دوړونه ډکې سيلۍ به هم کله نه کله راتللې ليکن د دې ټولو نه زيات د
تکليفونه ډک يو بل ګرم باد وو چه ټوله ګرمي کښې به باقاعده چلېده ، د سحر
اوو بجو نه به شروع کېده او د څلورو بجو پورې به وو ، دا به دومره ګرم وو چه په مخ
ردې ولګېده نو تا به وېل چه اور دی او د وجود هره څرګنده حصه به يې سوزوله
دې دلاسه به اخلاقي قيد يا نو ته ډېر زيات تکليف وو او بيا خاص چه کوم قيديانو
نمس يا په باغ کښې کار کولو ، هره ورځ به څلور پنځه کسان بېهوشه کېدل ګرمۍ به وهل
زنا کله به دګرمۍ دلاسه يو دوه مړه کېدل ، مونږ به ټولې دروازې دخپل بارک
ند ی کړې وې ، د څلورو بجو نه به مخکښې د بارک نه راوتلی نشو ، په بارک کښې به
نه هم دومره ګرمي وه چه څوک به دګرمۍ نه اوده کېدی نه شو او د هرسړي نه به خولې
سې بهېدې چه تا به وېل چه اوس د سين نه راوتلی وې ، د شپې به هم ډېره ګرمي
وه ليکن ګرمي سړې به ګذاره کېده ، د دغه سيلۍ نه بچ کېدل ګران وو او ماسره خو
خان د پښتو لوحم څه نه وو ، کمبل خو وو ، هغه مو د ګرمۍ په وجه خان ته رانژدې کولی نه
شو ، نو زه خو به ورته دخدای په تکيه پروت وم ، د پنجاب په جېلخانو کښې د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرابه جېلخانه بله نشته ځکه يي سياسي قيديانو ته داخوښه کړې وه او دی ته
قيديانو د پنجاب تورې او به ويلې دکومو ملا زمانو نه به چه څه قصور وشو نو هغه
يي دی جېلخانې ته رالېږلي وو د ۱۹۲۲ع کال د اګست د مياشتې اخرې ورځې
ما ژړګوري وو زه په خپل بارک کښې ناست يم او ما ته يي يو لفافه راکړه . لفافه کښې د
يو خط وو ، چه هغه مي پرانست نو هغه مي د مور خط وو چه کلي نه يي ما ته رالېږلي وو
په ليدو يي د ېر زيات خوشحاله شوم ولې چه زما خپلې مور سره د ېره مينه وه او
هغې هم زه ډېر خوښ وم په هغې خط کښې د دعا او خيريت نه پس يي ما ته ليکلي و
چه الله تعالیٰ په تا باندې ډېره مهرباني کړې ده ، تا له يي زوی در کړی دی ، د
خط ما تا ته ددې لپاره ليکلی دی چه اول تا ته مبارکي در کوم او بيا ستا رای معلو
کوم چه هغه له څه نوم کېږدو ځکه چه مونږ دا فيصله کړې ده چه هلک ته به نوم
کېږدي .

زه ددې په لوستو نو ډېر خوشحاله شوم او د خدای تمامي دويله او د خدای
در کښې مي دا زارۍ وکړه چه ای الله تعالی زما دا بچي سره ددې نورو بچو نيک او صا
لوی کړې ، ښه اخلاق او علم ورکړې او د خپل مخلوق خادم يي وګرزوې ته يي نا صر
حافظ او مل د ګارشي او د ظالمانو د هر قسم ظلم نه يي وساتې . نوم مي ددې د پار د
عبد العلیٰ تجويز کړو او په سباله مي مور ته خط وليکه او دا نوم مي پکښې ورولېږه ،
پرنګيانو حکومت يو ناپرسانه حکومت دی ، هر انګريز فرعون او د فرعون په شان
خود مختاره دی ، هر حاکم چه هر څه پخپل رعيت باندې وکړل ورسره پرسان
تپوس نشته .

زمونږ ملګروکښې د پېرداسې کسان وو چه دهغوی نه دومره تعلیم واو نه يي دومره مالي حیثیت وُ لیکن مجسټریټ ورله سپیشل کلاس ورکړې وو او دهغوی سره هغه سلوک و او زه يي په (C) کلاس کښې قید کړې وم او کال تېر شو ماسره هماغه د (C) کلاس سلوک و او چا دې طرف ته فکر هم نه کولو، حالانکه د پرخلک به زمونږ د کتو د پاره دحکومت له خوا اتلل چه دقیدیانو حال معلوم کړي او مناسب انتظام ورله وکړي ماته دچا فکر نه و او یا يي قصداً نه کولو. په کومې کښې به غیر زمانه تولو قیدیانو ته بهر ځملا ستوا اجازت و خو زه به یوازې په بارک کښې بند وم یوه ورځ جیلوالو زه دفتر ته بللم او وا ته يي ووې چه مونږ ستا د پاره دا تجویز کړې دی چه تا د تودي ورد ی نمبر ارکړو په دې کښې به تا ته دوه فایدې وي یوه دا چه دبله معافي به درکیږی شي او به زر رهاشي و بله دا چه تا ته به دبهر ځملا ستوا اجازت وي ستا کار به نور هیڅ نه ی صرف د دي سیاسی قیدیانو مشقت وړل او راوړل وی لیکن ما د دی خبری انکار وکړو ځکه چه دا زمونږ د اصولونه خلاف و. زمونږ اصول دحکومت سره عدم تعاون و او دا خپو قسم تعاون وا او دا د یو سیاسی قیدی د پاره لویه د کمزورتیا خبره وه چه بهر خو به يي حکومت سره امداد نه کوو لیکن چه څه وخت جیلخانی له اغی نو بیا هم دهغه حکومت خوشامند ګر او امدادی شي.

دا یوه لویه ګناه او بد اخلاقی وه. دلاله دوني چند د رهاکیدو نه څه موده پس په ملک کښې انتخابات شروع شو او هغه د پنجاب اسمبلی ممبر منتخب شو نو هغه اسمبلی کښې زما متعلق یوه لویه واویلا او شور جوړ کړو او حکومت يي ملامته کړو ماسره ترا وسه پورې د (C) کلاس دقیدی سلوک کیږی. حکومت جواب ورکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغه خو د سرحد قید ی دی، پنجاب سره یې څه تعلق نشته نو ده ورته په جواب
کښې ووېل چه نن ورځ خو هغه په پنجاب کښې دی چه په پنجاب کښې سیاسی قیدیا
سره څه سلوک کېږی هغه دې د ده سره هم وشي . نو په ډېر وخت کوي د پنجاب حکو
مجبور کړو چه یو حکم جاری کړې او زمونږ سپرنټنډنټ ته یې ولیکل چه زما متعلق
سرحد حکومت سره خط وکتابت وکړي ، سپرنټنډنټ صاحب ډېر سنبه سړی و
سره یې ډېره همدردي دی وه هغه فوراً سرحدی حکومت ته ولیکل ،لیکن هغوی جواب
ورنه کړو او چه ده پری زور ولګولو او یادګیرنی به یې ولېږلې نو د وخت تېرو لو
د پاره به هغوی څه ګول مول ځواب ورکړو . ولی چه د هغوی مطلب ماله تکلیف راکول
او زما صحت بربادول وو نو دې طریقه په خط کتابت کښې ډېره موده تېره شوه
لیکن لاله دونی چند ډېر زور ور سړې ؤ هغه دوی کله په قلاره پرېښوول او د هغ
وخته پوری به یې یادګیرنی ولېږلې چه اخر یې زه پری په سپشل کلاس کښې کړم .
دې وخت کښې جیلخانه کښې خبر شوم چه زما د ګرفتاری نه پس زمونږ د اتمانزوا
سکول طالب العلمانو په ټوله علاقه کښې یو لوی مهم شروع کړی وی کلی په کلی به یې مولود
کولو ډېر خلک به ورته راغونډېدل ، زما ځوی عبدالولی به اول د قرآن شریف تلاوت
وکړو بیا به ده او ماسټر عبدالکریم قومی نظمونه ووې او د هغه نه پس به زما مشر
عبدالغنی ډېر سنبه زړه نرمونکی تقریر وکړو بیا به یې خلکو ته ووې چه پښتنو تاسو لږ
فکر وکړئ چه زما بابا دې پېرنګیانو ولې قید کړې دی؟ د هغه څه ګناه ده؟ هغه خو نه قتل
کړې دی نه یې ډاکه کړې ده، نه یې بل څه اخلاقی جرم کړی دی . زما د پلار جرم دا و
چه تاسو بچوله یې تعلیم ورکولو او په تاسو کښې د اتفاق او ورورولی ، عزیز ولی خواهش

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو کښې هغه رسمونه، رواجونه چه پښتانه پرې تباه کېدل، ورک کول غوښتل تاسوي
د دنیا د مصنوعو رسمونو سره اوبړه په اوبړه و دروئ. دغه گناه وه چه پیرنګیانو هغه قیدي
کړې اود (c) کلاس سخت قید یې پرې ولګولو. اوس مونږه او تاسو په کار دي چه
هغه کوم کار چه زمونږ د قوم د فایدې د پاره کولو جاري وساتو بلکه ترقي ورکړو. نو
پیرنګیان به پوه شي چه پښتانه را بیدار شوي دي، ویښ شوي دي، مونږه اوس
په دوی خپل مطلب نه شو کولی اوننه یې د باوولی شو.

د دوی د دې خبرو په قوم د پیر اثر وشو او د سکول سره هر چا امداد ونه شروع
کړې او سکول ډېره ترقي وکړه. ما چه دا خبرې واورېدې نو ډېر خوشحاله شوم
خدای شکر می اداکړو چه زما قرباني بې ځایه اوبې فایده نه شوه او ټول قوم محسوسه
کړه چه باچاخان زمونږ د پښتنو د پاره قید ونه تېر وي. هر چا په دې خبره
ډېر فکر او غور وکړو، خکه زمونږ اصلاحي او تعلیمي پروګرام ته تقویت ورسېدو.

مذهبي تعصب:

مونږ په دې جیلخانه کښې پنځه مسلمانان وو، مونږ ډېره موده د خپلو
ملګرو هندوانو او سکهانو له خاطره غوښه خوړلې نه وه او نه زمونږه یاده وه لیکن
سیالکوټ نه یو حکیم صاحب په دې تحریک کښې قید راغی نو هغه به غوښه خوړله او
مونږ هم شوق پیدا شو او مونږ هم د غوښې د خوړلو د شروع کولو فیصله وکړه
حکیم صاحب موجېلوالاو وله ورولېږه او هغه ورسره تولې خبرې صافي کړې. د
جېلوالا وودا رابېره چه غوښه دې هم په دغه باورچي خانه کښې پخېږي حالانکه
اود غه هندو و، لیکن مونږه دا خبره خوښه نه کړه ځکه چه بعضې خلکو د دې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخت پرهېز کولو دهغوی دخاطره به مونږ په هسپتال کښې خپله کښتوئ پخول
او خوراک به موهم دلته په بارک کښې نه کولو هسپتال کښې به مو خوړله . مونږ دخپله
ملګرو خوشحالولو دپاره دا قصه کوله . بل هله خوشحالولی شي چه په ځان تکلیف
تېر کړي لیکن زمونږه بعضې ورونو ددې دومره ناکام او څه قلارونه کړوا
څه وخت چه مونږ په اوله ورځ هسپتال له لاړونو هغوی زمونږ بر خلاف
پروپیګنډه شروع کړه او تول سیاسي ورونه یې راته ویرسوول حالانکه دوی کښې
اکثرو غوښه هم خوړه . مونږ چه واپس راغلو نو مونږ ته دسیاسي ورونو د
او خبرونه معلومه شوه چه دوی زمونږ نه ډېر خفه او په غصه کښې دي .
ددوی دا حرکت ډېر ناجایزه منکاره شو . زمونږ دهندوستان په خلکو کښې
دا یو لوی کمی دی چه یو څیز زمونږه په خیال او عقیده کښې خراب وی نو دهغه هم زغم
او برداشت کولی نه شو ، دهرې عقیدې دخلکو نه هم په هغه شان توقع او ارزو لر
لګه زمونږ چه وي او دې ته فکر نه کوو که چیرې دا څیز منع وی نو زما دپاره منع
دی دبل دپاره چه هغه زما دعقیدې نه دی څرنګه منع کېدی شي ؟ دایشیا دخلک
دا دعوه ده چه مونږه مذهبي خلک یو او صرف (با هر) په دنیا کښې دلته مذهب پاتی دی لیکن — با هر دُنیا
خو مره چه زما تجربه ده نو ما ته معلومه شوې ده چه بې شکه دایشیا په خلکو کښې ما
شته خو هغه مذهب په نوم مذهب دی او دخدای او رسول (ص) هغه ریښتینی
مذهب نه دی ، د ریښتیني مذهب نه دوی ناخبره دي . هر مذهب کښې ازاد
ده ، رواداری ده او لوی نظری ده لیکن دوی تری خبر نه دی او نه چا خبر کړی دي
حقیقت دادی چه دا تول اسماني مذهبونه دخدای مذهبونه دي او دنیا ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتفاق مینی اومحبت او د خدای د مخلوق دارام او خدمت د پاره راغلي دي . دهر
یو مذهب دپیرو دا فرض دی چه دخدای د مخلوق له منځ نه کړکه او نفرت لیری
کړي او مینه او محبت پکښې پیدا کړي او دیو بل سره امداد وکړي خو موږ د دې حقیقت
نه چاخبر کړي نه یو - او نه خو پخپله کوښښ کړ یږ -

ماد تالستایی یو کتاب کښې چه شپږ ویشت قصې پکښې لیکلې دی دا قصه
وستی ده چه یوه چینه ده دهغې نه هر یو محلت له نلکه راغلی ده خو دهر یو محلت
نلک په دې نسبتی دی چه زمونږه دنلکي او به پاکی او خوږ دی او ددی نورو نلکو
او به ناپاکی او ترخې دي . دی ته هیڅوک فکر نه کوي چه دا ټولې نلکې دیوې چینې نه راغلی
ی نو څنګه یوه پاکه او خوږه شوه او نوری ناپاکی او ترخې شوې او اسلام خو دا تعلیم ورکوی
چه د مسلمان به په دې کتاب کښې هم ایمان او عقیده وی او په ورانډینو مذهبو او کتابونو
م » والذین یومنون بما انزل الیک وما انزل من قبلک » داددی ثبوت دی چه
سلام تو لو مذهبو سره رواداری غوره کړې ده .

چه کوم ځای زمونږ سیاسی ورونه ټول غونډ ولاړ وو نوزه ورو ورو نږدې
وم او ورته می داوویلې چه دا سوراج خو ما ته د یرګران ښکاره شو او سوراج به دغه
وراج وی چه هغه کښې هر چا ته د خپلې عقیدې او خیال ازادی نه وي ستاسو په دی
نظریې ماله افسوس راځی . که چیری د غوښې خوراک د چا په عقیده منع وی هغه دې
خوری او که د چا په عقیده هغه منع نه وی نو د هغه نه خفګان مناسب نه دی . موږ
ستاسو د عقیدې د ومره مراعات کړي دی چه موږ نه حکومت ویل چه تاسو به په هندې
ریکه باورچی خانه کښې پخلې کوئ مګر موږ حکومت ته وویل چه موږ غوښه به دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باورچي خانه کښې نه پخوو، په بل ځای کښې یې پخوونو زمونږ د غوښې په خوراک ستاسو خفګان او اعتراض ناجایزه دی. ستاسو دا خیال د هندوستان د سوراج او اتفاق د پاره موزون نه دی ځکه چه په هندوستان کښې د مختلفو عقیدو او خیالاتو خلک موجود دي نو که چیرې هر یو قوم خپلې عقیدې او خیال باندې نور مجبور وي نو دا به ګرانه شي بلکه نتیجه به یې ډېره خرابه راوخېژي او د هندوستان خلک هله د ترقۍ او ازادۍ معراج ته رسېدی شي چه هر چاله د خپلې عقیدې او خیال ازادي ورکړو او د هیڅ قسمه ظلم او جبر په چا ونه کړو. زما د دی خبرو په اورېدو د دوی قهر او خفګان کم شو او بیا د هغوی هغه اعتراض او خفګان پاتې نه شو.

زمونږ ډېر هندوان او سکهان سیاسي وروڼه وو چه هغوی د غوښو په خوراک اموخته وو او ډېر زړه به یې غوښې ته کېدلو، لیکن نورو نه مجبور وو. زما د سیالکوټ یو بنډاری نومی هندو واشناو، ډېر ښه سړی وو او د غوښې ډېر شوقي و چه څه وخت به مونږه هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله خپل کټوری راکړو چه په د کښې ماله لږه غونډې غوښه راوړه ما به همیشه هغه له هغه کټوری ډک راوړلو او به په پټه په بارک کښې خوړله. هغه چه به کله ناکله په قادشو نو چیلو هسټل والو ته به ډېر کنځل کول چه وګورئ دوی د خوراک په څیزونو کښې مونږ ته منع هب راوړاند کړې دی.

مونږ د ټولو سیاسي قیدیانو شریکه یوه باورچي خانه وه او دا ډېر ښه کار چه مونږ مسلمانانو هندوانو او سکهانو به یو ی کښې د ډوډۍ خوړله. تحریک مونږ سره وروڼه کړي وو دا د کانګرس او خلافت برکت و او د هیڅ قسم نه مود یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرورت نه کوله . يوه ورځ يکښې اتفاقاً د خدمتګار سوال را پيدا شو مولانا محمد اسماعيل
غزنوی دا سوال اوچت کړو چه په باورچي خانه کښې يو مسلمان خدمتګار هم په کار
دی او د باورچي خانې په خدمتګارو کښې دې يو مسلمان هم وي لیکن هندوان او سکهان
په دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به يې دا خبرې کولې چه ګوندې دی په مونږ
کښې بې اتفاقي پيدا کوي ما ورته وويل چه په دې خو به اتفاق او محبت لا زيات
شي ځکه چه مسلمان به هم د باورچي خانې په کار کښې شريک شي او ټول کار به په شريکه
وکړي . زما دی خبرو ته چا د پر فکر ونه کړو او زما کوششونه څه مفيد ثابت نه شول
چه څرنګې هندوان او سکهان پخپلو خبرو ټينګ ولاړ وو . هغسې مولانا صاحب هم
خپله خبره نه پريښوه او ورځ په ورځ دا جګړه په زيا تېدوه زمونږ يو ماستر صاحب
وچه هندو وه هغه خو به ويلې هندوان پاک دی او مسلمانان ناولي دي ، لیکن چه کوم
هندوان پوه او هوښيار وو نو هغوی به داوې چه دا د صفايي سوال دی او چونکه مسلمانان
د صفايي خيال د پر نه ساتی نو په دې وجه مونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کيچن کښې
کار وکړي . دا قصه جاري وه او ورځ په ورځ زياتېده او سختېده ، دا خو يو قسم
اني وې په اصليت کښې هندوانو مسلمان خدمتي په کيچن کښې نه پرېښو . يوه ورځ ما
خپل ډاکټر ته چه هغه يو هندو وه د وه مشقتيان د خپل بارک چه يو هندو او بل مسلمان
د ګتو او معاينې د پاره پيش کړل چه ته دا دواړه وګوره چه په دوی کښې کوم صاف او
پاک دی ، هندو په باورچي خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جارو مارو .
ډاکټر صاحب په ښه شان هغوی وکتل او د کتو نه پس د مسلمان په حق کښې فيصله
وکړه چه دا مسلمان د دی هندو په نسبت پاک او صاف دی او په هندو کښې د ناپاکۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وجه سپېړې شوي دي نو ماخپلو هندوانو ورونو ته ووې چه د ډاکټر صاحب په
فیصله کښې څه وائې ستا سو د صفائي دا بانه خو هم پاتې نه شوه . لنډه دا چه د پر کشمکش نه
پس اخر په دې فیصله وشوه چه یو مسلمان دې هم په باورچي خانه کښې کار کوي او
د هغه به صرف دا کار وي چه مونږ په کومو لوښو کښې ډوډۍ وخورو هغه به او چتوي
او وینځې به یې او په دې طریقه دا مسئله ختمه شوه .

د هندوانو د دې قسم خبرو او رویې په ما هم اثر وکړو او زما زړه چه په هغه
کښې د خدای د ټول مخلوق سره یو شان مینه محبت وڅه ناڅه فرق پکښې پیدا
شو . یوه ورځ ما خپلو ورونو سره خندل چه زه د لته صاف زړه راغلی وم او هغه
هر څه کړي او نفرت نه پاک و او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن ستاسو په صحبت
چه نن زه ورته گورم داغدار شو . مذهب خو د نیا ته د دې د پاره نه دی راغلی چه
خلکو په منځ کښې نفرت پیدا کړي بلکه مذهب خو د مینې محبت علمبردار دی
بله عجیبه خبره مې دلته دا ولیده چه په کرمې کښې به تقریباً ټولو هندوانو زما د منګې
نه اوبه څکلې او هیڅ باک به یې نه کولو لیکن یخنی کښې به یې تري پرهیز کولو او زما منګي
به نه را نږدې کېدل حقیقت دا و چه په گرمۍ کښې به ما د دې خپل منګي نه کېږه چا
کړې وه او ساعت په ساعت به مې هغه لمدوله باد به لګېده تو هغه او به یخې وې
ما خو به دا خوارې کوله او دوی نه دو مره خوارې کېدلی نه شوه .

مونږ په جېل کښې وو چه بهر چیرته یو هند و د پیغمبر اسلام (ص) په شان
گستاخي کړې وه نو یو مسلمان را پاڅېد و هغه یې قتل کړو . هندوان د هغه هند
ملګري شول او مسلمانان د هغه مسلمان او په دې بانډې ټول ملک کښې یوه هنګا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه شوه او دازادی او قومی تحریک نه دخلکو توجه فرقه داریت ته وګرځېده تردی
وخته پورې چه دقومی تحریک د وحدت دپاره ځومره کوششونه شوي وو، هغه په شیں
اهو ستول . په کارخو داوو چه څوک غلط کار وکړي ټول هغه ته غلط وواېي نه سړی تو ب
نه مذهب، نه انسانیت، نه شرافت، نه اخلاق داوایې چه مونږ د غلط کار او غلط
سړي ملګری شو دهرچا خپل مذهب دی او خپله عقیده ده، یو سړي داسی کار دلی
لوي چه دبل مذهب او بلې عقیدې خاوندپرې خفه او غصه شي حالانکه هیڅ
مذهب ددې اجازت نه ورکوی . دانن چه دهندوستان او پاکستان هندو او
مسلمان دنفرت په لوی عذاب کښې ګیر دی نو ددې هم دا وجه ده . تاسو دی خبرې
ته هم فکر وکړئ چه هندوستان کښې دغوا او جماعت په سر فرقه دارانه فسادونه پېږ
پېږي او زمونږ شریک دښمن دا هر به زمونږ دقومی اتحاد خلاف استعمالوی
په سړي دی ته وګوری نو حیران شي چه یو سړی وینس او بیا بنیادم دغوا په حلاله بدل کښی
بل بنیادم ووژنی یعنی د بنیادم حیثیت او حقیقت دیوی غوا الڅنا ورنه هم لاندې
غیر ضروری دی او دې بل اړخ ته دخدای دکور په خوا کښی دتېرېدو نکې جلوس
دولکی او سرنا اواز دومره لوی جرم دی چه هم د دغه درحمان او رحیم خدای په پاک
نه دهغه دمخلوق انسان په مړی چاره رابنکل کېږی . ددی واقعاتو نه فسادونه
جوړېږي، کورونه تالا شي، ماشومان پکښی وسېزلی شي او دا هرڅه په دې جذبه
کېږي چه دخدای پاک دلېږلی دین خدمت کېږی . په دی سلسله کښې ما ته
یو قصه رایاده شوه زمونږ دکلي دخپلی کورنی یو مشر دخپل ورارهٔ دلاسه دخپل
کلي په جومات کښی دلمانځهٔ دپاسه په سجده قتل کړی شوی او تفتیش له پولیس راغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس کپتان پیرنگی و هغه جومات ته بوتهانو سره ننوتو هلته ولاړ بوسري دوته دویل
« صاحب ! بوتهان وباسه جومات دی » پیرنگی ورته ووې چه ستاسو په زړه کښې
دخدای دکور هم صرف دومره احترام دی چه پیزار سره پکښې نه ګرځئ او دهغه خدا
پیدا کړي مخلوق پکښې هم دهغه دوړاندې په سجده کښې پروت وژنئ ؟ دا ستاسو
عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی .

دهندوستان ډېر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنګیانو دخپل تکبر او فرعونیت
په وجه دځان نه خفه کړي دي او بخپله مقابله کښې و درولي دي خکه چه زمونږ بارک
چه به کله یو پیرنګی دمعاینې دپاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وه مونږ کښې به دهر
کس داکوشش وچه په څه چل او څه طریقه به دی خپل ځان طرفته مایل کړم او چه
به هغه مونږ طرف ته خپل رغبت ښکاره کړو او څه لږې خبرې به یې راسره ښې وکړې
نو چه دوباره به راتلو نو لا بارک ته به رادننه شوی نه و چه مونږ به ورته لاس په نامه
و ولاړ و نه به مو ورته جوړه کړي وو سلا مونه به مو ورته کول او مسکی مسکی به ورته کې
او داعادت خاص زمونږ په انټیلیجنشیا یعنې زمونږ په تعلیم یافته خلکو کښې ډېر
و . زمایو مهربان چه دلایلپور وو زما د جیلخانې استاد و او یو لوی وکیل و
ماسټر کوردت مل نومېده او هر وخت به یې سیاسي کتابونه لوستل ډېر عالم او
سړی ولیکن چه یو ځل به کوم پیرنګي ورسره ښې خبرې وکړې نو بیا به یې دی پتنګ
و . هغه یوه ورځ ماته دخپل قید دلایلپور دجیلخانې قصه کوله چه زه به یې په او
باندې حیران شوم ما به په زړه کښې وې چه دهندوستان څومره ښه خلک دي
دوی دپیرنګیانو سره څومره ښه محبت دی دهغوی زور او ظلم او بد سلوکی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ومخې ته ورديږي نه اونه يې محسوسوي . هغه غريب ، بې ګناه د پېښې کمشنر دوه کاله قيد کړی ولکين بيا هم دی دهغه نه خوشحاله و ، دهغه برخلاف يې په زړه کښې څه نه وو بلکه همېشه به يې ماته دهغه صفت کولو چه هغه بېچاره د پښه سړی دی او د ښه سړی توب وجه داوه چه څه وخت يې دی قيد کړو نو هغه يوه ورځ جبلخانې له راغلی و او د دې پوښتنه يې کړې وه او دده په مخکښې دومره ويلی وو چه دوکيل صاحب چکی رمو سپينه کړې ولې نه ده ؟ په دې دومره خبره دی خوشحاله و بلکه دهغه احسانمند و او چه څومره ده سره ظلم اوزياتی شوی دهغه ترې هېرو . هغه به کله ناکله په فخر دا قصه ماته کوله چه د پېښې کمشنر جبلخانې له راغی نو زما پوښتنه يې وکړه چه هغه کوم ځای دی بيا ما له راغی جبلوالو ته يې وويلی چه دده چکی رموسپينه کړې . نه ده داسپينه کړې . ما به ورته ويلې چه ماسترصاحب ته يې بې ګناه دوه کاله قيد کړې يې او د ډيره غازی خان غونډې ګنده جبل ته دا لېږلی يې او مالی نقصان يې درې علاوه دې ته فکر نه کوې او چکی رمو سپينول در ته ياد دي .

ما به همېشه خپلو سياسيانو ورونو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پېرنګيان دې مونږ هم ځان سره په حکومت کښې شريک کړې او خپله غونډې حصه دې پکښې راکړې .

لاهور جبل ته دوباره تګ :

زماد غښو نو مرض ورو ورو بيا په زياتېدو شو ما ته يوه ورځ دارو غه صاحب د سپرنتندنټ په مخکښې داخبره وکړه چه نن سبا جرنيل صاحب بيا په دوره باندې دلته راځي ته دخپل مرض حال هغه ته ووايه او عرض ورته وکړه چه تا دعلاج د پاره بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاهور جیلخانې ته ولیږي لیکن ما ورله دا جواب ورکړو چه جرنیل صاحب ته د هیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چه زما اصلي ذمه دار سپرنټنډنټ صاحب دی او که
چیرې زه څه وایم نو ده ته به وایم. سپرنټنډنټ صاحب هم زما د خبرې تائید وکړو
او په جواب کښې یې دا ته وویل چه د جرنیل صاحب د دورې پس به زه تا لاهور ته ولیږم
هغه زما د پاره ولیکل چه زه دې د علاج د پاره لاهور ته بدل شم او زر تر زره حکم راغی
او زه لاهور ته روان شوم. د اُحل زما تلل په پټه نه و زه تولو سیاسي وړونو سره یو
ځای شوم او په خندا خوشحالۍ سره ترې رخصت شوم او په خیریت لاهور ته ورسیدم
د ورسیدو سره یې زه خیل زوړ اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولې چه مخکښې
علاج د پاره راغلی وم ده سره مې لیده کاته شوی وو. هغه زما نه پوښتنه وکړه چه ته د
علاج د پاره د ډیره غازي خان جیلخانې نه راغلی یې او پس د هغه نه یې زما صندوق
او بستره ایساره کړه او خپل اردلی یې ما سره کړو چه ما هغې احاطې ته بوځي چه کوم احاطه
د سیاسي قیدیانو د پاره مقرره وه لږ چه مونږ وړاندې شو نو زما خیال دا و چه ما به
هغه ځای له بیایي چه مونږه مخکښې وړاندې وو چه مونږ لاړو نو ما یو ووړوکې غونډۍ
دروازه ولیده د هغې په خوا کښې یو قیدي نمبردار ولاړ و نو چه څه وخت مونږ دغې دروازې
غونډۍ دروازې ته نژدې شو نو د داروغه صاحب اردلي هغه ته اشاره وکړه او هغه
فوراً ورپرانیسته او زه هغه ځای ته ورننه شوم هغه ځای ډیر ووړوکی او تنګ و
لا په دې فکر کښې وم چه دننه کوټه کښې مې اغا صفدر او ملک لال خان په نظر شو د هغوی
په لیدو دا نه هر څه هیر شوا او زه ډیر خوشحاله شوم چه خنګر دی د کپ شپ د پاره م
ملګري بیا مونده. لاله لاجپت رای او د هغه سره یو بل هند ولید رهم په دې بارک کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناست وچه څروخت ورد ننه شوم هغه ټول راپاځېده او په مینه محبت یې ما
سره ستړی مه شی وکړل. د دوی په ملاقات زه نور هم ډېر خوشحاله شوم، زمونږ
داځای دومره تنګ وچه مونږ پکښې کږ څملېدی قدرې نه شو او نه مو پکښې د څه قسم
ورزش کولی شو. او بله دا چه دوړځې خوبه موځه نه څه ګذاره کېدی شوه لیکن د شپې
به مونږ ته ډېر زیات تکلیف وځکه چه هوا پکښې بالکل نه لګېده د ګرمۍ د لاسه یه پکښې
مونږ پوره خوب کړلی نه شو. قوله ورځ تېره شوه او ما ښام شو لیکن زما بستره او صندوق
رانغلل او د شپې چه څه وخت مال یې د دوی راوړه نو هغه د سپشل کلاس نه و بلکه
(C) کلاس خوراک وما خپلو ملګرو سره د دې خبرې ذکر وکړو چه زه خو د سپشل
کلاس قیدی یم ما سره ولې د (C) کلاس سلوک کېږي لیکن هغوی زما په دې خبرو
کښې څه دلچسپي وانه خیستله او په هغه دغه کښې یې تېره کړه زه هم چپ شوم لیکن
اخبره زما په زړه کښې نه ځائیږه چه بغیر د څه قصور نه جیلوالا ما سره ولې د دې قسم
سلوک کوی. ما څه کولی نه شو او نه وو ته زه خپلو ملګرو پرېښودم هغوی هم زما د پاره
… قدم اخیستوته تیار نه وو. زما بستره او صندوق راغلل بیا هم چه زما په صندوق کښې
د خوراک څیزونه راغلل د هغه په باره کښې دا خبر راغی چه هغه به په دفتر کښې
…وت وي او د ضرورت په مطابق به تاله درکېدی شي. د دې مطلب دا و چه د نیمې نه
…ات به جیل والا خوري. جیلخانه ډېر یو عجیبه ځای دی، د بندو له پاره یې یو قانون
…وړکړی دی، لیکن په حقیقت کښې قانون نشته د داروغه او سپرنټنډنټ خوله قانون
…ی او هر څه چه غریب قیدی سره هغوی کوی هماغه کېږی. ډېره غازی خان جیل کښې
…وراک څیزونه ځان سره کېښودل جایز و او دلته ناجایز شو او دا خبری څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښتیا دوله وروستی هم نه شی ځکه چه د کمزوری او د زورور معامله ده د ګړ
او شو مبنی قصه ده - بله ورځ خیرالدین خان زمونږ بارک ته راغی ما ورته ووې
چه زه افسوس کوم چه دا دومره ورځی تا ماله بې غیره د څه وجهی تکلیف راکړو هغه دا ته به
جواب کښی دا ووې چه ستا وارنټ سره د مجسټریټ د سپیشل کلاس د تصدیق چیټه
نه وه نو مونږ ځنګه دا یقین کړی وای چه ته په رښتیا په سپیشل کلاس کښی یې ما ورته و
چه اخر زما په ټکټ د سپیشل کلاس تصدیق د غازی خان د سپرنټنډنټ د طرف ...
شوی دی هغه جواب راکړو چه دا زمونږ د تسلی د پاره کافی نه وه ما ورته ووې چه دلته
اول خو هم راغلی وم او تا لیدلی وم هغه وخت خو ما سره صندوق او بستره نه وه او نه
خپلی جامی اغوستی وې نو بیا دا څیزونه ما ځنګه راپیدا کړل؟ هغه جواب راکړ
زمونږ خیال وچه هسی دا ورته چا په لاره کښی ورکړی دی. زه پوه شوم چه د...
بحثی شروع کړه نو ما دا خبره پرېښوده. مقصد دا دی چه د جیل والا دیو عجیب
قسم عادتونه وې هغوی همیشه په دی فکر او کوښښ کښی وې چه په څه طریقه به
خدای مخلوق ته تکلیف ورسوو. دا ټولې خبرې زما د ملګرو په مخکښی وشو...
لیکن هغوی بالکل خاموشه وو.

هر کله چه زمونږ دا دعوه ده چه مونږ به حکومت سره تعاون نه کوو نو
دا مناسب دی چه په جیلخانو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملګرتیا و...
د حکومت سره تعاون او ملګرتیا خو په هیڅ شان زمونږ د شان سره جایز
ده او بیا د خپلو ملګرو برخلاف او داسی ملګری چه د خدای د پاره لې مونږ ...
د قوم او ملک د خدمت د پاره ملاتړلې ده. څو ورځی پس زما د غامبونو د کتو...

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم هغه د ينتل سرجن راغی زما د غاښونو او اورو په ليد وخوشحاله شو او ماله
لی مبارکی راکړه چه غاښونه دې بچ شو. زما د ژامې يو غاښ لې وايستلو او نور
غاښونه لې راله په ښه شان صفا کړل او نوی دارو لې د پوړې کولو د پاره راته ولیکل
د تلو په وخت کښې لې دارو غه صاحب ته وويل چه ځلور ورځې پس به بيا زه د غاښونو
کودم او زمونږ نه رخصت شو.

مطالعه:

موږ په جيلخانه کښې د قرآن مجيد درس شروع کړې وو او د سحر د لمونځ نه
پس به تقريباً دوه ، درې ګېنټې د قرآن په تلاوت کښې مشغوله وو. ځلور کسان وو
او زمونږ سره ځلور قسمه تفسيرونه وو، د ځلورو وارو ترجمه به موږ په ښه شان او ويله
او بيا به موږ ی ښه غور او فکر کولو لو کله نا کله به مو خپلې خپلې رايي هم ورکولې چه څه
وخت به مو د قرآن درس شروع کولو نو دا موفيصله کړې وه چه هغه ټولې خبرې
وقصې چه دوره کوالي نه مونږ اوريدلې دي او زمونږ په زړونو کښې ناستې دي
هغه بالکل د زړه نه ايستل په کار دي او په يو صاف زړه د قرآن شريف په مطالبو او
تعليم باندې غور او فکر کول په کار دي او د هغو په اصلي معنو او مفهوم ځان پوهول
په کار دی او د اهله کېدې شي چه مونږ د خپل زړه نه هغه ټولې خبرې او قصې
وړی کړو او که چیرې دا ونه کړو نو بيا د قرآن په حقيقت رسيدای نه شو ځکه چه مونږ
په ځکښې د هغه متعلق يوه رأيه قايمه کړې ده. دې خبرې مونږ ته ډېره فايده ورسوله
او په دی طريقه مونږ د اسلام د خوبو او ښېګړونه په ښه شان سره واقف شو.
ورځ په ورځ زمونږ شوق زياتيده ولیکن ملک لال خان غريب چه هغه د خپل زړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وهمونه لیری نه کړی شو، زمونږ سره و نه چلیدی شو او بوځو ورځی پس هغه په
درس کښی شرکت پرینښود. مونږ یو ځل قرآن کریم ختم کړو او بیه دوباره مو بیا شروع کړو
کومه مزه لطف او علم او پوهه چه د دی درس نه ما ته حاصله شوه زه د هغی بیان کولی
نه شم. زه د قرآن به خوبونبه پوه شوم، د اسلام د تعلیم نه خبردار شوم او د مذهب
په حقیقت ورسیدم، د درس نه علاوه اغا صفدر صاحب به مختلفو مضمونونو باندی
خه نو تونه لیکل هغه به هم ما کتل او بیا به می پخپل نوټ بک کښی خان سره نقل کول او
د متولونه زیاته د فایدی خبره زمونږ د شپی تبادلهٔ خیالات و. ورځ به په خه طریقه
تیره شوه لیکن په دی ځای کښی شپه تیرول ډیره گرانه وه، و بیه دی طریقه به مو خیل
وخت تیرولو. خه ورځی پس ولی او محمود زما د ملاقات د پاره راغل د ملاقات په
وخت کښی راته وویل چه هغوی عبدالولی موکاته بیالی چه د سترگی اپریشن لی وکړی
ما چه د هغه سترگی ته وکاته نو د هغی هغه داغ د اول نه ډیر زیات شوی و او په دی
می زړه ډیر خفه شو او د دې ما شوم په حالت می ډیر افسوس وکړو لیکن بغیر د افسو
نه ما بل خه کولی شو؟ زه چه خه وخت قید شوم نو ما ډیر خطونه کلی ته واستول چه د ولی
د سترگې غور وکړئ او موکا بته لی ولیږئ لیکن د ولی غریب په حالت چا غور و نه کړو او
چا د هغه سترگی ته فکر وکړو او په دې کښی یو نیم کال تیر شو او خه وخت چه د هغه مرض
په زیاتی شو نو بیالی هغه موکاته راولیږه لیکن دې تلو هغه ته خه فایده و نه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه سترگه بی کاره شوه او دا داغ زما د زړه نه لیرې نشوی
هر وخت چه ما ته د ولی سترگه رایاده شی نو زړه می ډیر زیات خفه شی.
ولی د وی سره چه ما خه وخت ملاقات ختم کړو او هغوی رخصت شو او زه بېرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه نایب داروغه چه چا زمونږ ملاقات کړی و دلاسه ونیولم او یوسم له بوتلم چه هغه
له هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته ووې چه هغه هم ستاسو د دلې دی او
ستاسو د عدم تعاون د ورور دی او دی دیوکال د پاره په ضمانت کښی جیلخانی ته راغلی
دی او دهی د سرجان لارنس بُت چه په یولاس کښې یې توره ده او بل لاس کښې قلم د
دماتولو د پاره تلی و لیکن کامیاب نه شو او گرفتار شو ځکه چه دده دا خیال و دا بت د هند
ستانیانو د پاره یولوی د بې غیرتی څیز دی او په دی وجه د هر هند وستانی فرض دی چه
دا مات کړی. ما ورته ووې چه دا خو ډیر غیرتی سړی دی او دا خو یې یولوی د غیرت کار
کړی دی هغه ووې چې بې شکه کار خو یې د غیرت کړی دی لیکن اوس بې غیرته شوی
دی یوه هفته یې لا په جیل کښې پوره شوې نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسیدلی دی
چه شپه او ورځ ژاړی او چیغې وهی چه په هره طریقه چه کیدی شی ما د دې قید او بند نه
باسئ نن ورله مونږ خپل خپلوان د ملاقات له پاره راغوښتی دی راځه واوره چه
ورته څه وایي. دی قیدی غریب هغوی ته لاسونه جوړه کړی دی او ډیر په عاجزۍ هغوی
ته وایي چه په هره طریقه چه وي زما ضمانت وکړئ او ما د دی بلا نه وباسئ. په دی
کښې پری دی داروغه اواز وکړو چه اوس یوازی په ضمانت وتی نه شې بلکه معافی
ورسره هم غواړې نو بیا د ډیر غریبی یې جواب ورکړو چه معافی ورسره و غواړم نو بیا
یې پریږدئ هغه ووې چه هو. ده وی ښه ده معافی به هم و غواړم نو ما پری اواز
وکړو چه پوزه به هم راکږې نو وې چه ښه هغه به هم راکاږم نو بیا مې ورته ووې
چه یوازی پوزه را ښکوبه کار و نه شی دې سره به دا او بل پل هم جوړ وې وې چه هغه
څه وی؟ نو ما ورته ووې چه ذاسی خاوږې به راغونډې کړې نو بیا به داسی داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار ونه نو د هم وکړي نو هغی غریب وي چه منبه ده دا به هم وکړم خو چه د دي جیل نه بهر شم
د دي په او ده و ما د پر وخندل او زه تري روان شوم . ما په دره کښې روي چه داسي
جنډ باتیان ځوانان وي او د ایي همت وي نو مشکله ده چه هندوستان از اد شي یا د پیرنګیانو
نه خه نه خه حصه په حکومت کښې واخلي . داقصه مې لاله لاجپت رای او اغا صفدر ته هم
وکړه او لاله جي سره مې وخندل چه په پنجاب کښې د دی قسم ځوانان شته دي نو امید دی
چه تاسو ډېر زر سوراج حاصل کړئ او مونږ ټولو په دې خبره افسوس اوکړه چه سړی
یو کار کولی نه شي نو هغه ته دي ملا نه تړي ، او د داسي کولو نه نه کول بهتر وي . زمونږ
ځوانانو له په کار دی چه هر یو کار شروع کوي چه په هغه ډېر فکر کوي د هغه په ټولو تکلیفو
باندې په منبه شان غور کوي که چیری هغو ټولو تکلیفونو ته تیار دي نو هله دی هغه کار
ملا وتړي او که چیری دا تکلیفونه تېرولی نه شي نو منبه به دا وي چه په ارام کور کښېنې
او دعا کوی ځکه چه د ده بزدلي قومي مقصد ته نقصان ورکوي . اګر چه زه دا وخت
کانګرس کښې نه وم ، په خلافت کښې قید شوی وم ، صرف زه او لاله جي په سپیشل کلاس کښې
وو لیکن هغه ته د ورزش د پاره په ټوله جیلخانه کښې د سحرا و ماښام ذکر ځېل وا
و او ما ته نه و . هغه به په کټ کښې ځملاسته او زه په ځمکه . نور هم هغه ته ډېر رعایتو
حاصل وو . جیل والا به یې ډېر خوشامندي کولې . په هفته کښې به یې یو ځل ملاقات
کولو خلکو به ورله قسم قسم میوی راالېږلې په جیلخانه کښې ورته د هر قسم ارام و . مونږ
یو داسي تنګ او ځان له ځای کښې قید وو چه مونږ هیڅ د دنیا له حاله خبر نه وو نه
مونږ ته خوک راپرېښودل او نه مونږ ته د دی ځای نه د وتو اجازت و . په دې
مونږ د نورو قیدیانو د حاله نه خبرېدو چه هغو غریبانانو سره د څه قسمه سلوک کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن زمونږ د احاطې په دروازه کښې یو سوری وچه د هغه نه به مونږ ته د قیدیانو
یوه تنتنه ښکاریده سحر به تری په سوونو قیدیان چاپېره وو. دا یوه ډیره عجیبه
نظاره وه چه ددې په لیدو به هر سړی غمجن او حیران وچه دې خوارانو سره د دې
قسمه ذلیل سلوک کیږي لیکن مونږ هیڅ د هغوی څه مدد کولی نه شو. ما به کله کله
لالاجی ته وې چه که خیر وی او هر کله بهر ته ووتي نو ددی خوارانو د پاره په اخباراتو
او په اسمبلی کښې څه نه څه ایجی ټیشن وکړئ ولې چه دوی ډیر مظلومان او بې اسرې
دي یوه تنتنه ده چه په هغې کښې شاید د ناستې د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او
ددې د پاره ډیرې ډلې قیدیان وو د هر یو سړی په سر به ډیری، څلور کسان ولاړ
و چه کله به دی پاڅي چه زه کښېنم، بل طرف ته سپاهیانو او نمبردارانو هم زور
کولی وچه شاید نه دېشې! او که چیری یو قیدی به لږ زیات وخت تیر کړو نو بیا به د
هغه خیر نه وه د یو طرف نه به پرې سپاهی راغی او د بل طرف نه به پرې نمبردار او هر څه
بې پرې او دسو د کړل. لنډه دا چه یو ډیر د شرمندگی حالت و مونږ ټولو به دا خبره
ډیره محسوسوله او د قیدیانو دی قابل رحم حالت سره زمونږ د ټولو همدردی وه
لیکن افسوس دی چه مونږ د هغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زمونږ یو پښتون
شفقتی و هغه ډیر یوه عجیبه قسم سړی و تقریباً اووه کاله قید یې تیر کړی وو او ډیره
معافی یې اخیستې وه اکثر د قید حصه یې په ډیرو تکلیفونو او مصیبتونو کښې
تیره شوې وه لیکن ددې نه یې هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړی دومره خراب
نه و لیکن هغه چه دا هرڅومره تکلیف رسیدلی و د ژبې د لاسه یې و. ژبه یې
په واک کښې نه وه. ما چه به ورسره هرڅومره سرخوږی کړو او هرڅومره به می

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه کړو لیکن په هغه یې د هیڅ قسمه اثر ونه کړ او چې څنګه نا پوهه وهم هغه شان
نا پوه پاتې شو. د دې ټولو خبرو د پاسه یوه ورځ ماله راغی او ما ته یې ووې یوه چیټۍ
کلي ته لیږم، مهرباني وکړه په تابانده یې لیکم ما په ډېره خوشحالي قلم، مشواڼۍ
او کاغذ راواخیسته. د سرنامې نه پس مې ورته ووې چې وایه څه ولیکم؟ راته یې
ووې چې ولیکه، زما د ښمنان خبر کړه، خوشحالي دې نه کوي لږ ی ورځې را پاتې
دي او که خیر وي زه یو ځل د ر ورسیږم او د بند نه خلاص شم نو تا سو سره به پو
شم نو د به را نه په کلي کښې ونه ګرځئ. د دې په اورېدو زه ډېر زیات حیران شوم
ځما د کوششونو او نصیحتونو ایله دا نتیجه شوه. څه ساعت پورې خو چپ وو بیا مې
ورته ووې چې زما ټولې خبرې تا هېرې کړې! او په یوه دې هم عمل ونه کړو! ده را
ووې چې عمل مې پرې کړی دی خو د دوی پلان میدان کړی دوی زما په قید خوشح
کوي. ما ورته بیا خپل بیم وغوږ ولو او دا مې ورته ووې چې اوس د نیا بدله شوه مون
له هم بدلیدل په کار دي د دې خبرو زمانه تېره شوه ته نه ګوري چې هندوان، سکها
او مسلمانان په کور کښې ورونه شو او د لته که په سوونو داخلک قید دي تا ته معلومه
ده چې دا په څه کښې قید شوي دي؟ ته خولې وینې او د دې نه هم څه سبق نه زده کوې
هندوا او مسلمان خو په کور کښې ورونه کېږي او مونږ پښتانه دیو بابا زامن، یو قوم ا
یوه وینه یو، زمونږ د دې دا حال وي؟ سړي مې د دو د رو د اخنې کړي او را ته یې د
د دو سره خوځو او وېي وې چې ښه داخبرې به زه نه لیکم. هغه غریب ته زه ډېر
نه کوم ولې چې په دې ماحول او په دې خبرو کښې هغه لوی شوی دی، سپین بږی
شوی دی او دا ټولې خبرې د هغه یو قسم عادت ګرځېدلې دی نو عادت پرېښودا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سان کار نه دی د دی خبرو د اصلاح د پاره ډیر کار کول په کار دی او پښتنو غریبانانو
ښی نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه یې ښی چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
سی پوه کړی دی چه مونږ د دوی نه گیله وکړو . ما روژه دلته تیره کړه او د روژی نه
س پی بیا د دی جیلخانی نه واپس د ډیره غازی خان جیلخانی ته بدل کړم .

د لاهور جیل نه بیا ډیره غازیخان ته :

باوجود د دی دومره تکلیف او پریشانی نه چه دلته ماته وو بیا هم زه پخپلو بدلیدو
لی ډیر خفه وم ، ولی چه دلته ماته د لاله لاجپت رای په شان او د هغه د یو ملگری
اغا صفدر او لال خان په شان سوسایټی او ملگرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
ډیر خوشحاله وم او د هغوی سره د تبادله خیال نه ماته ډیره فایده حاصله شوی وه
ل د قرآن درس اوېل د اغا صفدر په شان یو عالم او روښن خیاله سیاستدان
ملگری هم زما په جدایی ډیر غمجن ؤ لیکن څه کیدی نه شو ، زمونږ واک خو دبل و
خر هغه وخت راغی چه دیو بل نه جدا شو . پولیس په ډیوډی کښی زما انتظار
. زه چه ډیوډی ته راورسیدم نو جیل والو زه پولیس ته حواله کړم او زه د پولیس
د ډیره غازی خان جیل ته روان شوم . دوی پیاده اول پولیس لائین ته او
ستیشن ته بوتلم . د ډیره غازیخان د جیل داقانون وچه داروغه پولیس ته وی
ده ته انکړو ټکولو حکم نشته او پولیس لږی د لاهور ستیشن نه د لاهور جیلخانی
ی کرایه هم ورکړی وه او دلته د خیرالدین خان حکم وچه انکړی هم ورته ولگوی
مسلمان وا او د ډیره غازیخان داروغه هند و وه وخت چه مونږ ستیشن ته
سید و نو ما بنام وکا دی تیار و او په گاډی کښی سواره شو او سبا په تکنه (تکنه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرمه زمونږ ګاډی د شیرشاه ستېشن ته ورسېدو. دا یولوی جنکشن د
او دلته د ډېره غازي خان د پاره ګاډی بدلول غواړی. مونږ چه د ګاډی نه کوز
ډیرکوټی وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړو او ویټنګ روم ته روان شو، ماته
هم اواز وکړو نو بي هم ویټنګ روم ته دننه کړم. یوه ارام کرسي پرته وه هغې
سمه کړه او زه په هغې کښېناستم. زه به د دې پولیس د سپاهیانو د خل مت
شرافت څه ذکر وکړم. په ګاډی کښې تول شپه په ارام ویده وم او هیڅو
یې نږدې راته راپرېښي نه دی. د هر قسم زما د ارام فکر به یې کولو ویټنګ رو
ته چه ننوتلو نو په دغه وخت کښې د اواز موټر غوږ ته شو چه دننه پیر صاحب
اوده دی چه څه وخت مونږ ور دننه شو نو پیر صاحب ته یو شیخ باد یکی راښکه
هغه دلاندی دوه کټونه پراته وو په یو کښې پیر صاحب او په بل کښې د هغه ور
څوی اوده وه څوک په کرسو او څوک په فرش پراته وو نو زه ور وغوندی
هغه ارام کرسي کښېناستم ما باندی هم ښه باد لګېدو، د لږ ساعت د پاره
سترګی پټې شوې چه ما سپینبین شو او مونږ ټول د لمونځ له پاره راویښ
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ماته لاس په نامه ولاړ دی د هغه په ما
شک راغی چه دا څوک پولیس لوی افسر دی په دی وجه یې زما طرف ته څه
او محبت ظاهر ولو او ورو ورو یې ما سره خبری هم شروع کړې د هغه د زوی
زوی ما سره ډېره مینه پیدا شوه ما نه به نه جلا کېدو. په خبرو خبرو کښې
زمانه پوښتنه وکړه چه ته سرکاری نوکر یې، ما ورته ووی چه نه! ده راته و
چه نوکر نه یې نو بیا دا سپاهیان تا سره څه کوي؟ ما ورته ووې چه زه قیلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دی وجه داسپاهیان ماسره دی . نوده راته ووې ددوی سلوک خوتاسره د
قیل یانو په شان نه دی ماورته ووې چه هغه شان قیدی نه یم . زه سیاسی قیدی
یم او په خلاف کښی قید شوی یم . ددې په اوریدو سره پیرصاحب فوراً بدل شو
وماطرف ته یې رغبت کم شو . د تحقیق نه راته معلومه شوه چه دا د تونسې یو ډیر
وی پیر دی او په ټول هندوستان کښی په لکونو مریدان لري او په زرګونو روپې په
شکرانه کښی ورله راځی مونږ چه لمونځ وکړو او بهرته راوتلو ، د پیرصاحب زوی
چه د پیر ماشوم وخوزما په مینه محبت داسی مبین شوی وچه هغه هم مونږ سره راوتلو
د تیسن خلک خبر شو چه داخو د خلافت مشران راغلي دي نو ټول خلک مونږ ته
راجمع شول او زمونږ د ژنده باد چغې شوې . پیرصاحب چه وکتل دده هغه ماشوم
زوی زما سره دی یو مریدیې ورلیږی را ولیږلو هغه ماشوم ته یې د پیر ویل خو ماشوم
زما خوا ته راننژدې شو او دده سره د تلو نه یې انکار وکړو . شیخ لاړ او پیرصاحب ته
یې داقصه وکړه پیرصاحب ورته ووی چه ورشه او په زوره یې راوله شیخ راغی او هغه
ماشوم یې زما د غیږ ی نه وشوکاو او په زوریې په ژړا بوتلو . دکادی تلو ته لا وخت نو خو
پیرصاحب دخپل زوی سره راپاخیدو لاړ او په ریل کښی کښیناستل . اخر دا چه ماز یګر
شو ریل راغی او مونږ پکښی سواره شو ماسختن غازی ګاټ ته ورسیدو . په غازی
ګاټ کښی مو د سین په غاړه شپه شوه په سباله د اتوار ورځ وه او داتوار په ورځ
جهاز بندوي او خوک پورې وتی نه شی . لیکن یو موټر بوټ چه په هغه کښی ضروری
ډاک پورې باسی زه یې هم په هغې کښی پورې ویستم . دا باسین هغه زور ودې چیبی
چیاوس هم را یادی شی نو زړه می وبو ګنیږی خو دخدای فضل و پورې وتو د پیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

غازی خان پولیس راغلی و دوی هغوی ته په حواله کړم هغوی په یکه کښینولم د بره غازي خان جیلخانی ته ورسولم، تقریباً لس بجی جیلخانی ته ورسیدو. دسروالې وړلیری شو اوزه وردننه شوم او بابوګانو، سپاپانو او قیدیانو چغی کړې اوتول راته چاپیره شو او هرکلی یې راته ووې. دجیلخانی دننه وړلیرې شو اوزه جیل بارک ته وردروان شوم. زماسیاسیان ورونه هم خبرشوی وو، بعضی کسان راته لاړه کښینې ولاړ وو. زماپه لیدوتول ډیرخوشحاله شو. بارک کښی چغی شوې اوتول راته چاپیره شوخوک راته غاړې وتل او دخیرخیریت پوښتنی یی راته وکړې. ماورته دلاهور د جیل تولې قصې وکړې چه په دې کښی د ډوډی وخت شو اومونږه ډوډی خوړلو له روان شو. دسردار کهړک سنګه په ضعیف والی او بوښلو والی می ډیرافسوس وکړو چه هغه سره د نورو ملګرو لاهغه شان بربنډ او ځه فیصلی ته وه شوې.

دمورمرګ:

په دغو ورځوکښی می دمور یوخط دکلی نه راغی. پکښی یی لیکلی وو چه ډیره موده وشوه چه ته می لیدلی نه یی. زما ډیر یاد دېږی. زما زړه غواړی چه درشم او وویم نوته ماله اجازت راکړه چه زه ملاقات له درشم. ماچه په دی خط غور او فکر وکړو نوزما زړه خوهم غوښتل چه خپلې مور سره ملاقات وکړم ولی چه ددی ځای د راتلو لاروته به می فکر شو نو پکښی ډیرتکلیف و او بل طرف ته هغه بوډی هم وه اوزړه می هم غوښتل چه دا ووینم. لیکن حکومت مونږ ه قصداً داسی لیرې جیلخانې کښی بند کړی ووچه ملاقاتیانو ته ګرانه وه نوما مناسب ونه ګڼل چه هغې له ددی ځای د راتلو تکلیف ورکړم او ورته می ولیکل چه که خیروی مانه اوس لږه موده پاتی ده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید دی چه ډېر زرستا او زما ملاقات خپل کور کښې وشي داځای ډېر لیري دی ځای په ځای ریلونه بدلیږي او بیا داباسین نه پوری وتل دي، نوماوې چه ښه به داوې چه ته داتکلیف ونه کړې. لیکن زه د الله تعالی کارونو نه خبروم چه زه او موربه می دیډل نه داسې جدا شو چه تر قیامته پورې به یو بل ونه وینو او که زه د دی نه خبروای نوما به مور سره ضرور ملاقات کړی وای انسان د تقدیر نه خبر نه وی.

خه موره پس د ماز یګر وخت و زه په کمره ناست وم چه زما یو ملګری په هغه راغی او اخبارلي په لاس کښې و چه په هغه کښې لي لیکلی وچه زما مور مړه شوه ما انا لله وانا الیه راجعون وویل. د دی خبر په لوستو را باندی عجیبه کیفیت طاری شو او په دی بی ډېر افسوس وکړو چه ما ولی د ملاقات منع کړه خدایه زمونږ دا د آخری ملاقات نصیب هم نه و. ما به خپل زړه له ډېر تسلي ورکوله لیکن زړه می ژړا کوله ولی چه زما خپلی مور سره ډېره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به ډېر پریشانه وم او ډېر خفه به ډېر وم چه زه د خپلی مور بی بی د آخری خدمت او دیدن نه محروم شوم او ما د هغی په ناجوړتیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت ونه کړې شو. دې خبری به هر وخت ژړولم که نه وی نو مرګ خو حق دی هیڅوک تری خلاصیدی هم نه شی نو دچا په مرګ ژړا او واویلا نه ده په کار خو مینه او محبت داسې څیز دی چه دچا زړه صبر پدی نه شي. زه چه بیا د قید را خلاص شوم نو خوری بیا را ته داخبره کوله چه مور به دې په ځنکندن کښې هم ډېر ډېر یادوله. چه غفاری راغی او که رانغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سياسي قيد يا نو جنګونه :

زمونږ سياسي ورونه به هميشه په معمولي معمولي خبرو باندې پخپل منځ کښې په جنګ وو او کلونه کله به نوبت ګنځلو ته ورسيد او بعضي وخت به مونږ لرکي هم يو بل پسې را واخيسته ليکن نور ورونه به ترمنځه شول او معامله به يې رفع دفع کړه. جيلخانه دا سې يو ځای دی چه دسړي زړه پکښې تنګ وي . « د ګوجر و ګړهي دمردان ضلعې شاکرالله باچا به خپلو ملګرو ته دا خبره کوله که تاسو يو بل سره ايرې. وهئ نو مونږ خو تول خپل ورونه يو دا ستاسو نقصان نه دی دا تول نقصان ددی قلا دی چه مونږ نه تاوده په کور کښې د مور او لور د پېره خوږه رشته وي خو چه ديوال ترې چاپېره وي نو مور او لور هم هر وخت يوې بلې پورې نښتې وي او په جنګ وي . » زه هم انسان وم زما چه څومره معلومات او تجربه ده نو زه دا ويلې شم چه زمونږ د دې جنګونو تول بنيا د بحث او مباحثه وه . اکثر ماليدلي دی چه مونږ به په يوه معمولي خبره بحث شروع کړو نو چونکه زمونږ هغه بحث به په دې خيال نه وو چه مونږ به د يو بل د معلوماتو نه څه فايده حاصله کړو . د هر يو دا خيال وو چه زه سبنه پوهيږم او دا بل نه پوهيږي چه زه وړه او دا بل په ړدی . ددې قسم بحثونو نتيجه هميشه کچ بحثي وي او بيا بد ردجنګ وجدال او خفګان . په دې وجه که څوک چرې ددې خبرو نه بهر که د ننه هيڅ کيدل غواړي هغوی له په کار دی چه د دا سې مباحثونه ځان وساتي او هيشه خپل ځان ، ترېه ، او خوله واک کښې ولري او که چيرې په يوی ضروري مسئلې د بحث کولو ضرورت پيښ شي نو چه ده ته څه معلوم وي يا چه څه دده رايه وی هغه دی ښکاره کړي او زياتی بحث دی پرې نه کوي نو بيا به ورته خدای خير کړي ، بله دا چه زمونږ په سياسي ورونو کښې يو ډله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دعيب خبره وه اوهغه داوه چه مونږ خو به په خوله ويل چه مونږ يو ورونه يو او
كار هم داسي وه چه مونږ يو ورونه وای ولی چه مونږ د يو نيک مقصد دپاره جيلخانی
ته تلو (داخلي يو) ليکن حقيقت داسي نه و او نه زمونږ په دې عمل و. په معمولي معمولي خبرو کښي
به مونږ کښي د سکه، مسلمان او هندو سوالونه پيدا کيدل. ما خو مخکښي هم
ذکر کړی دی چه جنګ د ملتان په ښار کښي وشو او تعلقات دلته په جيلخانه کښي د
هند وانو او مسلمانانو خراب شو. مونږ دومره فکر هم نه کوو چه هلکه بهر به خلک هر څه
ی ليکن زمونږ په دې دی د هغې اثر ولې وشي او که چيرې په مونږ هم ددې قسم اثر
وي نو بيا په مونږ او په هغو خلکو کښي څه فرق شو چه څوک د دښمن په پاليسۍ دا
ورونه کوي او خپل قوم او ملک ته نقصان رسوي. زمونږ دعوی خو داده چه مونږ
هندوستان په ټولو قومونو کښي ورورولي پيدا کوو او ملک ازادوو. کومې پورې چه
انګريزانو حکومت وي ترهغې پورې خو ناممکنه ده چه د هندو مسلمان جګړې ختم شي.
نو به کيږي ليکن که مونږ کانګرس او خلافت والا هم په دې کښي حصه وا خلو نو بيا دې
هندوستان خدای پاک مل شي. نور خلک خو پرېږدئ زمونږ يعنې خلافت او کانګرس
کښي تر او سه پورې د ريښتيني ورورولي خيال پيدا شوی نه دی او زمونږ زړونه يو
ته صاف نه دي. زمونږ په زړونو کښي خيرې دی په دې وجه په معمولي معمولي خبرو د
ی مونږ په کور کښي جنګ د نګې او فسا د کولو ته تيار يو. يوه ورځ داچل وشو چه زمونږ
منقتی چه هغه زمونږ لوښي پاکول او هندوو هغه سړي پېښو سکهانو دا مشهوره کړه
دی مونږ سکه کړی ددی په او ريدو سره هندوان ډېر په غصه شو هندوانو هغه ته
ې چه ته سړه خو به سکهانو پوری زور داوړو چه پام کوه چه سړه نه خرابي دا کشمکش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورو ورو زیات شو او د سکهانو او د هندوانو تعلقات د پېر زیات خراب شول ا
داچه معامله ځیل والوته ورسېده او هغوی هغه سړي زمونږ د بارک نه بدل کړو. ..
خو بدل شو لیکن بیا هم زمونږ د ورونو زړه ونه یوبل ته صاف نه شو. د لا اکراه فی الدین
الله تعالی وایی چه په دین کښی زور نشته ځکه چه د دې تعلق زړه سره دی. د ځېل د
هر مذهب والا ته دا حق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعه فایده ی او خوله شکا
کړي لیکن یو مذهب هم دا نه وایی چه تاسو په زور او زیاتی او الجه خلک ځپل م
کښی داخل کړئ ځکه چه د مذهب معامله خو د زړه او د ماغ سره ده چه زړه او د
او عقیده ی کوم مذهب نه وی قبول کړي په هغه عمل کولی نه شی او چه عمل پرې
کړي نو هیڅ فایده ترې حاصلولی نه شی. بله ورځ مونږ متول په بارک کښی ح
ناست وو او خبری اترې مو کولې په خبرو خبرو کښی د لاله اجپت رای ذ
راغی یو موهن لال نومی وکیل وچه هغه صرف دومره خبره وکړه چه لاله جی ش
پنجاب دی. یو سکه پری اواز وکړو چه د تسیر پنجاب لقب خو د سردار
سنګه دی او ورو ورو دا خبره زیاتېده او دې حد ته ورسېده چه یو ح
سکهان او بل خوا هندوان جنګ کولو ته تیار شو او یو بل پسې د نلهای واخیستل
او په د پرو خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نوبت کوتک بازی ته ونه رسېد
مونږ به دی جیلخانه کښی هندوان، سکهان او مسلمانان وو ه
به پخپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو. مسلمانانو کښی اکثرو کسانو لمونځ نه
صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب او ما به کولو او هغه
ځان ځان له. د غه حال د هندوانو هم وچه هغوی هم اکثرو به عبادت نه کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځا به کولو نو ځان ځان له به یې کولو . زما یو مهربان دوست چه نوم یې ماسټر کرم ل
و اویو دېر ښه سړی و د ېر عبادت به کولو او د عبادت په اخر کښی د ېر ښانتی ښانتی
به یې ویل خو دی پخپله ښانت نه و ما به ور سره خندل چه ماسټر صاحب ته خوشا نتی
انتی دېر وایي خو ښانت نه یي . یو سکهان وو چه دوی به خپل عبادت په جمع
ولو او څومره چه په هغو کښی مذهبی جذبه او جوش و دومره نه په هند وانو کښی
و او نه په مونږه مسلمانانو کښی وزمونږ په نسبت په سکهانو کښی مینه محبت
تفاق او ورور ولی زیاته وه . په دې خبره چه ما څومره غور او فکر کړی دی زه په
دې نتیجه رسیدلی یم چه دهغوی مذهب په خپله ژبه کښی دی هغوی دهغه په
مطلب او مقصد با ندی پوهیږی . دهندوانو او مسلمانانو مذهب په بله ژبه کښی
ی . دهندوانو مذهب په سنسکریت کښی دی . هندوان په هغه نه پوهیږی او
زمونږ مذهب په عربی کښی دی او مونږ په عربی نه پوهیږو . سکهان چه نه خپل
عبادت ته کښیناستل نو په هغه کښی دا یوه جمله زما نه هیریږی او یاده می ده چه
ې به یې «سرجاوی توجاوی میری پیاری سکهیا نه جاوی» . داسی خبری
په جذبه او جوش زیاتوی دهندوانو په مذهب کښی هم نشته او زمونږ دمسلمانا نو
مذهب کښی هم نشته . خو مونږ او هغوی په مطلب نه پوهیږو ، هم دا وجه ده چه د
سکهانو په شان مذهبی جوش او جذبه نه په مونږ کښی پیدا شوه او نه په هندوانو
ښی .

زمونږ اکثر ملګري خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتی شو ولی چه تول شپږ
یږ میاشتی یا کال قید وو . دوی به هم اوس رها شوی وای خو هغوی په جیلخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه د ایچي ټیشن په وجه خپل قیلو ونه زیات کړي وو زمونږ دپنځو اووه مجلسه
سره برابر و او د مطالعي د پاره راسره قسما قسم کتابونه هم وو او د خپل قیل ورځې شپې
مو په ډېر ارام او خوشحالی سره اړولي او بغیر زمانه دوی ته لږ تکلیف پاتي و. په ک
پنځو کسانو کښې مونږ دوه مسلمانان او دوه سکهان او یو هندو وو. یوزه او بل
مولانا محمد اسماعیل غزنوی او سکهانو کښې سردار کهړک سنګه، جسونت سنګ
او د هغوی یو بل ملګری و. د جیلوالو سلوک مونږ سره ډېر ښه و. کتابان هیرز
زمونږ سپرنټنډنټ وچه په دښتیا ډاکټر و او ډېر هملنه د اوښته سړی و. لیکن په ک
ځای کښې یو لوی نقص دا وچه د شپېږ ومیاشتو نه زیات یو انګریز سپرنټنډنټ
پاتي کېدی نه شو. په شپېږ و میاشتو کښې به ایله مونږ د هغه سره اشنا شوی و
خو چه به اشنا شو نو هغه به د انه بدل شوی و. د دی وجه دا وه چه په ډېره غازي
کښې به ډېره زیاته ګرمي وه او په ګرمي کښې به انګریز زیات پاتي کېدی نه شو. په د
وجه به په یخني کښې زمونږ انګریز سپرنټنډنټ و او په ګرمي کښې به هندوستا
وبیا د جرنیل د دوری اواز شو چه جرنیل صاحب په دوره راځي هر څوک په دې فکر
کښې وچه بیا به څه کېږي ځکه چه دا جرنیل ډېر بد نیته راشي او بغضي سړی وا و
بیا سیاسي قیدیانو سره خو به ډېر په ترخ چلېد و. جرنیل صاحب څو ورځې پس
راورسېد او د راتلو سره اول د سردار کهړک سنګه کټوله راغی او په یو قسم غ
او تکبر کښې یې سردار صاحب ته ووې (Vell Kharaksingh وایه کنه کهړک سنګ
نو هغه ورله ډېر په بې پروایي سره دا جواب ورکړو (واد Wad ، Yes واده !) سب
ددې په اوریدو سره په جرنیل اور بل شو او بله یې هیڅ خبره ونه کړه او فوراً د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهرته ووت او جلوالونه یې ووې چه دده نه تراوسه بادوتی نه دی او دهغه
تکت یې وغوښتو او د کمزورۍ په وجه چه هغه له ډاکټر کوم پیچه لیکلی وهغه یې کټ
کړل او حکم یې ورکړو چه ده له هیڅ بغیر د (۲) کلاس د ټیل یا نو د خوراک نه مه ورکوئ
او بل یې دا حکم ورکړو چه په دوی بله مقدمه وچلوئ دا هم د اکټرو . د جرنیل دوره
چه ختم شوه او دی واپس لاړ نو داروغه صاحب مونږ له راغی او دا ټول بیان یې را ته
وکړو او د خپل طرف نه یې ډېره همدردي ظاهره کړه او ویې وې چه زه خو یو ماتحت
سړی یم زیاتی څه کولی نه شم تاسو خپل کور کښې صلاح او مصلحت وکړئ او سبا چه
تاسو ته څه مناسب ښکاری ماله جواب را کړئ ددی په اورېدو سره زمونږ ملګری
ډېر غمجن او فکرمند شو ولې چه دهغوی رهائي ته دوه ، څلور میاشتې پاتې وې .
مولانا غریب ته خو تقوله تاله یوه نیمه میاشت پاتی وه ، لیکن سردار کهړک سنګه ته
دهغه ځان له پرېښودل د دوی د پاره ډېر مشکل وچه اخر بهر خلک به څه وایي
چه بوډا سردار مو یوازې پرېښود او تاسو ځوانان تری را وتښتېدئ دا خوا ران
ډېر په کشمکش کښې وو اخر د ډېر بحث مباحثې نه پس په دې فیصله وشوه چه ډېر
کانګرس ته خبر ورکول په کار دی چه دد ې په باره کښې هغوی یو قرار داد پاس
کړي او مونږ ته یې را ولېږي چه ایجی ټیشن جاری وساتئ یا یې پرېږدئ او چه
کانګرس څه فیصله وکړله مونږ به یې منو . انسان هم یو عجیبه څیز دی څه خت
چه دی کمزوری شی او همت بایلی نو بیا د خپلی کمزوری او بې همتۍ د پټولو پاره
قسما قسم حیلې او حوالې لټوي . څه وخت چه دوی ایجی ټیشن شروع کولو نو
زمونږ په ډله کښې اکثرو خلکو ورته دا خبره یاده کړې وه چه کانګرس دا قسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبری په جېلخانو کښې منع کړې دي او دهغه نه کانګرس والو ورله هم جوابونه را
لیږلي وو چه په جېلخانو کښې ایجی ټیشن د کانګرس د اصولو نه خلاف دی پدې
وجه مونږ تاسو له حکم د ه کوو چه ایجی ټیشن شروع نه کړئ لیکن هغه وخت دوی
په جوش کښې وو چه کانګرس په دې نه پوهېږي چه دا زمونږ د حقوقو او خودداری
سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چه د کانګرس حکم ته لیواله دی ځکه چه نور تکلیف
تېرولو ته تیار نه دي. د دی ټولو خبرو نه مونږ له سبق اخیستل په کار دی او هم دا
چه کوو نو محض په جوش او جذباتو لې ونه کړو بلکه د هغې په هر پهلو باندې ښه
ښه شان سوچ او غور وکړو او که چیری د هغې د پاره د هر قسم قربانی او تکلیفو
ته تیار نه یو نو شروع یې نه کړو. کانګرس والا وېو قرار داد راولیږه د دوی هغه مدار
کهړک سنګه له یو ور هغه ته یې وښو چه د کانګرس دا حکم دی ته په دې کښې څه
وایي هغه ورله جواب ورکړو چه د کانګرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه تر ورحکم دی
او کوم قدم چه ما اوچت کړی دی زه د هغه نه د وروسته کېدو د پاره تیار نه یم
چه ترڅو حکومت زما مطالبات منلی نه وي په دې لاره کښې چه هر څومره
تکلیفونه او مصیبتونه چه راځي د هغو د پاره زه تیار یم. دوی په ځای د دی
چه د هغه د عزم او ارادې تعریف کړې وای او خپله کمزوري یې ختم کړې وای
وای د هغه خلاف یې دا پروپېګنډه شروع کړه چه دی خپل ځان د کانګرس
نه لوی ګڼي او په دې وجه د کانګرس حکم منلو ته تیار نه دی دا څومره لویه د
افسوس خبره ده او بده خبره ده چه مونږ د خپلو کمزورو د پټولو د پاره
او د بل د غورځولو د پاره د دې د ول ناپاکی پروپېګنډې کوو او د خپل جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوم کښې اختلافات پیدا کوو او دا په هر جماعت کښې چه څومره اختلافات وینې
دې وجه هم اکثر د دې قسم ذاتیات وی. که ته وایې چه زه بغیر د څه غرض نه
قوم او ملک خدمت کوم او زه هم وایم نو بیا اختلاف په څه؟ په خدمت کښې
اختلاف نه راتلې شی او نه کېدې شی اختلاف همیشه په ذاتیاتو کښې وي او هر سړی
به په ایمانداری په دې نظر وکړي او خپل زړه ولټوی نو دا به ورته معلومه شی
چه دا اختلاف زما د ذاتیاتو په وجه پیدا شوی دی. مونږ خو به خپلی کمزوری
خلکو نه پټی کړو لیکن د خدای نه خو یې پټولی نه شو نو هغه له به څه جواب ورکوو؟
چه هر کله مونږ خپلی کمزوری د خدای نه پټولی نه شو نو په کار دی چه د خلکو
نه یې هم پټی نه کړو او چه کوم کار کولی شو په جار وو وایو چه دا کولی شم او چه کوم
کار نه شو کولی په جار وو وایو چه دا نه شم کولی او دا و نه کړو چه یو سبب کار دی
په زما یو بل و دوړ گیا دی کوی یې او هغه کار زه کولی نه شم. نو مونږ له د هغه امداد په کار
دی مخالفت یې په کار نه دی او په خپله د له او قوم کښې اختلاف پیدا نه کړو او په ځای
د اداره وړ کولو په هغه قسما قسم الزام ونه لګوو او هغه ته مشکلات پیدا نه کړو.

مولانا اسماعیل صاحب او سردار جسونت سنګه او د هغوی ملګری جامی
غوسستی، کار یې شروع او د هر قسم ایجی ټیشن یې ترک کړو، سردار کهړک سنګه
دار یوازې په میدان کښې پاتی شو جېلوالو پری مقدمه وچلوله او شپږ میاشتی
قید یې نور زیات شو لیکن د هغه په همت جرئت او خندا کښې د هیڅ قسم فرق
پیدا نه شو. لکه د غر په شان د حکومت په مقابله کښې په خپل ځای ولاړ و او په صبر یې
هر قسم تکلیفونه تېر ول او کوم قدم یې چه یو ځل مخکښې کړی ؤ هغه یې روستونه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر اخره پورې په هغه باندې ټینګ ولاړ و او ټینګ پرې پاتې شو او ډېر بها د...
و . د دې نورو ورونو کنډران ډېر سخت شو هسې به پخپل ځان کښې لچه لچه کېد...
دوی د دې خبرې کوښښ شروع کړو چه په هره طریقه چه کېدې شي چه مونږ د...
جېلخانې نه بدل شو . د جېلوالو هم دوی سره ډېره همدردي وه هغوی هم د دوی
د پاره کوښښ وکړو او وې لیکل ، د مولانا خولنزي ورځې پاتې دي هغه تېرې ش...
رهاشو او د دې نورو منظوري راغله . دوی رانه بدل شو او په دې د ومره لوی بارک
کښې صرف زه او سردار کهړک سنګه صاحب پاتې شو . هغه یې هم زمونږ جدا که او پ...
هسپتال کښې چه کوم سالیټري سل ؤ (تنها کوټه) هلته یې بوته او په چکې کښې یې بند...
زه یوازې په دې بارک کښې پاتې شوم ، زما بارک ته یوه وړوکې غونډې دروازه هسپتـ...
لورې ته لګېدلې وه چه هغه به همیشه بنده وه او چه کله به ډاکټر راتلو نو هغه به یې ورته
لیرې کوله نو په هغې کښې یو سوري ؤ سحر ، ماښام به زما او سردار صاحب په هغه سو...
کښې ملاقات کېده . سردار صاحب باندې د حکومت له طرف نه قسما قسم جرمونه
تکلیفونه راغلل او ډېر کمزوری شو په رنګ کښې یې هم فرق پیدا شو ، خبرې او خن...
یې هم هغه شان وه . ما چه به سردار صاحب ته کاته ماله به د هغه په حالت ډېر
افسوس راغې . زه هم د هغه په شان قیدي وم ما د هغه د پاره څه کولی نه شو صر...
دومره به مې کول چه ما سره به څه د خوراک د پاره میوه دانه وه هغه به مې ځنګ...
ورکوله هغه به هم هغه نه اخیسته په ډېر زور او منت او جګړو به مې پې خوړلو
هغه به ویل که د دې ځایه بدل نشوې نو بیا به میوه چیرته دې نږدې له پاره ما
له داعادت پیدا کول په کار نه دی ما به ورسره خندل چه په جیلخانه کښې څرنګ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی هغه هغوښتان یې ټېرول په کار دی. ممکنه ده چه زما د تلونه پس څه بل
خه ای پیدا کړي. جیلوالاؤ ته زما د بارک د ډېر ضرورت و ولې چه دلته د ډېر
رو او په دی ددې وارډ بارکونو کښې زما بارک د ډېرلوی و په دې کښې زیات
راتلل او په دی جیلخانه کښې بل داسې ځای نه و چه زه یې یوازې پکښې ساتلی
هغوی د ډېر زیات کوښښ وچه زه د دې ځای نه بدل شم او دا بارک د
د پاره وزګار شي د دی د پاره هغوی جرنیل ته ولیکل چه دی دې د دې
ل کړی شي ولې چه دغو شلو قیدیانو ځای یوازې ده نیولی دی او مونږ ته
ی د ډېر زیات ضرورت دی، څه موده پس حکم راغی او زه یې د دې ځایه
جیلخانې ته بدل کړم.

یانوالی جیل ته :

ل د دی نه چه زه د میانوالی جیل حالات شروع کړم زه دا ضروری ګڼم چه
حکومت هغه حقوق منکاره کړم چه کوم یې سپېشل کلاس قیدیانو له ورکړي
حقوق په داسې فریب او چالاکۍ جوړ کړي شوي دی چه د دې ټول انحصار
په سپرنټنډنټ منحصر دی. که چېری یو سپرنټنډنټ شریف و او
د قیدیانو د تنګولو او رټولو نه و نو د قیدیانو هر قسم حقوق شته او قیدی ته
م وي او که چېری یو سپرنټنډنټ بدنیته او بد دیانته وی او دا یې خیال
یانو له تکلیف ورکوم نو بیا د قیدی غریب هیڅ قسم حقوق نشته او هغه
تکلیف وي زمونږ د دېره غازیخان په جیل کښې د هر قسم سپرنټنډنټانو
شوی ده زمونږ اول سپرنټنډنټ مسلمان و، دوهم انګریز و، درېیم هندو و

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخلورم بیا انګریز و . د اول سپرنټنډنټ په وخت کښې زمونږ د ډېر حقوق
سپرنټنډنټ په وخت کښې باوجود د ډېر و جګړو او کشمکش نه بیا هم زمونږ
وو لیکن چه څه وخت یو هند و سپرنټنډنټ راغی صاحب داغی او چارج
او زمونږ. سپرنټنډنټ شو زمونږ حقوق کم شو چه چا به ډیل چه زه میوه
هغه به وې چه دا ([illegible] یعنې عیاشی ده او که چا به چای یا مصری
نو دا هم د هغه په خیال عیش و اجازت به یې نه ورکولو، لهذا دا چه د خو
قلم ی چا ته اجازت نه و د هغه په خیال کښې دا هم لګژری (عیش)
هره ورځ به زمونږ تالاشی وې او لږ غونډی څیز چه به یې چا سره
کړه نو بیا به د هغه پیښی روی او سزا ګانی به وی صرف ما ته زما د غاښو
په وجه د یو ام دراغوښتلو اجازت وا و د هغه د پاره هم د هغه دا حکم
معلومه شوه چه قابل چا له ورکړې دی بیا به په تا هم بند شی او هغه اجازت
چه زما غاښونو او اوروکښې نقصان و او د ډینټل سرجن لیکلی وو چه
روزانه څه نا څه میوه خوړل ضروری دی دا خو زمونږ حال وو چه په سپنت
وو نو تاسو اندازه ولګوئ چه د عام قید یانو چه په (C) کلاس کښې وو
به څه حال و او د هغوی د حقوقو به څه حال وی؟ حقیقت دا دی چه
خپل رعیت ته ډیر بد نیته دی او هر قسم قانون چه د وی د پاره جو
په منبه نیت نه جوړ وی تاسو وګورئ چه د وی شپه او ورځ نوی نو
جوړوي په دې بهانه چه په ملک کښې جرمونه کم شی او امن شی او
شی لیکن ورځ په ورځ جرمونه په زیاتیدو وي ، بدامنی وی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی څه وجه کیږی شی. ددې عمل وجه ده چه داټول قانونونه په ښه نیت نه جوړیږی
بد نیتیٔ سره جوړیږي او په بد نیتی سره استعمالیږی او عمل پری کیږی او که
قانون جوړ شی خو چه نیت بد وی نو بد استعمالیږی. پیرنګیان په ملک کښې
ښتیا سره نه امن قایمول غواړی او نه جوړونه او جګړې او نه ضیا دونه کمول غواړی
منلو خبره ده چه که یو حکومت په ریښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړی او څه
نه شی؟ تاسو خولې دي ته وګوریٔ چه هندوستان کښې هم د انګریزانو حکومت دی
انګلستان کښې هم د پیرنګیانو حکومت دی هلته داټول ځیزونه قایم دي نو دلته
ایمېل لی نه شی؟ یوه ورځ زما د سرحد د پولیس د جرنیل سره د پولیس په دیانت
او ایماندارۍ باندې بحث شو نو ما ورته دا خبره وکړله چه زه په دې نه پوهیږم
سو په انګلستان کښې یو دیانت دار او ایماندار پولیس په ریښتیا معنو کښې د
ضد منکار پیدا کولی شیٔ نو دلته یی څنګه نه شیٔ پیدا کولی خو تاسو یی نه پیدا کویٔ.

زه چه هلک وم نو زه په زړګانو او ملایانو پسی ډیر ګرځیدلم د ډیر لمونځونه
یفی به مې کولی او لاس نیوی می هم کړیٔ و. ما به ډیری وظیفی کولې خو چه ځان
ی کتل نو په ما کښې هیڅ تغیر او تبدل نه راتلو د هغه زړګانو او ملایانو نه می هم
ونه کول چه زه خو ډیری وظیفی کوم ولې چه څنګه زه هغسی یم هغوی به زما د
د ډیر کوشش وکړو خو زما تسلی به ونه شوه اخر چه زه د ډیرهٔ غازی خان
وم هلته زما یو ډیر مهربان دوست و ماسټر کوردت مل نوم یی وچه د هغه
تعلق پیدا شو، هغه ډیر عالم او ښه سړی و او ماسره ډیره مینه او محبت
سره یو کتاب وچه یو پادری لیکلی و د هغه کتاب نوم (Your Forces and How to Use Them):

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعنی ستاسو قوتونه او دهغونه دکار اخیستلو لاری چاری) هغه کتاب چه می په ع
ولوستلو نو زه د وظیفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی وو چه د اتاسو وظ
او دخدای پاک نوم او صفاتی نومونه یا دوئ نوتاسو له ښائی چه هغه صفات ځان
پیل اکړئ مثلاً دخدای یو صفت دادی چه هغه رحمٰن رحیم دی یعنی بخښونکی
دی نوتاسو هم ځان کښی دبخښښنی او رحم عادت پیل اکړئ او هملاسی نور.
زه چه څه وخت خبر شوم چه زما ددی جیلخانی نه بدلی وشوه نو زه
سوری له ورغلم او سردار کهړک سنګه صاحب هم هغه سوری له راغی او په ډېره
خوشحالی سره یو دبل نه رخصت شو. دروازه کښی زما دبوتلو د پاره سپا
تیار ولاړ وو. جیلوالو هم ماسره په مخه ښه وکړله او زه سپاهیانو سره د میانو
روان شوم داخل مونږ ته دا باسین په پوری وتلو کښی څه تکلیف و نه شو ولی
واوریخنی کښی او به لږې وی او په اباسین باندی دکښتو پل دی. چه ستیش
زمونږ ریل تیار و مونږ یکښی کښېناستو او سبا وختی میانوالی ته ورسیدو. ست
نږ دی جیلخانه ده زه یی جیلخانی ته بوتلم جیلوالو ته یی په حواله کړم. دا روغ
ماسره ډېره کړه بړه وکړه او په ډېری مینی محبت یی جیل ته بوتلم. په دې
کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیاته حصه یکښی دسکهانو وه او یو څو کسان
هندوان او مسلمانان وو، په سکهانو کښی یو څو کسان زمونږ د سرحد هم و
کسان خو خاص دپیښور وو دهغوی په لیدو می زړه ډېر خوشحاله شو
صرف درې کسان مسلمانان وو یو د مولانا ظفر علیخان زوی مولانا اخ
صاحب و او نور دوه کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیو کس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بال صاحب وچه ډېر خوش مزاجه او مجلس ارا سړی وا و زمونږ دخوړو، څکلو
طام هم دهغه په لاس کښې وو. په بخلی هم ډېر ښه پوهېده، بخلی به يې هميشه بخيله کوو
روغه صاحب زه دوی ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب دوی سره خاص
ق وا او چه څه وخت داروغه صاحب تلونو ما سره يې ډېر اخلاص ښکاره کړې او ما ته
دوي چه زه ستا هر قسم خدمت ته تيار يم تا ته چه د څه قسم تکليف يا د څه قسم ضرورت
ښ نو ما ته به ايله د اشاری کولو ضرورت وي ليکن روستو ما ته د تجربې نه معلومه شوه چه
غه صاحب دومره ښه سړی نه و ويل به يې يو څه او کول به يې بل څه خبری به يې ډېری
ليکن عمل يې ډېر کم و بل نقص يې ښې دا و چه د سړی به يې ډېری خوشامندی
ليکن ورسره به زد تو زره دهغه بې عزتی کولو ته هم تيار شو. په دې جيلخانه کښې
ودی بخولو دپاره دوه باورچي خانې وې. يوه دهندوانو او سکهانو او بله د مسلمانانو
ښ بېلتون توله ذمه واری دهندوانو او سکهانو په سر وه ځکه چه هغوی به مسلمانانو
کوله او دوی به يې خپلې باورچي خانې ته د ننه نه پرېښودل او په دې کښې لاد
خلکو دا هم خيال وچه د مسلمانانو په ورتلو سره ځو که پليتېږي په دې وجه مسلمانانو
ی نه خپله باورچي خانه بېله کړې وه او په دې کښې هغوی غريبانانو ته څه قصور نه و.
متعلق ما ډېری قصې اورېدلې وې ليکن زه يې مناسب نه گڼم چه دلته يې وليکم او
کښې زه څوک ډېر گرموم هم نه ولې چه د تول عمر عادتونه په څو ورځو کښې بدلېدی
زه اميد کوم چه ورو ورو به په خلکو کښې علم او پوهه راځي، دهندوانو او مسلمانانو
به لېری شي ليکن رفته رفته د دې دپاره وخت په کار دی او کار په کار ګټی بيا
دې ته لويه کاميابي وايم چه دلته اکثر هندوان او سکهان د دې خيال نه وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثر خو به مسلمانانو سره یو ځای خوړل او څکل کول. که زمونږ په پخوا کښې چه ...
څه پاخه شو د هغه خوراک کښې به یې هم پاک نه کوو اود ذرو خیال تو ځلک هم ...
لیکن بیا هم د دې اثر به نه و او د هند واو مسلمان مینه محبت او اتفاق کښې ...
نقصان غورځولی و.

دلته دا قاعده مقرره وه چه چا به د مسلمانانو د لاسه د خوړلو پاک نه کوا...
مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه هر څیز قبلولو او خوړلو او چا چه به د مسلمان د لا...
څیز نه خوړو او د هغوی نه به یې کرکه کوله نو مسلمانانو به هم د هغوی د لاسه څه څیز...
اخیسته او نه به یې د هغوی دعوت قبلولو. سردار سردول سنګه سره دلته ...
اول ځل ملاقات وشو دا هم د سیکهانو یو لوی لیډر ؤ او ډیر ډیر او عالم سړی و...
دده د صحبت نه هم ما ډیره فایده حاصله کړه، مونږ ه دتیا دله خیالات د پاره ...
مقرر کړی و او همیشه به مو په مذهبی او سیاسی معاملو باندې د یو بل خیالات ...
سردار صاحب ډیر یو ازاد خیال سړی و، د نورو سکهانو په شان نه و. څومره ...
وورونو سره چه زما ملاقات او تبادله خیالات شوی و په هره معامله کښې دده رایه ...
او معقوله به وه او ماسره به یې ډیره مینه او محبت کولو. دلته ډیر سیکهان وو او ...
د پینبور سردار راجه سنګه صاحب هم و، چه څه وخت اصلاحات د Reforms راغلل نو دی ...
د صوبې او لنی ایل وکیت جنرال ؤ او ده سره د پینبور یو بل سکه هم وچه مانه یې ...
دی د چا یو سوداګر و او د چین نه به یې چای راغوښتلې او ماله به یې د ښفوځ ...
کلونه چه ډیر قیمتی او خوندناک وی ساتلې هم او داکول به یې ماسره یې ډیره مینه ...
کولو، ډیر مجبتی سړی ؤ. صوفی صاحب د هغه دی د ډیچلی ښه ماهر ؤ هر څیز به ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ين مرچکي به‌یې د ډېرزیات خوړو اومرچکي سره زه بلد نه وم ، په دې وجه به
ېر زیات په تکلیف وم ، یوه ورځ صوفي صاحب قیمه پخه کړه او پکښې دومره مرچکي
وو چه نوري اخیستو سره زما خوله وسوزېده ، ما ددې په ډېر بنوده او سپوره
مي خوراک شروع کړه ، صوفي صاحب راته ووی چه دې کښې خو ماستا دوجې نه
چکي اچولې دی کوندې ددې قاعده خو داده چه سیر قیمه کښې سیر مرچکي
ستا دوجې نه مې پکښې صرف سل مرچکي اچولې دي ماورته ووې چه خدای دې
بنه شي چه زما دې دومره خاطره کړې دی خوزه د مرچکي سره بالکل عادت
بنه به داوی چه ماله بېله کټوئ پخوې ولې چه په دې طریقه تاسوته هم تکلیف
ماله هم تکلیف وې بیا دپاره ځان له دچیل خواهش کټوی پخوئ اوماله زما
پخلی کوئ نو دواړو ته به ارام وی . صوفي صاحب لوی عالم و ، د ډېر ښه سړی
ي و لیکن زیات خوراک به یې کاوه پخپله یې هم زیاته غوښه خوړه او اختر علي
به یې هم زیاته غوښه ورکوله او ددی له پاره به یې اختر علي خان ډېری
نډی کولې . ماخو چېری په دی خبرو نوټس نه اخیستو ولی چه ما به خیال
دی دومره تکلیف اومهربانی کوي اومونږ له ډوډی پخوی نو کړلو د ډېر
ي نو دومره باک یې نشته ولی زما هغه بل ملګری مولانا صاحب به ور
شه په جنګ ؤ او ورته به یې ویل چه ستا داعادت ښه نه دی چه ځان له
خودی او چه څوک دې خوښ وی هغه له هم د ډېره ورکوې لیکن صوفي
اندی ددی قسم خبرو اثر نه کېدو ، هغه به همیشه په زړه طریقه روان و .
میانوالي جېل هم دغازی خان دجېل نه په ګرمۍ کښې او په با دو نو کښې څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وکه چیری هغه یو دښت و نو دا یو ریګستان دا وکه هلته به د خا وو سیا
نو دلته د ښکلو سیلیو الوځی هلته خوموږ ته دا فایده وه چه موږ لوی بارک کښی
دلته بارک اړ وشته نه تول سلونه (چکی) دی. د دې په نسبت زموږ هغه
د پوښه اویخ ؤ او باد به یکښی هم لګیږ و. بله دا چه هلته د بارک نه بهر د
ملا ستی د پاره کټ ی دې چه په ګرمۍ کښی به موږ پری څملاستو او دلته
څمکه څملی. موږ سیاسی قید یا نو کښی یو بل نقص دا و چه سیاسی قید یا
کوشش سره جیل والا د ځانه سره ملګری کولی شی او د خپلو فایدو د پاره
قید یا نو بر خلاف استعمالوی چه یو سیاسی قیدی سره جیل والا لږ غوندی
شروع کړی او څه ناڅه رعایت ورکړی نو بیا دې خدای خیر کړی او د امتحا
خدای په چا نه راولي موږ فوراً د هغوی ملګری شو او د جیل والا و طرفدار
کړو او په زړه کښی وایو چه دوی زموږ د پر دوستان دي او په دی نه پو هیږ
دوی زموږ نه فایده حاصله کړی ده او زموږ حقوقو ته لي د پیر نقصان رس
زما د دی نه دا مطلب نه دی چه څوک دې د حکومت د نوکرانو نه نفرت و
له د چا نه نفرت کول په کار نه دی، په کار دی چه هر چا سره ښه سلوک وکړ
کوی چه د خپل جماعت خلاف د بل چا ملګری او راز دار او مل ګارشی مو
دی چه په هر حالت کښی د خپل جماعت د خلکو راز دار او مل ګاریو. د
همیشه د جیل والو د خوشحالو لو د پاره د خپلو ملګرو د هر قسم مخالفت کولو ته
دا کوشش کوی چه څوک د هغوی بر خلاف ایجی تیشن شروع نه کړی او ک
دی قسم څه خبره پیښه شی نو دوی همیشه د هغه مخالفت کوی او خپل جما

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفاق پیل اکوي حکومت چه څومره مونږ ته یا زمونږ حقوقو ته نقصان رسولی دی دا
ټول ددوی د لاسه او ددوی د برکته که چیري مونږ یوه خوله او یو موټی وای نو حکومت
به مونږ ددې قسم زیاتی نه شو کولی او زمونږ حقوقو ته یې نقصان رسولی نه شو. دا
زمونږ دشان سره مناسب نه دی چه د خپلی ذاتی معمولی فایدی دپاره د هغه حکومتی
پرزو سره تعاون کوو چه د چا بر خلاف مونږ د عدم تعاون اعلان کړی دی او که ددی
د پاسه چیری څوک بیا هم دوی سره تعاون کوی نو په جایزو خبرو کښی دی ورسره
تعاون وکړی او په ناجایزو خبرو کښی خو تعاون یوه لویه ګناه او جرم دی.

جیل الا سره دا د دوستی مرض په میانوالی جیل کښی د ډیره غازی خان
جیل نه زیات و او بیا زمونږ مسلمانان ورونه په داروغه صاحب باندی هسی پټنګان
وو او تر دی حده پوری رسیدلی وو چه د خپلو ملګرو سره د جیل په باره کښی بحث کول خو پرېږده
بلکه او رېل وته یې هم تیار نه وو او څومره خوشامندي او تابعداري یې چه د داروغه
صاحب کوله د هغې بیا نو ل مناسب نه ګڼم، ددی دوستی چه څومره حقیقت ما ته
معلوم دی هغه دا و چه دوی له به یې پټه کارډ، لفافه او خط د خپل حق نه زیاتی ورکول
او چه څه وخت به جرنیل په دوره راغی نو دوه میاشتی معافی به یې هم تری ددوی د پاره
اخیستله. بل دوی به هر وخت د دفتر ته تلی شو او د مازیګر په وخت کښی په چکر کښی د
بکر جیل و هم اجازت و خو دی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه څومره
ددی خپلو دوستانو بې عزتی کوله هغه هومره چیری د بل چا کړی نه وه. د داروغه صاحب
به دی جیلخانه کښتی ډیر لوی اشنا د ظفر علیخان زوی اختر علیخان و چه داروغه صاحب
به څه وخت مازیګر د کنتری د بندولو د پاره چکر ته راغی نو دوی به هم ورغلل او د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به په کوم سو ناست ؤ. یوه ورځ د ډاکټر صاحب د هسپتال نه چکرته راغی، چونکه په چکر کښې نوری کرسي نه وې لبس دغه دوه کرسي وې چه په یوی داروغه صاحب او په بلی اخترعلی خان ناست و. اخترعلی خان د داروغه د دوستۍ په وجه یا د لیلهٔ ډې په خیال د ډاکټر صاحب ته او چت نه شو او کرسي یې ورته هم خالی نه کړه. داروغه صاحب ته د اخترعلی خان دا رویه سه ښکاره نه شوه او هغه ته په قهر شو، بې عزتي کړې او د کرسي نه یې پاڅولو او په یوه سپکه طریقه یې ورته ووې چه ته ځان وپېژنه ته قیدی یې شاید تا نه ځان هېر شوی دی، ته نه پوهېږې چه ډاکټر صاحب د جېلخانې یو لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کرسي ناست یې. د چکر نه یې په بې عزتي وشړلو او آینده د پاره یې په چکر بند کړو خو چه مازیګر به شو او داروغه صاحب به چکرته راغی نو دی به ورغی نمبر دار ته به یې وویل چه داروغه صاحب ته ووایه چه اخترعلی خان چکرته اجازه غواړي، هغه به ویل چه نه، نه دې راځي. یوه ورځ ما ورته وویل چه اخترعلیخان ته سیاسي قید ی یې او د ظفرعلیخان زوی یې دا ته چه څه کوې دا زمونږ د ټولو سیاسي قید یانو بې عزتي کوې. چکر به څه وی؟ او ته ولې داخپل ځان د داروغه په مخکښې داسې وړوکی کوې ته کوډې نه چه داروغه هره ورځ ماته منت کوی چه داځه چکرته راشه خوزه نه ورځم. چکر د پر سنه ځای وو او د پرکلو نه وو. اخترعلیخان تر هغه وخته پورې په چکر بند وه چه ترڅو چه یې د داروغه صاحب نه معافي و نه غوښته او رضایي نه کړو. د دې نه تاسو څنګه نتیجه وباسئ چه دی ته به څوک دوستي وویلی شي؟ دا خلک په دې دوستۍ نیازېږي او د پر فخر یې پرې کولو. میانوالی جېلخانې کښې همیشه تنګې الوزی او تنګی او سیلی د پری کړې وی هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یز کښې ښکلې زې او هر څیز د ښکلو ډک وی او داسې هیڅ څیز به دې په نظر
نه شي چه په هغې کښې به ښکلې نه وی سره د ډېره احتیاط بیا هم په هر څیز کښې
ناڅه ښکلې وي او معلومیږي داچه دا سې قسم خاص جېلونه پیرنګیانو دپاره دا ښته
سیاسي قیدیانو د ازادولو او صحت خرابولو دپاره خوښ کړي دی. زما صحت
د ډېره غازیخان په نسبت زیات خراب شو، وزن مې هم ډېر کم شو، ماڅو ځله
پېرنتنډنټ ته داخبره وکړه چه ما ددې جېلخانې نه بلې جېلخانې ته بدل کړئ نو هغه
وي چه زه څه کوی نه شم ولی چه حکومت د سیاسي قیدیانو دپاره دا جېلخانه مقرره
کړې ده. د قیدی خبرې ته څوک غوږ نه ږدي د پیرنګیانو په راج کښې قیدیان هم و
کړې نه دی په سپي به یې رحم راشي لیکن په قیدی یې رحم نه راځي. چه کړمې ډېر
ور وکړو نو په جېلخانه کښې د ننه یو کوټې وچه دهغه او به ډېرې یخې وې د کومو خلکو
به دا روغه صاحب سره تعلق وهغوی ته کوټې له د تلو اجازت وا وهغوی به همیشه
ما ځیکو لمبلوله تله هغوی به دا وبو دیخوالي ډېر صفتونه کول چه هر چا ته به دهغه ځای
د لمبا شوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر څو به هلته تلې نه شو، دا رعایت صرف د دا روغه
اشنایانو ته وُ او کله ناکله به بغیر د څه وجهې نه داروغه صاحب خلک بند کړل او نمبردار
به یې حکم وکړو چه هیچا ته وړلیږی نه کړئ نو دغه وخت به د داروغه صاحب د اشنا-
یو عجیبه حال وُ ولی چه هغوی د کوټې د پاسه په یخو اوبو د لمبو اموخته وچه ما ځیکو
شو او د لمبو وخت به راغی نو به دوی به مېږې لګیا شو ورونه به یې د ځول نمبر دارا نو
به یې چیغې وهلې او منتونه زارۍ به یې ورته کولې چه په دې کښې به ما بنام شو جېلخانه
بند شوه نو اخر به ددې خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله ناکله ما ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دی نوهی دیخو او بو صفت کولو او داته به یی منت هم کوو او داته به دي چه که چیری
همیشه نه ځی نو کم از کم یو ځل خو لا ړشه او د هغه ځای د لمبلو مزه خو دا خله لیکن ما پره
څیزونو ځان نه اموخته کولو ځکه چه ما خو د خلکو دا بی قراری او بی عزتی هره ورځ لیدله او
داروغه صاحب به ما ته ډیر منت کولو چه ته نه چکرله د اځی او نه لمبلو له ځي د خپلی احاط
بهو نه وځي ما به خپل زړه کښی خیال کوو چه اوس خو داروغه صاحب ستا منت کوی لیکن
چه یو ځل یې د دې نور و په شان اموخته کړې نو بیا به تا سو سره هم دغه شان سلوک کو
نه ولې بل له داسی موقع ورکوې؟ د هر سړي خپل عزت په خپل لاس کښی دی او که هر
خپل خواهشات او ضروریات قابو کړي نو همیشه به ارام خوشحاله او عزتمند وی.

رهائي:

دلته هم زمونږ مشقت څرخه او تارونه (سپینسی) ویشل وو. زه به اکثر د خپ
مشقت (کار) نه صرف په دوو ګینټو کښی فارغه شوم او بیا به می مطالعه کوله.
اخر زما د سړي کاله قید په ختمیدو شو او رهائي می را نژدی شوه، د رهائي تار
په تکت وختو. زه نه پوهیږم چه د دې نه څنګه زمونږ جماعت انجمن اصلاح الافاغ
خبر شو ځکه چه ما چیری هم د دی قسم خبری چا ته نه وی لیکلی او دا به می هم نه خو
چه چا له تکلیف ورکړم. دا تمانزو نه به کوم کوم خطونه راتلل چه مونږ د خپلی رهائي تا
نه خبر کړه ولی ما دا خبره نه خوښوله او چا له می دلته د راتلو تکلیف نه ورکولو په دی
ما دا خبره همیشه د خپلو خپلوانو او د دوستانو نه پټه ساتلی ده او زه د دی خبری نه
نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی، دا انجمن زما استقبال څوښ و او زما
یې کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به د ده د رهائي نه خبر شی او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې به د ډېره لږه پراېښکنله وشي په دې وجه د حکومت سره فکر پيدا شو او ما ته لا څه ورځې وې چه په دې کښې جمعدار راغی او ما ته يې ووې چه داروغه صاحب دې غواړي زه به دفتر ونوله نه تلم نوما ورته ووې چه د څه د پاره مې غواړي؟ هغه راته ووې چه ستا رهايي شوې ده. نوما ورته ووېل چه زما لا څو ورځې پاتې دي زه د وخت نه مخکښې رهايي نه غواړم نو هغه لاړ او بيا راغی چه ستا رهايي نه بلکه د پېښور جېل ته دې تبديلي شوې ده. حقيقت دا دی چه د معافۍ نه مې انکار ځکه کړی و چه جېلوالو به د معافۍ په طمع زمونږ سياسي ورونړه د پرسيکول او د دې ځلورو ورځو په معافۍ به يې پېړۍ د پر احسانونه کول ما ځېل سامان واخيستو د ټولو ورونو نه که هندوان وو که سکهان وو که مسلمانان په خندا او خوشحالۍ رخصت شوم او ټولو ته ورته غاړه وتم. ما سره که سکهان وو که هندوان او که مسلمانان د ټولو ډېر محبت و. چه دفتر ته ورسيدم او به دفتر کښې مې سپاهيان وليدل نو تسلي مې وشوه. زه يې هغوی ته په حواله کړم. مونږ د جېل والو نه رخصت شو او د سټيشن په طرف روان شو ځکه د گاډې د راتلو وخت لا نه و او د گاډې راتلو ته څه وخت پاتې و څه وخت چه مونږ سټيشن ته نږدې شو هغوی زه د سټيشن نه بهر ايسار کړم او سټيشن ته يې په دې وجه بو نه تلم چه خلک به مې ووينې او بله دا د ميانوالي خلک ټول پښتانه دي مشرانو له پښتو ژبه ورځې او د کشرانو نه يې هېره شوې ده زمونږ د ميانوالي د جېل ډاکټر چه و هغه له پښتونه و د تله او يوه ورځ يې پلار د زما ملاقات له راغلی و نو هغه ما سره پښتو وېله، پښتنو کښې دا ډېره لويه کمزوري تيا ده چه چېرته لاړشي او چا سره واده وکړي نو هغه خپله ژبه ترې پاتې شي. مونږ سره په سرحد کښې په زرگونو هندوان او سکهان اوسي هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خپله ژبه هېر کړې نه ده ، پنجابي یې هم زده ده او زمونږ ژبه یې هم زده کړې د
دا کمزوري صرف په مونږ پښتنو کښې ده .

ما بنام تیاره کا دی داغی مونږ پکښې سواره شو ، په دې رېل کښې ډېرې
نه وې اکثر کوټې (د بې) ، پکښې خالي وې مونږ پکښې کافي ځای بیا مونده او پکه
آرام کښېناستو او رېل پېښور ته روان شو تو له شپه د خوشحالۍ نه خوب رانغی سا
په ساعت به راویښېدم او د سپاهیانو نه می تپوس کولو چه دا ټکسنه یو دي و تواوکا
اخر سحر وختي چه می سترګي پرانیستي نو زمونږ رېل د خیرآباد په ستېشن ولاړ
زما خپل ملک او خپل قوم سره ډېر محبت دی د خپل ملک په داخلېدو او د پښتن
په لیدو می زړه ډېر خوشحاله شو زه پخپل ځای بې غمه پروت وم و بیا دې خیال کې
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو لیکن رېل روانېدونه ، په دې کښې زه راپورته شه
دروازه می لیرې کړه تماشا کوم چه رېل ولې نه روانېږي ګورم چه پولیس واله په
فارم منډې وهي کله یوه کوټه ، کله بله کوټه د رېل لیرې کوي چه په دې کښې یې زه و لیدا
زما په لیدو هغوی ډېر خوشحال شو ، تا نه دا د ماله راغی او ماته یې ووی چه مونږ خ
تالټوو ته کوم ځای وې زمونږ زاره دی په لټولو شنه کړه رېل هم لېټ شو ما ورته
چه زه خو هلته کوټه کښې وم لیکن تا سو څکه لیدلی نه یم چه زه ملاست وم ما ورته وا
چه ما سره مو څه کار دی ؟ هغه راته ووې چه راځه ستا د پاره موچای تیاره کړې د
زما اسباب یې د کا دی نه راکوز کړو زه ورسره روان شوم چای تیاره وه انسپکټ
صاحب هم هلته ناست و مونږ چای وڅکله چه په دې کښې رېل روان شو ما ورته و
چه کا دی خو رانه لاړ هغوی وخندل او په خندا کښې یې راته ووې چه مونږ به دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر کښې ډرېور سره چاى موښکله زما چارج يې د پنجاب د پوليس والو ته واخيستو
هغوى ما سره ګوره بره وکړه او رخصت شو. خلک د پنجاب د پوليس نه ډېر شکايت
کوى ليکن دې پوليسو ما سره چې ښه سلوک او د هر قسم ارام د رسولو کوشش کړې
دى زه يې شکوديم او هيڅ چرى به د هغوى ښه سلوک را نه هېر نه شى، د ستېشن
نه چې بهر شو موټر تيار ولاړ و زه يې په موټر کښې سور کړم يو تانه دار او دوه تنه
سپاهيان راسره پکښې سواره شول انسپکټر صاحب پاتې شو چې نوښار ته
نزدې شو نو زه يې بهر په بهر د مردان په سړک چارسدې ته روان کړم اوس
زه پوه شوم چې د پېښور په ځاى مې چارسدې ته بيايي په لاره راته يو ځاى
دوه ځله موټر پنکچر شو، اتفاق دا و چې هر ځاى به راته پنکچر کېدو هغه ځاى
به ډېره ابادى نه وه، دا بادې نه به لېرې وو. اخر دا چې سړ ډېر وته داورسېدو
د دا د سپې وسره راته بيا موټر پنکچر شو په تانه دار صاحب ډېر هيبت راغى فوراً
د موټر نه کوز شو، موټر ته يې صبر و نه کړو يوه ټانګه ولاړه وه په هغې کښې مونږ
سواره شو وچارسدې ته روان شو چې چارسدې ته ورسېدو، دلاور خان
زمونږ اسسټنټ کمشنر و د سېنډ په غاړه يې کچرى کوله په کچرى کښې ډېر خلک
ولاړ وو چې زه يې وليدم نو خلکو ما له راملنه کړه او زما نه چاپېره شو زه يې دلاور-
خان ته پېش کړم هغه ما سره ډېره راشه دړشه وکړه ځان سره يې د يکې لاندې
کښېنولم ډېرې خبرې اترې يې راسره وکړې بيا يې تانه دار له حکم وکړو چې دى
اتمانزو ته ورسوه. د تلو په وخت کښې دلاور خان هم ما سره را روان شو چې د
بونګى نه بهر شو نو ما ورته ووې چې بس مهربانى زياتى تکليف مه کوئ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلب بس و نو هغه را ته په خندا کښې ووې چه خلک خو په دې لوی فخر کوي او لوی عزت یې گڼی که چیرې یو اسسټنټ کمشنر یو ځوق مه ورسره جلب وکړي ما ورته په جواب کښې ووې چه دا تکلیف دې اوزه دا ځیزونه نه خوښوم چه څه وخت مونږ بهر راووتو په دې لږ ساعت کښې په سوونو خلک جمع شوي وو. ما تولو سره کره بره وکړه او دهغوی هغه جذبه او محبت می دېر محسوس کړل او تم تم کښیې زه سره د تانه دا زاو پولیس اتمانزو ته روان شوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي سرګرمي او پښتون اخبار

کلي کور کښې، د اتمانزو جلسه، فخر افغان، انجمن او مدرسې

هشتنغر، دواوه، صوابي، بالاګنهي، ساول ډیره، سیم

کاټلنګ، ګلیاړه، اسمیلا، پېښور، کوهاټ، هنګو

تل، بنون، لکي)

د حج سفر (شام، بیروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفه، کراچي،) پښتون اخبار

سنه ۱۹۲۸ع

د امان الله خان خلاف

شورش او مونږ، نادرخان باچا کېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کور کښې :

تکنه غرمه وه موږ کلي ته ورسېدو، زه چه ازاد سکول ته نژدې شوم، هلته
د سکول یو هلک وپېژندلم، هغه په منډه لاړ، چغې یې کړې چه بابا جان راغی، ددې په
اورېدو ټول هلکان سره د استاذانو سړک ته راووزغلېدل. په سک باندې یو ځای
شو نو هلکانو چغې کړې او یو شور جوړ شو یو ساعت کښې ټول را جمع شول او زه یې د غه
شان پخپل منځ کښې کېر مدرسې ته بوتلم او دا بیې یې په شریکه وویل چه «د فخر افغانه!
په خیر راغلې د ژوندانه، مرحبا مرحبا» استاذان هم راغلل موږ ټول یو بل ته ورتو
غاړه وتو او ډېرې خوشحالۍ مو وکړې، هلکانو ما ته د خپل طرف نه سپاسنامه (Address)
راکړه، چه د کلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه مدرسې ته راغلل ډېر د خوشحالۍ
وخت و چونکه د ډوډۍ او د ارام کولو وخت و ما د دوی نه اجازت را حیست چه ځم
وخت کور ته لاړم نو هلته د کلي خپلې پردې ډېرې ژنانه را جمع شوې وې او دومره قلا
لا رنه وه چه زه د ننه تلی وای هغوی کښې ډېره مینه وه ډېر محبت و، ډېر احساس
و او ډېره جذبه وه. د راشه د رشه نه وروسته هغوی رخصت شوې او یو څو کسانې
زموږ نژدې رشته دارې پاتې شوې. د ټولو نه اول مې ولمبل غسلخانې ته لاړم
لوجامې مې بدلې کړې، لږه غونډې ډوډۍ مې وخوړه ډېر ستړی شوی وم بیا
ډېر زر اوده شوم ماسپښین را پاڅېدم جماعت ته لاړم هلته هم ډېر خلک جمع وو
لمونځ مو وکړه او پس د لمونځ نه جرګې ته راغلو او د خلکو سره مې ګپې شپې شروع
کړې. څوک به چه خبرېدل زما لیدو له به راتلل ما چه د خلکو دا جوش او خروش ولید
نو زه ورته حیران پاتې شوم ما ته معلومه شوه چه یو خوا زما قید او بله خوا د «د انجمن،»

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارگزاری په ملکو بنه اثر کړی دی او قوم کښې یې یوه زبردسته جذبه او احساس
پیدا کړی دی یو خو ورځو کښې د پېښور، مردان، کوهاټ، بنو او ډیرو ټول دوستان
او ملګری زما ستړی مه شی له راغلل. اخر دا خو ورځې پس دا سلسله ختمه شوه. زه چه کلی ته
راغلم، نوز مونږ مرخه چه وو هغه لوټ شوي وو چه زه یې قید ولم نو زمونږ د پره کوره ډېر
جوار، د پرغنم زمونږ کور کښې وو چه هغه وخت کښې په تقریباً دیولک روپو وو زه د ری
کاله قید وم، ماواز ی په بنیر کو کلی کښې د پنځو کانو کښې خپل کړلی وو چه واپس راغلم نو زما
خوری سلطان خان راته وویل چه په تاسو د ری زره روپی مالیه بقایاده دغه شان
ماته معلومه شوه چه زما د بنځی ټول کالی (زیورات) کانه وو. زمونږ په پښتنو کښې
دا قاعده ده چه په غم، خوشحالی خپل خپلوان او دوستان ورله د ودی کوی او ډېری
پیسی پری لګوي ماته هم د پرو دوستانو او خپلو خپلوانو د ودی ستونه وکړله ماد
هغوی په خدمت کښې دا تجویز پیش کړو چه دیځی د ودی په ځای مالیه (اوم خرڅ)
اومه د ودی د راکړی مالیې نغدي راکړئ خومره چه ستاسو به د ودی خرڅ کېږی
د هغه نیمه نغدي مالیه راکړئ ولی چه زمونږ قوم د پر وروسته پاتی شوی دی او دغه مره
لوی قوم دی و دده د خپلی ژبی یو اخبار قدری نشته او نه یې د پجو د تعلیم د پاره
مدرسه شته. د پښتنو پخپله ژبه کښې داسی هیڅ څیز نشته چه زمونږ قوم ترې څه
فایده اوچته کړی، مدرسه جوړه کړی او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاتو نه خبر کړی.
لیکن زما دی خبری به دوی څه اثر ونه کړو. هر پښتون د ودی ورکولو ته تیار دی
لیکن نغد حساب ورکولو ته تیار نه دی. صرف د ری کسان وو چه هغوی زما د خبری
سره اتفاق وکړو او کافی نغد حساب یې راکړو چه یوه می چاپی (د تره بنځه) بېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباس خان و او دریم عبدالله شاه میا و اونور و ماسره اتفاق ونه کړ پخه دودی
ماقبوله نه کړه اونغده دودی هغوی رانه کړه دا زمونږ دپښتنو یوه لویه بدقسمتی
او ناپوهی ده چه مونږ بی ځایه خرڅونو، رسمونو او رواجونو باندې په زرګونو روپی
خرڅوو (لګوو) او د قام، وطن او اجتماعی ښیګړو د پاره دیوې پیسې خرڅ کولو ته تیار
نه یو. نور ژوندی قومونه په هر څه کښې د قوم حصه کوی. په هندو او زمونږ کلی کښې
اوسیده، بودی ښځه وه چاوې چه هر وخت دا اوریه اغزی ئی نو یو موټی اوریه بل په
کټوی کښې اچوی چاتری تپوس وکړه چه دا څه کوې هغې وې دا په قومی فنډ کښې وړکوم
او زمونږ پښتانه ورونه په رواجی دودی زرګونه روپی لګوی خو د نام بنیادی فنډ
کښې یوه پیسه نه ورکوی. دغه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروسته پاتی یو.

دفخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافاغنه زما د ټولو په خوشحالی دیوی لویې جلسې انتظام
وکړو او د ټولی صوبې خلکو ته یې د شرکت د پاره دعوت نامې ولیږلی. د جلسې په ورځ
په زرګونو خلک په ډیر شوق او مینه محبت شریک شو. په اتمانزو کښې د ټول قوم یوه
(عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې ماله د قوم د طرف نه یوه سپاسنامه (Address)
واکړی شوه، یوه تمغه او جوبه هم د قوم د طرف نه راکړی شوه او بله دا چه دټول قوم له طرف نه
بې ماله د فخر افغان خطاب راکړو. چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو ازل ما د ټول قوم او د
جلسې د کارکنانو ډیره ډیره شکریې نه پس یو مختصر تقریر وکړو او د قوم د دا په
او حوصلې زیاتولو د پاره می ورته یوه قصه وکړه چه ما په مدرسه کښې په یو کتاب کښې لوستی
وه ما ورته ووې چه ای پښتنو ورونو! تاسو باندې د هغه زمری قونه شوی ده چه کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا وکښې لوی شوی و او د کلا و عادتونه یې اخیستي وو. په هغه کتاب کښې لیکلي وو
چه یو زمری د مور په ګېډه د چه مور یې د کلا و په یو کنډک حمله وکړه د ور توپ کولو سره
ب بچي پیدا شو او مور یې مړه شوه او بچي ترې پاتې شو دا بچي کلا و سره لوی شو او څه وخت
چه لوی شو نو ده کښې اکثر عادتونه د کلا و وو او د هغوی سره به خوړله او د هغوی په شان
بین بین اوازونه هم کول یوه ورځ یو زمري په دې کلا و را پیښ شو دده په لید وکړې
دی خپل زمو کتي سره تس نس شوې او یو خوا بل خوا وتښتېدې د ځنګلي زمري په دې زمري
لرشو چه دده په لید ولکه څنګه چه دا کلا ی تښتي او بین بین کوي دغه شان د دې زمري
ین بین کول او تښتېدل ورته ډېر عجیبه ښکاره شو ده کلا ی پرېښوې او ځان یې د غه
زمري ته ورسولو او هغه یې را ونیوه او ځان سره یې هلته یو نږدې د اوبو تالاب ته راوستو
تالاب په غاړه یې و درولو چه په هغه کښې خپل شکل ووینې او خپل ځان وپېژنې چه ته هم
ما په شان زمری یې بین بین مه کوه او وغړمبېږه ! زمری چه خپل شکل ولید و نو ورته
لومه شوه چه زه خو زمری یم او هغه وخت یې د بین بین په ځای غړمبېدل شروع کړل
ما دې پښتنو ته ووې اې پښتنو ورونو ! تاسو هم زمری یئ نو بین بین مه کوئ
غړمبېږئ ، د غلامۍ دا زنځیر وشلوئ ، پاڅئ ، ملا وتړئ او خپل ملک او قوم د غیر
لامۍ نه ازاد کړئ ! زما دې تقریر په خلکو ډېر اثر وکړو او جلسه په ډېرې کامیابۍ سره
مه شوه .

زما صحت په جیلخانه کښې ډېر خراب شوی و او وزن مې هم پنځه پنځوس پونډه
شوی و ، کمزوری شوی وم او په ملا کښې مې هم درد ونه پیدا شوی وو. په دې وجه د
ی عطاء الله خان په مشوره او د هغه په ملګرتیا زه دیو څو ورځو د پاره د ارام او هوا بدلولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرض کوه موږ ته لاړم قاضي صاحب هم راسره لاړ او دهغه ځای آب وهوا راته ډېره فا
ورسوله بیا دهغه ځایه دکلیا تو په لاره ایبټ اباد ته لاړو او ماخه ورځي په ایبټ اباد کښې
اوزما اوبنی امیر رحمان خان سره تېرې کړې او ددې هوا په بدلولو زما صحت ته کا
ورسېده . زه چه څه وخت وایس راغلم نو اتفاقاً دلاور خان مې ولیدو ، هغه زمونږ
کمشنر و ډېرې خبرې یې راسره وکړې په اخر کښې یې بیل کړم او راته یې ووې چه کوفت
هم ستا تقریر ډېر خوښ کړې دی او ډېر خوشحاله شوی دی صرف دایوه خبره پکښې
نه وه ماورته ووې چه کومه ؟ نو ده راته ووی داد زموږ غم مبهار ځکه چه خلک
دي او ددی نه څه غلطي نتیجې وبه باسي اوغلط مطلب ترې واخلي ، کوفت صا
دپېتی کمشنر ومادرته ووې چه ما داتقریر دکوفت صاحب دخوشحالولو په خیا
کړې نه ددې پرواکوم چه هغه ددې په اورېدو خفه یا خوشحاله شي هغه مې دقو
دپاره کړې دی او دهغوی دا وچتولو په خیال مې کړې دی . دلاور خان چارسد
دپېتی کمشنر په دی خیال اسسټنټ کمشنر مقرر کړې وچه زمونږ انجمن او ازاد
ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغی نو اول یې په انجمن کښې د بې اتفاقي پیدا
وکړه خو هغه په دی کښې کامیاب نه شو او ملرسې ته یې هم د هیڅ قسم نقصان ور
شو . نو بیا یې په حکومت باندې زمونږ د ملدسې په مقابله کښې په چارسده کښې
انګریزي سکول جاري کړو او ځای په ځای به یې زمونږ د ملدسې په خلاف
کوله + ده برټش حکومت بعض کیسانو ... ده پاره ملدسې جوړ ... [illegible]
په بنو کښې دخلافت تحریک په خلکو باندې ډېر زیات ښه اثر کړې و ،
دبنو د ضلعې ټول ملایان په دې تحریک کښې داخل شوی وو بلکه دبنو د ضا

نمبردارانو استعفاګانې ورکړې وې او په تحریک کښې شامل شوي وو. د پیرنګیانو
سره د ډېره وېره پیدا شوه او د ډېر هیبت پرې راغی زمونږ د چارسدې اکبرخان.
هلته جج ؤ. د بنو د ډپټی کمشنر هغه راوغوښتو او ورته یې ووې چه د دې خبرې مخنیوی
په کار دی نو هغه ورته ووې چه دا زما کار نه دی، زما کار خو دا دی چه تاسو یې
ونیسئ او ما ته یې راچالان کړئ. زه به د مقدمې سماعت وکړم. د ډپټی کمشنر
چه دده نه مایوسه شو نو بیا یې دلاورخان راوغوښتو، دلاورخان په بنو کښې
مجسټریټ وو او یوه د رشوت مقدمه پرې هم وه او هغه ته یې چه ووې نو هغه ورته
سینه وټپوله هغه ملایان یې په جیلول د غلول او نمبرداران یې هم دوکه کړل او هلته
د خلافت هغه تحریک فیل شو. چونکه ده په بنو کښې یوه لویه فتح کړې وه دی یې زمونږ
دی تعلیمي تحریک او اصلاحي تحریک پسې چارسدې ته راولیږه چارسده یو د ډېر
اهم ځای دی دلته به همیشه اسسټنټ کمشنر انګریز و دیسي سړي به نه و. دلاورخان
په مشن سکول کښې او د مشن سکول په بورډنګ کښې ما سره ډېره موده یو ځای پاتې
شوی و زمونږ د دوونو په شان یو د بل سره مینه او محبت ؤ او زمانه یو یاد وه جماعته
روستو و. ساده خلکو ته به یې ووې او اکثر به یې په دې دوکه کول چه په اتمانزو کښې چه تاسو
پخپلو بچو سبقونه وائی نو سند به ورله څوک ورکوي او نوکري به څنګه شي او مونږ
به چه چېرته په علاقه کښې غم ښادي له لاړو نو چه ذی به خبر شو دی به هم راپسې
راغی اکثر به د تعلیم متعلق د خلکو په مخکښې بحثونه شروع کړل قوم کښې لږ ډېر
شعور (پیدا شوی ؤ) د خدای فضل وچه په هر ځای کښې به یې شکست خوړ. د
ده د غلطې پراپیګنډې باوجود په خلکو کښې د غلط فهمۍ پیدا کولو په ځای د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به زمونږ انجمن او مدرسې سره نوره هم زیاته همدردي پیدا شوه ددغه غلطه پروپیګنډه مونږ د پاره ډېره مفیده ثابته شوه او تر آخره پورې الله تعالی دې خپلو حیلو او حربو کښې کامیاب نه کړي او چا رسالې نه ارماني لاړو او زمونږ انجمن او مدرسې ته یې د هیڅ قسم نقصان ونه رسولی شو. دلاور خان عجیبه سړی و. دی د پېرنګیانو د پاره هر قسم قربانۍ ته تیار ؤ. یوه ورځې زمونږ حجرې ته راغی او په حجره کښې نو د هم د پرمیلمانه وو، ده ډاکټر صاحب ته مخ کړو او ورته یې ووې چه وګوره دې افغانستان ته څومره ظلمونه یې په قبیلیانو شروع کړي دي که چرې پېرنګیانو په افغانستان کښې حمله وکړه نو زه به د ټولو نه مخکښې یم توره به را سره وي د پښتنو سره به وهم. ډاکټر صاحب ورته په جواب کښې ووې شاید زه به ستا په مخالفه ډله کښې یم ولې چه زه پښتون یم زه به څنګه د پېرنګیانو د پاره پښتانه ووهم! ددې په اورېدو غریب په هغه مجلس کښې کچه شو او بیا یې بل بحث شروع کړو.

انجمن او مدرسې:

د انجمن په کوشش زمونږ د مدرسې په ملک کښې ډېر شاخونه قایم شوي وو یو ډېر لوی شوق په پښتنو کښې د خپلو بچو د تعلیم پیدا شوی و ما او خادم صاحب د هغو معاینه شروع کړه. مونږ چه به کله دا د ورې کولې، نو د آزاد سکول هلکان به هم مونږ سره تلل، ولی او سعادت خان د ترنګزو به زمونږ دې جلسو کښې نظمونه وئیل، دوی ډېر خوش آوازه وو. ولی به ډېر ښکلې قرائت وئیلو او ددې به په خلکو ډېر ښه اثر کېدو او د خپلو بچو د هر قسم تعلیم د کولو سره به یې شوق پیدا شو.

زمونږ د یوسف زو مدرسې په ډېر ښه حالت کښې وې او د هغې تولګې د صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورشيد خان صاحب، دادينه او نصرالله جان محنت قرباني اوكوښښونه وو. ښغلو
او د دواوي نه بس مونږ ديوسف زو دوره شروع كړه او د تحصيل مردان او دتحصيل
صوابۍ ټولي مدرسي موو كتلي. خادم محمد اكبر صاحب به امتحانونه اخيستل او ما به خپل
هر وخت د خلكو سره په ليد لوري، كتلو او تبادلهٔ خيالات كولو كښې تيرولو مونږ. اول شروع
مولانا شاه رسول صاحب د بالاكري، د مدرسې نه وكړله بيا ساول ډير. كاتلنګ او
رستم مدرسې موو كتلې او په دې ځايونو كښې مولوي لوي جلسې هم وكړلې، او خلكوته
د اتفاق د ورورولۍ، قامولي او د علم فايدې بيان كړې. په دې دوره كښې
صاحب زاده خورشيد صاحب او نصرالله جان هم راسره وو. څه وخت چه د ساول
پورته، رستم ته روانيدو نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مونږ رستم ته
رخصت كړل او ما او نصرالله جان فيصله وكړه چه د سودم هر يو كلي كښې چه زمونږ
اداره راځي څه نه څه ساعت به پكښې تيروو او خلك به د خپلو اغراضو او مقاصدونه
خبروو. مونږ پياده روان شو او مونږ سره چه يواس وهغه باندې مو مولانا صاحب سور
كړ، ولې چه هغه ډير ضعيف ؤ. دا زما د سودم اوله دوره وه، په دې دوره كښې زما
د بهادرخان د كوتر پان او شاپسند خان د چارغولي سره ملاقات وشو، دوى سره
ډيري خبرې وشوې او بعضي نور خانان مې هم وليدل، زه د سودم د خانانو په ليدلو
خوشحاله شوم او د دوى د ساده ژوند زما ډير خوښ و. رستم ته مونږ ما ښام
رسيدو زمونږ خيال وچه دلته د ښې جلسه وكړو خو زمونږ د مدرسې سرپرست
په كلي كښې موجود نه و او بل څوك د خلكو د خبرولو د پاره تيار نه و ما او نصرالله جان
هر وخت د دوى د خوره نوزه د كلي په يوسر او هغه د كلي په بل سر شروع شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرې مجرې او هر جماعت له ورغلو او خلکو ته مو ووې چې په فلانۍ جماعت کښې د ماسختو
د لمونځ نه پس جلسه ده تاسو چه څه وخت لمونځو نه خلاص کړې نو د خدای د پاره ها
راشئ چه خلک په جماعت کښې جمع شو نو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړو . سبا
د هغه ځای د ملاهې امتحانونه واخیستل او شیې له کلیاړی ته لاړو د لته ځمونږ
یوه ډیره ښکلې مدرسه وه . د کلیاړي نه نورې کلې ته لاړو او د نورې کلې نه اسمیلا
لاړو هغه ملاهې موهم وکتې او په اسمیلا کښې نصرالله جان او صاحبزاده صاحب
یوی لويې جلسې انتظام کړې و او د ټولې علاقې خلک یې راجمع کړي وو جلسه په ډ
کامیابی سره وشوه . نصرالله جان زمونږ ډیر قابل ، لایق ملګری او دده په وجه ز
د تحریک کار په ښه شان مخکښې روان و ، د پیرنګیانو دا خوښه نه وه او دغه شان به د
دا کوشش وچه زمونږ ددې قسم مخلصان ، کارکنان زمونږ نه جدا کړې ، دهغه ماما
پیرنګیانو نوکر و هغه یې مجبوره که چه نصرالله جان د بیرسټرۍ د پاره لندن ته و
او هغه لندن ته لاړ .

اصل کښې دا ځای د ټول یوسف زی د تحریک مرکز و بیا مونږ د پېښ
د علاقې دوره شروع کړه او چه د پېښور د علاقې له دورې نه فارغه شو نو بیا زه
او بنو په دوره لاړم . په کوهاټ کښې زمونږ دوه ملاهې وې ، دا ملاهې د
کارکنانو د اخلاص او کوششونو په وجه ډیرې په ښه حالت کښې وې ، په هنګو
مدرسه تمیک او صاحب علی بادشاه جوړه کړې وه هلته مو یوه لويه جلسه وکړه
هغې کښې تقریباً د کوهاټ د هرې علاقې خلک شریک شوي وو . په هنګو کښې ډ
دي ، دلته بعضې خودغرضو او سرکاري خلکو د شیعه او سني تعقاتو ته ډیر نقص

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دمینځی محبت په ځای یکښی د بدنفرت پیدا کړی دی. په جلسه کښی مایولوی تقریر وکړو د په شیعه او سنی مسئلې د بره روښنایی واچوله، اوله جنبره می ورته داوکړه چه مونږ خو ټول پښتانه یو که شیعه دی نو هم پښتون دی او که سنی دی نو هم پښتون دی، یو قوم یو او یو مو ملک دی، یو مو خدای دی، یو مو رسول دی یو مو قرآن دی، او حضرت علی تاسو هم منئ، مونږ یې هم منو، نو بیا دا اختلاف په څه؟ دهر چالا ده بیله بیله ده، خو دا ملک خو مو شریک دی، د دی ملک خدمت په شریکه په مونږ ټولو فرض دی او باید چه مونږ ټول د دی ملک خدمت وکړو مونږ باید دا فکر وکړو چه دا ملک زمونږ دی او خدمت یې هم باید په گډه وکړو، دا نفرت خو د غرضو خلکو په شیعه او سنی کښی پیدا کړی دی. زما دې تقریر په خلکو د بر ښه اثر وکړو که شیعه وو که سنی و او څه نه څه د نفرت هغه اور چه خود غرضو خلکو لگولی وکم شو، زما په دې تقریر د هنگو خانان د بر خپه شو او ما ته یې ووی چه زمونږ د شلو کلونو خواری دی، په سیند لاهو کړه ما ورته ووې چه په دی بی اتفاقی کښی خو نه ستاسو خیر شته او نه د قام، او ملک ته ترې د بر نقصان رسیږی که د دې کښی فایده ده نو هغه خو دا انگریزانو ده، هغوی په دی خبری لیږی کړځی او د بی اتفاقی اور ته په هر ځای کښی یکی وهی.

د هنگو نه بیا تل ته لاړو د لته زمونږ د بر ښه ملګری وو، د هغه ځای مدرسه مو هم وکتله وکوهاټ ته واپس راغلو، د کوهاټ په ټوله ضلع کښی چه د دی مدرسی د پاره خومره قربانی او فداکاری د تل خلکو کړی ده، د ومره هیچا نه ده کړی، د وی په تعلیمی او بیا په سیاسی سرگرمو کښی هم د بره برخه اخیستی ده او زما سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پر امداد او کار کړی دی. د کوهاټ نه بیا بنو ته لاړم، بنو کښې می امیر مختار صاحب
چه زمونږ دا زاړی ملګری دی د هیډ ماسټر پلار دی او یو ډیر مخلص کارکن دی د هغه
په وساطت می د علاقی دوره وکړه او د وه مکتبونه مو د ملا یانو په برکت پرانیستل او
د پرو خلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل. د بنو په ښار کښې
ملک خدا بخش صاحب وکیل د پیښور د جیلخانی په کوارټرین کښې خوږ ځی ماسره
یا تی شوی وا و یو بل سره مو پیژندګلوی شوی وه د هغه په ذریعه حکیم عبدالرحیم
صاحب محمد جان بیرسټر، او محمد نواز خان وکیل سره می لید لکتل او واقفیت
پیدا شو. زه چه څه وخت د لاهور په جیلخانه کښې وم هلته مو یو خو قیدیان د بنو
د ککی کلی لیدلي وو د هغوی سره ما د دی خبری فیصله کړی وه چه هر کله زه رها
(خلاص) شم او بنو ته د رشم نو ککی ته به ضرور د رځم. په هغه خیال زه او هیډ ماسټر
صاحب او د هغه پلار ککی ته لاړو په یو جماعت کښې مو لمونځ وکړه او بیا مو د خلکو
د راجمع کولو کوشش وکړو. په هغه ورځ د دوی چیرته څه لوبه (اتڼ) وه د دوی
متول هغی لوبې له روان وو. ما ورته یو څو خبری وکړې چه: ای پښتنو ورونو یو کافر
خیل کافرو رود نه وژنی تاسو چه څان ته مسلمان وایئ بیا ولې یو پښتون بل پښتون وژنی؟
او نه چری یو پیرنګی پچپل قوم مخبری نه کوی او نه ستاسو ملکو تیا کوی بیا ولې تاسو د خپل
ورور په سر هغوی له مخبری کوئ او د هغوی ملکو تیا کوئ او نه چری یو هندو د خپل
هندو ورخلاف ناحقه او د دروغو شاهدی کوي او نه د خپل هندو ورور د شرمولو
او د بی عزتۍ کوشش کوی، خو ای پښتنو ورونو بیا تاسو ولې په ناحقو شاهدو د یو بل
بی عزتی او شرمولو پسی روان یئ، لږ خو د خدای نه ویریږئ او شرم وکړئ، یو کافر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوچیل کافر وورر نه وژنی، مخبری یې نه کوی او شرموی یې نه او مونږ چه ځان ته مسلمانان وایو او پښتانه یو مونږ دې خپل پښتون مسلمان ورور وژنو، شرموو او مخبری دې پرې کوو. ماورته ووې چه دعا وکړه چه مونږ له خدای پاک پوهه او علم راکړی. او زمونږ په زړونو کښې الله تعالی مینه او محبت ورورولی، عزیزداری، مولی او اتفاق پیدا کړی. څه وخت چه مونږ د جماعت نه ووتو نو څو کسان را نه چاپیره شو او زه یې د لاسه ټینګ ونیولم چه تن دې پرېږده دونه مونږ سره به ضرور شپه وې ماورته وې چه زمونږ په سر ډېر زیات کار دونه دې او مونږ پاتې کیدې نه شو هغوی هم راته کلک شو چه دا خبره شونی نه ده ماورته وې چه اخر دا تاسو مونږ ولې دومره مجبور وئ هغوی راته ووې چه خدای کودا دومره ژوند وتېر شو بېرو کښې مو مسیپین ونکښېده لیکن د چا میا ملا نه مو دا قسم خبری اورېدلې دی چه تاسو پښتانه هم پخپل کور کښې ورونه یئ او که چېری یو کافر بل کافر نه وژنی نو تاسو هم خپل ورور مسلمان مه وژنئ خلک وایي پښتون ترقی ونه کړه بېرانو لا دو زوال شوی دی لیکن حقیقت دا دی چه پښتنو ته چا سمه لاره نه ښودلې ؟ چا دوی نه منع کړي دي او دوی منع شوی نه دی هې افسوس د نورو قومونو په شان د دوی غمخور نشته ! د دوی شپون نشته ځکه خو یې شرمنبان دي او هاتوی.

څه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلی ته راغلم یوه ورځ زه عباس خان اکرم او ماته یې ووې چه دا کاکا خیل میا معروف ډېر خطرناک سړی دی ورځی دهغه دا کوشش دی چه ما او تا کښې بی اتفاقی پیدا کړي. او دهغه یو څو خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي ماته وکړې چه زه دهغې بیا نول نه غوارم . هغه خبرې په دبنتیا سره ډېرې خرابې
وې ماته نورو خلکو هم دمیاں معروف صاحب ډېرې قصې کړې دي او که دعباس خان
او مقصود جان په منځ کښې چه زمونږ دهای سکول هیډ ماسټرو چه دا څه قسم ناچاقي
پیدا شوې وه هغه هم دده کارګذارې وه . ماته دا هم معلومه شوه چه دې زمونږ دانجمن
په ممبرانو کښې پرې جنبې پیدا کول غوارې او اول چه کوم دمینې محبت او اتفاق مظاهره
دانجمن په ممبرانو کښې وه نن هغه نشته بلکه دانجمن ممبرانو د یو بل نه ګیلې مانې او
شکایتونه شروع کړې دي . میا صاحب زمونږ دانجمن دیو ډېر فعال رکن او دکار
کار ده ته په حواله و دا خبره ورو ورو وګوفېده او د میا معروف غوږ وته هم
ورسېده او څه ورځې پس هغه دانجمن دانسپکټرۍ نه استعفا وکړه محمد
عباس خان زمونږ دانجمن صدر و دهغه دا خیال وچه زه دده استعفا قبول
منظور وم لیکن ما ورته ووې چه ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وي چه دده استعفا
انتظامیې ته پیش کړې شي بله ورځې ما مولانا محمد اسرائیل صاحب ولیده
ورته دمیا معروف دا استعفا ذکر وکړه ده باندې هم دمیا صاحب تعلیم اثر کړې
و ده راته ووې چه دمیا صاحب خوله سورې ده هغه بله ورځ هم دلته خلکو
لګیا و او دا نجمن خلاف يې خلکو ته خبرې کولې هغه چه په هوشان وي رضا کول
په کار دي او که چېرې هغه مستعفي شي نو زمونږ انجمن ته به ډېر نقصان ورسېږي
زمونږ بر خلاف به پراپیګنډه شروع کړي . ما ورته ووې چه دا خو ته منې چه د
خوله سورې ده دهغه پخپله خوله قبضه نشته بیا دا سې سړې چه زمونږ انجمن کښې و
زیات خطرناک دې چه زمونږ دانجمن بر خلاف پراپیګنډه کوي په ځای دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلي نه بهودی او زمونږ برخلاف پراپيګنډه کوی نو په خلکو به يي دومره اثر نه وي
وخلک به وايي چه دی خو په انجمن کښی نه دی نو بيا خلک دده په خولې دومره اعتبار
کوی او دی به مونږ ته د دومره نقصان رسولو قابل هم نه وي لکه چه نن دی. بله ورځ
مونږ خبر شو چه عباس خان دهغه استعفا منظوره کړه ليکن کوم کر چه زمونږ په انجمن کښی
يا صاحب کړی وُ او کومی جوړې چه زمونږ په انجمن کښی خوری شوي وې هغه ونه وتلی
زمونږ دانجمن دبعضی اراکينو داعادت شوی وچه څه وخت به يو ځای شو نو
يو بل خلاف خبری به يي کولی او بيا ورو ورو زمونږ خادم صاحب او عبد الاکبر خان
دې درجي ته ورسيده چه د ملاسی دهلکانو مخکښی به يي داسی فضول خبری
ولې چه سړی به ورته حيرانيده ويوه ورځ ماته هيډ ماستر صاحب ووې چه ناظم صاحب
وسکوتری صاحب دهلکانو په مخکښی داسی خبری کوی، او ددی قسم خبری کول په
ارنه دي ځکه چه داخو دانجمن يو ذمه وار خلک دي او ددوی په داسی خبرو به خلکو
واب اثر کيږی او زمونږ انجمن او ملدرسی ته تری سخت نقصان رسيږی ماورته
وی چه هغوی څه خبری کړې وې هغه راته ووی چه نو دی خبری خو پرېږده هغه
ورځ دهلکانو په مخکښی لګيا وچه ستا دوست قاضی عطاء الله خان دپيرنګيانو
خبردی او ده پسی يي لګولی دی او دی چه په کارکښی هغه دغه کوی دا دقاضی تعليم
ی چه په ده يي اثر کړی دی. زه ددې په اوريدو ډېر خفه شوم چه دوی په ما او
قاضی صاحب شکونه او الزامات لګوي ليکن ماڅه کولی نه شو ددوی خولې بادی شوی
ی. ډېر ځله ما دوی خان له پوه کړل چه ستاسو ددی قسم خبرو نتيجه به څه وی؟
دوی نه پوهيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت وُچه په پېښور کښې د جمعیة العلماء هند جلسه وه مونږ ا
یې هم دعوت راکړی وزه مقصود جان د اتمانزو د ازاد سکول هیډ ماسټر او ددې
ازاد سکول یو څو هلکان دغه کنفرانس کښې شریک شوي وو په دې کنفرانس کښې غني
چه دغه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړې وچه د هغه تقریر په ټوله جلسه او د جمعیة العل
هند په لیډرانو ډېر زیات اثر وشو. مولانا کفایت الله چه د جمعیة صدر، ورا پاڅېد
او غني یې ډېر ښکل کړو. په دې کنفرانس کښې صاحبزاده عبدالقیوم صاحب هم موجو
و، چه جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ماته وویل چه زمونږ د اسلامیه کالج جلسه د
که ته هغې له راشې نو ډېره ښه به وي ماورته داوویل چه مونږ سره یو تعلیمي نظم دی ک
ته مونږ له اجازه راکوې چه هغه نظم زمونږ د مدرسې هلکان هلته ووایې نوزه به د
مونږ به تا ته دا نظم وښیو ته یې وګوره هغه یو تعلیمي نظم دی هیڅ سیاست پکښې نشت
صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولېږلو او د کتلو نه پس یې مونږ له اجازه راکړه او مو
دی جلسه کښې شریک شو هلته زمونږ د مدرسې دوه هلکان پاڅېدل او هغه جلسه کښې
یې هغه نظم وویلو هغه نظم د جلسې په خلکو دومره اثر وکړو چه د اسلامیه کالج هلکان په ژړا
او په جلسه کښې د شریکو ډېرو پښتنو د سترګو نه اوښکې تویې شوې او دا پېرنګیان چه وو ب
کرهو کښې داسې نیغ شوا وویل چه داهلکان څوک دي؟ Who are these boys
ماورته وویل چه دا د اتمانزو د ازاد های سکول طالب علمان دي نو دوی وویل چه ښه
ازاد سکول؟

د حج سفر :

زه په ۱۹۲۶ع کښې د حج په سفر روان شوم، په دې سفر کښې بوزه وم، یوه مې خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل مې اوښی، زما د تره زوی عطاء الله خان و او بله مې ښځه وه، پېښور ته ولاړو
او د اکټر صاحب را ته د سیکنډ کلاس د برته ریزرف کړه او کراچۍ ته ورسېدو. مونږ
په کراچۍ کښې د حاجیانو په کیمپ کښې وو چه د عبدالله هارون صاحب. بی بی راغله مونږ
ې کور ته بوتلو، د هغوی یو ښه مناسب کور وو هلته یې د یره کړو. د حاجیانو جهاز راغی
مونږ د پاره عبدالله هارون صاحب ډېر کوشش وکړو چه مونږ له د سیکنډ
وفست کلاس ټکټونه واخلي مګر هغه ټول ډک شوی وو د روانېدو په وخت کښې
هغه مونږ سره لاړ او د جهاز کپتان ته یې ووې چه دوی ته سیکنډ او فست میلاؤ
نه شو، هغه ته یې ووې چه زمونږ خیال وساتي په دې تهرډ کلاس کښې یې خلک د کلاو
رو په شان اچولي وو چه جهاز روان شو، سمندر په ښو کښې وو چه لږ غونډې د سمندر
ځ ته شو نو د خلکو قې شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښې وو ولې د خور حالت مې ډېر
راب و مونږ د جهاز د پاس نه کوز ځای ته ور کوز شو خو هلته هم زمونږ تکلیف کم
نو بلکه زیات شو نو زه بیا د جهاز هغه کپتان له ور غلم او ور ته مې ووې چه مونږ
ډېر تکلیف کښې یو ته چه زمونږ نه څومره کرایه اخلی نو مونږ به یې درکړو ته مهربانی
وکړه مونږ له یو ځای را کړه چه مونږ پکښې آرام وکړې شو او روپۍ مې ورکړې په
ز کښې یوه کمره وه چه سامان پکښې پروت وه هغه یې خالی کړه او مونږ هغې کمرې
ر و داخو ښه وشو چه مونږ ځان له شو ولې تکلیف مو کم نه شو. دوی درې ورځې
یاتی شو او زه د فست کلاس نه بهر لوی برنډه وه هلته لاړم، مونږ خو کپتان
ب له حساب ور کړې و نو ما ته چا څه نه وې، او ه یا اته ورځې پس عدن ته ورسېدو.
دلته جهاز یو شو ادوز ولاړ وې. دلته شپه یخه وه زه یخنې ونیولم او انفلوینزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

می شوه زه د فسټ کلاس نه بهر په هغې برنډه کښې پروت وم چه یو عرب زه ولیدم
هغه راغی او زه یې ځان سره د ننه فسټ کلاس ته بوتلم، زما یې ډېر خدمت وکړه چه
زه به یې ټول عمر یاد لرم. چه جدې ته ورسیدو نو زه لږ ښه شوی وم. د جهاز نه راکوز
شوم زما د ملګري هم راکوز شو، یو ځای شو خو ټول سامان چه دوی سره وو هغه ټول
په جهاز کښې پاتې شو، عطاءالله خان خو ډېر ساده سړی و هغه به څه نه پوهیدو او
داقدر دی هم ونه کړې شو چه هغه خپل سامان یې د جهاز نه راکوز کړی وای مونږ
سره ډېر سامان اخیستی وو، زما هغه ټول سامان او زما د تهرجامې چه یې کښې
سره وزرو تنهی وی هغه هم لاړ. ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته دوی چه په جهاز کښې
زمونږ سامان پاتې شوی دی هغه لاړ ویل یې سامان مې بیانه مومل. د دغه ځای نه ج
مونږ مکې معظمې ته راورسیدو نو مونږ رپوټ وکړ، د غو ورځو کښې د سعودیانو حکومت
نوی جوړ شوی و. شریف مکه یې په مخه کړی و. د شریف مکه په وخت کښې به چه ج
حاجیانو داکه وکړه یا غلا وکړه نو په هغې کښې به ورسره دی هم شریک و. دی عیاش
و ولې سعودیان داسې نه وو هغوی به د حاجي چه څه نقصان وشو د هغه ذمه دار به
معلم ګرځولو او د هغه تاوان به یې ترې اخیستو، د دی په وخت کښې داسې په ملک
کښې امن وچه بیان یې د رته کوی نه شم. حکومت زمونږ د رپوټ په وجه هغه زه
معلم راوغوښت او ورته یې ووې چه د مال پیدا کړه او که دی پیدا نه کړو نو تا و
ودکړه!» هغه معلم زمونږ د پېښبور حاجي جان محمد له ورغی او ورته یې وو
دوی ته ووایه چه ما معاف کړي. او چه حاجي او ورسره هغه معلم د جرګې په طر
مونږ له راغلل نو مونږ معاف کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د حج مراسم د دینی احکامو سره مطابق په خپل خپل وخت ترسره کول چه د
[...]غوله تفصیلی ذکر نه تېرېږو، صرف دا یوه پېښه یادوم چه د حج په دوران کښې د سعودی
حکومت له خوا «موتمر عالم اسلام» په نامه یوه لویه جرګه جوړه شوه هغې ته د حاجیانو
[...]نه د دنیا د هر ملک د مسلمانانو مشران راوغوښتل شو. د هندوستان نه مولانا
محمد علی، مولانا شوکت علی، مولانا ظفر علی خان او مولانا اسماعیل غزنوی او څینی نور
[...] دي موتمر کښې شامل وو زه هم پکښې شامل شوم. مولانا محمد علی او شوکت علي
[...]وی دا خبره پیش کړه چه تاسو د دی مزارونو او قبرونو نه، ګنبد ونه جبې اوقبې
[...]لې ورانې کړې دي او اوار کړې مو دي هغوی ورته وویل دا د اسلامی شریعت
خلاف دی دوی وویل چه دا خو «آثار قدیم» وو هغوی څواب ورکړه چه آثار قدیم
[...]خو تاسو ګوری چه د دې نه مسلمانانو ته فایده رسیدلی ده که نقصان؟
دوی یو بل تجویز هم وړاندی کړ هغه دا چه باید د مکې معظمې د متولی توب د پاره
[...] د ټولی دنیا د مسلمانانو په خوښه یو سړی مقرر شی نو هغوی ورته وویل چه فرض
[...] چه د دنیا مسلمانانو د هندوستان یو مسلمان دې کار د پاره خوښ کړو نو آیا هغه
[...]لی معظمې حفاظت کولی شی؟ ځکه چه اوس دا دی مونږ اولیدل چه کله کافر پیرنګی
[...]راغی نو د هندوستان مسلمانان هم د هغه په فوځ کښې هغه سره راغلل او زمونږ په
[...] مقدسو مقاماتو هغوی د ګولو چلولو نه انکار ونکړو، ګولی یې اوچلولی. د دی نتیجه
[...]نوه چه موتمر ته د فایدې په ځای نقصان ورسید او د هغه موتمر ختم شو.
کله چه د حج نه فارغ شو زه خوناجوړه وم، زه او زما ټبر طایف ته لاړو زما خور
[...]ښې تا دی وه هغوی مدینې منورې ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سره په لاره کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو پښتون ملګری شو، د پېرښه سړي و، چه طایف ته ورسېد د هغه مونږ خپل کور ته
بوتلو. د ده هلته د پېرښکلی کور و. طایف د پېر ښکلی او اباد ځای دی، ښه آب و هوا
لري، مونږ څو ورځې هلته تېرې کړې. په دې ورځو کښې چه هلته وو به ورځ یو سړي
مونږ ته غږ وکړو چه: «د تعال تعال» یعنی «د دلته راشئ!» مونږ ورغلو هغه ووېل
«دا د حضور صلی الله علیه وسلم ویښته دی او دا بل په کته کښې د هغه د پښې د پل
نښه ده. داو ګورئ!!» ماورته ووې چه مونږ خو طایف ته ددې د پاره راغلي یو چه دل
د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده عفو کړو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره راغ
او خلکو په کاڼو ګټو وویشت، زخمی یې کړ، خو هغه په خپل عزام ټینګ ولاړ و او بیا
هغو خلکو ته دعا وکړه چه خدا یه ته دوی ته هدایت د نیکی وکړې. په طایف کښې
صحت ښه شو نو بیا واپس مکې ته راغلو په هغه وخت کښې مو تر نه و مونږ د اتګ را
داونبانو په سورلۍ کاوه. په مکه کښې می مولوی محمد اسماعیل غزنوی صاحب ولید
خوزما د جیلخانې ملګری و. د جیلخانې دوستان د پېر خوا به وي په خبرو خبرو کښ
ماورته ووې چه مونږ مدینې منورې ته ځو، راته یې ووې چه راځه ما سره جدّې ته لاړ
د جدّې نه هم مدینې ته لاره تلې ده. ماورته ووې زه په بله لار د مدینې ته ځم لیکن
هغه مجبور کړم او ورسره جدّې ته لاړو. چه جدې ته ورسېدو هلته یو لوی
سړي د ده اشنا و هغه کره د پېره شو. په دې ورځو کښې د سعودی بادشاه جدّې ته
او هلدی کور ته راغی او مونږ سره یو ځای په هغه کور کښې د پېرا شو، هغه د پېر
سړي و مونږ سره به یې یو ځای ډوډې خوړله، یو ځای به ناست پاست ووږ
به مو سره مجلس کوو. ما په ده کښې یو ملک او خان هو مره غرور هم نه لیده بلکه یو فقیر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپړی و. حالانکه چه دی بادشاه و، څو ورځی پس مونږ مدینې منورې ته روان
شو د سعودی باچا سکرتر مونږ ته لاری د موټرونو په نامه یو خط راکړ چه د دوی دارام
خیال وساتئ. زمونږ ټوله قافله پنځه اوښان وو، څلور یا پنځه ښځې، دری یا څلور نارینه
وو. کوم اوښ چه زما دپاره ؤ یو کجاوه یې زما د ټبر او بله یې زما وه؟ کجاوې لنډې
وې او زه پکښې تنګیدم، د شپې به اکثرا د اوښ نه کوزیدم او د عربستان په هغو نرمو
شګو مو پیاده مزل کاوه. دې مزل ډېر خوند کاوه. په دې قافله کښې چه دانور عرب
ونږ سره وو. دا هغه کسان وو چه د پیرنګی د راتګ په وخت کښې د شریف مکه په دور
کښې د مدینې نه ترکو ته هجرت کړی وو او اوس واپس راغلی وو او مدینې ته تله. چه مونږ مدینې
ورسیدو نو په دوی کښې دیوکره دیره شو، زه په مسجد نبوی کښې دلسو ورځو دپاره
اعتکاف شوم، هغه جاعت کښې یوه ستن وه د هغې سره به ناست وم. یوه ورځ په دې
مسجد کښې می حاجی محمد امین ولید، روغبر مو وکړ، ما تری تپوس وکړه هغه دا ته
ویل چه دلته په دې مسجد نبوی کښې ما یوه کوټنۍ پیدا کړې ده او اراده لرم چه دلته
یو کال (چله) وباسم. ما ورته ووې چه دخه دپاره؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
وسلم د خوشحالئ دپاره. نو ما ورته ووئیل چه رسول (ص) په دی نه خوشحالیږی
ورته ووی چه داسی وکړه چه ته بیګا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښې د
قرآن شریف تلاوت وکړه او دعا او بیا استخاره وکړه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
په دې خوشحالیږی چه ته دلته هغه سړی په کوټنۍ کښې ناست یې او که په دې خوشحال
دی چه ته لاړ شی او د هغه پیغام خلکو ته ورسوې. چه د شپې ویده شوی دی نو
د سحر وختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خلمت به کوم او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیروی ته چه په خیر راغلی نوبیا به تاسره یو ځای کارکوم ، ماورته څه حساب هم ورکو...

خو لار مونږ څوورځی دلته تېری کړې بیا بیت المقدس ته روان شو ، دجهاز دیوا...

بندر (پورټ) ، (رابغ) ، نه مصرته ولاړو کله چه زمونږ جهاز دسویز په بندرګاه ودرېد...

او مونږ تری کوز شو نو زما اراده وه چه دقاهری او اسکندریې ښارونه هم وګورو بې...

اراده زه وروغوندی یومصری افسرته ورنږدې شوم او داخبره مې ورته وکړه او دا...

هم ورته ووې چه مونږ ستاد اسلام ورونه یو امید دی چه ته به مونږ سره په دې کښې...

امداد وکړې . دمسلمان دټکی داوریدو سره هغه موسکی شو او ماته یې ووې چه نو...

ستاضرورت دی ، نو زما مسلمان ورور یې او چه سبا پیرنګیان په مونږ حمله کوي بیا...

مسلمانی او ورورولی چیرته لاړه شی ؟ تاسو د هندوستان خلک مسلمانی څه پیژ...

ستاسو اسلام خو بیسه ده . تاسو داسې قوم یئ چه د پیرنګی دیوه آنې د پاره مونږ...

دنیا د پیرنګی غلامه کړه او دا مونږ هم چه د پیرنګی غلامان یو داهم ستاسو د لاسه کېږ...

اختیاد وی نو د استاسې ناپاک او منحوس قدم به په دې خاوره بری نه ږدو ، دد...

اوریدو زه چپ شوم . دلته مونږ لس ورځې په کورانتین (قرنطین) کښې تېری کړ...

دهغې نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو . په بیت المقدس کښې مونږ...

دردناکه حادثه رامېښه شوه ، دلته زما ټبر د بیت المقدس د جماعت د یاورو د...

نه را پورته زخمی شوه او څو ورځې پس مړه شوه (انا لله وانا الیه راجعون) ...

هلته دفن کړې شوه .

په فلسطین کښې یهودیانو ښکلې ښکلې نوې کلې ، ښارونه او باغونه جوړ ک...

او ګلیا دې جوړوي یې لیکن مسلمانان یې لاهغه شان په غفلت کښې پراته د...

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مهدي صاحب ته په انتظار کښې ناست دي چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي
او هغه به د اسلام هر څه وکړي. دوی دومره بې علمه او بې خبره دي چه امام خو پرېږده چه
پیغمبر راغلی دی او خپل قوم ورسره ملا تړلې نه ده نو پیغمبر کامیاب شوی نه دی.
په بیت المقدس کښې زما د مسلمانانو ورونو عربو سره په دې باندې ډېرې خبرې
شوې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر ووتم کومه ځمکه چه به مې ولیده چه شاړه
او ړنګ دی نو چه تحقیق به مې وکړو نو معلومه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به
اباده وه په هغې کښې به یو وړوکي غونډۍ بنګلې او باغ و نو چه تپوس به مې وکړو وې
دا یهودي دي دا او د هغه شان د کلو حال و. د یهودیانو ښکلي ښکلي آباد او پاک کلي او ښکلي
ژوند واو د عربو به د دې ته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به ووتم یهودیان به ښځې، نر
لګیا وو کارونه به یې کول او په بیت المقدس کښې چه به سحر هوټل له لاړم ځوک به پکښې
نه و چه غرمه به لاړم ځوک به پکښې نه و چه مازیګر به لاړم نو هوټل به ډک و ښکلي ښکلي
میزونه به لګېدلي وو، خلکو به ښکلي ښکلي پاکې، صافي جامې اغوستې وې چا به
چای څښله، چا کافي، او چا د انګورو اوبه او چه د عربو هوټل له به لاړم نو که سحر و
هم به خلک پکښې ناست وو که غرمه وه هم د خلکو نه ډک و او که مازیګر وه هم به خلک پکښې
وو غټ غټ چلمونه به پراته وو، چیلم به هلته او ربلی وس به یې یو ځای پروت
د دوی په هوټل کښې هغه صفایي نه وه کومه چه د یهودانو په هوټل کښې وه او لګیا
وو لوبې به یې کړلې زه پرې نه پوهېدم چه څه لوبې یې کولې یوه ورځ مې دې عربو
ورونو ته ووې چه داتاسو په کومه دنیا کښې یئ لګیا؟ سترګې خو وغړوئ زه چه
ستاسو په دې ملک ګرځم چه چېرته شاړه ځمکه وي او ړنګ وي نو چه تپوس وکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د چا ځمکه ده ؟ نوواپي چه دعرب ده اوچه ښکلی آباده ځمکه او باغ او بنګله وونیم
نوچه تپوس وکړم چه دا دچا ده ؟ نوواپي چه دا دیهود ی ده ـ تاسو دي خپل ژوند
ته وګورئ او دهغوی ژوند ته وګورئ که علم مونشسته نو ستړګی خو موشته . نو
هغوی کښی یوکس جواب راکړو چه مونږ دا شادی ځمکې په یهود یانو باندی خرڅو
چه ابادې یې کړې او اوس اخري صدئه ده امام صاحب په دافنی او دا هر څ
په زمونږ شی . زما خیال وچه ملا صاحب ګیني یوازی مونږ پښتانه امام صاحب
ته کښینولی یو لیکن عرب غربیانان یې هم ورته کښینولی دي . اوس می کلمنا کله خیال
پیدا شی چه فلسطین ته لاړلی او دعربونه می تپوس وکړای چه هغه ځمکې ستاسو
شوی اوکه دیهود یانو شوې ؟ خوادلسمه صدی خلاصه شوه .

یوه وورځ زه د بیت المقدس نه باهر سیل ته ووتم یو ځوان عرب را سو
ملګری شو ماله لږه لږه عربي راتله هغه سره می خبری شروع کړې ورته می وو
بیت المقدس خو ډېره ترقی کړې ده نوې نوې سرکونه پکښی جوړ ګیا نو جوړ کړیل او نو
نوی ابادی یې پکښی وکړې هغه ماته وکتل خو یې ویل لیکن چپ شوا وماله یې هیڅ
جواب رانه کړو ماورته ووې چه ولې چپ شوی نو هغه رانه پوښتنه وکړه چه ته
یې ؟ خو ماورته ووې چه اخرستا مطلب څه دی ؟ هغه راته ووې چه هندیان ډ
خراب خلک دي دهغوی کار بغیر د مخبری نه نور هیڅ نشته په دې قول ملک
کښی خلک هندوستاني ته په ډېر نفرت سره ګوري دوی ته ډېره ګناه نه وه
د دنیا په لوی جنګ کښی دی خلکو سره هندوستانیانو او د هندوستان فوج
کړې دي ، دهغی سزا دې دوی له خدای ورکړې . ددی هندوستانی فوج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو و . ماورته ووې چه زه تاته لږ از کم دومره ویلی شم چه زه مخبر نه یم هغه
راته ووی چه مونږ به سر کونه او آبادی څه کړو مونږه او زمونږ ملک ورځ پر ورځ
په پرېوتو او د غربت طرف ته روان دی ځکه چه ترکو به د قسطنطنیې د خزانې نه
روپۍ دلته لګوې او پیر نګیان لکه د جورو په مونږ لګیا شوی دی ، زمونږ مال خوری او
ولایت ته یې لیږی او بیا یې یو سور اسویلی وکړو چه مونږ څه ترکو سره وکړه او س الله تعالی
مونږ ته دهغې ناشکری ادئ سزا راکوی او س مونږ ترکو پسې ډېر ارمانونه کوو لیکن
وخت تېر دی الله ج دې مونږ ته عفو وکړې . او د دی ظالمانو د پنجې نه دې مونږ خلاص
کړې . دغه حال د شام هم دی .

د شام ملک په دوو حصو تقسیم دی ، دیوې حصې چه (او س ورته لبنان وایی)
دارالخلافت بیروت دی . دا د سمندر په غاړه یو مزیدار ښار دی دلته د علومو
او فنونو د زده کولو د پاره امریکې یو لوی دارالعلوم قایم کړی دی د شام په دې حصه
کښې داو بوکمی دی غرونه هم پکښې ډېر دي لیکن خلک پکښې دومره تکړه دي چه غرا و
سمه یې ټوله اباده کړې ده او اکثر غرونه یې دانګورو باغونه کړی دي ، کلی او باغونه ډېر
اعلی طریقه باندی جوړ دي خلک یې ډېر ښه او اسوده دي په کومه علاقه کښې چه د
مسلمانانو ابادی زیاته ده ، دهغې دارالخلافه دمشق ښه ښهر دی . دمشق هم یو ډېر مزېدار
ښار دی ، کور په کور او کوڅه په کوڅه او به بهېږی او به پکښې ډېری زیاتی دي ځمکې یې
ډېری ښې دی لیکن خلک یې هغه شان محنت کښ او آباد کار نه دی او نه یې خلک
هغه شان ترقی یافته دي او نه یې هغه شان پاخه کلی دی . په دی ملک کښې د فرانس
حکومت دی ، دلته یې په دی خلکو کښې دا د صفت یوه خبره ولیده چه په عیسایانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مسلمانانو کښې مینه او محبت دی او په دوی کښې هغه بې اتفاقي او نفرت نشته
لکه چه څنګه د فلسطین په مسلمانانو او یهودیانو کښې مالیدلی دی . زما په خیال په فرانسیانو
کښې لکه د پیرنګیانو په شان دا بد عادت نشته دی چه د خپل مطلب دپاره په خپلو رعایاوو
کښې نفاق او نفرت پیدا کوی . د پیرنګیانو پالیسي خود (Devide and rule) خلک بې اتفاقه
کړي او بیا پری په مزه حکومت کوی.

د بیروت په یو هوټل کښې مې د یو مسلمان عرب سره خبری شوې هغه دا ته
وې چه زه دلته د یوی کمیټۍ د پاره راغلی یم چه هغه کمیټۍ د فرانس حکومت د
دې د پاره مقرر کړې ده چه په دی خبره غور وکړي چه تش تعلیم د رعایا د پاره مفید
نه دی . دی سره صنعت او حرفت هم په کار دی . زه حیران شوم چه د فرانس په دې
ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بیا د دوی د صنعت او حرفت و دی سره فکر
او خیال دی او په هندوستان د انګریزانو د پاچایی تقریباً دوه سوه کاله وشو
غریب د رعایا هره ورځ د صنعت او حرفت چغې وهي لیکن څوک پری غوږ نه ږدي
نه ږدي . د شام نه زه عراق ته لاړم ، په موصل کښې مو دوه ورځې تېرې کړې . دا ښار
وړوکی مزیدار ښار دی او سپینې کښې ښېل لی دی ، خلکو کښې شراب خوری
او عیاشی زیاته شوې وه که چېری د پیرنګیانو حکومت په دی خلکو ډېر موده
پاتې شو نو زما په خیال دا خلک به بالکل تباه او برباد شي . د موصل نه بغداد ته
لاړلم بغداد کښې مې کافی ورځې تېرې کړې ، په دی ښار کښې هم بې شماره ښار
وې ، د ښارونو اکثر دکانونه د هندوستانیانو دي چه د پیرنګیانو قبضه کېدو سره
هلته تللی دي . د دې ښار اخلاقی حالت ښه نه و او پیرنګیانو ډېر ارمینین هم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آباد کړې دي. بغداد یو ډېر مزید ار ښار دی او د ښار په مینځ کښې یو لوی سیند بهېدلی دی. د بغداد نه کربلاته او نجف ته لاره، دا دواړه ډېر متبرک ځایونه دي. او دلیرې لیرې ملکونو نه مسلمانان خصوصاً شیعه ګان د حضرت علی (رض) او د امامانو زیارتونو له ورځي، دا زیارتونه په یوه لویه پیمانه باندې ډېر مزید ار جوړ دي په لیدلو بې د سړي زړه خوشحاله شي. شیعه ګان غریبانان تر اوسه پورې هغه شان هلته ځانونه ټکوي او جنګاړه سره د غمې وهي او په زاد زاد ژاړي. د دې په لیدو سړي ته هغه بخوانی حالت را په منکښې شي. د نجف نه بیا ذه کوفې ته لاره. کوفه نجف ته نزدې ده کوفه یو وړوکی غونډې ښار دی او د سیند په غاړه آباد دی د نه ترقي وجه بې خلک دابیانوي چه د دی ښار د هغه وخت او سېدونکو حضرت امام حسین صاحب او د هغه اولاد سره غداري کړې وه نو الله تعالی د دی ښار او سیدونکو ته دا سزا ورکړه. که چیرې دې خلکو حضرت امام حسین سره وفاداري کړې وای او هغوی کامیابه شوی وای نو د دی ښار به دا حالت نه و او دا ښار به د بغداد په ځای د عراق دارالخلافه وای په دی ملک کښې پیرنګیانو ډېر نهرونه جاري کړې دي او جرګو موځمکوته د نهرونو په ذریعه او به نشي رسېدلی نو هلته یې په سیند باندې ماشینونه لګولي دي د هغې په ذریعه او بو خور کیږي. یو ځوان عرب ما سره په ریل کښې سفرکوو هغه ته مې ووې چه د پیرنګیانو په راتلو خو ستاسو ملک ښه اباد شو او ناسو ته ډېرې فایدې ور سېدې هغه زما دی خبرې پورې وخندل و ویل وې چه بې شکه دا د یو قوم د غافلو لو د پاره ډېر ښه ترتیب دی دا ته چه ترقي وایې، دا د یو قوم او ملک د پاره اصلي ترقي نه ده او نه دا پیرنګیانو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترقی د پاره کړې دی ، ددې نه مطلب دهغوی زمونږه اوده کول اوغافل
کول دی چه مونږ په دی مشغوله شو اوهغوی په مزه زمونږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقیقت کښې دغلامی یو جال دی چه زمونږ دغلامی د پاره هغوی
خور کړی دی په عراق کښې یهودیان اوعیسایان خونشته خوهلته پیرنګیا نو
شیعه اوسنی په جنګ کړي دی . چه په کوموبناد ونوکښې سنیان زیات دی
او شیعه ګان پکښې لږ دی نوهلته دوی د شیعه ګانو ملګري دي اوچه په کوم
ښادونوکښې شیعه ګان زیات دي اوسنیان کم دی نوهلته دسنیانو ملګري
دی لیکن ددوی داپالیسی کامیا به کیدی نه شی ولی چه په عراق کښې دشیعه
ګانو ابادی ډیره کمه ده .
بیا زه بصرې ته راغلم او دڅوورځو قیام نه پس په جهاز کښې سورشوم
په کراچی کښې کوز شوم .
په عربوکښې چه څه وخت د پیرنګیانو حکومت قایم شتو یلدی نو دنورو څیزو
نه علاوه دوه څیزونوله دوی ډیره ترقی ورکړې ده یو شرابخوری اوبله دم بازی
په هرښهر کښې د شرابو دکانونه دي او د دم وبازارونه دي باجی دی ، عیشونه
او سرودونه دي او دخلکو اخلاقی حالت یې ډیر خراب کړې دی ، یوه ورځ دبصرې
په بازار کښی ګرځیدم چه څوک ته ورسیدم نو په چوک کښې می پهانسی لګه ولیده
د تحقیق نه راته معلومه شوه چه په دې پیرنګیانو ډیر قوم پرست عرب پهانسی
کړې دی او ډیر ظلمونه یې عربوسره کړي دي ، دهندوستان په اخبارانو کښې
به موږشام دظلمونو قصې لوستې چه فرانس په عربو باندی کړې وو ، لیکن په عراق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې چه پیرنګیانو په عربو کومې لوبې کړې وې ، د دې متعلق مونږ چیرې د هندوستان
په اخبار اتو کښې څه لیدلي نه و . معلومیږي دا چه د هندوستان ځینې اخبارات
څه خپل ضمیر نه لري او چه پیرنګیان ورته څه وایي هم هغه لیکي . د لته هم د هندوستانیانو
نه ډیر نفرت دی ولې چه دوی د اسلامي اخوت په جامه کښې پیرنګیانو ته ډیرې مخبرې
کړې دي او ډیر عرب یې په پهانسي کړې دي . په کار دی چه د داسې قوم نه نفرت
وکړي او که لږ قدرې د عراق اختیار خپل شو د هغوی اول کار به دا وي چه د لخلک
خپل ملک نه وباسي .

څه وخت چه کراچي ته ورسیدم نو په بندر کښې زمونږ د نو ښار د یو پښتون تانه دار
هغه چه څه وخت په جهاز کښې ولیدم نو راتر غاړه و تو او په زور لي خپل ځای ته بوتلم .
مونږ د طورو نواب زاده امین الله خان هم په کراچي کښې و دی په ریل کښې د پیر لوی
سره چه هغه خبر شو هغه راغی نو بیا هغه زه خپل ځای ته بوتلم ، یو دوه ورځې مې ډیرې
مینه او محبت سره هغه سره تیرې کړې بیا وطن ته را روان شوم او کلي ته په خیریت
راورسیدم .

پښتون (اخبار - مجله) :

په جیلخانو کښې ما د خپل قوم په حالاتو باندې په ښه شان سره غور کړې وزه
په نتیجه ورسیدم چه په دنیا کښې هیڅ قوم بغیر د خپلې ژبې نه ترقي کولی نه شي
هغوی کښې علوم او فنون پیدا کیدای نه شي . ما دا اراده کړې وه چه ضرور به یوه
له په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو ، د دنیا د حالاتو نه خبرولو او د خپلې ژبې طرف
مایل کولو (مخ کولو) د پاره جاري کوم او د دې کوشش به هم کوم چه انجمن بخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کښې د بچو د پاره د ابتدائي تعليم انتظام وکړي. حقيقت دا دی چه دغه وخت
په پښتو ژبه کښې هيڅ نه وو او نه پښتو د چا ياده وه او پښتون قوم دومره نا پوهه، نا
وچه دا خپله ژبه ورته سپکه ښکارېده او چه کوم قوم ته خپله ژبه سپکه ښي نو هغه سپک
شي، او چه خپله ژبه توری ورکه شي نو ورک شي. ذوا تلو سره ما دا د واړه خبری انجمن ته
پيش کړې، انجمن دی خبرو سره خو اتفاق وکړو، ليکن د مالی مشکلاتو په وجه پرې ک
عملي قدم فوراً اخيستلی نه شو. د رسالې ذمه واری ما خپل سر وا خيستله او عبد الا
خان او عبد الله شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالې د جاری کولو د پاره اجازت نامه
دې د حکومت نه واخلي ليکن په مينځ کښې درې کاله تېر شوا و هغوی دا اجازت نامې
يو درخواست قدرې هم ونه کړې شو. زه پوه شوم چه بغير زمانه دا کار نه شي کېدې
د ۱۹۲۷ع په اخر کښې ما دې کار ته پخپله ملا وتړله او دا کار مې پخپل لاس کښې واخيست
د اجازت نامې د پاره مې حکومت ته درخواست ورکړو، اجازت نامې مې حاصله کړه او
۱۹۲۸ع کښې مې د پښتون په نوم يوه رساله د پښتو په ژبه کښې دا تمانزو نه جاری کړه او
خو په دې دی چه پښتون دومره لوی قوم او خدای ورله د نعمتونو او دولتونو ک د ملک
دی، نه دده پخپله ژبه کښې يوه رساله او نه يو اخبار شته دا د پښتو ژبې اولنۍ ره
ده چه د پښتنو په ملک کښې جاری شوه. پښتون قوم د بهر خراج دی ليکن د ی قسم
خيزونو باندې پيسې نه لګوی او په دې قسم خيزونو خرڅ کولو سره نا اشنا او نا بلد
د پرې پيسې ما د خپل جيب نه پرې خرڅ کړې دی رسالې د پښتنو په ښځو او نرو کښ
نوې ژوندګی پيدا کړه او دا رساله په پښتنو کښې ډېره هر دلعزيزه شوه دا خپل ملک خو پرېږ
پښتانه په يورپ، امريکه او استريليا کښې د دې نه خبر شو نو هغوی به غوښتنه او ا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورسره کوو د پښتنو پښتو طرف ته شوق پیدا کړي او په افغانستان کښې هم ښه
وستل کېده . عبدالهادي خان داوي ماته قصه کوله چه پښتون اخبار به کابل ته راغی
قومیت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوي وو هغه به یې مونږ لوستل او د افغانستان
خلکو کښې هم پښتو طرف ته رغبت زیات شو او په امان الله خان خولې دومره اثر وشو
هغه اعلان وکړو چه خلکوله په کار دی چه پښتو ژبه زده کړي ، د دې کاله پس به په
ملک کښې پښتو تعلیمي او سرکاري ژبه وي او عبدالهادي خان دا راته هم ووې چه
مونږ هم د یوې رسالې بنا وکړه او د هغې نوم موهم پښتون کېښوده نو امان الله خان راته
وې چه د پښتنو به لبس دغه یو پښتون وی نو ما بیا هغې خپلې رسالې له د «پښتنو ږغ»
کېښود ، لیکن افسوس چه پېرنګیانو دا خبره برداشت نه کړه شوه او هغه ووې چه
دې رسالې یو څو نمبره وتي وو چه افغانستان کښې بغاوت وشو ، امان الله خان لاړو
د هغه په ځای «بچه سقه» د څه وخت دپاره د افغانستان په تخت کېښناست .

زمونږ انجمن د پښتو د ترقی دپاره او د شاعرانو د خیالاتو بدلولو دپاره د مشاعرو
نظام وکړو او د ښو ښو نظمونو او بیتونو له پاره یې انعامونه مقرر کړل او په کال کښې یو ځل
د مدرسې کالیزه جلسه به کېده ورسره د مشاعرې دپاره هم انتظام کېدو . د دې به
به پښتنو شاعرانو کښې یو عظیم الشان انقلاب راغی او د خال و خط په ځای د اتفاق
وری ، او قومي ترقی دور شروع شو ، په قوم او ملک کښې یې د انقلاب دپاره یوه نوې جذبه
اکړه او په ښځو ، نرو کښې یې داسې جوش پیدا کړو چه د جلسې په ورځ به د جلسې په ځای
ځای مونډل ګران شو او د ملک د هرې علاقې او ټپې خلک که خان وکه غریب و د انجمن
جلسه کښې یې شرکت خپل فرض ګنلو ، د ښځو دپاره خاص د پردې انتظام وو او په سوونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنځي به هم په دې جلسه کښې شریکیږي لیکن افسوس چه دانجمن ذمه دارو خلکو
خپله اصلاح ونه کړه شوه او زمونږ دکور اختلافات دومره زیات شوې وو چه زمونږ
نه دبهر کار پاتې نشو که څه هم مونږ دانجمن هغه تبلیغ او اشاعت او په ملک کښې
ددورو هغه کار جارې ساتلې واې نو مونږ به ددې نه هم زیاته ترقي کړې وه او زمونږ
قوم او زمونږ ملک ته به زیاته فایده رسیدلې وه لیکن دا زمونږ او زمونږ دقوم بد
قسمتي وه چه انجمن ته دخپلو جګړو نه دومره فرصت نه وو چه پخپل قوم او ملک کښې کار کړې
واې او بې خبره او اوده پښتون وروڼې خبر کړې او بیدار کړې واې. اخر دا چه خادم
صاحب، عباس خان او عبدالاکبر خان خپلو کښې او جنګول. نو دې انجمن ته نور هم
زیات نقصان ورسولو بیا خادم صاحب زما او دعباس خان دجنګولو کوششونه
شروع کړل لیکن تر ډیرې مودې پورې کامیاب نه شو په یوه کړې کښې زه کوه مرۍ
ته لاړم خادم صاحب ته میدان خالې شو او دعباس خان او زمونږ بعضې نور ود
انجمن ورونو په دماغو کښې یې دا خیال پیدا کړو چه دلوئي وني دلاندې وړه
ونه وده کولې نه شي او دهر قسم قرباني او خدمت چه تاسو کوئ تو نوم پورې د
هغه کیږي. څه وخت چه زه دمرۍ نه واپس راغلم او دانجمن دبعضې ذمه دارو
خلکو رويې ته مې کتل، زه ډیر پریشانه شوم، هر ځاې زما برخلاف پراپیګنډه کیده
ما حاجي عبدالغفار خان سره مشوره وکړله، دا خلک مې دهغه په ذریعه راجمع
کړل او په ډیر منت سره مې دوې تیر وویې چه دا کار ښه نه دې او ددې نتیجه
به زمونږ دانجمن برباد دې وي، او خداې دپاره په دې خپل قوم رحم وکړه
دې خو ډیر برباد شوې دې او په کار خو نه دې چه مونږ یې نور هم برباد کړو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بل باندې د دې وغو الزامونه مه لګوئ او د یو بل غیبت مه کوئ او هر څه چه
وائئ خو د هغه سړي په مخکښې وائئ چه د چا نه ستاسو شکایت وي یا مو په هغه
د څه قسم شک وي او یا ستاسو په خیال هغه څه غلط کار کړې وي په ځای د دې
چه تاسو پس شا خلګو پسې خبرې شروع کړې دي نو دا د فایدې کار نه د نقصان دی نو عبد
الاکبر خان او میا عبدالله شاه به وخندل او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
ویل به یې چه خادم صاحب مونږ به پسې پښا د چا نوم اخیستی شو که نه ؟ خیر دا خبرې
دوی په خندا به توقو کښې تېرې کړې . د شپې چه څه وخت د حاجی عبدالغفار خان
په ځای کښې ډوډۍ وخوړې شوه نو زمونږ بعضې ممبران د عباس خان سره د څملاستو
د پاره تلل نو ما هم ځان د دوی سره ملګرې کړو هلته هم ما دا بحث شروع کړو چه تاسو
سره د پوهې ځائونه ولې داسې نادانه کړې دي ؟ نو عباس خان راته صاف جواب راکړو
چه یوه ونه چه ډېره لویه او کوره شي نو د هغې د لاندې نورې ونې وده کولې نه شي کومې
بوټې چه د هغې ونې شاخ تراشي و نه شي نو مونږ دا غواړو چه ستا لږه شاخ تراشي وشي
ما ورته په خندا خندا کښې ووې چه هسې نه چه هغه توقع د ر باندې وشي چه د یوې ونې
خو څه نه څه سورې پیدا شوې دی او د پښتنو بچې د هغې سورې د لاندې ناست دي
او که د هغې ونې شاخ تراشي وکړې او هغه بله ونه کښې دومره طاقت نه وي چه هغه
ستاسو د بچو د پاسه سورې شي نو نتیجه به یې دا وي چه ستاسو بچې به په نوره لمر، شي
د دې د پاسه ما بیا هم ډېر کوشش جاري وساته چه اخر به د دې اصلاح وشي لیکن
اصلاح و نه شوه . اخر د عبدالاکبر خان د کلي په جلسه کښې عباس خان یې ما سره و
جنګولو . چه زه کلي ته واپس راغلم نو زه په دې نتیجه ورسیدلم چه د موجوده جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح مشکله ده په دی وجه ما دا فیصله وکړه چه د انجمن د «د انتظامیه» نه استعفا
وکړم هم په استعفا کښې می دا و لیکل چه ما ځکه اول چنده درکوله په هغې کښې به کمی نه راولم
بلکه د هغه نه به زیاته درکوم او زه به د انجمن د نورو ممبرانو په شان یو عام ممبر یم او
د انجمن د هر قسم خدمت د پاره به تیار یم لیکن د نن نه پس به زه د انجمن په انتظامیه
جماعت کښې نه یم او نه به د انجمن په انتظامیه جلسو کښې شاملیږم. حکومت نه چه څومره
کوششونه کیدی شو هغه لګیا و زمونږ. د انجمن د برباد ولو د پاره یې کول لیکن د دې دومره
زور ور حکومت هیڅ قسم نقصان زمونږ انجمن ته ورسولی نه شو بلکه زمونږ انجمن ورځ
په ورځ مخ په ترقی ولیکن زمونږ د کور په بې اتفاقۍ زمونږ. د لاسه چه څومره نقصان
زمونږ انجمن ته ورسیده هغه هومره نقصان ورته پیرنګیانو ورسولی نه شو انجمن
هسې په نوم پاتې شو او ځای په ځای شاخونه یې په بند بند شو او د انجمن سالانه
جلسې هم پاتې شوې، زما د استعفا نه پس عباس خان هم څه د پرې ورځې په انجمن
کښې پاتې نه شو، هغه هم د انجمن نه مستعفي شو او خپل مالی امداد یې پرې هم بند کړه او
د خپل ورور فیض محمد خان امداد یې په زور په هغه بند کړو حالانکه چه فیض محمد خان
په دې ډیر زیات ناراضه و او څو ځله یې ما ته خپله ناراضي ښودلې وه لیکن د مشر
ورور مخې له ورتلی نه شو. عباس خان د انجمن او زما بر خلاف پراپیګنډه شروع کړه
لیکن په هغې کښې کامیاب نه شو.

چه څه وخت د انجمن حالت په ابترۍ شو نو خادم صاحب له هله هوش ورغی او بیا ما سره یې
تک و دو او مله راتلل شروع کړه هره ورځ به یې راته څه نوی قومی راک غږو ولیکن د هغه راګونو
په ما اثر کولی نه شو، ولې چه د ټولو تباهي د هغه د لاسه په انجمن راغلې وه. چه سړی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوشان کوی اهل یې بل شان وي نو دهغه خبري په خلکو بنه اثر نه کوي اخر چه یه کله
نا کله ده زه ډېر تنګ کړم نو سپینه خبره می ور نه وکړه چه خادم صاحب دا قوله تباهی
په انجمن تاداوستی ده او ددی قولی تباهی به خدای او قوم ته جواب ده او ذمه وار
یې . یوه ورځ یې راته وویل چه انجمن شه او دا انجمن په شان ځان کښې طاقت پیدا کړه او
دا قولی کوتې ځان پسی راکاږه ماورته وې چه خادم صاحب انجمن هغه کوتی رابنکلی
شی چه کوم کوم کوتو ته بریکونه لګېدلی نه وی او چه په کوم کوتو ته بریکونه لګېدلي وي یا ګلې نو
بیا ممکنه نه ده چه انجمن هغه کوتی راکاږي کله ناکله به یې راته په علاقه کښې ذکر څېږد و
قصه را مخکښې کړه لیکن زما ورته هم هغه یو جواب وچه تاسره دوري کولی نه شم او که
چیری انجمن ماله حکم راکړي نو زه هر وخت حکم منلو ته تیار یم . هغه د پښتو خبره
چه خادم صاحب ته می وکړه ، رابنکله نو ایله هغه څه ناڅه پخپلی غلطی پوه شو او
محسوسه یې کړه .

سه امان الله خان دافغانستان نوجوان بادشاه و

امان الله خان :

څه وخت چه افغانستان کښې شورش شروع شو دا انقلاب نه و ، شورش و
امان الله خان قندهار ته لاړو ، په کابل بچه سقا قبضه وکړه ، انګریزی اخبارتو د افغانستان
بر خلاف قصی ، طعنی او خوشحالی شروع کړې نو زه پوه شوم چه پیرنګیان چه په افغانستان
کښې د پښتنو ترقی ته کتی نه شی نو مونږ به تری دلته په سرحد کښې څه ترقی وکړو شو!
او فورا می دا اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول به کار دی او دوره می شروع کړه
کلی په کلی ، ښار په ښار او علاقه په علاقه وګرځیدم ، جلسې می وکړې . د خدای په فضل ټول
پښتون یکدم د خوبه را بیدار ده شو پوه شو او د خپل قوم تباهی او بربادی یی محسوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه او د افغانستان د خدمت د پاره یې ملا وتړله. په بعضې علاقو کښې ملایانو چه څه
نه څه مخالفت شروع کړو لیکن چه د قوم په جذبه پوه شول نو مخالفت یې پرېښود. که بعضې
ملایان د خپلو ذاتي فایدو په وجه قلار نه شول نو قوم په زور او بې غرتۍ د هغوی خولې بندې
کړې، مونږ سره په دې معامله کښې د قوم شاعرانو هم ډېر زیات امداد او اخلاص
کړې و او د قامولي یوه نوې جذبه یې په قوم کښې پیدا کړې وه او په دې معامله کښې
تور سم خان د دوبه و زمونږ سره ډېر مدد کړې و. ده به اشعار جوړول او مونږ به
په پښتون اخبار کښې شایع کول چه دهغې نه یو بیت دا دی:

«لا ماوې د اسې زمونږ قوم کښې خلل دی اوس دې ولید چه بزیری خاوند لا غل دی»

دا بیت دومره مشهور شو چه د بزیري والا به چه خلکو لید و چغه به یې کړه، بزیری
والا غل، او په دې ورځو کښې د قصه خوانی په بازار کښې د بزیري خاوند گرځېدلی نه شو.
او خانمیر هلالي خو زما سره په تولو دورو کښې شریک و او داسې نظمونه یې جوړ کړي وو او د
افغانستان یې پکښې داسې خاکه راښکلې وه چه دهغې په اورېدو تقریباً هر پښتون پوه
شو او ما ته هم په تقریر کښې دهغوی د پوهولو ضرورت پاتې نه شو او په دې کښې زمونږ
د مدرسې هلکانو ډېره حصه اخیستې وه، زمونږ انجمن هم هر قسم مالي او جاني
خدمت ته تیار شو، د افغانستان د پښتنو بربادي او غم د سرحد پښتنو خپل غم
او خپله بربادي گڼله ځکه چه مونږ یو وورونه او یو قوم یو. او د سرحد په پښتنو
کښې د افغانستان د ورونو د امداد او همدردۍ یوه داسې جذبه پیدا شوه
چه زه دهغې بیان کولی نه شم که امیر و او که غریب و، که تعلیمیافته و او که بې علمه
و پښتنځې وې او که نر وو د افغانستان په مصیبت زهیر وو. او د امان الله خان د وباره

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت قایمولو د پاره هر خدمت ته تیاروو او خلکو به دعاګانې کولې چه ای الله
ته زمونږ غمخور پادشاه امان الله خان ته کامیابي ورکړې. په پښتنو کښې ډېر
پادشاهان تېر شوي دي لیکن د پښتنو ښځو، نرو چه څومره مینه او محبت د
امان الله خان سره ؤ هغه بل پادشاه سره نه و. امان الله خان به وې چه
زه د پښتنو انقلابي پادشاه یم او د هغه داخبره بالکل رښتیا وه چه هغه په
پښتنو کښې یو عجیبه انقلاب پیدا کړو او زه چه نن پښتنو ته ګورم نو حیران یم
چه په پښتنو کښې دا دومره زر د اتبدیلي د قومولۍ او ورور ولۍ احساس پیدا
شو او سیاسي شعور پکښې راغی. انقلاب یو سیلاب وي چه راشي نو او ده خلک
یوسي او وینږ نړي فایدې او چتې کړې. د افغانستان انقلاب کښې د افغانستان
پښتانه لاهو شو مونږ کوز و پښتنو تری فایدې اوچتې کړې، ولې چه مونږ ه وینښ
و بیدار وو د کوز و پښتنو زړه چیرته په تشو دعاګانو او جلسو باندې قراریده هغوی
د افغانستان په دې غم او مصیبت کښې عملي شرکت غوښتو او د دې خبرې
خواهش یې لرلو چه افغانستان ته لاړ شو او خپلو ورونو سره په دې غم کښې شریک
شو او د خپلو زخمیانو ورونو دارو درمل هم وکړو او د هغوی پس ماندګانو سره
امداد وکړو چه څوک مړه دي او بچي او ښځې یې پاتې شوي دي د دې د پاره مونږه کمیټه
جوړه کړه چه د هغې نوم «د افغان هلال احمر» و او د دې کمیټې کار د افغانستان
پښتنو طبي او مالي خدمت ؤ کلي په کلي، علاقه په علاقه خلکو د دې کمیټې د پاره د
چندې جمع کولو انتظام وکړو او په یو لږ وخت کښې یو طبي وفد تیار شو چه هغه زما د
ورور ډاکټر خانصاحب په سرپرستۍ کښې تلو ته تیار شو. د افغانستان په امداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو پښتون هم څه کمی کړې نه دی لیکن د بنوخلک د ډېره اسماعیل خان کونډ
خاندان د سودم خانان د بائیزو خانان، قاضی عطاءالله خان، علی اصغرخان
علی کل خان او میا احمد شاه صاحب د ډېر تعریف وړ دي . لیکن پیرنګیا نو د اخبرچیر
خوښوله، د هغوی په زړه دا چېرته ځائید ی شوه چه د افغانستان د امداد د پاره
دی د سرحد پښتانه لاړ شی ولې چه په دی طریقه خو زمونږ وررولی او قومولی
قائمیده او هغوی چېرته دا غوښتل.

مونږ له بې اجازه رانه کړه . ماخو ډېر دا کوشش وکړ چه د دوی د اجازی
بغیر مونږ له افغانستان ته تلل په کار دی مونږ ته د پیرنګیانو د اجازی او د پاسپورت
څه ضرورت نشته، ولی زما دا خبره کېمیتی ونه منله او ما دا هم کمیټی ته وویل چه
امان الله خان په افغانستان کښې وی مونږ له انګریزان د تلو اجازت افغانستان
ته نه راکوي ، خو کمیټی به ویل چه مونږ خو که بغیر د انګریزانو د اجازت نه لاړ شو نو بیا
به په مونږه دارو او درمل بند کړي . پیرنګیانو خو اول دا اعتراض اوچت کړه چه
تاسو خو د امان الله خان امداد د پاره ځئ ، لیکن که هغه هم ستاسو د امداد خواهش
وکړي . که چېرې تاسو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تاسو له د تلو اجازه درکوو
زه او میاں جعفر شاه د دی کار د پاره مقرر شو چه امان الله خان نه لاړ شو او اجازت نامه
تری راوړو ولی ما کمیټی ته وویل چه مونږ خو د قوم او خپلو ورونو د امداد د پاره
ځو ، په دی کښې د امان الله خان د اجازی څه ضرورت دی او مونږ خو د پښتنو د امداد
د پاره تلو.

مونږ اول د پیښور د وکیل تجارت له لاړو چه هغه زمونږ د پار د اجازه را وغواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن چه څو ورځې تیرې شوې او هغه اجازه رانه رسیده نو مونږ کندهار ته د تلو اراده وکړه چه د امان الله خان نه اجازتنامه راوړو. په شاهي باغ کښې د پښتنو یوه عظیم الشانه جلسه وشوه، ما او جعفر شاه د خپلو تلو نه خبر کړل لیکن دا مې ورته هم ووې چه دا ټولې د پیرنګیانو بانې دي هغوی په خپل وس زمونږ وفد له د تلو اجازت نه راکوي او دا به - تاسو ته ډیر زر معلومه شي، مونږ شپې له نوښار ته لاړو، شپه مو هلته تیره کړه د شپې یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ د نوښار د سټیشن نه ریل کښې سواره شو د راولپنډۍ سټیشن ته ورسیدو، مولانا اسحاق صاحب هزاروي او د ښار ډیر مسلمانان زمونږ د لیدو دپاره سټیشن ته راغلي وو او څه وخت چه زمونږ ګاډی لاهور ته راورسیدو نو مولانا ظفر علیخان او د مسلمانانو او هندوانو ډیر لیډران زمونږ لیدو له راغلي وو، مونږ یې د ګاډي نه راکوز کړو او د لاهور ښار ته یې بوتلو او یو لوی جلوس یې اوویستلو حالانکه زه د دې نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښې د هندوانو او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغې کښې د حکومت د ملامتیا او مونږ سره د امداد او همدردۍ تقریرونه وشو او قرارداد ونه پاس شو. بله ورځ مونږ د کراچي په میل کښې د لاهور نه کوټې ته روان شو چه سکهر ته ورسیدو، د سنده حضرت مولانا او بعضې د سنده مسلمانان زمونږ لیدلو له راغلي وو، هغوی سره مو ډیرې خبرې وشوې. دلته زمونږ ګاډی بدل شو او مونږ کوټې ته روان شو. سحر وختي زمونږ ګاډی سیبي ته ورسیدو. زمونږ ګاډی ولاړ دی او مونږ په دې فکر کښې یو چه چای به څنګه وڅښو چه په دې کښې مونږ ته بې تکټتان صاحبزاده خورشید چه د بلوچستان پولیټیکل ایجنټ او بل ورسره د پیو یو خان چه پولیس کپتان ؤ را ننوتل زما په زړه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه شک پیدا شو کنی د وی مونږ لپسی راغلی دی، هغوی مونږ سره کپ شپ شروع کړو او بیا یې مونږ ته ووې چه راځئ د لته مونږ سره په ارام چای وڅکئ نو بیا به کاډی کښنی کښېنئ کو یټی ته به لاړ شئ مونږ اصرار وکړو او ورته مو ووېل چه ستاسو مهربانی ده کاډی به رانه لاړ شی هغوی چه د لته کاډی ډېر ساعت ولاړه دی نو مونږ هغوی سره روان شو، د کپتان خورشید بنګلی ته لاړو چای مو وڅکله، مونږ تا دی کوله چه کاډی رانه لاړه نه شی مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ څکښنی تلو ته نه پرېږدی، کاډی لاړه او مونږ پاتی شو، زمونږ او د دوی په مینځ کښنی ډېری خبری وشوې، د ډوډی وخت راغی، ډوډی مو وخوړه. حکومت صاحبزاده صاحب او د ببو خان د دی د پاره راپسی لېږلی وچه مونږ په دې رضا کړی چه په خوښه سره واپس پېښور ته لاړ شو د هغوی او زمونږ په مینځ کښنی ډېری خبری وشوې ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو مازیګر چه کوم کاډی راغی په زور یې په هغه کاډی کښنی کښېنولو. پولیس ته یې په حواله کړو چه مونږ د بلوچستان د علاقی نه بهر و باسی او چه جیکب اباد ته راورسېدو نو هلته پولیس مونږ په سټیشن د کاډی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتی شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو ورو کی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پېښور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت کویټی ته پری نه ښودو او د سیوی د سټیشن نه یې راواپس کړو او موتږ کند هار ته نه پرېږدی او مونږ اراده کړی ده چه د حکومت د ناجایزه حکم و نه مو او سبا به یا د کند هار په طرف روانېږو. په سبا له مونږ د بلوچستان د ټ د نت له یو تار ورکړو چه مونږ ستاسو د دې قسم ناجایز حکم منلو ته تیار نه یو او مونږ تا خبر وو چه سبا له به بیا مونږ

کویټی ته رسوانیږو. دشپې په ګاډی کښې مونږ بیا روان شو او چه سحر بیا زمونږ
ګاډی دسپیږی ستیشن ته ورسیدو نو څه ګورو چه مسلح سپاهیان سره دیو پیرنګی
ولاړ دی ګاډی چه ودریدو هغه پیرنګی زمونږ ډبی له راغی او مونږ یې د ډبی نه کوز
کړو داخل صاحبزاده صاحب او دیوخان د دوی سره نه وو زمونږ خو دا خیال وچه
جیلخانی ته مو بیایی لیکن هغه پیرنګی مونږ په ویټنګ روم کښی کښینولو او په ویټنګ روم
یې یوه د بله پېره ودرولو دا پریو شریف پیرنګی و ماته یې په خبرو خبرو کښی ووې چه زه
ددی حکومت په پالیسی نه پوهیږم یو طرف ته خو وایی چه مونږ غیر جانبدار یو او تاسو ته
وایی چه لاړ شئ موتږ له د امان الله خان نه اجازتنامه راوړی نو تاسو به پرېږدو او بل
طرف ته ماله حکم راکوی چه پام کوه چه دا سړی در نه مخکښی لاړ نه شی او بیا تاسو د داسی
کار نه منع کوی وستاسو طبی وفد نه پرېږدی چه په دی کښی دخدای دمخلوق دخیر نه
بل هیڅ شی نشته. مازیګر چه بیا هغه ریل ګاډی واپس راغی نو مونږ یې پکښی کښینولو او
دجیکب آباد په ستیشن یې بیا کوز کړو مونږ ته معلومه شوله چه مونږ حکومت په هیڅ
قسم کندهار ته لوته نه پرېږدی نو هسی تلل راتلل مو مناسب ونه ګڼل او اراده مو وکړه چه
دهلی ته به لاړ شو او د افغانستان کونسل جنرل سره به وو وینو که هغه زمونږ د پاره څه اجازه
نامی انتظام وکړای شی دهلی ته روان شو، دهلی ته ورسیدو او کونسل جنرل صاحب مو
ولید او خبری اتری مو وشوې، مونږ سره یې د ډیره همدردی ظاهره کړه او امان الله خان
ته یې تار ورکړو او د تار په ذریعه یې مونږ له اجازتنامه راوغوښته په دغه ورځی مونږ ته
په دهلی کښی معلومه شوله چه پیرنګیانو د شور بازار د حضرت ورور چه په هندوستان کښی
په کاټهیاوار کی اوسی راغوښتی دی او هغه پاوندولیږي چه د هغه مریدان دي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لیږی ځکه چه پیرنګیانو ته معلومه شوې وه چه د خلکو څه نه څه همله دی د امان الله خان سره پیدا شوی ده او هسی نه چه هغه چیرته کامیاب شی. مونږ د کونسل جنرل صاحب نه رخصت واخست او سرحد ته دا روان شو څه وخت چه مونږ پیښور ته را ورسیدو نو مونږ ته معلومه شوه چه د افغانستان وکیل تجار له هم د کندهار نه زمونږ د پاره د امان الله خان پخپل دستخط فرمان رالیږلی شوی دی. د دی د پاسه به بیا هم حکومت چل ول کووا و په مونږ به یې وخت اړوه څه وخت چه زما بالکل دا یقین راغی چه حکومت په هیڅ طریقه زمونږ وفد له اجازت نه ورکوي نو ما خپلو د جماعت ملګرو ته ووې چه د حکومت دا ټولی اني باني زمونږ د پاتی کیدو د پاره دی او که چری تاسو حکومت اجازت ته ناست یئ نو هلته شان به ناست پاتی شئ او هیڅ قسم د افغانستان امداد به نه کړی شئ او بله دا چه ایا افغانستان کښی د دوی سفارت نشته؟ نو بیا د پاسپورټ ضرورت څه دی؟ مونږ خو افغانستان ته د پیرنګیانو په ذمه واری نه ځو، مونږ که افغانستان ته ځو نو پخپله ذمه واری ځونو بیا د پیرنګیانو د راه داری مونږ ته څه حاجت دی؟ لیکن زما د اکثرو ورونو دا خیال و زمونږ تلل او دا تلل به بند شی او زمونږ د دی وفد په لاره کښی به د دارو راغوښتلو په سلسله کښی مشکلات پیدا شی او نه به مونږ د افغانستان ورونو سره مالی امداد وکړی شو. ما ورته ووې چه په دی صورت کښی به مونږ د هغه شان په انتظار کښی پاتی شو، د افغانستان به اړو د هیڅ قسم امداد و نه کړی شو او امان الله خان چه ترکومی پوری په افغانستان کښی وی نو دوی مونږ له اجازه نه راکوی او چه هغه د افغانستان نه لاړ نو بیا به مونږ له اجازه راکړی.

ما او زما یو څو ملګرو دا اراده وکړه چه مونږ بغیر د پیرنګیانو د اجازت نه د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامل اد د پاره روانیږ. و او په دې غرض مو په پېښور کښې یوه جلسه وکړه او قوم ته مو دا حقیقت ښکاره کړه چه پېرنګیان مونږ له راهداری نه راکوی او مونږ د دوی راه داری ضرورت هم نه لرو ځ مونږ افغانستان ورور دی او مونږ خپلو ورونو له پخپله ذمه واری باندې ځو چه څوک تلل غواړی او تلو ته تیار دی چه فوراً افغانستان ته روان شو. خلکو وې چه مونږ تیار یو څه وخت چه د دې جلسې رپورټ حکومت ته رسیدلی دی چه مونږ بغیر د اجازت تلو ته تیار شو نو فوراً یې ماله تار راکړه چه څوک څوک چه افغانستان ته په طبی وفد کښې ځی نو فوراً دې مونږ له د راهداری له پاره درخواست راکوی او خپل تصویرونه دی ورسره راولیږی. زه د حکومت په دې خیال پوه شوم لیکن د جماعت اکثر خلکو را ته ووې چه ستاسی د دې حکومت نه نفرت دی او د دوی څېره درته د چل او دروغ ښکاری. زه چپ شوم او د راهداری نه بغیر تلو خیال مې پرېښوده او د راهداری د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل.

نادرخان:

د دې دورې خو نه په دې ملک کښې داکونکوسی ځ چه نادرخان د خپلو ورونو سره د فرانس نه را روان شوی دی، بلکه ورځی را ته معلومه شوه چه نادرخان سره د خپلو ورونو پېښور ته را رسیدلی دی او د وکیل تجار په کور کښې دی. زه او ډاکټر صاحب یې هم د لیدو د پاره لاړو. نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پېژندل په منه شان سره مو ملاقات وکړو، د دې دوه خلکو پېړی زور ورکړو چه قندهار ته لاړ شه او امان الله خان ورلېږی د په استقامت راولېږل لیکن نادرخان د قندهار د تلو د پاره تیار نه شو. یوه ورځ زه او نادرخان یوازې یوه کمره کښې ناست وو، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولې چه ده ما ته ووې زه چه

هر څه کوم نو د امان الله خان د پاره یی کوم ما ورته ووې چه خلک وایی چه د حبیب الله
خان هغه زوی چه ستا خور یی دی تاسو د هغه په حکومت باندی د کښېنولو د پاره کوشش
کوئ ده راته ووې چه ته به هم ژوندی یی او زه به هم ژوندی یم که چیری ما هغه بادشاه
کړ یا ځپله بادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تو درکړم او راته ووایه چه نادر خپله علی
دی پوره نه کړه. څه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادر خان او شاه ولی خان
خاځیو ته روان شو، زه یی په دې خبره مجبوره کړم او وعده یی راته واخسته چه سبا
به مونږ قتل کښی یو. نه سبا له هلته راشه او ما ضرور ووینه. زه سبا له قتل ته لاړم لیکن نادر
خان په مخه ملی ؤ او قتل کښی ایسار شوی نه و، درا روانېدو په وخت کښی حکیم جی په موټر کښی
ولید وچه د نادر خان د لیدو د پاره خاځو ته روان و، هغه له می یو خط ورکړو او په هغی کښی
می نادر خان ته ولیکل چه اوله وعده خو دی پوره نه کړه شوه نو چه دبلی وعده ی به دې څه
حال وي، بغیر زمانه د قولو خلکو د اخیال وچه پېرنګیان به د افغانستان د ننو او امداد د پاره
مونږ له اجازت وا کړی لیکن زما د اخیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د
پښتنو خیرخواه بادشاه په افغانستان کښی نه غوښتو او زمونږ خوش اعتقاده ورونه به
دې امید کښی پراته وو چه نن دی که سبا دی اجازت به راشی د فصل وخت ؤ مونږ د
افغانستان د پاره چنده جمع کولو په خیال د باڼیزو په دوره وو خلکو راسره د پېر په اخلاص
او خوشحالی د قول زکوة درا کولو وعدی وکړی، پښتانه د افغانستان د ورونو هر قسم
امداد کولو ته تیار وو. زه او خوشحال خان د بادی کاؤ د سخاکوټ په لاره مردان ته را
روان شو، چه مردان ته را ورسېدو نو خبر شو چه امان الله خان د جنګ خیال پرېښودی
دی او کوبېتی ته راغلی دی، ددی خبری په اورېدو په ما د پېر غم او خفګان راغی خوشحال خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی ته رخصت شو او زه د قاضی عطاء الله خان ځای ته لاړم او په یوکټ کښې ویده پریوتم
د تم ښوودځي پس څه وخت چه امان الله خان بمبیئ ته ورسید و زه ډاکټر صاحب او نورو
دوستانو مجبوره کړم چه بمبیئ ته لاړ شم. امان الله خان و وینم او د افغانستان متعلق مشوره
ورسره وکړم. او دا خبره معلومه کړم چه که مونږ د افغانستان سره د څه قسم امداد کول غواړو
نو د چا سره وکړو او دا هم معلوم کړم چه د نادرخان او دهغوی د وروړو متعلق د هغه څه خیال
دی زه بمبیئ ته لاړم. عبدالهادی خان داوی هم هغه سره وا و دهغه په ذریعه می دهغه
سره ملاقات وشو خبری مو وشوې. ما افغانستان ته د واپس د تلو خبره وکړه لیکن هغه
د افغانستان نه مایوسه شوی و او د افغانستان خیال یې پریښې و د پښتونو د پر مورد معلومه
زما چه ده سره ملاقات وشو نو ما سره یې په پښتو کښې خبری وکړې، د ګفتګو په دوران کښې
د نادرخان ذکر هم راغی او ما ورته داو ویل چه مونږ سره چه د افغانستان د پاره
کوم حساب جمع دی هغه چاله ورکړو؟ نو په جواب کښې ده راته و وی چه تاسو یې نادرخان
ته ورکړئ او د نادرخان امداد وکړئ ملاقات ختم شو په ډیر خفګان سره مونږ دیوبل
نه جدا شو په هغه هوټل کښې هغه سره نور هم ډیر سرداران و وهغوی سره می هم لیدل
کتل وشو او د شپې عبدالهادی خان د بمبیئ د کونسل په کور کښې زه میلمه کړم او د دوی
په وخت کښې می نورو ډیرو سردارانو سره خبری اتری وشوې. د دی خلکو دا خیال و چه
امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځي ځکه چه په موجوده جنګ کښې کوم
کوم جرنیلان د بچه سقه د لیری کولو کوششونه کوی هغوی په کور کښې بې اتفاقه دی او
په یو او بل اتفاق کولی نه شی او د ټولو اتفاق په امان الله خان راتلی شی د غه جرنیلان
نو نادرخان وچه د ځاځو په مرسته یې کابل اخیستو او بل غلام نبی خان وچه د ترکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طرف نه په کابل د حملې کولو د پاره را روان و. زه د بمبئۍ نه واپس راغلم دا ټولی
خبری می انجمن هلال احمر ته ورسولی او د امان الله خان خیال او رأی او د نادرخان
متعلق خبری می هم هغوی ته ظاهر کړې او دا تجویز می پیش کړو چه دا څومره روپۍ هلال
احمر سره جمع دی او کوم سامان چه د طبی وفد د پاره موږ ته خلکو راکړی دی دا ټولی
نادرخان له لیږل په کار دي لیکن په دې کښی بعضی وکیلانو چه د هغوی سره غنی ابراهیم
خان د چیني د مخالفت وکړو زما په خیال د هغوی د خپلو چندو واپس اخستو د پاره
دا بهانه وه اخر فیصله په دی وشوه چه څوک خپلی روپۍ نادرخان ته لیږل نه غواړی نو
هغوی ته دا حق حاصل دی چه خپلی روپۍ واپس واخلی حالانکه د هلال احمر د قانون
نه دا خبره خلاف وه او تقریباً اکثرو وکیلانو چه موږ له څه نه څه چنده راکړی وه دا پس
ي واخیسته بیا هم موږ نادرخان له پنځوس زره نغدی روپۍ او هغه قول سامان
چه موږ له خلکو راکړی و ولیږه او په علاقه کښی مو د چندی د پاره انتظام هم وکړو
په دې ورځو کښی هر سړی په جوش کښی و، زموږ د اسلامیه کالج په هلکانو کښی هم
یوزبردسته جذبه راوچته شوې وه، د افغانستان د پاره چنده می هم راجمع
کړې وه، د سمبر میاشت وه کالجونه بند وو زما دیو طالب علم دوست میا اکبر شاه
د بل رشو دا خیال و چه د پښتنو د ځوانانو یو انجمن قایمول په کار دی. هغه یوه ورځ
د میا احمد شاه صاحب په ځای کښی ما سره دا ذکر وکړو چه موږ د صوبه سرحد ځوانان
راجمع کړو او که چیری ته د مېلمنو د پاره انتظام وکړې نو دا به په موږ یو لوی احسان
وی ما ورته ووی زه هر وخت ستا سو خدمت ته تیار یم لیکن که د پښتنو په ځای
اتمانزو کښی راجمع کیږي نو دا به بهتره وی. هغه زما دی خبری سره اتفاق وکړو

او په اتمانزوکښې راجع شو زما د انجمن بعضې ممبران هم دوی سره د تبادله خیالاتو د
پاره ما دا غونښتنې وو بحث شروع شو چه په صوبه سرحد کښې یو لیک (Youth league)
جوړول په کار دی. د بعضې خلکو دا خیال وچه دیوته لیک په ځای دهغی نوم د صوبه سرحد
د ځوانانو جرګه وی لیکن زمونږ د انجمن صدر عبدالاکبر خان او سکرټری خادم محمد اکبر
ددی مخالفت وکړو چه د پښتنو یو جماعت خو قایم دی چه ستاسو او د هغه په اغراضو
مقاصدو کښې فرق نشته په دی وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته، د هغه جماعت له
ترقی ورکول په کار دی، لیکن ځوانان د ډیر په جوش کښې وو هغوی دی خبری سره اتفاق
ونه کړو. زمونږ د خلکو دا خیال وی چه کښې ترقی د یو لوی انجمن قایمولو سره لګیږي د
نادرخان تر ماله راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شو نو یو قسم
خوشحالی په خلکو راغله چه بیان یی کولی نه شم. بلکه دا چه د قوم حوصلی زیاتی شوي او
د ملک د ډیر سرا و د کوز سره نه جلوسونه او جنجونه را روان شو په جلوسونو کښې خلک
کړ بدل خکه چه د ډیر خوشحالۍ دو د غږ بینو نو د ډزی وی توپکې هم خلاصیدی.
دا متول جلوسونه په اتمانزوکښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه
کښې نوروز موږ ملګرو هم تقریرونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړو، د تقریر
په دوران کښې می پښتنو ځوانانو ته ووی د کابل د فتحې نه سبق واخلئ د افغانستان
د فتحي په سلسله کښې د ډیره حصه ستاسو د کوششونو ده. په دنیا کښې داسې هیڅ
کار نشته چه هغه کیدلی نه شی خو چه څوک یې کولو پسې ملا وتړي. نپولین به وې چه
زما په دایری کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو او ده یې د دنیا نه بې خبره یئ زه موخبر یم.
کابل د ۱۹۲۹ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادرخان د خپلې بادشاهۍ اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره بانلدی مونږ ډېر حیران شو. ولې چه داسې کار یې وکړ چه ترمونږ په خواب او خیال کښې نه ؤ ځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه با چاکیږم. مونږ خو پوهیږو ده چه خپلو خلکو سره یې کومې وعدې کړې وې هغه یې هم ماتې کړې. په دغو ورځو کښې عبدالهادی خان چه کابل ته روان وو مې لید و زما په لید وسره یې وخندل او ویې ویل چه کم بخت په یوه وعده هم ټینګ نه شو که بادشاهي یې خوښه وې نو کم از کم کانسټی ټیوشنل مانرکی اعلان به یې کړې وای. دنادرخان بې وفایی زمونږ په خلکو ډېر خراب اثر کړې و، لیکن مونږ څه کولی شو، مونږ دا خبره خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ورکړي. چه بیا څوک قوم سره داسې قصه نه کوي. دافغانستان دفیصلې نه پس مونږ وزګار شو

میا احمد شاه صاحب مې هم راضي کړه او مونږ دخپلې

صوبې د دورې اراده وکړه. زه او عبدالاکبر خان

او احمد شاه دکوهاټ، بنو، ډیره اسمٰعیل خان

په دوره ووتو، ددې تقریرونه

به په جرګه یعني یوتهه لیګ (youth league) باندې وو او ما به خلکو سره دقوم او وطن خبرې کولې او په هرځای کښې زمونږ دا دوره ډېره کامیابه ثابته شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظم سیاسي، جد وجهد
خدايي خدمتګاري

لاهور کښې د آل انډيا کانګرس، جلسه سنه ۱۹۲۹ ع

خدايي خدمتګاري، دوړي او سرې جامې

د مردان، بابي زي، سودم، اکبرپوره، نوښار

خيشکي، نسته ،، سالاران

مرغز کښې لويه جلسه او يوه قامي پريکړه، اتمانزو

کښې لويه جلسه او مشاعره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاهور کښې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ع :

په دسمبر ۱۹۲۹ع کښې په لاهور کښې د کانګرس سالانه جلسه وه او چونکه لاهور صوبه سرحد ته ډېر نزدې ؤ په دې وجه د صوبه سرحد ډېر خلک د کانګرس د جلسې لیدو له پاره لاړل. ما او امیر ممتاز خان زمونږ د آزاد سکول هیډ ماسټر د تللو اراده وکړه. مونږ کانګرس کښې نه وو مونږ خو خلافت کښې وو او مونږ تماشې له تللي وو، د کانګرس جلسې زمونږ په ځوانانو باندې ډېر ښه اثر وکړو او بیا دې خبرې پورې ډېر اثر وکړو چې ځوانان خو پوهېږي ده د هندوانو جینکو هم د ملک د ازادۍ او د خدمت د پاره ملا تړلې ده او لاړې دی. مونږ هم د کانګرس په پنډال کښې ځای په ځای ګرځېدو. مونږ د جینکو والنټیرو (رضاکارانو) د اقومي جذبه ولیدله نو ډېر متاثر شو. مونږ د صوبه سرحد نه تللي تول ملګري هلته راجمع شو ما ورته ووې چې سړي خو د هندوانو ښځې هم بیدارې شوې دي او د ملک د اباد دې د پاره یې ملا تړلې ده پښتون د ښځو ډېر اثر کېږي، د دې خبرې په هر یو ډېر اثر وشو او هر سړي چې لاهور ته تللي ونو په زړه کښې یې د قام او وطن احساس پیدا شوی ؤ. جلسه ختمه شوه

خدائي خدمتګاري :

مونږ چې د لاهور نه واپس شو نو په اتمانزو کښې مو لویه جلسه وکړه، زه په جلسه کښې پاڅېدم او خلکو ته مې ووې چې تاسو خوا وده یئ او سړي یا ځه کوئ چې د هندوانو ښځې هم بیدارې شوې او هغوی سره سره یو ځای د ملک د ازادۍ د پاره ملا تړلې ده جد و جهد کوی. تاسو خو لېږ دې لمر خاته ته وګورئ څومره لوی سیلاب رادوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسیلا بونه همیشه او ده قومونه وړې پاڅئ، وینس شئ اوملا وتړئ، تاسو خو وګورئ، پیرنګیان وایي چه هندوستان مونږ په توره فتح کړی دی دا زمونږ دی اومونږ به پری حکومت کوو اوکته وته يي زمونږ ده، هندوان پیرنګی ته وایي چه تاسی مونږ په زوره نیولی یو، اوس چه مونږ پوه شو او متفق شو خپل وطن د هغه اخلو دا زمونږ وطن دی اوس به پری مونږ حکومت کوو. تاسی ددې نه خبریږئ که نه؟ زه مو خبروم چه خبر شئ دهندوانو او پیرنګیانو په دې جنګ دی چه پیرنګی وایي چه هندوستان کښې به بادشاهي مونږ کوو او هندوان وایي چه دلته به بادشاهي مونږ کوو او مسلمانان دغفلت په خوب اوده دي، نوای پښتنو ورونو زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، ناست به یئ دواړو ته به دعاکوئ او دغلامۍ او پښتۍ توب ژوند به تیروئ. (مونږ چه هلکان وو، غوزان به مو کول. لویه دایره به مو رانښکله او په هغې کښې به مو غوزان کښېښودل. کته بایلات به د دوو لوبغاړو ویو درېم سړی به دواړو له غوزان راټول هغه سړی ته به یي پېتې ویلو چه چا به غوزان وګټل نو هغه ته به يي دوه غوزان ډکتې ورکول.) نوای پښتنو تاسی ته وایم داد پېتې توب ژوند خوښوئ او که تاسو هم ځان ددې وطن مالکان ګڼئ؟ نو پاڅئ او ملا وتړئ او دا خپل ملک خپل کړئ. جلسه په ډېر جوش وخروش ختمه شوه او په پښتنو زما د تقریر ډېر ښه اثر وشو. دشپې زمونږ دکلي محمد اکبر خان، سرفراز خان او حجاب ګل او یو څو نور هلکان زما دلیل و د پاره زمونږ حجرې ته راغلل او ما سره يي دیو جماعت د جوړولو مشوره وکړه ما هغوی په ښه شان پوه کړل چه دالوبې توکې نه دی دا ډېر مشکل کار دی، ددې په لاره کښې ډېر اغزي دي په تاسو به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر ډېر اثر شوی وی، خولا یې شی. په دې معامله سره غور او فکر وکړئ، هغوی می رخصت کړل، بله شپه بیا راغلل. ما ورته ووې چه ستاسو په ذهن کښې زما هغه تقریر لا اوس هم ناست دی. تاسو د دنیا تاریخ وګورئ په دنیا کښې چه څوک د خدای د مخلوق د خدمت د پاره پاڅېدلی دي نو په هغه مصیبتونه او تکلیفونه راغلي دي تاسو بیا په دریم ځل په دې سره غور او فکر وکړئ بله شپه بیا راغله او دا ته یې ووېل چه مونږ په دې کار ډېر غور او فکر وکړ، مونږ د قوم او ملک د خدمت د پاره د هر قسم تکلیفونو، مصیبتونو او قربانیو ته تیار یو، بیا مونږ کښېناستو او په دې خبره مو غور کولو چه د دې نوی جماعت نوم دې څه وي. زما دا خیال وچه په دې پښتون کښې د خدمت خیال نشته، په دې جماعت مونږ یو داسې نوم کښېږدو چه د پښتنو په دماغ کښې د خدای د پاره د خدمت خیال پیدا شي. قسم قسم نومونه پیش شول خو زمونږ خوښ نه شول، د شپې زما په زړه کښې د خدایي خدمتګار نوم راغی. چه سبا له دوی راغلل نو ما ورته دا نوم وړاندې کړ، د دوی هم خوښ شو او دعا د خیر یې وشوه. دې نوم زمونږ په زړونو کښې یو قسم اطمینان پیدا کړو، مونږ پښتانه خدایي کار او خدمت هغه کار او خدمت ته وایو چه بې د کومې طمعې، غرض او اجرت نه د خدای د پاره کوو او خدای خو خدمت ته ضرورت نه لري، د خدای د مخلوق خدمت د خدای خدمت دی.

زمونږ په علاقه کښې ملایانو، د وګړی او سرنا بند کړي وو د د ماتو پوستو هغه خپلو کشرانو ته ویلي وو چه بچو دا ډول د بلې د کوتې په تیر کښې کښېږدئ. دې امر به خدای مسلمانی راولي، نو د مانو ته مو ووېل چه هغه خپل ډول د بلې راوا خلئ هغوی ډېر خوشحاله شو هغوی هم مونږ سره خدایي خدمتګار شول او مونږ د شنغر او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د واوې په دوره روان شو او چه يو کلي ته به نژدې شو نو د ول به مو وواهه. چه خلکو به د ډول او سرنا اواز واوريد ونو حيران به شو ولې چه د ول او سرنا خو ملايانو بند کړي وو نو چه چا به اوريده ښځې، نر، بچي به راغونډيدل او مونږ به پسې به را روان وو مونږ چه به د کلي مينځ ته ورسيدو نو د ول او سرنا به مو بند کړل. د کلي اکثر خلک به راغونډ شوي وو او دې کار مونږ سره ډير مدد وکړو نو ما به ورته يو مختصر غونډې تقرير وکړو چه پښتنو وروڼو! مونږ ستاسو وروڼه يو، ستاسو خدمتګار يو، ستاسو خدمت له راغلي يو راځئ چه دا خپل وران کور جوړ کړو، تاسو لږ دې دنيا ته وګورئ که علم مو نشته نو سترګې خو مو شته. د دنيا خلک او قومونه اسمانونو ته وختل او مونږ په مځکه پاتې شو. هغوی چه زمونږ په شان بنيادم دي، مونږ ورته لاس نيولی دی چه نه دانې غواړو وچانه پيسې غواړو، مونږ له خدای د جنت په شان ملک راکړي دی، د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی او زمونږ يکښې څه حال دی؟ د جوارو ډوډۍ نشته چه په مړه ګېډه يې وخورو هغوی ولې اباد شو؟ او مونږ ولې پاتې شو؟ هغوی کښې وروري ولی ده، قامولي ده، او اتفاق دی، په مونږ کښې پرې دي جنبې دي او بغض دی، کينه ده، نفاق دی. دا ئن دنيا د قامولئ دنيا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنيا به هم اباده شي او ستاسو اخرت به هم اباد شي.

زمونږ دې خبرو به خلکو ډېر اثر وکړو او مونږ چه به هر چېرته لاړو نو ښځې نر، واړه، زاړه به قول راسره روان شو، نو ملايانو دا فتوه وکړه چه باچاخان دجال دی. د دجال په هکله دا مشهوره وه چه د دې راشې نو ښځې، نر، او ما شومان به ورپسې وي، ملايانو به خلکو ته ويل چه تاسو نه ګورئ چه نر، ښځې، زاړه، واړه ورپسې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ځوان چه به زمونږ جماعت کښې داخلیږ ونو هغه به عهد کوو مونږ به ورته ویلي چه
دالاد ډېره ګرانه ده او په دې لاره کښې ډېر اغزي مصیبتونه او تکلیفونه او قربانۍ
دي که دې ته تیار یې نو هله خدائي خدمتګار کیږه . بیا به غور او فکر پکښې وکړه بیا به مو
ورته ویلي چه خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته ، د خدای خدمت دا دی چه
د هغه د مخلوق خدمت د هغه د رضا د پاره وکړې بیا به مو ورته دا خبره وکړه چه
پرې ، جنبې ، تربګنۍ به پرېږدې ولې چه د دې د لاسه زمونږ کور وران دی
او که څوک در باندې زیاتي وکړي نو ته به ترې بدل نه اخلې ، صبر به کوې بیا به مو
ورته وویل چه تشدد به نه کوې ولې چه تاسو وګورئ د پښتون جېل کور د تشدد
په وجه وران دی او د دې تشدد د خپل ورور سره دی بل ته یې ایمان نشته . خدائي
خدمتګار به د خپل قوم او ملک خدمت د خدای د پاره کوي بل غرض به یې نه وي
رسم او رواج به پرېږدي او هره ورځ به پخپل لاس دوه ګېنټې کار کوي . دا وعده
چه به یې وکړه نو هله به مونږ د هغه نوم د خدائي خدمتګارو په فهرست کښې ولیکلو .

د عدم تشدد د په هکله خلکو کښې عجیبه عجیبه خیالات دي د دې په هکله ډېرې
پراپیګنډې کېږي او په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کوي . څوک وایي چه که څوک په یو
مخ څپېړه د درکړي نو ته ورته دا بل مخ هم ونیسه چابه وې چه ته ورته پروت اوسه
او بل به در باندې ګرځي چابه وې چه ته به ورته پروت یې او هغه به دې وهي ته به
لاس پښه نه خوځوې چابه وې چه پښتون یو بهادر او زبردست قوم دی ، غفار خان
یې بزدله کوي ، لنډه دا چه قسم قسم خبرې وي . د دا اصل عدم تشدد د یو طاقت دی څرنګه
چه تشدد یو طاقت دی د عدم تشدد هم د غه شان فوج دی لکه څرنګه چه د تشدد دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د علام تشدد وسله تبليغ دی او د تشدد وسله توپک دی ، علام تشدد په خلکو
محبت پيدا کوی ، همت پيدا کوی او جرئت پيدا کوی او تشدد په خلکو کښی نفرت پيدا
کوی او ويره پيدا کوی او بزدلی پيدا کوی . بعضی خلک وايی چه د ډيفنس (دفاع)
د پاره خو تشدد په کار دی ، دوی دی ته فکر نه کوی چه تشدد دې وکړو د نو د علام تشدد
اره دې پر پښو حالانکه علام تشدد کښی خپله دفاع شته ، علام تشدد کښی شکست
شته او تشدد کښی شکست شته ، څنګه چه د تشدد یو نظام دی ، دغه شان د علام
تشدد هم مکمل نظام دی ، تشدد اسان دی او په دې لاره تلل هم اسان دی او علام
تشدد ډېر ګران دی او په دې لاره تلل هم ډېر ګران دی . یو سړی له د پرق جواب
کښی پرق ورکول اسان کار دی ، خو پرق زغمل ګران کار دی .

دوری :

د هشنغر او دواوی نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابی په دوره
لاړو کلی په کلی وګرځېد و او ډېر خلک په خدایی خدمتګاری کښی داخل شو کلی په
کلی موجرګی جوړ و لې . مونږ د هغه ځای نه بیا پېښور ، خالصه او دداودزو کلی د کتل
مردان او بیا د باجوړ دوره مو وکړله او سودم او رستم له لاړو صاحبزاده خورشید
د دینا او مولوی شاه محمد صاحب د تولاندی ماپسی راغلل بیا ماهغوی سره د
لاړو ګرځی نه ترناریخی پوری دوره وکړه ، په دې دوره کښی د صاحبزاده صاحب سایکل
مونږ سره ډېر مدد کړی و زمونږ د اتولې دوری په پیاده وې . صاحبزاده صاحب
به په سایکل سور شو او زمونږ نه به بې مخکښی یو کلی ته ځان ورسولو ، مونږ چه به ورتلو
هغه به د کلی خلک یو ځای ته راجمع کړی وو ، مونږ چه به ورته تقریر شروع کړو نو صاحبزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب به دخپل بايسکل سره دبل کلي دخبرولو دپاره روان شو او به دې طريقه مونږ
به په ورځ کښې نهه لس جلسې کولې، په دې دوره کښې مونږ ډېر کار وکړ او ډېرې جلسې مو
وکړې. د هغې لويه وجه دا وه چه روژه وه او خوراک څکل پکښې نه وو، هغه وخت چه په خوړلو
څکلو ضايع کېدلو بچ شو. اخترله مونږ ټول خپلو خپلو کلوته لاړو او داختر په دريمه
ورځ چه په چارسده کښې به يوه لويه ميله لګېدله چه د نسرو ميله به لي (اوتروي) مونږ
خپل خدائي خدمتګار د ډول سرنا سره ديو جلوس په طريقه ميلې له لاړو. په دغه وخت
کښې زمونږ د خدائي خدمتګارو وردي، د سپينې خامتا وه. هغه به زر خيرنه شوه
او چه دوره کښې به هغه خيرنه شوه نو ښه به نه ښکارېده. په ميله کښې د ليرې ليرې علاقو
خلک راغلي وو هلته مونږ يوه لويه جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول خلکو کښې ډېره
مينه وه، محبت وه، جذبه وه او په خلکو ډېر اثر وشو، ما خو هره جلسه کښې هغه يو تقرير کولو
بيا مونږ خالصې ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبرپوره کښې يوه لويه ميله وې هغلته
هم مونږ ته ډېر خلک راجمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بيان کړل او په خلکو
ې ډېر اثر وشو په لاره کښې خدائي خدمتګارو ديو سړي نه دلارې تپوس وکړه
هغه چه ورسره ډول سرنا وليدل ورته وې لي ما ته دا ساز وغږوئ نو بيا به درته
لاره وښيم هغوی ورته ووې چه دلته وروسته يو سړی دا روان دی هغه نه پوښتنه
وکړه که هغه راته ووې نو بيا به درته ساز وغږوو چه زه ورودرسېدم نو هغه سړي
چه زه وليدم نو وشرمېده او لاره يې راته وښودله. د اکبرپورې نه تاروته لاړو
او د تاروونه په رېل کښې نوښارته لاړو، د نوښار په صدر بازار کښې مو جلسه وکړه
او د خدائي خدمتګارۍ په مطلب مو خلک پوه کړل. شپې له پورې نوښار د ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاړو دشپې د ډوډۍ انتظام معزالله خان کړی و . ګل احمد او یونس خان بره په د نوښار په ډاک کښې د جلسې انتظام کړی و . په سباله په جلسه کښې خانان او غټ کراز بیانان په لوی تعداد کښې شریک شول . سربلند خان، سرفراز خان او امین خو خا الله خان او حضرت بادشاه میا صاحب سره د خپلو زامنو فیروز شاه او سرور شاه چې یره او عبدالله یاسین جلسه په ډېره کامیابی سره وکړه . په نوښار کښې د ډېر جوش وخروش ښکار پیدا شو او حضرت شاه بادشاه په جلسه کښې اعلان وکړو چه ما خپل دوه زامن او صفا کو فیروز شاه او سرور شاه د خدائی خدمتګارۍ د خدمت د پاره باچا خان ته حصم کړا بښلی دی

په نوښار کښې چه ډېر خدائی خدمتګار او ممبران جوړ شو نو دلته مونږ د جرګه جوړه کړه او د خدائی خدمتګارو جرنیل سرور شاه مقرر شو . ما خو وړاندې د دې خبرې ذکر کړی دی چه خدائی خدمتګارو وردۍ د سپینې خامتا وه خدائی خدمتګارو ما ته شکایت وکړو چه دا سپینه وردۍ په دوره کښې زر خیره شی او د وینځلو هم څه انتظام نه وي نو ښه به داوی چه مونږ وردۍ له څه رنګ ورکړو نو ما ورته ووی چه ورکړئ نو هغوی اتفاقاً سور رنګ ورکړو خدائی خدمتګارو ځان له سرې وردۍ جوړې کړې . هر خدائی خدمتګار به ځان له خپله خپله وردۍ جوړوله . د دې رنګ د خلکو په زړونو ډېر زیات اثر وکړو ځکه چه ښکلی وردۍ وې او زلمی به پکښې ښکلی ښکاریدل او ټولو خدائی خدمتګارو د یو شان رنګ ورکړو . دغه د سرو جامو وجه وه چه پېرنګیانو بیا زمونږ برخلاف پراپیګنډه شروع کړه چه دا د بلشویکو تحریک دی مونږ خو هغه وخت د دې نه خبر هم نه وو چه د بلشویکو هم سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور دی ده داخو یوه اتفاقي خبره وه. ما ترد غه وخته پورې نه د مارکس، نه د لینن او نه د کاندهي جي کوم کتاب لوستی وه او نه تری خبروم. موږ به د نو مباندنه خپلو له راغلو او جلسه مو وکړه او ډیر خلک مونږ سره په خدايي خدمتګارۍ کښې شریک شو او سیف الملوک او تاج الملوک د سرخپوشو مشران مقرر شول او بیا تیستی له راغلو دلته هم جلسه وشوه او ډیر خلک په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول د خدای شان و چه پښتنو کښې داسې یوه جذبه پیدا شوې وه چه مونږ به کوم کلي ته ورغلو او خلک به زمونږ نه خبر شو نو په یوه منډه به مونږ له راتلل او د تقریر نه پس چه به ما اپیل وکه چه تاسو کښې څوک شته چه د خدای د پاره د ملک او قام خدمت وکړي نو یو به پاڅید وچه زه مانوم ولیکه د هغه پسې بل او بل به پاڅیدل چه زما نوم ولیکه او خدايي خدمتګارۍ کښې شریکیدل او د غه شان ډیر کسان په خدايي خدمتګارۍ کښې شامل شول.

زمونږ د جرګو د ممبرانو او خدايي خدمتګارو تعداد چه زیات شو نو مونږ د دوی تنظیم جوړ کړو، او د اتمانزو سرفراز خان د باوردي خدايي خدمتګارو سالار اعظم مقرر شو، د هغوی د منډاني د ډیوډۍ د پاسه یوه بالا خانه وه هغه د خدايي خدمتګارانو دفتر شو، دا مرکزي دفتر وو. د سرفراز خان نه پس رب نواز خان سالار شو، او د هغه نه پس بیا امین جان خان سالار اعظم شو. د غه شان د ضلع پېښور سالار اینزرګل، د مردان سالار منیرخان، د کوهاټ سالار اسلم خټک، د بنو سالار یعقوب خان، د ډیره سالار مولا داد او د هزارې سالار داؤد خان او یو سالار د کنو د جهان نادرنګ مقرر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ورځو کښې قلي خان چه د مومند د پولټيکل وو زمونږ مومند درو نه
ي را او غوښتل او ورته يي اووئيل چه په تاريخ کښې ليکلي دي چه د دې ملک خلک به
بوتان ته ځي او دا ملک به توری پاتې کیږي . که تاسو د دوی ملګرتيا او نکړئ او د دوی سره
په تحريک (خدايي خدمتګاری) کښې شامل نشئ نو دا مزکې به سرکار تاسوله درکړي ، زمونږ
د مومند خدايي خدمتګار وو چه د وتيکي وو . وتيکي د تخت بائي سره يو وړوکي بانډه
ده هغه راغی او ماته يي دا قصه اوکړه ، په دغه وخت کښې زمونږ سره ډېر ښه مومندان
په دې تحريک کښې شريک وو ، هغه چه ماته دا خبره وکړه نو ما ورته اووئيل چه ته د دې
علاقې بارسوخه مومندان را وغواړه او ماته هم خبر وکړه چه زه هم درشم او د دوی سره د
ورورولۍ او عزيزولۍ يو څو خبرې وکړم او دا څه چه ورته قلي خان ويلي دي د دې په
حقيقت يي پوه کړم . نو هغه خپل عزيزان مومندان را وغوښتل او زه يي هم خبر کړم ، زه
ورغلم ، ما دې خپلو ورونو مومندانو ته اووئيل چه د پښتنو د ورورولۍ ولیش شوبلی ی
او هر چا له خپله خپله حصه ورکړې شوېده ، اوس چه تاسو ته دا قلي خان څه خبرې کوي دا
مونږ کښې صرف د نفاق او جګړې پیدا کولو د پاره کوي او زمونږ ورورولي ګډه وډه کوي ،
زه تاسو ته دا خبره کوم چه زمونږ لکه چه ما ورته اووئيل د ورورولۍ ولیش شوبلی ی ، زمونږ
دا ملک او ځمکې نه پیرنګیان تاسو ته درکوي او نه يي درکولی شي ، دا که درکوو نو مونږ به يي
درکوو ، راځئ مونږ سره د ملک د آزادۍ د پاره ملا اوتړئ او چه مونږ دا ملک ازاد
کړو نو تاسو سره زه وعده کوم چه هرې کورنۍ له به شل شل جریبه ځمکه ورکوم ، زمونږ د
پښتنو ډېرې مزکې دي ، د هر چا پکښې برخه رسیدی شي ، خو دا نه چه ته به وايي
چه زه دا یا د دې سره مزکه اخلم ، ځکه چه زمونږ خو قومي ولیش شوبلی ی . په دې زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوډکښې نفاق او جګړه پیدا کېږي . زه افسوس کوم چه دی ورونو ما سره اتفاق ونکړ

د کله چه د قیوم حکومت راغی نوهغه بیا دا قصه را وسپرده او چه بهتوراغی نوهغه دا قص

لاګرمه کړه او په دی صورت یی زمونږ په پره تباهي او بربادی او کړه او مونږ ته یی د

سیاسي او اقتصادی نقصان را ورسولو.

دخدایی خدمتګاری اثر په ورو زړو ، ښځو ، نرو او ماشومانو داسی شوی و

زه به ورته د پرحیرانیدلم چه داقوم څومره ښه قوم دی ، او څنګه په یو مخ رابیدار شوی

د ماشومانو داحال وو چه زه به یو کلی ته لاړم ، نو دوی به ټول ماته راجمع شول او په ټ

کښی به وو دریدل او زمانه به دا خواهش کولو چه زه هریو چپ (ښکل) کړم . زما ه

سره د پرمحبت وو ، زما به هم دا خواهش وو چه هر یو چپ کړم . زه خو دونی ډیر

ووم او دونی ماشومان وو نو چپ کیدو وخت کښی به زه هر یو ته را ټیټیدلم نو ما

ډیر تکلیف وو او ډیر به ستړی کیدم ، خو بیا به هم ما ټول چپ کړل او هغوی به ب

ډیر خوشحال شول ، دی ماشومانو په کلو او بانډو کښی ځیل تنظیم جوړ کړی وو . جل

او جلوسونه به یی کول . یو کلی او بل کلی ته به تلل ، او زمونږ جلسو او جلوسو ته کښی

شریکیدل . دغه شان جینکو هم سره جامی جوړی کړی وی . نظمونه یی یاد کړی و

هغه به یی نورو ښځو ته اوروله ، د پښتون رساله (مجله) یی په شوق لوستله ، چه پښتن

مجله به راغله نو جینکۍ به راجمع شوی ، یو جینۍ به لوستله او نورو به اوریدله ، په د

دول د اخبار لوستلو شوق هم خدایی خدمتګار و پیدا کړ .

دحکومت پولیس به هر وخت مونږ پسی ؤ او د ساعت ساعت خبر به یی حکو

ته ورکولو . حکومت ته چه معلومه شوه چه خدایی خدمتګاری په پښتنو کښی په ډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور او شور سره خوریږی او په خلکو کښې جوش او خروش زیاتیږی او دا تحریک
ښتنو کښې ډیر کامیاب او هر د لعزیز شو نو مېږی پری لګیا شو چه دا په پښتنو څه
یل وشو او زه هم د خدای پاک دې قدرت ته حیران وم چه پښتنو کښې دا دومره
ینه محبت، ورور ولی، عزیز داری او ژوندون زمونږ په لږ کړاو څنګه را پیدا شو حکومت
دې فکر کښې شو چه په څه چل به دا تحریک ختم کړو، زمونږ د پیتهی کمشنر له چه زمونږ
لاقی خو خانان به ملاقات له لاړل نو هغه به ورسره هم دا قصې کولې چه دا عبدالغفار خان
څه تماشه جوړه کړې؟ ده ولی په قلار نه کښېني او کلی په کلی ګرځي اخر مطلب یې څه دی؟
وی به دا غلل او دا منوله قصه به یې ماته بیان کړه ما به ورته وی چه تاسو د پیتهی کمشنر
ووایئ چه زما مطلب صرف د پښتنو کور جوړول دی چه دا پرې جنبې دښمنی تر-
ی پریږدی او د تخریب په ځای تعمیر ته یې فکر شي، بلکه ورځې د سود دم د باریکاب
ن خوشحال خان زما لید وله راغی او ماته یې ووې چه لاټ صاحب وایي چه دا ده څه
ه شروع کړې؟ ده ما ورته ووې چه زما مطلب د حکومت مخالفت نه دی زه خود پښتنو
ح کول غواړم چه د دوی دا بد رسمونه، رواجونه، پرې، جنبې لیری شي او که چری
وان او سکهان لګیا دي پخپل قوم کښې مینه او محبت او ورور ولی پیدا کوی نو په
ښې څه ګناه ده چه پښتون هم خپله اصلاح وکړي. دا ستاسو رعیت نه دی څه؟ نو
حال خان راته ووې چه هغوی وایی چه یو ځل په پښتون کښې اتفاق راغی او د ده
ح وشوه نو د دې څه ضمانت دی چه هغه دې زمونږ بر خلاف استعمال نه شي؟
ورته ووې چه زلاټ صاحب ته ووایه چه د قومونو ضمانت په یو بل اعتماد او اعتبار
دوی دې په مونږ اعتبار وکړي. بیا حکومت ما پسې خواب را ولیږلو او راته یې ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه دا ته څه کوې ؟ ما ورته ووې چه زه خوهغه کوم چه دیوښه حکومت کار دی : دا خو
ستاسو کار دی زه یې د دله کوم او په تفصیل سره می قولې خبرې ورته بیان کړې لیکن
هغوی تسلی په دې خبرو چرته کېدله خو د دې خبرو نه زه په دې نتیجه ورسید
چه د حکومت نیت دې تحریک ته ښه نه دی .

مرغز کښې جلسه او یوه قامی پریکړه :

مونږ خو چه به یو ځل دوره شروع کړه نو په ټولو ضلعو کښې به مو یو شان دوره
او چه د صوبې دیو سره به مو دوره شروع کړه نو د بل سره یو دی به مو کوله لیکن چه په کو
علاقو کښې به ښه د کار خلک پیدا شو نو هغه علاقه کښې به تحریک ترقی وکړه نو زمونږ تحـ
په یوسف زو کښې ډېره ترقی کړې وه او په یوسفزو کښې خصوصاً په صوابۍ تحصیل کښې
یو کلی نه ؤ چه په هغه کښې به زمونږ جرګه نه وه یا به خدائی خدمتګار نه وو . په یوسف
زمونږ سالار منیر خان د ما نیری او جرنیل د مرغز خلیل الرحمان ؤ او بیا د مرغز کلی
خدمتګار ډېر د کار خلک وو او دوی به لګیا وو په خپله علاقه کښې به یې کار کولو زمونږ به
خدمتګارو کښې دا یولوی صفت وو چه څوک به خدائی خدمتګار شو او یا به جرګه کښې
نو هغوی به د شپې او د ورځې په خپله علاقه کښې کار کولو کو د به نه کښېناستل ، په ماد
کښې دوی په ما پسې راغلل چه مونږ خپله علاقه کښې ډېر کار کړې دی او ډېر خلک
سره ملګری شوي دي ، نو مونږ غواړو چه دا خلک ټول راجمع کړو او په مرغز کښې
وکړو او دا د خدائی خدمتګارۍ اوله جلسه وه او میا احمد شاه صاحب او زمونږ د
عبد الغفور چه په خوش اوازی به یې نظم وې او د ماسټر عبد الکریم صاحب مـ
ؤ ، دوی سره د باور دې یو څو خدائی خدمتګار لاړو او د مرغز په جلسه کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو . دټولې علاقې خلک راجمع شوي وو میاصاحب یکښې تقریر وکړو او نورو خلکو هم تقریرونه او ښکلې ښکلې نظمونه وویل، ماچه وکتل نو حیران شوم چه زمونږ د پښتنو په شاعرانو کښې د قومي جذبې دا تحریک څنګه راپیدا شو؟ ځکه چه د دوی په نظمونو به قوم کښې د پرجوش او طاقت پیدا کېدلو او دا دومره لویه تبدیلي یکښې څنګه راغله؟

محمد عمر خان د مانیرۍ یکښې د موجوده او د پخواني زماني حاکمانو بادشاهانو فرق خلکو ته په ډېره ښه طریقه بیان کړو چه پخواني حاکمان او بادشاهان چه به په دوره راغلل نو هغوی به خلکوله د ودې ګاني، انعامونه، اکرامونه ورکول او د موجوده زماني حاکمان چه په دورو راشي نو هغه انعام اکرام خو پرېږده هرڅه د مظلوم رعیت نه خوري. نو دا تقریر خلکو ډېر خوښ کړو زه د دغه جلسې صدر وم اخري تقریر زما وو زه پاڅېدم او تقریر موشروع کړو ما خلکو ته ووې چه زه تقریر نه کوم تاسو ته یو تجویز پېش کوم تقریرونه خو ډېر وشو خو دا خبره زما یاده ولرئ چه په دنیا کښې کوم قومونه چه خبرې لږې کوي او عمل ډېر نو هغه قامونه همیشه خپل منزل ته رسېدلي دي، زه تقریر نه کوم زما په تجویز غور وکړئ . په دې پښتنو باندې د دې رسم ورواج ډېر بوجونه دي او زمونږ د تحریک یو داغرض هم دی چه په دوی باندې دا بوجونه کم شي خو زه یرېږم چه هسې نه دا جلسې په پښتنو باندې یو بل بوج شي نو زه دا تجویز ستاسو په خدمت کښې پېش کوم چه په کوم کلي کښې زمونږ جلسه وي په هغه کښې به خلک نه چای څکي او نه دودۍ خوري او نه به څوک پاتې کېږي او نه به څوک شپه کوي . خلک به خپلو کلو ته ځي او که څوک خپلو کلو ته رسېدی نه شي نو په یو کلي به هم ډېر کسان نه ودرځي او که هغه کلي کښې چه د دوی شپه شي نو په یو خدايي خدمتګار به هم نه ډېره کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچه په هغه کلي کښي څومره خدايي خدمتګاروي هغوي به وروله خپله خپله دوه دوه ی

راوړي دوی به يې په شريکه خوري اوڅوک به زياتي تکليف نه کوي، اوکه دچاپوره خدمت

وي نوچه د دوو پيالو نه زياته چای ونه څکي دا تجويز په اتفاق سره پاس شو اوجلسه

ختمه شوه . دمرغوزمشران مالدار غله، هغوی ماته د دوه دی ذکروکړو ما ورته ووی

چه دا تکليف دی، دمرغز دپربنه خلک دي که خانان دي که غريبانان دي که کسګر

دی هغوی کښي دپر اتفاق اوجذبه ده. هغوی راته ووې چه موتږ ته خوهيڅ تکليف

نشته . زموږ دټول کلي خلکو دجلسي دخلکو دپاره چاغوړي، چاچرګ اوچا اوړه

راوړي دي ، ماورته ووې چه ستاسوخو اتفاق دی اوتکليف درته نشته خوبوکلي کښي

چه هلته ستاسو په شان اتفاق نشته که موږ هلته جلسه وکړو بيا به هغوی ته څومره

تکليف وي؟ اوتاسو که اوس دا دوه دی وکړه دابه رسم شی. پښتانه خو داسی قوم

دی که يو کلي څه وکړي نوبل کلی دهغوی دسيالی نه ضرور کوي ، دوی زما هغه خبره

ومنله. مازيګري چه جلسه ختمه شوه په مرغز کښي زموږ ماما ګان وو . زموږ نيا دد

کلي وه . هغوی راته ووې چه موږ خو تاله دوه دی پخه کړې ده اوموږ سره به شپه کوې

ماورته ووې چه تاسو په جلسه کښي نه وی څه؟ په جلسه کښي خو داتجويزپاس شو چه جلسی په کوم کلي کښي به هيلا

نه شپه کوی اونه به دوه دی خوری اوداخو دپر بدکاری چه سړی وايي يوڅه اوکوی بل څه . هغوی په

خوار ورضا کړل اوزه بام خيلو ته لاړم اودغلته می باچاصاحب سره شپه کړه چه هغه زمانه وعلاقه خيستی

چه دي علاقی له راشی نوشپه به ماسره کوي .

اتمانزو کښي لويه جلسه اومشاعره :

موږ خوچه تراوسه پوري کومي جلسی کولی نودضلع اوتحصيل په سطح وي نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده وکړه چه اوس به موږ د ټولې صوبې په سطح باندې یوه لویه جلسه وکړو ځکه ما چه کتل د خدایي خدمتګارو دې تحریک په پښتنو کښې یوه نوې جذبه پیدا کړې وه . نو د دې د پاره ما دا مناسب وګڼل چه اول باید د جلسې انتظام وکړو . د سرحد ټولو پښتنو له مو د شرکت دعوت ورکړو او دا جلسه مو په شلم او یوویشتم اپریل ١٩٣٠ ع په اتمانزو کښې مقرر کړه او د یوې مشاعرې بندوبست مو هم وکړو او د دې مشاعرې طرح دا وه :

«جنګ د آزادۍ له هیښه ځلمي وتلي دي.»

چه د جلسې اعلان وشو نو زموږ د جلسې د اعلان سره حکومت ډیر په فکر او تشویش کښې پریوتو او د اتمانزو په خانانو یې حکمونه جاري شو، حکومت غوښتل چه دا جلسه بخه جیل بنده شي چه موږ په دې بد نام نه شو او د کلي خانان او خلک د دې خه مخالفت وکړي. او موږ له ټها نه په لاس راشي. لیکن حکومت په دې مکر او فریب کښې کامیاب نه شو ځکه چه زموږ د کلي خانان خو په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک شوي وو صرف برني محمد عمر خان زموږ په خدایي خدمتګارۍ کښې شریک نه و نوره کورنۍ یې ټول خدایي خدمتګار وو . حکومت په بعضې سپینږیرو بلونه هم خلکو ته وران کړل خو په دې کښې کامیاب نه شو او په زرګونو نر او ښځې په جلسه کښې شریک شول جلسه ډیره کامیابه وشوه او په خاص د خدایي خدمتګارو په جلوس او سلامي په خلکو ډیر اثر وکړو . د پېرنګي خو د مخکښې نه اراده نه وه چه موږ دې کار ته پریږدي خو د خدای فضل و چه د دې درې نیمې میاشتې موږ کار وکړو . موږ چه د کانګرس د جلسې نه راغلو نو په جنوري ١٩٣٠ ع کښې مو کار شروع کړو او په اپریل کښې پېرنګیانو ګرفتار کړم . دوهمه ورځ وشوه چه زموږ اواز د پښتنو غوږ ته ورسید او په ٢٢ اپریل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایله د جلسي میلمانه رخصت شول د بر تهکال ارباب جمعه خان چه ته رخت رخصتیدو نو، چونکه دی زما ډیر مهربان و ماورته ووې چه ستا خوډیر زامن دي دخدای فضل دی نو دا یو ارباب عبد الغفور یکښي ماله دخدای خدمتګار ئی دیاره راکړه نو ده وې چه ما په نامه دخدای درپبنلی دی او دې جلسي له د پېښور نه علی ګل خان . لعل باچا او د کانګرس نور ډیر کارکنان راغلی وو چه دوی د جلسي نه رخصتیدل نو ما ترې ووېل چه مونږ سباله سول نافرمانی کوو او په پیو کښي به ما لګه جوړوو ته هم د غلته زمونږ تماشي له راشه کوره مونږ خو خدای خدمتګار نه یو تا سو سره به دی جلسه کښي شریک شوي یو که ته کانګرس کښي نه یي نو تماشي له خو راشه !

فرنګي د هغو دسا او د عوامو په کورکښي د جنګول سندیاخته وګوی په مالګه [illegible]
ټیکسونه او لګولي شو د هندوستان عوامو د ټیکسونو ظالمانه کردار لګول [illegible]
د عوامو د اظطرابه وه چه هر څوک به د [illegible] لبن [illegible] [illegible]
[illegible] - هوا ۱ ودو ۲ اوبه ۳ په د اشیاء دیکس لګول هیڅ څه [illegible]
سمندر په کناره به عوام د اوبو نه مالګه جوړول بیو هغه حکومت پابند مقرر کړه
[illegible] ټیکس د ادا شلو نه بغیر به مالګه څوک هم نشي خرید کولې [illegible]
بغیر ټیکس د ادا شلو نه [illegible] شوه د انګریز حکومت کړه
[illegible] سیاسي او اقتصادي جنګ جوړ وو - او عوام دا جنګ فتح کړلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګجرات جېل او کانګرس سره تړون

زما ګرفتاري ۱۹۳۰ع ګجرات جېل، د قصه خاني واقعه، د پېرنګي جبر
اونښاد د اوپښتانه (اتمانزو، پړانګ، کوجړه ګړهي، تنګي، شبر-
ګړه، لوندخوړ، مېنئ، رستم، کوهاټ، بنول، آزاد-
قبايل، حبيب نور، د اپريدو حمله
د اېپي فقير صاحب)
کانګرس او مونږ، د پټيل کميټي رپورټ
د ګجرات جېل ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرفتاري سنه ۱۹۳۰ ع:

نه په ۲۲ - اپريل د دوی د دعوت په سلسله کښې په لاري کښې پيښور ته روان شوم او چه د ناقې تانې ته ورسيدم نو پوليس والا ولاړ و ولاري يې و دروله او ما ته يې و وې چه مونږ ته ستا د گرفتارئ حکم دی، ما ورته و وې چه زما هيڅ عذر نشته خو ما ته زما د گرفتاري وارنټ وښيئ. دوی سره وارنټ نه و خلاصئ والا ته يې و وې چه لاری مه روانوه و دريږه! لاری والا غريب لاری و دروله وه چه په دې کښې د چارسدې نه پوليس والا په لارئ کښې راغلل او ما ته يې د گرفتارئ وارنټ وښودلو او زه يې گرفتار کړم او واپس يې چارسدې له راوستم او د چارسدې د حوالات قبلې ته د زنانه وو په حوالات کښې خانه بند کړم، زمونږ د دې جلسې خرڅ ماکړې و او انتظام تول زمونږ حاجي صاحب شهنواز خان کړې او دې به انتظام يې کړې و. جلسه کښې به يې د خاموش او از کولو صرف په دې او از سره د غريب هم مونږ سره گرفتار شو. چه زه يې د زنانه وو حوالات ته د ننه کړم نو ميا احمد شاه يکښې ناست و بيا يې حاجي شهنواز خان او سرفراز خان او عبدالاکبر خان هم راوستل او حوالات ته يې را د ننه کړل. زمونږ د گرفتارئ خبر په لږ ساعت کښې به تول علاقه کښې خور شو او په زرگونو خلک هلته راجمع شول او راجمع کېدل چه د خدای فضل و، ډاکټر خان صاحب چه زما مشر د رور و راورسيد، داتول خلک خو خدايي خدمتګار نه وو، د دی خلکو اراده وه چه قلی خان چه د غه وخت د چارسدې اسسټنټ کمشنر و وو ژني، خو چه ډاکټر صاحب د دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر شو نو خلکو ته یې وویل چه ای ورونو زمونږ دا تحریک خو د عدم تشدد
تحریک دی نو مونږ خو خدای سره وعده کړې ده چه تشدد به نه کوو او ډیر کوشش
یې وکړو چه دا کار دونه شي او خلکو له یې ترغیب ورکړو چه خلک خپلو خپلو کلو ته لاړ
شي خو خلک ناست وو او که چیرې ډاکټر صاحب نه وای نو لویه خونریزي به شوې
وه چه حکومت بوره شو چه دا خلک نه خوریږي، نو دلته هم کافي پولیس وو خو د مردان
نه یې د فوج رساله راوغوښته او زمونږ د حوالات خولې له یې راوستل او لاړې
یې مونږ ته د حوالات په خوله کښې و درولو، ډیر پولیس او د رسالې ترې چاپیره وو
مونږ یې دې لارۍ کښې کښېنولو او د لارۍ نه څه رساله وړاندې او څه وروستو مردان
ته روان شو، بې زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو او مونږ په اشارت پوهول چه تشدد
به نه کوئ. چه څه وخت سره ډیر وته ورسیدو و د شیخو د ټیپې زرګونه خدائي خدمتګار
د فتح محمد جرنیل په حکم په سړک ولاړ وو سړک یې بند کړې و ما د لارۍ نه دوی
ته وویې چه تشدد مه کوئ او چه په مونږ خفه یئ نو وکړئ او خدائي خدمتګارۍ له
ترقي ورکړئ هوی لاره پرېښوده او مونږ مردان ته ورسیدو و شپه مو د مردان
په جیل خانه کښې وکړه وختې سحرلې د مردان نه روان کړو. د مردان خلک چه زمونږ
د نیوونه خبر شوي وو نو چه مونږ د جیلخانې نه راووتو بهر په سړکونو ډیر خلک
ولاړ وو بیا یې مونږ د رسالپور چاونۍ ته بوتلو او حوالات کښې بند کړو. د نوښار
هندوان او مسلمانان چه څوک خبر شول هغه ټول زمونږ د لیدو د پاره رسالپور ته
راغلل او سرکار خپله زمونږ د ګرفتارۍ پراپیګنډه په لویه پیمانه وکړه. لږ ساعت پس
علي خان زمونږ د چارسدې اسسټنټ کمشنر سره د خپلې علي دلته راورسید

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مقدمه ورته پیش شوه . مقدمه دڅه وخو مقدمه هم د سرکار وه او فیصله هم سرکار کوله ما ته معلومه وه چه مونږ قید وي ما ته خولي د ضمانت ونه وي څو زما ملګرو ته یې ډیر ووي چه با چا خان پرېږدی او تا سو ضمانتونه ورکړئ او خپل کورته ځئ هغوی ورته ویل چه اخر ضمانت دڅه ورکړو مونږ څه جرم کړی دی . مونږ ټولو د ضمانت نه انکار وکړه ، نو ټول یې په دفعه چالیس (څلویښتمه ماده) کښې دری دری کاله سخت قید کړو . ماښکري یې مونږ د دې ځای نه روان کړه چونکه خلک زمونږ نه خبر شوی وو . د نوښار په ټیسن ډیر خلک جمع شوي وو . نو حکومت مونږ د ریل د سورلی دپاره د نوښار نه د جانګیری ټیسن له بوتلو ریل زمونږ په انتظار کښې ولاړ ، مونږ یې پکښې کښېنولو او ریل روان شو .

ګجرات جیل :

سحر وختي ګجرات ته ورسیدو مونږ یې د ریل نه کوز کړو او ګجرات جیلخانې له یې بوتلو او ور دننه یې کړو ، سحر وختي وه چه د جیلخانې دفتر ته ورسیدو دارو غه صاحب لا ویښ شوی نه و پیدې وجه مونږ ډیر ساعت د دفتر کښې د هغه په انتظار کښې ناست وو چه هغه راغی نو زمونږ چارج یې د پولیس نه واخیستو ، زمونږ ټو مونه یې په کتاب کښې ولیکل . مونږ چه څه وخت جیلخانې ته ورننوتو نو ښه دناوه تور (المر) ختلی و . زمونږ نه مخکښې یو څو سیاسی قیدیان ورو نه راغلي وو ، مونږ نه چه خبر شونو د جیلخانې د دروازې سره زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو ، مونږ ته راتر غاړه شو بارک له یې بوتلو او زمونږ د پاره یې د چایو انتظام وکړه ، دا جیلخانه د سرحد ، پنجاب او ډهلی د هغو سیاسی قیدیانو د پاره وه چه څوک به اې او بی کلاس کښې وو . هره ورځ به لس

(c) ketabton.com: The Digital Library

انه سیاسی قیدیان راتلل تو له ورځ زمونږ په دی مشغولا تیره شوه، بله ورځ علی-
ګلخان، لعل باچا، لاله پیراخان سره د شپږ و، اتو رضا کارانو هم د پیښورنه د لته
دی جیل ته را بدل شول. زمونږ تعداد ورځ په ورځ زیاتیدو غه وخت چه زمونږ تعداد
زیات شو نو زمونږ سیاسی ورونو دا تجویز پیش کړو چه اوس زمونږ د پاره یو کمیتی
جوړول په کار دی چه زمونږ د حقوقو حفاظت کوي او د ټولو په اتفاق یوه کمیتی جوړه
شوه، وروسته د صدارت سوال راغی چه صدر به څوک وي ټولو په اتفاق ووې چه ته
زمونږ صدارت قبول کړه، خو دا خیزونه زما دا ټبه انه خوښ نه دي او ما به د عهدونه
اکثر پرهیز کولو نو په دی موقع هم ما د خپل طرف نه معذوری ظاهره کړه او بل څوک یې
مقرر کړو. سکرتری هم منتخب شو هره یوه خبره به زمونږ له طرفه ده وړاندی کوله زمونږ
کار په دی اندی سنه شو یوه ورځ زمونږ جیلخانی ته د پنجاب د جیلخانو جرنیل
او زمونږ سپرنټنډنټ راغلل، د ټولو نه په سر کښی زما چکی روه نو د ټولو نه اول یې
زما نه شروع وکړه زه د ننه په کلی ناست وم دوی راغلل زما د چکی ورکښی و در یدل
دوی د ننه راغلل او زه ورله جنګلی ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقی قیدیان به جنګلی
له ورتلل زه خو سیاسی قیدی وم زما چکی په سر کښی وه او د مولانا ظفرعلی خان
اخر کښی وه چه د هغه چکی ته ورسیدل نو هغه ورته ووې چه زه د سیاسی قیدیانو متعلق
تاسره خبری کول غواړم لیکن هغه په ترشی سره دا جواب ورکړو چه د پنجاب په جیلخانو
کښی شل زره قیدیان دي، زه د هغوی په غم کښی یم ما سره د یو څو کسانو سیاسی
قیدیانو د پاره وخت نشته چه تا سره پری خبری وکړم. دا خبره چه سیاسی قیدیانو
ته ورسیده نو چه څه وخت دی د هغوی لید وله ورغی نو څوک ناست وو، څوک اوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو چاورته پښې وغزولې چه ده د حالت وليدو نو معاينه يې پرېښوده او د دفتر ته لاړو او په ډېر قهر او غصه د دفتره رخصت شو.

د قصه خاني واقعه:

دلته مانه د پېښور ملګرو وويل چه په ۲۳-اپريل ۱۹۳۰ چه ترې نيولى تو په د غه شپه د پېښور بنا د کښې مونږ تول هم ګرفتار کړو. الله بخش برقي صاحب چه د کانګرس کميټي سکرټرې و په دغه شپه دى په دفتر کښې و پوليس ده پسې کور ته تللي و، دى کور نه و نو د شپې د ګرفتارۍ نه پاتې شو سحر پوليس دى هم دفتر کښې ونيولو چه دى څه وخت ګرفتار شو او خلک خبر شو، نو ډېر خلک راغونډ شول، دى يې د پوليسو موټر کښې کښېنول غوښتل خو خلکو نه پرېښودو، نو پوليس پياده کابلي تانې ته روان کړو او د خلکو جلوس ورپسې شو چه تانې ته رسېدل نو ډېر مخلوق راجمع شوى وو چه دى يې تانې ته ننه کړو، نو دروازه يې بند کړه او خلکو ته يې وويل چه خواره شئ خو خلک نه خورېدل کشمکش زيات شو نو فوج يې راوغوښتو، دا فوج هندوستاني و او ګړ واليان وو هغوى ته يې حکم ورکړ چه په دې خلکو ګولى وچلوئ خو هغوى انکار وکړو خلکه چه هغوى وويل چه دا خو د تش لاس خلک دي نه جنګ کوي نه فساد نو مونږ پرې ګولۍ ولې وچلوو؟ هغه يې ليرې کړل او ګوره فوج يې راوغوښتو هغوى د راتلو سره په خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک مړه او زخميان شول.

ګجرات جيل کښې:

بله ورځ مونږ تول د سرحد سياسي قيد يان يو ځاى ناست وو چه خبر راغى چه د بنو نه د سياسي قيد يانو چالان را روان دى، مونږ وې چه ځوک به وي خو خبر شو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفترته راورسېدل، مونږ په منډو ورغلو یو سردار رام سنګه و او بل حکیم عبدالرحیم صاحب او دریم سیوک رام و او څه وخت یې چه هغوی جیلخانی ته را دننه کړل نو مونږ ورته غاړه وتو، د ملک ټول حال یې راته ووې او ویې ویل چه باوجود د ډیر سخت ظلم او جبر کار په ښه شان سره روان دی. د دې په اوریدو زه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه ماسره دخپل ځان هیڅ فکر نه و ماسره به د پښتنو د تحریک فکر و چه دا حکومت د باو کړې نه وي. مونږ له به هم د ملک نه خطونه راتلل چه تحریک ښه په زور کښی دی او د خدایی خدمتګارو تعداد د سوونو نه زرګونو ته ورسیدلو او څومره چه حکومت د دې تحریک د دباو کولو کوششونه کوی هغومره دا تحریک خوریږي.

د لاهور د محمود علی قصوری صاحب پلار مولانا عبدالقادر صاحب هم د ګجرات جیل ته راغی، د ده ځای نه وو، نو ما خپل ملګری سرفراز خان خپلی چکی ته راوستو او د هغه چکی می مولانا قصوری صاحب ته ورکړه. دغه شان د جمعیة العلماء هند مولانا کفایت الله صاحب او ناظم مولانا احمد سعید صاحب هم دی جیلخانه کښی وو، دوی به زه کله کله میلمه کولم. ناظم صاحب ډیره خوندناکه پیتی او حلوا پخوله.

مونږ په دې جیلخانه کښی دوه قسمه قیدیان وو یو اې کلاس او بل بی کلاس مونږ د خوراک وغیره ټول حقوق یو شان وو خو یو دا فرق وچه د اې کلاس قیدیانو ته به بهر خملاستو اجازت و او ورته به یې ورته نه بندولو او بی کلاس به دننه خملاستل او ورته به یې وریږی بندولو او بل فرق دا و چه اې کلاس به د ځان د پاره د بهرنه خوراک، څښناک څیز راغوښتی شو او بی کلاس نه شو راغوښتی. دلته صرف زه او اغا علی باچا، میا احمد شاه او عبدالاکبر خان به اې کلاس کښی وو، باقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورتول بی کلاس کښې وو ، څوورځې پس یې اغالعل باچا اوعبدالاکبرخان د
اې کلاس نه بی کلاس ته کړل ، مونږ به بهرخلاستو اوزمونږ دانورملګری
دننه ځملاستل دېره ګرمي وه ، علي ګلخان ناجوړه و اوډګرمۍ نه به پرې چیچي راتلې
ماته دا خبره دېره بده ښکارېده چه مونږ دی بهریو او حاجي شهنواز خان ، سرفراز
خان ، عبدالاکبرخان ، رام سنګه ، حکیم عبدالرحیم او علي ګلخان دی دننه ځملی مونږ
داخبره خپلې کمیټۍ ته پیش کړه سپرنټنډنټ سره یې هم پرې خبری وکړې ، حکومت ته
ته موهم دېر درخواستونه لیږلی وو لیکن چا پرې غوږ نه ایښودو ه ، جرنیل د جېلخانو
هم راغلی و اوهغه زمونږ نه خفه تلی و هغه هم زمونږ د پاره څه نه کول او حکومت هم
دڅه کولو د پاره تیار نه و اخر چه مونږ مایوسه شو او به دی خبره پوه شو چه په منت
او درخواستونو څه کېدی نه شي نومونږ اراده وکړه چه قدم اخیستل به کار دی . زمونږ
سپرنټنډنټ راجا صاحب و او په ډېښتیا راجاؤ او ډېرشریف سړی ؤ مونږ ترې د
چه تا سوبیا داخپل شکایتونه ولیکئ او ماله یې راکړې چه زه یې جرنیل صاحب له ولیږم
دهغه خبری سره اتفاق وکړو ټولې خبری موبیا ولیکلی او هغه له مو ورکړې هغه هـ
پرې ډېر ښه رپوټ ولیکه لیکن ډېری ورځې تېرې شوی څه ځواب رانغی چه په انتظار ستړي شونو
مونږ فیصله وکړه چه اوس قدم اخیستل به کار دی لیکن زمونږ د پنجاب وروڼو څوک چه په اې کلاس کښې
هغوی به د دی مخالفت کولو او ویل به یې چه جېلخانه کښې ایجي ټېشن په کار نه دی ، دهغوی داخبره څو درسته وه ولې چه
ته دایجي ټېشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام وو تکلیف که و بی کلاس ته وګومی چه به د
ورو زیاتېده نو د علي ګلخان طبیعت به هم ورو ورو خرابېده او خولې به پرې هم راتلې اخر
فیصله مو وکړه چه مونږ پرې قدم اخلو او که څوک په خوشحالی سره زمونږ په دی ایجي ټېشن کښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکیږی نو هم ښه ده او که نه کیږی نو هم بي کور لي اباد . مونږ له د خپلو بی کلاس
ورونو د پاره ایجی ټیشن شروع کول په کار دی . مونږ ایجی ټیشن شروع کړه او فیصله
مو وکړه چه بیګا له به نه بندیږو او که جیلوالا مونږ په زور بند وی نو یو بل له به لاسونه
ورکوو . هر کله چه ماښام شو او د ودی مو وخوړه او د بندیدو وخت شو نو مونږ ټول
ګینتری ته راغوټل شو او په چمن کښی غونډه کښیناستو او لاسونه مو یو بل له ورکړل او
جیلوالو ته مو ووې چه مونږ په رضا نه بندیږو که په زور ده مو بند وی نو ستاسو
اختیار دی . اکثره اې کلاس والا مونږه سره په دی ایجی ټیشن کښی شریک
نه شول نو ر خو ېریږ ده چه زمونږ د خدائی خدمتګارو صلار صاحب او سکرټری
صاحب عبدالاکبرخان او میا احمد شاه هم را نه لیری لیری کړ جیل ال او ماته یي ووې
چه تا خو به مونږ ته وي چه جیلخانه کښی ایجی ټیشن و نه کړی او اوس دې پخپله
شروع وکړه ما ورته وې چه زه د دی برداشت نه شم کولی چه زه دی په ارام یم
او زما د کار د نور ملګری دې په تکلیف کښی وی په دی وجه مجبوره یم چه ایجی ټیشن
وکړم . جیلوال فوراً سپرنټنډنټ صاحب له اطلاع ورکړه هغه راغی او په دفتر کښی
کښیناستو خبری شروع شوې هغه ووی چه دی کښی زما څه قصور دی . زه خو
ستاسو د پاره هر څه ته تیار یم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایجی ټیشن کوئ ما ورته
ووی چه مونږ د اقل م ستا برخلاف اخیستی نه دی ، د حکومت برخلاف مو
اخیستی او تر به دی خفه کیږه مه اخر فیصله به دې وشوه چه تاسو نن بند شئ او
سباله به زه تار په ذریعه خبر راوغواړم مونږ ورته ووی چه ته زمونږ نه مه خفه
کیږه ، مونږ دا فیصله کړی ده چه پخپله خو ښه نه بندیږو ولیکن دا ده چه بندیدل وکښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

به خه جګړه او کشمکش نه کوو د جیلخانې سپاهیان دې مونږ وچټوی او بارک ته دې مونږ رسوي هغه هم په دې راضي شو چه سپاهیانو د بې کلاس قیدیان په ډنګه دولې بارک کښې قید کړل سباله وختی خبر راغی چه په زنانه احاطه کښې د ګډی بندکړي او د بهر ورور پیسی پوډی کوئ او ډننه د دوی خوښه ده چه که بهر څملي او که دننه. لنډه دا چه د بې کلاس دپاره هم مونږ هغه تول حقوق حاصل کړل کوم چه د اې کلاس دپاره مقرر وو.

د پیزنګی جبر او د پښتنو عزم:

دا خو د جیلخانې واقعات وو اوس د بهر د حال نه مو خبروم چه مونږ پې ونیولو نو فوجونه او رسالې اتمانزوله راغلې اول د خدایي خدمتګار و په دفترو دغلل کوره کالو په دفتر او ور ولګولو او په دفتر کښې چه څوم خدایي خدمتګار و هغه تول بې بنکته یو یو په پوخ سړک راوغورځول. زمازوی ولی چه هغه وخت دا دیارلسو خوارلسو کالو هلک و د خدایي خدمتګار و دفتر کښې و په ده باندې یو ګوره ډیر سنګین ګذار او کړه و خو بود پیسی افسر ورته لاس ونیو هغه ګذار پې په لاس واخیست او دی بې څه کړه بیا یې د مټ نه ونیو، په پوره بې بنکته د بالاخانی نه راوغورځولو نو چونه د کلی نه چا پېر شول، تول خدایي خدمتګار ې ګرفتار کړل او رسالې په په لار دو او کوڅو کښې ګرځیدې، په هر کور به ور ننوتل تو پکې او که بل څیز به پې خوښ شو هغه به پې یوړل چه تول خدایي خدمتګار ګرفتار شول، نو د پتې کمشنر ملړه سره دخلکو په مینځ کښې وو دربلوا او په اوچت او از یې ووی چه دسره جامو څوک شته؟ په دې هجوم کښې زمونږ د کلی خان محمد عباس خان هم ولاړ د خپلو نو کرانو ترڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواز وکړي چه راځئ د ده حجره د غلته نزدې وه. په منلو لاړل. په دیګ کښې یې سوځ
زنګ واچوو چیلې او د نوکرانو جامې یې سرې کړې او وایې غوښتې او اوبه تورې بهېدې
چه راغې او دو پټي کمشنر په مخکښې ودرېدو چه دا دي د سرو جامو خلک پټي کمشنر
خو دوی ګرفتار کړل خو دا داسې اواز و چه پښتنو کښې یې ننګ او غیرت پیدا کړو او پیرنګیانو
چه څومره کوشش وکړو نو سرې جامې یې ورکې نه کړې. شوې محمد عباس خان په خدایي
خدمتګارو کښې نه و او د انجمن نه یې هم استعفا ورکړې وه. مونږ نه خفه هم و خو د پښتنو ننګ
او ناموس یې اګیلو. انګریزانو زمونږ د کلي محاصره وکړه. د کلي خلک یې بهر ته نه پرېښودل
او د بهر خلک یې کلي ته نه پرېښودل. بنیادم خو به د فوجیانو په وینا بند شو. ولې څاروو ته
خو دا تکلیف پېښ شو چه هغوی میږو او شولګرو ته وتل. کورونو کښې د ننه د ګیاه څه انتظام
نه وو. کله چه به څاروی د کورونو نه را او وتل، پټو ته به تلل، نو کوډه کانو به په اسونو
زغلول چه کله به هغه څاروی په سینه خپته ورواچوله نو بیا به یې په ټوپکونو ویشتل
او په دې طریقه د ډېرو زمیندارو غریبانانو ډېر څاروی مړه شول. د ښکار بابا
غونډۍ سره یو لوی میدان و دا خلک یې هلته راجمع کړل وهل به یې، ټکول به یې
او ورته به یې ویل چه کوټې وټکوئ چه مونږ خدایي خدمتګار نه یو هغوی به ورته
ویل چه مونږ خدایي خدمتګار نه یو او حقیقت هم دغه وو دوی خدایي خدمتګار نه
وو خدایي خدمتګار خو ټول ګرفتار شوي وو خو کوټه ټکول پښتنو ته شرم ښکارېده
او کوټې یې نه ټکولې. دوی بابا ته ی به یې د ښکار بابا ډېرې ته کانې خیجول او
یو لوی غلې ډېرې جوړه ولو. کله چه یو لوی غلې جوړ شو او پیرنګي خلکو ته ووې چه
ستاسو هغه بچا خان مو په دې کښې ښخ کړه او په دې خلکو کښې یو سړی کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونګوله هغه پیرنګي ورته وې چه تا ته اجازه ده کور ته ځه ! هر کله چه کور ته لاړ
نو ښځې یې جامې وینځلې ده نه یې تپوس وکړه چه ته ځنګه راغلې ؟ هغه وې زه یې
را پرېښودم ځکه ورته وې چه نور نه راپرېږدي نو ته یې څنګه پرېښودې تا به کوم
ټکولی وی . دا کوته دې را دی خوا کړه د ده په کوته رنګ لګېدلی وُ دې سره
سوبادې په لاس کښې ونو ده ته یې ووې چه واخله بې غیرته په دې سوباد
جامې د ښځه زه میدان له ورځم سهار د پرګیه شو او پښیمانه شو او دده ښځې
په پښو پرېوتو چه ته مه ځه بیا ورځم چه دی راغی نو پیرنګي ورته وې چه ته خو
مې پرېښودی وې ته بیا ولې راغلې ده وی چه ښځه مې کور نه پرېږدي نو زه
اوس جبل ته هم تیار یم او مرګ ته هم تیار یم او نورو خلکو سره کښېناستو . دا مح
پنځلس ورځې وچلېده ، پیرنګیانو د ډېر ځه وکړل خو عامو خلکو هم ورته ګوتې د نه
ټکولې ځکه چه چا به کوته ونګوله نو کلي کښې د هغه ژوند د ډېر دشام و او خلکو ب
ورپورې خندل .

د پړانګ چارسدې محاصره یو ویشت ورځې چلېدلې وه ، د پړانګ
چارسدې په محاصره کښې د ډېر زیات فوج ووچا پېره به هم ولاړ وو او سواد
به په لارو کوڅو کښې هم ګرځېدل چه څوک به د کوره را ووتو نو د هلو به یې اذانونه
او د جمعې لمونځونه هم بند شول خدایي خدمتګار یې ونیول او قید یې کړل او عام خلک
به یې په تودو ټټکو بربنډ څملول او د کورونو تالاشي کېدې خو د قام اتفاق د چا
چه غلې وې هغه یې په غر بیابانو وویشلې او د میرې خلک به سحر وختي راغلل
د دوی د میرې فصلونه به یې کود کړل ، خاوره کړل ، او به کړل . بیا به شپې له کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ول او د ښولګوي خلکو به ورله، د ښولګوي فصلونه سنبالول. دا محاصره هم ناکامه چېته شوه. دا محاصرې، وهل، ټکول خو سخت و، خو ددې یوه فایده دا وشوه چه کوم کلي چه انګریزانو محاصره کړل او وي سوزول، دا په جوښیلي سخت پراته نو چه عامو خلکو به دا تشدد او ظلم لیده نو د خلکو په زړونو کښې به د انګریزانو ره نفرت او د خدایي خدمتګارو سره همدردي زیاتېده او په دې توګه زمونږ په حق ې ډېره غټه پراپیګنډه وشوه.

دغه شان په ۲۷ مې کوجړو کړهي کښې جلسه وه د مردان نه کپتان مرفي ره د پولیس راغی، دی یو ډېر ظالم پیرنګی و. بلکه چه د کوجړانو سره د مېښو څرولو اره کوم کوتک وي د ده سره به هم هغه شان کوتک وا و ډېر بې ترسه و. بې دریغه به خلک وهل. دا چه څنګه د خلکو په وهلو لاس پورې کړو او په پوره نیغ د خلکو مینځ ننوتو، نو هلته طالبان وو، هغوی حیران شو، په دې چه دا یو پیرنګی تش لاس وان دی او هیڅوک ورته څه نه وایي. خدایي خدمتګار خو چونکه د عدم تشدد پابند وو دغه طالبانو پیرنګي پسې ځېل تبرګي را واخستو او په هغې یې او وهلو، پیرنګي چه را پرېوتو وی بنځې چه ملګي ورسره وو، د جلسې خلکو ته یې او به ورکولې، هغې هغه ډک منګې پرنګي په سر ورا چولو او هغه مړ شو. چه د هغه د مرګ خبر مردان ته ورسېد نو ن (وه لا) چه د مردان اسسټنټ کمشنر و هغه فوج را وغوښتو خلک د دې نه خبر ول خو بیا هم خلکو جلسه جاري وساتله دغه وخت باران او سیلۍ راغلل او ددې وجه د فوج د رسېدو نه مخکښې جلسه خوره شوه کنې نو که فوج په جلسه ورغلی وای خومره خونریزي به پکښې شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سباله د دې پېرنګي بد اخيستلو د پاره په ۲۸ مې په تکړ فوجونو وغلل کلې يې
محاصره کړه او په خلکو يې د دېغه ګولۍ وچلولې مېشن ګنونه يې هم پکښې استعمال کړل
ډېر ماشومان، زلمي او ښځې، نر، پکښې شهيدان شول. بيا د ملک ملا الله خان خدا
خدمتګار حجره او کورې هم وسېزل او د سالار شمروز خان د پلار ملک امين ګل د پېره
يې هم وسېزله. د شير ګړه او جالالا کلو خلک چه خبر شو نو د تکړ داسل اد د پاره سره د دوسلو
راغلل نو پېرنګيانو محاصره پورته کړه او مردان ته لاړل. د دې نه پس فوجونه لوند خوړ ته
لاړل او هلته د غلام محمّد خان خدايي خدمتګار حجره او کورې وسوزول او د کلي
په عامو خلکو يې ډېر ظلم زياتي وکړه. کوهاټ کښې هم د غه شان پېرنګيانو په خدايي
خدمتګارو او په عامو خلکو ګولۍ وچلولې او ډېر خلک پکښې شهيدان شول. دلته به
يې خدايي خدمتګار نيخواو بوته عود خول او غوتهي به يې ورکولې. د بنو په سپين تنګي
هاتي خېلو کښې د خدايي خدمتګارو جلسه وه، قاضي فضل قادر د سټيج د پاسه ولاړ و
د قرآن شريف تلاوت يې کولو پېرنګي په تمانچه وويشتو او شهيد يې کړو. خلکو ته يې وويل
چه جلسه خوره کړئ خو خلکو جلسه نه خوروله نو په ټوله جلسه يې ګولۍ وچلولې. ډېر خدايي
خدمتګار پکښې زخميان او شهيدان شول او څه يې ګرفتار کړل. د مينې تحصيل صوابي
مولانا صاحب په کور پوليس ورغلو او د هغه کورلې وسوا او د هغه په کتب خانه يې اور ولګولو
چه هغې کښې ډېر مذهبي کتابونه او قرآن شريفونه د حديث او فقهي کتابونه وو هغه وسوزېدل
د رستم مولانا عبدالحي صاحب په کور ورغلل کتابونه او سامان يې ورته ګډوډ کړو او
هغه يې ګرفتار کړو. د [illegible] ورځو کښې زمونږ په ټوله صوبه کښې داسې کلې نه وو چه هغه کښې
خدايي خدمتګارو او د هغوی دفترو او هغه ته فوځ ورنه رغلو. هلته د خدايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل متکارو د غتو د هغوی کورونه ، د هغوی مال ، حال او د هغوی سرې جامې بې
نه سوزول او په خلکو بې ظلمونه وته کړل !

دې ظلمونو پښتانه را ولړزول ، په زړګونو ظلمو د ملکنۍ نه ترډ پړه اسماعیل
انه پوری خپلی جامې سرې کړې ! او د وطن دازادۍ په میدان کښې د سور نښان
لای و دربدل ، د خدایي خدمتکارۍ تحریک په ازادو قبایلو ، باجوړ ، مومند و
یدو ، ودکزو ، وزیرو ، مسودو او بیټنو کښې خور شو . د باجوړ او مومند و خلک د
ګلزو د حاجي صاحب په مشرۍ کښې په کړ په کښې د پره شول . د دی میاشتې جنګ
شتیه او ورځ په پوری بموته ور پلال . حبیب نور په تحصیل چارسده کښې په چهری
وهنه نیمې بجې په انګریزا سستنټ کمشنر تماچه و چلوله خو کارتوس غل شو ، پیرنګی
شو ، دی ګوفتار شو ، او سباله به پېښور کښې پامنسی شو ، قلي خان پولیټیکل ایجنټ
ونښتل چه خدایي خدمتکار مشران په دې کیس کښې را ولي ولی حبیب نور انکار وکړه
ي خان ته لي وویل چه زه پخپله اراده د ده په قتل پسې راغلی وم خو کامیاب نه شوم
و وګوری دا خلک خان ته مسلمانان هم وایي پښتانه هم وایي او د پیرنګي د پاره
نا روا او ذلیل نه ذلیل کار کولو ته تیار دی . زمونږ د خدایي خدمتکارو څه ګناه وه
ی د پاره موحق غوښتو . د پراپر یدی پښتانه را کوز شول . په پېښور منبار دې حمله
فوجونو سره وجنګیدل مکړی ګودام بي تالا کړو او ورلي پوری ولګولو . وزیرستان
حملې شروع شوی ، او د پر فوجونه لې خراب کړل ، دا جنګونه د پره موده جاری وو
ځل وو چه د مومندونه را واخله تراپریدو او وزیرو مسودو پوری تول قبایلی
د خپلو رونړو په امداد کښې را پاڅیدل او تر هغې بي د صلح کولو نه انکار وکړو

باچا خان مرحوم د ملک او قوم د آزادۍ دپاره په خپلو ګټو او خوږ
زړوبه او لبنتون ... [illegible]
ان تورې لوټې قربانۍ ورکړلې څکه د برټش مکار او فریبی حکومت د
هندوستان او پښتونخوا نه تویښتل ۳۸۶ دا آزادي د قلم په کښ ...
ترڅو چه باچاخان او ګاندهي جي نه وې راپیلېښي . رانغلې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس او مونږ :

مونږ دګجرات په جیلخانه کښې وو چه زمونږ یو دوه ملګرې ، یو میان جعفر شاه
کاکاخیل ، بل میان عبدالله شاه د قاضي خیلو چارسده ی زمونږ ملاقات له راغلل
ملاقات خو بند وا او زما دي نورو ملګرو سره یې ملاقات وشو هغوی وویل چه حکومت
زمونږ د ټولې صوبې ناکه بندی کړې ده نه څوک د صوبې نه بهر تللی شي او نه څوک د بهر
صوبې ته راتلی شي او په خلکو یې ډیر زور او ظلم شروع کړې دی کوشش دا دی چه
زمونږ تحریک ختم کړي ، مونږ په اباسین راپورې د توڅکه چه کودرونه تول س
نیولي دي او تاسو له راغلو چه مونږ څه وکړو په مونږ داسې ناروا ظلمونه کیږي
دنیا کښې په چا نه دي شوي خو دنیا زمونږ د حال نه خبره نه شوه . زمونږ د ملګ
ملاقات وشو نو راغلل ما ته یې د ټول حال ووې . مونږ خو په خلافت کښې وو
په صوبه کښې مسلم لیګ نه و مونږ خو د پنجاب سره په خلافت کښې باتې شوي وو او د
د خلافت ډیر ورونه په مسلم لیګ کښې هم وو ، مونږ دوی ته دا پیغام ورکړو چه تا
هندوستان کښې د مسلم لیګ مشرانو له ورشئ او ورته ووایئ چه انګریزانو په مونږ
ناروا ظلمونه شروع کړي دي او زمونږ صوبه یې بالکل محاصره کړې ده . تاسو زمونږ
ورونه یئ ، مونږ سره صرف دومره امداد وکړئ چه دنیا زمونږ د حال نه خبر شي
زمونږ تحریک خدائی خدمتګار خو اصلاحي تحریک دی . مونږ ورته دا هم ووې
ته لاړ شئ ، دهلي ته لاړ شئ . شملې ته لاړ شئ ، په مسلمانانو وګرځئ او د خپل حال نه
کړئ . دوی لاړل او څه موده پس چه راغلل او مونږ یې خبر کړو چه مونږ د مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولولیدلړانو وکړځېدلو هغوی خوزمونږ ملت ته تیار نه دي او تیار ځکه نه دي
چه هغه خو یو جماعت دی چه پیرنګیانو د هندو د مقابلې د پاره جوړ کړی دی او
زمونږ جنګ خو پیرنګي سره دی نو هغوی به زمونږ څنګه ملتړ وکړي، نو مونږ ورته
دوی چه بیالاړشی، هندوستان کښې نورو جماعتونو سره وویني او خپل حال ورته
ووایي، دوی لاړل او چه څه موده پس راغلل نو مونږ ته یې ووې چه مونږ خو ډیر
وګرځېدلو، خو لغیر د کانګرس نه زمونږ سره امداد ته چا غاړه کښېنښوده، د کا-
نګرس لیډرانو مونږ نه تپوس وکړو چه ستاسو پیرنګي سره جنګ په څه دی؟
مونږ ورته ووې چه د ملک په ازادۍ وې د جنګ طریقه مو څه ده؟ مونږ وې عدم
تشدد، دوی ووی چه د غه جد وجهد او اصول خو زمونږ هم دی. تاسو هم غلامان
یئ مونږ هم غلامان یو، ستاسو هم انګریز دښمن دی، زمونږ هم دی. تاسو هم
ازادی غواړئ، مونږ هم. که تاسو مونږ سره ملګري کیږئ نو مونږ ستاسو ملاتړ
ته تیار یو، نو د دوی د دې بیان نه پس مونږ دوی ته ووې چه واپس خپلې علاقې
ته لاړشئ او خپلې د صوبې جرګې سره دا خبره وکړئ هغوی چه څه فیصله وکړه نو
مونږ ته منظوره ده، دوی لاړل او د صوبې جرګې دا خبره منظوره کړه چه کانګرس
سره ملګري کیږو. مونږ خونت په دریاب کښې لاهو یو او غرقیږو، څوک چه لاس
راکوی ورکوو یې - د دې نه پس جرګې د کانګرس سره خپل تړون وکړو او د کانګرس
کمیټۍ سمدستي په مرکزي اسمبلي کښې سپیکر ودتل بهایي پټیل دیو وفد په مشرۍ
صوبه سرحد ته د تحقیقاتو د پاره راولیږه خو پیرنګیانو په اټک بند کړو نو هغوی پینډۍ
کښې کښېناستل او تحقیقات یې شروع کړل، زمونږ د پنجاب مسلمانانو د نه زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ګیله کوي چه دوی کانګرس سره شو او کانګرس د هندوانو جماعت دی اول خو زه داخبره کوم چه کانګرس د هندوانو جماعت نه دی دا د ټول هندوستان د ټولو خلکو شریک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دې کانګرس کښې و. او بله دا چه مونږ کانګرس سره ځکه شو که چیرې دوی زمونږ امداد کړی وای نو مونږ کانګرس څه کوو؟ حقیقت دا دی چه مونږ خو دوی کانګرس سره ملګری کړي یو مونږ پښتانه خو سیلاب په مخه کړي وو. دوی له ورغلو چه تاسو زمونږ مسلمانان ورونه یئ لاس راکړئ دوی لاس رانه کړه کانګرس وې زه د رکوم مونږ له یې لاس راکړو زه د دنیا ټولو مسلمانانو ته وایم چه اوس تاسو انصاف وکړئ چه دوی کرم دې که مونږ؟

څه وروځې پس حاجي عبدالغفار خان، عبیدالله خان او سلطان خان زمونږ ملاقات له راغلل او د ملک ټول حالات یې راته بیان کړل او راته یې ووېل چه پښتنو کښې داسي یوه جذبه راوېښه شوې ده چه بیان یې د رته کولی نه شو، څو مره سختی چه پېرنګیان کوی هغه هو مره خلکو کښې جوش او همت زیاتېږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدای تحریک دی او خدای ورله د غیبو نه امداد ورکوي. د دې په اورېدو مونږ ډېر خوشحاله شو او ملاقات ختم شو. د ختمېدو نه پس مې عبیدالله خان ته د پښتنو په نامه یو پیغام ورکړه چه: «د ای پښتنو ورونو! چه ونه ېرېږئ او مایوسه نه شئ، دا د خدای طرف نه په مونږ یو ازمایش او امتحان دی، بیدار شئ او د خدای د مخلوق خدمت ته ملا وتړئ.» هر کله چه دا پیغام په اخبار اتو کښې شایع شو نو په خلکو ډېر ښه اثر وشو او حکومت د جېل سپرنټنډنټ ته حکم ولېږه چه دده ملاقات بند کړه چه دا سره د بهر سړي اینده د پاره ونه وینی. مونږ سره په جېلخانه کښې د پنجاب او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی لوی لیډران وو. دهغوی لیډ ولې به خلک د اتلل او زمونږ حالات به یې اخبارو ته
کښې شایع کول مونږ سره به دی کارکښې چه څومره امداد دی لیډرانو کړې دی زه
به ټول عمر دهغوی مشکور یم. دوی په جیلخانه کښې دننه او بهر زمونږ هر قسم
امداد ته تیار وو. ددوی پخپلو کښې څه ناڅه اختلافات وو خو مونږ سره د ټولو د پېر ښه
تعلقات وو. دلته سیاسی قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سیکهان وو
لکه دسکه د خپلو ورونو زمونږ خدمت او امداد ته تیار وو او هندوان خو زمونږ امداد
او خدمت ته دمسلمانانو نه هم زیات تیار وو. دلته زمونږ یو پښتون جمعدار وچه دننه
د جیلخانې ټول اختیار دهغه وُ، هغه د پېر ښه سړی و مونږ سره یې د پېره همدردی
وه، زمونږ هر کار چه هغې کښې به خطره هم وه خو دی به ورته تیار وو ما به د پېر منع
کولو چه ته خو سرکاری نوکر یې داسې کار مه کوه چه سباله درته نقصان ورسیږي.

پټیل کمیټۍ رپورټ:

پټیل کمیټۍ خپل کار پوره کړو او خپل رپورټ یې شایع کړو، د شایع کیدو سره
هغه حکومت ضبط کړو لیکن دا رپورټ څه ناڅه کانګرس یورپ او امریکې ته ورسولو
دی شایع کیدو سره حکومت خپله غلطی محسوسه کړه او مونږ یې جیلخانې له یو وفد را
لیږلو او مونږ ته یې ووی چه تاسو مونږ سره جوړه وکړئ د ۱۹۱۹ع کال دریفارمز اوس
را ددکوو او دمخکښې د پاره تاسو سره داوعده کوو چه څه هندوستان له ورکوو
هغه نه به زیات تاسو له ورکړو کانګرس پرېږدئ، مونږ سره جوړه وکړئ. مونږ دا غلو
د جیلخانې ټول سیاسی قیدیان ورونه مو راغونډ کړل او دوی سره مو په دې مسئلې
ی مشوره وکړه. دبعضې خلکو دا خیال وچه مونږ له ډپلومیسی په کار ده. ما ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه د پلومیسی خومنافقت دی اوزه خومنافق نه یم، او مونږ د حکومت دا
خبره منظوره نه کړه . په جېلخانه کښې څه ورځې پسې میا احسان الله سره داخیال پیدا
شو چه مونږ ه حکومت بالکل بې ګناه قید کړي یو او په مونږ هیڅ قسم قانوني ثبوت
نشته نو په دي وجه مونږ له نګرانی کول په کار دی . دی ته ېې عبدالاکبرخان،
سرفرازخان او حاجي شهنوازخان هم تیار کړي وو، میاصاحب دی ته فکرنه کولو
چه دا خو سرحد ی قانون دی، دی کښې دوه خبرې دي چه جېلخانی ته ځې او
که په ضمانت کورته ځې! نو ده ماته د نګرانی خبره وکړه ما ورسره په دی کښې اتفاق
ونه کړو ځکه چه دا کار زمونږ د اصولونه خلاف وخودا مې ورته ووې چه که چېری
تاسو نګرانی کول غواړۍ نو وکړۍ خو زه یې نه کوم نو میاصاحب ووی چه ته یې ولی
نه کوې نو ما ورته ووې چه دا زمونږ اصول نه دي نو راته یې ووې چه ته یې ولی نه
نه کښې او په دی را سره بحث شروع کړو ماورته ووې چه ته خو لږ بهر دنیا ته ګوره
چه زمونږ په دې قوم څومره لوی او تشدد د ټېر ګنیا نو وکړ و اوزه دلته په مزه په
جېلخانه کښې ناست یم، خودم، څکم، نوزه صرف دا قید نه شم تېرولی؛ زما د
هری خبری اوکمزوری اثر زما په قوم پریوزي او زما یو تې کمزوری هم قوم ته ډېر
نقصان رسوي په دې وجه زه معذور او مجبوریم بلکه دا چه زمونږ دا تحریک د
عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی. زما دې خبرو په هغوی هم اثر وشو او
د نګرانی خیال یې پریښود.

د ګجرات جیل ملګری:

په جېلخانه کښې زمونږ شپې ورځې ډېری ښې تېریدې ولی چه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مذاق خلک وو، لوی لوی عالمان وو او لوی لوی سیاستدانان وو، او بله
اچه د هر مذاق کتابونه هم وو، ما خو خپل ټول وخت تقسیم کړی و، د خپل خوت
یه حصه می د مذهبی کتابونو مطالعی او درس له ورکړی وه او د لویو لویو خلکو
رخ می تبادله خیالات کول. ما خپل ټول ژوند کښی د کتابونو دومره مطالعه
وه کړی لکه چه د لته می یو کال کښی وکړه. بله مفیده خبره د لته دا وه چه مونږ
د ویمه، د دیمه ورځ ټول غونډ بدو او په مختلفو مضمونو به بحثونه او تقریرونه
ل او کله نا کله به د بعضی ورونو په بعضو خاصو مضمونو باندې زمونږ د پوهولو
وه عالمانه تقریرونه کېدل او د اکثر انصاری صاحب خو د ملکی او انتظامی
لوماتو حاصلولو د پاره زمونږ ه یو پارلیمنټ قایم کړی و چه په هغی کښی به وقتاً
قتاً اجلاسونه کېدل او زمونږ د پوهولو او تربیت د پاره د پارلیمنټ په طریقه
ملکی او قومی واقعاتو باندې تقریرونه کېدل. لنډه دا چه د ې قید ما ته
رخه وسنودل او مونږ د برخه زده کړل.
ما د لته د بېر کوشش وکړو چه د لته د قرآن او د گیتا درس شروع شی
چه په هندوستان کښی که مونږ مسلمانان یو او که هندوان یو او که سکهان
که عیسایان یو مونږ د یو بل د مذهب نه خبر نه یو او نه زمونږ د خبرولو چا
شش کړی دی بلکه په مونږ کښی خود غرضو خلکو مذهبی تعصب او نفرت پیدا
ی دی، مذهبونه چه د نیا ته خدای راليږلي دي دا ټول د خدای مذهبونه
ی دا د تعصب او نفرت د پاره نه دي بلکه د مینی او محبت د پاره دي. زه
ي کامیاب شوم او درس مو شروع کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنډت جګت رام چه د غدر پارټۍ کښې شل کاله قید شوی وو او د تو
او بونه یې دغو درځو کښې رابدل شوي و. ډېر قوم پرست او ښه عالم او ښه سړی و
د ګیتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله. ډېر خلک به دې درس
کښې شریکېدل او چه ددې تعلیم په حقیقت به پوه شول. نوجوانان به شول چ
خدای مونږ له څه تعلیم راکوي او دا مونږ په کومه لاره روان یو. او هغه
مذهب په نوم تعصب او نفرت چه پیدا شوی و تر ډېره حده دهغې اصلاح
وشوه او دیوبل د مذهبي اصولونه خبر شو، زما یو مهربان و دهغه نوم لاله
لعل و او یو لوی وکیل ؤ او ډېر ښه سړی و ماته به یې دانګرېزي کتابونه اورول
ماتري ډېره فایده واخیستله. بل رای زاده هنسراج وچه د جالندهر ز
ډېر مهربانه وچه کله به یې ملاقات راتلو نو مونږ ته به یې ډېرې غوړې زیرې
راوړلې او دهغې سره د مطالعې دپاره قسماقسم کتابونه یې هم راوړل. حاجي شه
خان به سحروختي مونږ له چای تیاره کړې وه. ددوی دغه یې هم خلاص ک
وو ډېر ښه منتظم سړی و او د هر قسم خبرونه به یې هم راله راوړل چه جیلخانې ک
چه به څه وشو یا به د چا ملاقاتي راغلي و نو دی به ترې خبر وو او د هر چا ملاقا
سره به یې اول ملاقات کړی ؤ جیلوالا ده د دې خبرې نه ډېر تنګ وو او د
به یې منع کولو خو دی یې د ډیوډۍ نه منع نه کړی شو دی ډېر خدمتي او ب
سړی و لیکن په یوه معمولي خبره ورسره احمد شاه میا جنګ وکړو. جنګ یې حا
صاحب سره وکړو او چای څکل یې مونږ سره پرېښودل. د میا صاحب طبیعت
سخت و او جیلخانه هم داسې یو ځای دی چه د سړي طبیعت پکښې تنګ دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معمولي خبرو باندې جګړې ته تيار شي . سرفراز او ما سره يې هم جنګ کړی و او په جېلخانه کښې مونږ ته د لوبو اجازت وو او په لوبو کښې به هم کله ناکله ميا صاحب جګړې کولې ما چه به خيل ځان ته کتل نو په ځان کښې به مې کمی او کمزوری ليدلې يو نقص راکښې د ډېرو خبرو او ډېر و بحثونو او بل د قهر يدلو وو ما به دا ډېر محسوسوله او دا فکر به مې کولو چه د دې نه به څنګه خلاص شم ما به کوشش کولو ليکن په مالي داسې قبضه کړې وه چه خلاصېدې ترې نه شوم د دې د اصلاح د پاره ما دا اراده وکړه چه په هفته کښې به يوه ورځ روژه نيسم خو روژه به مې يوازې د خوراک څکاک نه نه وي بلکه د خبرونه به هم روژه وي او څپلو کمزوريو باندې به غور او فکر کوم او د هغې د اصلاح کوشش به کوم نو د سحر لمونځ چه به مې وکړه نو د چپکې وو به مې بند کړه تر ماښامه پورې به چپکې کښې ناست وم ، ذکر به مې کولو او چه د ماښام اذان به وشو نو د چپکې نه به راووتم او د واړه روژې (د خوراک او خبرو) به مې ماتې کړې. د دې روژو ماته ډېره فايده رسولې وه او څه ناڅه زما د دې بد وعادتونو اصلاح هم وشوه .

څه موده پس په دې جېلخانه کښې زما په ملاکښې بيا هغه درد چه د پېرو غازي خان په جېلخانه کښې پيدا شوی و شروع شو . ډاکټر انصاري صاحب راکتم او يوه نسخه زما د پاره وليکله او د غوښې خوراک يې را باندې بند کړو د دې دارو او پرهېز په وجه زما ګذاره وشوه ليکن قصه داسې وشوه چه هغه پېر ګنګي مول سرحن چه زمونږ د جېل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغی نو هسې به ناست . هر څوک به ډاکټر انصاري صاحب له ورتلل . ولې چه هغه ډېر لوی او لايق ډاکټر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن هغه پیرنګی داخبره ډېره بده محسوسه کړه او د جیلخانو جرنیل ښتی ولیکل
او دهغه ځای یه داحکم راغی چه بغیر د جیلخانی د ډاکتر نه په نورو خلکو باندی علاج کول
بند شو، زما هم شامت راغی ما هم د خپلی بیماری قصه هغه سول سرجن ته بیان
کړه هغه راته ووې چه ته د انصاری صاحب نسخه نه شی استعمالولی ما ورته ووې ته
راله یوه نسخه راکړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغی زما څه فایده ونه شوه او مرض
می زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته می ووی چه ډاکتر انصاری صاحب
به ماله داسی دارو راکول، چه په هغی به زما فایده کېدله. هغه راله نسخه بله کړه
لیکن په هغی هم زما فایده ونه شوه، ما ورته بیا د ډاکتر انصاری صاحب نسخه یاده
کړه لیکن هغه راته ووې چه دغه نسخه ته استعمالولی نه شی نو هغه ته می ووې چه د
نن نه پس زه نور علاج نه کوم او نه ستا دارو خورم او نه د ډاکتر انصاری. هغه راته
ووی چه ستا د صحت ذمه وار به څوک وي؟ نو ما ورته وویل چه زه د خپل صحت
پخپله ذمه وار یم. د دی په اوریدو هغه ډېر په قهر شو او زما نه روان شو، دوه
میاشتی زه د کټ نه پاڅېدی نه شوم، کرځېدی نه شوم، او دس ماتی به هم راته کران وو
زما وزن شل پونډه کم شو، ځان می خدای ته وسپاره، نو ورو ورو به جوړېدلو شوم
او څه موده پس د کټ نه پاڅېدم او د ملا درد می ډېر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپرنټنډنټ وچه جیلخانه کښی زمونږ سکهانو ورونو
د اشوال او چت کړو چه مونږ جتکه خورو مونږ له دې د جتکې اجازت راکړی شی راجا
صاحب خو ډېر ښه سړی و د زړې زمانې مسلمان و هغه د سکهانو دی خبری
منلو ته تیار نه و، هغه سکهانو ته ووې چه دلته جتکه نه کېږي نو بهٔ دی وجه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسوله دجنتکي غوښته درکولی نه شو. هغوی ورته ووې چه مونږ له پخیل قیمت چرګ
راکوئ هغه به مونږ دلته جنګکه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو، په دې وجه
راجا صاحب تـټی هدایت وکړو چه داسی چل وکړه چه جنګکه هم بنده شی او حکومت
هم بد نام نه شی. سپږنتند نټ سید اغا لعل بادشاه دفترته وغوښتو او جنګکی
مخالفت دپاره یی تیار کړو او سکهانو ته یی ووې چه په دې خبره ستاسو خپل
سرحدی مسلمانان ملګری اعتراض کوی، نو په دی وجه مونږ تاسو ته اجازت درکولی
نشو. سکهانو دا خبره ماته پېش کړه اوما د سرحد ټول مسلمانان ورونه ددې
فیصلې دپاره راجمع کړل. دبحث په شروع کېدو سره سید اغا لعل پاچا او بعضی
مونږ نور و ملګرو دې خبری مخالفت وکړو، لیکن ما ورته ووې چه بیشکه جنګکه
مسلمان دپاره ښه نه ده لیکن دیو سکه دپاره خو ښه ده، بلکه دا چه دا جنګکه په هغوی
دری او که په مونږ حه یی هم خوري ؟ که چېری دا هغوی خوری نو زمونږ په دا څه ؟
مونږ ته کوم نقصان دی ؟ او په اغا لعل باچا می دا سوال وکړو که چېری یو مسلمان
بندی حلاله بندوی نو ته به خفه یې که خوشحاله ؟ وې وې چه خفه به یم. نو دغه شان
جنګکه بندولو به ځل هم خفه کېږی نو کم از کم مونږ خدای خدمتګار ورله ځل خفه کول
کار نه دي، مونږ بیا خپلو سکهانو ورونو ته ووېل چه دجنګکې په خوراک مونږ ته
څه اعتراض نشته. نو آغا صاحب ماسره اتفاق وکړو او دا فیصله وشوه چه زمونږ د
طرفه سکهانو ورونو ته اجازت دی ما ورته دا ووې چه حکومت اجازت نه درکوی
نو شه جوړوي اومونږ او سکهانو کښې نفاق پیدا کوي. هم هغه وشوه، بلکه ورځ
راغی چه حکومت په جېلخانه کښې دننه چاله دجنګکې اجازه نه ورکوی. چه ددی

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتی تیرې شوې نو حاجي شهنواز خان ته خپل کاروبار ورپه یاد شو او کله نا کله
به يې اواز وکړه چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخلوم . زما خیال و چه دی تو ق
کوی خو بیا راته معلومه شوه چه دده په ربښتیا د تللو اراده ده ، په دغو ورځو کښې د
مهاتما گاندهي او لارډ ارون په مینځ کښې څه د صلحې خبرې روانې وې ما به تسل
ورکوله چه که خیر وي نو نن دی که سبا صلح کېږي امید دی چه مونږ ټول به پرېږ
لیکن چه څه وخت خبر راغی چه صلح ناکامیابه شوه ، نو حاجي صاحب له دا خبر ه
راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او دری کاله قید شو ما به ورله ډېر
تسلي ورکوله خو په ده يې اثر نه کولو . دده ملاقات له دده تره محمد عظیم خان ا
عمرا خان راغلل او ورته يې وويل چه مور دې ناروغه ده ، اکبر ورور دی هم قید
شو او ټول کار او بار او بزنس دې خراب شو او ته خو خدايي خدمتگار نه وې نو
ولې ضمانت نه ورکوې ؟ نو دې خبرو دی ضمانت ورکولو ته تیار کړ او ده سره دا فک
پیدا شو چه اکبر هم ورو نو دی دومره فکرمند نه و خو چه هغه گرفتار شو نو ده فکر
زیات شو . بله ورځ ورله خط راغی چه مور دې ډېره ناجوړه ده نو دی نور هم پ
غمجن شو ځکه چه دده د خپلې مور سره ډېر محبت و د دې په کور کښې یو دی
يې ورور دده بل څوک نه و . ده ووی چه د هغې خدمت او علاج د پاره خو څوک پا
نه شو دوه ورونه زمو او دواړه قید شو لنهذا چه زمانه يې پټ کلی ته یو خط ولیکل
زما ضمانت داخل کړئ بله ورځ څه گورو چه میر صاحب دده ورار دده ضمانت گرا
له راوړو مونږ خبر شو چه حاجي ضمانت ورکړو ، ما او بنیات شنتانم صاحب خان له
کړه او ښه مو پوه کړه چه دا کار ستا د شان سره نه ښائیږي او دا به ښه دی چه لو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتظار هم وکړي او هغه د مور جوړ ناجوړه خدای ته وسپارده ، ورو ورو حاجي صاحب
ضا شو خو چه څه وخت زمونږ نه لاړ و نو اغا لعل باچا او علی ګلخان لیدلی دی او هغوی
ری پوښتنه کړې ده چه حاجي رښتیا دي ضمانت داخل کړی ؟ نو هغه ورته زما قصه
کړې ده چه زما خیال د خو هغه وي چه لږ انتظار وکړه او په دې وجه مي معامله
الحال ملتوی کړه هغوی ورته ووې چه د تلو اراده دې شته نو د دې څه فایده چه
ری ورځې تیروې ؟ د هغوی دې خبرو په حاجي صاحب اثر وکړو زما نه پټ لاړ و او
تر کښې په ضمانت دستخط وکړو زه چه خبر شوم نو دروازې له ورغلم نو ورته مې ووې
حاجي څې خو څو لیکن ستومانه به شې او بیا به زما دې خبرې پسې ارمان کوې او
ت به تیروي . هغه ستړګی تیتې کړې او ماله یې څه ځواب رانه کړو ، زه ترې راغلم
حاجي صاحب کلي ته لاړو ، زه نه پوهیږم چه علی ګلخان او اغا سید لعل پاچا هغه له په
م خیال دا مشورا ورکړې وه ولې چه په هغو ورځو کښې د دوی خدایي خدمتګار و سره
ره نه لګیدله ولې چه دوی په کانګرس کښې وو حاجي صاحب چه کلي ته رسیدلی
ی او د ملک حالت او د خلکو جذبې یې لیدلې ده خیل پرده یې تری ویزاره دو
نه یې خط ولیکه چه زه تا سره ملاقات کول غواړم ما ور سره د ملاقات کولو نه انکار
ه چه ده پر تنګ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلي دي چه ضمانت واپس کړه او
جیلخانې له لاړ شه . لیکن هغه به ورله ځواب ورکولو چه ما لویه ګناه کړې ده د دې
ره قید کافي نه دی اخر دا چه یوه ورځ یې ځان بخپله په ټوپک وویشتو او د خپل
ل خاتمه یې وکړه چه زه د حاجي صاحب د مرګ نه خبر شوم نو ډیر افسوس مې وکړو
ا ولی ده له د ملاقات اجازت ونه کړو او د ملاقات نه مې انکار وکړو ، حاجي شهنواز

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان ډېر د کار سړی و، حاجي خو مړ شو لیکن د هغه مرګ زمونږ تحریک ته ډېر
فایده ورسوله او د هغه د مرګ نه پس بیا چا د معافي غوښتو او یا ضمانت جو
ونه کړي شو. چه څه وخت د حاجي د مرګ خبر د ګجرات جېلخانې ته راغی نو ټول خلک
ډېر غمجن شول ولې چه حاجي زمونږ په جېلخانه کښې ډېر زیات مرد لعزیز و. مو
چه په جېلخانه کښې څومره سیاسي قیدیان وو ټول راجمع شو او د هغه د مغفرت د پا
مو د الله تعالی نه دعا وغوښته.

مونږ چه څه وخت د ګجرات جېلخانې ته لاړو نو دا جېلخانه لا تیاره نه و
وخت چه جېلخانه تیاره شوه نو زمونږ بارکونه او چکې د هر طرف نه ازادې وې او
پکښې حکومت د بېلتون د پاره دیوالونه شروع کړل. د شا په دیوالونو د چا اعترا
نه و خو د مخ دیوالونه د هیچا خوښ نه وو. یوه ورځې ماته میا احمد شاه صاحب
چه د مخ دیوال په ځای د اوسپنې جنګله ولګې نو ډېره به ښه وي ما ورته وو
دا خو حکومت بغیر د اجي ټېشن نه په تشه وینا نه کوي نو که دې خوښه وي اېجي
به شروع کړو. ده ووې چه ډېره ښه ده د میا صاحب په وینا ره پاڅېدم او د
خبرې ذکر مې د نورو سیاسي ورونو سره وکړه زمونږ هغو سیاسي ورونو بزر
عزت کولو او ټول زما په وینا تیار وو. څه وخت چه سپرنټنډنټ صاحب خبر
هغه راغی چه تاسو حکومت له یو درخواست ولیکئ او ماله یې راکړئ. مونږ یو د
ولیکه او ټولو خلکو پرې دستخطونه وکړل او چه څه وخت هغه درخواست میا
ته پېش شو نو هغه پرې د دستخط کولو نه انکار وکړو هغه سړی ماله راغی چه میا
خو دستخط نه کوي. ما هغه درخواست د هغه نه واخیست او میا صاحب له مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هپاره یو ورمیا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جیلخانه کښې دایجی تیشن مخالف یم
او دهغې دلاندې دستخط وکړو . په دې زه ډېر خفه شوم او ورته مې وویل چه دا
قول ایجی تیشن خو راباندې تا شروع کړې دی او دا څه چه مونږ کوو خو ستا په وینا کوو
نو میا صاحب خواب راکړو چه زما خو ایجی تیشن خوښ دی خو چه نور خلک یې کوي په
دې خبره زه چپ شوم او د میا صاحب دچکې نه راووتم او هغه د درخواست مې پوښتې
پوښتې کړه او بل مو ولیکلو او سپرنټنډنټ صاحب له مو ورکړو . څو ورځې پس خواب
راغی چه د دیوال په ځای جنګلې ولګوئ او ولګیدې . څه وخت چه دسیاسي قیدیانو
تعداد ډېر زیات شو او دبعضې خلکو مینه او شوق مې صدارت طرف ته ولید نو ما
دصدارت نه استعفا وکړه . قول سیاسي ورو نه زما په استعفا خفه وو او دا کوشش
یې کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړو او هغوی له مې دا خواب ورکړو چه
اخر صدارت خو زما نیکه نه ده نورو خلکو له هم موقع ورکول په کار دی . زما نه پس ظفر علي-
خان صدر شو . لیکن دهغه ډېر عجیبه صدارت و څه وخت به چه دخلکو کار پېښ شو
نو هغه وخت به خلکو وې چه دی زمونږ صدر صاحب دی او چه کار به یې وشو نو ما
به دچا صدر صاحب یاد نه و او بعضې وخت خو به خلکو ورسره داسې رویه وه چه ماله
به په غریب رحم راغی . ډېر ځله مې ورته په رموز رموز کښې ووې چه مولانا صاحب
ددې صدارت نه استعفا ورکړه لیکن دهغه دصدارت کرسۍ ډېره خوښه وه او په ډې
ښودو ته یې تیار نه و . دغه وجه وه چه خلکو به یې عزت نه کولو . زمونږ صدارت خو څه
دومره لوی څیز نه و او که چیرې لوی هم شي نو داخو یو قومي خدمت دی . نو چه دقوم
په رضا او رغبت وي نو چلیدې شي او که چیرې دقوم د مرضۍ خلاف چل خواهش او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه‌شي نو بيا یې چلېدل مشکل دی او دغا یدی په ځای نقصان او دغرت په ځای بې عزتي شي. ددې د پاره په کار دی چه هر څوک دخپل خواهش په ځای د قوم خواهش قدر او کړي.

د دې جېلخانې دکتو د پاره به ډېر پېرنګيان افسران را تلل مونږ کښې چه به یې دچا سره لږ ډېرې غونډې خبرې وکړې نو بیا به هغوی په جامو کښې نه ځائېدل او په فخر به یې دا خبرې کولی چه دی زما د فلانی وخت اشنا و خوچه د یو قوم بد قسمتي راشي نو هغه سره دعقله نابوهه شي ګوندی که دې پېرنګيانو څه بې د ډېر ښه سلوک زمونږ سره کولی نو مونږ به هېڅ رنګ ددوی بر خلاف شوی نه وای. په جېلخانه کښې اوازه شوه چه وزیر صاحب ایمرسن په دوره را تللی دی او ددې جېلخانې کتول راځي، وزیر صاحب را غی خلکو ورته خیلی چکی ښې ښایسته کړې وې وزیر صاحب سره نور پېرنګيان هم وو زما چکې په سر کښې وه زه بخپله کوهی ته ستوم چه زما چکې ته راور سېدو نو زما خیال و چه دی به ماله د ننه راشي زه به ورته پاڅم او خبرې به ور سره وکړم لیکن هغه د ننه رانغی زما د چکې په وره کښې ودرېد وسپرنټنډنټ صاحب ماته ووې چه وزیر صاحب وائي چه ته څه وائي؟ ما ورته ووې چه زه هیڅ نه وایم بیا یې راته ووې چه وزیر صاحب تا سره خبرې کوی، ما ورته ووې چه زه خبری نه کوم ځکه چه که ده ما سره خبرې کولی نو د ننه به را غلی وجکله کښې خو ور سره اخلاقی قیدیان خبرې کوي او زه خو سیاسی قیدی وم. وزیر صاحب یو ساعت ولاړو بیا روان شو. هغه سره د ګجرات ډپټی کمشنر هم و چه هغه لاړو نو ډپټی کمشنر زما چکې ته رانووت زه ورته پاڅېدم زما په پاڅېدو هغه ډېر حیران شو ماته یې ووی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه تاولی وزیر صاحب سره خبری ونه کړې او نه ورته پاڅیدې ماورته ووی چه زه
خو خدایي خدمتګار یم او د خدای د مخلوق نه نفرت ګناه ګڼم او د خدای خدمت
د خدای د مخلوق خدمت دی ته خو هم انګریزلي تا سره خو دادی خبرې کوم زه
خو سیاسی قیدی یم ما سره سیاسی سلوک په کار دی هغه ماله رانغی نو زه هم د تعلیم
هغه ماته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه ته راغلې نو دادی تاته پاڅیدم. زما په دې
خبرو هغه غلط فهمی لیری شوه کومه چه زما متعلق دده په زړه کښې پیدا شوی وه.

د راجا صاحب د سیاسی قیدیانو سره د ډېر ښه سلوک ډ او حکومت دا نه غوښتل
خپلو ماتحتو او پولیس پورې دایرې ورکړی چه دده د سیاسیانو سره د ډېر ښه سلوک
دی او سیاسیان په آرام او مزه کښې دي په دې وجه یې راجا صاحب زمونږ نه
بدل کړو سیالکوټ له یې ولیږلو او د سیالکوټ سپرنټنډنټ رای صاحب یې
راولیږه دا یو ډېر سخت سپرنټنډنټ و او بله دا چه د جیل قانون ورته د خدای
قانون ښکارېدلو خو حکومت پخپل خیال کښې کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په وجه
د هغه غریب نه هر څه خطا شو او جیل د جیل قانون یې ونه چلولی شو رای صاحب
د راتلو سره کوم شیزونه چه به ټهیکه دار مونږ له جیل ته د ننه راوړل هغه یې بند کړل
چه دا د جیل په قانون کښې نشته. ټهیکه دار به د دروازه کښې ناست وي او چه څوک
څه اخلی نو ددی ځایه دې وړي نو مونږ چه ددې نه خبر شو نو په اتفاق سره
مو په دې فیصله وکړه چه هیڅوک به دروازې له نه ځي . سپرنټنډنټ صاحب
ډېر خوابونه راولیږل او چه پوه شو چه څوک د لته نه راځي نو حکم یې وکړو چه ټهیکه
دار دې د ننه ځي او شیزونه دې وړي او هغه ټول رعایتونه چه راجا صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له راکړي وو د راې صاحب دهغې په راکولو مجبور شو بله ورځ د سرفراز ملاقات
له دهغه مشر ورور سربلند خان راغی دهغه ملاقات لې په دې وجه نامنظور کړه چه
تاله اردو نه درځي او پښتو ژبه کښې ملاقات بند دی ولې چه سپرنټنډنټ په پښتو
ژبه نه پوهېده و مونږ چه خبر شو نو ډېر حیران شو او خفه شو د انقلاب زنده باد
چغې مو وهلې. سباله پریږده دېر یله نه موانکار وکړه هرکله چه د راې صاحب دا
قصه ولیده نو په سربلند خان پسې سړې ورولېږل، په تیس کښې یې بیامونږه
راغې او سرفراز خان سره یې ملاقات وکړه. راې صاحب چه په ډېر و خبرو کښې
شکست وخوړ او ورته معلومه شوه چه تر کومه پورې چه د دوې اتفاق وی نو زه
کامیابې نه شم نو په مونږ کښې د نفاق اچولو کوشش شروع کړو او هندوانو
سره یې اشنایې او تعلقات جوړ کړل او دهغوی په ذهن کښې یې دا اچوله چه
زه خو ستاسو ورور هندو یم او زما نقصان خو د هندوانو نقصان دی نو که چیرې
تاسو زما مدد نه کوئ نو دا خو هندو قوم ته نقصان رسوي ددې پو اینګلهی
اثر په یو څو قیدیانو باندې وشو چه هغوی هم مونږ سره قید وو او تر ډېره حده
پورې سپرنټنډنټ په دې کښې کامیاب شو چه څه قصه به پېښه شوه نو هغوی
به هندوانو ته وې که چیرې دا مو وکړل نو ستاسو هغه بیچاره هندو ورور ته
به نقصان ورسي دا زهرناک خیالات د پنجاب په هندوانو او مسلمانانو کښې
ډېر زیات دی بله کمزوری می د پنجاب په لیډرانو کښې دا هم ولیده چه څه
وخت یو ځای شي نو بیا ورو نه وي خو چه یو تهی خودغرضی پیدا شي نو بیا هندو
هندو شي او مسلمان مسلمان شي. د دې قسم کمزوري چه د کانګرس په خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې وې نو د نورو به څه حال وی؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښې د کانګرس جوړې مزې نه شوې او هندوان مسلمانان ورونه نه شول او سوراج ایجیټیشن کړای شو. خومره چه مونږ د ګجرات په جېلخانه کښې په ارام وو هغه هومره د سی کلاس قیدیان د پنجاب په جېلونو کښې بې آرامه وو او څومره چه مونږ سره ښه سلوک و، هغومره د هغوی سره بد سلوک و. حقیقت خو دا دی که مونږ سره چیرې ښه سلوک و نو د حکومت مهربانی نه وه د الاچادی وه د راجا صاحب په ځای د رای صاحب مقررول د حکومت د بدنیتی ترجمانی کوي په مونږ کښې د بعضې خلکو دا خیال و چه زمونږ نور ورونه که پنجاب کښې دی او که سرحد کښې دي یا په نورو صوبو کښې په تکلیف کښې دي نو مونږ له هم دا خپل ارام پرېښودل په کار دي او د پنجاب بعضې لیډرانو له د جېلخانو نه د سی کلاس قیدیانو خطونه را لېږلي وو چه ستاسو خو زمونږ په تکلیف څه پروا نشته، جېلونو کښې هم په مزو کښې یئ او بهر هم خو داخل که بهر ته ووتونو بیا به درانه په ستېجونو کښېنئ نه. بعضې خلک دې فکر هم وې وو خو بیا هم څه عمل ته تیار نه وو. د کاندهي جي ذوی دیوداس چه مونږ سره په دې جېلخانه کښې و په دې معامله قدم وچت کړو او مونږ سره ئې هم د دې متعلق مشورې شروع کړې. یوه ورځ ئې زه هم په دې مشوره کښې شریک کړم اول خو په دې بحث وشو چه د سرحد خلک په دې معامله کښې شریک کړو او که نه؟ د بعضې پنجابیانو رایه وه چه د سرحد حکومت وحشي حکومت دی په هغوی زمونږ د اجي ټیشن څه اثر کیدی نه شي په کار دی چه مونږ یواز د پنجاب د سیاسي قیدیانو د پاره قدم وچت کړو. خو آخر فیصله په دې وشوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د سرحد ددې مظلومانو ورونو د پاره هم څه ناڅه کول په کار دي بيايي زمانه تپوس وکړو چه ستا څه رايه ده؟ ما ورته ووې چه تاسو سره زما اتفاق دی خو زه به د سرحد د نورو ملګرو نه تپوس وکړم او څه چه د هغوی رايه وی تاسو ته به يې بيان کړم. په دې جېلخانه کښې مونږ د سرحد يوولس کسان وو هغوی ته دا قصه وکړه چه د.سی.کلاس د قيديانو په حق کښې فيصله شوی ده چه د هر قسم رعايتونه پرېږدو تر هغه وخته پورې چه د.سی.کلاس قيديانو سره د ښه سلوک او ښه خوراک منظوري شوی نه وي. ددې د پاره به د هندوستان په خيالاتو کښې پراپيګنډه شروع کوی او زمونږ د سرحد د پاره خو دا يوه نادره موقع ده که مونږ دوی سره شريک شو نو زمونږ د قيديانو د پاره به هم په ټول هندوستان کښې پراپيګنډه وشی. د ټولو نه اول عبدالاکبرخان دا ځواب راکړو چه زه خو دې ته تيار نه يم. علی ګلخان او اغا لعل باچا هم د هغه تائيد وکړو او سرفرازخان پکښې صرف دومره خبره وکړه که تاسو مراعات پرېښودل زه به يې هم پرېږدم. چه زه پوه شوم چه زما ورونه تيار نه دی نو بيا ما دا تجويز پيش کړو چه دا کار د هر چا په مرضی پرېښودل په کار دی خو احمدشاه ميا صاحب ووې چه هر څه به په کثرت رأی فيصله کوو ما ورته ووې چه د تکليف فيصلې په کثرت رأی کېدی نه شی ځکه چه تکليف زلوږ. خلک ـ تيار بلدی شی. سردار رام سنګه ورته ووې چه دی ته ما او دی پرېږدی. علی ګلخان او لعل باچا دا تجويز پيش کړو چه مونږ به تحقيق وکړو که ټول خلک غواړي چه مونږ مراعات پرېږدو نو مونږ به يې هم ترک کړو، په دې اتفاق وشو او د دوی د پاره علی ګلخان مقرر شو. زه پوه شوم ځکه چه تر اخره پورې د دی خط وکتابت نه

خه ونه وتل و مونږ په انتظار انتظار کښې رها شو.

د دې قسم واقعات هميشه زمونږ په کيټو کښې هم پيښيږي. هلته هم چه کوم خلک کمزوري وي او تکليف ته ټينګ نه وي نو د يوه فايده منل تجويز مخالفت به کوي او قوم او ملک ته ډير زيات نقصان رسوي نو په کار دی چه زمونږ په ذمه واره کښې د دې قسم کمزوري خلک نه وي. ديو پاس او نورو ليډرانو د کلاس مراعات پريښودل او د. سي کلاس خوراک ته کښېناستل ما ته به خپل ځان ډير بد ښکاريده چه زما سره د يو مقصد ملګري يو شان ګذران کوي او زه بل شان. ليکن زما د ملګرو ډاکټر بيت د فيصلې نه مجبور وم. بعضې ليډران ناجوړه شول خو ديو پاس د خاطره نه تيريدې نه شول راى صاحب حيران شو چه دا څه چل وشو. په اخبارا تو کښې د ايجي ټيشن پراپيګنډه شروع شوه آخر دا چه راى صاحب حکومت ته وليکل چه ما ته اجازت راکوئ چه زه د دې ايجي ټيشن سرغنه د دې جيل نه بدل کړم. حکومت اجازه ورکړه او د دې نه ټولو نه اول يې ديو پاس او ورپسې يې ډاکټر سيف الدين کچلو بدل کړه او يو کس نيم يې نور هم بدل کړه د دوی په بدليدو نور خلک کمزوري شول او ورو ورو د سپرنټنډنټ په ترغيب سره څينو واپس کلاس ونه واخيستل. اول کښې خو خلک هغوی ته ډير په قهر شول ليکن ورو ورو د هغوی ملګري زياتيدل. صرف د يو کسان پاتې شول او نورو کلاس واخستو او د غسې د غه ايجي ټيشن ختم شو. سياسي قيد يانو له په کار دي چه هر يو قدم په خپل خيال وچتوي او نور څوک مجبور وي نه مجبور کسان چه ره په موحی نود ميدان نه بيا تښتي.

بعضې وخت زمونږ سياسي ورونه په معمولي معمولي خبرو باندې ايجي ټيشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کړې. او ځان په یولوی مصیبت کښې واچوي . مونږ چه جیلخانه کښې وو نو مونږ
کتونو ته به یې ځنځیرونه اچول چه هسې نه څوک داکتونه د جیلخانې دیوال ته ورنکوي
او ونښتي ، نو زمونږ ورونو به دې ایجی ټیشن شروع کړو ماورته ډیروو چه
دا ځنځیرخو مونږ ته نه اچوي کټ ته یې اچوي خو چا زما خبره ونه منله او مونږ به
یو لوی مصیبت کښې اخته شو . زه په جیلخانو کښې په معمولي خبرو ایجی ټیشن نه منم
او په کار دی چه ایجی ټیشن په جیلخانو کښې ونه کړو او که داسې لویه اهمه
او سیاسي خبره وي نو که په هغې باندې ایجی ټیشن کوئ نو باک نشته. زمونږ د
جیلخانې سپرنټنډنټ رای صاحب یو ډیر عجیبه سړې و چه هغه ته به معلومه شوه
چه یو سړې په دې جیلخانه کښې خوشحاله دی بدلیدل نه غواړي نو هغه به یې بدلوو
او چه چا به ورته وې چه ما بدل کړه نو هغه به یې نه بدلولو مانه به یې همیشه دا پوښتنه
کوله چه دې جیلخانه کښې خو سیاسي قید یانو ته ډیر ارام دی داجیلخانه به ستا
خوښه وي نو ما به ورته وی چه زه دلته خوښ نه یم نو زه یې نه بدلولم لیکن احمدشاه
حکیم عبدالرحیم صاحب او لعل باچا چه د دوی دا جیلخانه ډیره خوښه وه او
بدلیدل یې نه غوښتل هغوی یې بدل کړل او د نورو خلکو د بدلیدو تجویز ونه یې کول
چه د ګاندهي جي او د حکومت د صلحې خبرې شروع شوې نو په دې وجه خلک دلته
پاتې شول .

او خه وخت چه د ګاندهي جي او لارډ اروین صلح وشوه نود اې کلاس
بندیان یې فوراً رها کړل . زه هم د اې کلاس قیدي وم خو زه یې پرې نه ښودم ما
د سپرنټنډنټ نه پوښتنه وکړه چه زه خو هم د اې کلاس قیدي یم تو هغه راته ووی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستا متعلق ما ته حکم راغلی دی چه دی تر هغه وخته پوری مه پریږده چه تر کومه وخته پوری دې سر فضل حسین او سر صاحبزاده عبدالقیوم دې لیدلی نه دی، لیکن ما ورله صاف ځواب ورکړو چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تېر شو زه هغوی سره لیدل نه غواړم او که داخلک راشی هم زه د دوی سره د هیچ قسمه خبری کول نه غواړم ځکه چه په مونږ مصیبت دی نو دوی ما سره نه لیدل او اوس چه ارام راغی دوی ما سره لیدل غواړي ته یې خبر کړه چه نه راځي. بله ورځ میاں جعفر شاه او عبدالله شاه راغلل تولی قصی یې راته وکړي چه حکومت تا پرېښودل نه غواړی او مهاتما گاندهی ته یې ستا په سر ډیری غلطی او بې بنیاده خبری کړي دي او دا خبره ده چه مهاتما گاندهی مونږ را لیږلی یو چه ستا نه پوښتنه وکړو زه د دی په اوریدو ډیر حیران شوم ماوی چه سړی په یو جماعت کښی وی او یا ورسره ملګوی وی د هغه خبره به څنګه نه منی او د هغه د اصولو نه به ولی انحراف کوي. بله دا ده چه ما اوریدلی دی، چه زمونږ لاټ صاحب سرستود په پریس حکومت ته دا خبره کړي ده چه په دی صوبه کښی مونږ د دوه کسه ځائیدی نه شو یا به دی وی یا به زه یم.

رهائي:

گاندهی جی زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړی و او څه خلک ورله تلی هم وو مهاتما جی لارډ اروِن له لاړو او هغه ته ووی چه دی خو زمونږ د کانګرس سړی دی ته یې ولی نه پریږدې دې دا خو ته د صلحی خلاف کار کوې هغه ورته ووی چه تا له داپښتانه د وکه دره کوي پښتون او عدم تشدد؟ ته خولږ سرحد ته لاړ شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخلک خود تشدد نه ډک دي. ګاندهي جي ورته او وئیل چه که ته باچاخان ته پرېږدې نو بیا زموږ او ستا صلح ماته ده، نو زه یې پرېښودم. عبدالاکبر خان او سرفراز خان زمانه وړاندې رها شوي وو خو لا کلي ته تللي نه وو او د ګجرات په ښار کښې دیره وو چه زما د رهایي نه خبر شو نو ماله د جیل دروازې له راغلل او زه چه د جیل نه بهر کېدم نو په زرګونو هندوان، مسلمانان او سکهان راجمع شوي وو زه یې په موټر کښې کښېنولم او په ښار کښې یې زما جلوس اوښکلو او بیا یوه لویه جلسه وشوه ما د هغوی شکریه ادا کړه او یو مختصر تقریر مې وکړو چونکه ماته د لاهور د دوستانو له طرفه ډېر تارونه او ټیلفونونه راغلي وو په دې وجه زه لاهور ته لاړم په دغه وخت کښې زموږ د جهیلم یو دوست د موټر سره راورسید او موږ اول جهیلم ته او بیا لاهور ته روان شو. زه یې جهیلم ته په زور روان کړم ولې چه موږ د لاهور خلکو ته ټیلفون کړی و لیکن چه څه وخت جهیلم ته نزدې شو او هغه ښځې او نر مو ولیدل چه زموږ په انتظار کښې د ښار نه بهر راوتلي وو او ولاړ وو، ما زړه کښې ووې چه که موږ دلته راغلي نه وای نو دې خلکو ته به ډېره صدمه رسیدلې وه. زموږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېده او بیا واپس د جیل دوست ځای ته راغلو او د لاهور د تلو انتظام مو وکړه، لاهور ته ګاډی د شپې په یوه بجه تللو، لنډه دا چه لږ څه ارام مو هم ونه کړه شو ټېشن له راغلو.

لاهور کښې زما استقبال:

سرفراز خان کلي ته رخصت شو او زه او عبدالاکبر خان لاهور ته روان شو، مولانا ظفر علي خان پنډت سنتانم سره د نورو دوستانو په ټېشن کښې ولاړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنلوت سنتانم ځای ته روان شو اغالعل باچا او علي ګلخان هم دلته وو.
خان د پیښور نه دلعل باچا د یوتلو د پاره راغلی و ولی چه هغه یو کال قید واو زمونږ
اندی خلاص شوی ولږ ساعت پس دا خبر راغی چه ښځو په زنانه جیلخانه بانډی
چه ونګوله او چه مسز جوتشی ماسره خبرې کولی چه په دی کښی په منډه منډه
لور راغله او وته یې ووې چه مودی راپاخه مور چه ونګیده مونږ ټول
وته ورنوکښی زنانه جیل ته روان شوا وچه څه وخت ورسیدو نوځه ګورو چه
ل محکښی جنډه ښځه ده او ښځې ترې چاپیره ناستی دي او قومي نظم وایي
ه په دی ده چه مسز اصف علی یې نه پرېښودهٔ، د دی د پاره نور و ښځوی
ونږ هم د دی ځای نه نه ځو چه ترڅو دا رها شوی نه ده. په ډېرو خوارو موږ
او واپس راغلو. په دا پسی کښی مو د هلکانو په جیلخانه کښې خپل خدایي
ښکار مکرم خان د ترناو شونګری سره د ملګرو ولیدو چه په بارک ختلی وو
ونږ ته یې اشارې کولی مونږ ورته ووی چه خفه کېږه ی مه دې ژر ورځو کښی
اص شی دا زمونږ هغه هلکان وو چه د لاهور په شرابخانه په پکټنګ قید
وو.

دجلوس وخت څلور بجي واو په څلورو بجو د کانګرس کارکنان راجمع شول
پاره خوځه د سوکلی انتظام شوی وخو ماووی چه زه به سورلۍ کښی نه ځم
س سره په پیاده ځم او دوی سره پیاده روان شوم. ځای په ځای مسلمانان
وان او سکهان زمونږ استقبال ته ولاړ وو خلکو ته به یې په غاړو کښی ګلونه
او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپاسنامی راکیدی شوې او په یو ځای کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

... يو مسلمان ماله يو ولو نګی او يوه کوله هم راکړه او هغه وی د توپ په ځای ...
... س وه . مونږ سره په جلوس کښی د ډيری زنانه هم وې . زه د پر ستری ...
لیکن چه د هغوی جوش او مینی ته به می وکتل نو موته کښی نه کښېناستم ...
جلوس ختم شو او مونږ د جلسی ځای ته ورسېدو د جلسی ځای د ...
ؤ په زرګونو ښځی ، نر ، هندوان ، مسلمانان او سکهان جمع شوی وو ...
د شپی په ګاډی کښی پېښبور ته راتلو نو د لاهور کارکنانو ته مو ووې چه د ...
دی څومره مختصر کړی هومره به ښه وي ما د سپاسنامي په ځواب کښی ...
وکه او د سپاسنامی ځواب می ورکړو او شکريه می ادا کړه . د دی نه می تقرير ...
چه مونږ له بی غمه کښېناستل نه دی په کار چه څومره کېدی شی هغومره ...
ولی چه دا سوله نه ده بلکه التواده . زما به دا کوشش وي چه د ا يښوده جنګ ...
يو لک رضا کاران د عدم تشدد په اصولو تيار کړم . په دی سلسله کښی چه ...
څه موده پس د سود دوم (ضلع مردان) په دوره لاړم نو هغوی ما ته په ...
سپاسنامه کښی او وئيل چه د يو لک (۱۰۰،۰۰۰) رضا کاره چه تا لي د لاهور ...
اعلان کړی دی ستا د شان سره نه ښايي ، د دی نه معلومېده چه په هغه ...
په پښتنو ظلمونو او ځوانانو کښی څه قسم جذبه وه . چه جلسه ختمه شوه دوم ...
چاپېره شو چه موټر ته مو لاره نه مونده ، خلکو نه مو سوال وکړو چه مونږ له ...
ګاډی به دانه لاړ شی خلکو لاره راکړه خو د هجوم په وجه د موټر يوه د روا ...
ماته شوه او ديل ته په وخت ورسېدو ، ريل کښی سواره شو ...
روان شو ملايانو چه د سحر بانګونه وې مونږ راولپنډی ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

...ي په تیسن د انقلاب زنده باد چغې وې زه ولیس وم خو ملا مې خوږېده
...ې نه شوم چه اخر مې د سیټي صاحب اواز واورېد ونو پوه شوم چه داخلک
...ونږ له د اغلي دي. سیټي صاحب مونږ سره د تجرات په جیل کښې قید و او
...سهې و او د پیکوړو باټینګمو او چنو جوړولو ډېر ماهر و او د اخیزونه بې لي
...ل نو مونږ له به یې راکول په ډېرو خوارو را پاڅېدم او د ریل نه ورکوز شوم مونږ
...ي وهغوی ډېر خوشحاله شو او را ته کلک شول چه مونږ سره به کوز ېږې په ډېر
...وتوې خلاص شوم چه پېښور کښې به را ته خلک په انتظار وی او ورته مې ووې
...ا به راشم. نو رخا ته کیمبل پور ته را ورسېدو، زه د پاڅېدونه وم چه په دی کښې یو
...ي خد متګار زما کوټې ته را وختو، د هغه په لید و خوشحاله شوم او ازمې ورته
...ې هغه په ټو پونو شو او بهرلي مندې کړې نور ملګرو ي یې خبر کړل په دی کښې ګورم
...میا عیسی زرین خان دیو خو کسانو سره راغی او را ترغاړه شول معلومه شوه
...دوی هم د ډېرو د جیل نه راخلاص شوی دي. د دوی په لید و زه جوړ شوم
...غه درد مې بالکل ورک شو.

مونږ ټول په یوه د به کښې کښېناستو او یو لوی کپ مو و لګولو ګاډی روان
...او د نوښار په ټیسن و درېدو باور دی خدایي خد متګار سره د نورو خلکو
...یږ په انتظار کښې ولاړ وو، د ډېر نه وتل را ته مناسب ښکاره نه شو ما وې
...ی نه چه ریل روان شي نو د خپلې ډبې په دروازه کښې ودرېږم او یو خو خبرې
...دوی ته وکړې او ګاډی روان شو او پېښور له ورسېدو ټیسن له ډېر خلک راغلي
...مونږ د ګاډی نه کوز شو خلکو سره مو روغ جوړ وکړل بیا مو ترو نه ولاړ وو زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاکبرخان او میا احمد شاه په یو موټر کښې کښېناستو او لعل باچا او علی ګل خان
بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوس په ټول ښار کښې وګرځېد او دهغې نه
مونږ کلی ته روان شو ځکه چه هلته هم د ډېر خلک زمونږ په انتظار کښې وو. مو
چه د ناقی تانې ته راورسېدو نو کوم ځای چه زه ګرفتار شوی وم په هغه ځای
دروازه جوړه وه او د داود زود تخته بادی خان عبدالاحد خان او نور خلک زمو
استقبال ته ولاړ وو مونږ یې د موټرنه کوز کړم، خلکو سره مو روغ جوړ وکړل او دیو مخته
تقریر نه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر دا چه مونږ چارسدې
ورسېدو دلته په زرګونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټرنه کوزېدل مناسب ونه ګڼ
ما، میا احمد شاه او عبدالاکبرخان د موټرنه تقریرونه وکړل او اتمانزو ته روا
شو په زرګونو خلک مونږ سره روان شو څه وخت چه د اتمانزو مقبری ته ورسې
نو مونږ موټرونو نه کوز شو او د هغو شهیدانو زیارتونو له لاړو چه لږې ورځې
د پېرنګیانو په ګولو د اتمانزو په جلسه کښې شهیدان شوي وو. دا واقعه داسې وه
دلته اتمانزو کښې خدایی خدمتګارو جلسه کوله په هغې پسې فوج راغی او توپچیا
شو ورته یې وویل چه جلسه مه کوئ او ځئ ولی دوی نه منل نو د هغې یې پرې وک
دوه کسان پکښې شهیدان شول او نور خلک تښتېدل، زمونږ جلسو ته به د ډېرې
زنانه هم راتللې، هغو زنانو کښې یوه جنۍ وه چه زما خورزه وه، دل ادا نوم یې و
د رب نواز خان سالار اعظم خور وه. هغه د زنانه ونه راووتله او جلسې طرف ته یې
رامنډې کړې! کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې یو سړی، ورته وویل چه دا جنۍ
دا ته څه کوې؟ نه وینې چه دا ډزې کېږي دی ورته وویل چه بې غیرتو تاسو تښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوزه مخامخ پرې ورځم ددې جنې په وینا داټول خلک ور واپس شول او د
نه چاپېره شول تو د فوج افسر تپوس وکړ چه دا خلک څه غواړي، سعدالله خان
وویل چه دوی ستا تلاشي اخلي چه تا سو ددوی مړي دخان سره یونه سئ په
خبره فوجیان دخلکو د منځه ووتل او لاړل، هلته ما د شهیدانو په یاد کښي یو
تصر تقریر وکړو او خلکو ته مي ووې چه دآزادۍ بوټي دځوانانو د وینو په اوبه خوړ
ي او کوم بوټي چه مونږ لګولي دي امید دی چه ډېر زر به لوی شي ولي چه زمونږ
انو ورله دخپلو وینو اوبه خوړ ورکړو. ددې ځایه مونږ جلوس مات کړو او عبدالاکبر
خیل کلي ته او میا احمد شاه خپل کلي ته لاړل. زه سره دخپلو مهربانانو چېرې له
م، کور هم زمانه ونه ډک و د هغوی لیل وله هم لاړم، اکثر دوستان زمانه رخصت شول
زه په ارام نه شوم ولي چه څوک به ملل او څوک به راتلل، څه وخت چه به ډېر خلک
ع شول نو ډاک ته به راووتو او ټولو ته به مي یو تقریر وکړو. په دې کښي به ډېرې
ي هم راغلي وې زمونږ په زمانه وکښي هم ډېر جوش وا وسیاسي شعور پیدا
ي و. مونږ چه دخلکو دې جوش وخروش ته وکتل نو پوه شو چه ځکه تیاره
و د کړو وخت دی ددې موقع نه فایده اخیستل په کار دي ځکه چه زما دا یقین
چه دا عارضي سوله به پایداره پاتي شي نو په پښتنو کښي مو کار شروع کړو
پسي او ورځي ته به مونه کتل ددی پسي کلي په کلي، کور په کور په ټوله صوبه کښي
خیلدم ټول مي د دنیا په حالاتو پوه کړل نو تسلي مي وشوه، ماله خدای ډېر
لکري راکړي وو او جیلخانو کښي يي ډېر ښه تربیت حاصل کړی وځکه چه جیلخانه
ي کارکنانو د پاره یوه تربیت ګاه ده. زمونږ د تنګي صاحب حق صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېر مخلص خدايي خدمتګارو ، ده سره چه به چا بحث کولو نو ده به دا وويل چه ته جېلخانې له د قام او ملک د پاره تللی يې نو چه هغه به ورته ووی چه نه نو ده به ورته ووېل چه ته په قرآن" نه پوهېږې . زه چه جېلخانې له لاړم نو په قرآن پوه شوم ځکه موږ د کار طريقه داوه چه د صوبې د يو سرنه به شروع شو نو بل سر ته به موږ ځان د سولو . موږ به په ټوله صوبه کښې او د صوبې په ټولو ضلعو کښې پوښان کار کړې دی خو چه په کومو علاقه کښې به خدايي خدمتګاران پيدا شول نو په هغو علاقو کښې به تحريک هم ترقي کړې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانډهي ارون پیکټ
(زمونږ دوري او تجربي)

دوری

(هشنغر، دواوه)

کتوزی، د کانګرس جلسه کراچي کښي

دخپل ایلی خدمتګارو (سرخپوشو) ښه اثر، کراچي کښي مصروفیت، د هندوستان
وطن ته واپسي او د سرحد دوره (تل، هنګو، لاچي، احدي بانډه، زرکي، لتمبر، بنو
نورنګ، لکي، پیزو، شهبازخیل، ډیره اسماعیل خان، ټانک، کلاچي، مل ارام، کومل، پنیاله)
د پنجاب پښتني علاقو ته (کیمبلپور، میانوالي، عیسی خیل وغیره) زمونږ کار
او د پښتنو کیا نوسازښونه، د کانګرس په ځای سرحد جرګه، کانډهي جي
په بلنه بار دولي ته، دیوی داس سره دوره

(بمبئي، ګجرات، احمداباد)

بابره کښي درامه، کمزوري ملګري، پیرنګیانو تشدد زیات کړو
دیوی داس کانډهي سرحد کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزې:

څه ورځې زه د خلکو نه ډېر نا وزګاره وم لیکن کوم وخت چه خلک کم شو
بیا زه او میا جعفر شاه او عبدالله شاه په لوېه دوره ووتو، موټو کښې مو د صوابي
دوره وکړه او شپې له زیارت کاکا صاحب له لاړو ځای په ځای زنګونه خلک
ته ستړي مه شي له ولاړ وو. پښتنو کښې وروروولي، قامولي مینه محبت
شعور پیدا شوي و، خلکو کښې داسې جوش وچه بیان یې کولې نه شم. د نو
په جلسه کښې ماله خلکو یوه سره جوړه راکړه او د را کولو په وخت کښې یې راته وو
دا یادولوه چه داجوړه زمونږ په وینو سره ده چه ټپونږ. مظلومان دونه هېرنه
په مونږ نا وخته شو او دُیارت له نا وخته ورسېدو، خدایي خدمتګار غریبا
مخې له راغلي وو او توهغې ولاړ وو. چه مونږ ورورسېدو. زمونږ په ورتلو د
خوشحاله شو او مونږ د فخر قوم میا حمید ګل صاحب ځای ته لاړو، چونکه
میا صاحب وفات شوي ؤ هغه د خپل قام او ملک د پاره ډېرې قربانۍ کړې وې
دی وجه مونږ د هغه لاس نیوی له د تولونه اول لاړو، سیا له مو زیارت کښې
وکړه، چه جلسه ختمه شوه نو بیا کلی ته واپس راروان شو. بیا ما د هشتنغر او دوا
دوره شروع کړه او خلکو ته می د خدایي خدمتګارو او جرګو اغراض، مقاصد
کړل او هغوی می د خدایي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل. زه په دې ډېر خو
شوم چه د هر کلي په جلسه کښې ډېرې منځې نتر یکیدلې لیکن چه د تنګي په جلسه ک
می د نبځو زور ولید و نو زړه می باغ باغ شو ځکه چه زما دا عقیده وه چه یو قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقی کولی شي چه د هغوی سره منځی اوږه په اوږه لګه د کار دی د دوی پایي روانی
شي، د الله تعالی شکر می اداکړه چه زمونږ خواری ځای ونیوه او چه زمونږ زنانه
ا بیداری شوې نو ډیر امید ونه می پیدا شول چه که خیر وی اوس به زمونږ قام
ترقی وکړي. د تنګی نه ابازو ته لاړو، د ابازو نه قطب ته یو وړوکی کلی دی چه هغه
کښی ډیر مخلص خدائی خدمتګار او سپږي په دی خدائی خدمتګارو د ابازو
کاکا خیل میاګانو ډیر ظلمونه د پیرنګیانو په وخت کښی کړی وو ورته یې ویل
چه خدائی خدمتګاری پرېږدئ، لیکن د ابازو کاکا خیل، میاګان په دې
ناوړه اراده کښی کامیاب نه شول او زمونږ بهادرانو خدائی خدمتګارانو ته
د قوم او د ملک د خدمت په لاره کښی چه څه مشکلات او څه تکلیفونه د دی
میاګانو د لاسه رسیدلی وو هغه یې په ډیر صبر او استقلال برداشت کړی و.
له دې ځایه دواوې ته پوری وتو د کتوزو خلک مونږ له مخی له راغلی وو دا د دوا-
وې مرکز هم و. دلته ډیر خلک جمع وو، جلسه مو وکړه او خلک مو د خدائی -
خدمتګاری د اغراضو نه خبر کړل. شپی له متی له لاړو هلته مو هم جلسه وکړه
د متی نه سباختی سره د خدائی خدمتګارو سیکو ډیری ته لاړو په لاره چه څوک
خبریدل د کلونه به زمونږ د لید وله پاره راوتل او دې جلوس کښی به شریکیدل
چه ډیری ته را رسیدو نو زمونږ شمیر زرګونو ته رسیدلی و په ډیری کښی چه جلسه
وشوه د جلسی نه پس مو د بری دواوی خلک رخصت کړل او مونږ شپې له انبا-
ډیر له راغلو ددی ځای خلک په خدائی خدمتګاری کښی سست وو ددې
د پاره په جلسه کښی ما منځوته اپیل وکړو او ورته می ووی چه دا ملک څنګه د سنړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دغسې دښځو هم دی او که سړي خدايي خدمتګاری ته تيار نه وي تو تاسو ما
وتړئ او تاسو خو هم ماسره وعده کړې وه : « که د ظلمونه پوره نه شوه ـ نځ
افغانه جينکۍ به دې کټينه » دهغې تولی جلسې په مخکښې هغو وديل چه مونږ
تيارې يو او ستاسره دقام دخدمت وعده کوو چه څه وخت دجلسې نه فارغه شو
سره ديو څو خدايي خدمتګارو دولت پورې ته لاړم او د ما ښام لمونځ مې هلته وکړ
او خلکو سره مې دغه خبرې وکړې . شپې له انبا ډېر ته واپس راغلو ، سباله سه
کړه ته راغلو هلته مو جلسه وکړه او تړنا وته راپورې وتو او چه تړنا وکښې جلسه وشو
نو شپې له اتمانزو له راغلو .

دکانګرس جلسه کراچي کښې :

چونکه دټول هندوستان دکانګرس دجلسې ورځې نږدې وې نو په دې دجرګ
نوری دوری پرېښوی او دجلسې د پاره مو دتللو انتظام شروع کړو زما داخيال دج
دهرې علاقې جرګه دې يو يو خدايي خدمتګار دکانګرس جلسې له مونږ سره ولېږ
او ددوی خرڅ دې خپلې خپلې جرګې برداشت کړي دی کښې دوه فايدې وې يوه
خو به خدايي خدمتګار په دې سفر کښې تجربه کار شي ، بل به زمونږ پرا پيګنډه په
ټول هندوستان کښې وشي . زما دا تجويز جرګې منظور کړو او دهر ځای نه جرګو يو يو
خدايي خدمتګار باوردی راولېږلو . په اتمانزو کښې يو څو ورځې جرنيل عظمت خان
چه ډېر قابل او همتناک جرنيل و ددوی له ټرېنينګ ورکړو دټولو د پاره يو نشان ورد
جوړې شوې او بيا کراچي له روان شو چه څه وخت پېښور ته ورسېدو نو خدايي
خدمتګارو ډېره پرا پيګنډه او جلوسونه کړي وو او په دې طريقه دخپل مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

عت کړي و ، شپېر خلوښت باوردي خدايي خدمتګار وو زه او حاجي عبدالغفار
ن ، مقصودجان ، عبدالله شاه او سعدالله پرې دپاسه وو .

دخدايي خدمتګارو (سرخپوشو) سنه اثر:

دخدايي خدمتګارو کماندان مونږ سره پرتشاه مقررکړو او خزانچي او منتظم
قصودجان شو ، مازیګر به ريل کښې سواره شو دا ګاډي نيغ کراچي ته تللو تيس
تيسن چه به ګاډي ودريدو نو مونږ به ګاډي نه راکوز شو او دجلوس په صورت
نبي به رارووان شو ، دول او سرنا به غږيدل او چه خلکو به واوريدل نو خلک به
جمع شول . نومونږ به خپله پرانيګنډه کوله ، سحروختي لاهور ته ورسيدو دلته
دي بدليدو . لاهور کښې ډېر زيات خلک تيسن له زمونږ ليدو ته راغلي وو .
دايي خدمتګار سره دخپل هيم باجي په قطار کښې روان شو يو ه عجيبه نظاره وه
خلکو دومره اثر وشو چه زما يودوست ووې چه : ستاسو ددې ننني مظاهرې
معلوميږي داسي ښکاري چه نن ډېر ژر ټکيانوحکومت ختم شي ، بلکه دخدايي خدمتګارو
کومت وي . بيا به ريل کښې کښېنا ستو او ريل روان شو او دانقلاب زنده باد په
رو کښې دخلکونه رخصت شو . چه يو څو تيسنه مخکښې لاړو نو به تيسن يوې
ټي او يو مېږي ماته سوال وکړو چه مونږ له اجازت راکړه چه مونږ دې خدايي
خدمتګارو سره په يو ډبه کښې کښېنو ، ما ورته وې چه هلته ځاى نشته تاسو به
تکليف وي ليکن دهغوى ډېر محبت او اصرار په وجه ما هغوى له اجازت
کړو ، وروسته معلومه شوه چه داسې د بهګت سنګه يلارو او دوه ورځې شوې
ي چه حکومت بهګت سنګه پانسي کړي و او دابنځه د جلندر دجنګو دملي سې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشره استاذه وه ، د بهگت سنگه د پلار به مخکښې هغوی دا مناسب ونه گڼل چه ډولونه
او باجې وغږوي لیکن هغه به غږ ولو باندې مجبوره کړل هغه دي چه زما ذوبۍ قوم
او ملک د پاره قربان شوی دی هغه مړه دی ژوندی دی ، په دې وجه موږ له
خوشحالي کول په کار دي او په ټوله لا دي په دوی ډولونه وغږول بلکه دا چه هغه استاذه
ډېره زوروره قومي ښځه وه . هغې ډېرې قومي غزلې خدائي خدمتگارو ته یاد کړې
او قومي نظمونه یې ورته ولیکل او وښودل او دوی سره به یې یو ځلې هم یو ځای ویل .
زمونږ خدائي خدمتگار به په هر یو ټیسن چه کاډی ودریده نو دوی به کوز شو
او په پولا ین کښې به جوړه جوړه روان شو ، ډول سرنا به ورسره غږیدل او دوی به
انقلاب زنده باد ، فخر افغان زنده باد چغې وهلې ، د ټیسن ټول خلک به ورسره
روان شو ، دوی ته به ډېر خوشحالیدل او ډېر عجیبه کار ورته ښکاریدو .

کراچۍ کښې مصروفیت :

هر کله چه د کراچۍ ټیسن ته ورسیدو نو ډېر خلک مونږ له ټیسن له راغلي وو ،
عبد الخالق خلیق صاحب هم سره د یوڅو نورو پښتنو د غلته موجود و . د کراچۍ ډېر پښتانه
راغلي وو خو د ټیسن نه بهر ولاړ وو ، مونږ چه کاډی نه کوز شوا و خدائي خدمتگار
خپله وردۍ برابره کړه د بهارت سبها یو څو ځوانان چه سره کمیسونه یې اغوستي وو
او په هغوی کښې د پښتنو دیوان روشن لال هم و ماله راغلل چه دا ډولونه بند کړه ما
ترې پوښتنه وکړه چه په څه سبب ؟ دوی ماته داووې چه بهگت سنگه پانسي شوی
دی ، ما ورته ووې چه تاسو به په بهگت سنگه ډېر خفه یئ که د هغه پلار ؟ د هغه پلار
خو زمونږ سره په ریل کښې یو ځای راغی ، خدائي خدمتگارو ډولونه او باجې نه غږول

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په زوړ په دوی وغږول او مونږ ته دهغه حکم دی چه دولونه به غږ وئ ځکه چه هغه وايي چه ټهګت سنګه دقوم او ملک نه ځان قربان کړی دی هغه مړه نه دی ژوندی دی نو دا دخوشحالی مقام دی هغه په دی ټيسن موجود دی تاسو تړی پوښتنه وکړی که چیری دهغه رضا نه وی نو مونږ به دولونه بند کړو.

مونږ چه دټيسن نه دا ووتو نو په زرګونو خلک مونږ ته ولاړ وو دپښتنو دطرف نه خليق صاحب مونږ ته سپاسنامه پيش کړه دهغی په ځواب کښی ما يو مختصر تقرير وکړو او دهغوی شکريه می اداکړه ، دپښتنو دا خيال و چه مونږ پیاده دجلوس په تشکيل کښی دوی سره دکانګرس تر پنډاله پوری لاړ شو ليکن مونږ ته چا ووې چه مهاتما ګاندهي جلوسونه بند کړی دي، په دې وجه مونږ په لارو کښی سواره شو او دهغوی خواهش مو پوره نه کړې شو او خپل عذر مو ورته پيش کړو خو هغوی په دی خبره خفه شول.

څه وخت چه مونږ دکانګرس پنډال ته ورسيدو نو دکانګرس په پنډال کښی شور شو او درضا کارو دتيارئ دپاره سيټئ (شپيلی) وغږيدې ليکن چه دا ورته معلومه شوه چه دا خو خدايي خدمتګار دي نو په قلار شو. حقيقت دا و چه څه وخت ګاندهي جي راتلو نو ټيسن له ورله دبهارت سبها سور کميسی ځوانان تللی وو او توری جنډی یی ورله مخی له وړې وې او ډيرې ګستاخانه خبری يی هم ورته کړی وې نو چه څه وخت مونږ ښکاره شو نو زمونږ ورد ئ سرې وې نو چا دا اواز وکړو چه هغه دی سور کميسی راغلل او دکانګرس په پنډال حمله کوی. دهندوستان او انګلستان په اخبارونو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سرخپوشو ګاندهي جي له توری جنډې وړې وې او هغوی دکانګرس نه بغاوت وکړو. دانګلستان اخبار اتو پوری لوی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمونونه ولیکل او ډېرې خوشحالي یې وکړې خو د دروغو مزل لنډ وي او تر هغه
وخته پورې وي چه رښتیا ښکاره شوي نه وي. موږ یې د کانګرس یو خاص
کیمپ له بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لګېدلي وو. په هغه کیمپ کښې خو ډېر
تنبوان وو خو ما د خان او د خدايي خدمتګارو د پاره پنځه تنبوان کافي وګڼل
او په هغو کښې مو ځیلي بسترې خورې کړې. موږ لا دمه شوي نه وو چه د اخبارو نو
خبر لوڅي راغلل او د ګاندهي جي او د خدايي خدمتګارو د مخالفت سوالونه یې شروع
کړل ما ورته ووې چه دا ټولې خبرې غلطې او بې بنیاده پراپېګنډه ده زموږ
ګاندهي جي سره او کانګرس سره هیڅ قسم مخالفت نشته او اخبارو کښې چه څه
شایع شوي دي هغه کښې یوه ذره رښتیا نشته، ټول خبرونه غلط او بې بنیاده
دي. ما زیګر د پنډت موتي لال موهن مالویه جي زوی راغی او هغه زما سره د دې متعلق
یو لوی بیان ولیکلو او هغه یې د هندوستان ټولو اخبارونو له ولېږلو.

د هندوستان ښځي، نر، د خدايي خدمتګارو او زما د لیډو ډېر خوا هشمند
وو او هر وخت به زموږ په کیمپ کښې یو غوبل وو او ذرګونو خلک به زموږ کتو له
راتلل ولې چه هغوی ته خو پښتانه د ځناورو په ډنګ ښودلی شوي وو او د ملنه د انسانیت
او قومیت په او چته پوړه ولاړ وو. د پښتنو متعلق په ټول هندوستان کښې ډېر
غلط پراپېګنډه شوې وه او دوی ورته متشدده خلک ښکارېدل خو اوس د
کانګرس سره او بیا په اوږه د عدم تشدد په لاره روان وو او د پېرنګیانو جبر
و ظلم ته یې په صبر او استقامت ځیلي سینې ډال کړې دي. دوی ته پښتانه
او کانګرس سره ملګرتیا ډېره عجیبه ښکارېده چه دوی پښتانه خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپلو ستړګو وليدل د دوی دعمل، د دوی دتنظيم، د دوی د اخلاص او دوی د عدم تشدد نه خبر شول نو سترګی يې وغړيدې او تسلي يې وشوه او چه څوره پرا پيګنډه ی د دوی برخلاف شوی وه هغه يې دماغزو نه ووتله. قسم قسم خلک به مباله راتلل او قسم قسم سوالونه به يې کول. ما به چه څو مره زمانه کيدی شوه پوهول. د خدای د پرشکرګذار يم چه کوم خيالات د مودونه زمونږ خلاف د دی خلکو په زړونو کښی پيدا کړ شوی وو د هغوی تردېره حده پوری اصلاح او ازاله وشوه. بله دا چه دلته د کانګرس دې جلسی له د ټول هندوستان خلک راغلی وو، هغه ټول د حقيقت نه خبر شول. خدای خدمتګار چه به څه وخت د کانګرس لنګرله د دوی خوړلو د پاره لاړل نو لوی لوی سيټهان به لاس په نامه د دوی خدمت ته ولاړ وو او هر سړی به د دې کوشش کولو چه د خدايی خدمتګار و سره شريک شم او هر طرف ته چه به خدايی خدمتګار لاړل نو خلکو به يې د پر عزت کولو او څه وخت چه د کانګرس دا سالانه جلسه شروع کيدله، نو په دغه افتتاحی اجلاس کښی د شرکت د پاره ګاندهی جی، جواهر لال نهرو او سردار پټيل خدايی خدمتګار و ليسی را اولېږل چه سره د ښيلو باجو په دغه غونډه کښی حصه واخلی. جواهر لال نهرو او دهغه بی بی کملا ديوی او خور بی بی سره د خپلو دوستانو د خدايی خدمتګارو پريډ او باجې ليدو او اوريدو له به راتلل په ټول ملک کښی د خدايی خدمتګار و يو درزو او زمونږ د خدايی خدمتګار و په وجه د پښتنو نيک نامی د پرلو په پراپيګنډه وشوه او هغه د بدنامی داغ د دوی د تندی نه هو ونځلی شو او د دوی په وجه خلکو پښتانه وپيژندل او هغوی سره يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه پیل اشوه.

دکانګرس په جلسه اوپنډال کښې خدائي خدمتګاروته ازادی وه
ځای له تلی اوګرځیدې شول یا هغه پښتون وچه قول هندوستان کښې بې
خلکو سترګی پټولي اودداکوقاتل ورته ښکاریده اویاداساعت دی چه دکانګرس اوقوم
دوی دومره اعتبار پیل اشوچه دخپلوزنانوانتظام اوحفاظت یې خدائي خدمتګ
ته حواله کړو بلکه داچه داکار دېرګران وندا انتظام پولیس کولی شواونه دکانګرس
رضاکارانوکولی شوخودی خدائي خدمتګارو داسې په ښه طریقه سرع وکړوچه دد
انتظام او دسپلین ته دنیاحیرانه شوه اونورخلک خوپرېږده، دپولیس پولوی افس
چه دلته دانتظام دپاره لګیدلی وُ دخدائي خدمتګاروکماندر دعظمت خان تره
نوټي کوزه کړه اولاس یې ورکړو او دده شکریه یې اداکړه. اوچه څه وخت به عظمت
ښکاره شونو دپولیس مقامی افسرانو به ورته سلامونه کول او دخدائي خدمتګارو
علاوه چه پولیس له به یې څه قسم حکم ورکړو هغوی به یې تعمیل کولو. ددی هم په کانګرس
اوټول هندوستان دېرښه اثروشو.

کراچي کښې دېرپښتانه اباددي چه دروزګار دپاره تللی دی. دهغوی دا
هش وُ چه خدائي خدمتګار وله میلمستیا وکړي او ددی دپاره یې روپۍ هم جمع
کړې وې دهغوی یوخومشران دخلیق صاحب سره زمونږ کیمپ له راغلل اوماته یې
خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحبت اواخلاص دېره شکریه اداکړه او د
عرض می ورته وکړوچه تاسو خوزمونږ ورونه یئ مونږ ستاسو خدمتګاریومونږ
ته په ددې تلو کښې هیڅ عذرنشته اوچه څه وخت تاسو غواړئ مونږبه درشوخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

می اتفاق نشته پښتون دومره غریب دی چه دده پیسې په ډوډولګولو په کار
دی . هغوی ووې چه مونږ چنده جمع کړې ده نو ما ورته ووې چه دغې ډوډۍ
ځای دوی له او مه ډوډۍ ورکړئ هغه به په ښه فایده راشی هغوی ما سره په
اتفاق وکړه . بله ورځ مونږ هلته لاړو ، نو لو پښتنو سره مولید ل کتل وشود
چی نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله یوه سپاسنامه راکړه او دوه نیم سوه
یې راته پیش کړې ما د هغوی شکریه اداکړه او د سپاسنامې ځوابی تقریر
وکړه او روپۍ می د خدایی خدمتګارو د پاره منظور کړې .

په کراچي کښې د جمعیة العلماء هند سالانه جلسه وه ، مولانا احمد سعید صاحب
هم ماته یو خط ولیکلو ، مولانا احمد سعید صاحب ناظم او صلح صاحب مولانا کفایت الله
مونږ سره د ګجرات په جیلخانه کښې یو ځای اوسیدلی وو او زمونږ و سره ډیر ښه
تعلقات جوړ شوی وو چه که کیدی شی نو خدایی خدمتګار دی د جلسې په ورځ
مونږ سره شرکت وکړي چه مونږ سره امداد وکړي او مونږ له یې هم دعوتی خطونه
ولیږل ، مونږ په ډیره خوشحالی سره د دوی دعوت منظور کړو او خدایی خدمتګار
د هغوی خدمت او امداد د پاره ور ولیږل او زه هم د هغوی جلسه کښې شریک
شوم . د خدایی خدمتګارو د انتظام او خدمت نه هغوی ټول ډیر خوشحاله وو
ماته یې د هغوی د انتظام ډیر تعریف وکړو .

د هندوستان دوره :

د کانګرس جلسه ختم شوه او د جلسې د ختمیدو نه پس مونږ په دوه ځایه تقسیم
شو یوه ډله د حاجی عبدالغفار ، میا عبدالله شاه او سعدالله خان سره د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګارو چه هغوی واپس تلل غوښتل، او بله دله زما سره وه چه مونږ
ټول هندوستان کښې ګرځېدل غوښتل او خپله پراپیګنډه موکوله. زمونږ او
کلې ته روانه شوه او دا دو بمبه زه او مقصود جان د خدايي خدمتګارو سره دکا
د مسلمانانو په اصرار بمبئ ته روان شو. مونږ مابښام دا وبو په جهاز کښې سوار
د پښتانه او د کراچي خلک زمونږ رخصت کېدو له راغلي وو مونږ چه څه
خپل سامان سمبال کړو نو بیا ټول په یو قطار کښې ودرېدو او د جهاز نه موباجو
د ولونه وهل شروع کړل په بندر کښې پښتنو شادوله واچوله او هغه په پېشکوی
کړه چه د جهاز ټول پېرنګیان او مېلمانه د دوی تماشې ته ودرېدل لاندی یو بېر
په جوش کښې راغلو، سره جنډه ورسره وه میدان ته یې راو دګل لیکن یو پولیس
راغی او هغه یې د دوی نه ونښکلو یو عجیبه کیفیت او عجیبه ننداره وه چه په دې کښې
جهاز روان شو اولږ ساعت پس د بندر هغه ټول خلک زمونږ د نظر نه غیب شو
بله ورځ مونږ بمبئ ته ورسېدو دلته په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو دلې
په اخباراتو کښې زمونږ لویه پراپیګنډه شوې وه په کوم بندر کښې چه خلک جمع شوي
زمونږ جهاز یې هلته ونه درولو بلکه د هغه نه کوز په یو بل بندرګاه کښې یې مونږ کو
لیکن په یو ساعت کښې هغه خلک هلته راورسېدل، زمونږ یې یو لوی جلوس په
کښې وویستو او څه وخت چه مونږ د کانګرس دفتر ته ورسېدو نو جلوس ختم شو
بیا مونږ دارام د پاره چه کوم ځای زمونږ د پاره مقرر وو هلته لاړو، په بمبئ کښې
زمونږ د ېره لویه پراپیګنډه وشوه، ځای په ځای موجلسې وکړې او بله دا چه ز
په ورتلو په مسلمانانو هم څه اثر وشو. خو په پېرنګیانو باندې مېرې ی لګیا شوا و زمو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ف بي دا پراتیکنوه په مسلمانانو کښې شروع کړه چه دا خلک هندوانو په دې غرض
ستي دي چه جماعتونو سره ورلګې او باجې وغواړي چه سباله مسلمانانو ته دهندوانو
د ولکو او باجو څخه اعتراض نه وي. د هندوستان په مسلمانانو کښې دومره سیاسي
ور نشته چه څومره په هندوانو کښې دي. سیاسي شعور په یو قوم کښې دا سمانه نه
ځي او چه په کومو قومونو کښې د سیاسي شعور خلک پیدا شي نو خپل قوم پسې ورکړځي
وي کښې سیاسي شعور پیدا کړي مسلمانان د پرښه قوم دی خو په هغوی کښې داسې
ل تراوسه پوری پیدا شوي نه دي. تاسې د هندوانو، مسلمانانو دې لیډرانو
فکر وکړئ د هندوانو مشران او لیډران قوم پرست دي خو د مسلمانانو مشران
لیډران خان بهادران او خان صاحبان وي، دوی چه څه غواړي څان
غواړي یا پېرنګي له غواړي، ددې غریبانانو څوک غمخور نشته او خکه دوی د
د وانو نه وروسته پاتې شول.

د پاړسي قوم له طرفه مونږ ته یوه سپاسنامه هم راکړې شوه، په جلسه کښې به
کونو نیمې، نږ شریک شوي وو، ما د پېرې شکریې نه پس د خدايي خدمتګار
ورت او حقیقت ښکاره کړه او ما ورته ووې چه دا تحریک په دې غرض شروع
وی دی چه مظلوم د ظالم د ظلم نه خلاص کړي او هر څوک چه په دنیا کښې ظالم
که مسلمان وي که هندو وي او که پېرنګي وي دوی هیشه د هغوی مخالفت
و د پاره تیار وي. خدای ته خو د خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د
غه د مخلوق خدمت دی.

د ممبیې نه پس دهلي له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له په زرګونو خلک راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو. زمونږ د میلستیا انتظام جمعیة العلماء هندکړی و، مونږ هلته لاړو
ارام مو وکړو او ماذیګری زمونږ جلوس په سنبال کېښی دګرځولو، هندوانو او
نانوچه د کومی مینی او اخلاص مظاهره وکړه دهغه به درته څه ذکر کوم په تولو
زمونږ په جلوس خلکو ګلونه نوستل او ځای په ځای سیاسی راګری شو
مابنام جلوس ختم شو دجلسی په ځای کښی بنځی او نر د ماشوا وصبرو په شا
راجع شوي وو، ما په جلسه کښی دشکرلی نه پس یو تقریر وکړ و چه امید دی چه
ستاسو د زړونو نه هغه شکونه او وهمونه اوس لیری شوي وي چه کوم ستا
زړونو کښی د پښتنو خلاف د بنمنانو پیدا کړی وو او په دی تقریر کښی می د پلی
د بنځو د بهادری او قربانی چه کومی هغوی د ازادی په دی تحریک کښی کړی
وې تعریف وکړه او دامی ووې چه د کوم قوم بنځی پیدا دی شی او د ملک
ازادی د پاره ملا وتړی نو هغه قوم څوک غلام ساتلی نه شی او هغه قوم
چه ډیر ز رخپل منزل ته ورسیږي.

جلسه په ډیره کامیابی سره ختمه شوه او مونږ تیسن ته لاړو او په ریل
ګاډی کښی سواره شو لږ ساعت پس ګاندهی جی هم سره دیو څو تنو خپلو ملګ
په دی ګاډی کښی یو ځای امرتسر ته روان شو په هر تیسن کښی به د ګاندهی جی
دلید و د پاره خلک راغلی وو، دومره شور او غوغا وه چه مونږ تری خوب کوا
نه شو او نه ګاندهی جی اوده کیدی شو او څه وخت چه زمونږ ګاډی سهارنپ
ته ورسید و نو هلته ډیر خلک راجع شوي وو هغوی ته مونږ خبر نه وکړی خود
د جلسی اعلان هم کړی و او په زرګونو بنځی، نر، نیمه شپه تیسن سره نزدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونږ په انتظار کښې ولاړ وو، ځکه چې خو بالکل د کوزېدو نه انکار وکړو دهغه
پس هندوان، مسلمانان ماله راغلل او ما ته یې ډېر منت وکړو چه کوز شه په
ی نیمه شپه کښې خومره منځ، نو را جمع شوي دي نو که چیرې ته هم مونږ سره
ز نه شوې، نو دا خلک به ډېر مایوسه شي او را ته یې ووې چه یو ګېنټه پس بل
دی راځي. نو زه د دوی د خوشحالي له پاره ور سره کوز شوم. مونږ چه د جلسې
ام ته ورسېدو نو زمونږ د پاره د ښار ټول خلک زمونږ په انتظار کښې
ست وو ما په دې خیل زړه کښې ووې که چیرې زه هم دوی سره راغلی نه وای
د دوی زړونه به خومره صدمه رسېدلې وه. زما په راتلو یې هم څه ناڅه
لي وشوه، یو خو خبرې مې د تقریر په شکل وکړې وخت راسره نه و بیا ترې
پس تېیسن ته راغلو چه په دې کښې هغه رېل راغی او په هغه کښې مونږ سواره شو. رای-
اده هنسراج چه د جلندر او ما سره د ګجرات په جیلخانه کښې یو ځای قید و او ډېر
سره و او چه کله به ده ملاقات و نو مونږ له ډېرې غوړې زېړې د ده کور والو-
ورلې. زما ډېر اشنا او مونږ سره یې ډېر ښه تعلقات وو. ما ده سره د کوزېدو
عده کړې وه او زمونږ اراده وه چه جلندر کښې به کوزېږو و ده سره به دمه کوو بیا به
ن کاډی کښې امرتسر له لاړ شو چه څه وخت زمونږ کاډی لودیانې ته را ورسېده
هغه خلک زمونږ نه خبر شوي وو، منځ، نو، تېیسن له راغلي وو او دا کوشش یې
و او چه مونږ سره دلته کوز شي مونږ یې په دې مجبوره کړو چه د جلندر نه واپس
د یانې له راځئ نو وعده مو ورسره وکړه نو هلته ترې مونږ خلاص شو او بیا هم
سره یوه سنځه په کاډی کښې جلندر ته ورسېده نو لاله هنسراج او د هغه ورور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاندان او ورسره نور ډیر خلک تیس له راغلي وو او دغه هم مونږ سره اشنا
نه دتللو اراده وه چه تیس کښې داسی غوبل جوړ شو چه زه به یې درته خه ووایم.
بعضی خدایی خدمتګار ګاډی کښې پاتی شو او خه ما سره کوز شو خو خپل سامان
یې کوز نه کړی شو مونږ جلندر ته لاړو هلته مو د جنګو سکول وکتو ډ ګو نو خلکو ته مې
یو مختصر تقریر وکړو او بیا واپس لودیانی ته روان شو مونږ یوه لاری کښې د لاله
هنسراج سره لودیانی ته لاړلو د منارته ډیر ډیر خلک ولاړوو ډیره وخت مونږ په
کشمکش او جلوسونو کښې ضایع کړو او د لته مولوی عظیم الشانه جلسه کړې خو ډیل کاډي
وانه لاړلو. ددی ځای مسلمانانو خدایی خدمتګار وله دلاری انتظام وکړی او له
دی ځایه مونږ په لاری کښې امرتسر ته روان شو، ما ذیکر ورسره په بازارونو
کښې خلکو مونږ سره ډیره مینه کوله چه دوی به زمونږ دلاری نه چاپیره شو اخرپه
ډیرو خوارو هغه ځای ته ورسیدو چه کوم ځای کانګرس چی کوز شوی و معلومه شوه
چه کانګرسی چی ته هم خلکو په تیس ډیر تکلیف ورکړی وا او هغه ناجوړه هم وزه
دهغه لیدلوله لاړم هغه مخ سر ترلی وو او په ډیر تکلیف کښې و. ما هغه خپل قول
دقیق ملګری که هندوان وو که مسلمانان وو که سکهان وو چه څوک ما سره ګجرات
په جیل کښې اشنا شوی وو ولیدل. زما طبیعت هم ناسازه و په دې وجه ما مناسب
ونګنل چه د سکهانو ورونو نه اجازت واخلو او کلي ته لاړ شو.

وطن ته واپسی:

هغوی نه مې په ډیر زور رخصت واخیستو. ماوې زه ناجوړیم هیڅ هم
نه شم کولی او تاسو مې پاتی کوئ نوزه به زیان ناجوړه شم هغوی رضا شوا وما

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي رخصت راکړې اوموږ دشپې په ۲ آک کاږی کښې را روان شو سحر
وختي نوښار ته راورسېږ و او چه کوم خدايي خدمتګار د دې ځای وو هغوی
مو رخصت کړل او موږ مردان ته روان شو، دمردان تېيسن له په ز رګونو خلک
راغلي وو، موږ هغوی سره هوتي مردان ته لاړو دکلپاني په غاړه ديوی لوی
جلسې انتظام شوی وچه جلسه ختمه شوه نوبيا طوروماياروته لاړوهلته هم د دوارو کلو
خلک راجمع شوي وو جلسه مو وکړه خلکوته مو د دوری تول حال ووې او بيا
موږ ه واپس اتمانزو ته راغلو.

يو خو ورځې مې ارام وکړې او چه بيا مې شوم نو د صوبه سرحد د دوری اراده مې
وکړه چه په دې کښې: کوهاټ، بنو، ډېره اسماعيل خان، دکميتوله طرفه
عوتونه هم راغلي وو، زه د ټل او هنګو په دوره روان شوم په دوره کښې ماسره
د ما ملګانو بانډې دقاری صاحب زوی هم تلی ؤ هغه ډېر خوش اوازه وقومی
نظمونه به يې ويل چه: « د ستاله ميچنو، نه وېرېږو ای سرکاره ولی موېرې. »
د دې به په خلکو ډېر ښه اثر کېدلو. په لاره کښې د دري تول اپريدی ورونه
خبرشوي وو زموږ استقبال د پاره ځای په ځای ناست وو او دچای او.
وو دی انتظام يې هم کړی ؤ، زموږ دښکاره کېدو سره د ذی شروع شوي او
ډېر خوشحاله شول، مابه ډېر منع کول چه د ذی مه کوئ زما نظر به خود عدم
تشدد ده خو هغوی خو ازاد خلک وو کله منع کېدل. ځای په ځای چه به د ذی جمع وو
موږ به ورکوز شو او مختصر تقرير ونه به مې ورته وکړل او د خدايي خدمتګاری په حقيقت
به مې پوه کړل، د دې ځای نه اول ټل او بيا واپس هنګو ته لاړو او چه هلته موږ چپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتحریک ورو نه ولیدل او جلسې وشوې نو واپس دکوهاټ ښار ته راغلو، دکوهاټ
خلکو خو یو لوی نمایش کړی ؤ خو د باران په وجه رونق خراب شو، د جلوس نه پس مو
جلسه وکړه او تقریر مو وکړو او خلکو ته می د خدائي خدمتګارئ د جرګو جوړولو دعوت
ورکړو چه سبا له بنو ته روان شو په لاره کښې لاچي او احمدی بانډی، بانډه داؤد
شاه کښې مو جلسې وکړې . بیا کرک ته لاړو هلته جلسه وشوه د زرک په ټوله علاقه کښې
وګرځېدو، واپسې کښې لتمبر ته راغلو او د محمد افضل خان ځای کښې مو جلسه وکړه
کوهاټ کښې زمونږ د پرښه کارکنان وو [چه د دوی کښې یو د زرکي عبدالغفار نومیده
چه د قومي خدمت په لار کښې یې ځان قربان کړی ؤ، ده د خودکشئ په وخت کښې یو
خط زما په نامه لیکلی پرېښې وو، په هغې کښې یې لیکلي وو چه ما د یو خدائي خدمتګار په
حیث تا سره د لوی خدای د وړاندې دا لوظ کړی وو چه زه به د خدای د مخلوق
خدمت د هغه د رضا د پاره کوم او که په دې لاره کښې هر قسم تکلیف او مصیبت په ما
راځي نو زه به د هغې مقابله په عدم تشدد کوم . چونکه د مسلم لیګ په امر د قیوم خان
حکومت دلته زمونږ د وهلو، ټکولو، قید ولو، مال تالا کولو، او جایداد ضبط کولو نه علاوه
زمونږ د کورونو او زنانو بې پردګي هم کوله نو زما پښتني غیرت دا برداشت نه کړی
شوه یکار خو دا وو چه ما توپک را اخستی وی او د دی ظالمانو نه می خپل بدل اخیستی وی
خو چونکه ما تا سره دا لوظ کړی وو چه زه به په عدم تشدد پابند اوسم نو د دی د وجې نه زه
خپل ژوند ختموم او د خدای سره سره تا نه هم معافي غواړم چه زه تا سره په هغه خپل
لوظ ټینګ پاتې نه شوم.]

دې ضلع کښې تقریباً یو لک خدائي خدمتګار وو . دلته د لتمبر د ...ان د ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غاړه مونږ ته د چايو انتظام کړی و مونږ چای څکله چه زمونږ د بنو خدايي خدمتګار او د سپېل او مونږ ورسره په موټر کښې بنو ته روان شو، بنو والو هم مونږ د پاره ډېر نمايش کړی ؤ او په ښار کښې زمونږ يو عظيم الشان جلوس و ښکوا او په زرګونو خلک پکښې شريک شول ډېره ښه جلسه وشوه او ډېر مخلوق ورله راغلی وو. سالار يعقوب خان او ويشوا امتر دا سره ډېر کار کړی و، دلته د هند والو او مسلمانانو اتفاق دوی کړی و هلته مې هم يو مختصر تقرير د خدايي خدمتګاری متعلق وکړو، د هغه ځايه سباله مونږ ډېره وته روان شو، ميرا خيل کښې نورنګ او سرای کښې مو جلسه وکړه لکی کښې مو هم جلسه کړې وه. شهباز خيلو او پيزو کښې مو جلسه وکړه، لکی مروت لادو کښې راتلل هلته مو جلسې وکړې. ډېره وته نزدې مونږ د پاسو لپېښتو څه کلی ولیدې او مونږ هغوی ته ورستانه شو، مونږ لا هغوی سره خبری کولی چه په دې کښې يو موټر راغی او مونږ ته ېې ووې چه زر راځئ خلک د ښار نه بهر راوتي دي سخت په انتظار کښې دي، مونږ هغوی سره روان شو او چه د ډېره ښار ته نزدې شو نو په زرګونو خلک زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو. زمونږ د موټرو په ليد و سره يې د انقلاب او فخر افغان زنده باد نارې وهلې، بازارونه، سړکونه، دکانونه يې بند کړی وو ځای په ځای دروازی ډېری ښې جوړی شوی وې، زما په خيال دلته ډېر لوی خلک راغلي وو، خو داسې استقبال يې شوی نه ؤ زه يې په اس سور کړم او د جلوس وړاندی روان شوم، په زرګونو ښځې، نر، په دکانونو، بالاخانو او کوټو باندی ولاړ وو. پيرنګيانو ډېر کوشش کړی ؤ او په هند والو يې ډېر د باوونه کړې وو چه په دی طريقه زما جلوس او استقبال و نه شي خو بالکل ناکامياب شوی و. د دې جلوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

قتل انتظام هندوانو کړی ؤ .

د ډېره اسماعیل خان کښی په دی ورځو کښی د قومی تحریک زور او شور و . د دی ښار په چاپېره علاقو کښی هم تحریک په زور کښی و ، ټانک ، کلاچی ، ګل امام ، ګول بازار او پنیاله کښی خلک په تحریک کښی په زور او شور کښی شامل ول . ښار کښی د سره وږمه علاوه د ښځو او وړو هلکانو جلوسونه وتل . یوه ورځ د ښځو جلوس په بازار کښی تېرېدلو هر کله چه دا جلوس د ډاکټر جنده رام چوک ته ورسېد ونو د صوبه سرحد انسپکټر جنرل پولیس ایس مانګر د جلوس د خورېدو حکم ورکړې وخو ښځو انکار وکړو ، جرنیل د ښځو په دی انکار ډېر غصه شو او تمانچه یې را وښکله او چلوله یې چه ناڅاپه یو زلمی سردار بهګوان سنګه د ده لاس ونیوه او ورته یې ووې چه تا له شرم نه درځی چه په ښځو تمانچه چلوې . د جرنیل صاحب لاس ورچپه و او تمانچه تری ښکته پرېوته جرنیل صاحب وارخطا شو او بنګلی ته لاړه او تمانچه ورله یو سپاهی یوړه . د بهګوان سنګه د دی جرئت بدله په ۱۹۳۱ ع کال کښی د فرقه دارانه فساد نه پس واخیستی شوه او هغه د یو قتل د دروغو په مقدمه کښی ونیوی شو او ډېر مصیبتونه یې پری تېر کړل او چه ثبوت پری پیدا نه شو نو پری یې بوده .

هندوانو ته حکومت ډېر په ټهرو او دغه وجه وه چه پینځه میاشتی پس یې په هندوانو ، مسلمانان ورواچول او کور کښی یې وجنګول او لوی فساد وشو ، د هندوانو مالونه یې پری لوټ کړل ، کورونه او بازارونه یې وسوزول او ډېر هندوان او مسلمانان قتل شول ، او د لکهونو روپو نقصان وشو او د پنیالی پرخان بهادر چه هغه سره د ډپټی کمشنر او شیخ محبوب علی اسسټنټ د اصلاح وکړه او دوه لاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي هم وركړى چه خپلو لګوانو له سرې وردى جوړى کړې او بوه يې کړه چه مونږ په بنار كښې فساد كول غواړو ۰ کوم وخت چه دی ته تيليفون وكړه هم نو دغه د سره جامونږ کوانو له تو پکې او تماچې ورکړه او بنار له يې د لوټ او اورلګولو د پاره فوراً را ور سوه ده هم دغسې وكړل. د پيرنګي د پټي کمشنر د ا پاليسي وه چه يو خوا به هندوان وو هل شي لوټ به شي او بل خوا به سر خپوش خدايي خدمتګار بد نام شي او ددوى برخلاف به پراپيګنده په ټول هندوستان کښې وکړو چه کانګرس هم په دوی بد ګمانه او خفه شي او ددوی له ځانه بيل کړې. د شپې يوه عظيم الشانه جلسه وشوه ما پکښې يو مختصر تقرير وکړو چه زه ستا سو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق ډېر خوشحاله شوم او اميد کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق د اينده د پاره قايم او دايم وساتئ او د ملک د ازادې په لاره كښې به كافي حصه واخلئ. سبا له مونږ كلا چي له لاړو کلاچي کښې ذكنده پور خانان او رمضان خان وغيره ټول مونږ سره ملګري شول دلته د خدايي خدمتګارو جرنيل کنور بهان نارنګ صاحب ورو ستو بيا سالارشو او دغه ځاى خلكو زمونږ ښه استقبال وكړه، جلسه مووكړه خدايى خدمتګارى كښې خلک په ډېر شوق داخل شول او جرګه موهم جوړه کړه ، د کلاچي نه ټانک ته لاړو او د ټانک خو ډېر زور ورپيښتانه دى . ډېر خلک په جلسه کښې شريک شول ، شپې له کل امام له لاړو ظفرخان دوى هم مونږ سره شامل شول ، دلته هم جلسه وشوه او ډېر خلكو خپل نوم ونه خدايي خدمتګارى کښې وليكل . له دې ځايه واپس بنوته لاړو ، بيا کوهاټ او پيښور ته واپس شو .

د پنجاب د پښتنې علاقو دوره :

خدایي خدمتګارې چې جوړه شوه نو مونږ ته ضلع کیمبلپور او ضلع میانوالي نږدې وې او پکښې زیاته ابادي
زمونږ پښتنو ورونو وه او دا دواړه ضلعې مونږ سره لګیدلې دي. کیمبلپور د پېښور د ډویژن کښې او میانوالي
د ډیره اسماعیل خان د ډویژن کښې وو څه وخت چې تحریک شروع شو نو دا ضلعې یې زمونږ نه کټ کړې او
پنجاب سره یې کړې، دا ضلعې زمونږ کاونټ کښې دي، نو مونږ دې کښې هم دورې کول
غوښتل، خو ضلع کیمبلپور ته حکومت نه پرېښودلو تردې چې زمونږ خپل وزارتونه جوړ شول
بیا هم چا نه پرېښودو. یو ځل مونږ د وزارتونو په وخت کښې د کیمبلپور په دوره ملګو خیال اوو
دا و چې اوس خو قومي وزارتونه دي مونږ به پرېږدي خو چې د اټک نه پورې د تلو نو پولیس
سنګینونه چړاو ولاړ وو مونږ ته یې سړک بند کړې وو مونږ ته یې ویل چې واپس شئ مخکښې
مو نه پرېږدو ماورته وویل چې مونږ خو واپس نه ځو نو مونږ چې پوه شو چې دوی مو نه
پرېږدي نو د لاړې نه کوز شو او د سړک په خوا کښې د غره څنګ ته کښېناستو دې کښې
ډېر وخت تېر شو چې هغوی پوه شول چې دوی خو واپس نه ځي نو بیا یې لاړي راوستلې
او په هغې کښې یې مونږ کښېنولو او کیمبلپور طرف ته روان شو ولې د کیمبلپور په ځای
یې خوشحال ګړ ته بوتلو د سین نه یې پورې کړو ضلع کوهاټ کښې یې پرېښودو، د هغه
شان چې کله ما یا خدایي خدمتګارو اراده کړې ده نو چا پرېښې نه یو او میانوالي ته به هم
کله نا کله ورغلو، کیمبلپور کښې به د چهچه علاقې ته کله نا کله ورتلو، چې میانوالي ته به لاړو نو
په علاقو به ګرځېدو کالاباغ ته هم تللي یو د غلته کالاباغ سره جخت په نمرخانه یو کلې
دی هغې ته هم ورغلي یو او هغه علاقې ته هم تللي یو چې پکښې د اوسپنو کانې دي او بیا
د هغې نه به عیسی خیلو ته ورتلو یو ځل چې مونږ عیسی خیل ته لاړو نو د هغه ځای نواب

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه نه پرېښوده خپلو نوکرانو ته يې لوی لوی ډانګونه ورکړي وو چه څوک به جلسې ته راتلل هغوی به يې وهل ما داسې چل وکړو چه په بازار کښې روان شوم او په تلو تلو کښې مې خلکو ته خپل تقرير کولو سره ددې هم چه څوک به زما تقرير اورېدو ته راجمع شول نو هغه به يې په ډانګونو وهل، لنډه دا چه زه يې جلسې ځه چه خبر وو ته هم پرې نه ښودم خو هلته يو هندو هغه مونږ مېلما نه کړو او د هغه يو سرای و په هغې کښې يې زمونږ د پاره د ډوډۍ انتظام وکړو نواب صاحب هغه پسې جواب راولېږلو چه دا سړی مه پرېږده او د سرای نه يې وباسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په ارام شپه تېره کړه چه سباله جمعه وه مونږ دا فکر وکړو چه د جمعې لمانځه له خو به د علاقې ډېر خلک راځي نو مونږ به هم لاړ شو، دوی سره به لمونځ کښې شريک شو او که موقع وه نو خبرې به ورسره هم وکړو خو چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب ډانګ ماران د جماعت نه چاپېره ولاړ وو او چه جماعت ته ورننوتلو نو يو بنيادم پکښې نه و خوشې پروت و مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب دا سړي ددې د پاره ولاړ وو چه د هغوی دا خيال و چه سباله به دوی د جمعې لمونځ د پاره راځي نو زمونږ نه مخکښې يې دا بند و بست کړی و چه جماعت ته د کلي او علاقې څوک را نه شي نو ځکه دا سړي يې ودرولي وو چه څوک راځي نو هغوی د جماعت نه منع کوي. چه مونږ په دې پوه شو چه د دې علاقه کښې مو کار ته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

يو ځل زمونږ د مردان يو خدايي خدمتګار جرنيل شاه ولي خان د څو تنو نورو خدايي خدمتګارو سره د کيمبلپور د ضلع د پنډۍ ګهېب تحصيل ته تللی وو هلته دوی په جلوس کښې روان وو، جرنيل صاحب وړاندې روان و جنډه يې په لاس کښې نيولې وه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور خدایي خدمتګار ورسپی وو چه دوی د دوست محمد صوبیدار کور ته نژدی شول نو
نو هغه او د هغه زوی غلام محمد ورته مخه ونیوله او په جرنیل صاحب یې په توپک ډزاو کړه
چه هغه شهید شو او بیا یې نور خدایي خدمتګار په برچو ووهل او په جلوس یې کانړي
و وورول او جلوس یې تس نس کړو او جلسه خوره شوه . زمونږ د پنجاب رونړه زمانه
ګیله کوي چه ته پښتنو ته کار کوی ، زه ورته وایم چه زمونږ دا تحریک خو د خدایي مخلوق
د خدمت د پاره دی او مونږ خو کوشش کړی دی چه د هرچا خدمت اوکړو ولې زه
څو حلې د پنجاب ته راغلی یم خو چا ستاسو خدمت ته پرې اینبی نه یم .
د دې نه پس بیا څه وخت چه پیر ګیلانی اعلان وکړو چه د ملک مونږ پرېږدو
نو یو ځل بیا زه میانوالی ته لاړم او په داؤد خیلو کښی یوه لویه جلسه وشوه . د میانوالی
پښتانه نیا زیان دي چه د پښتنه او بهادر پښتانه دي . زمونږ جلسی ته په ډېر
تعداد کښی په ډېر شوق راغلي وو ما هغه جلسه کښی دوی ته تقریر وکړو د هغه تقریر
یو څو خبری ما ته یاد دی زه لی تاسو ته کوم ما ورته وویل چه ای ورونړو ! نن د
قامولو د نیا ده تاسی وینئ چه کوم قومونو کښی قامولي او وورولي راغلی ده نو هغه
آسمان ته وختل او اباد شول د امونږ خو هم یو قوم یو نو د امونږ ولې پاتې شو؟ دا مونږ
ځکه پاتی شو چه مونږ کښی قامولی ، ورورولي مینه محبت او اتفاق نشته نو زه تاسو
له ځکه راغلی یم چه تاسو زما قام یئ خو تاسو خپله ژبه پښتو نولی تمدن او تول څیز ونه
پرېښی دي تردې چه لنګونه مو وهلي دي . دا هم درته وایم چه یوه موږغی د سیلۍ نه
جد اشی نو هغه ورکه شی اوس د فیصلی وخت راغلی دی دا زما د قامولی او غیرت
ولې فرض دی چه تاسو ته راشم او د درنه تپوس وکړم چه تاسو به څه کوئ مونږ سره به ځئ

که پنجاب سره به ځي مونږ خو پېرنګي جدا کړي وو چه پېرنګي ځي نو تاسو به پنجاب سره ځي که مونږ سره به اوسېږئ نو په هغوی کښي يو سړي را پاڅيد او هغه وويل چه مونږ ستاسو وروڼه يو او پښتانه يو او تاسو سره به ځو، مونږ به خپلو بچو ته پښتو ښيو بچو ته خه چه مونږ بچيله هم پښتو زده کوو خو ته به مونږ سره دا وعده کوې چه کم ازکم په شپږو، وميا شتو کښي به يو ځل مونږ له راځې. زما او د هغوی وعده وشوه او جلسه خوره شوه، ملک آزاد شو، پاکستان جوړ شو خو ما لا تر اوسه د هغوي سره دا وعده پوره نه کړي شوه، ولي چه پاکستان جوړ شوی دی نو ميانوالي خو پرېږده [illegible] کښي چا خدمت ته پرېښي نه يم بلکه څومره موده چه پاکستان کښي ووم نو لا به جېلخانه کښي ووم او لا به کور نظر بند ووم.

زمونږ کار او د پېرنګي سازشونه:

پېرنګيانو چه وليده چه دا تحريک پښتنو کښي د ځنګل د اور په شان خورېږي نو دوی سره يره پيدا شوه او زمونږ د تحريک د تباهي کوششونه يي شروع کړل اول يي د پنجاب انګريزي اخباراتو کښي زمونږ برخلاف دا پراپيګنډه شروع کړه چه دا تحريک د کانګرس مخالف دی او په دې طريقه يي مونږ د کانګرس نه جدا کولو او د کانګرس او د ګاندهي جي امداد يي را نه ليرې کولو، ليکن ما فوراً د ميا احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره يو اعلان وکړو چه دې حکومت يوه غلطه پراپيګنډه زمونږ برخلاف شروع کړې ده. مونږ د کانګرس ملګري يو مونږ نه د کانګرس نه جدا يو او نه جدا کېږو، بلکه دا چه د لاهور په اخباراتو کښي چه د پېرنګيانو د اثر د لاندې وو، دا پراپيګنډه شروع کړه چه ما له په ځبې کښي

په رد د هندوستان مسلمانانو ویره له کړي فرنګي لا پیشي. نو هندوان
به مونګ د حکومت [illegible]
... کاله حکومت درلود د احتراله مسلمانان ته ضرر ملي په کړه کښي احوال
وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داپرېږدو دپاره شپیته ذره روپۍ راکړې شوي وي حالانکه دا ټول دروغ وو ماخو په هندوستان کښې نه دچا نه چنده غوښتي ده او نه چا راکړې ده اونورې داسې طریقې یې هم اختیار کړې چه دقوم او زما او اپریدو ورو نو ترمینځ غلط فهمي اوناچاقي پیدا کړي. لیکن د دروغ د رښتیا مقابله کول نه شي:

«قل جاء الحق وذهق الباطل» یوه ورځ ما دلاهور په تپیس د انقلاب اخبار ایډیټر ولیدو هغه زما اشنا هم و لیکن پیسه چه یو قوم ته خوږه شي نو هغه بیا اشنایي او دوستي ته نه ګوري راغی او ماته راتر غاړه شو ماتري پوښتنه وکړه چه داستاکله اپریدو سره دومره اشنایی او ورورولي پیدا شوې ده هغه وخت دې دهغوی مل د نه کو وچه څه وخت پرې د پیرنګیانو دتوپوګولې وریدې؟ او دا مې ورته ووې چه داممکن کیدې شي چه دیو پنجابي دې داپریدو سره زیاته همدردي وي؟ زما خپل قوم دی او زه خو دهغوی خدمتګار یم، دا ممکنه ده چه زمانه ستا هغوی سره زیاته همدردی وی؟ نو هغه راله ځواب راکړو چه څرنګه تاسو کانګرس سره یئ او زمونږ پالیسي د کانګرس خلاف ده نو په دی وجه مونږ ستا برخلاف شو او ستا خلاف لیکو. ما ورته ووې چه مونږ به او س کانګرس پرېږدو او مونږ خو تاسوله درغلي وو خو تاسو زمونږ هیڅ قسم امداد ته تیار نه وئ، حقیقت خو دادی چه تاسو مونږ کانګرس سره کړې یو که تاسو اوس هم مونږ سره ملګري کیږئ او د پیرنګیانو د زور ظلم نه مو خلاصوئ نو تاسو سره کیږو. د ده سترګې سرکته کړې او روان شو. اسلام خو دنیا ته د آزادۍ دپاره راغلی و او د مظلوم د ظالم نه دخلاصولو دپاره راغلی و لیکن نن د هندوستان مسلمانان په غلامۍ خوښ

دي او ظالم ملګري دي او بیا هم د اسلام دعویدار دي.

د کانګرس کمیټۍ پر ځای د سرحد جرګه:

زمونږ دا خیال وچه د صوبه سرحد «د کانګرس کمیټۍ» نوم دی «جرګه» شي نو دا به ښه وي ولې چه زمونږ خلک په کانګرس نه پوهیږي او دا هم وچه مونږ خدایي خدمتګار د کانګرس سره ملګري وو او کانګرس کښې نه وو او بله خبره دا هم وه چه د صوبه سرحد کانګرسیانو به زمونږ مخالفت کووو او مونږ سره یې کمک نه کولو نو ځکه مونږ غوښتل چه د کانګرس د کمیټۍ نوم دې «جرګه» شي. مونږ د ټولې صوبې کارکنان خدایي خدمتګار او د صوبې کانګرسیان د جرګې جوړولو دپاره راجمع شو او مونږ ټولو په شریکه جرګه جوړه کړه د ټولو کارکنانو داخیال وچه زه دې صدر شم او صدارت دې منظور کړم ولې زه د دې دپاره نه وم تیار نو په دې وجه د صدارت دپاره دوه نومه پیش شو. د ښار خلکو د علی ګلخان نوم پیش کړو او مونږ د کلو خلکو د میا احمد شاه نوم پیش کړو. میا احمد شاه د رایې په اکثریت سره صدر مقرر شو، د جنرل سکرټری دپاره ما د پیر بخش وکیل د پېښور نوم پیش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار مو شروع کړو، زمونږ کار ورځ په ورځ په ترقۍ ؤ، زمونږ په خلکو کښې احساس جذبه او شعور پیدا شوی ؤ او ورځ په ورځ په زیاتېدو وو حکومت زمونږ دی تحریک ته کتی نه شو او هیڅ وخت زمونږ د تحریک د بربادۍ نه غافل نه وو او په دې کوشش کښې وچه په څه چل زما دورې او کلي په کلي ګرځېدل بند کړي، اخبارانو کښې یې زما برخلاف غلطې پراپیګنډې شروع کړې او مهاتما جي ته یې هم زما متعلق دروغ ولیکل، لیکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاتما جي د دوی د ډرغو په دام کښې رانغی . ما چه څه وخت د کوهاټ د دورې
بیا اراده وکړه او څه خدایي خدمتګار مي هم د ځان سره کړل نو د سرحد حکومت
واليسراې ته وليکل چه د کوهاټ علاقه زمونږ د فوجي بوټی مرکز دی او که چیرې ده
یکښې دوره وکړه نو بیا به دا علاقه زمونږ د لاسه لاړه شي نو په کاردادی چه دی ګرفتار
کړې شي . واليسراې مهاتما ګاندهي ته وليکل چه مونږ هغه ګرفتار دوو . مهاتما جي جواب
ور کړو که چیرې هغه ګرفتار وي نو زمونږ او ستاسو چه کومه صلحه شوې ده هغه به
ماته شي . ما چه د کوهاټ دوره شروع کړه نو حکومت خلور افسران ما پسې مقرر
کړل یو د کوهاټ ډپټي کمشنر بل پولیس کپتان ورسره د علاقې مجسټریټ او
بل د بار ډر پولیس یو پیرنګی چه هغه به د پښتو وبله چه کلي به کلي وګرځي او
خلک دې ته تیار کړي چه نه ما کلوته پرېږدي او نه ماته راجمع شي لیکن په دې هم
څه ونه شو مونږ چه به کوم کلي ته تلو دوي به زمونږ نه مخکښې تللي وو خلکوته به یې
وې چه ګورئ هغه را روان دی چه کلي ته یې پرې نږدئ خلکو به ورته وې چه دا
مونږ څنګه کولی شو تاسو یې بند کړئ زمونږ کلوته یې مه راپرېږدئ بیا به یې ورته
وې چه خبرې ورسره مه کوئ جلسې له مه ورځئ په یو کلي کښې ترمونږ جلسه وه دوی
هم هغې جلسې له راغلل ما خلکوته تقریر کولو چه مونږ خدایي خدمتګار یوا و مونږ د خدای
د پاره د دې قام او ملک خدمت ته ملا ترلې ده ، دا ملک او دا قوم خو ستاسو هم دی
تاسو کښې څوک شته چه مونږ سره په دې خدمت کښې شریک شي نو یو پاڅیدو چه
زما نوم ولیکه بل پاڅیدو چه زما نوم ولیکه ، بل پاڅیدو چه زما نوم ولیکه ، دا د بارډر
پیرنګی ماته رانژدې شو او ماته یې ووې په دې خلکو دې څه چل کړې دی دا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دیو سپاهی نه دومره یرغل چه دهغه په مخکښې بدې کلمه نه شوه ویلي اوس دادی مونږ ولاړیو او د دوی په زړه کښې هیڅ وېره نشته ګکیا دي خپل نوموړو نه دخدایي خدمتګارئ دیاره پېښ کوي ماورته ووې چه داخپل پېرې ماته دی کړې ، داپرې ناسو کړې دی داستاسو دظلم نتیجه ده . چو مونږ بیا مونږ بنوته لاړو لکې صورت اودرسره نورو کلوکښې اوسرای نورنګ کښې موجلسې وکړې ، جرګې موجوړې کړې اوخدایي خدمتګار برتي شو . دبنو ښاوخوا ټول کلي موډکتل جلسې موپکښې وکړې او خلک مو دحقیقت نه خبردار کړل بیامو هاتی خیلو کښې دیوی لویې جلسې انتظام وکړه او په هغه مقام موجلسه وکړه چه کوم ځای چه په ۱۹۳۱ع کال کښې پیرنګیانو په یوه لویه جلسه ګولی چلولي وې او ډېر خلک شهیدان شوي وو او ګرفتار شوی وو او قید شوي وو . مونږ چه هاتی خیلو ته نږدې شو نوماله دپولیس یوافسر یوسل وخلوږخلوینیت دفعه (دقانون یوسل وخلوږخلوینښتمه ماده) کښې نوټس راکړو چه هلته به نه ځې ماد هغه دتعمیل نه انکار وکړه او نو بیامې داخیال وکه مادې که زه جلسې ته ځم نو جلسه به بنده کړي نو بیامې دا فیصله وکړه چه خپل ټول ملګری می هاتی خیلوته ولیږل او زه لتمبرته لاړم او دلتمبر دخان محمد افضل خان په حجره کښې اوده شوم . ما بنام محمد افضل خان سره زما دملګرو دجلسې نه واپس راورسېدل حالات یې راته بیان کړل چه ډېره ښه جلسه وشوه او خلکو په حکومت چه ترې ددې جلسې نه منع کړی؛ لعنت او ملامت ووې او بیا واپس کو هاټ ته راغلو اوکومه علاقه چه دغلته زمونږ نه پاتې وه هلته مو جلسې وکړي جرګې جوړې شوی او خدایي خدمتګار جوړ شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګانډهي جي په بلنه باردولي ته تګ:

چه د کوهاټ مبارله راغلو نو خبر شو چه د پېښور نه خبر راغلی دی چه مهاتما جي غوښتی یم. لیکن په کوهاټ کښې صرف د هغو علاقه پاتی ده ماویل چه د کوهاټ دوره ختمه کړم نو بیا به لاړ شم مونږ. د هغو دوره وکړه ځای په ځای جرګی جوړی شوې نو بل استازی راپسی راغی چه ته ګانډهي جي ډېر زر غوښتلی یې او لیکلی دی چه چه ټول کارونه پرېږده او فوراً باردولي ته راشه زمونږ کار تقریباً ختم شوی و. زه سبا سحر له پېښور ته لاړم او د پېښور نه باردولي ته روان شوم چه بهوپال ته ورسیدم نو د نواب صاحب اي. ډي. سي. شعیب قریشي صاحب چه زمونږ د خلافت ملګری و او د مولانا محمد علي جوهر زوم و ولاړ و ماله راغی جوړ تازه موږ کړل زما هم ډېر مهربانه واو ماته یې ووې چه راځه سفر کښې به ستړی شوی یې او نواب صاحب وایي چه لږ ارام وکړئ او بیګاله به د هغه میلمه یې ماورته ووې چه هلته به ګانډهي جي زما انتظار کوی د نواب صاحب شکریه او په واپسی کښې به د دوی خو هغه پری نه ښودم نو زه ورسره د ریل نه راکوز شوم او ورسره روان شوم چه مهمان خانې ته ورسیدم نو شوکت علي صاحب هم هلته موجود و او په سباله نواب صاحب را ته ووې چه تابه وایسرای له بوزو هغه سره به دې لیدو کاته وشي او چه ته ځه غواړې هغه به د د کړي باردولي ته مه ځه. خو ما د هغوی دې خبری سره اتفاق ونه کړو هغوی به ما ډېر زور واچو خو کارونه شو سباله تری زه رخصت شوم او باردولي ته روان شوم تېسن له سردار پټیل او دیوی داس راغلی وو. تېسن ته نږدې د باردولي اشرم و دا د ګانډهي جي اشرم دی او دې کښې همیشه او سېږي ګانډهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مې ملاقات وشو ځه خبرې مو وشوې کړې مې وه او زه سفر هم په تهرډ کلاس کښې کوم. ومې لمسل او جامې مې بدلې کړې، چه ما ذکر شو نو گاندهي جي سره هوا خورې له روان شوم. د سي. آی. ډي يو مسلمان انسپکټر زمونږ د خبرو او ډېلو د پاره مونږ پسې روان و خو چه څه وخت ورته زمونږ فکر شو نو شرمنده شو او واپس شو گاندهي جي ما سره د سرحد بحث شروع کړ. ډېر په ورځ کښې يو ځل کولو، ليکن دا خبره يې لا را ته کړې نه وه چه د حکومت په شکايت مې را بللې يې. يوه ورځې يو مسلمان پټيل (نمبردار) زما د ملېسيا د پاره راغي او گاندهي جي ته يې ووې چه که ته اجازه کوې نو سباله به دې زما ميلمه شي هغه په ډېره خوشحالۍ اجازت ورکړو او د تلو په وخت کښې ورته ووې چه په ده باندې ښې غوښې وخوروه، دلته خو مونږ به دا الوگو لرو هغه زه چيل کورته بوتلم د هغه ډېر ښکلي کور و او هغه ډېر په ښه حالت کښې و ډېر محبتي سړې و د هغه هغه اخلاص او محبت به را نه هېر نه شي.

ديوي داس سره دوره:

ديوي داس گاندهي د گاندهي جي په مشوره د باردولي دوره را باندې شروع کړه او څو مره اشرمونه چه دلته وو هغه ټول يې را وښودل. د دې اشرمونو (تربيت گاه) هغه ساده ژوندگۍ زما ډېره خوښه شوه تر دې پورې يې په ما اثر وکړه چه زما هم دا خيال پيدا شو چه د خدايي خدمتگارو د تربيت د پاره به زه هم داسې اشرمونه جوړوم د دې ځاى خلکو د ازادۍ په جنگ کښې ډېره قرباني ورکړې وه او تر او سه پورې د ډېرو خلکو جايدادونه چه ليلام شوي دي هغه لا هغسې د نورو خلکو په قبضه کښې دي. دلته د مسلمانانو او هندوانو تعلقات هم ډېر ښه وو او د حکومت په ډېرو کوششونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا بايد وښيم هم مسلمانانو د هندوانو مځکې اخيستې نه وې او که څه ناځه يې اخيستې وې هغه يې هم واپس کړې وې. ما چه کوم کوم ځای تقريرونه وکړل هغه داسې وو چه مسلمانانو، د ملک د هندوانو او مسلمانانو دواړو دی او ددې د ازادی د پاره تاسو دواړو له اتفاق په کار دی او که په چا کښې داهمت نه وي چه د ازادی په جنګ کښې حصه واخلي نو دومره خو ورله په کار دی چه د ازادی په جنګ کښې چه د چا مځکې او مالونه ليلام شوې چه هغه وانخلي او که چيرې چا اخيستې وي نو مناسب دا دی چه اوس يې ورته پرېږدي. مسلمانانو ته مې وويل چه ويښ شئ که چيرې او ده پاتې شوئ نو دا کوم انقلاب چه راروان دی دې کښې به لاهو شئ؟ انقلاب سيلاب دی او هميشه او ده قومونه وړي او ويښ اباد وی تاسو ويښ شئ او منظم شئ او د انقلاب نه ګټه واخلئ.

څه ورځې پس جواهر لال هم دلته راغې او بيا مونږ ټول سره د کانډهي جي بمبئي له لاړو او د بمبئي نه بيا زه کانډهي جي او ديوی داس ګجرات له راغوا او دلته کانډهي جي ديو بل نوی اشرم بنياد کښېښود. دلته نزدې د مسلمانانو هم يو عربي مدرسه وه چه هغوی زمانه خبر شو ما پسې راغلل او زه او ديوی داس ورسره د هغې مدرسې کتو له لاړو. په دې مدرسه کښې د پښتانه طالبان هم وو د هغوی په ليدو ډېر خوشحاله شوم او ډېرې خبرې مې ورسره وکړې. د مدرسې مقام او احاطه ډېره ښکلې وه ټول طالبان او استاذان محبتيان وو او ما سره يې ډېرې د محبته ډکې خبرې وکړې. د طالبانو په اصرار ما هغوی ته مختصر تقرير وکړو او ورته مې وويل چه زه ستن ډېر خوشحاله يم چه ستاسو سره مې ملاقات وشو ځکه چه زما ستاسو نه ډېر توقعات دي که تاسو د دنيا تاريخ وګورئ نو قومونه د طالبانو د قربانو په ذريعه ازاد شوي دي. ديو بند اهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې هم مجبور کړو هغه هم ورته يو مختصر تقرير وکړو بيا بېرته راغلو او کاندهي جي سره يو
ځاى شو. بېلونو: مدراس ته لاړو او خو او ښار په تولو علاقه کښې وګرځېدو. زما ډېرى
ورځې وشوې او دا مې خواهش وچه واپس لاړى خو کاندهي جي زه نه پرېښودم او
پوهولم يې هم نه او ما سره به يې د سرحد متعلق خبرې کولې او بيا به يې حکومت سره خط
وکتابت کوو چه په دې کښې ما په اخبارا تو کښې وليدل چه د مياں احمد شاه او عبد الاکبر خان
او علي ګلخان و پير بخش د دې په مينځ کښې جګړه پيدا شوې ده او د دله بازى جوړه شوې
ده او جوړ که دوه ځايه شوې ده. د دې په ليدو زه خفه شوم ولې چه زما د دله
بازۍ او نفاق نه ډېره کرکه کېږي او زما دا يقين دى چه کوم قوم کښې نفاق او ډلې وي
هغه خپل منزل ته رسېدى نه شي او نن چه مونږ غلامان يو د دې وجه نفاق دى او
پرې جنبې دي ما کاندهي جي ته خپله اراده ظاهره کړه چه زما په غير حاضرۍ کښې
دا واقعات پيدا شوي دي ماله تلل په کار دى نو کاندهي جي پس له دې نه د وايسراى
تولې قصې را نه وکړې. ما ورته ووې چه دا تول دروغ دي ته وايسرا ته وليکه چه دا تول
ـ لې زما بر خلاف د دروغو پراپيګند دى او که ستا يقين نه کېږي نو مونږ به هم د ريشو
او هغه خلک ته را وغواړه چه تا له چا دا دليرى درکړې دى چه ربښتينو لى (اسپيناوى)
ور سره وکړم. ګاندهي جي زما د دې تجويز سره اتفاق وکړو چه زه به ورته وليکم چه ته
منصف شه او اې هم وايسرا ته وليکل چه لاړ د اردون ما باندې ډېر تاکيد کړى وچه
تا ضرور سرحد ته لاړ شه نو که ته ماله اجازه راکوې نو زه به هم سرحد ته لاړ شم. د وايسراى
نه دا جواب راغى چه ستا سو د راتلو ضرورت نشته دى او نه زه دا مناسب ګنم چه په
دې وخت کښې ته سرحد ته لاړ شې نو ګاندهي جي ماته ووېل چه زه پوه شوم ته په حقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يي ، پرنګيان دانه غواړي چه خپل کارکوه او بيايي ديويل اس چه دوي ته چه دي احمد
آباد له بوځه او د هغه ځای هغه اشرام ورته وښيه او د هغه ځاى خلک چه هلته دي هغه
ورته وښيه . زه او ديويداس احمد اباد له روان شوو او چه هلته ورسيدو نو خورشيد
بهن سره مو په قيصر ملاقات وشو او د هغه په واړه هغه اشرام له لاړو .

د احمد آباد ډېر مزيدار او ښکلى اشرام دی او ډېر عجيبه ځای کښې دی او
د يو لوی خوړ په غاړه اباد دی تول اشرام کښې ديويداس ؤکس زېلم د اشرام نو
ښځی زمانه چاپېره شول او ما سره يي ډېره مينه محبت ښکاره کړه ما ښام چه زه څه
وخت د لمونځ نه فارغ شوم نو دوی تول ماله راغلل او د سرحد متعلق يي ما نه سوالونه
شروع کړل چه د بعضی سوالونو په اوريدو به زه حيران شوم ولی چه د هغو به هيڅ بنياد
نه و هغه به صرف زمونږ د بد نامولو د پاره پيکنډه وه . د خورشيد بهن د اخواهش و چه
احمد اباد ته نژدې يو ښتون پير دی او د هغه ډېر مريدان دي او ډېر رسوخ لری
نو که چېرې هغه مونږ سره ملګری شی نو د هغه په ذريعه مونږ ډېر څه کولی شو ما سره
هغه پير له لاړ شه ماورته دوی چه زما خو هيڅ انکار نشته خو دا کار د دی قسم خلکو نه دی
او نه يي د دی قسم خلک کولی شی زه د دی قسم خلکو پسی ډېر ګرځيدلی يم . ديويداس هم
زما د خبری تائيد وکړو نو پس له هغه يي هغه خبره پرېښوده . ما سره دوی ډېری خبری
وشوې او زمانه يي ډېر تپوسونه وکړل او ما سره د خورشيد بهن ډېر بحث مباحثې نه پس
يي دا خيال پيدا شو چه زه ستا سره سرحد له ځم او مونږ چه څه وخت واپس کاندهي جی
له روان شو نو دا هم دا سره روانه شوه او کاندهي جی ته يي دوې که چېرې ته ما له اجازت
راکوې نو زه د خدمت د پاره سرحد له ځم نو هغه اجازه ورکړه او ورته يي دا دوې چه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خبره سوچ غور او فکر وکړه. احمد آباد باندې ښېر. سوه کاله مسلمانانو حکومت
کړې دی دلته د مسلمانانو ډېرې ښې ښې ابادۍ دي موني. هغه د پخوانو بادشاهانو آبادۍ
وکتې دلته ډېرې کارخانې دي چه کپړې پکښې جوړېږي هغه موهم ولیدې او بل پکښې د هند
وانو یو لوی قومي کالج دی چه هغه ته «ودیاپیټ» وایي د هغه لیدلو له هم لاړو ودیاپیټ والو
زه میلمه کړم او یوه شپه مې ورسره وکړه، دا ډېر ښکلی کالج دی او ډېره ښکلې ابادي ده
دی کالج د یو ذات قوم پرست هلکان پیدا کړي او روزلي دي او هغوی د هندوستان
دازادۍ د پاره ډېرې قرباني ورکړې دي چه څه وخت ما ودیاپیټ کالج کتلو نو هلک مې
ولیدل وچه زور ور دا نهت یې وهلو ما تپوس وکړ وچه دا څوک دی هغوی وې چه دا د
کاندهي جي نوسی دی. په کالج کښې هلکان نه وو د تحقیق نه را ته معلومه شوه چه هغه
ټول نن په گجرات کښې خواره شوي دي او کلي په کلي گرځي نو زه پوه شوم چه دا په رښتیا
قومي کالج دی او خپلو طالبانو کښې یې قومي جذبه پیدا کړې ده او دا دوی له چه دا کوم تعلیم
ورکیدی شي دا رښتینی تعلیم دی.

په احمد اباد کښې ډېر لیښتانه دي هغوی سره مې هم لیده کاته وشو هغوی
هم د خدایي خدمتگارۍ په حقیقت پوه کړل په اخرۍ ورځ د احمد اباد د هندوانو
مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه په زرگونو ښځې، نر، پکښې شریک شول، هغوی ته مې یو مختصر
تقریر وکړو د هغوی د هغې مینې محبت شکریه مې ادا کړه او ورته مې ووې چه مونږ یوه
ې ورورولي جوړه کړې ده چه د هغه نوم خدایي خدمتگاري ده خدایي ته خود خدمت
ضرورت نشته د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی او مونږ که هندوان
ې او که مسلمانان یو د خدای مخلوق یو د ښمنانو دیو بل نه جدا کړي یو خو په حقیقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې یو یو جلسه ختمه شوه او مونږ واپس گاندهي جي له راغلو. گاندهي جي له دوالیسرای
لارډ ولنګډن ځواب راغلی و زما په لیدو به خندا شو چه ته بالکل رښتیني یی او
حکومت دروغجن دی. حقیقت دا دی چه حکومت دخدایي خدمتګارو دتحریک
نه یوېږي او دا تحریک نه غواړي، زه پوه شوم او اصلیت راته په ښه شان معلوم شو
والیسرا وایي چه دلته مه راځئ او ماته هم لیکلي چه تا ته دسرحد دتلو اجازه نشته نو ځه
تاسو خپل کار کوئ حقیقت دا و چه دحکومت ددې پراپیګنډې نه مطلب دا و چه
دګاندهي جي او زمونږ په مینځ کښې مخالفت پیدا کړي ما ونیسي او زمونږ تحریک ختم
کړي، او چه حکومت پوه شو چه ګاندهي جي په هیڅ شان دوی نه پرېږدي نو مونږ
دهغو د پنځو نه پڅ شو، دوی ته معلومه شوه چه که مونږ دی ونیسو تو دګانګرس
داسو له ماتیږي. زمونږ دپرکسان دوی دایکسوچوالیس په دفعه (دقانون د
یو سل و څلور څلویښتمې مادې په حکم) نیولي وو. ددوی مطلب خو زما په نیولو کښې
وخو دی کښې ناکامیابه شول. ګاندهي جي زه یو میاشت ځان سره وساتلم او چه
دهغه تسلي وشوه نو زه یې رخصت کړم. دیویداس هم ما سره داحمد اباده پورې
راغی زما دهغه ځای نه درواندو په وخت دمهاتماجي سکرېټر مهادیو دیسایي
صاحب راغی او ماله یې یو لویه پرپره راکړه چه هغه مهاتماجي ته زمونږ دچارسدې
اسسټنټ کمشنر لیکلې وه داهغه پرېنګي و چه حبیب نور پرې حمله کړې وه او هغه
پرې پچانسي شوی و. دبابړې د دړامې قصه هم پکښې وه هغه راته ووې چه دګ
ځواب مهاتماجي له را ولیږه ماچیټې جیب کښې واچوله او ګاډي کښې را روان
شوم یوه شپه مې اجمیر کښې، یوه شپه مې جیپور کښې او بله شپه مې ډیلي کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او بیا کلی ته واپس راغلم .

بابوړه کښی دډرامه او زمونږ کمزوری ملګری :

ځو مره چه به حکومت مونږ سره سختی کوله هومره به زمونږ خلک پوهیدل او او چتیدل او ځومره چه به زمونږ تحریک ترقی کوله او خدایی خدمتګار زیاتیدل هومره به حکومت خپل زور او ظلم زیاتولو. دچارسدې او بابړی بعضی ماشومانو هم دی د تو یوه ډرامه وکړه لیکن حکومت خو بانه لټوله زه به دوره وم په پیتی کښی زمونږ سکرتر عبدالاکبر او احمد شاه او عبدالله شاه وغوښتل او به دوی یی دومره رعب واچولو چه عبدالاکبر خان د ډرامی والونه خپله بیزاری څرګنده کړه داجرئت یی ونه کړو چه د پیتی کښی شتر تری وبلی وای چه دا خو د هلکانو لوبه وه ، داسی لوبی هلکان تول عمر کوی خو حکومت نه دومره اهمیت نه ورکوي . حکومت ته چه زمونږ کمزوری معلومه شوه نو فوراً بله ورځ یی چارسدې ته فوجونه او توپونه راغلل او د ډرامی هلکان یی ګرفتار کړل او فوجونو یی ډیرانګو، بابړی او چارسدې به کوښونو کښی ور خوشی کړل . بله داچه به یوه عامه جلسه کښی دچارسدې په جامع مسجد کښی میا احمد شاه به دی هلکانو ملامتیا ووبله او خپله بیزاری یی تری ظاهره کړه چه ددی نتیجه داشوه چه حکومت هغوی ونیول او یو یی یو کال او دوه یی دوه نیم کاله به دی دومره معمولی خبره قید کړل . زه چه د دوری نه واپس راغلم نو ډیرانګو، بابړی او چارسدې له لاړم خلکمی جمع کړل او د صبر تسلی یو تقریر می ورته وکړو او د حکومت به دی قسم پالیسی می نکته چینی وکړه چه داخو د هلکانو ډیره ډوقه وه حکومت تری بوقه جوړه کړه . زمونږ خلکو کښی چه خفګان او مایوسی پیدا شوې وه هغه لیری شوه او تسلی یی وشوه . زمونږ به ملګرو باندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښتی کمشنر دومره یره او هیبت را وستو چه ماته په دوه پښیږ شو چه ته تلوله ورځ
دوری کوې ، جلسې کوی او په هغو کښې غیر ذمه دارانه تقریرونه کوې او خلک دومره
خدای خدمتکار شول چه په هغو قابو مونډل گران شو ، په دی وجه مونږ د تحریک
نه استعفا کانی ورکوو . چونکه ددی زمونږ زاړه ملګری وو نوزما د دوی استعفا
کانی خوښی نه وې نو دا فیصله مو وکړه چه مردان ته لاړ شو او قاضی صاحب عطاء الله
خان او ثمین جان سره دې کښی مشوره وکړو . مونږ لاړو او د قاضی صاحب سره
مو شپه شوه د شپې مو دا خبری شروع کړې ، زما عجیبه ملګري وو په کار خو دا و
چه د شپې ورځې په کار کولو ماته دا د راکړې وای خوزه یې ملامته کولم . د دی تولو
خواهش دا و چه زه دې دا جلسې پرېږدم او د دوی په شان په قلاره دې کښینم
ما ورته ووې چه کار را باندې مه پرېږدئ او چه تاسو څنګه وائې هغسې کار به کوم
تاسو ماله یو لیکلی تقریر راکړئ زه به هم هغه په جلسو کښې خلکو ته کوم لیکن هغوی دا
هم ونه منله او راته یې وویل که ته دا جلسې بس کوې نو مونږ استعفا کانی ورکوو قاضی
صاحب ، ثمین جان او د هغوی نورو ملګرو د هغوی ملګرتیا کوله ما دوی ته ووې
چه د کاندهی لارې اړون سوله چه ده د عارضی سوله ده او دا رونډ تیبل کانفرانس
چه دی دا کامیابېږی نه او دا چه کله نا کامیاب شو نو د تولو نه اول به ما نیسی او که
مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسې وکړو او که ونه کړو نو هم ترې خلاصیدې
نه شو نو دا مونږ له خدای یو وخت راکړی دی په کار دی چه د دی نه فایده اوچته
کړو او شپه او ورځ په ځان یوه کړو او په دی خپل قام پسې وګرځو او چه دا تاسو
دا وائې چه خپل تقریر کښې دا خبره مه کوه چه « د پیرنګی یو ښکو مومات کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاچې پښتنو ملاوتړې چه دا بل ښکرېي هم مات کړو» نواوس تاسوماته ووایئ چه زه دا ونه وایم نو څه ووایم؟ هغوی ماته وویل چه ته وایه چه موږ حکومت ته لاس ورکړی دی ما ورته وویل چه زه ستاسو نه پوښتنه کوم چه ایا په دی خبره به پښتانه پوه شی او کوم حذبه چه زه پیدا کول غواړم هغه به یکښی پیدا شی؟ د هغوی خبر و ته می مجبوراً غاړه کښیښوده چه دوی را نه جدا نه شی حالانکه دا خبره ماته ښه نه ښکاریده او عجیبه خولا داوه چه زموږ دوه جلسی مقرری شوی وې او د هغو اعلانونه هم شوی وو یوه سودم کښی او بله دخلیلو په سیمه وړی کښی را ته یې ووې چه دې له به هم نه ځې، میا عبدالله شاه او جعفرشاه ووې چه موږ خو استعفا ورکوو نن دی او که سبا ولې چه حکومت موږ گرفتار وی. موږ ډېره تسلی ورکړه خو رضا نه شو بیا موږ ورته ووې چه ښه ده استعفا ورکړی خو چه اخبارونو کښی یې چاپ نه کړی ځکه چه حکومت به د دی نه ناجایزه فایده اوچته کړی خو هغوی دا هم ونه منله د هغوی دا خیال وُ چه د دی نه موږ حکومت خبروو چه موږ د دی تحریک نه ویزاره یو. زموږ دې نورو دوستانو ورته ووې چه دا خبری د حکومت نه هسی هم پټی نه پاتی کیږی. خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښی اعلان وکړو. شپه ډېره تلې وه د دی خبرونه پس موږ اوده شو خو د غه شپه په ما ډېره بې ارامه تېره شوه او تکی خوب می ونه کړی شو ما دی خپل بدنصیبه قوم ته کتل چه اول خو د دوی د خدمت خوک نه وی او که خوک یو نیم پیدا هم شی نو خوک د خدمت موقع نه ورکوی. سحر چه زه او قاضی صاحب ذکر شوی د ډیره لاړو نو ماته صبحاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره وکړه چه ښه ده چه تاسو دانا دوا په ما کوئ نو چه د قیامت په ورځ حساب
کتاب کیږی نوزه به ستاسو ګریوان ته لاس اچوم او د دې ټولو خبرو ذمه وار به
تاسو یئ او ستاسو د دی فیصلی نقصان چه قوم او ملک ته رسیږي د دی ذمه
واری به هم ستاسو په سر وي نو قاضی صاحب ماته ووې چه زه څه وکړم ما ته
هم دا خبره مناسبه نه ښکاري خو که نه يې منو نو دوی ټینګښتی او مونږ په ډاکه
پریږدي. چه چای موڅکله نو قاضی صاحب دوی سره د ماسپښین او د ماښام (؟)
وړی ذکر وکړو او دوی یې په دی رضا کړل چه دې جلسو له دی دی لاړ شی
خو په دی شرط چه تاسو ور سره لاړ شئ او چه تاسو ورته څنګه وائی هغه تقریر
به کوي یوی جلسی له دا سره میا صاحب احمد شاه او بلی له دا سره عبد الاکبر
خان لاړل. د ماسپښین په جلسه کښی چه قوم کومه سپاسنامه واله واکړی وه
نو په هغی کښی دا ذکر هم وچه تاسو د پښتنو د شان سره چه دیو ک خدائی
خدمتګار و اعلان کړی دی دا لږ دي مونږ د دی نه زیات تو ته تیار یو. د دی
علاقې خانان او ټول خلک د قاضی صاحب د کار په برکت مونږ سره د ملګرتیا
د پاره تیار شو. د ماښام وړی جلسه چه شروع شوه نو ډیری ښځي هم دی جلسی
له راغلي وې چه په دی کښی یو هوائی جهاز راغی او په دې ښځو راغوټه شو
د بزی ښځي وتښتیدې لیکن ما چه ورته اواز وکړو چه تاسو څنګه پښتنې یئ
چه د هوائی جهاز نه تښتئ نو ټولی واپس شوې، هوا باز خپل جهاز د بیرحمله
د هغوی په سر ونو تیر راتیر کړو چه ښځي ونه ویریدې نو مایوسه شو او واپس
لاړ و چه جلسه ختمه شوه نو زه د میا صاحب سره کلی ته راغلم نوری دوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شوی او زه د کلي نه بهر ته تلی نه شوم د خدای دې فضل ته کوره چه زما تلل راتلل بند شو نو بیا خلکو اتمانزوله تلل راتلل شروع کړل زما کار جاری شو او ډېر بنکېلو میا صاحب چه د لویې جرګې سکوټرو د خصوصي معاملاتو د فیصلې د پاره یې لویه جرګه اتمانزوله را وبلله چه کار ختم شو نو پیر شهنشاه او سردار دام سنګه ما ته د دوی کولووي ماورته ووې چه زما خو عذر نشته خو صاحب عبدالاکبر خان او احتشام میا صاحب زه د دورونه منع کړی یم تاسو که ما غواړئ نو دهغوی نه اجازت واخلئ: هغوی میا صاحب مجبور کړه او ماله یې اجازت راکړو او هغوی سره د دوری د پاره روان شوم. ما د کوهاټ او بنو کلي په کلي دوره وکړه او ډېری ورځې می پکښې تېرې کړې. ډېری جرګې جوړې شوی او ډېر خلک خدایي خدمتګار شول. چه د هغه ځایه واپس راغلم نو سید فضل لطیف په هری چند کښې د لویې جلسې انتظام کړی وو او تولو مومنډو او راڼیزوله یې دعوتونه لیږلي وو. هغه زه هغې جلسې له بوتلم ډېر مخلوق جلسې له راغلی وو جلسه وشوه ما پکښې تقریر وکړو چه: ای پښتنو ورونو مونږ تول یو قوم یو او د یو بابا اولاد یو زمونږ مثال د یوی ونې دی چه دې کښې ډېری څانګې وي خو مونږ یو وي او چه څوک د هغې ونې نه یوه څانګه پرې کوی نو د هغې ونې سوري ته نقصان رسي او که د هغې ونې مونږ وچ شي نو ټولې څانګې یې وچې شي نو نن ورځې پیرنګیان لګیادي د غه څانګې ودرو ودرو پرې کوی، تاسو ولیش شئ که د غه څانګې ختم شي نو ستاسو بچي به په نور پاتې شي او د سوری به یې ورک شي او که چیری دغه مونږ وچ شو نو دغه تولې څانګې به یې وچې شي یوه به هم پاتې نه شي، زه تاسو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دایم چه د بښمن لګیا دی تاسو ورکوی او په دی کوشش کښښی دی چه دا مونږ چ
شی که تاسو نه دا مونږ وچ شو نو بیا به ورک شئ. پاڅئ! دا چپل کور جوړ کړئ
دا پل بیلوالی پریږدئ یو قوم شی، که یو قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم اباده شی
او اخرت هم. چه جلسه ختمه شوه نو زمونږ د تنګی کارکنان کلی ته رخصت شول او زه او
فضل لطیف باچا بل دګی ته او بیا را نهی زونه لاړو او دهغی علاقی د وړ موو کړه چه د
هغه ځایه واپس شوم نو غلام محمد خان د لوند خوړ د جلسی انتظام کړی ؤ زه
او میا احمد شاه او عبد الاکبر خان هلته لاړو. دلته هم ډیره لویه جلسه وشوه او
ډیری زنانه ورله راغلی وې او په هغه جلسه کښی ما سره زنانو دا وعده وکړه چه:
«د که د زلمونه پوره نه شوه - مخر افغانه جینګی به دی ګټینه» جلسه چه ختمه شوه نو
میا احمد شاه او عبد الاکبر خان واپس راغلل او زه یی هغوی ته د بائیزو د دوری
د پاره پرینبودم او غلام محمد خان سره پاتی شوم. مونږ د بائیزو او شموزو
دوره وکړه. زه د بائیزو د کارکنانو نه ډیر خوشحاله شوم ځکه چه هغوی پخپله
علاقه کښی ډیر کار کړی و او د تولونه زیاته زما د خوشحالی خبره دا وه چه کوم ځائی
به جلسه وه او چه کومی ښځی به په کوتو (باغونو) جلسی ته ناستی وې نو هغوسره به
څرخې هم وې او هغوی به د جلسی شروع کیدو نه وړاندې څرخی کولې بله دا چه
غلام محمد خان او زرین خان به زما دا رام ډیر فکر کولو د دوی په برکت به زه په
ارام وم، بله دا چه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښی ډیر کار کړی و.
په لوند خوړ کښی د ښځو جلسه وشوه، په زرګونو ښځی ورله راغلی وې او ما له یی سپاس
سنامه هم راکړه او تقریرونه یی هم وکړل په دی زه خوشحال شوم ولی چه بغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سنبخونه یو قوم ترقی کولی نه شی ولې چه زمونږ د کور او بچو تول پرورش د هغوی
په لاس کښې دی او زمونږ د کاډی چه کومی دوه پایی دي نو یو سړی دی او
بله ښځه ده نو تاسو پخپله خیال وکړئ چه یوه پایه پنچړوی نو کاډی به څنګه لاړ شی؟
په سپاسنامه کښې دوی دا مصرع لیکلې وه: «لا که د ذلمونه پوره نه شوه - فخر افغانه
ځینکی به دې کښته» له دې ځایه زه او غلام محمد خان دیوی ورځې دپاره
سفزوله لاړ، هلته دیو سفز و یوه عظیم الشانه جلسه وه، زرګونو خلک او خدائی
خدمتګار جمع وو داسې لویه جلسه ما بل ځای لیدلی نه وه، ما په جلسه کښې تقریر
وکړو چه خدایي خدمتګار ځان ته خدایي خدمتګار وایي، لیکن خدای ته د
خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی او د خدائی
مخلوق یوازې مسلمانان نه دی تول د هغه مخلوق دي، که هندو دی که سکهـ دی
که عیسایي دی زمونږ فرض د دنیانه ظلم ورک کول دي او مظلوم د ظالم نه خلاصول
دي. زمونږ به د هغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک د خدای په مخلوق ظلم
کوي که ظالم زمونږ ورور او مسلمان هم وي. بله دا چه زمونږ خدمت به د خدای
دپاره وي د څه غرض دپاره به نه وي مونږ له چه څوک څومره تکلیف راکوی زور
او زیاتی را باندی کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او د هغه سړی،
قوم یا حکومت د پوهولو کوشش به کوو، چه جلسه ختمه شوه مونږ د شپې د آرام
دپاره سوده م ته راغلو دلته زمونږ ملګرو امیر محمد خان او مهر داخان او شاکر الله
چا او د هغوی ملګرو به دی علاقه کښې د ډیر ښه کار کړی و. دلته هم ډیره ښه جلسه
شوه او د دی ځای په زنانو کښې هم د ازادی جذبه پیدا شوي وه، د دی ځای د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوری دختمیدو نه پس دسلیم خان په ډېری کښې دمومندو لویه جلسه وشوه
دعلاقې ټول مومند راجمع شوي وو او ددې تحریک په غرض او مقصد پوه کړل چې
دا تحریک زمونږ د وروروالی او قامولی تحریک دی او مونږ داکوشش کوو چې دټولو
پښتنو یو وروروالی او قامولی جوړه کړو او ددوی ذړونو نه بغض، کینه، تربګنی
او دښمنی لیری کړو چې اتفاق یکښې پیدا شی، محبت او همدردی یکښې پیدا شی
او یو قوم شی. ای ورونو! که یو قوم شوئ نو تاسو له خدای داسې ملک درکړی دی
چې د دولتونو او نعمتونو نه ډک دی خو ستاسو د بې اتفاقۍ په وجه پردی نور خلک مزې
کوي او که تاسو یو قوم شوئ نو ستاسو ملک به ګلزار شی ستاسو دنیا
او اخرت به اباد شی او دا داسې ملک دی چې دې کښې به یو سړی غریب پاتې نه شی ټول
به خانان شی.

ډېره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک ددی تحریک په غرض او مقصد پوه شول
او د انقلاب زنده باد، فخر افغان زنده باد په چغو کښې جلسه ختمه شوه. پیاله دی ختم
مونږ منګا دډکې نه لاړو خلکو سره کښېناستو. دلته زمونږ تحریک ښه روان دی او
ډېر مجلسونه مو وکړل او بیا ترې رخصت شو. څېل کلی ته لاړم په دې ډېر ګرځېدو او
تقریرونو می اواز ناست و مرګی می خوږ یدو ما جوړه شوم لږ ارام می وکړو لیکن زما په نصیب کښې
ارام چېرته و؟ که زه به خلکو پسې نه تلم نو خلک ما پسې راتلل او ارام می نه شو کولی ما به ډېر پوهول
خو نه پوهېدل، دا د هغوی هغه ډېر محبت و او که خبرې می ور سره نه کولی نو خفه کېدل به.

د پېرنګیانو د جبر و تشدد زیاتوالی:

د سرحد حکومت د کانګرس لاړ د اروان د سوالی هیڅ پروانه کوله، ورځ په ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي نوی نوی حکومته او قانونه په مونږ تګول اول خو خدايي خدمتګار په چونو بند وو چه نه
ځي. بيا يي په سړکونو هم ګرځيدو ته نه پرېښوول، بيا حکم جاري شو چه څومره جرنيلي
سړکونه دي د هغو ته څلور څلور ميله يو خوا بل خوا جلوسونه جلسي او په ورډو کښي ګرځيدل
ل دي، علاقه په علاقه د دې نه علاوه دفعه ايک سو چواليس (۱۴۴ مه ماده) ولګيده او
ليس ته اختيار ورکړې شو چه تاسو پخپل حکم چه څوک نيسئ نيوی شئ. په صوبه سرحد کښي
ليس راج جوړ شو. يوه ورځ زه د خان بهادر ميا مشرف شاه د زوی فاتحي له تلم څلور
ايي خدمتګار باور دی هم راسره وو چه د مردان د جرنيل وادې له ورغلو نو زمونږ
ليد وسره يو پوليس سنتری راملګرې کړه او د عام سړک دروازه يي زمونږ موټر ته
ه کړه بله لاره وه مونږ د موټر نه کوز شو او هغه ته مو ووې چه دا خو عام سړک دی
بله لا د هم نشته مهرباني وکړه دروازه راته ليری کړه هغه راته ووې چه سړک مرګ نه
نم ما ته خو دا حکم دی چه د سره جاموسړی په دی سړک مه پرېږده او که هغه څه ويلي
يالي په توپک وله. توپک يي مونږ ته مخامخ کړو او راته يي ووې چه که تلي شی نو لاړ
ئ! چا چه زه پېژندم هغوی ورته ډېر ووې چه داسی مه کوه دوی ته دروازه ليری کړه
ووی چه ما ته د خپل افسر حکم دی دروازه د دوی له نه شم ليری کولی مونږ. واپس شو
نهو په غاړه د پوليس لاين سړک ته راووتو تانهی دار مو د دی خبری نه خبر کړو هغه
ووې چه زمونږ صاحب سره په دی کښي ليدل په کار دی ما ورته ووی چه دا خو
د صاحب حکم دی دليد ونه به څه جوړ شی؟ تاسو فکر وکړئ چه ستاسو ما سره داسی
ل وي نو عامو خدايي خدمتګارو ته به څومره تکليف وي؟
په کلو کښي لاړو کوڅو کښي به پوليس بی ګناه خلک وهل سواره به راتلل کلو کښي ګرځيدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دخلکو سترونه به یې ماتول، لیکن مونږ د خپل طرف نه په سوله تینګ اسیږ او دواسی
کارمونه کولو چه په مونږ خه الزام راشی او دا تول تکلیفونه مونږ په صبر او استقلال تیرول
او بیا په اخره نوبت دی ته ورسیږ چه دوهلو په ځای به یې خدایی خدمتګار قتلول
شېپی به د دوی بار د رلارل په دفتر کښې چه به دکوم خدایی خدمتګار دیوتی وه هغه به
یې ونیو او چه څه به ورسره وه هغه به یې ترې واخیستل او بیا به یې په توپک ویشتو. دغه شان
یو صوبه دار چه زمونږ یو خدایی خدمتګار غریب بې ګناه په اور مروکښې و ویشتو هغه ته
چغې وهلې چه زه یم او هغه یې شهید کړو، دکلو خلکو پولیس ونیول ا تو پکې یې ترې واخیستې
خو زمونږ تحریک دومره اثر په پښتنو کړی وچه تشدد یې ورسره ونه کړ صرف رپوټ
یې وکړو او چه اسسټنټ کمشنر راغی نو توپکې یې ورکړې. پیرنګیانو ته په قهر به دی راتلو
چه خلکو تشدد ته کولو پیرنګیانو به خلک مجبورول چه تشدد وکړي چه مونږ ورته بهانه
جوړه شی او سبنه پری زرونه یخ کړو او برباد او تباه یې کړو. د خدایی خدمتګار و اصل
صبر و خپل ځانونه یې خدای ته سپارلي وو او په دې یقین وچه یوه ورځ به زمونږ ه د
مظلومیت رنګ راوړي. پیرنګیانو به ویلې چه مونږ ه دی خلکو حیران کړي یو مونږ کو
کوو چه دوی تشدد وکړي دتشدد علاج خو مونږ ه سره شته خکه چه مونږ سره دتشدد
د هر سامان دی خو د عدم تشدد علاج راسره نشته.

پیرنګیانو به داخبره د هره کوله چه:- { The non violent pathan is more dangerous than the violent)
د عدم تشدد د په اصولو روان پښتون د متشدد پښتون نه ډیر خطرناک دی (
چه دکراچي دکانګرس د سالانه جلسې نه واپس راغلو زمونږ د صوبې لاټ صاحب
ماسره ملاقات کولو خواهش ظاهر کړو او ما له یې د بعضې کسانو په خولې خوا بونه راولیږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن ماچه د پېرنګیانو زور او ظلم او زیاتی ته کتل نو زړه مې نه غوښتل چه لاټ صاحب سره ملاقات وکړم او نه ما ته پکښې د قوم او ملک څه فاید ښکاریده ولې چه یو طرف ته لی با وجود د سولې زمونږ د راهنمایانو قیدیان پرې نه ښودل او بل لې دلوبو توقو په ډرامه زمونږ بچې ګرفتار کړل او په خدایي خدمتګارو لې توره تیاره جوړه کړې وه، په دې وجه ما د هغه د ملاقات نه انکار وکړو لیکن زما د انکار با وجود حکومت اصرار کولو چه ما سره دې خامخا وینی نو یوه ورځ زما مشر ورور ډاکټر خانصاحب راغی او راته لې ووې چه د حکومت د ډېر اصرار دې نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته ووې چه لاټ صاحب زمونږ د جماعت د صلاح او سکرتر سره ولې ملاقات نه کوي ولې چه ذمه وار خلک خو هغوی دي او زما خو څه ذمه واري نشته او که چیرې ما سره ملاقات کول غواړي نو زه ورسره په دې شرط ملاقات کوم چه موجوده وخت کښې د حکومت د طرفه کوم مشکلات مونږ ته پېښ دي که د هغې حل کول په اخلاص او ایمانداری سره غواړی. لیکن لاټ صاحب دې شرط ته غاړه کښېنښوده او ویې ویل چه په سیاست کښې ایمانداری نه وی نو ما ورته ووې چه ایمانداری نه وی زه داسې ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایمانداری دی په دې وجه هغه ملاقات ملاقاتی شو.

څه ورځې پس زمونږ ملګری میا احمد شاه صاحب د څه خبری د پاره مستر قرنه چه د پولیس نائب جرنیل وُ او زمونږ د صوبې د سی. آی. ډی لوی افسر وُ ی وا او بیا د واړه لاټ صاحب له لاړل، لاټ صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات خبره تازه کړه نو میا صاحب ما له راغی او ما ته ئې ووې چه لاټ صاحب سره ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ما ورته ووې چه ماته په ملاقات کښې څه عذر نشته خو زه پکښې څه فایده
نه وینم ستاسو او دهغه د اګفتګوی هم تسلی بخش نه دی او بیا دپرانګرز د ډوپ متعلق د
خواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا دلا دې نه د بند ولو ځواب چه مغه ښیاپې خوشت
سوختنګ و. د میا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا یې جرګه را وغوښته او جرګې
ته یې دا مسئله پیش کړه او جرګې په کثرت رأی دا فیصله وکړه چه ملاقات کول نه دي
په کار په دې میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په دې ورمنتو نو قاضي صاحب او علی اصغر
خان میا صاحب رضا کړه، د فیصلې نه پس ما دهغه نه پوښتنه وکړه چه فردوس خان
او غلام محمد خان تا سره ملاقات په حق ښکاره لاس ونه وچت کړې وو هغوی په خپله
کښې ووې چه مونږ خو ددی ویرې نه لاس ونه وچت کړې وو چه که نه وو سره ملاقات
ونه کړې نو مونږ به ګرفتار کړې او بیا به جنګ شروع شي.

دیو جماعت کارکنان چه دویری نه داسې کار ونه کوي نو دهغوی نه قوم ته او
جماعت ته نقصان رسیږي. دا خبره حکومت دلته پرې نښوه، وایسرای ته یې
ورسوله او زما برخلاف یې غلط پراپیګنډه شروع کړه چه دده د پرنګیا نو
نفرت دی دده مونږ سره ذاتیات دي ځکه مونږ سره ملاقات نه کوي او
وایسرای په دې الفاظو ګاندهي جي ته شکایت وکړه، ګاندهي جي ماته ولیکل چه
ته خپل لاټ سره ملاقات وکړه زه پوهیم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غواړې
خو دوی ستا برخلاف پراپیګنډه کوي او په خلکو کښې ستا متعلق غلط فهمي پیدا
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره مې د جرګې انتظامیې ته پیش کړه او دهغوی
په اجازه مې لاټ صاحب سره په نتهیا ګلی کښې ملاقات وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالات صاحب ته په خدایي خدمتګارو د ظلمونو او د راتیزو د تقید یانو
دوې لیکن باوجود ددې خبرو د پیرنګیانو په پالیسي کښې څه فرق رانغی بلکه
د اول نه زیات شول. حقیقت دا دی چه ددوی دا اتول ملاقاتونه ددې قوم او
ملک د فایدې د پاره نه وې، دې کښې ددوی مقصد دا وې چه دا سرې په څنګه
دوکه کړې خپل مقصد به ترې پاتې کړو او دخان سره به یې ملګرې کړو او ما چه څومره
ملاقاتونه کړې دي نو بغیر د لالچ نه مې پکښې بل څه لید لی نه دي. حکومت د
مالیې په بهانه ظلمونه شروع کړل دا نه چه ګوندې خدایي خدمتګارو د مالیې نه
انکار کړې و خو ځکه دومره ارزانه شوې وه چه خلک تنګ وو د مالیې وس یې نه کېده
او د مالیې بقایې یوازې په خدایي خدمتګارو نه وې ددوی نه زیاتې په سرکارې
خانانو او ملکانو وې خو هغوی ته یې څه نه وې خواران خدایي خدمتګار به یې تنګول
مالونه به یې لیلام کړل حوالاتونو کښې به یې اچول او لا د هغوی برخلاف به یې دا پروپګنډه
هم کوله چه دوی د مالیې ورکولو نه انکاري دي یخپله یې هم نه ورکوی او نور خلک هم
منع کوي حالانکه دا بالکل دروغ وو، خلکو سره په رښتیا مالیه نه وه او خدایي خدمتګارو
سره هم نه وه دی به حکومت ته وې چه دا تا سو نور و خلکو سره څنګه سلوک کوئ
دغسې مونږ سره هم کوئ، مونږ خو هم ستاسو رعیت یو چه بعضې خلکو ته معلومه شوه
چه حکومت د خدایي خدمتګارو په کړولو خوشحالیږي نو په خدایي خدمتګارو یې
د دروغو مقدمې شروع کړې، په دواړه کښې د جبار خان او المیر ملک دلاسه خدایي
خدمتګار په اور کښې ولاړ وو. په اباز و کښې آفتاب ګل میا او یحیی میا او ددوی نورو
رونو او عزیزانو خدایي خدمتګار د دوی په کوټو کښې بند کړل او د بو سولوګی یې

ــه په صوبه پښتونخوا کښې کاکا خېل میا ګانو د ولت‌مندو ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

... حکومت ...

و – مزیبه طبقه هم اد ... په جرم کښې ۴۶۴ هل دوئ ملکوول ۱۲۰

ورته وکړل. ددې کاکاخېلو، میاګانو د پیرنګیانو سره دومره محبت وا او دهغوی دومره وفادار او خدمتګار وو چه څه وخت به د خدایي خدمتګارو د راتلو نه خبر شو نو ټو ټکې به یې ورپسې واخیستې او دهغوی مونګ ته به تیار وو. دمالیې په بانه د ننګرهار عبدالله جان میا او دهغه زوی چه په خلکو څومره ظلمونه کړي دي دهغو بیان کولی نه شم ده هم خلک په کوټو کښې بند کړي دي او دبوسو لوګی یې ورته کړي دی فضل الرحمن خان دشو قدر سړی خو پرېږده دبنځو بې عزتي یې هم کړې ده. بلکه دا چه زمونږ دهشنغر په کلو کښې او میرو کښې د پولیس تانه دار ګرځېدو او هر چا ته به یې پوښتنه کوله چه دلته هم څوک خدایي خدمتګار شته او چه څوک به خدایي خدمتګار وو هغه به یې وهلو، تکولو او بې عزته کولو. دملکنډ ایجنسي دسخاکوټ کلي نه یو څوماشومان زما دلیدو دپاره راتلل نو پولیس ترې خبر شو اول خو یې په دوی ډېر د با وونه وکړل چه دوی ونه یرېدل او خپله اراده یې پرې نه ښوه نو بیا یې دومره ووهل چه سره فریق یې ورله مات کړل. هغو کښې یو ماشوم زما ورور ډاکټر خان صاحب مات سړګانو ته جې له ولېږلو چه هغه دغو ورځو کښې شمله کښې وا او دا ټول حال یې ورته وویې. حقیقت دا دی چه پیرنګیان دغو ورځو کښې بالکل لیونی شوی وو او د ګنهګار او بې ګناه تمیز نه وو. کانګرس دلته هیچ رسید خبرې وایسرای ته ولیکلې او ورته یې ولیکل چه دکې د تحقیق دپاره زه سرحد ته تلل غواړم خو وایسرای اجازت ورنه کړه، حقیقت دا دی چه په پښتنو باندې څومره ظلم کېدلو دا ټول پیرنګیانو کولو. هغوی دا نه غوښتل چه پښتانه دې راویښ شي او منظم دې شي او په دوی کښې دې اتفاق او سیاسي شعور پیدا شي.

د دیوی داس ګاندهي د سرحد دوره:

مهاتما جې وایسرای ته دوباره ولیکل چه که حکومت ماله اجازه نه راکوي نو بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهر لال پیا پټیل له اجازت ورکړې چه هغوی سرحد له لاړشي او تحقیق وکړي چه څوک
سوله ماتوي؟ خو حکومت ددې نه هم انکار وکړو ځکه چه سوله خو دوی ماتوله بیا
گاندهي جي وایسرا ته ولیکل چه زما زوی دیوی داس له اجازت ورکړه حکومت دې ته
هم تیار نه شو اخو چه گاندهي جي د حکومت نه مایوسه شو نو وایسرای ته یې ولیکل چه بنه ده
له ماله اجازت اګوئ او که نه راکوئ زه سرحد ته ځم، نو بیا دهغې نه حکومت په دې رضا
شو چه بنه ده موږ دیوید اس له اجازه ورکوو په دې شرط چه هیڅ قسم جلسې او جلوس به نه
کوی. ګاندهي جي موږ له تار راکړو چه دیوید اس سرحد له راځي لیکن استقبال جلوس
او نمایش به نه وي. دیوید اس راغی او موږ دده استقبال ونه کړو. او دیوید اس چه
څه وخت دا ورسیدو نو موږ ته یې هم د مهاتما جي هغه خیال ظاهر کړو چه څه وخت موږ د
پېښور نه اتمانزو ته روانیدو نو موږ دیوید اس ته ووې چه د پېښور نه تر اتمانزو پورې
سړک د لسو لسو ګزو په فاصله خدایي خدمتګار د حفاظت دپاره درته ودرو وخو هغه د
دې نه انکار وکړو چه سباله موږ تهکال له لاړو نو خبر شو چه دلته ارباب عبدالغفور خان
د باد ړکلي عاشق شاه باچا او په ترخه کښې د پېر بیګناه خدایي خدمتګار حکومت ګرفتار
کړي و، او د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د دیوی داس دپاره میلمستیا
کړې وه. د خلیلو، مومندو زموږ ټول کارکنان موجود وو او دیوی داس ته یې هغه
ټولې قصې وکړې چه حکومت موږ سره کړې وې. بله ورځ اتمانزو له روان شو. موږ چه
ښاره روانیدو نو موټر نه و. نو په لاره کښې کښېناستو او چه د شاهي باغ نه لږ وړاندې
د زرین خان د ترنګزو موټر راغی د ده ښکلې خدایي خدمتګار په ښکلو وردو کښې
کښې ناست وو او سره جنډه یې لګیدلې وه موږ د لارې نه کوز شو او موټر کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېناستو . زه او د يو يد اس او خورشيد بهن د دې واره رو ستو کښېناستو موټر
روان شو او د پر په تېزۍ روان شو . يو مشهور ظالم د اکو مغرور چه په قاضي مغرور
مشهور و مونږ ته د سر ده، پاب د پل په غاړه قلي خان چه د حکومت سړی و . د لو خو ځنګل
کښې کښېنولی و چه زمونږ موټر ورو رسېد و او هغه دوه خدای خدمتګار چه د موټر مخ
کښې ناست و دهغې باقاعده ورد ئ وې نو دهغې د اکو نو دا خيال راغې چه دا به جرنيل
موټر وي نو بېرته کښېناستل او بله دا چه دوی ته خو دا معلومه نه وه چه مونږ به موټر کښې
څو ولې چه مونږ دا دې نه په لارې کښې ناست و . خو مونږ پسې چه کومه لارې وه هغې
د غه مغروران را پاڅېدل او د زې پې پرې وکړې دا هغه لارې وه چه مونږ پکښې ناست
و . سړي پکښې زخميان شول ، مالونه ئې ترې واخيستل او يو بل ته ئې ووې چه هغوی
دې لارې کښې نشته چه مونږ ورته ناست وو . دغه لارې چه چارسدې ته را ورسېده
مونږ ته ئې دا تول حال ووې بيا ماته زمونږ د موټر هغه ډرېور ووې چه مونږ د غه
له را ورسېدو نو ما وليدل چه دغه لو خو کښې يو سړی را وچت شو او بيا کښېناستو غالبا
چه دوی به دا خيال پيدا شوی وي چه دا موټر خو د جرنيل معلومېږي ځکه چه جنل
هم پرې لګېدلي ده او با وردی فوځيان هم پکښې ناست دي او ددې له خو قلي خان
پولېټيکل ايجنټ داېرې ورلېږلی وه چه باچا خان او دوه ملګري ئې په لارې کښې
د ر روان شو دوی ځکه په موټر غرض ونه کړو او په هغه لارې ئې د نې وکړ
چه مونږ پکښې د پېښور نه ناست وو . مونږ رز پوه کښې وو چه ددې لارې د
نه خبر شو نو چه د چارسدې هسپتال له ورغلو هغه زخميان مو هم پکښې وليدل
هغوی راته دا تول حال ووې . د د غو ډاکې ماړونه چه خلک خبر شول د غو ډاکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسې داکرې ادنور خدايي خدمتگار او عام خلک دا ووتل خو دوی تری وتښتېدل
او چه تيراته ورسېدل نو زمونږ اپريدی ورونه ددی واقعی نه خبر شوي وو
هغوی بي وسېول او هغه مالونه يي تری واخيستل او دا قاضی مفرور يي قتل کړو او کومې روپۍ
چه زمونږ په سرحلی خان ورکړې وې هغه تری هغوی واخيستی او دخلکو هغه سامان
يي مونږ ته راواليږلو او هغه مونږ خپلو خاوندانو له ورکړو چه هغو کښې يوه تاچه هم وه .

داپريدو ورونو داخيال وچه که دا دپښتنو مېلمانه دکاندهي جي زوی او
خورشيد بهن دوی وژلی وای نو دپښتنو به په هندوستان کښې څومره بدنامی
شوی وه دغه وجه وه چه اپريدو دوی قتل کړې که نه وي نو ازاد قبايل هغه سړي
نه وژنی چه ددی ته پناه ورورېي وي . ددی مفرور په پيرنگيانو اپريد وله
ډېرې روپۍ ورکولې ، ولی هغوی نه اخيستې .

داشکوری چه ډيرنگيانو دحکومت دا منصوبه خدايي ناکامه به کړې که د
کاندهي جي زوی يا دخورشيد بهن چه دا د «دادا بايي ناوروجي» نوسی وه دا
دابائي ناوروجي دکانگرس بانی وو او دده په کوشش کانگرس دی ځای ته رسېدلی
وو که دا دلته په سرحد کښې وژل شوی وای نو پيرنگيانو له به هم دپښتنو برخلاف دپرا-
پيگنډې ښه موقع په لاس ورغلې وه پښتانه به يي دنيا کښې بدنام کړي وو، او
هندوان او پارسيان به يي هم دپښتنو نه ويزاره کړي وو او کوم اثر چه په هندوستان
کښې او په کانگرس دخدايي خدمتگارو په وجه پيدا شوی وهغه ته به ډېر نقصان
رسېدلی وای او پښتانه به بيا دپيرنگيانو زور او ظلم ته يوازې پاتې شوي وای او
دنيا سره به يي دستر گولگېدل شان نه وپاتې شوی . خو مونږ خدايي خدمتگار ود

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دوو په ځای دی یوه شی ، د شپی مونږ د میا صاحب میلمانه شو محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور کړ چه زمونږ سره بمبی ته لاړ شی احمد شاه میا هم د تلو انتظام وکړلو ، زه او دیو یداس د ده په تلو ډیر خوشحاله شو او سبا له بمبی ته روان شو په لاره کا دی کبنی میا صاحب او دیو یداس کا غذات درست کړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راونډ ټېبل کانفرانس ورځو کښې

د جرګې مشرانو کښې اختلاف، شملې ته زما تګ، شمله
کښې مصروفيت، فارن سکرټر او
هوم سکرټر سره
ليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بمبئی کښې د آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه وه او هغې له د ټول هندوستان ممبران
راغلي وو څه وخت چه مونږ د بمبئی ټیشن ته ورسیدو او د کاډی نه کوز شو نو میا احمد شاه
ماله راغی او ډیر خفه و. ده راته ووې چه ما ته خو دیویل اس ووې چه ته د کانګرس ځای
له لاړشه دا خو داسې شوه چه ماله بې جواب راکړو، امیر محمد خان د هوتي د رته ووې
چه ما ته بي هم داسې ویلي دي لیکن ما ورته ووې چه کوم ځای فخر افغان صاحب وي نو
به هم هلته یم نو بیا هغه چپ شو لیکن میا صاحب وی چه زه بي ستاسو نه منع کړي یم او ما
بي ځواب راکړې دی تاسو سره نه ځم ما هم د میا صاحب د راضي کیدو کوشش وکړو خو دی
رضا نه شو نو بیا زما څه مسلمانان دوستان ټیشن له راغلي وو موټر بي راوستلي وو هغوی
سره می په تلو رضا کړو لیکن د میا صاحب طبیعت خراب شوی وبله ورځ مونږ د میا صاحب
لید وله لاړو. دی موولید ولیکن طبیعت بي درست نه ؤ ما ته د کلیا ړی دیو مهربان
پښتون نه معلومه شوه چه میا صاحب ډیر خفه دی او وایي چه بس نور کار نه کوم او کلي ته
روان دی. دیوی داس چه د دی واقعی نه خبر شو هغه ورته ووې چه ما خو په دې
خیال ویلي وو چه دلته به تاته تکلیف وی په مځکه به ملاسته وي، دال، چپاتي به خوري
او هلته د کانګرس د میلمنو د پاره د ډیر ښه انتظام دی خو میا صاحب خفګان لیری نه
شو ما هم میا صاحب ته ډیر منت وکړو چه واپس مه ځه چه مونږ ځپله فیصله کانګرس ته
وکړو او د کانګرس هغه بله ډله هم راغلي ده ځکه ستا موجودګي ضروري ده خو چه سباله مونږ
خبر یو د میا صاحب تلی و زمونږ معامله د کانګرس ورکنګ کمیټۍ ته پیش شوه او زمونږ د

حذائۀ پاک چه عزت ورکوی د عزت څوک والیس کولے ز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دد با ...

خان ورتے کیگی. ۱۲

د صوبۀ سرحد لویه جرګه نوم یې منظور کړه او ماله یې اختیار راکړو چه څنګه ستاخوښ وي په سرحد کښې هغسې تنظیم جوړ کړه .

د جرګې مشرانو کښې اختلاف :

زمونږ د پېښور یوپوه سردار عبدالرب نشتر په دغه وخت کښې دا اعتراض وکړو چه دوی (خدائي خدمتګار) خو د کانګرس په اصولو کاربند نه دي ، بلکه فرقه دارانه نعرې هم او په مثال کښې یې اووئیل چه دوی د نعرۀ تکبیر الله اکبر آوازکوی ، ګاندهي جي ددې نه تپوس اوکړو چه د الله اکبر څه معنی ده . نشتر صاحب جواب ورکړو چه : خدای لوی دی . نو ګاندهي جي ورته جواب کښې اووئیل چه ولې خدای ورکوټی دی څه ؟

دغه شان دوی کامیاب نه شول ، ددې فیصلې نه پس مونږ سرحد ته راروان شو د دارسیډ وسره ما خپل کارشروع کړو او د مردان او صوابۍ په دوره روان شوم میاصاحب خفه دیوی داس نه شو او نقصان یې خپل قام ته ورسولو او زما مخالف شو او چه کلي ته ورسیډ و نو دبلې ډلې جوړولو کوشش یې شروع کړو او د صوبۀ سرحد لویه جرګه یې هم راوغوښته چه د بمبئي د فیصلې د نه منلو د پاره یې تیاره کړي ، ماله یې هم خبر راکړو او د جرګې ورځې له راغلم او دا معامله لوی جرګې ته پیش شوه میاصاحب د بمبئي د فیصلې په مخالفت کښې تجویز پیش کړو او تقریر یې وکړو او تائید یې عبدالاکبر خان او غلام محمد خان دلوند خوړ وکړو ، بیا ما تول حقیقت ممبرانو ته ښکاره کړو ممبرانو زما سره اتفاق وکړو او د بمبئي د فیصلې تصدیق وشو .

زه چه په دوره صوابۍ له لاړم نو ډیر خوشحاله شوم ځکه چه ددې ځای خدائي خدمتګارو په هر کلي کښې د پېرزیات کار کړی و او هر ځای جرګې او خدائي خدمتګار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر تعداد کښې جوړ شوي و. زمونږ د تحریک ډیر زور یا په تحصیل چارسده ی کښې وا او یا په
صوابي کښې. د دغه ځای خدايي خدمتګارو راته یوه ډیر عجیبه قصه وکړه دوی وې چه تا ته
معلومه ده چه زمونږ د ترنګزو حاجي صاحب سره ډیر زیاره تعلقات دي. په ابتدا کښې چه
تاسو راغلئ او دلته خدايي خدمتګارۍ جوړه شوه نو په دغو ورځو کښې مونږ حاجي صاحب له
د مومند و غازي اباد له تلي وو هلته مونږ د حاجي صاحب د مشر زوی فضل اکبر باچا ګل سره
په مجلس کښې د خدايي خدمتګارۍ خبره وکړه هغه وې پام کوئ چه کوم ځۍ خدايي خدمتګارۍ
ونه کړئ دا سنه تحریک نه دی مونږ ډیر حیران شو بیا مو حاجي صاحب نه ځان له پوښتنه
وکړه ځکه چه هغه مو پیرو او مونږ لې مریدان وو چه بابا جي باچا خان زمونږ علاقه کښې
د خدايي خدمتګارۍ تحریک شروع کړې دی او مونږ او نور خلک پکښې شریک شوي دی
نه مونږ ته وو ایه چه دا تحریک سنه دی او که نه؟ نو حاجي صاحب راته ووېل چه دغه تحریک
د پیرنګیانو په حق کښې دی که مخالف دی؟ مونږ ورته ووې چه د پیرنګیانو مخالف دی
نو هغه راته ووې چه دغه خو جهاد دی او تاسو کوړئ نه ما د پیرنګیانو مقابله ونه کړې شوه نو
د پیرنګیانو نه دې تورو غږو نو له راغلم او باچا خان دغه جیلخانو تکلیفو نو او تاوانونو ته سینه
ډال کړې ده. په خدايي خدمتګارۍ کښې ملا دده سره وتړئ! مونږ ورته ووې چه مشر
باچا ګل صاحب وايي چه خدايي خدمتګاري مه کوئ نو هغه لې را وغوښتو او ورته لې ووې
باچا ګله دا سې خبرې مه کوه که نه وی عاق به دې کړم. مونږ په دې ډیر خوشحاله شو چه
حاجي صاحب هم ستا سره کلک ملګری دی.

زمونږ د صوبې جرګې چه فیصله زما په حق کښې وکړه نو میا احمد شاه صاحب خپله
استعفا پیش کړه او منظور شوه او خلک خپلو کلو ته روان شول، زما طبیعت هم د دوړې په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراب و پښېمونه لازم چه ډاکټر صاحب به دارو دا کړي اونه به لږ ارام وکړم لیکن دده ډېره-
اسماعیل خان رمضان خان راپسې راغی چه یا خو چه ډېره اسماعیل خان ته لاړ شو هلته
ډېره برباد شوېده حکومت هندوان مسلمانان جنګولي دي او ډېر خلک یکښېنی مړه
شوي دي او ډېر اسبابونه او ابادی سوزېدلي دي

شملې ته زماتګ:

چه پېښور ته ورسېدو نو ماله دګاندهي له طرفه تار راغی چه د دی تار په لیدو
شملې ته راروان شه رمضان خان او ما په دې فیصله وکړه چه د شملې نه به مخه په ډېره
ته دې شم. رمضان خان چه ما ته د ډېره اسماعیل خان د هندوانو د تباهي او بربادۍ
تول بیان وکړو زه پوه شوم چه پېرنګیانو دوی له هغه سزا ورکړه چه دوی زما د روسمبی
دورې په موقع زما استقبال په ډېر شان او شوکت سره کړی و او د مهاعظیم الشان جلوس
یې په تول ښار کښې ګرځولی و تول ښار یې ښایسته کړی و. ډپټی کمشنر دوی ته ویلي وو
چه د باچاخان استقبال جلوس جلسه تاسو مه کوئ که نه دوی نو تباه به شئ خو دوی ونه منل
زما زړه ته په دې واقعه لویه صدمه ورسېده چه دا پېرنګیان به زمونږ د مسلمانان تر
کومه په دنیا کښې شرموي او بدنامو ي.

زه د دوه خدائي خدمتګارو سره شملې ته په ګاډی کښې روان شوم، چه زمونږ ګاډی
لاهور ته ورسېدو نو سرحد سره ډول سنګه کولیشر سره زما د نور ملګرو او دوستانو تېښن
ته راغلي وو او ماته یې ووی چه د سبا نو یو لوی کانفرانس دی او مونږ هغه کنفرانس ته
روان یو او د جلسې ځای تېښن ته نږدې دی نو دوی زه مجبوره کړم او جلسې له یې روان
کړم په جلسه کښې ټول د ګجرات د جېلخانې دوستان ولیدل یاران ورسره و او مایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختصر تقریر وکړو او سیکهانو ورونو ته می ووی چه په ۱۸۵۷ ع کال کښی ستاسو او زمونږ
پنجاب او سرحد په وجه هندوستان غلام شوی دی اوس زمونږ او ستاسو فرض دی
چه پاخو، ملا وتړو او هندوستان ازاد کړو. دا کوم نفاق او جګړی چه زمونږ د دښمنانو
زمونږ په کور کښی پیدا کړی دی دا د هندوستان دازادئ د پاره ډیری خطرناکی دي
مونږ له بغیر د خپل ذاتی غرض د ملک او قام خدمت په کار دی. چه جلسه ختمه شوه نور انی
زاده هنسراج صاحب په زور جلسه ته بوتلو او د شپی په ګاډی کښی. هغه ځای په شملی ته
روان شو سحر وختی زمونږ ګاډی کالکا ته ورسید او د هغه ځایه به موټر کښی شملی ته
روان شو چه ورسید و نو جواهر لال ادی له زمونږ د بوتلو د پاره راغلی و. مونږ هغه سره
د مهاتما جی ځای له لاړو لیکن مهاتما جی د وایسرای ملاقات له تللی ولو. ساعت پس
راغی او هغه سره مو ملاقات وشو. دلږ ارام نه پس مونږ ټول یو ځای شونو ګاندهی جی
د وایسرای د ملاقات حال ووی او ما او جواهر لال نهرو ته یی ووی چه حکومت د صوبه
سرحد او یو پی تحقیقات ته تیار نه دی اوس چه ستاسو څه رنګه رضا وی چه هغه شان
ایکی شی مونږ دواړو ورله داځواب ورکړو چه ستا په رضا مو رضا ده او په دې فیصله
وشوه چه مهاتما جی دې ګول میز کنفرانس له لاړ شی. وړاندې دا فیصله شوې وه چه په
دی دواړو صوبو کښی چه حکومت کوم ظلمونه کړی دي که حکومت د دې تحقیقات نه کوی نو
ګاندهی جی دې ګول میز کنفرانس له نه ځی. خو مونږ په دې نتیجه د ډیر غور نه پس ورسیدو
چه ګول میز کنفرانس خو د ټول هندوستان د ازادی سوال دی صرف د دوو صوبو د ظلمونو
د تحقیقات په نه کولو ګاندهی جی له د کنفرانس نه پاتی کیدل نه دی په کار. موټرونه راغلل او
سامان پکښی کښیښنودی شو چه ګاندهی جی ایمرسن هوم سکرتری سره په ټیلفون خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي نو د دغو دواړو صوبو نه علاوه نورې خبرې چه حکومت د مهاتما کاندهي سره منلي
وې دهغونه هم په شا شوی و. مهاتما جي د موټرونو نه سامان راکوز کړو او موټرونه یې
رخصت کړل او په راونډ ټيبل کنفرانس کښې یې د شرکت اراده پرېښوده چه څه وخت موټرونه
رخصت شول نو جواهر لال ورته ووې چه انتظام په کار دی ولې چه په ټولو کښې صرف یوه
سپاهي ورځ باقي ده لاړې ته ووینا په کار ده چه د سبا ورځ د پاره دې تیار واوسي خو
مهاتما جي د دې خبرې په اورېدو ډېر په قهر شو او وې وې چه هیڅ ضرورت د انتظام نشته
د حکومت غواړي چه زه دې ګول میز کنفرانس کښې شریک شم نو هغه به د دې خبرې
انتظام وکړي چه ما په وخت ورسوي. کاندهي جي ته ما ووې چه ته د غه شان حکومت ته
لږ کلک شه او کلکې خبرې ورته وکړه نو ته به وګورې چه بیا به حکومت د هر څه د پاره تیار
شي ولې چه دا یو ډېر عجیبه حکومت دی. مهاتما جي وخندل او وې ویل چه زه اوس خدای
خدمتګار کېږم. ما چه څه رنګې وې هغه شان وشوه چه سباله حکومت هغه ټولې خبرې
منظورې کړې او د کاندهي جي د رسولو د پاره د یو خاص ګاډي انتظام یې هم وکړو او د
ببیئ میل او د جهاز د پاره یې تار ورونه ورکړل چه د کاندهي جي د رسیدو پورې ایسار شي.
ټولو په وخت کښې کاندهي جي ووې چه په راونډ ټیبل کښې هیڅ نه کېږي زه صرف
د الله د ارون د ډزې د پاره ځم. د دې کنفرانس د کامیابۍ امید نشته تاسو خپل
کار جاري وساتۍ او ما ته یې ووېل چه هاول فادر سکرتر او امیرسن هوم سکرتري
ته لیکلي دي چه دې موږ سره نه ګوري او هغوي ستا سره لید لغواړي نو
هغوي ضرور وګوره. ما ورته ووې چه کاندهي جي زه د پېرنګیانو سره ملاقات نه
کوم نو ده راته ووېل دا زه چه کوم نو ما ورته ووېل چه ته خو مهاتما جي او زه خو کمزوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یم په ښوبیلانې پښته نه ږدم هسې نه چه وښوئېږم، خو چه ته وايې زه به ورسره ووینم د رخصتېدو په وخت کښې ماورته ووې چه کاندهي جي چه سرحد ډېر مظلوم دی چېرته هېر درنه نه شي. ددی په اوریدو یې وخندل او ویې ویل چه د سرحد ورونه زه هېرولی نه شم. زما دواړه خدايي خدمتګار د کاندهي جي مخکښې او مونږ ورپسې روان شو. د خلکو دومره ګوبل وچه مونږ یې کې ورګډ او زه د مها تماجي نه ډېر وروسته پاتې شوم او دا دوه خدايي خدمتګار زما ملګری دده سره د ټیسن پورې لاړل. زما دلید و دپاره یوه دوه پېښوریان راغلي وو په دی وجه هم د ټیسن پورې ونه رسېدم. د روانېدو په وخت کښې کاندهي جي هغه دوه خدايي خدمتګار ځان ته نزدې کړل او ویې منډول او دوی ته یې وویل چه که تاسو نه وی نو زما رارسېدل ډېر ګران و.

شمله کښې زمونږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع یې داخدايي خدمتګار ولیدل نو ددوی د کار کنداری نه ډېر متاثره شول او ددوی به یې ډېر تعریفونه کول او د خدايي خدمتګارو په شمله کښې ډېر رعب قایم شو او مونږ چه به د غلته بازار ونو کښې ګرځېدو نو نور خلک خو پرېږده پېرنګیانو او میمانو به هم خدايي خدمتګارو ته منډې وهلې او ویلي به یې چه دا هغه ریډشرټ (سرخپوش) دي. چه سبا شه د پنجاب یو خان بهادر چه په انټیلیجنس ډیپارټمنټ کښې و دغه زوی چه زمونږ په اسلامیه کالج پېښور کښې سبق وې ماله د چایو دعوت راکړو ماورته ووې چه پلار خو د سرکار نوکر دی هسې نه هغه ته نقصان ونه رسي خو هغه زما خبره منظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کوره نوښته می ورته کړل . ددی طالب علم پلار سیسل هوټل کښی او سپاه مونږ له
یی هلته چای یی وکړه . زه سره دهغه دوو خدایی خدمتکارو هوټل ته ورغلو هلته د پېر
پېرنګیان ناست وو چای یی څکلي نو چه دا خدایي خدمتګاري ولیدل نو په ډېر تعجب
یی ورته وکتل مونږ له یی ددغه ځای نه خان له دچای څکلو انتظام کړی وو او ماسره
یی دفیروزخان نون چه هغه وخت دپنجاب وزیر وو او دوه د پنجاب ټیکه داران یی
میلمانه کړی وو مونږ چه کښېناستو نو لږ ساعت پس سر فیروزخان نون راغی او چه
زه یی ولیدم نو ښه شو دلي جوړ کړو او راته یی ووې: «خانصاحب! آپنی تو غضب کردیا
آپ کانگرس کی ساته مل گئے هو؟» خانصاحب! تاخو عجیبه کار وکړو د کانګرس سره
ملګری شوې؟ اوس به هغوی مونږ له خپل حق را نکړي. ما ورته ووې چه ملک صاحب
ته لږ په آرام سره کښېنه نو خبري به وکړو چه کښېناستو نو ما ورته ووې چه ملک صاحب.
مونږ څه چل کړي وو؟ مونږ خو کانګرس له تا سو لېږ لی یو که چیری تا سو زمونږ مدد
کړی وای نو مونږ کانګرس څه کوو. مونږ خو اول لاهور ته د ر غلو او مسلم لیګ ته
مو ووی چه مونږ ستاسو مسلمانان ورونه یو زمونږ یو تحریک دی هغه اصلاحي
تحریک دی مونږ د پېرنګیانو د حکومت خلاف نه یو، مونږ د خپل قام اصلاح کول
غوارو او پېرنګیانو په مونږ زور ظلم زیاتی او توره شپه جوړه کړی ده او دنیا زمونږ نه
خبر نه ده . مونږ د مسلم لیګیانو نه داهیله وکړه چه تاسو زمونږ په حال دا دنیا خبره کړی
چه دی پښتنو څه ګناه کړی ده چه دې پېرنګیانو پې توره شپه جوړه کړی ده چه په پښتنو
دا دومره ظلم ولې کېږی ؟ او په مسلم لیګ پسې دهلی او شملې هم لاړو خو تاسو زمونږ
ملا د تره غاړه کښېښوده او مونږ له مولاس را نکړو نو مونږ به څه کول؟ مونږ مجبور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو سیلاب اخیستی و نو کانګرس لاس راکړو او مونږ ورسره ملګری شو او اوس هم زه تاته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دي زمونږ ملګرتیا وکړی نو مونږ د ټول هندوستان د مسلمانانو په ملګرتیا پسی نه ګرځو صرف ستاسو د پنجاب د مسلمانانو ملګرتیا غواړو که تاسو داکوئ مونږ اوس هم د کانګرس پرېښودو ته تیار یو اوس هم د کانګرس ورکنګ کمیټئ ناسته ده زه استعفا ورکړم نو سر فیروز خان نون ووې چه دهم سوچ کر جواب دینګے » یعنی مونږ به په دی خبره فکر وکړو او بیا به ځواب درکړو بیامی هغه ته شپاړس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلته یو لوی فساد شوی و ولیدو ما ورته ووې چه ملک صاحب تا خو ماله هغه ځواب را نه کړو ؟ نو وې خندل ستړګی پی ښکته کړی او روان شو . نو اوس دې د هندوستان مسلمانان فیصله وکړی چه کم مونږ یوکه پنجاب ؟

څه وخت چه زمونږ خبرې اوچای ختم شوې او روان ید و نوز مونږ میزبان په شمله کښی د سبا د پاره د ډوډی دعوت راکړو سبا له د ډوډی په وخت کښی چه ورغلو نو په هوټل کښی ټول پیرنګیان او میمانې په کرسو کښی ناستی وې مونږ له په بیل ځی کښی انتظام شوی و . زمونږ سره د لاهور د سول انډ ملټری ګزټ د اخبار چلوونکی او بل د کلکتی د ستیټ مین خبرلوځی هم په دی دعوت کښی وو . ما سره د انګریزی اخبار ایډیټر خبری شروع کړی چه اوس خو سوله وشوه نو د خدائی خدمتګارو څه ضرورت دی قاله په کار دی چه دا تحریک فوراً ختم کړی ؟ ماورته ووې سنه دی خو په یو شرط هغه وې هغه څه دی ؟ ماورته ووې چه هغه دادی چه پیرنګیان دې د دې ملک نه لاړ شی او دا ملک دې ازاد کړي نو بیا به دا تحریک پخپله ختم شی . د دې په اورېدو هغه غصه شو او څو مره چه مونږ د دی میز نه چاپېره ناست و نو هغوی ټولو وړوړی وخندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړي هم ډېرې خبرې وشوې. دوډۍ ختمه شوه اکثر مېلمانه رخصت شول. خان بهادر صاحب او د هغه زوی او د کلکتې خبر لوڅي پاتې شول. خان بهادر صاحب خدايي خدمتګارو متعلق ما نه تپوس وکړو ما ورته ټوله قصه بيان کړه بيا هغه ته ووې چه ستاسو د دې تحريک برخلاف ما ډېرې غلطې خبرې اورېدلې وې خو وس ما ته معلومه شوه چه دا ډېر نېک تحريک دی او د خدای د مخلوق د خدمت د پاره دی او اخر کښې يې راته ووې چه زه هم خدايي خدمتګار يم او د دې خدايي خدمتګارو سره يو ځای تصوير و باسم بيا يې يو انګرېز فوټوګرافر راوستو او مونږ سره يې يو ځای تصوير وښکو د هغې نه پس مونږ رخصت شوو او خپل ځای له د ارام د پاره لاړو.

د فارن سکرټر او هوم سکرټر سره ليدل:

ما زيګو د مسټر هاول فارن سکرټرۍ خط راغی چه سباله ما په لس بجې ووينه او د هغه سکرټرۍ راته ووې چه ستا د تلو د پاره به زه خپله د کشته درولېږم ما ورته ووې چه ستا مهرباني ده زه خدايي خدمتګار يم، د کشته کښې نه ځم ځکه چه سړی يې راکاږي سباله به خپله پښو درشم سباله ټيک لس بجې ورغلم هغه د بنګلې نه بهر ته راووتو او زه يې خپل دفتر ته بوتلم. لږ ساعت پس اسسټنټ فارن سکرټری ويلي هم راورسېدو. دی ما سره ډېر بلد و. دې په پېښور کښې ډپټي کمشنر هم واو د بند وبست نقشم هم پاتې شوی و. خبرې شروع شوې ما ورته ټولې قصې وکړې هغه ما ته ووې چه زمونږ او د پښتنو خو ډېر ښه تعلقات وو دا څه چل وشو چه په مونږ او تاسو کښې نفاق چا پيدا کړو؟ ما مسټر ويلي ته وکتل ما ورته ووې چه د ده نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تپوس وکړه چه دا ټولې قصې د مسټر ویلي په مخکښې شوي دي بیا زما او دهٔ او
د تحریک متعلق خبرې شروع شولې او په خبرو خبرو کښې هاول صاحب ماته د بر
ښنه ښنه باغونه وښودل خو ما ورته ووې چه زه په دوه پېښو گوزاره کولی شم. د کو
پېسې دوه دي او په بله پېښه تلپلی با تینګی ماله خدای هرڅه راکړي دي. زه خا
څه نه غواړم چه څه غواړم هغه د قوم د پاره غواړم. که څه راکوئ نو هغه زما دی قوم له
راکړئ. حقیقت دا دی چه لکه څه ډنګ مسټر هاول او ډیل د پښتنو او انګریزانو
تعلقات ښه وو خو په انګریزانو کښې د کرنیفټ جیمې سن. میجر کول او کیرو غونډې کسان
راپیدا شول او دا تعلقات یې خراب کړل. په دې کښې د مسټر ایمرسن هوم سکر
ټیلیفون راغی ماته ده ووې چه ایمرسن صاحب دی او وائي چه ما سره دی ملاقات
وکړي ما ورته ووې چه ده خو ما سره د ملاقات وخت مقرر کړې نه دی، خو ده ماته
ووې چه له دې ځایه ځي لاړه کښې بنګله ده ورسره ووینه. مسټر هاول د ډېر شریف
سړی و او ما سره یې په ډېر شرافت کښې خبرې وکړې او ده ټول عمر په ملازمت
کښې په صوبه سرحد کښې پښتنو سره تېر کړی دی چه زمونږ ملاقات ختم شو نو مسټر
ویلي ووې چه زه به دې د هوم سکرټري د دفتر له بوځم لیکن مسټر هاول ما سره
پخپله د هغه د دفتره پورې پیاده لاړلو نه په ډرکشه نه په اس سور شو، اس یې ورپسې
سائیس نیولی راوستلو زما په انتظار کښې د مسټر ایمرسن هوم سکرټري اردلي
ولاړو زه او فارن سکرټري له یو بل نه رخصت شو او اردلي زه د هوم سکرټري
دفتر ته بوتلم. هوم سکرټري یو عجیبه سړی و او ما سره یې عجیبه خبرې کولې او
د باوونه یې هم راباندې کول اول خو یې راته دا ووې چه تا په میرټ کښې تقریر کړې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ه د پیرنګیانو مخونه سپین دی او زړونه تور دي که چیری زه ستا دا خبری د لندن
اخباراتو کښی شایع کړم نو بیا به ستا سو صوبی له هیڅ ورنه کړي او قول پیرنګیان به مو
خلاف شی. ما ورته ووی چه ددی خبری وجوهات خو ما پخپل تقریر کښی څرګند کړی
دی او زه په دی رضایم چه زما هغه قول تقریر ته شایع کړی یواځی دا خبره مه شایع
کوه چه د ولایت خلک په حقیقت خبر شی او زه یی هم خبرول غواړم.

بیا یی راته ووی چه ته په حکومت د باوونه کوی چه که چیری دوی مونږ له خپل
حق رانه کړو نو مونږ به دا سی وکړو او مونږ به دا وکړو. د پیرنګیانو حکومت دا سی
کمزوری شو چه ستاسو د با ووونو نه به ویریږی ما ورته ووی چه زه په چا د باوونه
نه کوم زه خو خدایی خدمتکار یم او څه چه زما د قوم خواهش دی په هغه حکومت
خبروم. اختر پښ مېره نه دی چه که چیری تاسو مونږ له خپل حق رانه کړو نو بیا به
وکتی شی نو سری لږ نرم شو او ویل چه مونږ خو تاسو له خپل حق درکوو اخر کښی
راته ووی چه خدایی خدمتکار د عدم تشدد پابند نه دی همیشه تشدد کوی ما
ورته ووئیل چه مثال خو راته وښیه ته ینګ تینګی (زنګ) یی وغږولو د ده سکرټری
راغی ورته یی ووئیل چه فائل راوړه هغه لاړ او فائل یی راووړ. چیرته یکښی تشدد
راونه وتو راته یی ووی چه سرحد کښی لیډران ونیوی شو نو خلک تانهی پوری ور
سره لاړل او چغی دوهلی چه انقلاب زنده باد ما ورته ووئیل چه ما ننه ستانه واوریل
چه چغی وهل تشدد دی چه د هغوی لیډران مو بیګناه ونیول او تانهی ته مو بوتلل نو هغوی
به دومره هم نه کول چه دوی سره تانهی پوری تلی وای بیا یی ناری وهلی وای. ملاقات
ختم شو او زه د هوم سکرټری نه رخصت شوم. په امیرسن کښی او په هاول کښی څو مره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی حقیقت دادی چه ایمرسن په پنجاب کښې لوی شوی و او هاول سرحد کښې
پښتنو سره لوی شوی و. زه چه واپس خپل ځای له تلم نو دسیسل هوټل سره هغه زمونږ
دکالج طالب علم او دکلکتې داخبار هغه خبرلوڅي ولاړ وو زه یې په زور هوټل ته بوتلم او د
هغه په کمره کښې چه کښېناستو نو ماته یې ووې چه ته سباله ضرور والیسراې دوینه او خان
بهادرصاحب هم راغی هغه هم ددې خبرې تائید وکړو ماورته ووې چه زما دلیدو ی
ویلنګډن ملاقات خواهش وخو هغه نا جوړه ده نو په دی وجه یوازی والیسرای سره
نه وینم او په یوه بله موقع به دواړو سره ملاقات وکړم زما والیسرای سره دملاقات
خواهش نه و ولی چه زما ورسره څه کار نه و هسې می دهغه وخت ولی ضایع کوه خو دوی
ډیر اصرار وکړ نوماورته ووې چه ښه ده که هغه ماته ولیکی نو زه به ورسره ملاقات
وکړم دوی ووې چه هغه خو داسی نه کوی نو ماورته ووې چه ماهم چاته دملاقات درخواست
نه دی کړی. دوی ماته ووې چه مهاتما جی هم والیسرای ته دملاقات دپاره لیکی ما ورته
ووې چه دهغه به دغه اصول وی او زما دا اصول دی. چه زما څه کار ورسره نه وی نو
هسی دملاقات څه ضرورت دی. زه په شمله کښې دهغه داشنا رای بهادر سره او سپ
دوی رای بهادرصاحب ته تیلفون وکړو یو بل تجویز یې پیش کړو لیکن ماهغه هم
نامنظور کړو سباله یې رای بهادرصاحب سره په تیلفون خبری وکړی او هغه یې هم ځان
سره ملګری کړو لنډه دا چه هغه ماته ووې چه ته دملاقات دپاره خط مه لیکه ستا سکرټر
دې ولیکی. زما والیسرا سره څه کار نه و نو داټولې خبرې راته بې فایدې ښکاریدې خو
دې ټولو دوستانو مجبور کړم. والیسرای ته یې خط ولیکلو دلاندی یې د تاج محمد
زما دسکرټری دستخط وکړو دوالیسرای سکرټری ته یې تیلفون وکړو چه مونږ دملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاره یوخط د دلېږ وچه فوراً یې والیسرای ته پیش کړې هغه هم خوشحاله شو او ما
ی بهادرصاحب ته ووې چه تاسو زما د ضمیر خلاف کار ما بان دی کوئ او دا می
ه ته هم ووې چه هرچیری زما د ضمیر خلاف چا په یو کار مجبوره کړی یم نو د هغه نتیجه
ښه نده وتلې. ما ډیکر د خط ځواب راغی چه د والیسرا صاحب طبیعت ښه نه دی سبا
ملاقات کیدای نه شی او د هغه سکرتر ماله یوه خاصه چیټي ولیکله او په ټیلفون یې
هم د هغوی عذر معذرت وکړو چه والیسرا صاحب خفه نه دی هسی نه څه بل خیال
پیدا نه شی. حقیقت دا و چه والیسرا صاحب پرې خفه شوی وو چه ده ما ته یخپله خط
نه دی لیکلی او د سکرتر په ذریعه یې ماله خط دالیږلی دی او زما د هغه ملاقات خبری
هم ورته رسیدلې وې. زه دا وایم چه دا زما غلطي وه د خلکو سره ما د اقسم خبری او
مجتونه په کار نه وو او مونږ خلکو ته په کار دي چه په داسی خبرو کښی چپ پاتې کېږو
او د پری خبري نه کوو او که مشوره یا څه خبره کوو نو خپلو همخیالو دوستانو سره کوو
هوسری خپل راز او ارادې نه خبرول نه دی په کار.
په شمله کښی دیوی هفتې ارام سره زما صحت ښه شو. زما د پرو هندوانو، مسلمانانو
سره ... خاتو نه رېشول او د هغوی په زړه کښی چه د دپره اسماعیل خان د فساد په سلسله کښی
کوم غلطی خبری اوشوي نه حکومت پیدا کړی وو د هغې د لیری کولو کوشش نه می وکړل د
خدائی خدمتګار تحریک د حقیقت نه می خبر کړل او تسلی می وکړه چه د اجاعت د خدای
د مخلوق خدمت او ارام د پاره جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادی او
ترقی د پاره دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښی هم وکړه او خلکو ته می تول حقیقت
د خدائی خدمتګار و د تحریک ښکاره کړو. د دپرو مسلمانانو او هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دعوتونو کښې شریک شوم او د جمعې په ورځ مې د شملې په جامع مسجد کښې
لمونځ وکړو او یو مختصر تقریر مې هم وکړو چه اسلام د دنیا ته د څه د پاره راغلی
و؟ هغه وخت د مسلمانانو څه حال و؟ او نن د مسلمانانو څه حال دی؟ نن په غلامۍ
کښې پراته او خوښ دي حالانکه غلامي په اسلام کښې نشته. اسلام کښې غلامي
د خدای لعنت دی، مسلمان او غلامي دواړه متضاد څیزونه دي. د افغانستان
کونسل جنرل سره مې هم ملاقات وشو. لنډه دا چه په دې څو ورځو کښې مې د خدای
خدمتګارو د پاره ښه کار وکړو او خدای د دې پراپیګنډې ښه موقع په لاس راکړه او زما د امید نه زیات تعارف وشو.

زه د شملې نه امبالې ته لاړم او دلته ما د جیلخانې یو ډېر مهربان دوست لاله دونی چند ولیدو چه د هغه
په بلنه دلته راغلی وم. په امباله کښې مو هم د شپې یوه جلسه وکړه او د جلسې پس د ډېرو مسلمانانو او هندوانو
سره مې ولیدل. مسلمانان غریبانان ذلیله، د نه د ډېر لوډلو په وجه داسې بې بادی ته رسیدلي
دي چه د سیاسي ژوندنه نه او خبر نه دي او نه یې څه خپل داسې جماعت شته او نه د بل جماعت سره کار کوي.

د امبالې نه لاهور ته راغلم پېټکت ستانم زما د جیلخانې د دوست وهغه سره د هغه کور ته لاړم. د فری پریس
(ازاد مطبوعات) خبر لوڅې موړ او غوښته او چه څه غلطي خبر د سول اینډ ملیټري ګزیټ هغه ایډیټر چه ما سره
د شملې په هغه دعوت کښې خبرې شوې وې او په اخبار کښې ډېر د شهیدانو لوډ پاره شایع کړې وې، د هغې تردید
مې وکړو. د ډېرو خپل اخبار کښې لیکلي وو چه باچاخان کانګرس نه جدا کېږي. دا خبرې چه سر نواب صاحبزاده صاحب
عبدالقیوم لوستې وې نو ما پسې یې سړی لاهور ته را ولېږو چه باچاخان ته ووایه د خدای د پاره چه د کانګرس نه
جدا نه شې او که جدا شوې نو بیا بیرته یکیان زمونږ صوبې له هیڅ نه راکوي. په لاهور کښې راته زما د جیلخانې یو ملګري وویل،
چه ته چه همیشه راځې د هندوانو میلمه کېږې او مسلمانانو سره نه ډېره کېږې نو ما ورته ووېل چه په لاهور کښې خو ډېر
مسلمانان زما دوستان دی کوم یو راته ووې چه دا شه زما میلمه شه او زه نه یم ورغلی، زه پښتون یم، پښتنو
خو بې سته په کور کښې هم ډوډۍ نه خوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله صوبه کښې کار

د ډېره سماعیل خان ته، اتمانزو ته واپسي، د احمد شاه معامله،

یاد ډېروېږ دوره (بنول، کوهاټ) د سرحد لویه جرګه

د هزارې دوره (پکلي، بفه، شنکیاري، دودیال

مانسهره سپیډه، نوښهره، ایبټ اباد، هري پور، سرای صالح، کلابټ، چچ، غرغشتي)

د هزارې نه واپس، ترنګزو حاجي صاحب او خدايي خدمتګاري

د خلیلو مومندو دوره، د مانړکانو بانډه، اودمړ او

خالصې جلسې، لاټ سره لیدل، نوښار تحصیل

کښې جلسې، صوابۍ تحصیل کښې جلسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرهٔ اسماعیل‌خان ته تګ:

بیا ډېرهٔ اسماعیل‌خان ته روان شوم، چه ډېر وخته ورسېدم نو راته معلوم شوه چه رمضان‌خان حکومت ګرفتار کړی دی او چه د ډېرو د ښار هغه تباهی او بربادی او د هندوا و مسلمان نفرت او دښمني مې ولیده نو ډېر یات خفه شوم او د تصفیې دپاره مې د کوهاټ او بنو هندوانو او مسلمانانو مشیې جوابونه ولیږل چه هغوی فوراً راشي او د دې مسئلې د جوړولو کوشش وکړي. هغوی زما جواب فوراً راغلل سلا او مشوره مو وکړه او خان‌خان له مو هندوانو او مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خو حالت ډېر خراب وا او بل یکښې حکومت ګوتې وهلې او خیل سړي لي په هندوانو او مسلمانانو پسې لګولي وو او مونږ لي کامیابي ته نه پرېښود و غریبانان هندوان به راضي شوي وو لیکن غټو هندوانو سولې ته نه پرېښود او مسلمانان د وکیلانو په لاس کښې لوبېدل او دا وغه یې نه کوله ولې چه هغوی وې چه زمونږ دکان به سوړ شي. په ډېرو کښې چه کوم خلک د سرکار تعلقدار نه وو په دې فساد کښې هغوی ته ډېر نقصان رسېدلی و. دا ټوله کاروایي د حکومت وه او شیخ محبوب علی چه د لته اسسټنټ کمشنر و او لکه څنګه چه یې د پېرنګیانو دپاره د امان الله خان په وخت کښې کابل تباه کړی و د غسې د هغوی دپاره ډېره اسماعیل‌خان هم تباه کړو.

زه د خپلو ملګرو سره پښیالی له لاړم او هغه خان بهادر له و علم او هغه نما ښتي سرخپوش مې پخپله ولیدل چه فسادي کړي و خان بهادر راته وویل چه ما له شیخ محبوب علی چه د دې ځای اسسټنټ کمشنر دی دوه لاری ددې کسانو د رسولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره راکړي دي او صونږ خو د حکومت خلک یو څه چه راته وایي هغه کوو، ما ورته ووی چه حکومت،
به هم وی خو دا ‌ي خپل قوم دی، خپل قام سره څوک داسی بد نه کوي. د هغه زوی غلام-
سرور خان د علیګړ یونیورسټي نه په چوټي راغلی و مونږ سره یي د ډیره مینه ښکاره
کړه، ما ورته ووی چه بابا دی پوه کړه که سباله د دی خپل قام حکومت جوړیږي نو دی
به څه خواب ورکوي بیا توری واپس د پروته راغلو د خان بهادر عبد الرحیم خان کنډي
په ذریعه کرنیل زل چه د دغه ځای د پیټي کمشنر و ماله د ملاقات دعوت راکړو خو ما د هغه
بنګلی له تلل مناسب و نه ګڼل او عبد الرحیم خان ته می ووي چه که چیرې ستا ځای کښې مو
ملاقات کیدی شي نو ماته پکښې انکار نشته. د پیټي کمشنر هم په دی خبره راضي شو او هغه
مونږ له د چای دعوت راکړو لیکن مستقر ایلام زمونږ د صوبې د پولیس جرنیل و په دوره
د پروته راغلی او د پیټي کمشنر یي د داسی ملاقات نه منع کړو خو د ه پخپله ما سره د پرو
د نواب په ځای کښې ملاقات وکړو. د پولیس جرنیل ښه سړی و خو د خبرو چل نه ورتلو په
خبرو کښې یي ماته ووې چه د د راتلو متعلق چه د حکومت خلاف تاکوم تقریر کړی وزه په
هغه کښې تا هر وخت ګرفتار ولی شم ولې چه ستا ذمه دار ملګری په هغوی الزام لګوی
او تا د هغه خلاف په حکومت الزام لګولی دی ما ورته ووې زه د ګرفتارۍ نه نه یریږم
ځکه خو حکومت ته ریښتیا وایم او څوک چه یریږی هغوی حکومت ته ریښتیا ویلی نه شي
ته منصف شه چه دا حکومت د توقی نه بوقه جوړه کړی نه ده؟ او د بچود توقی د دامی له
اهمیت ورکول د داسی حکومت شان شایان دی؟ بیا یي راته ووې چه ستا دا حکومت
خو بنه نه دی نو بیا ولې د دی ملک نه بل خوا نه ځې؟ ما ورته ووې جرنیل صاحب دا ملک
زمونږ دی او که ستا دی؟ نو ده راته ووی چه ستا سو دی ما ووې ځکه د خپل ملک نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ملک له لاړشم او دا به مېنه نه وي چه تاسو دا زمونږ ملک مونږ ته پرېږدئ چاى ختم شوه او مونږ خواره شو.

بیا د رمضان خان ملاقات له لاړم ملاقات مې ورسره وکړ او ډېر حالات را ته معلوم شو. زه د هندوانو او مسلمانانو په سوله کښې ګډ یاوم لیکن په خه نتیجه و نه رسېدم بلکه د لوی هندوانو دا خیال و چه مونږ د خدایي خدمتګارو د لاسه تباه شوي یو ما ورته ووې چه دا څنګه؟ دوی را ته ووې چه دا داسې چه د دی تحریک په وجه د حکومت رعب وداب پاتې نه شو، حکومت کمزوری شو او امن بې قایم نه کړای شو او مونږ لوټ او بر باد شو. مونږ خو مزبوت حکومت غواړو او ما د دې په اوریدو ډېر وخندل چه ښه ده چه حکومت ته ګناه نشته تو لاله جي ستا خو مره نقصان شوی دی او ستاسو په دې ښار کښې څومره خدایي خدمتګار دي؟ ځواب راکړو چه زما خو څه نقصان نه دی شوی او نه دې ښار کښې خدایي خدمتګار شته ما ورته ووې چه د کومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خو ما ته لیکلي بیانونه دکړي دي چه دا فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه بر باد شوي یو.

اتمانزو ته واپسی د احمد شاه معامله:

په دې دوران ما ته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزو له راشه داسې واقعات پیدا شوي دي چه د مشورې ضرورت دي. زه لا نه وم اوګیاوم دا کوشش مې کولو چه د هندو او مسلمان سوله وشي. لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای دي چه سولې نه نږدې کېدو چه په دې کښې جرنیل عظمت خان راغی او زما په نوم یې یو دستي خط راوړی و هغه کښې لیکلي وو چه د دې خط په لیدو فوراً را روان شه. دښمني مې د عظمت خان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه چه خیر خو دی هغه راته ووې چه نور خو خیر دی لیکن میا احمد شاه زمونږ
مخالفت شروع کړی دی . دده خای کارکوونکو او نوسحر مونږ ټول دده په رونه روان
شو . اتمانزو ته ورسیدو نو معلومه شوه چه میا احمد شاه صاحب زما مخالفت کښې په خپلاچلی
خدمتګاروکښې ځانله یوه ډله برابره کړی ده او جرګو په ممبرانو کښې هم د نفاق
د پاره تګ و دوو او خط وکتابت یې شروع کړی دی . ددی خبری په اوریدو خفه شوم ولی
چه زما د میا صاحب غوندی تعلیمیافته سړی نه دا امید نه و چه دی به په یوه معمولی خبره
په قوم کښې دومره نفاق پیدا کولو کوشش وکړی او بل چه ددی نه خبر شوم چه حکومت
زمونږ په دی اختلاف ډیری خوشحالی کړی دی او خپلو حاکمانو ته یی حکمونه جاری کړی
دی چه د میا صاحب امداد وکړی او د عبدالغفارخان مخالفت وکړی . جعفرشاه او
عبدالله شاه داغلل او ماته یی دا تجویز پیش کړو چه مونږ داغوارو چه ته او میا صاحب د
یو خو ملګرو سره زمونږ کلی کښې جمع شئ او مخامخ خبری وکړئ . ما دهغوی دې تجویز
سره اتفاق وکړو او سبا له زه احمد شاه . عبدالله شاه . تاج محمد خان . حاجی عبدالغفارخان
او عبدالاکبرخان د میا جعفرشاه صاحب کلي ته لاړو . یو ځای شو چه دوه دری موږ خوره
نو ما سخت ټینګه وکړه کښېناستو او وروسته مو بند کړل . خبری شروع شوې . احمد شاه
دی خوا اخوا خبری کولی او چه په زړه کښې یی څه و هغه یی نه ظاهرول یایی نه شو ظاهرولی
شپه ډیره تیره شوه ما ورته ووې چه میا صاحب خپل مطلب ووایه نو هغه بیا هم شپ
شپ وکړل او ووې چه ماته دلوی جرګی فیصله منظوره نه ده یوه عامه جلسه دې
وکړی شی او هغوی ته دې دا معامله پیش کړی شی چه هغوی دا فیصله وکړی . ما ورته
ووې چه ښه ده مونږ ته ستا دا خبره منظوره ده لیکن که هغې عامی جلسی دا فیصله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مونږ د کانګرس نه نه جلا کېږو نو بیا به د غه خبره و منی؟ نو ځواب یې راکړو چه
بیا به زه استعفا وکړم ما ورته ووې چه استعفا خو دی ورکړې ده چه د عامی جلسي مخ ته
تیاره نه یې نو د جلسي څه ضرورت دی؟ بیا یې دا خبره وکړه چه زما به هندوانو باور نشته
هسې نه چه سبا له را سره دوکه وکړي نو بیا به مونږ څه کولی نه شو نو ته مونږ له اجازت راکړه
چه مونږ یو بل جماعت جوړ کړو چه سباله زمونږ لاس د هندوانو برخلاف ازاد وی
ما ځواب ورکړو چه زه منافق نه یم زه د دی اجازه درکولی نه شم ولې چه دا خیز د خپل
قوم د پاره مفید نه گڼم، پاتی د هندوانو دوکه شوه نو زه د دې په باره کښې ستا په خلاف
کښې دا عرض کوم چه ستا دا خیال درست نه دی چه کینې مونږ کانګرس سره یو ځای
شو نو مونږ وړ پورې وتړلی شو او هندوان چه هر څه کوی مونږ به ځېل لاس خوځولی
نه شو ملکه زه تا سره دا وعده کوم چه کله کانګرس مونږ سره دوکه وکړه د هغه ساعت به
کانګرس پریږدو ته به مخکښې لې مونږ به درپسې یو او چه ته څه وایې هغه به کوو نو کم
از کم ته د هغې پورې وادخو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خیال دی زه خو چه هر څه کوم د
خپل ملک د پاره کوم. عبدالله شاه او جعفر شاه هم زما د خبری تائید وکړو او ویې ویل
چه ګول میز کنفرانس په لندن کښې شروع دی دا د سود او زیان وخت دی مونږ له
انتظار په کار دی او دا خبری پریښودل په کار دی او بل یې د یو خاص سرکاری سړی
خبره وکړه، احمد شاه ته یې ووې چه هغه ماته ویلی دی چه احمد شاه دی دا خبری
پریږدی په دی حکومت ډیری خوشحالی کړی دی او مونږ له یې حکم راليږلی دی
چه د عبدالغفارخان خلاف د احمد شاه مدد وکړی میا صاحب مو په دې رضا
کړه چه ښه ده زه به اختلاف پریږدم او په قلار به کښینم او د نتیجې انتظار به کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. تول خوشحاله شو او اوده شو سحر وختي چه لومځ موو کړو نو زه عبدالله شاه
عبدالاکبرخان، حاجي عبدالغفارخان او تاج محمدخان د جعفر شاه د باغ ليد وله
لاړو زه ترې او د س ماتي له لاړم، چه واپس راغلم نو حاجي عبدالغفارخان او
تاج محمدخان خفه وو او روو راته يې ووې چه احمدشاه میا په بیکاني فیصلی باندې ټینګ
نه شو هغه او س مونږ ته څه نوې قصې وکړې او عبدالاکبرخان يې زمونږ نه بېل کړو.
زه هم د دې په اورېدو خفه شوم په دې کښې سرې راغي چه چای تیار دې نو چه چاي ته
کښېنا ستو نو احمدشاه صاحب بیا هغه قصې شروع کړې چه بیکا فیصله شوې وې ما ورته
ووې چه د دې خبرو فیصله خو بیګا شوې ده، اخر احمدشاه میا صاحب د خپل زړه
هغه پټه خبره څرګنده کړه او ما ته يې ووې چه زه د دې خبرې بردا شت کولی نه شم چه
تول خلک دې د یو سړي په خولې پسې روان شي ما ورته ووې چه میا صاحب همیشه په
دنیا کښې خلک یو سړي پسې روان وي او دا خو د قوم او ملک د پاره د یوه د فائدې خبره
ده چه تول قوم په یو سړي متفق شي نو خپل منزل ته ورسي خو د ې خبرې ته کتل په
کار دي چه هغه سړې څه کوي د خان د پاره کوي او که د قوم د پاره ؟ په خپله خو ښه
کوي که د ملګرو په سلا ؟ که د خان د پاره کوي او په خپله خو ښه يې کوي نو بیا هغه پسې تلل
نه دي په کار. او دغه خای ته خلک په خدمت رهبرۍ نه په مخالفت. ته زمانه زیات
خدمت وکړه هغوئ به زمانه زیات ستا خبرې منلو ته تیار شي تا چه په ولایت کښې
سیلونه کول هغه وخت زه د دې خپل قام د پاره په جیلخانه کښې پروت وم او میچني
مې اوږولې د دې بحث مباحثو نه دا یوه فایده و شوه چه هر سړي د میا صاحب د اصلي
غرض نه واقف شو. عبدالله شاه او جعفر شاه غیر جانبداري ظاهره کړه عبدالاکبرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووی چه زه به پس له دی نه سیاست نه کوم او حاجی عبدالغفارخان او تاج محمد
خان سره یې وعده وکړه چه تاسو سره به د سکول په کارکښې مدد کوم مونږ تول خپلو
کلو ته روان شو . عبدالاکبرخان میاعبدالله شاه ځان سره په زور قاضی خیلو ته روان
کړه مونږ پوه شو چه عبدالاکبرخان کمزوری سړی دی میا صاحب وله دوکه ورته کړی
دعبدالله شاه په احمد شاه چه دده تربور و بنه ورځ نه پیرزوکیده . عبدالله شاه پیر
دله باز او د پرو جنبو جوړولو ماهر او شوقی سړی وا و دا توله تماشه د جوړه کړې وه .
مونږ د احمد شاه دوی کلی ته لاړو ولی چه مونږ د عبدالله شاه دی رورو اکبرجان
میلمانه وو چه د دوی نه فارغ شو نو حاجی عبدالغفارخان ما ته راننوزی شو او ویل
ویل چه عبدالاکبرخان خوی بالکل بدل کړی دی ماوی ته یی پوه کړه هغه دی ما پری
د پرکوشش وکړو خو پوه نه نه . سباله کلی ته را غلو بله ورځ ماولیدل چه عبدالاکبر
خان او احمد شاه زما برخلاف یوه لویه پرپره چاپ کړی وه په کښی لیکلی دوچه زمونږ د
مصر و په شان په او بو کښی او به شو او زمونږ هیڅ هستی پاتی نه شوه . په دی اشتهار
د احمد شاه ، عبدالله شاه او عبدالاکبرخان دستخطونه وو . مونږ خپل بعضی ممبران را
غونډ کړل او دغوی په مشوره می دغوی په شان چاپ شده ځواب ورکړو او نو
دیو خو خدای خدمتکاروسره بیا د پرو په دوره روان شوم .

د پرو دوره :

په دی وخت کښی خبر شو چه زمونږ لاټ صاحب سرهستوورد په پیرس چه د پرو
او شرایف سړی و دغو ته پر یوتو او مړ شو او دهغه په ځای سرهیلف کرف لاټ شو دی
یو فوجی سړی و او دده خیالات مونږ ته معلوم وو دی ورو کی زمونږ په صوبه کښی لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی، دا چه د وزیرستان ریزیډنټ ؤ نو ده یو خپل افسر ته د خدایي خدمتګارو
متعلق خپل خیالات ظاهر کړي وو چه که لږ غوندي وینه تویه شي نو ښه به وي. دلاټ کیډو
سره یې ښملی ته ویل چه زه عبدالغفار خان ګرفتاروم ولی چه دا ډېر ښه وخت دی د دې
نه فایده اخیستل په کار دی، په دوی کښې نفاق پیدا شوی دی خوشملي ورسره اتفاق
ونه کړو ځکه چه ګول میز کنفرانس روان ؤ د مرکزي حکومت دا خیال وو چه مهاتما ګاندهي
د ده په ګرفتارئ لندن کښې څه قدم وچت نه کړي. او ده ته یې ولیکل چه دا اختلاف به
دوی پخپله تباه کړي زمونږ د دخل ضرورت به پاتی نه شي، هغوی نو رهندوستان ته
کتل او د دوی نه خبر نه وو چه پښتون د نورهندوستان په شان نه دي، دا یو ژوندی
قام دی اول پوه نه وو اوس پوه شوی دی او سیاسي شعور یې کښې راغلی دی نو هغه به
د ناپوهو کار ونه کړي.

مونږ چل کار او خپلو دوره وله زور ورکړو ولې چه ماته معلومه شوه چه حکومت
مونږ ډېر زر ګرفتاروول غواړي. کلي په کلي ګرځېدو او خلک مو په حقیقت پوه کړل
او دې خبرې له مو ډېر زور ورکړو چه زمونږ جنګ د علام تشدد جنګ دی او دې
لاره کښې چه هر قسم تکلیفونه او مصیبتونه راځي نو په صبر یې تېروو. مونږ به د چانه بدل
نه اخلو مونږ خدایي خدمتګاري یو خدای به زمونږ بدله د ظالم نه اخلي مونږ د پښتونو به
دوره وو نیمه شپه د جلسې نه فارغه شوي وو ایله مو سترګې ورغلي وې چه د عمرزو
عبیدالله خان چه د پولیس کپتان و د لاټ صاحب یو دستي خط یې راوړو په هغه کښې
یې لیکلي و چه زه تاسره د ډېره اسماعیل خان د تقریرونو متعلق ګفتګو کول غواړم ته مهرباني
وکړه پېښور ته راشه ماورته ولیکل چه زه د قانون بر خلاف تقریرونه نه کوم او نه مې کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي تاته که څه غلط خبر رسیدلی وي دا به ستا د خفیه پولیس والو غلطي وي زه به
وخت کښې د ړتلو نه شم ځکه چه ما د څپل پرو ګرام نه تول خلک خبر کړي دي زه هغه
نه شم څه وخت چه فارغ شوم نو پښېنور ته به د ړشم نو که تاته ضرورت ښکاریږي و زه به
سره ووینم چه څه وخت می دا ځواب لیکلی عبیدالله خان له ورکړه نو فورا روان شو د
دېره اسماعیل خان په دوره کښې حکومت ډیر کوشش وکړه چه زه بعضی علاقو ته لاړ
نه شم او د دی د پاره یی خان بهادر عبدالرحیم خان ماپسې را ولیږلو خو زمونږ
مقامی ملګرو دا خبره خوښه نه کړه او مونږ د ټولی علاقی دوره وکړه بیا مونږ بنو ته
لاړو جرنیل عظمت خان زمونږ نه مخکښې د کار د پاره د لته راغلی و، د بنو دوره
کلی په کلی وکړه.

مونږ چه د کلی نه مروتو ته روان شو نو مونږ له خورشید بخن، سعدالله خ
، و د جواهر لال او بښی په موټر کښې مخې له راغلل او راته یی ووې چه جواهر لال دا
حکم راليږلی دی چه تاسو فورا د سرحد لویه جرګه جوړه کړئ او د قواعدو په مطابق
کار شروع کړئ ما ورته ووې ښه دی تاسو د جلسې د پاره خلکو پسې خطونه جاری
کړئ او په مقرر تاریخ به زه د ړشم مونږ د جلسې د پاره تاریخ مقرر کړو او هغ
نه پس دوی پښېنور ته لاړل او زه د بنو نه د کوهاټ دوری له راغلم د کوهاټ
دوره هم په ډیر ښه شان وشوه د لته زمونږ په ننګونو خدائي خدمتګار د وو
جلسې موو کړې کلی په کلی، تپه په تپه وګرځېدو مونږ چه څه د ننګه دورې د پښتون
د اتفاق د پاره شروع کړي وي   د غسې دورې میا احمد شاه د پښتون د نفاق د
پاره شروع کړي وې خو دا یو څیز لی زمونږ نه زیات وچه ده به زمونږ برخلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرېږي هم چاپ کولې اخبارات کېنې به یې هم زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله د
پنجاب اخبارات هم دده ملګري وو ولې دهغوی مقصد هم دپښتون کوروانول
دی داحمدشاه دوی مقابله زمونږ خدایي خدمتګار خصوصاً جرنیل اختر ګل
او عبدالمالک استاذ دچارسدې وکړه او احمدشاه دوی پخپل مقصد کښې
کامیاب نه شول . مونږ چه دکوهاټ دوره ختمه کړه او دپیر شهنشاه صاحب
په ځای کښې موشپه وړه نو زمونږ دهغو اوقل بعضی مخلصان ملګري چه د میا-
صاحب دپراپیګنډې نه متأثر شوي وو دتحقیق دپاره دغلته راغلل او ماته یې
ووې چه داتاخه چل وکړو چه دپښتنو یو ځان ال جماعت دې کانګرس کښې مدغم
کړلو تاخو برا ول مونږ ته داخبری کولې چه داجماعت اوتحریک خودپښتنو دی ما
ورته ووې چه تحریک خو هم هغسی دپښتنو تحریک دی دکانګرس سره خوصرف مونږ
تعاون کړیدی چه هغوی هم دپیرنګیانو نه دهندوستان ازادی غواړی اودا
د تعاون فیصله خوستاسو لویې جرګې کړې ده مونږ خوجیلخانه کښې قید وو پښتنو
بانډې چه څه وخت پیرنګیانو توره شپه جوړه کړه او خدایي خدمتګاري ګرفتار کړل
نو مونږ دګجرات په جیلخانه کښې وو چه جعفرشاه او عبدالله شاه راغلل او مونږ
ته یې وویل چه پیرنګیانو په مونږ توره شپه جوړه کړې ده او تحریک تباه کول غواړي
مونږ څه وکړو ؟ مونږ ورته ووې چه راغلل نو زما خو ملاقات هم بند و احمدشاه او
عبدالاکبرخان ورسره ملاقات وکړو او مونږ په شریکه دا رایې ورکړې چه لاړشئ
اود مسلم لیګ مشرانو سره ووینئ چه مونږ سره امداد وکړي . دوی لاړل او بیا
راغلل او وې ویل چه مسلم لیګ زمونږ ملګرتیا ته تیار نه دی او کانګرس وایي چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو هم د ملک ازادی غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کار تیسدل او مونږ هم
نو په دې وجه مونږ ستاسو امداد ته تیاریو مونږ ورله خواب ورکړو چه والیس لاړشئ
او خپلی لویی جرګی ته دا مسئله پیش کړئ هغوی دا غلل او جرګی فیصله کړه چه مونږ
کانګرس سره ملګری کیږو او ملګری شول او هغوی زمونږ په اپیکتلو په اخبارا تو کښی
وکړه او د تحقیقاتو دپاره یی جرګه راولیږله. دا خو هغوی د ملګرتیا وکت دی چه زه
بهر کړ ځم او ستاسو سره جلسی کوم که دا نه وی نو زه به اوس جیلخانه کښی قید وم او
دا تاسو چه ګلیانی د تحریک کار کوئ دا خو د کانګرس برکت دی که نه وی نو پیرنګیانو
تاسو کار ته پریښودلئ څه؟ دهغوی تسلی وشوه او خپل کلی ته روان شول او مونږ
پیښور ته راروان شو.

چه راورسید و نو معلومه شوه چه حکومت زمونږ کارونی ولا خدائی خدمتګار
په مخه کړی دی. دوی په پیښور ښار کښی د سامان دیوځای نه بل ځای ته وړلو
او رسولو کار کولو. دا ډیر سخت او مشقتی کار و، او مقامی خلکو نشو کولی دا ډیر ته
داغلی خلک وا اکثریت یی کښی زمونږ د مومندانو وروڼو او قابو سل په سل دخدائی
خدمتګاری په تحریک کښی شامل و، او مقدمی پری جوړی کړی دی او د باوو نه
پری هم کوی چه خدائی خدمتګاری ته لاس په سر شئ که نه وی نو د دی ملکه ځئ
او چه په دوی کښی کوم د کار خلک وو نو په هغوی یی دا مقدمه جوړه کړه چه تاسو
نه دی ملک نه یئ او په فلانی دفعه (قانونی ماده) کښی مونږ تاسو د دی ملکه
باسو، دا خلک ډیر د کار او نکره خلک او سنه پیښتانه وو یلرونه او نیکونه یی د افغانستان
نه راغلی وو او هلته زمونږ په صوبه کښی او سیدل. دوی ته یی ونیل چه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو خپل ملک ته لاړشئ حال دا دی چه دا غیبیانان خو بلا دي په نیکه دلته اوسیږي. مونږ د ماالګو په منډهي کښې د حکومت د دې ظلم برخلاف یوه لویه جلسه وکړه او په زرګونو ښځې نر، پکښې شریک شول او د حکومت د دې رویې برخلاف مو تقریرونه وکړل. زمونږ د جلسې نتیجه ښه شوه او په حکومت یې دومره اثر وکړو چه هغه خلک یې پرېښوول او مقدمې یې واپس کړې.

د دې دورو او بې ارامۍ په وجه زما طبیعت بیا خراب شو دلته مې ارام کولی نه شو. د خو ورځو د پاره کوه مري ته لاړم. قاضي عطاءُالله او غلام محمد خان هلته وو. په کاډي کښې کښېناستم او مري ته ورسېدم. شیر بهادر خان د بروچ لاډي کښې ناست و او خپل کلي ته راتلو چه زه یې ولیدم. د لاډی نه راکوز شو او ما سره یو څو ورځې پاتې شو. څه ورځې مې ارام وکړو چه طبیعت مې ښه شو نو زه او شیر بهادر خان واپس راغلو.

د سرحد لویه جرګه:

کانګرس ما له اختیار راکړی وو چه ستا څه ډنګی خوښه وي د سرحد لویه جرګه جوړه کړه لیکن ما په پېښور کښې د ټولې صوبې کارکنان راجمع کړل او د دې خبرې کوشش مې وکړو چه د کانګرس د جرګې سره په یو ځای والي کښې څه اختلاف پیدا نه شي. خو زمونږ د پېښور ورونه په دې رضا نه شو او بیا مې د کوهاټ او بنو کارکنانو ته ووې چه زه پخپل اختیار د سره صدر نه مقرروم. تاسو په اتفاق سره یو صدر خوښ کړئ هغوی پیر شهنشاه خوښ کړو او صدر شو. او سعد الله خان په اتفاق سره جنرل سکرټری شو او مرکزي دفتر مو هم اتمانزو کښې مقرر کړو ولې چه هغه د جرګې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګارو ډومبنی مرکز و . د صوبې جرګه جوړه شوه او کانګرس له موږ دی خبری خبروړ کړې ، هغه قوم د نيا کښې د ډېر بد قسمته وی چه هغوی کښې دا سې خلک پيدا شي چه بخپله خود قوم او ملک د خدمت دپاره تيار نه دی او چه څوک پکښې د خدمت دپاره پيدا شي نو هغوی خدمت ته نه پرېږدي . دا خلک چه د څه وخت د پاره جېلخانې ته لاړ شي نو دا خيال کوی چه زه خو اوس ليډر شوم او د خپل ځان د وړاندې کېدو کوښښونه شروع کړي او خپل غرضونه يې په مخه واخلې او که څوک د خدای دپاره د دی قام خدمتونه کوی نو د هغوی مخالفت شروع کړي خو هر څوک چه د خدای دپاره د قام خدمت کوی نو د هغوی مخه څوک نه شي بندولی او هغوی د چا مخالفتونه نه کوي ځکه چه خپل څه غرض يې نه وی مخالفت خو ذاتيا تو کښې پيدا کېږی . د ښار دې ورونو ته هم مونږ د مياصاحب په شان ډېر منتونه وکړل چه د دی کښې څه شسته نه او د قام خدمت د ی راځئ چه په شريکه ورته ملا وتړو ! خو دوی هم خپلو غرضونو په مخه کړي وو او د جرګی او خدايي خدمتګارو د خلاف يې پراپيګنډه شروع کړه او دی ته يې فکر ونه کړو چه په دی طريقه خو مونږ خپل ځان ته او قوم ته نقصان رسوو او د غلامۍ ځنځيرونه مضبوطو.

په ډيلي کښې د کانګرس ورکنګ کميټۍ اجلاس وو او د هغه دپاره د ۱۹۳۱ ع کال د اکتوبر مياشت مقرره شوې وه زه د لوند خوړ غلام محمد خان سره ډيلي ته لاړم . په ورکنګ کميټی کښې ما دا خبره پيش کړه چه تراوسه زمونږ د ملکنډ ايجنسی قيديان په سوله کښې رها شوی نه دي او هغه شان جيلخانه کښې پراته دي او مونږ ته حکومت دا وايي چه دا علاقه د ګانډهي اروين پيکټ نه بهر ده د ورکنګ کميټۍ دا اجلاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مرکزي حکومت ته سفارش وکړي چه زمونږ دا ملګري قيديان پرېږدي دوي
ووېې چه موږ له دکانډهي جي د راتلو پورې انتظار کول به کار دي.

د هزارې دوره:

د ورکنګ کميټۍ جلسه ختمه شوه او زه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بيا ما د هزارې
دوره شروع کړه ولې چه دې اوسني دوره کښې صرف د ضلع زمانه پاتې وه. شل پينځه
وليشت خدائي خدمتګار مې د هرې تپې نه يو يو را وغوښتل او د ځان سره مې په ښه
شان او شوکت هزارې ته بوتلل دې دوره کښې د ستي جان شاګرد باچاګۍ چه ډېر خوش
اوازه هلک و مونږ سره ورده به دا نظم وې: «انګريزه څه خپل وطن ته کړ ريږه». ما يو
پوره او هوښيار خدائي خدمتګار پټ چې له ولېږلو چه د هغه ځاى حال معلوم کړي. او په پټه
خلکو سره زما د ورتلو مشوره وکړي ولې چه دې علاقې ته حکومت زمونږ خدائي خدمتګار
نه پرېښودل او په ډېر بد سلوک سره يې واپس کول نو ما دا غوښتل چه زه غور وتېپه
(او ناخاپه) دې علاقې له لاړ شم او چه حکومت خبرېږي چه زه د غلته ورسېدلى يم
مونږ سحر وختي په ريل کښې د پېښور نه راروان شو. حکيم عبدالسلام صاحب له مو
مخکښې خبر ورکړي وو څه وخت چه زمونږ ګاډي شادېرۍ ته ورسېدو نو حکيم صاحب
په ټيسن ولاړ و. مونږ ګاډي بدل کړو او بل ګاډي کښې سواره شو او چه هرې پور ټيسن
ته ورسېدو نو ډېر خلک زمونږ د استقبال د پاره ټيسن ته راغلي وو، چونکه زمونږ پروګرام
د پټ وو په دې وجه د ګاډي نه کوز نه شوم او د خپلې ډبې په دروازه کښې ودرېدم او
د خلکو شکريه مې ادا کړه يو خوشخبري مې هم ورکړه چه به واپسي کښې به ستاسو په خدمت
کښې حاضرېږم. ګاډي روان شو مونږ چه مخکښې لاړو نو بيو موټر مو په سړک ولېدلو چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړ خپوش پکښې ناست دي او ډېل سړي یې په منډه پرېښې دي د دوی په لیلو ډېر خوش-
حاله شوم چه شکر دی دلته هم خدایي خدمتګار جوړ شوي دي . مونږ چه په حویلیو سټیشن
کښې د ګاډی نه کوز شو نو هغه موټر هم راورسید . دوی هم راکوز شو او یو بل ته ورته غاړه
شو بیا مو یوه لاری کرایه کړه او یکلي ته روان شو . زه په لاری کښې سور شوم او باجي والا
مو موټر کښې سواره کړل . هغوی مخکښې او مونږ وروسته شو . د کوهاټ ډپټي کمشنر
په شان د هزاره ډپټي کمشنر اپ کینسن هم چه څه وخت زما د راتلو نه خبر شوی دی
نو لیوني شوی دی او په دی نه پوهیږو چه څه چل وکړم . په ډېرو کوششونو باندی یې
غلام رباني وکیل په دې خبره راضي کړو چه زه به بیا ستا او دوړ چه به بیناد کښې سبب د یوېدون
و او موقوف شوی دی بحال کړم که ته د دوی مخالفت نه ملاو تړې . مونو چه د حویلیو
سټیشن نه روان شو د سړک په غاړه چه کوم کوم کلي راتلل هغوی ته به مو خپله قصه کوله .
ایبټ آباد ته ورسیدو او چه د بازار نه مینځ کښې تللو نو د ډېر خلک زمونږ د راتلو نه خبر
شول . څه وخت چه مانسهره ته نزدې شو عبدالقیوم خان سواتي وکیل چه زما د خلافت
ملګری او ما سره یې قید تېر کړی و سپېل وکلي سره د خونورو معتبرو مشرانو زمونږ هر کلي
ته ولاړ وو د هغه نه معلومه شوه چه غلام رباني وکیل د حکومت په مشوره مانسهره کښې د خو
کسانو سره ولاړ دی او هغوی له یې توری جنډې ورکړې دي . مونږ پخپله تو له صوبه کښې
دا تماشه لیدلې نه وه او چه هغه ځای ته ورسیدو نو داخیل موټرونه مو ودرکړل هغوی کښې
څو کسانو زمونږ د موټرونو د ودرولو کوشش هم وکړ خو مونږ موټرونه و نه درول لیکن
یو عجیبه منظر می په نظر راغی چه په یو لاس کښې یې توره جنډه وه او په بل لاس یې مونږ ته
سلامونه کول او وروسته معلومه شوه چه دا خلک یې دوکه کړي وو بې خبره یې را وستي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تورې جنډې ورکړې وې

يکلي ته ورسيد و د يفي خلک تقريباً دوه ميله مخې له راغلي وو مونږ ورسره پياده
بغې ته روان شو ما بنام ورسيدو مونږ يې دسين په غاړه يو بنه ځاى کښې ډيره کړو . دغه
ځاى ډيرښه ځاى و . دتور د جنډو به دې قصه چه دغه خلک خبر شول نو ډير خپه شو . د
هزارى خلک پښتانه دى خوژبه ترې ورکه شوې ده د ډيرو کلو د خلکو د دې تور د جنډو
په وجه مونږ سره هم لاره ى پيدا شوه او مونږ سره خدايي خدمتګار شول . د يفي او د دې
علاقې ټول خلک سباله په جلسه کښې شريک شول . د يفي جرګې او خدايي خدمتګار و د
جلسې ښه انتظام کړى و . د تور د جنډو په وجه زما زړه ته هم ډيره صدمه رسيدلې
وه حالانکه په داسې ځيزونو سياست کښې خپګان کول په کار نه وي چونکه دا زما اول
ځل و ما چېرته پخپله صوبه کښې توره جنډه ليدلې نه وه خکه ډير خفه شوى وم او دا
زما کمزورى وه . ما په جلسه کښې ډير تيز تقرير وکړو او د دې خلکو ته مې ووې چه تاسو
خپله ژبه پښتو هيره کړې ده دغسې تاسو کښې پښتو هم نه ده پاتې شوې . د يکلي بعضې
خلکو هم تقريرونه وکړل او په ډيره کاميابي سره زمونږ جلسه ختمه شوه خلک خوار ه شو
ما بنام حاجي فقير اخان هم د پيښور نه راورسيد و د دې زمونږ ډير زوړ ورکارکن دې
ځيز هزارى ضلع کښې ډير کار کوي . مونږ د هزارى د دورې پروګرام د حاجي فقيرا خان
او نورو کارکنانو په مشوره جوړ کړو . مونږ د يکلي په علاقه کښې ځاى په ځاى جلسې وکړې
او په هزاره کښې يکلي داسې علاقه ده چه خپله ژبه پښتو وايي . کوم ځاى چه پښتو خپله
ژبه پر يښودې نه ده هلته زمونږ تحريک ډير کامياب وي خو وخت چه مونږ د شينکيارى
د جلسې انتظام کړو نو حکومت زمونږ په جلسه کښې د شرارت د پاره خيل خه خلک راوليږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای فضل وچه هغوی جرئت ونه کړې شو او جلسه په ډېره کامیابی ختمه شوه. هر ار که څه حکومت کوشش کولو چه زمونږ په لاره کښې مشکلات پیدا کړې خو خلکو کښې پوهه راغلې وه او دغلام ربانی تورو جنډو مونږ له کافی کار کړې وا او خلکو کښې یې پوهه او احساس پیدا کړې و. مونږ اخرې جلسه ددیالو کښې وکړه او ددې خای د پړنګیالی پښانه دې ددوی اول دجلسې څه خیال نه و او نه یې زمونږ په تحریک کښې دشرکت څه خیال ؤ لیکن ددوی یو سړې غلام ربانی په تورو جنډو کښې شریک کړې وا او ددې غیرته یې خپل کلی کښې جلسه وکړه او مونږ سره دخدایي خدمتګارو په تحریک کښې شریک شو. حکومت چه به څومره زمونږ مخالفت کولو نو هغه څیز به زمونږ دپاره مفید او دحکومت دپاره مضر ثابتیده ولی چه مونږ هر څه کول نو دخدای دمخلوق دخیر دپاره موکول. له دې ځایه مونږ مانسهرې له راغلو، په زرګونو خلک زمونږ استقبال له راغلي وو او زمونږ جلوس په ښار او دښار په بازارونو کښې ګرځېد و او چه دغلام ربانی وکیل کور له راغلو نو دانقلاب زنده باد چغې یې ووهلې او دبعضې خلکو خو دا اراده وه چه دده په کور کاڼی و ورو یې خو ما منع کړل چه دا زمونږ اصول نه دي. زه دا په دعوه سره ویلې شم که حکومت دلته دتورو جنډو واقعه کړې نه وای نو شاید چه دومره خلک به په جلوس کښې شریک شوي نه وو.

مونږ دمانسهرې نه سپیډ وته لاړو او دسبا دپاره مو مانسهره کښې جلسې اعلان وکړو، دسپیډ وتول خانان زما مهربانان وو، خو عبدالقیوم خان او غلام رسول خان می دجېلخانې یاران وو. شپه مو په ارام سره تیره کړه، سبا له نو بعضې دعلاقې مشرانو سره خبرې وشوې او دهغوی په زړونو کښې چه غلطي پراپېګنډې زمونږ دتحریک برخلاف غلط فهمی پیدا کړې وې هغه لیرې شوې. دچای نه پس مونږ دملو انتظام کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او ماله يې د ډپټي کمشنر خط راوړو او داخبره يې هم وکړه چه ډپټي کمشنر سره د پوليس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ماچه خط پرانستونو هغه کښې ليکلي وو چه په جلسه کښې د غلام رباني سره ته د دې تحريک مباحثه وکړه او بل که څه فساد وشونو ځو ک به يې ذمه وار دي او انسپکټر راته ووې چه دا ټول شرارت د دې ډپټي کمشنر دی ما وې چپ شه ته خو سرکاری نوکر يې. ما ډپټي کمشنر ته وليکل چه د دې معامله کښې د بحث ضرورت نشته ځه د لته د خدائي خدمتګارۍ د تحريک اشاعت له راغلې يم زما کار اشاعت دی او بيا منل او نه منل د دې خلکو کار دی. پاتې شو فساد نو زمونږ نظريه د عدم تشدد ده که چيرې ځو ک مونږ سره فساد کوي هم مونږ ورسره فساد نه کوو نو په دې سبب که چيرې فساد وشونو د هغه ذمه وار به ته يې. تا نه دا ر خصت شو او مونږ هم مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چه به ځو ک خبر يدل نو مونږ سره به ملګرې کيدل چه مانسهرې ته ورسيدو نو ډير خلک مونږ سره ملګرې شوي وو او هلته د جلسې په ځاې کښې به زرګونو خلک راجمع شوي وو. د جلسې ځاې سره نزدې موږ څه خلک جمع وليدل د تحقيق نه راته معلومه شوه چه دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د ډوډې پيسو په طمعه، لالچ دا خلک دې علاقې ته زمونږ د مخالفت د پاره راوستلي وو او دلته جلسه کوې او هغه وکيل لګياو تقريرې کولو خو په دې پوه نه شوم چه په کومه موضوع تقرير کوي.

ماخو خلوته پخپله جلسه کښې د خدائي خدمتګارۍ حقيقت بيان کړو او خلک مې په دې پوه کړل چه خداې ته د خدمت ضرورت نشته د هغه خدمت د هغه د مخلوق خدمت دی، دا ملک خداې مونږ له راکړې دی او د غه شان خداې هر يو قوم له يو ملک ورکړې دی، د دې د پاره چه هغوی او د هغوی بچې پرې اباد شي ملک خو زمونږ دی خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیاري دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ بچي ورېږي تروږي او برېنډ دي ومړي پړی
نور خلک کوي . غلامی دخدای لعنت دی او مونږ له دد ی لعنت نه ځان خلاصول په کار
دی او دا به هله وشي چه مونږ کښې قام ولی ، ورورولی ، اتفاق او مینه محبت پیدا شي . ځن دا
دنیا دقامولی دنیاده او تاسو وګورئ چه چاکښې قامولي او ورورولی او اتفاق دی ، نو هغوی اباد
دي او چه کوم قومونو کښې پوټ ، جنبې ترېګنی او دښمنۍ دي هغه بربا ده دي زه امید کوم چه
تاسو به زما په دی خبرو غور او فکر وکړئ که دې کښې یو اذی زما فایده وی نو منه یې کوئ او
که دې کښې ستاسو د دنیا او اخرت ګټه وی نو عمل پرې وکړئ چه تاسو ابادنئ او ستاسو
بچي اباد شي . په کار دی چه تاسو هم تول پښتنو سره په دې تحریک کښې شریک شئ . دا جلسه
ډېره په کامیابي ختمه شوه ، هر یو کار چه دخدای د پاره وي د هغه مخه څوک نیوی نه شي
حکومت پچیل فریب کښی کامیاب نه شو ، جلسی سره زمونږ دیو مهربان حاجي صاحب د هغه له د
ارام د پاره لاړو . دعلاقی ډېر معززین جلسی له راغلی وو هغوی سره خبری وشوې د
حاجي فقیرا خان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید ددې خبرې فیصله وشوه چه زه
دې د هغو خدایي خدمتګارو سره یو ځای یو تصویر و باسم چه بیګلی کښې د حکومت د طرفه
پرې ظلم او زیاتی شوی دی . جیلخانو کښې یې اچولي دي او په بینتو نو یې وهلي دی . داد
بیګلی د معززینو او مخلصانو یوه ډله وه چه د دوی د اخلاق درته څه ذکر وکړم . علي ګوهر خان
چه په دوی کښې یو خان و داته ووی چه پلا دمی د حکومت د وېرې نه د دی تحریک ډېر
مخالف دی زه یې د کوره شړلي یم ځکه چه زه خدایي خدمتګار یم زه د دی پروا نه کوم
او د خپل مظلوم قام د بیدارولو کوشش کوم دیوبل مولانا صاحب نه معلومه شوه چه
وخت یې مونږ په بینتو نو وهلو نو ما سپر نغښلی نو تر دوی چه زه عالم یم ما مه بربنډ وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوزه يې ډېر ښه ښيښته وو هلم او زمانوږ ملګرى يې پنځه لس پنځه لس ښيښتونه ډلې وو. دېکلى د خداى خدمتګارو يوې بلې خبرې په ما ډېر اثر وکړو. دراتلو په وخت کښې مې علي ګهو خان او يو څو نورو خداى خدمتګارو نه ووې چې ستاسو خوښه وي نوزه به مو ځان سره پېښور ته د سيل د پاره بوځم نوراته يې ووې چې زړه خو مو ډېر کېږي خو زمونږ په سر ډېر کار دى د دى نه تلى نه شو نو زه د دې په او ريدو ډېر خوشحاله شوم چې د دوى دې تحريک سره څومره محبت دى.

مونږ دېکلى د مانسهرې نه را رخصت شو حکيم عبد السلام صاحب د هرى پور زمونږ سره ملګرى وه هغه د نعمت الله خان دعوت د شپې د پاره منظور کړې و او مونږ ماښام د هغه ځاى ته ورسيدو. د هغه د کلى نه جدا کور وحجره وه. شپه مو په ارام سره تېره کړه. سباله رارون شو، حکيم صاحب زمونږ راتلو د پاره يوى لارى سره خبره کړې وه ليکن سباله هغه رانغله، مونږ پياده روان شو لاړه کښې چه به کوم کلى په مخه راتلو نو هغه کښې به موخپل تبليغ کولو زمونږ د پاره پياده تلل سبه شو ځکه چې ډېر کار وشو کله چې مونږ نوانشهر ته نزدې شو نو ډېر هندوان او مسلمانان زمونږ په انتظار کښې ولاړ وو او چه مونږ يې وليدو نو انقلاب زنده باد چغې يې وهلې هغوى زمونږ جلوس په ښار کښې ووېستو. مونږ ډېر ستړى شوى وو، مونږ يې د ارام د پاره يو ځاى ته بوتلو ماښام نزدې و ارام مو وکړو، ډوډۍ مو وخوړه او د شپې د پاره يو بل ځاى ته لاړو سحر ختى چه څوک زمونږ ليدو له راغلى وو هغوى سره مو خبرې وکړې. دلته مونږ ته معلومه شوه چه په هندوانو او مسلمانانو باندى حکومت ډېر زور اچولى وچه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ بایکاټ وکړي او استقبال ونه کړي خو کامیاب نه شو سبا له چه زمونږ جلسې
له وړ غلو نو په زرګونو هندوان او مسلمانان جمع وو او جلسه ډېره په کامیابۍ وشوه ا
خلک می د خدایي خدمتګارۍ په تحریک پوه کړل او ورته می ووې چه هر چا له چه خدا
ملک ورکړی دی نو د هغه اختیار د هغه قوم دی ، یو زمونږ بد قسمته خلک یو چه ملک
زمونږ دی او مزې پرې نور خلک کوي ، په کار دی چه زمونږ تول په شریکه ملا وتړ
چه خپل ملک ازاد کړو مونږ به اباد شو او زمونږ بچي به اباد شي ، چه څه وخت ما تقر
ختم کړو نو زمونږ د پېښور یو قاضي چه د پولیس انسپکټر و ما ته را نژدې شو چه ما سره
چېرته ځې ما ورته ووې چه ایبټ اباد ته هغه ووې چه هلته ایکسوچ الیس دفعه لګېد
ده (د قانون ۱۴۴ ماده نافذه ده) او زه د پولیس کپتان را لیږلی یم چه د څلورو ند
کسان یو ځای تللی نه شي . ما ورته ووې چه ډېره ښه ده مونږ به څلور څلور ځو لیکن
یقین نه دی چه کپتان صاحب به دی خپل حکم ټینګ پاتې شي ولې چه به د هغه طرف
به زمونږ ډېره پراپیګنډه وشي چه مونږ له دې ځایه په مختلفو مړکونو څلور څلور
شو نو قاضي صاحب زما په خبره پوه شو او کپتان له یې خواب یو ووړ . مونږ د تلو اننت
کولو چه قاضي صاحب بیا راغی او راته یې ووې چه کپتان صاحب وې چه دوی ته
کبني یو ځای د تلو اجازت دی . د کاکول او د نورو کلو خلک راغلي وو چه مونږ
زمونږ کلو ته لاړ شه خو زمونږ پروګرام جوړ شوی و نو دوی مره می وعده وکړ
دوباره راشم نو د ره به شم . مونږ لاړي کبني سواره شو او ایبټ اباد له روان شو
خدایي خدمتګار و خپله باجه وږو ږدو به لار ه کبني غږوله . چه د ایبټ اباد ښا
نژدې شو نو یو سب انسپکټر ولاړ و هغه زمونږ لارې ر د ره وله او ووې ویل چ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه غونږ دی، ملاړ ته ورو یل چه تاسو لیکلی حکم ښتنه هغه وي نه نوما ورته ووي چه مونږ
بغیر د لیکلی حکم نه باچه نه بندوو نو هغه ووي چه سبا ده نوزه مو ډپټي کمشنر له بیایم مونږ
ورته ووي چه ته مو هرچیرته بیایي مونږ د تلو نه انکار نه کوو خو ته هم زمونږ سره په ډی
لاری کښی کښینه ولی چه خلک به جمع شی او د لته خو دفعه ایکسو چوالیس (۱۴۴ ماده) ده نو
د خلکو جمع کیدل خلاف قانون دی خو هغه زمونږ د دی خبری هیڅ پروا ونه کړه هغه زمونږ
د لاری مخکښی روان شو او مونږ ورپسی لاړی وو او ورو روانه کړه او باچه موغږ و له
چه چا به د باچی واقعه اوریدلو نو مونږ پسی به راتلو او چه څه وخت د پولیس لاین ته ورسیدو نو
ډیر خلک راجمع شوي وو هلته پولیس سره دا فسرانو تیار ولاړ وو هغوی مونږ ته ووي
چه د باچی والا ډپټی کمشنر غواړي ما ورته ووي چه د ده قصور څه دی؟ او که چیری
ی قصور ه تا سره دوی بیایی نو بیا مونږ هم ورسره ځو، مونږ ټول بوځی په دی
کشمکش کښی دوه ساعت تیر شو باچه غونږ یږي او خلک جمع کیږي په دی کښی بهادر
خان انسپکټر ما ته رانږدي شو چه د خدای دپاره دا باچه خوبند ه کړئ! باچه می
بنده کړه یوه عجیبه نظاره وه د ملګرو هلکان د دفترونو کارکنان او د ښار خلک په
ساعت کښی په ډلګو ډلګو راجمع شو او که حکومت مونږ سره چیرچار کړی نه وای نو زمونږ
دومره پراګنده شوی نه وای او دومره خلک به زمونږ نه خبر شوي نه وو. اخر د ډیر
ث مباحثی نه پس مونږ ته اجازه وشوه او مونږ د ایبټ اباد اسلامیه سکول ته راغلو
چه دا ځای د ایبټ اباد د خلکو زمونږ د ارام دپاره مقرر کړی و سباله د جمعی ورځ وه
مونږ اعلان وکړو چه سبا له به جامع مسجد کښی وعظ کیږي تاسو ټول هندوان
مسلمانان دا ورېدو دپاره راشئ! مونږ لږ ارام وکړو بیا مو د ایبټ اباد مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د تحریک متعلق تبادلهٔ خیالات وکړل او ورته می ووې چه مونږ هم یو قوم یو، مونږ
له هم د خپلی آبادی او ترقی د پاره څه جد وجهد په کار دی او که تول عمر به دی نیستی
او غلامی کښی پراته یو نو ورک به شو. زمونږ اصلی مطلب قوم کښی مینه، محبت، تعاون
ورورولی او اتفاق پیدا کول دی. د ټېر هندوان او مسلمانان به زمونږ الیډ وکتوله [illegible]
او هر چاته اجازت و. ګودکا او نور فوجیان او ښځی او بچی هم زموتږ لید ولو له راغلل مونږ
ور سره د مینی محبت خبری وکړې او د خپل تحریک په غرض مو پوه کړل چه مونږ به د
خدای د پاره ستاسو او د ټول قام خدمت کوو. حکومت خو دغه ایکسو چوالیس پېدی
وجه لګولې وه چه دلته جلسه ونه شی او خلک زمونږ د تحریک نه خبر نه شی. څه وخت
حکومت خبر شو چه سباله د جمعی ورځ ده او جامع مسجد له دا یبټ اباد د خلکو نه [illegible]
نور د بهر خلک هم دلمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زمونږ د پاره سبنه ده نو د پیتی کمشنر
د جامع مسجد امام سره د کمیټی د ممبرانو دا وغوښتل او هغوی ته یې ووې چه په هر
طریقه چه کیږی شی باچا خان د تقریر نه منع کړئ. مونږ شپه په آرام تېره کړه ح
چای موڅکله نو امام صاحب د کمیټی ممبرانو سره راغلل او ما سره یې ځان له خبر
وکړې، ماورته ووې چه تاسو دیپتی کمشنر له ووایئ چه مونږ دا کار کولی نه شو ولی ح
جماعت د ټولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان د جماعت نه منع کولی نه شی
خو زمونږ مذهب دی او زمونږ خو دومره زور نشته چه یو مسلمان په جماعت کښی
نه منع کړې شو تاسره زور شته ته یې ولی نه منع کوې؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چ
دیپتی کمشنر په دې کښی بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چه جماعت د هر مسلما[illegible]
خو مونږ مسلمانان په کور کښی جنګوی او بی اتفاقی راکښی پیدا کوی. مونږ مسلم[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دد ښمن په لسه پخپل کورکښې ناچاقي پیدا کوو ؟ زما خبرو په هغوی ډیر ښه اثر وکړو او د پېښي کمشنر له دوان شول . چه د پېښي کمشنر پوه شو چه زما داوونه چلیدونو قلادرشو . په جماعت کښې دومره هندوان او مسلمانان جمع شو چه دپښې ایښودو ځای نه و . دفاتحه نه پس زه پاڅیدم او تقریر مو شروع کړه . دقرآن شریف خلو دا یاتونه می ولوستل او ترجمه می خلکو ته وکړه چه خدای پاک وایي چه زمانه امداد په صبراو اتفاق سره غواړئ وخدای وایي چه څوک زما په لاره کښې مړشي نو دا مړه نه دی ژوندی دی خو تاسو به دی نه پوهیږئ او خدای پاک وایي چه زه د صابرانو ملګری یم بیا وایي چه زه پخپلو بندګانو از میښت کوم د مالونو، او ځانونو، او اولاد، او فصلونو هرکله چه دوی ته زما په لاره کښې څه نقصان ورسی نو دوی وایي چه مونږ هم دخدای یو او هغه له به ورځو ، دغه خلک زما د رحمت حقدار دي او دوی په سمه لاره روان دي او بل ځای خدای پاک وایي چه په تاسو کښې دې داسې یوه ډله وي چه خپل کارونه پرېږدی او ځي او خلک د بدی نه منع کوی او نیکۍ ته لي رابولي . زما وروڼو ! مونږ دخدای د پاره دخدای د مخلوق خدمت ته ملا تړلې ده که تاسو هم دخدای د مخلوق خدمت کول غواړئ او خدای رضا کوئ نو مونږ سره په خدایي خدمتګارۍ کښې ملا وتړئ چه دا دنیا مو هم جنت شي او اخرت کښې هم د جنت حقدار شو .

جلسه په ډیره کامیابۍ ختمه شوه د ټلو انتظام مو کولو چه په دې کښې زمونږ د کلي دیو خان زوی چه هلته سب انسپکټر و راغی او راته یي ووې چه بهادر خان انسپکټر زه تاله رالیږلی یم چه څه وخت دوی روانیږی نو باجه دې نه غږوي ما ورته ووې چه بهادر خان خو زمونږ ورور دی خو زه نه پوهیږم چه ده ته په باجه غږولو کښې څه تکلیف دی ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د طرفه د سلام نه پس ورته ووایه چه که چیری تا ته زمونږ په باچه ذاتی څه تکلیف دي نو
مونږ به باچه بند کړو او که تا ته څه نقصان نه وي نو ته زمونږ باچه څه کوې؟ زمونږ په ملک
کښې دیسی افسران خپل فرض نه پېژنی او نه يي پوره کوي بلکه همیشه د خپلو انګریزانو افسرانو
د پاره هغه کار ونه کوي چه هغه د دوی فرض نه وي.

لا دې تیاره وه، مونږ لا دې کښې هرپور ته روان شو، په لاره کښې د حویلو په
تیسن خلک جمع وو هغوی ته مې هم یو مختصر تقریر وکړو. په سرای صالح کښې خلک زمونږ
په انتظار کښې وو خو په مونږ ناوخته شو نو خواره شوي وو. د هرپور خلک عربیانان د
سبا د نه بهر زمونږ په انتظار کښې ناست وو مونږ ماسختن ورورسېدو او دوی د
انقلاب زنده باد فخر افغان زنده باد چغې وهلې او زمونږ جلوس په بازارونو کښې
وګرځېدو بیا لاړو د دوی مو خوړه او بیا اوده شو، د بخشالی ګجران شهزاده صاحب
مې د حالات معلومولو د پاره هېڅ ته لیږلی و هغه هرپور ته راغی او ما ته یي د هېڅ حال
ووې چه خلک ډېر زیات په شوق کښې دي ستاسو ورتلل ډېر ضروری دی ما ده سره
وخت مقرر کړو، د دی خبرې مې پېری ډېر تاکید وکړو چه دا خبره عامو خلکو ته زما د
تللو نه وړاندې معلومه نه شی ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاره کښې رکاوټونه واچوی
مباله چه مونږ د چا میلمانه وو. ورغلو او چه هلته ورسېدو نو یو مولوی صاحب چه ماله راته
خدایی خدمتګار و منع کولو خو ما ورته ووې چه را پرېږدی دې. نو ما له راغی، ما خان
سره کښېنولو چه د دوی وخت راغی نو خلکو لیر کولو خو هغه په زوره د دوی کښې خان شریک
کړو. زما مهربان محمد اکبر قریشی را ته ووې چه بېګا یو خو تنه د تورو جنډو سره راغلی
وو په سره ولاړ وو خو چه د خلکو زور یي ولید و نو غریبانان ګډ وډ شوا و خبری ترې یا تی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي ماورته روي چه دومره خلک ووچه ماتوري جنډې هیڅ لیدلی نه دي . چه د
جلسې ځای ته ورسیږو نو ډېر پولیس لاټۍ په لاس ولاړ وو او چه زه تقریرته پاڅیدم
نو هغه مولانا مې ولیدو چه په زوره زوره تقریر کوی او څه کسان ورته ولاړ وو . خلکو ویل
چه داخلک حکومت راغونډ کړي دي ، خانان ، ملکان دي او زمونږ برخلاف جلسه کوی .

مونږ اول فیصله کړې وه چه ددې ځای نه به ښېبي له کلابټ ته ځو او سباله به هلته
جلسه کوو . په جلسه کښې مې ددې اعلان وکړو . کلابټ د اباسین نه دې غاړه دی او
صوابۍ په بله غاړه ده د یوسف زی دی او دهغه ځای خان زما خان زما ډېر واقف و
دا یوځل دی د صاحبزاده فضل رحمان په ځای کښې لیدلی و ، ما او قاضی عطاء الله خان
ته یې ډېر کلک ښت د میلمستیا کړی و ، زه خبر نه وم چه د حکومت په لمسه به مونږ د
خیل کلی نه منع کوي مونږ چه څه وخت کلابټ ته نزدې شو نو د کلابټ د خان تره د خپلو
سړو سره کوټک په لاس ولاړ دی او مونږ خپل کلی ته نه پرېږدي حالانکه چه په هغه کلی
کښې دهغوی یو ورور عزیز مهدی زما خان د غلته زمونږ د جلسې انتظام کړی و
او مونږ لي میلمانه کړي و ، زمونږ لاری والا ډېر تکړه سړې وچه مونږ د اخلک ولیدل
نو مادې لارې والا ته ووی چه ته د الاری لږه ودروه ، دې خان سره زه لږه خبره
کوم ده ماته ووې چه ته د اخلک نه پېژنې ، دا هزاره وال پېښتانه دي او ده خپله لاری
پېرې ور تېزه کړه خان مخامخ زمونږ لاری له راغی او سوټی یکړې زمونږ نه چاپېره
شو د د ایورنه دوی لاری نیغه ور وسته او زمونږ لاری ترې تېره شوه دوی پسې
منډې ووهلې خو ورو وسته پاتې شو او مونږ کلی ته ورسیدو . په هزاره کښې خو دفعه
ایک چوالیس (۱۴۴ ماده) لګیدلی وه نو په سباله مو جماعت کښې خلک جمع کړل . د جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بهر اسسټنټ کمشنر سره د دغو ټولو خانانو او پولیسو ناست وو زمونږ تقریر یې
اوریدلو ما پخپل تقریر کښې دا خبره وکړه چه ای د هزارې پښتنو د سیند نه دې غاړه
او هغه غاړه ټول یوسف زی دي تاسو خولې هغې غاړې ته وګورئ چه هلته څه حال دی
او دلته ستاسو څه حال دی؟ بله دا چه ما د ټولې صوبې دوره وکړه او په هر ځای کښې حکومت
زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو مونږ بل ځای توره جنګ لیدلی نه دی، دا مونږ
هزاره کښې ولیده او نه به مونږ لیسې چاکوټکې را اخیستی دي چه زمونږ کی ته مه راځئ او
نه یې زمونږ د جلسې مقابله کښې څیر ته جلسې جوړې کړې دي دا هر څه مونږ دلته په هزاره
کښې ولیدل هغه هم پښتانه دی او تاسو هم پښتانه یئ راځئ چه د دې وجه معلومه کړو ما
چه په دې مسئله څوموره غور او فکر کړی دی نو وجه یې دا ده چه تاسو خبره ژر به هیره کړې
ده او تشه ژبه در نه ورکه شوې نه ده بلکه ورسره هغه پښتو درنه هم ورکه شوې ده. د
هزارې پښتنو! زما دا خبره یاده ولرئ چه د چا نه ژبه ورکه شوې ده هغه ورک شوي
دي او چا ته چه خپله ژبه سپکه شوې ده هغه سپک شوي دي. جلسه ختمه شوه مونږ سره
چه کوم لارې والا راغلي وو نو د واپسۍ په وخت کښې هغه پولیس بنه وهلي وو او ورته یې
ویلي دي چه پام کوه چه سبا له دوی لیسې را نه شي.

چه اډې له راغلو نو لارې نه وه تمتمو نه و لاړو ولیکن پولیس منع کړې وو چه
دوی سره لاړ نه شي یو تمتم والا ووې چه زه د پولیس هیڅ پروانه کوم او تاسو سره ځم
مونږ د هغه په تمتم کښې خپل اسبابونه کښېښودل او ده سره پیاده روان شو تو له لاړ
په غره کښې وه د پیر د مزی سره واتړایی وه چرایی وه لاره کښې چه کوم کلی
په مخه راتلل هلته به خپل کار کولو. حکیم صاحب او زمونږ د هری پور کرنیل صاحب محمد حسین خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښې (د) انتظام د پاره تلي وو ولې چه د کلابټ دواقعي نه پس مونږ په دې نتيجه ورسيدو چه زمونږ مقامي ملکرې مخکښې لېږل په کار دي چه هغوي خپل کار وکړي د دغه ځاى يو ځلمي خان زمونږ د ميلمستيا انتظام کړې و د اکلي د اباسيند په غاړه اباد دې مخکښې لږه دده خوا بادده جلسې لاړو په جلسه کښې د علاقې خلک راجمع شوي وو د پوړې اباسيند د غاړې خلک هم راغلي وو. د دې علاقې خلک په پښتو پوهيدل او د پښتو نظمونو پوړې ډير اثر کړې و شپه هم مونږ د غه ځلمي خان سره تيره کړه ډير مخلص او شريف هلک و پوليس پړې د باوو نه کړې. وو چه دا خلک ميلمانه نه کړې خو ده بې څه پروانه وه کړې افسوس دې چه دده نوم زمانه هير دې. سباله د دوې کلي ته نږدې يو بل کلي و دهغه کلي خان مونږ ميلمانه کړو چه هلته لاړو نو هغه خان راته ووې چه دا سميلا وکيل ميا علي حيدر شاه چه د هغې علاقې د پښتې او د پير پاپي بهادر خان چه هلته د پوليس انسپکټر و په ما ډير کوشش ونه وکړه چه زه تاسو ميلمانه نه کړم خو ما ورله ځواب ورکړو چه تاسو مې ميلمانه يئ نو هغوى هم ميلمانه کوم ولې چه تاسو حاکمان يئ او هغه مې ميلمانه دي هغه خان ماته په خندا اشو چه دا خوستا پښتونها نې دي او ځان له پښتانه هم وايې. د هيوړ په علاقه کښې چه څو مره مشکلات مونږ ته پيدا شوي وو دا د دې دوو سړو برکت و او دوې پيدا کړې. وو دا لاځکه کوې چه مونږ کوم ځاى ته د خپلو ورتلو او جلسې کولو خبر لېږلى و هغه ځاى د دې ځاى نه دولس ديارلس ميله ليرې و مونږ يوه لا ړې کړې وه. چه د دوا نيل و وخت راغې نو معلومه شوه چه علي حيدر شاه او بهادر خان زمونږ هغه لاري د پوليس تاڼې ته بوتلي وو هغه د دايو ورته چغې وهلې چه هغوى سره مې وعده کړې وه او کرايه مې ترې اخيستې ده ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پېښوریان ورونه، سرکاري افسران ورته والي هغوی پرېږده مونږ بوځه او
چه د سرکاري کار د پاره د لاري ضرورت وي نو ته څنګه بل څوک بوتلی شې. علي حیدر شاه
د پېټي او بهادر خان انسپکټر چه مونږ سره کومه لوبه هزاره کښې کړې وه داسي مونږ
سره په ټوله صوبه کښې چا کړې نه وه او دریم سړی چه د دوی نه هم دوه ګوتي د پاسه
وُ خوشدل کپتان وُ.

مونږ چه خبر شو نو حکیم صاحب عبدالسلام غریب ډېر پرېشانه شو هغه سوړلی
پیل اکولوسپي ادې ته روان شوا و مونږ پیاده روان شو مونږ شپږ میله پیاده تلی
وو چه حکیم صاحب د دوو موټرو نو سره راورسېده مونږ په دوو موټرو کښې نه
ځائېدو لیکن هغه موټروالا ډېر ښه سړی وو او په زوره یې پکښې ځای کړو مونږ
تکړه وو او مونږ به اکثر ټولي دوري پیاده کولي خو وخت به راسره وو دلته خو را
سره د هغو خلکو فکر وو چه زمونږ انتظار به کوي، جلسي نه چه مایوسه شي خواره به شي
زمونږ په دې پیاده تلو کښې دومره فایده خو شوه چه په لاره کښې به مو کوم کلي مخي ته
راتلو نو په هغه کښې به مو کار وکړو. چه مونږ د جلسي ځای ته نزدې شو نو خلک غریبانان
په انتظار کښې ولاړ وو دا کلي هم د هغه مخکښې کلي په شان دا باسمېنه په غاړه او د
تاتي په خوا کښې و. جلسه په ډېره کامیابۍ ختم شوه او خلک مو د خدایي خدمتګاری ځ
د تحریک نه خبر کړل. د غرو نو نه مشوانی قوم راغلی و د دوی مونږ سره خلیلی خدائی خدمتګاری
کښې د ملګرتیا وعده وکړه. مونږ چه به هر چیرته تلو نو د پېټي میا صاحب او بهادر خان
انسپکټر به راپسي وو مونږ د شپې د پاره دې کلي کښې پاتي شو، د شپې د ټول
کلي مېنځي راجمع شوي، ما او حکیم صاحب ورته تقریرونه وکړل چه تر کومي پورې تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقام د پاره ملا تړلی نه ده قوم وچتېدی نه شي او د خپل ملک د جامو اغوستو عادي مې ترې واخیستی چه د خپل ملک جامې به اغوندي .

زمونږ دې جلسې له د پورې علاقې د ژوبې صدر سره دیو خوځند ايي خدمتګار هم راغلی وو او زمونږ ته یې ووې چه له دې طرفه د زکار ښتې نو زمونږ کلي ته به راځئ ، زمونږ د خپلو تللو اراده پټه ساتلې وه چا ته معلومه نه وه چه مونږ به کوم خوا ځو د سرحد پولیس هم راغلی وو او د پنجاب پولیس هم راغلی وو هغوی هم تحقیق کولو خو مونږ د خپلې ارادې نه څوک نه خبرول. چه سحر چای مو وڅکله نو ما حکیم صاحب ته ووې چه ته زمونږ د پاره د ښځو تمتمونو انتظام وکړه او بیا مو هم خبره پټه وساتله چه کوم خوا به ځو؟ چه مونږ ادې له روان شو نو د ژوبې صدر صاحب دوی مونږ رخصت کړل او داوعده مې ورسره وکړه چه د بېچ دوره ختم کړو نو صوابۍ ته به درشو او ضرور به ستاسو کلي ته درځو به دغه وخت کښې ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما داخبره د بېچ پوتانه داده واو بله نو به منله مونږ نه مخکښې لاړو او زمونږ یو تمتم لې په زوره روان کړو او زمونږ نه وړاندې ورسېدو . ما حکیم عبد السلام صاحب او د هغه ملګري کارکنان د ډېرې شکرئي نه پس واپس رخصت کړل صرف ډاکټر هغه کوډیل صاحب راسره بېچ ته روان شو تمتمونو کښې سواره شو سړک کچه وشکي وې، خوړونه وو او ډیکونه وو ، اسونه به ډېر تکلیف و ، اکثر به ورسره پخپلو پښو تللو ځای په ځای خلک سړک ته زمونږ د لید و د پاره راوتلي وو هغوی سره مو خبرې وشوې . زه به دعا مو خلکو مینې او اخلاص ته حیران شوم او شکر به مې کولو چه الله تا په پښتنو ډېر فضل او کرم کړی دی چه د دوی په زړونو کښې دی د قام لوئ او ورورولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

... عبدالرحیم خان مرحوم چې پېر چوېتېن ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

... ورنو میره ته روان نو. ده تقریر ده پاره ۵۱۸ ... ده برګش حکومت

احساس پیل اکړی دی، مونږ چې چې ته نږدې شو نو به ز ذکونو خلک زمونږ په انتظار

د کلي نه بهر ولاړ وو او جنډې ورسره وې. زمونږ په لید و هغوی نو هم راوړاندې

شول او چه رانږدې شو نو مونږ هم هغوی سره پیاده روان شو، څه وخت چه د پنجاب

په حد کښې داخل شو نو مونږ پولیس او خانان او ملکان ولیدل چه ولاړ دي توپک

او توری جنډې یې په لاس کښې دي سرکار کچه و، دیکونه وو او ډېر خلک وو، په دې

وجه دومره دوړې وې چه تیاره یې جوړه کړې وه. مونږ چه دې خلکو ته نږدې شو

نو خدائي خدمتګارو او نورو خلکو د ډیل د طورو خان عبدالرحیم خان ماله راغی

او راته یې وویل چه پولیس د ره ته سړک بند کړې دی او یو پیرنګی هم ورسره دی مونږ

مخکښې نه پرېږدي ما ورته ووې چه څه حکم ورسره شته چه اخر په څه وجه مونږ

نه پرېږدي هغه وې نشته پولیس په توپکو سنګینونه جوړ کړی دي او مونږ ته

یې نیولي دي ما ورته ووې چه څه حکم ورسره نشته نو ورځئ پرېږدئ مونږ ووه دې

هغه پیرنګی د پولیس کپتان وا او ډېر تریخ او خراب و مخکښې هم چه مونږ خدائي-

خدمتګار چې له راغلي وو نو ډولونه یې تری شلولي وو جنډې یې تری اخیستی

او چې ته یې نه و پرېښې. هغه پولیس له د کولی چلولو حکم ور کړی و خو مونږ هجوم

چه یې ورغی نو په هغوی داسې هیبت راغلی و چه توپک یې چلولی نه شو او ودرېسته

به تلل په دې تیل کښې پیرنګی هم تمیله شوا او چه څه وخت هغه پوه شو چه پولیس کولی

نه چلوي نو چخپله یې یو توپک واخیست نو امین جان خان ورته سینه بربنده کړه

چه وله هغه باندې هم هیبت راغی او دا امین جان نه یې پوښتنه وکړه چه عبدالغفار خان

چیرته دی؟ امین جان پوه شو چه دی کولی نه چلوی نو زه یې ورته وښودم هغه ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او ماته یې ډېره مشکله داووې چه ما سره حکم دی مالاس وچت کړو او خدایي خدمتګار د ډېل ما هغه پېژنګی ته ووې چه داخو ستا ډېره بې وقوفي ده چه تا ماته حکم نه دی ښکاره کړی تاله په کار وو چه ماته دې مخکښې حکم ښودلی وای مونږ د حکومت حکم منلو ته تیار یو او س که دا ګولۍ چلېدلی وای خلک مړه شوی وای نو د دې به څوک ذمه وار وو ؟ هغه ومنل چه دا زما غلطي وه . د خدایي خدمتګارو په دې دومره رعب پریوتی ؤ چه ټول رچېدو او حکمنامه یې او رو لی او لوستلی هم نه شوه ما ترې واخیسته او ومې لوسته هغه کښې لیکلي وو چه تا سو د لته جلوس او جلسه کولی نه شئ ما هغه له ډېره تسلي ورکړه او ورته مې ووې چه مونږ ته بالکل دا حکم منظور دی د سرحد حد ورته نږدې ؤ ماهغه ته ووی چه مونږ سرحد کښې خو جلسه کولی شو ؟ هغه ووې چه بې شکه دا حکم د پنجاب د پاره دی مونږ سره هغه ټول خلک سرحد ته واوړېدو او یوه لویه جلسه مو وکړه ، په دې جلسه کښې د ټچ د ټولي علاقې د هرکلي خلک شریک وو ما جلسه کښې د خپلو راتلو مطلب بیان کړو او د خدایي خدمتګارۍ د تحریک نه مې خلک خبر کړل او ورته مې ووې چه تا سو هم پښتانه یئ او مونږ هم پښتانه یو د یو بابا اولاده یو مونږ غواړو چه تا سو هم مونږ سره په دې نوي ورورولي خدایي خدمتګارۍ کښې شریک شئ ز مونږ د ټولو پښتنو به یوه جرګه وي قومي مسئلې به هغوی فیصله کوي او په دې وسیله به د یو بل د غم تکلیف او مصیبت نه خبر یږو ونو مونږ به هم د نورو قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او ز مونږ بچي به اباد شي .

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول ، ټول خلک خواره شول ، مونږ ځان ته په میدان کښې پاتې شو د ردوا ئېد و تجویز مو کولو چه په دی کښې دا سمیلا هغه د ټچي میا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پیر پاپي انسپکټر داغلل او زه یې بېل کړم او دا ته یې وویل چه مونږ ستا سره دوړکي
ولی یو څو خبري کول غواړو. د دوی ورور دولي خو مونږ هغه ارخ کښې لېدلي وه دا غلامان
ورونه یو عجیبه مخلوق دي چه حاجت یې پېښ شي نو د سړي ورونه شي او د پیرنګیانو
د پاره چه ملا وتړي نو د سړي برخلاف هر قسم حربې استعمالولو ته تیار دي. د دوی په
ملک او قوم باندې هیڅ کار نشته او هر وخت په دې کوشش او فکر کښې وي چه مونږ
به څنګه داسې کار وکړو چه صاحبان خوشحاله شي او په هغوی مو احسان وشي او دا هر څه د خپل ځان
د پاره کوي د صاحب د خوشحالۍ د پاره یو ذلیل نه ذلیل کار ته هم تیار دي. ما ته دوي چه څه
وایئ دوی دا ته شروع شو چه تا ته معلومه ده چه په دغه علاقه کښې حکومت په تا باندې د دفعه
ایک سو چوالیس ولګوله په دې کښې ته نه جلسي کولی شي او نه تقریر ورنه کولی شي نو دغه به
مبنه نه وی چه تا سوله مونږ لاري درکړو او مونږ سره هر هیوړ ته لاړ شي او بیا دغه ځایه
پېښبور ته لاړ شئ! ما دوی لیدلي وو چه د پیرنګي سره ناست وو او خبري کولي دا پېښ
ور ته هغه بېرا وکړې وه چه په هر طریقه چه وي چه دوی د دې علاقې نه واپس شي هغه د پنجاب
څه افسرانو د خو صاحب خوښ او د دوی د پاره د صاحبانو خوشحالول یو لوی خیر
وي ما ورته وویل چه واپس تلل نه شو او نه مونږ د لته نور د ورځ کوونت مونږ د غرغښتو
خان میلمانه کړي یو غرغښتو ته ځو او هغه سره شپه تېروو سبا له به په دې لاره پېښبور ته
ځو. ما خپل خدائی خدمتګار په څلورو څلورو ټولو کښې تقسیم کړل او غرغښتو ته روان شو
چه هغوی لاړل نو بیا زه هم د سودم د سالار صاحب او عبدالرحیم خان سره غرغښتو له
روان شوم او د خان حجرې ته مو ځان ورسولو مانبام نزدې و چای مو وڅکله لږ آرام
مو وکړو د مانبام د لمونځ نه پس مې د کلي خلکو سره ولیدل، خبري مو وکړې بیا مونږ ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د و دی نه کښېناستو چیرته زمادخولې نه داووتل چه داپیرنګی سنه سړی و نوزمونږ -
خدایی خدمتګار د هرپور کرنیل راته ووې چه سنه سړې چیرته و ، داخو بیا وروسته
سنه سړی شو اول خو چه مونږ ته نزدې شونوماسره جنډه وه فوراً یې زماپه جنډه حمله
وکړه اوزما نه یې جنډه ونیوه اوچه ماچک ورکړو اوجنډه می ترې خلاصه کړه نو بیا
یې په ماحمله کوله چه په دې کښې غوبل جوړ شو . بله داچه هغه خوسپایانوله حکم ورکړی وچه
په دوی ګولی وچلوئ خوسپایان وارخطا شوی وو ، دی په خدایی خدمتګارو
د مخکښې نه عادت و . زمونږ خدایی خدمتګار چه دلته په دوره راغلی وو دهغوی
نه یې جنډه په زوره اخیستی وه او پولونه یې ورله هم شلولی وو اوبیایې واپس کړی وو
دده داخیال وچه داځل به هم زه هغسی کامیاب شم خوداځل خدای داسی وشهولو
او داسی بې رعبه شو چه زه یې درته بیان کولی نه شم ، دالاخه کوی چه دخلکو په زړونو
کښې دحکومت رعب پاتی نه شو .

شپه ډیره په خندااوخوشالئ تیره شوه سحرخدایی خدمتګاروچای څکلی
د هرپور کرنیل صاحب محمد حسین بهر په پیره ولاړ وچه ما دده څخبری واوریدې
ما راوغوښتو اوورته می ووې چه څه خبره ده ، هغه اووئیل چه یوخوافسران راغلی وو ما
دننه ناړېږی نه ښول خکه چه تاچای څکلی . ماوې راپریږده چه دننه راشی چه راد ننه
شول نوما وخندل اوورته می ووې چه خیردی بیاموخه نادرشاهی حکم راوړی دی ؟
نوهغه وخندل ویل چه زمانوم نادر دی ، دچاپوست می درته وکړه چه ماچای وڅکلی
هغه یوبل حکم ماله راکړو چه ددفعه ایکسو بیالس (دقانون ۱۴۲ ماده) مطابق تاله حکم
درکیدی شی چه ته فوراً ددی علاقی نه وځه ماورته ووې چه حکم ماته منظوردی چه څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړو ړی وخورو نو فوراً له دی ځایه روان شوا و ستاسو د حکم تعمیل به وکړو مونږ چه ړو ړی وخوړه نو د تلوا انتظام مو وکړو خو معلومه شوه چه لا د دوالا وله او تم تمو نو ا پولیس حکم ورکړی دی چه دا خلک په سورلی کښې بونه ځی مونږ یو تم تم دا اسباب د پاره هم پیدا نه کړو ما تول خدائي خدمتګار د بیا څلور څلور کړل خپل اسبابونه مو واخیستل او روان شو چه ماسپښین شو د سهار په غاړه یو کلی ته لمانځه له ورو ګرځیدو خلک چه خبر شو نو یو ساعت کښې جماعت د کلي د خلکو نه ډک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د زور او زیاتی او د خدائي خدمتګاری نه خبر کړل او په دې مو پوه کړل چه دا حکومت مونږ پښتانه هیڅ قسم ترقی او اتفاق ته نه پرېږدي تاسو په دې خبره ښان پوه کړئ.

د هزارې نه واپسی:

په دی کښې بیا هغه افسران راغلل او راته یې ووې چه تا ایک سو چالیس ماته کړه ماوې په لومړۍ هم دا دفعه ماتیږی؟ نو نور څه ترې جوړ نه شو نو یوه بله دفعه یې راته ښکاره کړه چه د نور پریوتو نه اول د پنجاب نه بهر شی او که بهر نه شوی نو قانونی کاروائی به در سره وشی ما هغه د ډپټی کمشنر ته ولیکل چه لا دی او تم تم تاسو په مونږ بند کړی دی مونږ سره څه داسی ذریعه نشته او نه هوائی جهاز شته چه د نور پریوتو نه وړاندې د پنجاب د علاقې نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کیدلو د پاره څه انکار نشته که تاسو راله د بهر کیدو انتظام کولی شئ. د دې نه پس افسران مخکښې او مونږ ور پسې په سړک کښې ځای په ځای زمونږ د بندولو د پاره یې ونی اچولی وې. مونږ خبر شو چه د ډپټی کمشنر او د پولیس کپتان سره د خپلو خانانو او ملکانو راغلي دي او مونږ ته وړاندې په سړک ولاړ دي نو زه د خدائي خدمتګارو نه مخکښې شوم او چه څه وخت مونږ هغوی ته نزدې شو او خلکو مونږ ولیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و دښاو خواخلک دغلته راغونډ شو او مونږ پیسي روان شو، مونږ منع کول چه ایک سوچوا-
لیس دی مونږ سره مه راځئ خو هغه دخدای مخلوق چا په قبضه کښې راوستی شول
هغه مجسټریټ او دپولیس کپتان ماله راغلل او راته یې ووې چه زمونږ په کوشش سره
د پېښې کمشنر صاحب راضي شو چه ستاسو دپاره دسورلي انتظام وکړي، د پېښې کمشنر
هم زمونږ مخې له راغی، زه تږی شوی وم اوبه می وڅکلې هغه خلکو ووی مونږ تاسو له
چای پخه کړې ده، مونږ سره چای وڅکئ، ما یې شکریه ادا کړه او ورته می ووی چه ستاسو
چای مونږ وڅکلې او که ژوندی یو نو بیا به راشو. په خبرو کښې دخدایي خدمتګارو ذکر
راغی نو هغه د پېښې کمشنر راته ووې چه ستاسو نظریه دعدم تشدد نه ده، داخو چل دی
وس چه ستاسو طاقت نشته نو تاسو تشدد نه کوئ خو چه طاقت پیدا کړئ نو بیا به تشدد
وی ماورته ووې چه زمونږ دا تحریک د رښتیا و تحریک دی، مونږ منافقان نه یو
چه په خوله مو یوه دي او په زړه مو بله وی. خدایي خدمتګار لاړی ته وختل او زه چه
موټر ته ختم نو هغه د پېښې کمشنر راته ووې چه دخدای دپاره بیا دې علاقې ته رانه شې
ورته وې چه پېچ کښې زمونږ پښتانه ورونه دي، دوی دپنجاب نه جدا کړئ، نو بیا به
راځم. مونږ د دوی نه رخصت شو، زه دپولیس کپتان ځان سره خپل موټر کښې کښېنولم
خدایي خدمتګار یې په لاری کښې کښېنول. تا نه دار هم ما سره موټر کښې ناست وما ته
ووې چه ته دې خلکو له څومره تنخوا ورکوې؟ د هغه په دې خبره ما ډېر وخندل او
ورته می ووی چه دوی ستاسو په شان دکرايي ټټوان نه دي دا هر یو سړی دخپل جایداد
وند دی او په دی کار کښې خپلې پیسې لګوي نو هغه راته ووی چه بیا د دې نه فایده څه؟
ورته ووې چه فایده دا ده چه مونږ خپل قوم دغلامۍ نه ازادوو، د پښتنو دغلامۍ نفرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او دغلامی ژوند تېرولو ته تیار نه دی چه په دی کښی داتک کلا ته ورسېدو او زمونږ
نه لاړی . ډېر وروسته پاتی شوې وه . نو دهغې د پاره داتک په ډاک بنګله کښی ایسار شو .
داتک ډاک بنګله ډېره په ښکلی ځای کښی ده . مونږ برنډه کښی ناست وو او اباسینده
موکتل نو هغه راته ووې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجابیانو په شان نه دی
ما ورته ووی چه تا خو لا اصلی پښتانه لیدلی نه دي ته که چیری یوځل پېښور له راغلې نو مونږ
به درته ټول پښتانه وښیو . دخدای خدمتګارو لاړی را ورسېده مونږ پاڅېدو
موټر کښی کښېناستو او دخیراباد ته ورسېدو نو د موټر او لاړی نه کوز شو او هغه پېژنګی
ډېر په مینه محبت زمونږ نه رخصت واخیستو او زمونږ یو ورو کی خدائی خدمتګار
باچاګل یی ځان ته نږدې کړه او ما یې شکریه اداکړه او هغه راته سره ډوډی ور ملګرو رخصت
شو . دخیراباد په بازار کښی مونږ د لاړی انتظار کولو چه خلک خبر شول په یو ساعت
کښی ډېر خلک راته چاپېر شول مونږ نوښاره پورې یوه لاړی وکړه و ماښام نوښار ته
راورسېدو . مونږ به وختی رادسېدلي وو زمونږ لاړی چه په لار راتله نو یو فوجی ولیدا
او ټوپک په لاس رامنډه کړه . لاړی والا ته یی ووې چه ودرېږه مونږ لاړی ودروله
هغه راته ټوپک نیغ کړو او ویل چه که لاړی د روانوئ اوس مو په ټوپک ولم ما ورته ووی
چه مونږ خو کمزوری خلک یو ستاد ټوپک د ځواب نه یو که چیری دخدائی خدمتګارو یو ځ
ته تلل جایز نه وی نو مونږ ته ووایه چه کوز شو . په دی کښی دهغه صوبیدار راغی هغه
هم ووې چه ما سره هم حکم نشته زه صاحب پسی ځم . صاحب یې هم راغی هغه چه مونږ ته
وکتل نو وا ایس شو . نه را نږدې شو او نه یې را سره خبرې وکړې . هغوی نه یی ووی چه دا د
پولیس کار دی اخر چه پولیس راغی او د تلو اجازه یی راکړه ما ورته ووې چه مونږ په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو چه داود درلی موولی یو او اوس پرېږدی موولې نو هغه پولیس والا وخندل او وېې وي چه د سرکار په دماغ کښې فرق راغلی دی.

نو سبا د کښې مې تول خدایي خدمتګار رخصت کړل په دې کښې یو پېرنګی راغی او مغو خدایي خدمتګار و ته یې وویل چه زه اوس عبدالغفار خان لیدی شم؟ ما ورته ووې چه په ډېره خوشالی مونږ خو خدایي خدمتګار یو او هر چا سره کو ر د هغه سره مې ولیدل یازه پېښور ته ر دان شوم لاړی په لاره کښې پنجره شوه ما سخت پېښور ته ورسېد و. خدایي خدمتګار په دفتر کښې پاتې شول او زه او باچا ګی د ډاکټر صاحب بنګلی له لاړو.

سانه اول هم یوه ګمنامه چېټی را رسېدلی وه چه په هغه د چا نوم نه و خو ما ته یې لیکلی وو چه زه تا خبر وم چه حکومت د ا فیصله کړې ده چه تا ستا وررو او ستا ټول خاندان ګرفتار کړي و ددی ملکه مولېری کړي. او یو جزیری ته مو ولېږی خو زه د دې خبرو فکر نه کوم ځکه چه خوک د خدای د پاره د قام خدمت کوي نو د ا هر څه پکښې وي اوس بیا خپلو دوستانو خبر کړم چه د سرحد حکومت مرکز ته لیکلی دی چه څه وخت دی ګرفتار کړو داسی یو ملک بي لېږل په کار دی چه هغه د پرلیری وي او د سرحد باد پری نه لګی اول چه د ګجرات پلخانه کښې و نو د سرحد ټول کار به یې چلولو داخلی داسی ځای ته یې لېږل په کار دی چه دی د سرحد د خلکو نه خبر نه شي او که داسی و نه شو نو ددی تحریک ختمول مشکل دی. سرحد حکومت کوشش کوی چه تا سو زر ګرفتار کړي. ما ورته ووې چه څوک ها تیان اتی نو د ر واز ی لوې پرېږدي تا سو ددی پروا مه کوئ چه خدای شته نو هیڅ نشته حکومت به خپل کار کوی او مونږ به خپل کار کوو.

ما سره فکر وچه حکومت به ما د صوبه سرحد دوره ته پرېږدي که نه؟ ما هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوره په سبه شان وکړه دهغه دوره می هم وکړه کور په کور، علاقه په علاقه وګرځید
اوس می هیڅ پروا نشته که حکومت می هر وخت نیسي نو دي می ونیسي .

دترنګزو حاجي صاحب او خدايي خدمتګارې :

دپاچاګل په نوم زمونږ خلاف یو څه پراپیګنډه شروع شوی وه زما پوره یقین
کېده ماوی دی خو د حاجي صاحب زوی دی او حاجي صاحب زمونږ ملګری دی
په ټنګه زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوی نو ولي می په ۱۴ جون ۱۹۴۲ د دوهم جنګ دوران
د پرېټ مومند وته ولیږه چه حکومت خبر نه شي ولی لاړو او هغه بې ولیده ډېرې خبر
ورسره وشوې، دغه وخت حاجي صاحب د ترنګزو وفات شوی وه او پاچاګل کل اختیا
و، خو چه واپس راغی نو بله ورځ زه صوابۍ ته تلم په لاره کښې د هوتي بازار کښې مولانا کل با
په مخه راغی هغه اشاره وکړه زه ورته ودریدم هغه بېل کړم ده راته وویل چه ستا برخلاف
تولو پراپیګنډه قلي خان کوي خود پاچاګل په نوم یې کوي زه سباله مومند وته ځم او پاچا
سره ددی فیصله کوم چه دا چرته خدای مونږ له یو سړي پیدا کړې دی نو ده پسې د پراپیګ
مه کوه او که کوي نو بیا مونږ له دده په ځای یو بل سړی راکړه .

زه دیو څو ورځو له دحال معلوم ولو د پاره اتمانزو له لاړم او په دې فکر کښې و
مندی که سبا حکومت دي نیسي وخت ضایع کول په کار نه دی او نه کورکښېناست
او څو مره چه کېدی شي کار کول په کار دی . ماخود صوابۍ تولې دورې ختم کړې وه .خو
خلیلو مومند وجرګو او خدايي خدمتګارو متعلق راته داسې خبرونه رسیدلي وو
هلته بعضې داسې خلک شته چه د خپلې ناپوهۍ په وجه خلکو ته دوکې ورکوي او د مرکز
عالیه د حکم نه بغیر داسې کارونه کوي چه مناسب نه دی او جرګو او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسې خلک شته چه مذهبي جامه کښې په ډله کښې نفاق پيدا کوي. بل داچه د ارباب عبدالغفور خان او عاشق شاه باچا په نيولو خلکو کښې تېزي هم پيدا شوې ده نو ما وېي چه دې علاقې له لاړشم چه کلي ته ورسېدم نو داته معلومه شوه چه زما ورا ره عبيدالله خان چه د ماليې په حوالات کښې بهوک هړتال کړې دو هغه حکومت پرېښوا و په مېتر کښې يې د کپتان صاحب بنګلي ته ورسولو زه د هغه د ليدو د پاره واپس منبا دته لاړم.

د خليلو مومند و دوره:

ما د خيلو مومند و دوره شروع کړه چونکه دفعه ايک سو چواليس لګېدلې وه نو مونږ يوه لويه جلسه تهکال کښې د شيپې په يو جماعت کښې وکړه حکومت ځاى په ځاى دفعې لګولي وې او زمونږ جلسې يې بندې کړې وې سبا له کلو ته روان شوا و کلي په کلي به ګرځېدو او خلک به مو په خدايي خدمتګارۍ پوهول او دوباره مې په جماعتونو کښې وعدې واخيستې چه تشدد به نه کوو صبر به کوو ولې چه خداى د صبرناکو ملګرى دى او چه خداى د چا ملګرى وي فتح به د هغه وي په ومبۍ جلسې مو د مومند و نيپې په پادګى، بادرکلى، بله بيره، ستيخان، شاب خيل، متني په جماعتونو کښې وکړې او خلک مو پوه کړه دلته مې د خدايي خدمتګارونه بياد عدم تشدد وعدې واخيستې اخرى جلسه مو لنډۍ کښې وکړه او خلک مې په دې پوه کړل چه دا تاسو چه زما د بادشاهي چغې وهئ نو چه دا تحريک مونږ شروع کړې دى دا خود باچايۍ د پاره نه دى چه زه دې بادشاه شم او که چېرې تاسو ما بادشاه کړې نو اول خو په اسلام کښې باچايي نشته او بله داچه ستاسو به خاورې په سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما به مزې وي تو تاسو په دې شئ چه نه ما او نه بل خپل با چا کړئ . موږ باچایان جوړول نه غواړو ، باچایانو ته موضوعات نشته زموږ به یو مشره وی او د قوم په رایه او مرضا او مشوره به وي او هغه سړی به وی چه د قوم خدمتگار وي ، د خان ، غریب او میا ملا فرق به نه وی بلکه هر هغه سړی به وی چه هغه نیک او ایماندار او د قوم او ملک خیرخواه دی تکلیفونه او قربانی او ډیر خدمت يې د قام او ملک کړې وي او چه د دې مشرۍ اهلیت او پوهه هم پکښې وي ، زموږ حکومت به د جماعت تابع وی جماعت به د حکومت تابع نه دي ، بادشاهی خراب شی دی او د قوم او ملک پکښې ډیر نقصان دی ، او که چیرې نن یو باچا ښه هم وی نو سبا به يې زوی با چاوي نو څوک ویلی شی چه کوندی هغه به هم ښه وي او باچایان کله د خپل قوم ترقي غواړي ؟ ولی چه هر وخت دا خیال کوی چه که دا خلک پوه شول نو ما به لیرې کړي . نو هغه هر وخت د قوم د پوهې لاره کښې خندان اچوی داملک زموږ د ټولو پښتنو دی نو موږ یو سړي نه خان کوو زموږ به کوشش داوی چه ټول خانان کړو او داسې حکومت به جوړوو چه هغه کښې مساوات وي او د ټولو خلکو پکښې یو شان خیر او فایده وي ، که پوره دی او که سپوره وی په شریکه به وی . امن وی ، انصاف وي زموږ به د ټول قوم یوه جرګه وي او د هغې په خوښه به یو صلاح وی .

زموږ جلسو کښې به ښځې هم شریکیدلې . د خلیلو مومند و دورې چه ختمه شوه نو آخر کښې به زه دا وو ایم چه د خلیلو مومند و جرګو او خدايي خدمتگارو ډیر ښه انتظام دی هر کلی کښې دفتر دی او په هغه کښې شپه او ورځ د خدايي خدمتگا پهره وي . په هر دفتر کښې یو ګړیال دی چه ګینټه به ګینټه غږیږي دا ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظام د ارباب عبدالغفور خان او سید عاشق شاه باچا دی.

ما تړ کانو بانډه، او ډمر خالصه:

خبره دا ده چه قاري صاحب نخپل کلي ما نکیانو بانډه کښي د یوې لویې جلسې انتظام کړې دی او ما ته یې لیکلي دي چه مونږ د خپل تحصیل د خدایي خدمتګار د تربیت د پاره کیمپ کوو ددې د پاره ستا د تلل دلته ضروري دی. ما د هغوی دعوت منظور کړو او د اتمانزو نه سحر وختي د ستي جان کلي ته لاړم ولې چه باچاجي راته وې چه زمونږ د کلي په لاره تلل په کار دي، د سحر چای مو ستي جان سره وڅکله. د پیرانګو صیب او سالار هم را ورسیدل او بیا مونږ نستي ته روان شو، زمونږ د راتلو نه چه د نستي خلک خبر شول نو ډېر خلک راجمع شو هغوی ته می یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته می ووی چه خپل کور جوړ وو، دشمني، ترګنی، پوی جنبې او نفاق پریږدئ دوددی د لاسه زمونږ کور برباد دی، د نستي نه مونږ د سید غازي له لاړو د بیوی انتظام شوی و بیړی تیاره وه صدر صاحب او سالار د صاحب واپس مشول مونږ په خیریت سره له سیند نه پورې وتو ځای په ځای خدایي خدمتګار ولاړ وو مالې یې اس راوستی و خوزه پیاده دوی سره روان شوم. د قاري صاحب کلي ته ورسیدو قاري صاحب ډېر ښه انتظام کړی و دفتر او د هغه احاطه یې ښکلې کړې وه. خلک د دفتر کښې ناست وو تبادله خیالات وشول او ددوی ډېر وخت شو ددې نه پس جلسې له لاړو جلسه د کلي نه بهر وه، ډېر خلک وو او په زړګونو تنو او ښځې راغلي وو جلسه کښې تقریرونه وشو، نظمونه یې ووېل، زما د تقریر وخت کښې مې اول د دې د پاره چه د قاري صاحب زامن حکومت ګرفتار کړي وو حمله دې ظاهره کړه او خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې ووې چه نن دی که سبا په مونږ یو امتحان راتلونکی دی تکلیفونه او مصیبتونه راتلونکي دي که تاسو به صبر سره دهغو مقابله وکړه نو امید دی چه مونږ به کامیاب شو او خلکو مې دا هم ووې چه مونږ خدايي خدمتګار ستاسو دخدای دپاره خدمت کوو ولې چه تاسو زمونږ قوم یئ او احسان در باندې هم نه کوو خکه چه دا زمونږ فرض دی او یوازې زمونږ نه دی دټولو پښتنو فرض دی ، مونږ ستاسو ګټند وی یو او که چیرې دا سې خلک په ملک کښې وي چه ددې خپلې ګټې دپاره ملا تړلې نه شي نو نه ي تړی لیکن زمونږ پښې دې دښمن ته نه راکاږي ، اوکه زمونږ ملګر تیا نه کوې خیر دی خو چه د قوم او ملک ددښمن سره ملګرې نه شي . بیا بنځوله ور غلم او هغوی ته ووې چه دا ملک چه څنګه دسړو دی داسې ستاسو هم دی او دا ستاسو چه څنګه خیال دی چه سړي لوی دي او بنځه وړوکې ده دا په اسلام کښې نشته لوي په عمل ده که بنځه با اخلاقه ، نیکه او پاکه وي نو هغه لویه ده اوکه دغه شان یو سړی وي نو هغه هم لوی دی اوکه دغه شان یوه بنځه بد عمله ، بد اخلاقه وی نو هغه وړوکی ده اوکه یو سړی هم دغه شان وی نو هغه هم وړوکی دی ، په دې ملک کښې ستاسو مونږ سره یو شان حصه ده ، بنځه او سړی دګاډی دوه پایې دی که یوه پنچر شي نو ګاډی مخکښې تلې نه شي . جلسه په کامیابه ختمه شوه .

زمونږ داور مرو صدر صاحب او ور سره دپر خدايي خدمتګار راغلي وو زه هغوی مجبور کړم او ځان سره یې راوړو مروته بوتلم ددوی دفتر ته جوړ سید و نو زه اول دخپل شهید خدايي خدمتګار صوبیدار صاحب دبچو کتوله او دعا له لاړم بچي يې ما له راغلل او خپله غیږه کښې مې کښېنول دعامې ورته وکړه او سپما نده ګانوله مې تسلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چه مړګ شته او خلاصی تري نشته او دی خو په داسې مړګ مړ دی چه خدای ورته ژوندیلي دي خو مونږ پری نه پوهیږو او چه ترڅو دا دنیا اباده وي د هغه نوم به هیر نه شی، د شپی موجماعت کښی جلسه وکړه دلته هم جلسی بندی دي سباله د اورمړو منځنی کلی له لاړو دلته زمونږ په خدایي خدمتګارو کښی بی اتفاقی وه دوی می د خدایي خدمتګاری په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته می ووې چه تاسو په دی تحریک خان نه دی پوه کړی او تاسو نه هیره شوی ده چه مونږ خدای سره دا وعده کړې ده چه مونږ به پرې جنبه، دښمنی، تربګنی، مخالفت، جګړې او بی اتفاقی نه کوو نو زه ستاسو په خدمت کښی دا عرض کوم چه څوک دښمنی، تربګنی، پرې جنبه، پرینبودی نه شی نو هغوی دې خدایي خدمتګارې کښی نه داخلیږي او چه داخیږو نه کلی پریږدی نو بیا دی خدایي خدمتګار شی او که دې کښی هم داخیږو نه پری نه ږدو نو ددی وردو ولی فایده څه شوه؟ دې څیزو نو خو مونږ برباد کړي یو. زما په تقریر دوی ښه پوه شول او ښه اثر پرې وشو. له دې ځایه مونږ د ریم کلی ته لاړو، او دمړ دړې کلی دي، هلته موهم په جماعت کښی جلسه وکړه. زمونږ د ویرولو د پاره حکومت د جلسی په رخت کښی ډیر بادر پولیس راوستلی وو چه خلکو یې هیڅ پروا ونه کړه نو بیا لاړل. د دې ځایه زما اراده وه چه کیجوړې له لاړ شم لیکن زما طبیعت خراب شو او هغه د سړک نه دوه میله لیری وه او پیاده مزل و، نو بیا شپې له میان ګوجرو له لاړو او بابو فضل الهی سره مو د خوند شپه تیره کړه، د شپې مو جماعت کښی جلسه وکړه او چه خلک زمانه خبر شول نو ښځې، نر په ډیره مینه محبت جلسې له راغلل سباله هزاره خانی له لاړو. د دې ځای د جرګې او خدایي خدمتګارو انتظام مې ډیر خوښ شو او بیا په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

علاقه کښې کلي په کلي وګرځېږ او خلک مې په علم تشد د په ښه شان پوه کړل او په صبر مې د پېر زور ورکړو او د دې ځې دوره ختم شوه.

لاټ سره لیدل:

زما طبیعت ښه نه و ځکه چه نه د شپې ارام و او نه د ورځې باچاګی دستې جان شاګرد و هغه به نظمونه اوړول هغه هم ناجوړه شو هغه مې هم کلي ته رخصت کړو زه پېښور ته راغلم او ډاکټر صاحب سره پاتې شوم هغه راته د لاټ صاحب د ملاقات په باره کښې ووې چه تا ته به یاد وي چه څه وخت ته په ډېره اسماعیل خان کښې په دوره وې نو ما ته لاټ صاحب یوه چیټې ستا د ملاقات د پاره رالیږلې وه، زمونږ مخکښې لاټ صاحب مړ شوی و او د هغه په ځای سر ډائیلف ګرلیفتهٔ لاټ شوی و ما وته ووې، چه ما ته په ملاقات کښې څه عذر نشته، هغه لاټ صاحب له زما د موجودګی خبر ورکړو او د ړې بجې ملاقات مقرر شو زه ټیک د ړې بجې د لاټ صاحب بنګلې له لاړم د هغه سکرټر زما په انتظار کښې ولاړ و ما ته یې ورلیږې کړه او لاټ صاحب له یې بوتلم، لاټ صاحب ماله مخې له راغی او زه یې ځان سره په کوسی کښېنولم او سکرټری بهر ته راووت او مونږ لیسې ورپورې شو دروغ جوړ نه یس اول سوال یې په ما داوکړو چه زه تو ل عمر پېښور کښې پاتې شوی یم خو ته مې لیدلی نه یې ما ورته ووې چه تاسو له اکثر هغه خلک راځي چه خپل کار رونه لري. بیا د خدایي خدمتګارو خبرې شروع شوې، ده راته ووې چه زمونږ او د پښتنو د ډېر ښه تعلقات وو خو د بعضې خلکو په ګرمو تقریرونو هغه تعلقات خراب شو ما ورته ووې چه تعلقات په تقریرونو نه خرابېږي تا ته به معلوم وي چه جیمس پښتنو سره کوم قسم سلوک کړی او د دې په اوږدو سره لاټ صاحب ستړګی ښکته کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیمسن د پلیس کپتان وچه په ۱۹۳۱ع کښې د چارسدې په شرابخانه مونږ پکټنګ لګولی و ده د خدايي خدمتګارو مخصوص ځايونو ته د کې کوزې ځورندې کړې او دخپې توپ مشين اې رپسې راوړو او د پر خدايي خدمتګار پرې حسیان شول او دا اواز به يې کولو چه د پېښتنو غې ورکوم خدايي خدمتګارونه به يې جامې وشلولې او بربنډ به يې کړل او چه په وهلو کښې به بې هوشه شونو دغولو د متيازو يو ډنډ وکې جوړ کړی ؤ هغه ته به يې ګذار کړلو دا زمونږ ښېناته د مرګ نه هم بد ګڼړې ماورته ووی چه ګوره ؤ مونږ خدايي خدمتګار هم ستاسې رعيت يو نو مونږ سره هم کم از کم هغه سلوک کوئ چه نور رعيت سره يې کوئ نو هغه ووی چه مونږ يو شان سلوک کوو او خلک بې ګناه نه ګرفتار وو ماورته ووې چه په دې ستا سره بحث نه کوم ليکن اکثر خدايي خدمتګار بې ګناه ګرفتار وئ او د دروغو مقدمې پرې جوړ وئ ده ووی چه هغوی څه ناڅه کړې دي ماورته ووې چه د سودم خانو څه کړې دی چه تاسو ګرفتار کړي دی؟ او د مردان په حوالات کښې پراته دی شاه پسند خان او الله داد خان د جليل څه تقصير کړې دی؟ شير بهادر خان او د هغه نور ورو خور انو څه قصور کړې دی؟ اخر کښې د ازاد مرحل خبرې شوې ماورته ووی چه تاسو د پولیټيکل ايجنټ په محکمه په کرورونو روپۍ لګوئ نو د دې نه څه فايده وشوه؟ نو ده ووې چه مونږ خپله علاقه پرې دې باندې د دې خلکو د شره نه بچ کړې ده ماورته ووې چه د څومره مودې نه تاسو په دې لګيا يئ او تر کومه حده کامياب شوي يئ نو ده ووې چه د ډېر شو کالونه زمونږ دا کوشش دی خو تراوسه پورې کامياب شوي نه يو ماورته ووې چه مونږ له پنځه کاله موقع راکړئ او تاسو چه څومره روپۍ لګوئ د هغې شلمه حصه مونږ له راکړئ بيا زمونږ او د خپل کار مقابله وکړئ که زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لا ره فایده منده وه نو هغه جاری وساتی ! ما ته یې ووې چه تا سو به څه کوی ما ورته ووې چه مونږ به دغه روپۍ دخلکو په تعلیم صنعت او حرفت باندی ولګوو او دخلکو به دا یقین را ولو چه مونږ دا هر څه دقوم دفایدې دپاره کوو او دقوم خیر غواړو پښتون داسی قام دی چه دی دزور په نسبت په احسان زر تابع کیږي بیا به نه پخپله د اکی کوی او نه به بل څوک پرېږدی . نو چه دلاټ صاحب نه نور څه جواب نه شو نو ما ته یې ووې چه دې ملک ته د روس او افغانستان نه ډېر او ډېر ده نو په دی وجه مونږ دا کار کله په پېښوی نشو او دا فوجونه چېرته کمولی شو ؟ ما ورته ووې دافغانستان غریب خو اړو څه خبره مه کوه ولی چه هغه تا ته معلومه ده چه خپل ځان هم ساتلی نه شی نو په مونږ به څه حمله وکړی ؟ او بله دا چه ستاسو په افغانستان کښی کوم با چا خوښ نه وي نو هغه باچایې کولی نه شی با تی روس شو نو که دهغه نه تاسو ته خطره وي نو به کار دی چه مونږ له دخپل ملک واک او اختیار را کړئ په قول هندوستان کښی ستاسو دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښی زمونږ خدایي خدمتګار دي . چه مونږ له اختیار را کړئ نو بیا که روس زمونږ په ملک راتلونو مونږ به یې مقابله کوو او زمونږ ښځې نو به دملک دحفاظت دپاره تیار وي نو بیا روس حمله نه شي کولی او که دا نه کړی نو مونږ خو ستاسو دپاره جنګ نه کوو او س مونږ پوهه شوی یو چه جنګ دې مونږ کوو او مزی دې ستاسو وي . زما دېری خبری ده نوټ کړې او را ته یې ووی چه زه به ساله دیلی ته ځم او ددی خبرو ذکر به وایسرای سره وکړم بیا یې را ته ووې چه زه امید کوم چه اینده به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کیږی ما جواب ورکړو چه لکه دا ځل چه دې څه رنګې ماپسی پولیس را لیږلی و دغه شان ما پسی پولیس را لیږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما او ستا ملاقات به کیږي. ده راته ووې ته خو عجیبه سړی یې ته خولږ بهر وګوره خو مره خلک زما ملاقات ته راغلي دي زه ورسره ملاقات نه کوم او تا ته زه وایم چه زما ملاقات ته راځه او ته نه راځې نو ما ورته ووېل چه دا بهر خلک چه راغلي دي دا خو خپل غرض نو پسې راغلي دي او زما څه غرض نشته. ملاقات ختم شو او زه د ډاکټر صاحب بنګلي له راغلم. په سبا له مې د نوښار د تلو انتظام وکړ.

دنوښار په تحصیل کښې جلسې:

د لسم دسمبر سحر وختې زه سره د خپلو مومند وخد ايي خد متګارو نوښار ته لاړو او دفتر ته ورغلو صلاح صاحب سره د نورو خد ايي خد متګارو دفتر کښې موجود و اولږ ساعت پس د سینډ د غاړې د کلو په دوره روان شو په لاره کښې مې د شاهباز ګړی جرنیل ولید وچه پولیس په لارې کښې جیلخانې له بوتلو او دوه نیم کاله یې قید کړې ؤ. مونږ باران کښې د کنډ و جلسه وکړه او دهغه نه پس صلاح صاحب او د نوښار کارکنان رخصت شو او مونږ د اکوړې جرنیل صاحب سره پوره ېوتو او پیر سباک کښې موجلسه وکړه او د پیر سباک نه شپې له زرې میني له لاړو خلک راته انتظار کښې وو د شپې موهلته هم جلسه وکړه او د سحر لمونځ نه اول د زړې میني نه روان شو باقی تول د سینډ د غاړې کلو کښې موجلسې وکړې او خلک مو د تحریک په غرض پوه کړل شپه مو خیراباد ته ورسوله. زما طبیعت د اول نه ښه نه ؤ او اوازمې ناست واو د دې بې ارامی په وجه نور هم ناجوړه شوم. ما به ډېر کوشش کو چه د کار نه پس مې ارام ته پرېږدي خو دوی نه پرېښودم. د شپې مو د لته جلسه وکړه. په دولسم دسمبر د ختګو علاقه کښې د اباسینډ په غاړه خیراباد کلی ته نږدې دیوې لویې جلسې انتظام مو کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغی له د صوابي تحصیل به زړګونو خدائي خدمتګار راغلي وو د بچ خلک هم په ښنا ز
دا پوري وتي وو او موږ ته ولا دوکښي راغلي وو. زه د لږ ارام نه پس جلسې له لاړم،
شاعرانو قومي نظمونه واورول د پر اثر لي وکړو او اخر کښې ما پخپل تقریر کښې ووې چه
زمونږ د صبر جنګ دی مونږ به د وهلو او ښکنځلو بدل نه اخلو مونږ به صبر کوو
او ځان به خدای ته سپارو مونږ خو خدائي خدمتګار یو خدای به زمونږ بدل
اخلي د خپلو زړونو نه خود غرضي او نفاق لیری کړئ ځکه چه د دی د لاسه برباد
شوی یو ځان کښې ښه اخلاق پیدا کړئ ولی چه د ښو اخلاقو نه بیر ښوک ترقي کولی
نه شي. بله خبره مي دا وکړه چه ای پښتنو وروڼو زه په دی نه پوهېږم چه تاسو ولي
د پیرنګیانو نه یریږئ دوی خو ستاسو په شان بنیادم دی ستاسو په شان یو
قوم دی تاسو خو پرو جنګو او نفاق تباه کړئ ویره د د کښې پیدا شوی ده، د چا
په زړه کښې چه د خدای ویره وی نو هغه په زړه کښې د بل چا ویره نه راځي او د چا
نه یریږی او د چا په زړه کښې چه د خدای ویره نه وی هغه د هر چانه یریږی. نو په
دی وجه چه مونږ د حکومت افسرانو ته ویرېږو. ای وروڼو تاسو په زړه کښې د خدای
ویره پیدا کړئ او بیا مي ټولو ته اپیل وکړو چه کوم کلي کښې جلسه وی. نو هلته د ودی
چای مه کوئ او مه پاتی کېږئ او د کلي خلکو ته مي هم ووې چه چلته چای. د ودی
هم مه ورکوئ مونږ غریب قام یو خلکو له چای. د ودی نه شو ورکولی بیا مي ووې
خلکو ته ووې چه ای وروڼو! تاسو د خدای د پاره یوه ورځ روژه نیوی نه شئ؟
او که ښوک د ودی د له پخه هم کړي نو تاسو یي مه خورئ نو چه یو ځل خلکو ته د ودی
پاتی شي نو بیا به داسی نه کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوابي تحصيل کښې جلسې:

زه بيا د فردوس خان سره مانيري ته روان شوم په لاره يو بوډا سړي راته
ووې چه باچاخانه زه خونن ايله پوه شوم چه پېرنګي هم زمونږ په شان بنيادم دي.
شپه مې فردوس خان سره په آرام تېره کړه سباله يو خدايي خدمتګار وفات شونو
د هغه جنازه موکړه بيا مود ملاهي د ځاى تصفيه وکړه. دوى ملاهي له ځاى
ورکړي و يوکس ټيم پکښې خفه و هغه مو راضي کړو بيا له دې ځايه باجا ته روان شو لې
چه زمونږ د باجاخانان بې ګناه پوليس ګرفتار کړې وو. د لته موجماعت کښې جلسه وکړه
بيا کلابټ له لاړو د کلابټ په خلکو کښې حکومت څه بې اتفاقي پيدا کړې وه خودغرضو
خلکو پکښې شرارت کولو ما ورته هم په هغه معامله تقرير وکړو چه فکر وکړئ د هغه
تنبه اثر وشو او د دوانيد و په وخت کښې د کلابټ د خان زوى راته ووې چه تسلي
سا ته مونږ پوديو مونږ څوک جنګولى نه شى، له دې ځاى نه زروبى ته لاړو هلته
موهم جماعت کښې جلسه وکړه په زرګونو خلک راجمع شول ډېره کاميابه جلسه وشوه
زه پوه شوم چه په خلکو کښې سياسي شعور پيدا شوى دى. له دغه ځاى مرغز ته
شپې له لاړو په مرغز کښې مو د شپې جلسه وکړه، د مرغز جرګه او خدايي خدمتګار
ډېر مخلصان او پوه دي. دوى راته د خپل مصيبت ټولې قصې وکړې او راته يې
ووې چه بېګناه د پوليس هغه پېرنګي ووهلو او بيا يې د کلابټ خلکو ته ووې چه دعوى
ېم پرى وکړئ خو په مونږ د کلي خلکو دعوى ونه کړه د دوى جرنيل قابل او پوه سړى
دى او دا د هغه قابليت دى چه دا جذبه يې په خدايي خدمتګارو کښې پيدا کړې
ه. سباله د مرغز نه قبلې ته پوکلې دى د هغه صلاح صاحب مجبور کړو او د سحر چاى و

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هلته لاړو، خلک چه زمونږ نه خبر شو نو راجمع شو هغوی ته می هم دوه درې ولی او
قامولی یو مختصر تقریر وکړو او بیا له دې ځایه کوټې له لاړو او بیا تولې له لاړو ولې چه
ددې ځای ډیر کارکنان حکومت گرفتار کړي وو. تولې کښې پښتنګ لگېدلی و. دغه
کتوله لاړو ما پرې بعضې سوالونه وکړل چه تاسو ولی پښتنګ لگولی دی؟ دوی وې
چه داخلک بد ېشی مالونه خرڅوي ما ورته ووې چه تاسو څه غواړئ؟ دوی وې
چه دخپل ملک مال دې خرڅوي نوما ترې تپوس وکړو چه دې کښې ستاسو فایده
ده او هغه کښې مو څه نقصان دی؟ دوی ووې چه دملک مال چه خرڅېږي نو
پیسې به زمونږ ملک کښې پاتې کېږي او چه دپردی ملک مال خرڅېږي نو پیسې به
پردي ملک ته ځي. زه ډیر خوشاله شوم ولې چه داکوم خدائي خدمتگار ولاړو ونو هغه د
یو ورو کلې بې تعلیمه هلکان وو او نور ی چه مې ترې پوښتنې وکړې نو دهغوی
هم پوره ځوابونه راکړل دلته هم پولیسو په خدائي خدمتگارو ډیر ظلمونه کړي وو. زه
پوه شوم چه زمونږ په قوم کښې یو پوهه راغلی ده بیا مې جماعت کښې تقریر وکړو او خلکو ته
می ووې چه داخدائي خدمتگار ستاسو گېتند وی دی تاسو له ستاسو د پلاد نیکه
بابیلې ملک کتهی نو تاسو ورسره ولې بد سلوک کوئ؟ که پېرنگیان مونږ سره هرقسم
سلوک کوی نو مونږ ترې گیله نه کوو ځکه چه هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چه که
پښتانه دا نه خپل ملک ازاد کړي نو زمونږ به څه حال وي؟ زمونږ گیله ستاسو نه ده تاسو
خو زمونږ قوم یئ او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک ازاد شي نو ددې فایده
خو به ټول قوم ته وي. چه جلسه ختمه شوه نو د (میني) مولانا صاحب راته ووې چه
مونږ سره به ضرور ځې او زمونږ د خلکو ډیر خواهش دی چه هلته موږ هم جلسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

...و ماورته ووې چه مولانا صاحب ته زما حال ووینی زه ناجوړه یم پرېږد ده چه زه واپس ...شم او چه کله الړ شبه شوم نو بیا به ستا سو کلی ته در شم دوی راضي شوا و مونږ صوابۍ ...غلو، په صوابۍ کښې به زدکونو ښځي اونر جمع وو او سالار صاحب منیر خان، نجوبای ...ردوس خان دپرسبه انتظام کړې و هغوی ته می تقریر وکړو خدایي خدمتګار را نه ...ېره شوه چه پیکاله به مونږ سره شپه کوئ ماورته ووې چه تاسو ماوینئ چه زه ناجوړه ...و به دې ناجوړه وجود لګیا یم شپه او ورځ کار کوم خکه چه نن دی که سبا دی حکومت ...ږنیسی او د خدمت موقع نه راکوي او دا ټول انتظار را ونله تیبل کنفرانس ته دی ...ه کوشش کوم چه څومره کیدی شی چه په دې خپل قوم کښې دوری وکړم او دوی ...سر خه باندې پوه کړم.

هغوی اجازه راکړه او شپې له تولاندې لهلاړو شپه سبه په ارام تېره شوه ...ه خبر شوم چه میا احمد شاه صاحب او ده لي هره میاشت زما بر خلاف کتابګی چاپ ...ي او خلکو کښې خوروي او دلته یو مولانا صاحب د هغوی د پاره سخته پرا پیګنډه شروع ...ب ده ما هغوی ته ووې چه مونږ خو د خدای د پاره لګیا یو د دی قوم خدمت کوو ...م زمونږ ملکو تیا وکړه نو دوی به ازاد شی او که زمونږ مخالفت یي وکړو نو دوی به ...دشی ولی چه بغیر د قوم د امداد نه مونږ خپل منزل ته رسیدی نه شو. غم او فکر هغه ...سره وي چه د ځان د پاره کار کوي او څوک چه د خدای د پاره کار کوی هغوی هیڅ غم ...ونه کوي. احمد شاه میا به هره ورځ زما بر خلاف هغه قصه به اخبارونو کښې لیکله او ...لتونه به یي هم چاپ کول، لیکن ما ورله چرې هم خواب نه ورکولو ولې چه د دی نه بیت ...ی جوړیده ما خپل کار کولو او په دی خبرو می وخت نه ضایع کولو، بی شکه چه دروغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخه وخته پورې په خلکو کښې غلط فهمي پیدا کولې شي خو چه د بنتیا دا شي نو د دروغ پا
کېدې نه شي. چه سباله مونږ په دغه کلي کښې د یو مهربان فاتحي له لاړو هلته د هغه حجره
کښې مي خیل زور ملګرې او مهربان مولانا سره ملاقات وشو او ورته مې ووې چه مولا
صاحب په سیاسیاتو کښې که مونږ منځ کښې څه اختلاف راغلي وې نو اخره بله خبره نه
رسول الله صلی الله علیه وسلم هم وایي چه اختلاف دامت رحمت دی او ما مونږ ته چه د حم
په ځای زحمت شوې دی دا زمونږ ذاتیات دي، مونږ له خیل زاړه تعلقات پرېښودو
په کار نه دي اوزه چه ستاسو کلي ته راشم نو ملاقات خو راسره کوئ. د دعانه پس مو
جماعت له روان شو، مولانا صاحب مې هم ځان سره روان کړو خلک جمع وو مولانا صا
ته مې ووې که ته څه ویل غواړې نو ووایه مولانا صاحب وې وخت تنګ دی زه څه نه
ته خپل تقریر وکړه، ماخلکو ته ووې چه ای وروڼو، عزیزانو تاسو خپل ځان پخپل سر
او زیان پوه کړئ زه نه پوهېږم چه خلک زمونږ مخالفت ولې کوي مونږ خو د خلکو
یو. تکلیفونه او مصیبتونه په ځان تېر وو او کټه قوم له کوو په کار دی چه دوی هم زمو
په شان د پرنګیانو مخالفت وکړي ولې چه هغوی مونږ غلامان کړي یو. زمونږ د
نیکه ملک یې رانه نیولی دی، دا ملک خو خدای مونږ له او زمونږ بچو له راکړي دی خ
د خود غرضۍ او بې اتفاقۍ په وجه هغوی زمونږ په ملک مزې کوي، خلک وایي چه زمو
جرګه پاتې نه شوه، مونږ د مصر په شان په کانګرس کښې او به شوا خدای خدمتګا
د هغوی رضا کار شول، دا خبره غلطه ده زمونږ جرګه دا زمونږ د خدایی خدمتګار خدایي خدمتګا
دي دا خبره داسې ده چه مونږ کانګرس سره تعاون کړې، یو خو دا فیصله ما نه ده کړې
لوېي جرګې کړې ده او د میاصاحب او عبدالاکبر خان په رضا یې کړې، د هغه سو خولږ یا د کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

و کانګرس سره نه وو نو پیرنګي په مونږ توره نشپه جوړه کړې وه او په مونږ خدایي خدم
کار وي داسې لوبې کړې وې چه په دنیا کښې به په ډېرو کمو خلکو داسې لوبې شوې وي
مونږ په تول جیلخانو کښې اچولي وو او چه هر کله ستا سو جرګې فیصله وکړه او مونږ کانګرس
م شو نو دهغوی په کوشش مونږ د جیلخانو نه راوبهر شو او دادی ستاسو په جلسه
کې تقریر کوم که دهغوی کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ تول خدایي
خدمتګار په جیلخانو کښې پراته وو په دې وخت کښې مونږ پیرنګي له دخپل اتفاق په
زیو ښکر مات کړې دی او که مونږ اتفاق وکړو نو د ابل ښکر به لې هم مات شي او د
زور او ظلم نه به خلاص شو . او د کانګرس سره خو مونږ هم د دی دپاره ملګري شوي
چه داخپل ملک ازاد کړو تاسو مهرباني وکړئ او په دې خبرو خان پوه کړئ .
وخت لږ و ما خپل تقریر ختم کړو ، کالوخان کښې راته ډیر خلک په انتظار کښې ناست
په دې وخت کښې مولانا صاحب ماته ووې چه زه هم څه ویل غواړم نه دې خلکوته
یه ما ورته ووئیل چه تاته خو ما وئیلي وو چه تقریر وکړه ، تاونکړو اوس زه دلته زیاتی
کار کولی نه شم ، ولې چه کالوخان کښې ډیر خلک ماته انتظار کښې ناست دی ، نه دی
تقریر وکړه ، او ماله اجازه راکړه چه زه کالوخان ته لاړ شم . زه ما د روان د وسره
خلک روان شول ، په دی وجه مولانا صاحب ته تقریر و نه کړې شو .
مونږ چه کالوخان ته ورسیدو نو خلک جمع وو خلکوته مې ووې چه ای ورونو
و به دا وایې چه زه نن تاسو له د کامدار خان د ګرفتارۍ د غمخوارۍ له پاره راغلی
نه ; زه غمخوارۍ له راغلی نه یم بلکه تاسو له مبارکۍ له راغلی یم او تاسو له مبارکي
وم چه ستاسو داسې یو ننګیالی خان وچه ستاسو دپاره او د تول قوم او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره جیلخانې له لاړو اوزه دهغه مودبې له او خپلو خپلوانو له دخان داسې
نیک کاردته جیلخانې له په تلو مبارکي ورکوم . بیامې دې خلکوته ووې چه اې و
هرڅه چه تاسو سره کیږي په هغه صبرکوئ دازادنه چا بازار مونډلې نه دې او د
کاسه نسکوره ده څومره چه پیرنګیان په مونږ ظلم اوزیاتي کړي هغومره به
تباه شي او مونږ به تري خلاص شو .

ددې ځای نه بیا ادینه ته لاړو هلته هم خدای خدمتګاروته مې د
تلقین وکړو او بیا اسمیلا ته لاړم . په دې خلکو کښې ډېر جوش او خروش و
چه پیرنګي زور او ظلم شروع کړې و . دوی ته مې هم د صبر او عدم تشدد تلقین
او بیا مانبام شهباز ګړۍ ته ورسیدم دلته لې هم زمونږ جرنیل صاحب نیولې ؤ
هم ډېر جوش ؤ خلکوله مې تسلي ورکړه او خدايي خدمتګار وله مې د جرنیل ص
د قید مبارکي ورکړه . دلته مې د ګجرات بخشالي صاحبزاده صاحب ته ووې چه یو
تیاره کړه لیکن د خپلو تلو ذکر مې هیچا سره ونه کړو د اخبره مې پټه وساتله چې
ځای له مونږ تلو هغه ورکوته کلي وا او دا دومره پولیس چه مونږ سره کو ځ
دا به په هغو خلکو لوی بوج و صاحبزاده صاحب نه به چه چا پوښتنه وکړه نو هغه
چه مونږ ګجرات بخشالي ته ځو . مونږ تانګه کښې روان شو او د سړک په غاړه یو
کلي ؤ مونږ چه څه وخت د پولیس موټر ولید و نو کلي له د ننه شو پولیس زمو
خبر نه شو هغه ګجرات له بخشالي له روان شو . د کلي خلک چه خبر شول نو ښه
زمونږ لید وله راغلل زما په راتګ ډېر خوشحاله شو خدايي خدمتګار دوته
چه څه چاکړه تیاره وي هغه راوړي او که نه وي نوخیر دې شپه به مونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړو خو چه زمونږ د پاره نوی پخلی ونه کړی : چه ډېدی مو خوړه لږ ارام
موو کړو نو له ورځ بی ارامه وو ډېر ستړی شوي وو خو تول خلک جماعت کښېنی را
جمع شوی وو هغوی ووې چه باچاخان دې مونږ ته یو څو خبری وکړي. دلمونځ نه
پس دهغوی دمحبت می اول شکریه اداکړه او بیا می ورته دتحریک متعلق یو څو
خبری وکړې او په دې خبره می ډېر زور واچولو چه په هر مصیبت به صبر کوئ.
سبا له هوتی له لاړو. چه کلپانی ته ورسېدو نو څه ګورو چه پولیس والا په
ښکو کښېنی خر پږ ناست دی ماته یې ووې چه تول ه شپه دریبې کړ خیل یو اوبیا
دلته کښېنستو او دمردان نور پولیس هم تول ه شپه تا سو لپسې منډ ی وهلي
دي خو تا سو لی مونډ لی نه یئ دغه انسپکټر ماله دد فعه ایک سوچوالیس (دقانون
۱۴۴ ماده) حکمنامه راکړه هغه کښېنی یی لیکلی وو چه ملکنها ایجنسی له به نه ځې ما
غلام محمد خان دلوند خوړ ته ویلی وو چه هلته لاړ شی هغه لاړو او دوی ګرفتار
کړې نو په ما یی د دې د پاره دغه وګلوله چه دی چه خبر شی نو خامخا به ملکنها ایجنسی
ته ځي او حکومت مونږ نه ایجنسو ته پرېښودو او نه قبایلو ته مونږ ډېر کوشش نه کړي
وو چه مونږ دې ورونو ته لاړ شو او دوی هم مونږ د لېږتنو په دی نوی وردی
کښېنی شریک کړو او دا یې لاځه کوي چه هغه دخدایی خدمتګار و هغه حکومت هم چه
جوړ شو نو هغوی هم زمونږ دې قبایلی ورونو ته په تللو نه خوشالیدل. ولې چه هغوی
ویل چه پېرنګیان به خپه شی. حقیقت دادی چه حکومت خو زمونږ و خو واک ډکونږ ...
دهوتی نه تورو له لاړو زمونږ یو ډېر زور خدایی خدمتګار او بهادر کارکن
عبدالرحیم خان مړ شوی و ما سره یی دهغه ای دوره کړی وه او چه څه وخت مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له ټولو نه چه پولیس والا راله ټولګونه نیولی وو نو ده ماته ووې چه څه چل وکړو ه
ورته وې چه ورځ پرې نودې پرې د ټولو نه مخکښې ورغی. دده په مرګ مونږ
ته ډېر نقصان ورسېده مونږ خو په دده وو جنازه موونه کړې شوه. فاتحه مې
وکړه دهغه مورا و خپلوانو له مې ډاډ ګیرنه وکړه، دهغه قبر له لاړو او ما او ټولو خدائی
خدمتګارو ورته ډېره دعا وکړه بیا مې جماعت کښې یو مختصر تقریر وکړو او دوی ته مې
ووې چه د عبد الرحیم خان په مرګ مه خپه کېږئ خدای به هغه وبښی او دهغه په
ځای به داسلام دخدمت دپاره ډېر خلک پیدا کړي. بیا (مایارو) ته لاړو د
ملیارو صاحب ډېر مخلص او دکار سړی دی دغلته ډېر خلک جمع شوي وو هلته
لږ ایسار شوا و خلکو ته مې هم یو څو خبرې وکړې.

د دې ځای نه مردان ته راغلو او دلته خبر شوم چه د سودم خانان د
شوي دي زما طبیعت ډېر خراب وماغو سنبل چه دقاضي صاحب په ځای کښې
ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرېښودم. قاضي صاحب مې پوه کړو چه بېګاله به دلته
راځم خلکو ته مې ووې چه ستاسو نه رخصت یم مخکښې ځم خو خلکو زه کله پرېښودم
او ې له روان شوم نو خلک راته رخصت شول مونږ او ې سره نږدې دهغه کلي
ورغلو پولیس والا راسپې وو، دهغوی نه چېرته خلا صېږو؟ مونږ لمونځ کولو چیا
خلک خبر شول او خدائی خدمتګار و زر زر ورد ئ راغوستې او یو ساعت کښې
کلي خلک راجمع شول دهغوی دمحبت شکریه مې ادا کړه او بیا مې ترې اجازت
واخستو او مونږ دقاضي صاحب ځای له لاړو. دقاضي صاحب ځای کښې د سودم
خان ناست و اول مې ده ته مبارکي ورکړه بیا مو خبرې شروع کړې ده راته ووې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ستاسو د اتلل سودم ته ډېر ضروري دی ولې چه په غزنیو خلکو کښې حکومت یوه غلطه پروپیګنډه شروع کړې ده چه په حقیقت یې پوه کړي چه دوی کښې غلط فهمي پیدا نه شي. ما ورته ووې چه زه خو تیار شوی یم لږ ارام کوم نو په شلم د سمبر به درشم. مونږ سبا وختي ادې له لاړو یوه تانګه مو کرایي کړه او درګۍ له داغلو بیا پیاده کل اباد له لاړو خلک ډېر په جوش کښې وو. ما ورته د صبر او عدم تشدد تلقین وکړو. د کل اباد نه شپې ته خپل کلي محمد نادي ځي ګل له راغلم دلته مې دمې ته نیت و خو د اتمانزو نه خبر راغی چه په شلم د سمبر باندې د سرحد د لوی جرګې جلسه ده او د خط په لید و داروان شوم. مونږ یوه شپه دلته وکړه سبا له اتمانزو له لاړو چه هلته ورسېدو وخته ګورو چه د نوښار د تحصیل شل، پنځه ولیشت افسران خدایي خدمتګار په ادې کښې راغلل زما په لید و داکوز شو او جرګې له لاړو هغوی را ته ووې چه زمونږ د جرنیلي جګړه ده زمونږ فیصله وکړه ما ووې چه خدایي خدمتګار خو په عمل د جګړې نه کوي، په خدمت کښې جګړه نه وي جګړې خو په ذاتیاتو پیدا کیږي زما داوینا هغوی ډېره محسوسه کړه او قول د ډېر ملامته شو نو بیا مې ورته ووې چه سالار اعظم صاحب له لاړشئ هغه به فیصله وکړي. هغوی ووې چه هغه میري له تللی دی ما ووې میري ته لاړشئ هغوی سالار صاحب پسې لاړل.

دلوي جرګې اجلاس:

د دوډۍ وخت وو چه سالار صاحب را ورسېد زمونږ جرګې له راغی زه خو جوړ نه وم. ما ترې اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فیصله په خوشالۍ او په رضا سره وشوه. سبا له وختي دوی واپس لاړل د سرحد لویه جرګه را ورسېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلسه شروع شوه د تولونه اول حکیم عبدالسلام صاحب دا تجویز پیش کړو چه یو ډیپوټیشن مقرر کول به کار دي چه هغوی میا احمد شاه صاحب او عبدالاکبر خان راضی کړي. او خان سره ئي شامل کړو مایي تائید وکړو او ماووې چه مونږ خولیوی کړي نه دی، هغوی جدا شوي دي که هغوی بیا د تلل غواړي نو جرګې ته به هیڅ عذر نه وي. دد واوې شاد محمد خان دد دي تجویز مخالفت وکړو چه هغوی خو د جرګې نه بغاوت کړي دی او د جرګې برخلاف کار کوی.

بل تجویز د کانګرس د امداد اخیستو و د دی تجویز ما سخت مخالفت وکړو او ماووې چه تر اوسه پورې مونږ د کانګرس نه یوه پیسه هم نه ده اخیستي او خلک را ته خبری کوی او که تا سو د کانګرس نه امداد واخیستو نو بیا خو به حکومت او برخلاف خلک سره پراپیګنډه شروع کړي ما ورته داهم ووې چه جواهر لال مانه په دی خفه شوی و دد ډاکټر انصاري په کور کښې د ورکنګ کمیټئ اجلاس وهغه راته ووې چه مونږ به هغه مخکښې کانګرس له به پیسو رکښې خلور، پنځه سوه روپۍ د میاشتی امداد ورکولو ستا سو جماعت ډیرلوی دی تا سوله به ډیر امداد درکوو ما ورته ووې چه د ملک پواز ی ستاسو دی که زمونږ هم دی؟ که ستا سو هم وی او زمونږ هم وی نو بیا تا سو نه امداد ولي واخلو هغه مانه په دې خفه شو او د ډاکټر انصاري صاحب ته ئي ووې چه دی خو ډیر مغرور ه دی او دا تجویز هم نامنظور شو، بیا سردار رام سنګه زمونږ خدائي خدمتګار یو تجویز پیش کړو چه د انګلستان وزیراعظم چه د سرحد د حقوقو متعلق کوم تقریر کړی دی هغه تسلي بخش نه دی او مونږ ته منظور نه دی لیکن تمین جان وکیل دده د تجویز مخالفت وکړو او دا تجویز ئي پیش کړو چه د اریفارم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ له اخیستل په کار دی. قاضی صاحب او علی اصغر خان وویل
چه خه د اکوی دا به واخلو او نور به گټو. مالوی جرگی ته ووی چه ددی
په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک ته خه ترقی و کړی پیرنگیان داسی
نادانان دي چه مونږ له به هغه حقوق را کړی چه په کوم کښی زمونږ
فایده وي، نو ما وویل چه زه د دی هم مخالف نه یم که چا ته
پکښی فایده سنکاری نو وادی خلی خو ددی تجویز هم شاد محمد خان
د دواوی سخت مخالفت وکړو چه مونږ مکمله ازادی غوښتله
او اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان ترې انکار
کړی دی، په دی کښی هیڅ فایده نشته. د ثمین جان تجویز
وغورز یده او د سردار رام سنګه تجویز پاس شو نوری هم
چه خه خبری وي هغه فیصله شوې او جلسه ختمه شوه
او یو خو ممبران شپی ته پاتی شول او نور لاړل.

په دوه ویشتم د دسمبر په پېښور کښی

یولوی دربار وچه

هغه کښی

هم د ریفار مزد خبرو

تجویز و. ډاکټر خان صاحب له او ماله لاټ صاحب

دعوتنامی را لیږلی وې، ما او قاضی عطاء الله او ډاکټر

په دی خبری وکړی چه تلل په کار دی که نه زه خو ناجوړه وم لیکن په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیصله وشوه چه په داسې حالت کښې چه حکومت لګیا دی په خدایي-
خدمتګارو ظلمونه کوی نو تلل په کار نه دی او مونږ هغې له لاړ نه شو.
زما طبیعت نور هم خراب شو او تبه می هم ورسره
پیدا شوه. په دی وجه ډاکټر صاحب
د علاج د پاره پېښور ته
بوتلم
زه یې په خپله بنګله
کښې دېره کړم او زما علاج یې شروع
کړو او خلک یې رانه بند کړل زما علاج خو ادام و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هزاري باغ جيل كښې
باهر عامه گرفتاري

زمونږ گرفتاري، عامه گرفتاري او تشدد

هزاري باغ جيل ته

بهادره ښځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کښې د سردار پټيل تار راغی او خورشيد بهن هم راته ليکلي وو چه ګاندهي جي به په اووه ويشتم د سمبر او د سپږی نوته په شپږ ويشتم تاريخ راشي. زه ناجوړ وم خو دا تلل هم ضرور و، په دې وجه ما اراده وکړه چه پنځه ويشتم د سمبر په سحر وختی په فرنټير ميل کښې بمبۍ ته روانيږم. ما سره د تلو د پاره قاضي عطاءالله خان امين جان او داکوړی جرنيل هم تيار شو او فيصله په دې وشوه چه مونږ به پېښور نه روان شو. قاضي صاحب به په نوښار کښې راسره شي او داکوړی جرنيل به په اکوړې راسره مل شي. خو انسان ته خپل تقدير معلوم نه دی، تقدير په تدبير پورې خاندي. په څلېرويشتم د دسمبر ما خپل کاغذونه تيار کړل او د ټيسن د پاره مې ټانګې والا ته هم ووې. ډاکټر صاحب ته ما ووېل چه په پنځه ويشتم سحر وختي راشه، ډاکټر صاحب او ميم صاحب کلي ته تلل، په دغه وخت کښې دارباب عبدالغفور بلا او ارباب جمعه خان زما پوښتنې ته راغي. ماښام ډاکټر صاحب يواځې د کلي نه راغی او ميم صاحب ئې کلي کښې پرېښوه.

زمونږ ګرفتاري:

چه په دې کښې زمونږ يو مهربان راغی هغه ووې چه ما ته معلومه شوې ده چه تاسو بېګاله ګرفتاروی. ډاکټر صاحب دا نه منل هغه ووې چه دا راز به پټ وي خو ما درته ووې چه که مونږ ګرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رخصت شو، ما سره چه کوم کاغذات وو هغه مې خپل نوکر حنيف الله له ورکړل چه دا ميم صاحب له ورکړه. ډاکټر صاحب راته اواز وکړو چه پوليس راغلل، زمونږ د بنګلې نه چاپېر شول او يو پېرنګی ماله راغی او راته يي ووې چه تا ګرفتاروم، ما ورته ووی چه ډېره ښه ده ستا او ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت به شکریه اداکړم چه ما گرفتار کړې ځکه چه زه ناجوړه یم او ارام ته مې ځوک نه پرېږدي اوس به ارام وکړم هغه ټېسي یوه میمه راغله ما هغې ته د بنگلې ور لیرې کړه او به ارام مې کښېښوله.

حکومت ته د میم صاحب دوی رآتلل معلوم نه و دا یې د دې د پاره رالېږلې وه چه ډاکټر صاحب بنځه میم صاحب به یوازې وې دا به ورسره شپه تېره کړې لږ ساعت ورلېسې بل پیرنگی راغی هغه مونږ په خلېړ ولیشتم د دسمبر د شپې گرفتار کړو د بنگلې نه بهر راغلو او زه یې په یو موټر کښېنې او ډاکټر صاحب یې په بل موټر کښې کښېښولو هغوی زمونږ د گرفتارۍ د پاره د پېر پولیس راوستلي وو شاید چه د هغوی به دا خیال و چه مونږ به ورسره جنگ کوو. ډاکټر صاحب د شپې په جامو کښې راغی ما ورته وویل چه جامې بدلې کړه معلومه نه ده چه مونږ چېرته بیایي. ډاکټر صاحب جامې بدلې کړې چه د پېښور نه واوړېدو نو زما خیال و چه هرې پور ته به مو بیایي چه دې کښې د اټک پل ته ورسېدو د لته قول موټرونه ودرېدل پل بند و ماسره چه کوم پیرنگی و هغه ورکوز شو او سنتري ته یې اواز وکړو چه فلاني صاحب ته ټیلفون وکړه او ورته ووایه چه مونږ ته ور لیرې کړه لږ ساعت پس ور لیرې شو مونږ چه د پل نه پورې وتو موټرونه ودرېدل او مونږ یې د موټرونه کوز کړو د لته د پولیس په چوکۍ کښې یوه کمره وه مونږ یې ور د ننه کړو زما طبیعت ډېر خراب و تللې هم نه شوم نو ما له هغه پیرنگي کټ راووړ او زه په هغه کښې څملاستم، ډاکټر صاحب ته یې هم یو کټ راووړ. په دې کښې لږ ساعت پس قاضي صاحب راورسېدل، د هغه نه پس سعد الله خان زما ورا ره هم راورسېدل. قاضي صاحب ماسره او سعد الله خان ډاکټر صاحب سره څملاستل او مونږ به ارام مو خوب وکړو. سحر وختي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ سره د هغو پېرنګیانو تیسن له لاره هلته د پېر پولیس ولاړ وو او زمونږ د پارټۍ دلیو
سپېشل ټرین انتظام کړی و مونږ یې هغه ګاډي کښې ورد ننه کړو او زمونږ د بې کښې د ننه
یې په مونږ توپک په لاس او سنګین چړاو پېره وه دروله او ګاډی روان شو تاسو ته به
یاد وي چې ما لاټ صاحب سره ملاقات کړلو نو زما خبرې یې نوټ کړلې او ده وې چې دا
به زه وایسرا سره کوم نو نتیجه دا شوه چې د درونډ ټېبل کنفرانس فیل شو نو په هندوستان
کښې یې د ټولو نه اول زه ګرفتار کړم او د ټولو نه یې خطرناک ثابت کړم د غه نوټونه یې د دې
غرض د پاره اخیستل. په دې شپه چې زه یې ونیولم هم په دغه شپه په سرحد کښې هم
پنځه سوه مشران خدائي خدمتګار ګرفتار شول.

عامه ګرفتارۍ او تشدد:

متګار

زما د نیولو نه پس په ټوله صوبه کښې عامې ګرفتارۍ شروع شوې چې د خدائي خد
قیدیانو تعداد چې زرګونو ته ورسېده نو بیا یې نور نه نیول بیا به پولیس او د ملټ مار
به کلو ودتلل او خدائي خدمتګار به یې وهل او ټکول په یخو اوبو کښې به یې اچول او کورونه
به یې ورته تالا کول. د چارسدې په تحصیل خدائي خدمتګارو پکټنګ شروع کړه شل
شل کسان به هره ورځ راتلل پولیس والو به په کوټکونو وهل او خلکو به ګرفتارۍ ورکولې.

د هرې پور په جېلخانه کښې د نورو ټولو جېلخانو نه زیات خدائي خدمتګار قیدیان
وو یواځې دې جېلخانه کښې د یارلس زرو نه زیات قیدیان وو، حکومت په دوی
د پېر ظلم شروع کړو چې دوی تنګ شي او معافي وغواړي. په یخ ژمي کښې یې دوی له
یو یو کمبل ورکړی و چې د سپېږو نه ډک و د سیمټو بارکونو وو هغه به یې پرې ووېنځل یوه
جوړه جامې وې هغه به یې هم ووینځلې. باران به ورېدو، جامې به یې ځنګلو کښې خوړندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي اوكمبل ببرل د خان نه تاوكړي و شپه به په ناسته تېره شوه په دويمه اوكله به
ـرنيمه ورځ به يي يوه چپاتي وركوه چه يوه نوړى به شوه چه سهار به پوهيد ونو بيا به ختم
ـره، ددې ظلم برخلاف يو بوډا هند وخدايي خدمتكار خبرى بندى كړى وي او ډيپي
ـولي دوړه يي ونيوله چه ترمركه يي جارى وساتله. شپږ مياشتي پس هغه مړ شو او خپلو
ـچو د جېلخانى نه مړينو ته يووړو. ددې ظلم برخلاف دا تمانزو حيات كل خدايي خدمتكار
خاولينبت ورځى بھوك هرتال وكړو او د سرانجام خان سپرنتنډنټ په خوله يي مات كړو
ـغه ورسره وعده وكړه چه ستا مطالبې منم. سرانجام خان چه سپرنټنډنټ شو نو
ـيد يانو له يي تسلي وركوه او زور ظلم يي ختم كړو او قيد يانو مشقتونه شروع كړل. دده
اسلوك د پيرنګيانو خوښ نه شو نو دى يي بدل كړو او دده په ځاى يي د بهار صوبى نه
و پيرنګى را وغوښتو چه نوم يي سمته و. هغه هم په اول اوله كښى خدايي خدمتكارو
ـره سنه جنګ وكړو او خدايي خدمتكارو سنه په نوره دده مقابله وكړه. د تاپ ورډى
ـلادې انګرى. بندې چكى، ډنډه بيړى او نورى سزاګانى يي وركړې. دې كاله
ـي په خدايي خدمتكارو دغه تكليفونه تېر كړل خو سمته كامياب نه شو او ددې نه پس
يا خدايي خدمتكارو سره ډېر سنه شو.

زمونږ د كتوز و عبدالله جان او د هغه پلار قلي خان ته پېښ شو هغه د چار
ـندى اسستنټ كمشنر و هغه په عبدالله جان رعب واچولو كچرى د خلكو نه ډكه
ـه پوليس والا روو قلي خان ورته ووى چه ته د پيرنګى حكومت خلاف نظم وايي چه:
د انقلاب بشم خار خار » عبدالله جان ورته وويل چه زه اوس هم دا وايم په نخرېي
ـچغه داسې وويل « د انقلاب بشم خار خار ـ كه ځوك مې سركاندى په دار دار » زمونږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوانانو د جرئت داسې ډېرې قصې دي چې هېڅ شان د جادعب پې اثر نه کوي
دا خو د بته ما مثال بیان کړو.

هزارې باغ جېل کښې:

حکومت مونږ سره د سرحد نه يو سردار خيل د پولیس انسپکټر له خیله طرف
لګولی وو، هرې صوبې ته چې به زمونږ ګاډې روانېدلو د هغې پولیس به زمونږ د
نګرانی او حفاظت انتظام کولو او هغه به راسره کېده. د پنجاب پولیس یو انسپکټر
چې په مونږ لګېدلی و ددې انسپکټر دا کار و چې کله به مونږ د ډبې کړکۍ لېرې کړ
نو دی به راغی او هغه به یې بنده کړه اخر ما ورته ووې چې انسپکټر صاحب مونږ
خو ښځې نه يو چې مونږ کړکۍ د هوا د پاره لېرې کړو ته یې بنده کړې چې د دې ځوک
ضني
ونه وینی او زمونږ دا د صوبه سرحد انسپکټر سردار خیل د ډاکټر صاحب او د ق
صاحب ډېر اشنا و او دا به یې هم ووې چې زه د ډاکټر صاحب د مړګ فریج کړې یم
قاضی صاحب سره د اخبار ډېر شوق و ده به د هغه خپل اشنانه اخبار غوښته خو هغ
دویړی نه اخبار نه ورکولو زما خو همیشه دا قاعده ده چې ګرفتار شم نو جېه کوم پولیس ما سر
وي نه ترې تپوس کوم او نه ترې څه غواړم. زمونږ د اکاډی چې به د کوېلي او او
اخیستو د پاره ودرېدو نو مونږ لپسې خو به کوز که او ورونه بندوو او که زمونږ به کو
بې
ېد و ته شوق شوی و نو دی پنجابی به نه پرېښودو. څه وخت چې زمونږ ګاډی
ته ودرېدو نو زمونږ د چارج اخیستو د پاره یو انګریز افسر او یو ګورهه سارجنټ
راغی او چې هغه چارج واخیستو نو زما د ډبې له راغی او د ډبې دروازه یې لیرې
کړه او ما ته یې ووې چې را څه را کوز شه ټیلس کښې ډکر څه پښې ازادې کړه. او سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه انګرېزانو د پنجاب د دغو مسلمانانو افسرانو د روي مقابله وکړئ ! انګرېزانو
زمونږ جنګ وا او مونږ ترې حکومت اخيستو او دا زمونږ مسلمانان پنجابي
رور څه چه مونږ د دوی د پاره حکومت ګټلو . دا ورځ د دوی د (ابره دن) ورځې
وخ وه هغه به په دې ورځ مينه محبت ما ته شراب را وړو ما ته يې د ډېر په مينه محبت سره
پيش کړل ما ورته ووی چه معافي غواړم زه شراب نه څکم هغه زما په دې خبره حيران
وزه به د هغه دا وادارۍ او محبت هيڅکله هېر نه کړم او څه وخت چه اله اباد ته
رسيدو نو دلته يې زمونږ نه داکټر صاحب کوز کړو او هغه يې د اله اباد نيني جېل ته
يوړه . بيا يې سعدالله کوز کړ او هغه يې د بنارس جېل ته ولېږه . بيا د بهار صوبه
شروع شوه او دلته يې قاضي عطاء الله صاحب زمانه کوز کړو او د ګيا جېل ته يې
يوړه او زه يې د هزارۍ باغ جېل ته روان کړم . د هزارۍ باغ جېل د تبيس نه
ولېښت ميله لرې دی . زه چه يې موټر کښې کښېنولم نو ما سره دوه پيرنګيان
د پټي کمشنر وو . بل د پوليس کپتان و کښېناستل او دا زمونږ سردار خيل
انسپکټر هغوی سره کښېناستو . کښېناستو سره هغوی ماله يو انګرېزي اخبار راکړو
چه سردار خيل انسپکټر خپلو دوستانو او محسنانو له يې نه ورکوو) چه زه يې جېل ته
ننه کړم او زه يې بارک له بوتلم نو د جېلخانې افسر چه هندو و را ته ووې چه دا تا
سره چه د پوليس افسر دا څوک دی ؟ ما ورته ووې چه ما نه ولې د ده پوښتنه
کوې ؟ نو هغه را ته ووې چه ما ته خو ډېر رذيل سړی ښکاره شو هغه ما ته ووېل
دا ډېر خطرناک سړی دی فکر ورته کوه . زه يې يو بارک کښې يوازې بند کړم
دوی را نه لاړل . ما ته لغير د لوی صاحب (سپرنټنډنټ) او وړوکي صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جبلو) دلیډ ونه دبل چا د راتلو یالیډو اجازت نه و . زما د بارک وړاندې
یو سړک چه په هغه به جبل والا تلل راتلل هغه یې بند کړ ماسره د خدایې خدمتګارو
ډېر فکر او غم و. په تنهایي کښې زه ناجوړه کېږم . دلته زه بالکل تنها وم خوب
به می پوره کولی نه شو او د ورځې می هم خوا ته نه کېده چه په دې کښې می یوشپه
خوب ولیډ وچه یو لوی سیین دی د هغه په غاړه یو ښکلی ګنبد دی زه په هغه کښې
ناست یم چه په دې کښې سیلاب راغی او دې ګنبد ته راننوتو د ګنبد یې وجرقوزه
ډېر وو یریدم ماوې خدای دې خیر کړې چه زما د پاسه راپرې نه وځي خو څه
ساعت پس هغه سیلاب تېر شو او ګنبد یکښې لاهو نه شو ، پاتې شو. چه د خوبه راویښ
شوم د خوب په لیډو ډېره تسلي می وشوه ، او هغه ډېر غمونه او فکرونه می کم شو څکه
چه زما زړه ته دا خبره راغله چه زمونږ په تحریک د هیبت کوم سیلاب راروان دی هغه
به خیر تېر شو ، او تحریک یکښې لاهو نه شو . بیا می فکرو کړ چه دا تولو ورځ داسې بې کاره
ناست یې نو صحت خو به دې نو خراب شي څه شغل او کار به کاردی چه زه پرې مشغول او
داوخت می پرې تېر یږي نو سپرنټنډنټ صاحب ته می و ویل چه زه دلته بیکاره ناست
یم او بیکاري ما ته ښه نه ښکاري ته ماله یوې ، تسکوره او رمبې راکړه چه زه چپل بارک
مخکښې دا بنجره ځمکه اباده وم . په دې کښې به خانله سبزي کوم . هغه ما ته دوه قیدیان
راکړل . هلته چه کومه لږه غوندې ځمکه وه هغه می اباده کړه او سبزي او ګلونه می یکښې
وکرل . د دې نه ما ته دوه فایدې وشوې ، یو خو را ته کار پیدا شو چه زه به پرې مشغول یم
او وخت به می ښه تېر یږي . او بله دا چه یوازې وم نو د خبرو ملګري هم پیدا شول .
زه د «شاهي قیدي» وم . د پېښې کمشنر به واله هره میاشت راتلو د هرې میاشتې

په اول تاریخ به راغی. دې کښې هغه چرې ناغه کړې نه وه هغه هم د دې کلونو او سبزو لولو د پېر شوقین و ماسره به یې هم پکښې د پېر امداد کولو کله ناکله به یې د اله تحفه هم راوړل. د پېر ښه سړی و پکښې د پېر انسانیت و دی چه به هره میاشت راغی او زه به یې ولیدم زما د آتنهایی به یې محسوس وله او زمانه به یې تپوس کولو چه تا ته څه تکلیف ونشته؟ ما به ورته ویل چه جیلخانه خود تکلیفونو ځای دی. زما دا عادت دی چه په جیلخانه کښې نه څه غواړم او نه شکایت کوم او نه (Complain شکایت) کوم او تول تکلیف په ځان تېروم. شپږ میاشتې تېرې شوې او ده خپله ولیدل چه صحت مې خراب شوا او نور هم خرابېږي نو لغیر زما د وینا نه یې د صوبه سرحد حکومت ته ولیکل چه ده له یو ملګری په کار دی او په ګیا جیل کښې د ده ملګري دی هغه دې جیلخانې ته را بدل شي. هلته قاضي عطاء الله خان و هغه غریب هلته یوازې وا او زما هم زیات په تکلیف کښې و زه به څه نا څه. و ده کېدم او خوب به راغی او هغې غریب خوب نه ورته او نه و ده کېدی شو ځکه چه د تنهایی په وجه یې یو کال هلته خوب ولګی. د ګیا جیلخانه د هندوستان په ټولو جیلونو کښې ګرمه ده بله دا چه زه او قاضي صاحب په یوه صوبه بهار کښې وو او ډاکټر صاحب او سعدالله خان په بله صوبه یعنې یوپي کښې وو ولې سرهایف ګرافیته زما او د قاضي صاحب د پېر مخالف و نو مونږ دواړه نه یو ځای کولو د هغه په ځای یې ماله ډاکټر صاحب را ولېږلو. چه ډاکټر صاحب راغی مونږ یو بل ته ورتر غاړه وتو او کال پس یې قاضي صاحب سعدالله له ولیږه.

ماسره خټک په خټک د بنو جیلخانه وه په هغې کښې سیاسي قیدیانې وې د جند ربو شاد خور هم پکښې وه. یوه ورځ چوته صاحب د پېتي سپرنټنډنټ ماله

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی، ما له يې ووی چه ښځو د پر تنګ کړی يم او راته وايي چه نه مونږ ته دی وښيې
او که راته يې نه ښيي نو مونږ ايجی ټيشن کوو د اخوزه کولی نه شم نو ته مهرباني وکړه د ...
ته جواب ولېږه او ما ترينه خلاص کړه ما هغوی ته جواب ور ولېږ لو ادی تري خلاص شو
چه ډاکټر صاحب راغی او هغه وليدل چه ما خو دوی هميشه په بارک کښی بند ...
اوزه خو به نيني جيل کښی جواهر لال سره هميشه بهر کوځېدم نو د هغه ... ی باغ جيل
سپرنټنډنټ چه هغه يو پنجابي واو ډاکټر صاحب سره ديوري په خنګ کښی يو خای
پاتی شوی وخو ډير بد دل سړی و. ډاکټر صاحب هغه ته د بهر کوځيد و خبره وکړه ...
ده ووی چه: «نه بهايي ميں مارا جاونګا» يعنی نه ورور د اخبره مه کوه زه ب...
او وهلی شم لیکن ډاکټر صاحب د اخبره نه پرېښوه نو اخر مونږ ته د ... ک نه بهر کوځيد...
اجازت وشو. په دې جيلخانه کښی بابو راجندر پرشاد او د بهار ای لوی ليډ ... را...
قيد وو، اچاريه کرپلاني هم دلته وهغوی نه زما نه خبر وو او نه زه د هغوی نه خبر...
مونږ چه بهر کوځيد و يوه ورځی مو د هغوی يو ملګری وليدلو نو هغه ډير حيران ش...
تاسو کله راغلي يئ ما ورته ووې چه زما خو دلته اتم مياشت ده او ډاکټر صاحب
خو ورځی کېږي چه راغلی دی. هغه راته ووې چه دلته خو مونږ د بهار ډير سيا...
قيديان يو بيا به مونږ کله کله د هغوی ليدو له ورتلو. د بهار خلک ډير ښ...
خلک دي، د بهار هغه داروغه صاحب د راجندر پرشا د کلاس فيلو او همصنف...
و ډير ښه سړی و او د قوم پرستو سره يې ډيره همدردی کوله. مونږ يوه ورځ چ...
صاحب سره د اخبره وکړه چه د دی خای چه کوم سياسی قيدی راځي هغه...
ورځ ما ته نيکو مونږ له د راځی و نه مخکښی راولېږی. مونږ به هغه له مېلمستيا کو...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بهار خلک د پښتنه خلک دي لیکن داچوت چات پکښې د پر زیات دی مونږ سره
یو ځای په اوسپلو په دې خلکو کښې د پر بدلون راغی او د پره اصلاح یې وشوه ، یوه
ورځ یو سیاسي قیدی زمونږ میلمه وچه چای راغله نوچای سره کومي کومي پیکوړې
تلیل لې باتیننګږ هم ور ما به په پیالې کښې چای ورکوله او بیا به مې پیکوړې پښېل لاس
ورکولې او ډاکټر صاحب به تلیل لی باتیننګږ هم هغه له ورکول او هغه چای سره پیکوړې
و باتیننګږ هم خوړل او چه چای ختمه شوه نو هغه ډیر وخندل او بیا یې مونږ ته ووې چه
په مونږ کښې د دومره چوت چات دی چه یوه ورځې مسلمان ډاکي راغی او هغه ماله زما
خط راکړو نو هغه نه د خط اخیستو په وخت کښې یوه خندوه هغه نیولې وه او بله خندوه
نیولی وه . په دغه وخت کښې زما ورور ما سره ولاړو هغه په ما او به واړولې او واته
ووې چه ته خرپلید (بهرشت) شوی .

د بهار لیډرانو سره زما محبت و د هغوی محبت زه د زړه نه نه شم او بنکلی .
بهار ښځې نو ډیر بهادران دي او هغوی د ملک دازادی دپاره ډیرې قربانۍ
کړې دي اوزه به درته د یوې ښځې قصه وکړم چه هغه مونږ سره قیده وه .

بهادره ښځه :

یوه ورځ چوتا صاحب راغی او خندل یې او ما ته یې ووې چه تاته نن د یوې ښځې
قصه کوم چه دلته قیده ده ، نن جیلخانې له د هغې وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
سره ښځه بچي وو د ملاقات په وخت کښې خپلې ښځې ته یې د پر منت وکړو چه داد وه واره ته
خله او دادسې لوی به ما سره دي ښځې ورته ووې چه داتول به ته ساتې ما خو داتول
تال خوتا زما خبره د نه منله نو اوس یې ساته نو چوتا صاحب ووې چه ماهغې ښځې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووې چه دا بچي ولې نه ساتې نو هغې خواب راکړو چه څه وخت دکانګرس د جنګ ببیکل
ووهل شو نو ما دې خاوند ته ووې چه دا د ملک او قوم جنګ دی ته هم اریشه خوده ودی
چه زما يو دوه مقدمې دي چه دا ختمې شي نو بيا به لاړ شم . څه ورځې پس مې ترې پوښتنه
وکړه چه مقدمې ختم شوې که نه ؟ نو ده ووې چه لیرې عوندې پاتې دی . څه ورځې پس
مې بیا ترې تپوس وکړو نو هغه دغه خواب راکړو چه دې بچو سره څه وکړو ؟ ما دې چه
بچي به زه ساتم ولی دی قیل ته تیار نه و او زه پوه شوم چه جیلخانې له نه ځي نو ده بخپله
راغلم پکټینګ مې وکړ او قیل شوم او بچي مې ده ته پرېښودل . دکوم نوم شعور کښې چه
دوسره قومیت او بهادرې دي نو هغوی ضرور خپل منزل ته رسي او دغه وجه وه چه
انګریز مجبور شو او زمونږ ملک یې پرېښو .

د ډاکټر صاحب د راتلو نه پس یې بیا مونږ بل بارک ته بدل کړو ، دغه بارک سره د یو
مځکه شاړه پرته وه ما چوتها صاحب ته ووې چه زه دا مځکه اباد وم ما سره امداد وکړه جه
ماله دوه قیل یان راکړل . ما په هغه مځکه شروع وکړه او اباده مې کړله . په دی مځکه یوارته
هم و ما الو بالوګني قسم قسم سبزی وکرلې . د بهار پیتی د یری خوږې وې یولوی پښې
مې ښه جوړه کړو او دا مې پکښې وکرلې . د پیتی کمشنر به میاشت په میاشت راتلو ما سره به
په دې کار کښې ډیره دلچسپی وه او کله ناکله به یې د ملو تیپرو تخم هم راکوو او راته به یې
چه زما هم د زراعت سره ډیر شوق دی . دا جیلخانه په ځنګل کښې وه کله ناکله به د مزدو
اوازونه مونږ اوریدل او په دې جیلخانه کښې به د ښیې ډیر ماران راتلل او هغه
داسې زهرلیه وو چه سړی به یې وچیچلو او فوراً به ورته انجکشن ونه شو نو دوه گینټې
کښې به مړ شو . زه به د ښیې د دودې نه پس ګرځیدم . سپرنټنډنټ صاحب خود

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کولم چه ماښه دې وچيچي نو ما به ورته وې چه زه وبه کړم نو نه خوب راځي او نه مې ډوډۍ هضم کېږي نو بيا هغه ماله يو ګيس لمپ واخيستو او د شپې به چه ګرځېدم نو هغه به د ملازم سره وه هغه به مخکښې وو او زه به ورپسې وم او چه کله به برسات شروع شو نو د ماران به ډېر زيات شول او چه مونږ به د شپې ګرځېدو نو چه چېرته به ډنډونو کې وو نو هغې کښې به بېشماره ماران پراته ول. دا ماران ورو کي ورو کي وو خو ډېر خطر- ناک وو. زه به وختي سحر پاڅېدم. يوه ورځ چه پاڅېدم نو ګرګابي کښې مې پښه منډله خو چه ډاګرګابي مې په پښه سموله او هغه نسکوره شوه نو يو ګورېټ مار ترې روان شو، خدای ترې ساتلم دلته زمونږ يو مشتقي و. ډاکټر صاحب سره به يې ډېر ګپ لګوو. په دې کښې ډېر قيديان د ځنګلي علاقې وو د ډاکټر صاحب ته يې وې چه مونږ ښځې او نر لاسونه سره ورکړو او په جمع ګډ ېږو. يوه ورځ ترې مونږ پوښتنه وکړه چه په څه قيد شوي يې؟ نو هغه ووې چه سړی مې وژلی و او چه مقدمه را باندې جوړه شوه نو خپلو واله وکيل ونيو وکيل راته بيان او ښو چه دا به کوې. ما ورته ووېل چه دا خو دروغ دی او زه دروغ نه وايم. وکيلانو خلکو ته دروغ اموخته کړي دي. حقيقت دا دی چه دا وکيلان چه د کوم وخت نه پيدا شوي دي نو په دې ملک کښې دروغ او د دروغو مقدمې زياتې شوې دي. خو ما دروغ ونه وې او رښتيا مې وې، چه د رښتيا په برکت له پانسۍ نه خلاص شوم.

حکومت زما بچوله الاونس نه ورکولو حالانکه د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب بچولې ورکولو او بله لو به يې مونږ سره داکړې وه چه زما بايد ادخو ډېرو، خو د ګورنمنټ په اشاره زميندارو زما حصه ګډه وډه کړه او ماله يې څه نه راکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو زما زوی غنی د پیسو د نشت په وجه د امریکې نه واپس شو اخپل تعلیم یې
پوره نکړو ، زما هغه د پپیتو باغ چه پوخ شو او یو دوه مونږ خوړلی دی چه زمونږ
د رهایي حکم راغی مونږ خو ډېرې پپیتې کولې وې او هغه پخې شوې دی اګرچه په
دې جېلخانه کښې د ننه د پپیتو د کرلو حکم نه و خو ماله جرنیل خاص اجازت راکړې
و نو چه مونږ خلاص هم و جېلوالا او قیدیان ډېر خپه و ویل یې چه تاسو د هاشي او
لاړشئ مونږ به دا د بیخه و باسو . پپیتې په پخېدو راغلې وې ډېرې خوږې
دی . اول په دې جېلخانه کښې د پپیتو د کرلو اجازه وه خو هغه قیدیانو ایستلې وې
دیوال ته اینبې وې او تښتېدلي وو نو ځکه د پپیتو کول بند شوی و.

چه ډاکټر صاحب نه و نو زما د خوراک ډېر بد حال و د دې خلکو او زمونږ
خوراک کښې ډېر فرق دی او زه پخلي باندې نه پوهېدم چه ډاکټر صاحب راغی
نو بیا کار ښه شو ولې چه هغه به ډېر ښه پخلي کولو او بیا یې زمونږ مشقتي ته چل
وښوده هغه بیا مونږ له ښه ډوډۍ پخوله ما به دا تو ار په ورځ روژه نیوه او د
سره به مې د خبرو هم روژه وه ولې چه زما د ډېرو خبرو کولو عادت و او ډېر قهرېدم
به د روژه ماتي د پاره به ماله ډاکټر صاحب پخپله پخلي کولو او په دغو ورځو کښې چه
ګاندهي جي بهوک هرتال کړی و نو ما هم ورسره کړې و او ما ته داسې یاد پرې ی چه
اته ورځې و . ډاکټر صاحب ما ته ووې چه زه چه په نیني جېل کښې وم نو جواهرلال
راته ووې چه مونږ غواړو چه خدایي خدمتګارو سره مالي امداد کړو نو ده دې
چه ما ورته ووې چه ډېره ښه ده ، ما ورته ووې چه دا خو دې ډېر غلط کار کړې
دی مونږ خو د کانګرس نه امداد نه اخلو مونږ هم د خپل ملک د پاره جېل وهلي کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانګرس هم
کوی نو مونږ له
د هغوی نه امداد اخیستل
خو ماته مناسب نه ښکاری او
په دې خو ما نه جواهر لال خفه شوی و
مونږ د هغوی نه ولې امداد واخلو
مونږ خدائی خدمتګار به دوه،
دوه نیم لکه خلک وی
نو کانګرس
به مونږ له څو مره
امداد راکوې بلـه دا
چه دوی اوس امداد ورکړی
نو هغه خو بټو لو ته رسیدی نه شی
نو په دوی کښې به بې اتفاقی پیدا شی
خو دا ښـه خبره وه چه کړ یپلانی
رهاکید و نو ما هغه ته ووې
چه مونږ د کانګرس نه
مالی امداد نه غواړو
ډاکټر صاحب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال ویلي وو نو ده دامداد خبره منلې ده ته چه لاړ

شی نو دا امداد بند که او ټولو لیډرانو ته ووایه

چه هغه وې چه خدائی خدمتګار د کانګرس

نه امداد نه اخلی. زمونږ باوړ چې چه

زمونږ د رهائي واوریدل

نو په ژړا شو ماوړته

ووې چه

زمونږ په رهائي خفه لي؟

نو هغه وې چه نه ستاسو په رهائي

خوشحاله یم خو ماسره د ځان غم دی، جیلوالاهم

زمونږ په رهائي خفه وو زه هم په هغو خپلو پیپیتولیې ډېر خفه وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په صوبه سرحد او پنجاب بندیز

د آل انډیا کانګرس کميټي اجلاس

وارداء کلکتې کېنې، بمبئي کېنې، قید دوه کاله سابرمتي-

جیل، بریلي جیل، الموره جیل، رهايي، وار دې ته، د خپل اولاد سره ملاقات

انتخابات او کانګرس ورکنګ کميټې، زه بمبئي کېنې، د فیض پور کانګرس

د پېښتنو په هکله غلط فهمي، انتخابات، مونږ وارداکېنې، د کانګرس-

وزارتونه، مونږ بنارس، دهلي ګجرات، کاټياوار کېنې

د هندوستان د مسلمانانو فکر

د سند او بلوچستان دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سرحد نه پابندي:

د دې کاله پس مونږ د هزارې باغ جېل نه رهاشو او پټنې ته راغلو او دغې

ښځې مېلما نه شو چه وکيل خاوندي جېل ته نه تلو او دا تللې وه او مونږ سره جېلخانه

کښې قيد وه. په بهار کښې زمونږ د پرسياسي قيد يان ملګرې وو او زمونږ او دغو

د پرېنه تعلقات وو چه زمونږ د رهايي نه خبر شو او مونږ پټنې ته را وو رسېدو نو

راجندر پرشاد او دغه نور ليډران مونږ سره راغلل. زمونږ يو لوې جلوس ئې وښکو

او جلسه وشوه. د جلسې نه پس مونږ له حکومت دا نوټس راکړې وو چه پنجاب او

سرحد بانديٰ تا سو بندي ئې. مونږ له ګاندهي جي او جمنا لال بجاج دعوت را لېږلي وو چه

تاسو چه حکومت په سرحد او پنجاب بند کړې يئ نو دلته وا ردې ته راشئ. بيا مونږ

واردې ته روان شو.

آل انډيا کانګرس کميټئ اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښې رهاشوي وو. په بمبئي کښې د آل انډيا کانګرس

کميټئ اجلاس ؤ نو چه زمونږ د رهايي خبر کانګرس ته ورسېدو نو د کانګرس

کميټئ استقباليه کميټئ دا فيصله وکړه چه با چاخان دې د دې کانګرس صدر شي

او راجندر پرشا د چه د آل انډيا کانګرس صدر مقرر شوي وو دغه تا د راغي چه

زه صدر منتخب شوي يم خو ستا په حق کښې مستعفي کېږم خو ما دا خبره منظوره نه

کړه او د تار په ذريعه مې اطلاع ورکړه چه زه سپاهي خدايي خدمتګار يم، زه صدارت

نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسې پنډال ډېر لوې شوي وو او مونږ چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه دروازه ورننوتو هغه لویه او ښکلې دروازه هم زما په نوم جوړه شوې وه، مونږ په دغه اجلاس کښې شریک شو عبدالخالق خلیق صاحب او زمونږ نور د پېښتانه - ورونه چه زما سترې مه شي له راغلي وو هغوی هم دې جلسه کښې شریک شوي وو. څه ورځې پس مونږ د واردهې نه کلکتې ته لاړو او هلته د کلکتې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه ایډریس راکړو او په کلکته کښې زمونږ لوی استقبال وشو.

چه څه وخت کلکتې له تلم نو کانګرس جي سره مې سلا او مشوره کړې وه چه پنجاب او سرحد ته خوزه تلې نه شم او هسې کښېناستی هم نه شم زه خو خدائي خدمتګار یم خدمت به کوم نو او س په دې باقي هندوستان کښې بنګال او بل سنده دي چه د لته د مسلمانانو اکثریت دی ستا څنګه خوښه ده چه کومه صوبه کښې شروع کوم؟ نو په دې فیصله وشوه چه بنګال کښې کار په کار دی، نو کلکتې ته لاړو، په کلکته کښې زمونږ ډیر لوی استقبال وشو، ما د مسلمانانو په علاقه کښې خپلو تقریرونو کښې مسلمانانو ته دا خیال ظاهر کړو چه زه ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم او زه په کلو کښې کار کول غواړم ولې چه یو خو قوم په کلو کښې اوسي او مصیبت زده او بې خبره خلک هم هلته وي. بل ښارونو کښې اخبارونه هم وي ریډیوګان هم او کلو کښې دا څیزونه نه وي. نو زه خود هغوی د خبرولو د پاره راغلی یم او هغوی ته ورځم.

کلکته ښار کښې د مسلمانانو یو مجلس (انجمن) و او سهروردي صاحب د دې مجلس مشر و او د ده هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کښې وو. دې مسلم مجلس ما له دعوت راکړې وو چه مونږ د رغلو د بنګالیانو د رواج مطابق هلته د ټنګلتکور انتظام هم شوې و، چه د سند دواد مکاني وخت وشو نو ما خواهش وکړو چه دومره به لبس وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به څه دمطلب خبری هم وکړو او چه کله ما دا خواهش ظاهر کړلو چه زه دمسلمانانو علاقو او کلو ته وتل غواړم چه هلته کار وکړم، نو دی لیډرانو ته می خواست وکړو چه ماسره یو تن داسی په کار دی چه زما دخبرو ترجمه په بنګالی کښی کوی نو هغوی دا معذرت اوښانه وکړه چه دمسلمانانو په علاقه کښی دملیریې دتبو ورځی دی ماشی دی او هلته تګ دصحت دپاره مضر دی یعنی هغه یخپله تګ او خدمت خو پریږده داسی کوشش وچه ماهم هلته دتللونه منع کړی خکه چه دهغوی په لیډرانو کښی فرق راته.

زه چه څه وخت دمسلمانانو نه مایوسه شوم نو دا کټر پروفولا چندر ګهوش چه زما دوست وا او دکانګرس دورکنګ کمیټۍ ممبر هم و هغه می ددې حال نه خبر کړو هغه ته می ووې چه ماسره کلو ته لاړ شه خکه چه دغه خلک صرف په بنګالی پوهیږی او ماله بنګالی نه راځی هغه راته ووی بنه ده زه دې هر قسم خدمت کوم او دکلو په دوره درسره ځم خو دا دبنګال خلک خومړه دي هلته ته څه کوې؟ زه او هغه دکلو په دوره روان شو، مونږ چه به کوم کلی ته لاړ و نو ما به یخپله طریقه کار شروع کړو خلکو له به ورتلو خبری به مو ورسره کولی او ورته به می وې چه دا هندوستان دسرځنګه دملک وو، هرګوره کښی به پی و، غوړی او وریجی وې لیکن اوس څه چل وشو چه ددی ځیزونو قات (قحط) دی او زمونږ بچی وږی تږی بربنډ خوار وزار دي؟ هغوی غریبانانو به زما خبری په غور او فکر اوریدې او به اخر کښی به می ورته وې چه ترکومی پورې دا ملک ازاد شوی نه دی او ددی ملک واک اختیار ستاسو په لاس کښی راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو بچی اا دیدی نه شی او په ګیډه مړیدی نه شی داملک خدای مونږ له راکړی دی خو زمونږ دخود غرضۍ او نا پوهۍ بی اتفاقۍ په وجه ددی ملک واک اختیار دانګریزانو دی او ستاسو په ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اباد دي . په دې طريقه مونږ چه څو ورځې په هغه علاقه کښې وګرځېد و نو بيا به مو يو ځای د جلسې د پاره خوبش کړو زمونږ په اوله جلسه کښې پنځوس کسان راجمع شوي وو او څه ورځې پس چه مونږ دوېمه جلسه وکړه نو هغې له دوه سوه خلک راغلي وو او د غه شان پرله پسې د خلکو شمېر زياتېدو . په دې وخت کښې مې په د فولا بابو ته ووې چه تاويل چه داخلک مړه دی تا وليدل داخلک مړه نه دی، ژوندی دی . دا مړه نه دي خو د دې غريبانانو خلکو غمخوار او همدرد نشته چه خدمت يې وکړي اودا وېښ يې کړي چونکه د کانګرس جلسه شروع کېدله تو مونږ په هغې کښې د شاملېدو د پاره بمبۍ ته راغلو . د کلکتې زما د هستو ګنې په دوران کښې غني او ولي د واړه ماسره وو .

د بمبۍ د کانګرس په اجلاس کښې د عيسا يانو د سوسايټۍ څو کسان ماله پنډال له راغلل او ماله يې دعوت راکړو . زه ورسره لاړم نو هغوی زمانه د خدايي خدمتګارۍ په باره کښې پوښتنه وکړه ما ورته د خدايي خدمتګارۍ ټوله قصه بيان کړه چه مونږ څه وخت خدايي خدمتګارۍ کښې داخلېږو او قسم خورو او خدای سره وعده کوو چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی بيا مې ورته هغه ټول حالات او ظلمونه بيان کړل چه په مونږ تېر شوي وو .

ما ته د غه وخت پوره دا معلومه نه وه چه د عيسايانو هم د پېرنګيانو په قانون کښې جرم دی ، د کانګرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس وارده ته راغلو ، نو ګانډهي جي سره موسلا مشوره وکړه او بنګال ته مې د واپس تلو پروګرام جوړ کړو او دا فيصله مو وکړه چه تر کومې پورې ما ته د خپلې صوبې د تلو اجازه شوې نه ده نو تر هغه وخته به د غلته کار کوم زما د دغې ارادې پته چه حکومت ته ولګېده نو هغوی ووېل چه د بنګال هند و خود وېښ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مسلمان که هم را وبېښ شو نو بیا زمونږ خیر نشته ، نو په بمبئ کښې چه هغو عیسایانو ته ما کوم تقریر کړې و پولیس راغی او په هغې کښې یې زه ونیولم او بمبئ ته یې روان کړم چه هلته په تیسن کوز شوم نو ډېرې ښځې او سړي زما لید ولره راغلي وو زه یې جیلخانې له بوتلم او زما مقدمه شروع شوه ګاندهي جي ماله ځواب راولیږه چه دا وخت د قید نه دی د کار دی ته جیل له مه ځه معافي وغواړه ماورته ووی ، ما ته ښه معلومه ده چه حکومت ما نه پرېږدي نو معافي ولې وغواړم ؟ خو هغه پخپله خبره ډېر ټینګ وو او ما ته یې ووی چه صرف دو مره ووایه چه (Regret) یعنی زه افسوس کوم . زما خو یقین و چه ما حکومت نه پرېږدی خو ګاندهي جي هغه خبره می ومنله خو سره د هغې یې هم زه دوه کاله سخت قید کړم .

سابرمتی جیل :

زه یې څه ورځې د بمبئ په جیلخانه کښې وساتلم او بیا یې سابرمتي جیل ته احمد آباد ته چالان کړم د هغه ځای یو انګریز سپرنټنډنټ و ډېر سخت مزاج یې و او د جیل قانون یې خدایي قانون منلو . زه یې ایکې یوازې په یو وارډ کښې بند کړم او د هغه وارډ د نمبر دار ته هم د ننه د راتلو اجازه نه وه هغه به د وارډ د دروازې ته جند ره واچوله او پخپله به بهر کښېناست . د دې ځای په خوراک کښې او زمونږ په خوراک کښې ډېر فرق و ماله یې بی کلاس راکړې و لیکن د دې صوبې په بی کلاس او زمونږ د صوبې په سی کلاس کښې هیڅ فرق نه و دلته د بی کلاس د پاره کټ نه و او په محکمه به څملاستو ما سره څوک د خبرو نه و دلته ډېر بېزوګاان وو ما به دوخت د تېرولو د پاره هغوی سره لوبې کولې د دې خراب خوراک په وجه زه ناجوړه شوم او زما انقلوئنزا شوه او با وجود

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سختې بيمارۍ زه چا هسپتال ته بو نه تلم او نه يې ماله په وارډ کښې کټ راکړو. زه د سيمنټو په فرش پروت وم ماله چه يې کوم ترپړې د لاندې اچولو د پاره راکړې و هغه دومره لنډ و چه ما به پښې وغځولې نو په سيمنټو به پرتې وې او د اغوستو د پاره چه يې کوم کمبل راکړې و دومره لنډ و چه سر به مې پټولو نو پښې به مې بربنډېدې او چه پښې به مې پټولې نو سر به مې بربنډ شو. دا ما سره ټول انتقامانه سلوک چه و. د دې دوه وجې وې. يو چه مسټر ايمرسن د ګجرات په جېلخانه کښې د معاينې د پاره راغلې و، د دې هغه وخت د پنجاب وزير و نو زه پخپله کړې ناست وم، دې د ننه چکۍ ته راننغې او زه ورته د اخلاقيانو قيديانو په شان جنګلي ته نه وم ودرېدلې دې په هغې خفه شوې و او س دې د مرکز هوم سکرټري دې، او بله خبره داوه چه شمله کښې وم د کانګرس ورکنګ کميټۍ اجلاس له تلې وم ماته وويلې شوه چه وايسراې سره ملاقات وکړه، زما ورسره څه کار نه و او هسې هغه سره ملاقات کول د هغه د وخت ضايع کول وو ما وې چه زما ورسره څه کار نشته نو ملاقات د څه د پاره وکړم او که د وايسراې راسره څه کار وي نو هغه دې راته وليکي نو زه به ورسره ملاقات وکړم ما خو سمه خبره کړې وه خو دوی ته ګستاخي ښکاره شوه. څه موده پس صوفيه سوم جي زما ملاقات له راغله، دا په هغه وخت کښې ټول هندوستان د کانګرس د زنانو د رضا کارو کماندره وه چه وروسته يې بيا د سعد الله خان سره واده وشو او د هغه نه پس ګاندهي جي هم زما ملاقات له راغې. ګاندهي جي چه زه وليدم او زما سره د حکومت د سلوک نه خبر شو نو ډېر خفه شو او د هغه په کوشش سره يې څه موده پس ماله اې کلاس راکړو. د ګاندهي جي نه وړاندې سردار پټېل هم زما ملاقات له راغلې و ګاندهي جي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل عادت له مخه دملاقات په وخت کښې ماسره ډېرې بتوقي وکړې اوزه يي ډېر وخندولم ماسره ملاقات باندی پابندی وه چه بهٔ غیر دخپلوانو نه يل چاسره ملاقات نه شي کولی او احمد اباد کښې خوزما خپلوان نه وو، کله ناکله به د سعدالله خان ښځه صوفیه بېبېئ نه زما ملاقات له راتله هغې له يې هم اول ډېر تکلیف ورکړې وا اجازه يې نه ورکوله هغې په ډېر زور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته ووې چه زه خود ده دوواړه سعدالله خان ښځه يم زه خوئي رشته داره يم.

په دی جيلخانو کښې قيد يانوسره ډېر خراب سلوک کېږي زه به يې تل په هغه خپل وارډ کښې بند ساتلم او دهغه نه اخوا دې خوا د ګرځېد واجازت هم نه وماته به يې څوک نه پرېښود ل یوه ورځ زه اتفاقی دملاقات نه راتلم ملاقات به زما ددړي دپاسه دسپرنټنډنټ په دفتر کښې کېدو په دروازه کښې دکهوډ ینجو قيد يان ولاړ وو دروازه کښې د دوی تالاشي کېده بربنډ وو يولنګوټي به يې وچه وراندی د ددوی به يې پټ ونور به تول بربنډ و بس يومزی شان به يې دملا نه چاپېره وه په ليکلو يې حيران شوم داسی معامله ما په بل جيل کښې ليدلی نه وه دهغه قطار نه به يې يو قيدی راجهوکرو هغه ټوکره چه دده فرض به يې پټ کړې ؤ هغه به يې پرانیسته قيدی غريب به ټول بربنډ شو او بيا به يې هغه کښېنولو او پاځولو ماوې داڅنګه ذليله اوشرمناکه طرقيه ده نوهغوی راته ووې چه دا قيد يان بعضې څيزونه په ځان کښې پټ کړي اوجيل ته يې دننه کوي نوځکه يې مونږ کښېنو و پاځو چه هغه څيز به ترې په کښېنا ستو پاځېدو کښې پرېوزی.

مال خوري اې کلاس راکړو خو دګجراتيانو اوزمونږ پښتنو په خوراک کښې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق دی. دلته داسې باورچي نه وو چې زمونږ په شان خوراک یې پخ کړی وای. په دې
دوران کښې د جیلخانو جرنیل په دوره راغی او څه وخت چه ماله راغی نو ما ورته وویل
چه دلته زما د پخلي باورچي نشته نو په بمبئی کښې چه زه قید وم هلته چه یې ماله
کوم باورچي راکړی ؤ هغه ماله راوغواړه او بله دا چه د دې ځای د آب وهوا
زما د طبیعت موافق نه ده نو ما د دې جیل نه بلې جیلخانې ته بدل کړه جرنیل صاحب
ښه سړی و، په صوبه سرحد کښې پاتې شوی وو هغه ما ته ووی چه زه تا پنجاب ته بدلوم
او ستا د پاره د پېښور نه پښتون باورچي راغواړم ما هغه ته ډېر ووی چه پنجاب
زما د اخیستو د پاره تیار نه دی. زه په پنجاب بندیم او نه پښتون باورچي
نه غواړم. ماله خو د بمبئی هغه باورچي راکړه! د هغه خیال خو سم و. ده وې که زه
پنجاب ته بدل شي نو کوټه به نږدې شي او پښتون به د ده په طبیعت کارکوی خو
هغه د حقیقت خبر نه و هغه کوشش وکړو خو د پنجاب حکومت زما د اخیستو نه
انکار وکړو او د پېښور نه حکومت یو داسې قیدی راولېږلو چه پخول اډ وړ تللي
نه او د ټی بی مریض هم و نو زه یې بیا د دې جیل نه د سترکټ جیل بریلي ته
بدل کړم.

د غلته لوی جیل هم و او هغه کښې سیاسي قیدیان هم وو که زه یې هلته بوتلي
وای نو ما ته به ارام و لیکن هغوی خو ماله تکلیف راکولو د غسې زما د قید وخت تېریدو.

بریلي جیل:

د بریلي په وړوکي جیل کښې یې زه په یو بارک کښې ځان له بند کړم دا نوره
جیلخانه خو اوچته وه او زما د غه بارک ښکته ؤ زه به د جیلخانې نه هغه ته پرېوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګوز بلم زه یوازې وم ! زه یوازې ناجوړه کېږم او اخبار هم نه شم کتی نو سپرنټنډنټ ته مې ووې چه ماله لږه مشقت داکړه ابا ده به هم کړم او سبزې به کړم نو هغه ماله مشغله راکړه او کار مې شروع کړو. ډاکټر صیب هم لکه زما په صوبه سرحد او پنجاب بند وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحد کښې د مرکزي اسمبلۍ د پاره دیو ممبر دانتخاب اعلان وشو نو ددې صوبې جرګې ډاکټر صیب ځیل امید وار نامزد کړو. اګر چه ډاکټر صیب ته اجازت نه وو چه هغه د ځپل انتخابي مهم په سلسله کښې صوبه سرحد ته لاړ شي مګر بیا هم هغه په ډېر لوی اکثریت د غه انتخاب وګټو او چه کله هغه د مرکزي اسمبلۍ ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحد ته د تللو اجازت ورکړې شو. د بریلي جیلخانې له سعد الله خان او د هغه ښځه زما ملاقات له هم راغلي وو. سعد الله خان راته ووې چه ګوډمنډ راته وې چه د هغه د ارام د پاره مونږ ددې ځاې نه باوړچي ورلیږلی دی ما وخندل او ما ورته وې چه ګورنمنټ صاحب ته ووایه چه کاکامې ستا ډېر شکرګذار دی ځکه چه تا هغه له زوړ دور باوړچي لیږلی دی سعد الله خان ته مې ووې چه هغه خو د دق مریض و هغوی ددې د پاره رالیږلی و چه دا مرض په ما هم ولګي او باوړچي هم نه و ما په ډېرې خوارۍ سره بېرته واپس ولیږه، دې جیل ته ماله غني او ولي هم ملاقات له راغلي وو چه ډاکټر صاحب د مرکزي اسمبلۍ ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحد حکومت د تلو اجازه ورکړه او بیا یوه ورځ سره د خپلې ښځې زما ملاقات ته راغي.

ډاکټر صاحب سره د هغه لور مریم او نورا لور مهر تاجه هم وه، د ملاقات نه پس ډاکټر صاحب جیلوالو سره د یوه جګړه هم کړې وه، جیلوالو ورته وې چه جیل کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د در یو کسانو د ملاقات اجازت وی او تا سو ځلو دلی ازمونږ د ملاقات اجازه به زمونږ د صوبه سرحد حکومت ورکوله اجازه دوی له دیوخط په ذریعه ورکړی شوی وه او ځکه دی جیلوالو جوړه کړه ملاقات وشو. بل ځل قاضی عطاء الله خان او ثمین جان راغلی وو. ثمین جان د نوښار د حلقی نه د صوبائی اسمبلی د پاره ودریدلی وو او د نوښار د حلقی خدائی خدمتګار دده مخالف وو ځکه چه ده به هر یو ر کښتی ګډی ودی خبری کولی. دده خواهش وچه قاضی صاحب او د خوشکو سیف الملوک ته ولیکه چه دده مخالفت نه کوی ما دوی ته ووی چه زه خوقیدیم دا خو د بهر خلکو کار دی خو دوی نه مجبوره شوم او خطونه می ولیکل او نن ما د هغو خطو نو په وجه دده مخالفت هغوی پریښودو او دی پی منتخب کړو او ممبر شولیکن د وزارت جوړ ولو په وخت کښی چه دی (ثمین جان) وزیر نه شو نو زمونږ نه خفه شو. نو بیا زمونږ نه لاړو او هغه ثمین جان چه ما د قاضی صاحب په سفارش ورته خط ورکړی وا و د هغی په وجه کامیاب شوی و د جماعه قاضی مخالفت شروع کړو. ځکه چه د خدائی خدمتګاری تحریک خدائی او بی غرضه تحریک دی نو کله چه خدائی خدمتګار دیو ږمنتیینی خدائی خدمتګار اسمبلی ته کامیاب کړی دی هغه د دوی په کار راغلی دی وکله چه یو سړی دوی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ودرولی دی نو اول خو هغه نا کامیابه شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم د دوی په فایده نه دی راغلی بلکه د فایدی په ځای یی جماعت ته نقصان رسولی دی. بیرسټر عبد الغفور خان خوا د و د سرح خدائی خدمتګار نه وا و نه یی څه قومی خدمت کړی ولیکن د ډاکټر صاحب د دوستئ په وجه نامزد شو. دی هم د وزارت امید وارو خو څوک به وزیران

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل ؟ وزیران خلور وو او امیدوار ډېر وو. د ډاکټر صاحب بنګله د پاره تې بازو یوه
اړه جوړه شوې وه او په اخر کښې دې خودغرضو جماعت سره بې وفائي وکړه. د غسي غلام
غوث او جهانګیر خان کوښونې او د سره کامیاب نه شو.

ماچه به په هغه پېټې کښې کار کوونو ما سره جوخت یو بارک وه هغه کښې به هر وخت
ژړا انګولا وه یوه ورځ مې د قیدیانو نه پوښتنه وکړه چه دا څه قصه ده؟ هغوی وېل
چه که شاجي خبر شي نو مونږ ترې څوک خلاصولی شي نو هغوی راته ووې چه شاجي صا
د پېښور د پاره دا قیدیان وهي او چکو کښې یې بند وي او که په دې کار درنه شي نو بیا
ورسره ډېر د ښهر کار کوي جامې ترې وباسي او بیا یې یو بل ته مخامخ کښېنوي او هر یو
له نوسي وکړي د یو بل د ښهر له ځایونو نه ویښتۀ راوباسي. قیدیان د دې شاجي
دلاسه ډېر تنګ وو اخر مسټر پامر د جېلخانو جرنیل چه په پنشن لاړ نو د هغه په ځای
کرنل سلامت الله خان د جېلخانو جرنیل شو. پامر ډېر بډې خوړ و او جېلرانو ورله
د شوت کښې حصه ورکوله څوک د پوښتنې نه و داځکه د قیدیانو خوارانو دا حال دې او
کرنل سلامت الله خان ډېر ښه سړې وو. دې به اول ځل بریلی ته راغی نو ناڅاپه جېل ته
راننوت. د هغه دا طریقه وه چه هغه به جېلوالا نه خبر ول بډې خوړ هم نه و نو جېلوالا تر
ډېر ویرېدل چه د جېل د سړوانې له راغی او ولي لیدل چه قیدیان بهر صفائي کوي نو شکمن
شوا و فوراً یې د هغوی تکلتونه راوغوښتل، سحر وختي و د چاګمان نه و چه جرنیل صاحب با
دومره وختي راځي شاجي ډېر قیدیان د صفائي د پاره راویستلي وو چه زما به نوم وشي
خو خدای کیو کړو او معطل شو قیدیان ډېر خوشحاله شول. شاجي موقوف شو
د جېلخانې دا روغه چه ډېر بډې خورو، بد اخلاقه هم و، ما سره نږدې زنانخانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې له به هر وخت تلورا تلو زما چه خو مره تجربه ده د اکا رونه همیشه قید یانو بنځو سره کیږی .

یخنی کښې خو دلته ګذاره کیدله خو ګرمی کښې ډېره ګرانه وه یو خو زما هغه بارک ډېر په ډو غل کښې وتنګ وا و لوی لوی دیوالونه تری چاپیره وو زما ورو کی بارک و هغه د اوسپنو د جنګلونه ډک و او په هغو د پاسه تهکیری پرانه وو او په هغه کښې ځای په ځای سوری وو په هغه کښې به نور لګیدو دیو پی د جېلخانو وزیر سرمهاراج سنګه و هغه جېلخانی له راغی او ما سره یې ډېری خبری وکړې همدرد او ښه سړی و او زما د پاره یې ولیکل چه دی ډېر د ډېر ځای نږدې ځای جېلخانی ته بدل شی . اپریل او می کښې یو پی کښې ډېره سخته ګرمی وي او جون کښې برسات مات شی څه وخت چه برسات شروع شی نو موسم ښه شی او ګرمی کمه شی .

دالموړې جېل :

حکومت د اپریل او می هغه سخته ګرمی په ما د غلته تېره کړه او په جون کښې چه برسات مات شو نو زه یې دالموړې جېل ته بدل کړم ما چغې وهلې چه اوس خو برسات مات شو او س خلک د غرونو نه میدانونو ته راځی او تاسو ما غره ته لیږئ هغوی به وې دا د حکومت حکم دی ، حکومت خو ماله څه ارام نه راکوو خو خپله پرا پیګنډه یې کوله چه مونږ سیاسی قید یانو سره ښه سلوک کوو . زه چه دالموړی جېل ته لاړم نو هغه خلک هم حیران شول چه حکومت خو عجیبه توقه وکړه په الموړه کښې به اکثر بارانونه وو او کله کله به اته ، نهه ورځې شپه او ورځ . باران و زه به یوازې هغه خپل بارک کښې ناست وم د زول او باران په وجه به اکثر ناجوړه وم زه چه د بریلی په جېلخانه کښې وم نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرنیل سلامت الله خان زما کتوله راغی ډېر ښه سړی و ما ته یې ووې چه څه خبره دې شته
ما ورته ووې چه دا زما مشقتي ماله ډودۍ نه خوړی او په هغې نه پوهیږم او دده تی. بی
مرض دی نو ما دده نه خلاص کړه نو هغه یې زما نه بدل کړو او واپس یې سرحد ته ولیږلو
د المورې په جېل کښې داسې سړی نه وو چه ماله یې ډوډۍ پخه کړی وای او زما طبیعت
هم ښه نه و ډېر څه به مې خوړي هم نه شو بیا هم دیو سړی ضرورت خو سپرنټنډنټ
ښه سړی و او ما سره یې ډېره همدردي وه او دهغه داکوشش وو چه ماله دهغه
یو ښه باورچي راکړي نو چه حکومت ته یې ولیکل نو ما نه یې تپوس وکړو او ما منع
کړو خو هغه ولیکل او حکومت د بریلي د جېل نه یو قیدي راولیږه چه دا دده زوړ باورچي
دی هغه زما باورچي نه و بلکه زما جاړو مار و ملبه ورځ چه سپرنټنډنټ صاحب راغی
نو ما ورته ووی چه تا خو زمانه منله زما هغه خبره وشوه که نه؟ د پېرنګیانو حکومت
د هغه چا د پاره ډېر روند دی چه د چا زړه کښې د جېل قام مینه محبت وي. څه ورځې
پس جرنیل صاحب دلته المورې ته په دوره راغی ما سره یې ملاقات وشو هغه ما ته ووې
چه دلته باړانونه ډېر دي او ستا صحت هم ښه نه دی که ته غواړې نو زه به تا د بریلي
جېل ته بدل کړم ولې چه هلته نور سیاسي قیدیان هم دي خو ما ته لږه موده پاتې
وه نو هغه مې دې جېل کښې تېره کړه او په ۱۹۳۶ع کښې د اګست په میاشت کښې رها شوم

رهایي :

د رها کېدو په وخت کښې سپرنټنډنټ د حکومت له طرفه یو نوټس راکړو چه
هغه کښې یې لیکلي وو چه سرحد او پنجاب ته تلی نه شی زما په خیال د دې لویه وجه
وه چه په دغو ورځو کښې زمونږ د صوبې د اسمبلي ایلکشن کېدونکی و نو ځکه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند کړم هسې نه چه د ده په اثر د خدائي خدمتګارو زیاته کامیابي ونه شي. د غه شان چه په ۱۹۳۲ع کال کښې زه او ډاکټر صاحب د هزاره ی باغ جیل نه رها شو نو هغه وخت هم زه او ډاکټر صاحب لي په سرحد او پنجاب بند کړي وو ځکه چه هغه زمانه کښې د مرکزي اسمبلي انتخابات کېدونکي وو. باوجود د دې چه زه لي خپلې صوبې ته پرېښودم نه. خو بیا هم مونږ خدائي خدمتګارو په ګلوېښتو کښې نولس سیټونه وګټل ځکه چه مونږ صوبه کښې کار کړے وو او عوام مو د ووټ په اهمیت او حقیقت پوه کړي وو او هغوی کښې شعور پیدا شوی و.

واردې ته تګ:

زه د جیل د دروازې نه راغلم نو بهر مې د پوکانګرسیان ولیدل چه زما د رهائي نه خبر شوي وو. زما خو هغه وخت اراده وه چه واردې له لاړ شم مګر د الموړې خلکو پرېنه ښودم یوه شپه مې ورسره وکړه د شپې هغوی یوه لویه جلسه وکړه او ما پکښې مختصر تقریر وکړو او سباله واردې له روان شوم زمونږ ګاډې په یو ټیشن بل لېل د ډېر خلک هغه ټیشن له ماله راغلي وو زه د دله راکوز شوم زما اراده وه چه دا وخت زه په ټیشن کښې تېر کړم خو هغوی په زور خپل سنبار ته روان کړم د ډوډې د خوراک نه پس راغلم او په بل ګاډي کښې سور شوم چه واردې ته ورسیدم نو ټیشن له جمنا لال بجاج، مهادیو ډیسائي او نور ډېر خلک راغلي وو معلومه شوه چه ګاندهي جي په وارده کښې نشته او څلور میله بهر ته سیوا ګرام کښې او سېږي ماو لمبل او جامې مې بدلې کړې یوه شپه مې واردا کښې وکړه سباله سیوا ګرام ته لاړم په سیوا ګرام کښې یوه کوټه وه چه ګاندهي جي د خو کسانو سره هلته ناست و زما په لیدو ډېر خوشحاله شو او مخې له راغي. زه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان سره کښېنولم او تپوس ونه یې وکړل.

د سیټ جمنالال بجاج زوی ماسره سیوا ګرام ته تللی و هغه ویل چه باچا خان دې په وارده کښې په هغه زوړ ځای کښې چه په ۱۹۳۴ع کال کښې دی او ډاکټر صاحب یکښې دېره وو واوسي. دګاندهي جي هم دا خواهش وخو زما هم دا خوښه وه چه زه دې په سیوا ګرام کښې پاتې شم خو بیا زما دا خیال پیدا شو چه هسې نه د وړو په ارام کښې مخل نه شم ځکه چه د غلته یوه کوټه وه او هغې کښې دوی څلور شپږ کسان دېره وو او دګاندهي جي مېرمن او ورسره یو خو ښځې هم وې ګاندهي جي زما په خیال پوه شو نو ما ته یې ووې چه که تا ته تکلیف نه وی نو مونږ ته ستا په پاتې کېدو کښې هیڅ تکلیف نشته. دویمه کوټه د دې ښځو د پاره وه ماته خو څه تکلیف نه و او ګاندهي جي سره خوشحاله وم زما ضرورت خو ډېر کم وو د ګاندهي جي دیوړي سره لي یو بل پوزی وا چولوې دا یو ستا او یو زما! د غه کوټه کښې مونږ ډېر کسان وو خو ما ته څه تکلیف نه و چونکه زمونږ مقصد یو و نظریه یوه وه د هغه په وجه مونږ یو وو. لیښتانه وایي چه زړه تنګ نه وی نو ځای نه تنګیږي.

دخپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهایي نه چه خلک خبر شو نو غني، ولي او مهرتاجه زما لیدو له راغلل د مهرتاجې دوه کاله تعلیم ضایع شوی وا او دالاشکر و چه ډاکټر صاحب مهرتاجه او د هغه لور (مریم) چه دواړه همزولې وې او یو بلې سره یې ډېره مینه محبت و. دا دوه کاله هغوی سره دېره وه. ولي بېرته کلي ته لاړ او غني او مهرتاج ما سره پاتې شول هلته خوتش ایښیدلي شیان وو ولي هغه خوړي نه شول او مهرتاجه او غني هغه شان نه وه. زه په دې فکر کښې وم چه مهرتاجه د مسلمانانو په یو ښه سکول کښې داخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم ما داسې سکول نه شو موندلی نو ډېر وخت تېر شو او اخر مجبوره شوم او ډپروفیسر مجیب صاحب په امداد می مهرتا جه په لکنهو کښې د مسلمانانو په یو سکول کښې داخله کړه، غنی هم کوالي (کوالا لوکون ناته) ته لاړو چه هلته لي د ترو په کارخانه کښې کار کولو یاتی لعلی شو هغه په ډېره دوان کښې د کرنل براون کیمبرج سکول کښې سبق وې چه دهغه چوتهی وشوه نو هغه هم ماله وارد دی ته راغی د هغه سکول په انګریزی طریقه و، انګریزی خو ورتله او په اردو باندې نه پوهېدو ماته د اخبره فایده مند ښکاره نه شوه فیصله می وکړه چه دی په داسې سکول کښې داخل کړم چه انګریزی سره اردو هم وي د کاندهي جي په صلاح می هغه د پنج ګلی په یو کیمبرج سکول کښې داخل کړو. دا پوني سره نزدې د آب وهوا په لحاظ ډېر ښه غرد ی.

انتخابات او کانګرس ورکنګ کمیټئ:

په دغه ورځو کښې د الیکشن قصې وې نو د کانګرس ورکنګ کمیټئ د دې د پاره راغونډه شوه. په دې بحث وچه د کانګرس په ټکټ څنګه خلک ودرو؟ زمارایه خو داوه چه مونږ له په کار دی چه د کانګرس وفادار ازمایلی شوي غړي ودروو چه د قام د پاره چاځانی او مالی قربانی کړې، وي خو د اکثرو ممبرانو خیال داو او دغه فیصله هم وشوه چه که یو سړی د کانګرس په ټکټ دستخط کوي او پیسې هم ورسره وي او د کامیابی امید یې وی نو هغه به مونږ ودروو نو د کانګرس به ډېر ممبران منتخب شی خو داسې کسانو کانګرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت چه کله کانګرس د وزارتونو د پرېښودو فیصله وکړه. د ورکنګ کمیټئ په اوله جلسه کښې چه زه کښېناستم نو معلومه شوه چه د دوی په مینځ کښې ډېر اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یوطرف ته جواهرلال وا او بل طرف ته سردار پټیل او راجگوپال اچاریه وو
گاندهي جي سره مې هم دا ذکر وکړو هغه هم په دی اختلاف خوشحاله نه وو هر کله
چه زه په دغه پوره جنبو کښي نه وم زما دواړو ډلو سره ډېر ښه تعلقات وو
او کوشش مې شروع کړو چه ددوی اختلافات کم شی، زه تر ډېره حده پورې
هغه کښي کامیاب شوم. په بمبئی کښی د کانګرس جلسه وه خو رنګه چه زه په بمبئی کښی
قید شوی وم نو دهغوی ډېر خواهش و چه زه دې دغه جلسه کښي شریک شم.
د گاندهي جي دا خبره خوښه نه وه او زما د بمبئی د تللو مخالف و هغه پوهېده
چه دی به بیا څه تقریر وکړي او حکومت به ورته بهانه جوړه کړي او قید به یې کړي
جواهرلال چه خبر شو نو ډېر خفه شو گاندهي جي له لاړو او ټینګه ذمه واري اجازت
حاصل کړو او زه یې خان سره بمبئی ته بوتلم.

زما بمبئی کښي:

د بمبئی خلکو زما ډېره استقبال وکړو، د بمبئی هغه کوچین ایسوسیشن
چه د چا سره په تقریر زه قید شوی وم، هغوی او د هغوی سره نورو جماعتونو ما
له ایډرسونه راکړل. په ورکنگ کمیټۍ کښي د قرارداد دنو په سلسله کښي چه به اول
خومره بې اتفاقي وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو او په ډېره ښه طریقه
هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسې نه پس غور رحجی صوفیی او سعد الله سره تپوس کړی
او بیا سیوا آکرام ته راغلم. سیوا آکرام ته به هر قسم خلک گاندهي جي له راتلل یوازې
سیاستدان نه. د سیوا آکرام ژوند ډېر ساده او باقاعده و، دغلته وروو
زمونږ شهر زیاتید و. د گاندهي جي خو دا خوښه نه وه چه دلته دې د خلکو تعداد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات شي نو اخري رخصت ورکړو. د بنځو، نرو شمېر کافي زیات شوی و، د هغوی دا وسېدلو د پاره هم هغه دوه کوټې وې هلته ددې خبرې غم باک نه و اکثر به هلکان جنګلي په برنډه کښې پو ځای څملاستل خو زما دا خبره خوښه نه وه د غه هلکان او جنګلي د برنډه او پاک وو، خو زما دا خیال و چه دوی په دې انمینبت کښې اچول په کار نه دي ما داخبره غوره وګڼله چه هلکان او جنګلي دې بېله بېله برنډه کښې څملي، ګاندهي جي هم دا تجویز خوښ کړو.

په ۱۹۳۷ع کال د کانګرس دانتخاباتو وخت رانزدې شو او د راج ګوپال اچاریه نوم د صدارت د پاره تجویز شو او فیصله پرې وشوه لیکن څو ورځې پس په مدراس کښې دیوی واقعې په بنا هغه خپل نوم بېرته واخیستو مګر دا د هغه یوه بهانه وه حقیقت دا و چه هغه د مدراس د اسمبلۍ د پاره ودرېدل غوښتل او که چېرې هغه د کانګرس صدر شوی وای نو بیا خو د اسمبلۍ د پاره ودرېدلی نه شو، نو جواهر لال ووېل زه ودرېږم، په سیواګرام کښې لږې ورځې پس دورکنګ کمیټۍ یو اجلاس وشو سردار پټیل دا تجویز پیش کړو چه جواهر لال دې دوباره د کانګرس صدارت ته نه ودرېږي. جواهر لال ووېل که چېرې باچاخان ودرېږي نو زه نه ودرېږم او که چېرې باچاخان نه ودرېږي نو بیا زه ودرېږم خو زه دې خبرې ته تیار نه وم، کله چه هغه په دویم ځل د کانګرس صدر شو نو یو بیان یې ورکړو چه د هغه نه د بعضې خلکو دا خیال پیدا شو چه د هغه د دې بیان مطلب دا دی چه زما کامیابي د سوشلیزم په وجه وشوه او دا د سوشلیزم کامیابي وه. زمونږ د کانګرس کمیټۍ بعضې ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فیصله یې وکړه چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبارونو له ورکوو بابو راجندر پرشاد او پټیل یو بیان تیار کړو او دستخطونه یې پرې وکړل. ماله مهادیو دیسایي د دستخط د پاره راوړو لیکن ماته هغه خبره دغسې نه ښکاریده نو دستخط مې ونه کړو او مهاتما جي ته مې ووې چه ښه به دا وي چه جواهر لال ته یو تار واستوو او پوښتنه ترې وکړې چه د دې بیان نه ستاخه مطلب دی؟ ما ورته ووې چه زما دا خیال دی چه د هغه دا مطلب دی. تار یې ورکړو جواب راغی چه زما د بیان نه کوم مطلب تاسو اخیستی دی هغه دی. ګاندهي جي. جواهر لال سره ډیره مینه وه. جواهر لال خو ګاندهي جي د پلار په شان ګڼلو خو بعضې خلکو کوشش کولو چه د دوی په مینځ کښې خفګان پیدا کړي نو تر څو پورې چه زه هلته وم نو ما به د دې غلط فهمو لیرې کولو کوشش کولو او د ورکنګ کمیټي د نورو ممبرانو په مینځ کښې به مې هم کوشش کاوه ځکه ماته بې اتفاقي د مقصد په لاره کښې خنډ ونه ښکاریده او هر یو وله کښې چه بې اتفاقي پیدا شي نو د کامیابي پځای ناکامیا به شي.

دفیض پور کانګرس:

د ټول هند د کانګرس کمیټي سالانه جلسي د پاره فیض پور غوره کړی شو. فیض پور د بمبئي په صوبه کښې یو کلی دی ما به همیشه ګاندهي جي ته ویل چه قوم خو په کلو کښې اوسیږي او دغه زما د دی خبرې سره اتفاق و. دغه وجه وه چه دی زمونږ په شان د کلو د خلکو نه کار اخیستل شروع کړل ځکه چه کلو کښې عوام اوسیږي او هر یو تحریک چه عوام ته ورسی نو کامیاب به شي. مونږ ځکه د پښتنو په ځلمو او زړو لیسي کلي په کلي ګرځیدو او دا زما عقیده ده چه د ښار خلک خو تعلیم یافته وي ځکه چه هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخبارونه دي، سکولونه او د تعلیم او تربیت ډېر ځایونه وي او په کلو کښې نه وي او خلک
بې خبره وي.

د کانګرس ټګر په ډېره لويه پیمانه تیار شوي و د ورکنګ کمیټۍ د ټولو ممبرانو د
پاره ځان له ځانه له ځایونه وو زما خای د دې نورو نه لوی و زما هم دا خیال و او د
دوی هم چه د صوبه سرحد خلک به راځي او ما سره به ډېره وي خو افسوس دی چه
دغه کانګرس له د سرحد نه ډوک را نغلل. ما سره مهرتاجه او مریم او لعلی تللی وو
خو هغوی به ما سره نه وو، هغوی صوفیې سره د جنګو په کیمپ کښې وو. صوفیه د بمبئې
د صوبې د رضاکارو جنګو کماندره وه او د هغې رضاکارې هم د خدمت د پاره کانګرس
له راغلې وې. مهرتاجه او مریم هم په رضاکارو کښې شاملې وې او ټوله ورځ به یې کار کولو.
په دغو ورځو کښې ایم. این. رای رها شوی و هغه هم دې جلسې له راغلی و
د هغه ډېر تعریفونه په اخبارونو کښې شوي وو او کوم خلک چه تاشقند ته تللي وو هغوی
به هم د ده صفتونه کول خو دی چه ما د نزدې نه ولید و او خبرې مې ورسره وکړې نو
ما ته دا سې سړی ښکاره نه شو. د ورکنګ کمیټۍ ممبرانو سره به یې هم ګپ لګولو، مهاتما ګاندهي
ته به هم نزدې نزدې کېده او خوشامندې به یې کولې. د کانګرس پنډال کښې یې یو
تقریر هم وکړو خو خوندناک نه و خکه چه د سړي په زړه کښې یو څه وی او وایي بل څه نو
په خلکو د هغه ډېر اثر نه وي زما خو دا خیال وچه دی هر څه چه کوی د دې د پاره کوی
چه د ورکنګ کمیټۍ ممبر شي او چه پوه شو چه دا کار نه کېږي نو ورو ورو یې د کانګرس
مخالفت شروع کړو او خبره دې ځای ته ورسېده چه بیا د هغه نه زیات بل د کانګرس
مخالف نه و او مهاتما جي پسې به یې هم بدې ردې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفیض پور به کانګرس کښې چه به هرکله ماته لږ ډېر فرصت وشو نو چاپېره کلو ته به تلم او دکلو حال بې ډېر خراب و دغریبي او جهالت زور و. د مسلمانانو حالت زیات قابل رحم و. دهغه وجه داوه چه هندوانو کښې داسې خلک وو چه کله به یې دهغوی خبر اخیستو اوهغوی به یې ددین دنیا دحال نه خبر ول. مګر د مسلمانانو خوا ژوګ غمخورنه و دخدای اسرې ته پراته وو. زه چه څومره دهندوستان په کلو کښې ګرځېدلې یم نو ما لیدلي دي چه دمسلمانانو جذبه دهندوانو کمه نه ده، بلکه داچه مسلمانان دچوت چات نه وچت دي او هندوانو کښې دغه مرض ډېر دی او چه ترکومه مالیدلې دي نو هندوان په نسبت دمسلمانانو (سوشلي بیک ورډ) دي اجتماعي طور وروسته پاتې دي. څومره چه مسلمانان زر ترقي کولې شي هندوان هغومره زر نه شي کولې، ولې قومونه خو په دعوو او تشو خبرو ترقي کولې نه شي چه په کوم قوم نو کښې نیکان، پاکان او بې غرضه او دخدای دپاره دخدمت خلک پیدا شي نو هغوی ترقي وکړي. خدای دې په مسلمانانو کښې داسې خلک پیدا کړي.

دپښتنو په هکله غلط فهمي:

زه چه په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چه دپښتنو متعلق چه کومې غلط فهمي پیدا شوې دي ددې صفائي وکړم. کِلَکه چه دهندوانو ډېر عالم او باخبره لیډرانو هغه ماته داخبره وکړه چه په سرحد کښې او ازادو قبایلو کښې دهندوانو مال او عزت محفوظ نه دی ما ورته ووې چه تا سرحد لیدلی دی؟ هلته تلې یې؟ وې نه! نو ما ورته ووې چه دا دملک ددښمنانو غلطي پراپیګنډې دي هلته دهغوی مال خان او عزت ددې ځای نه هم محفوظ دی او قبایل خو خپل همسایه هندوسره کولو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تياروي . د پيرنگيانو په علاقه کښې دلته هم او هلته هم د هندو مسلم د بې اتفاقۍ د پاره حکومت داسې کارونه کوي چه دوى ديو بل دښمنان کړي ، د کلکو په فکر کښې دا خبره نه راتله چه دومره منګلې پيرنګيان هم دومره خراب کارونه کولې شي نو ما ورته ووې چه دلته په ۱۹۲۲ع کښې په ملتان کښې د هندوانو مسلمانانو فساد چا جوړکړو ؟ کانپور کښې هندوان مسلمانان د چا په لمسه قتل شول ؟ او پرون تا ته نزدې بمبې کښې د هندو مسلم فساد کښې د چا لاس و ؟ لاهور کښې د شهيد گنج جګړه څنګه پيدا شوه ؟ په کوهاټ او ډيره اسماعيل خان کښې دا دومره لوى فساد د هندوا و مسلمان چا وکه ؟ دې ټول هندوستان کښې چه هندوا و مسلمان لاس په ګريوان دى ولې ؟ ده د دې هر غور او فکر نه پس ووېلې چه تاسو له په کار دى چه په دى باره کښې کتابونه او رسالې وليکې نو ما ورته ووې چه زمونږ ذريعې محدود دي تاسو له په کار دى چه تاسو لاړ شئ او دهغه ځى حالات پخپله وګورئ او بيا دهغه متعلق اشاعت وکړئ تاسو داموکې نه او يورپ نه خوخبرئ او دخپل ملک ديوى حصې نه ځان نه خبروئ پخپله تاسو معلومات نه کوئ ، نه ورځئ ، نه ګورئ خود بل په خوله پسې ځئ .

د پښتنو په باره کښې چه څومره غلط فهمي پيدا شوې وى ددى دليرې کولو د پاره د کار سره ځاى سيوا کوم وخکه چه دلته به د هر ملک نه د هر خيال او د هرې عقيدې خلک راتلل ما مرع به د خبرو د پاره سره موقع وه بله دا چه کله ناکله به مى د هندوستان مختلفو علاقو دورې کولې او د عامو جلسونه علاوه به مى د هغه ځاى هندوانو ، مسلمانانو سره نبا د له خيالات کول او د کانګرس خلک مې هم دې ته تيار کړل چه د فيض پور په دى عام اجلاس کښې د سرحد اتو متعلق يو ريزوليوشن پاس کړى . د کانګرس د څينو ذمه دارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو په زړونو کښې دا خیال پیدا شو چه د هندوستان د ازادۍ او امن د پاره دا خبره ضروري ده چه مونږ دې د سرحد خلکو سره تعلقات پیدا کړو مګر هغوی د دې خبرې نه خبر نه وو چه په دې لاره کښې څومره ډېر مشکلات دي ځکه چه پېرنګیانو دا کله غوښتل چه د هندوستان او د سرحدیانو د خلکو تعلقات دې پیدا شي پېرنګیانو مونږ له موقع نه راکوله چه ازاد د قبایلو سره خپله ورورولي جوړه کړو نو هندوستان له یې څرنګه دا موقع ورکوله چه هغوی سره تعلقات قایم کړي. پېرنګیانو خو مونږ هم قبایلو ته نه پرېښودو. سیوا کوم ته به د یورپ ډېر ښځې او سړي راتلل لکه فادر الوان (ILWON) فادر سی ایف اینډ روز او میری. د سړو په نسبت ښځو کښې همدردي زیاته وه کله کله به هغوی زمانه د سرحدیانو او د خدائي خدمتګارو تحریک تپوسونه کول. یوه ورځ سیوا کوم ته یو څو تنه پېرنګیان راغلل هغوی سره د ناکپور لوی پادري هم و. هغو پېرنګیانو د ازاد د قبایلو تپوسونه کول او ما به ځوابونه ورکول چه په دې کښې پادري صاحب ووې او داسې شروع یې وکړه چه زه په خیبر کښې پاتې شوی یم زه د اپریدو نه ښه واقف یم هغه ښه خلک نه دي ځکه چه هغوی پېرنګیانو ته بد وايي او نیغ نیغ ګوري ما وخندل او پادري صاحب نه مې تپوس وکړو چه دوی ولې تاسو ته بد وايي او نیغ ګوري؟ نو هغه ووې چه هغوی زمونږ نه نفرت کوي ما ووې چه ستا دا خبره درسته نه ده حقیقت دا دی چه هغوی پېرنګیانو ته ځکه بد ګوري چه هغوی تاسو ویني نو په زړونو کښې دا خیال را پیدا شي چه دا هغه خلک دي چه په توپو، ماشین ګنونو، بمونو زمونږ کلي، زمونږ کورونه ورانوي، او زمونږ ښځې، نر- مالونه او بچي تباه کوي. زما په دې خبره هغه نورو پېرنګیانو وخندل او پادري ډېر کچه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزارتونه:

په ملک کښې داسمبلو الیکشنونه شروع شول او اکثرو صوبو کښې دکانګرس امیدواران کامیاب شول. دمونږ دصوبې انتخاباتو نتیجو پرنګیان او دهغوی برخې د پرحیران کړل هغوی اولید ل چه هغوی درنې ستنې راوغورځیدې، بیا د صوبې دتولو لوئې نوابسر محمد اکبرخان هوتی دامیر محمد خان دلاسه شکست وخوړ، صاحبزاده عبدالقیوم دیو خدائی خدمتګار عبدالعزیزخان دزیدې دلاسه ارباب شیرعلی خان دتهکال دارباب غفور دلاسه، دټیرۍ نواب داسلم خان دلاسه، خان بهادر قلی خان دصاحبزاده ګل جرنیل خدائی خدمتګار دلاسه، راپریوتل او دغه شان دپیرنګیانو ملاتړ خانان بهادران، رائې بهادران، خانصاحبان او رائې صاحبان وغورځیدل.

د ۱۹۳۵ع دایکټ دلاندې دصوبائي اسمبلو دپاره دانتخاباتو نتیجو ټولې دنیاته عموماً او پیرنګیانو ته خصوصاً داخبره په ډاګه ترسره کړه چه کانګرس په حقیقت کښې دعام اولس نمائنده دی. ثبوت یې دا وو چه په هغه وخت دهندوستان دیوولس صوبو نه په اتو صوبو کښې دکانګرس اکثریت وو. باقي درې دمسلمانانو اکثریتي صوبو کښې مقامي ډلې کامیابې شوې، صوبه سرحد چه دمسلمانانو اکثریتي صوبه ده (۹۳٪) هغه هم دکانګرس سره لاړله.

څلور ورځې پس په دهلي کښې دکنونشن دپاره یوه جلسه مقرره شوه چه هغه کښې دآل انډیا داسمبلو ممبران راجمع شول او په دې خبره بحث جوړ شو چه دې وخت کښې مونږ له څه قسم قدم اوچتول په کار دي. وزارتونه واخلو که نه؟ دې جلسې له دسرحد ډیر کارکنان راغلي وو. ډیره موده پس مې هغوی سره ملاقات وشو. په ورکنګ کمیټۍ کښې څه ورځې تاوده بحثونه وشول. جواهرلال دوزارت جوړولو سخت مخالف وا ودورکنګ-

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیټۍ اکثریت یې په حق کښې وه زه هم اول د وزارت مخالف وم خو بیا زما خیال بدل شو
ځکه چه کوم کسان چه د وزارت په حق کښې وو هغوی به هم داوې چه مونږ وزارتونه
ددې د پاره نه اخلو چه مونږ دې د دې پیرنګې اصلاحات ، وچلوو بلکه زمونږ داراده
چه ددې په ذریعه به مونږ دا د دې پیرنګې اصلاحات ، ناکامه کړو . زمونږ د وزارت
اخیستو فایده داده چه زمونږ د له مضبوطه شي ، کد اکارونه کیدل نو فوراً به وزارتونه
پریږدو . دویمه نکته چه په کوم باندې د وزارت داخیستو مخالفینو اصرار کوو ، هغه د
صوبائي ګورنرانو خصوصي اختیارات وو چه کوم د دغه ایکټ دلاندې هغوی ته حاصل
وو . فیصله په دې وشوه چه ترکومې پورې ګورنران د صوبائي وزارتونو دا تسلي ونه کړي
چه هغوی به په وزارتي فیصلو کښې مداخلت نه کوي نو تر هغې د وزارتونه نشي اخیستې .
دې پرو ودځو بحثونو نه پس ورکنګ کمیټۍ د وزارتونو په حق کښې تجویز پاس کړو کنونشن
کښې هم ددې په حق کښې او مخالفت کښې ډیر تقریرونه وشول مګر اکثریت د ورکنګ
کمیټۍ تجویز پاس کړو . د پاس کیدو نه پس په هغه جلسه کښې ټولو صوبو ممبرانو
د وفادارۍ حلف واخیستو او بیا خلک رخصت شول . زه یو څو ورځې ډیلۍ کې ایسار وم
او بیا وارد ی له لاړم .

مونږ وارد او سیوا کرام کښې :

زه چه تر څو هلته وم نو غنی او مهرتاجه ماسره وارده کښې وو . د لالي هغه
سکول خوښ نه شو هغه د دارد ې په سکول کښې داخل شو ددې سکول هیډ ماسټر
نا ایکم ډیر ښه او قومي سړې وا او ډیره لږه تنخواه یې اخیسته د هغه ښځه ډیل ایم
اې وه ډیره ښه او قوم پرسته ښځه وه هغې به هم د جنګو په سکول کښې په لږه تنخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکولو د دې دواړو ماسره د پرسنبه تعلقات او همدرد دي وه زما د اوسېلې ځای سیواګرام دوا ردی نه څلور میله لیرې و د لالي د پاره تلل راتلل ګران وو نو د وی سره د پوره شو. مهاتما جي به په څوټي راغله نو ماسره به سیواګرام کښې وه. ولې، په وارد اکښې وا او په دوېمه، درېمه ورځ سیواګرام ته راتلو دلالي چه به کومه ورځ څوټي وه نو دلته به راغی یوه ورځې وختی غنی سیواګرام ته راغی په دغه ورځ د ګاندهي جي د پیل اکېدو ورځ وه چه د ده ی ته کښېنا ستو نو غني ګاندهي جي ته دوی چه ستا د پیل ایش ورځ ده ما وختی ځان راورسو وچه نن به قسم قسم سنبه خوراکونه وي لیکن داخو بیا هغه بې خونده ایشیدلی کدو دي چه تل یې زه خورم. هغه غني ته دوي چه ته هره ورځ سحر وختی دلته راځه غنی وخندل وي. زه به دی ایشېدلی کدو یسی هره ورځ دادومره مزل کولی نه شم داکه چیرې اوس پولا د وای او ورسره سورکړي څرګ وای نو زه به دي کارته تیار شوی وم. داخو د تو قو یوه خبره وه او به خندا تېره شوه سبا له ګاندهي جي ماله دوي چه داهلکان دي دوی باندې جبر په کار نه دی زما داخیال دی چه د دوی د طبیعت د خوراک انتظام وکړو ما ورته دوی داخو غني تو قه کوله او زما داخیال دی چه هغه په هیڅ رنګ دې خبرې ته تیار نه شي ګاندهي جي په هغه ډېر کوشش وکړو خو کامیاب نه شو دغه شان په مهاتما جي باندې هم ډېر وسوسه کړې وو خو هغې هم داخیز د نه وو منلی ډېر خوشحاله شوم چه دوی کښې دومره سرېتوب وچه د بل د جذبا تو خیال یې ساتلو د سیکاوان کلي چه سیواګرام ته نزدې وو د صفایي د پاره ګاندهي جي یو تنخوا دار پټي مقرر کړې و زه ورسره متفق نه وم. زما رایه داوه چه د کلو خلکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترتیب ور کول په کار دی چه هغوی د کلی صفایي خپل فرض وګڼي او خپله یي کوی بله دا چه د هندوستان په لکونو کلی دي که د دومره کلو د صفایي د پاره مونږ یو سړی مقرر کړو نو د هغو د پاره کور ورونه روپۍ په کار دي. یو حل دا شي وشوه چه د سیکاون د غه سړی زیاته تنخوا غوښتله دوی ورله تنخوا زیاته کړه، هم وه مګر داخل یي زیاته نه کړه هغه کار پرېښودو او لاړو. خبر داغی چه د صفایي هغه سړی تښتېدلی دی. نو ګاندهي جي وویل چه دا ځیه مونږ ورله لاړ شو مونږ د صفایي سامان واخیستو او ور روان شو.

په دی ورځو کښی د بهار د صوبي د زلزلي ځیني علاقی د جوړولو په سلسله کښی د سویز د لینډ یو لوی انجنیر راغلی وا او دلته پېښی و دا لی هم چوټی وه وی می ووې چه هلکه تیا ډېره هغه وي د خه د پاره ماوې د صفایي د پاره هغه په ژړا شو چه زه خو د خلکو غول غورځولی نه شم هغه مو پرېښوا و مونږ ټول روان شو چه کلی ته ورسېدو نو جوړه جوړه شو هغه انجنیر ډېر ښه سړی و به ونه ماسره یو شان و زه او هغه جوړه شو د ګاندهي جي جوړه نه و نو هغه مو خیل جمعدار کړه او صفایي مو شروع کړه خو مونږ ته دا سی معلومه شوه چه دا د کلی خلک زمونږ په صفایي خوشحاله نه دي کوم ځایونه چه به مونږ پاک کړل نو زمونږ د لیری کیدو سره سم بنځي، هلکان او جنکی به راتلل او هغه به یي بیا ناولی کول هغه انجنیر را ته ووې چه معلومېږي چه په دی خلکو کښی زمونږ د دی خدمت د احساس ماده نشته معلومېږوی چه زمونږ خلاف مظاهره کوي ما او هغه دا خبره ډېره محسوسه کړه چه مهاتماجي غوندی سړی یو کلی ته د صفایي د پاره ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خلکو د احال دی. زه به دی خبره د پر خفه وم چه کله واپس راغلو نو یو ملګوی ماله قسلی راکړه چه خلکو د باسئ چه تاسو لي په کانو نه یئ ویشتی او صفایی ته یی پرېښوودئ . میرا بهن او کنو (کنود ګاندهی جی نمسی و او میرا بهن دیو انګریز امیرالبحر (Admiral) مسلیمه لور وه چه ځان یي د هندوستان د غریب ولس خدمت د پاره ګاندهی جی ته وقف کړی و) هغوی هم د وار دی سره نږدی یو کلی ته د صفایی د پاره تللی وو نو خلکو صفایی ته نه پرېښوول او د دوی صفایی کوله نو د کلی خلکو وهلو او لویو په کانو وویشتل او بله عجیبه خبره خولا داده چه مونږ خپل ځای له راغلو او زمونږ هغه خدمتګار چه سیوا ګرام کښی لي خدمت کولو خبر شو چه مونږ د هغوی کلی له صفایی ته تللي وو هغوی زمونږ کار پرېښود او و تښتېدل د هغوی په خیال او عقیده مونږ اچوت شو، پلیت شو او د پلیت و خلکو کار کول د هغوی په خیال ګناه وه. مونږ په سیوا ګرام کښی د اوبو د پاره د پر ښکلی کوهی ویستلی و او د هغه د پرې منی اوبه وې او هغه اوبه مو څکلی هغوی به هم د دې او بو نه خپل منګی ډکول هغوی دا کوهی پرېښود او بل مونږ ته نږدی یو شاړ کوهی وچه او به یي د څکلو نه وې د هغه نه به یي اوبه ډکولی او څکلی. کوم خلکو چه به دلته زمونږ کار کولو نو دا تول په هندوالو کښی نیچ ذات وچه ورته اچوت وایي او نور هندوان دوی ځان ته نږدی نه پرېږدی او په ځینو ځایونو کښی چه په چا د دوی سوری وشی نو هغه پلیدګنی.

د کانګرس وزارتونه :

د هندوستان په اکثرو صوبو کښی کانګرس الیکشن وګټه او د دوی اکثریت شو، په صوبه سرحد کښی د حکومت د پیر مخالفت او بی ایمانئ سره هم په خلو ښتو کښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولس ممبران خدایي خدمتګار کامیاب شول، حکومت د خدایي خدمتګارانو خلاف
ټول خپل اثر ورسوخ استعمال کړي وا و د خدایي خدمتګارانو د مقابلې د پاره یې د
صوبې خانان، ملکان، وکیلان یو کړل د دوی د عمر ونو د دښمنیو جوړه یې وکړه لیکن
بیا هم زه داویلی شم چه خدایي خدمتګاره د به الیکشن ګټلی وای او اکثریت کښې به
راغلی وای که دهغوی نه ځینې غلطۍ نه وای شوی او د پرو جنبوا و خود غرضونه یې
کار اخیستی نه وای او اصولي خلک یې منتخب کړي وای، سره د دې هم اسمبلۍ
کښې د دوی مضبوطه ډله وه د دوی مقابله کښې بله ډله دومره لویه نه وه بیا هم
حکومت بې ایمانی وکړه او د قانون او قاعدې برخلاف سرجارج کنګم د خدایي
خدمتګارو په ځای صاحبزاده عبدالقیوم ته د وزارت جوړولو دعوت ورکړو
او هغه حکومت جوړکړو دهغه اړو د سره ډله هم نه وه، دې ځپله حلقه کښې فیل شوی
و، عبدالعزیز خان تری سیټ ګټلی و دی دهزاره یې نه کامیاب شوی و. هغه
د پیرنګیانو سړی وا و چه اسمبلۍ کښې د پیرنګیانو خومره سړي. و وهغوی مجبوراً هغه
سره ملګری شول. لیکن بیا هم دا وزارت د شپږ و میاشتو نه زیات ونه چلیدی
شو او د حکومت د ډېرو کوششونو باوجود مات شو او د خدایي خدمتګارو حکومت
جوړ شو.

د کانګرس اول کښې چه په کومو صوبو کښې اکثریت وه نو د وزارت جوړولو نه
انکار کړی و ځکه چه کانګرس غوښتل چې حکومت ته یو شرط وړاندې کړي و هغه دا چه ګورنران
به د وزارت په کارونو کښې غیر ضروري مداخلت نه کوي. د ۱۹۳۵ء کال ایکټ ټول
اختیارات ګورنرانو له ورکړي وو او هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو او وړو کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې مداخلت کولی شو. حکومت د ګاندهي جي دغه شرط ونه منلو ولې چه هغوی خو د
اورو پیښو جوړه کړې وه. انګریزان دې ته تیار نه وو چه هندوستان ته دې طاقت او
اختیار ورکړي. اول کښې کانګرس د وزارتونو جوړولو نه انکار وکړو. حکومت د خپلو خلکو
وزارتونه جوړ کړل خو دغه چېرته چلېدی شول. د ممبرانو اکثریت ورسره نه وو خولږه
موده وروسته د کانګرس په ځینو غړو کښې د دې شرط برخلاف ګنګوسې شروع شو
او راج ګوپال اچاریه د دې خبرې ته تیار نه شو چه مونږ له وزارتونه اخیستل په کار نه دي
د مونږه پټیل کښې وو دادسمند، په غاړه یو کلی دی. ګجرات کښې ګاندهي جي راجګو
پال اچاریه او عوبښتو. سردار پټیل هم دلته و ګاندهي جي د ده شپېي او وړاځي هغوی
سره بحث وکړ خو دهغه خیال بې بدل نه کړې شو هغوی وې چه مونږ له غیرمشروط
طور وزارتونه اخیستل په کار دي او دهغه دا هم خیال وچه دا څو مره موده مونږ
وزارت نه دی اخیستی نو د قام او ملک تاوان شوی دی. راجګوپال رخصت شو
او مونږ ټول د دا جاجي په دې کار خفه وو لیکن د خدای فضل وحکومت د ګاندهي جي
شرط منظور کړو. او د سنده، پنجاب او بنګال نه علاوه د هندوستان په ټولو
صوبو کښې د کانګرس وزارتونه جوړ شول.

مونږ د سیګاوان د کلی نه لږ بهر ته او سپډ و او د آب وهوا په لحاظ دغه ځای
ډېر ښه وخو د برسات په زمانه کښې به د ګرځېد و تکلیف و لاده هم کچه وه او ماللا ری
ې ډېره وه. اکثر به ډېری خټې چقړې وې او ځادو وا و بنیاد مو ته به ډېر تکلیف و
او بل خوا نه به هلته په پیمو او ډېرو کښې ډېر کانې وو چه دالارې پرې جوړېدی شوې
خو د بې اتفاقی او بې تنظیمي په وجه دا کار پاتې و ګاندهي جي دا کار شروع کړو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کال کښې مو یوه لاره پخه کړه. دلته ماشي ډېر وو خو ملېریا کمه وه. یوځل په ګاندهي جي
د ملېریا سخته حمله وشوه هغه دارو هم نه خوړل، څه وخت چه هغه بې هوښه شو نو
مونږ ورله سول سرجن راوغوښتو هغه دا تجویز وکړو چه زه دې هسپتال له وړم
مګر هغه سپتال خوښ نه کړ. ده هغه دارو نه خوړل په دې وجه د هسپتال نیاتي شو مونږ
ټولو ورته په اتفاق ووې او اخر مونږ دې راضي کړو خکه چه مونږ سره ډېر غم وو او
د هغه ناجوړتیا مونږ ټول وارخطا کړي وو. مونږ ټول ورسره هسپتال له لاړو په
څو ورځو کښې د هغه صحت ښه شو. هسپتال له یوه ورځ یو سړي راغی روه دې ماران
ورسره وو د ګاندهي جي په مخ کښې یې پیتار کښېښوده او سر یې ترې اوچت کړو هغه
کښې قسم قسم ماران وو. ګاندهي جي ته یې نژدې کول مګر ما ترې منع کړو چه په دې
څیز څه اعتبار دې بیا د هغه سړي خواهش وچه زه د ماران د تبرک د پاره د بابا
په غاړه کښې اچوم ګاندهي جي خندل خو ما منع کړو هغه وې، د اما دم کړي دي د
نقصان یې ذمه وار نیم، ما ورته ووې که څه نقصان وشو نو زه به ستا ذمه وار څه کړم ښه
دا دی چه دا کار و نه کړې او هغه می دې کار ته پرې نه ښوده. بل ځای بیا په سیوا ګرام کښې
زمونږ بل ملګری ناجوړه شو د هغه محرقه تبه شوه څه ورځې پس میرا بهن هم ناجوړه شوه
او محرقه یې شوه هغې مانه ووې چه معلومیږې دا چه زما هم محرقه (تبګی) ده مونږ سره
د هغې زیات فکر وو خکه چه پیونګیان اکثر د محرقې نه مري او دې ته مونږ نوې ماددوې
دوا او ډېر خدمت کاوه خو ددې به راسره ډېر فکر وو او د میرا بهن به می زیات خدمت کاوه
په دغه ورځو کښې د ګهاتما جي یو دوست په بنارس کښې یوه عبادتګاه جوړه کړې
وه چه په هغې کښې د هر مذهب خلکو ته اجازه وه چه په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی کولی شی ، دهغی دافتتاح دمراسمو دپاره مهاتما جي اوزه بنارس ته لاړو ، مهرتاجه هم ماسره وه او دهندوستان دمختلفو علاقو نه ډېر نارینه اوزنانه دغه افتتاح د پاره راغونډ شوي وو. ددی رسمونو دا تاکید وو چه د هر مذهب او ملت خلک موجود وو په دغه عبادتخانه کښې د هر مذهب خلکو خپلو خپلو طریقو دخپلو مذهبی کتابونو تلاوت او دعاګانی وکړې زما په خیال د پېرنګیانو د راتلو نه پس د هندوستان په تاریخ کښې دا رومبی ځل وچه د هر مذهب پیشوایان په ډېره مینه او محبت سره یو ځای راغونډ شوی وو او عبادت یې کولو .

بنارس، دیلی، ګجرات، کاتیاواړ:

مونږ د بنارس نه دیلی ته راغلو ، بیا د ګجرات کاتیاواړ ته لاړو ، په کاتیاواړ کښې ما د مهاتما جي کور او خپل خپلوان ولیدل هغوی ډېر ښه خلک وو او د ګاندهي جي سره یې ډېر مینه محبت د ، یوه شپه موهلته وکړه ، بیا ګجرات ته راغلو او احمدآباد کښې د ودیاپیټ کښې چه د هندوانو یو ډېر لوی قومی کالج دی ډېره شوو . ودیاپیټ په رښتیا یو قومی کالج دی ولی چه ددی شاګردان چه د تعلیم نه فارغ شی نو هغوی کلو ته ځی او د خپل قوم او ملک خدمت کوي . دګجرات د میونسپلټی د خلکو د طرفه سپاسنامه را کړې شوه دا ډېر ښه خلک دي مهاتما جي سره یې ډېر محبت دی یوازې محبت نه دی دازادی په جنګ کښې هم د هیچا نه وروسته نه وو ، خو ورځی پس سیواګرام ته راغلو زه چه خومره هندوستان کښې ګرځېدم نو ما به لیدل چه هره صوبه کښې په سیاسی اقتصادی او تعلیمی لحاظ بلکه په هر لحاظ مسلمانان د هندوانو نه ډېر وروسته وو خو ما چه به ما په دی خبرو فکر کوو نو دې نتیجې ته ورسیدم چه یوازې ګاندهي جي نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواهرلال نه دی مالویه نه دی، پټیل نه دی، راجندرپرشاد نه دی، سوباش، راجګوپال اچاری نه دی، بلکه په سوونو داسې خلک دي چه ډاکټران، انجنیران تعلیمیافته خلکو مدرسې جوړې کړې دي او لګیا دی، د خپل قام او ملک خدمت کوي. ډیر خلک خان خان له په کلوکښې دیره دي خلک یې کلونه نه پریږدی او د دوی په لاره کښې خنډان اچوی سره د هغې هغوی په صبر استقلال د خپل قام خدمت کوي او هیڅ قوت هغوی د خلکو د خدمت د لارې نه اړولی نه شي د هغو خلکو لوی تعلیف دا وچه ژوندلي ډیر ساده او په ډیر لوږ خیز به یې ګذاره کوله. په واړه کښې یو ځل دوا ردی د کلو د کارکنانو جلسه وه هغوی تول راغونډ شوی وو زه هم د (ونوبا) هغه نوی اشرام کتوله تللی وم د هغو کارکنانو په جلسه کښې شریک شوم ډیر خوار او کمزوری دو زما زړه پری وسو جاجوجي چه د دي تنظیم صدر و او نینو باجي یې سکرټری و ورته می ووی چه دا خود قوم ملکیت دی غریبانانو د خوراک ښه انتظام په کار دی او کمزوري سړي د قوم او ملک خدمت کولی نه شي جاجوجي ووی چه تاسره زما پوره اتفاق دی او س زمونږ جلسه کښې دا تجویز وړاندی کړئ. جلسه کښې چه ما دا تجویز وړاندی کړو چه د دوی تنخواګانې زیاته شی، نو د هغوی د کارکنانو نه یو سړی پاڅید و هغه وویل چه زمونږ دا ملک ډیر غریب دی او ل خو مزدوری نشته او چه مزدوری وي نو ډیری آنی د سړی وی او لس پیسې د ورځې وي او مونږ خو بیا هم ښلور آنې اخلو زمونږ پټیل داشان ډوډی خوری لکه مونږ یې چه خورو د تنخواه زیاتولو ضرورت نشته ولی چه دا خلک به وایي چه مونږ خو د باجرې وچه ډوډۍ نه بیا مو مواو دا زمونږ خدمتګار زیږی غوړی خوري.

ملبه دا چه د هندوانو امیران، سوداګر اکثریت د هر یو قومی تحریک سره په زړګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو روپو امداد کوي بل طرف ته مسلمانان دي تاسو وګوري هغوی کښې دخدمت څوک دی دهغوی تعلیمیافته امیران، سوداګران، وکیلان دی چه روپۍ بورکول خو پرېږده د قوم او ملک دترقي څه خیال هم په زړه کښې نه لري دغه وجه ده چه مسلمانان دزوال سره مخامخ دي. دغه وجه ده چه په هندوستان کښې هندوان دچنبړ ی او مسلمانان پریوزی دهندوستان دمسلمانانو راته دا تجربه وشوه چه کوم سړي د پیرنګیانو خیرخواه وی، هغه ددوی لیډروي دا سې حالاتو کښې به څنګه ترقي وکړي.

دهندوستان د مسلمانانو د پاره فکر؛

زه چه په ټول هندوستان کښې ګرځېدلی یم نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غمخوري نشته او خیرخواهي نشته. سیوا ګرام ته به کله ذاکرحسین صاحب راتللو ده سره زما ډېر تعلق و دی دجامعه ملی اسلامیه دهلي پرنسپیل و ماده ته هندوستان کښې د ګرځېدو او ځنیل ذهن دحالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړو او ورته مې دوي چه دلته په مسلمانانو کښې رښتیني خدمتګار پیدا شوی نه دی ترقي کولی نه شي په مسلمانانو کښې هم په سړه سینه تعمیري کارکول په کار دی او دهندوانو په شان مسلمانانوله په کار دی چه ځای په ځای کارکنان پیدا کړي چه ددوی دترقی دپاره کار وکړي او مرکزونه جوړ کړي. زه دی نتیجې ته رسېدلی یمه چه په چوف او کوف باندې قومونه ابادېږی نه کار په کار دی! او نه د جلسو د تقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیدا کېدی شي نو ما اراده کړې ده چه د مسلمانانو دپاره کار وکړم او ددوی له د اصلاح دپاره مرکزونه قایم کړم او چه تر کومې ماته خپلې صوبې ته د تللوا جازت نه دی شوی ددوی څه خدمت وکړم مګر ما سره ددې خبرې ډېر فکر دی چه که چیرې ماته دخپلې صوبې د تللوا جازت وشو نو ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت به بیا څوک کوی؟ خکه چه زه خو بیا دلته پاتی کیږی نه شم او په ما د خپلو خلکو د خدمت کولو حق دی نو که چیری په دی کښی زما سره وستا سو اتفاق وی او د مسلمانانو د کار فایدمند کښئ نو بیا تاسو زما د ملکرتیا د پاره سره پیدا کړئ چه هغوی دې کار ته د خدای د پاره ملاوتړی او که چیری زه لا پرشم نو دوی دلته تاسو وي او کوم بوتی چه مونږ کړلی دی هغه له او به ورکوی او وچیږ وته یی پری نږدی . بل سوال د پیسو دی مسلمانان رسمی خیر تونه خو ډیر کوی مکر د خدای د مخلوق دابادی د پاره یوی پیسی ور کولو ته تیار نه دي د غه حبذه چه په دی کښی نیک او دابادی تحریک چلیدل گران دی.

زما خو دا خیال وچه دا کاردې د سنده د صوبی نه شروع شی خکه چه هلته د مسلمانانو ابادی ډیره ده او په ټول هندوستان کښی د سنده خلک په هر لحاظ روسته پاتی دی زمونږ د بل ملکری دارا یه وه چه د بنکال نه دی بیا شروع شی او د سهاد نیو هغه پرو فیسر صاحب دا خبره وکړه چه که چیری تاسو د دی کار ابتدا د سهارنپور نه وکړه نو ډیر زر به ترقی وکړی او ډیر زر به ټول هندوستان کښی خورشی خکه چه د یوپی مسلمانان د سنده او بنګال د مسلمانانو نه زیات پوه او مترقی دي او بله دا چه سهارنپور کښی د ډیری مذهبی علمی دی چه هغو کښی ډیر طالبان د سنده او بنکال دي او د هندوستان د هری صوبی خلک پکښی شته دا د هندوستان د مسلمانانو تعلیمی مرکز دی او که دا مرکز د غلته جور شی نو د دغو طالبانو نه به سنده او بنکال کښی او نورو صوبو کښی ډیر کارروا خیستی شی مونږ ټولو په د غه خای اتفاق وکړو چه کار به د دغه ځایه شروع کوو او منتظر وو چه څه وخت به هغه یو څو سړی زما سره پیدا شی .

څو ورځی ما په سیو الکرام کښی انتظار وکړو چه څه جواب رانغی نو بیا زه جواهر لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسرعه یو . پي . ته لاړم . بابو راجندرپرشاد ماته بهار ته د تللو او دورې کولو وعده اخیستې وه نو زه په اله اباد کښې چه پروفیسر عبدالباري صاحب راغی زه او هغه دواړه پټنې ته لاړو او په صداقت اشرم کښې دیره شو هغه اشرم د ګنګا سیند په غاړه واو دېر د مزې اشرم وو دا اشرم د بهار د صوبې یو مسلمان بیرسټر مظهرالحق جوړ کړې و هغه د کانګرس د جماعت په معامله کښې هم د حکومت برخلاف د مسلمانانو مرسته کړې وه افسوس چه د هغه نه د روسته په مسلمانانو کښې داسې ځوک نه وو چه د هغه اشرم لي اباد ساتلې وای او په دې وجه د هغه وراثت کانګرس ته پاتې شو او نن ورځې د هغه ځای د بهار د صوبې د بهار کانګرس کمیټۍ دفتر دی .

مونږ د دورې د پاره څه پروګرام جوړ وو چه د پنجاب میل د اکسیډنټ خبر راغی او د خبر ملو سره سم د کانګرس کارکنان د مدد د پاره هلته ورسیدل . په دې کښې ډیر خلک مړه شوي وو او د مړو پیژندل نه کیدل چه دا هندو که مسلمان دی چه په چا به د هندو شک کیدې شو نو هغه به یې سوزوو او چه په چا به د مسلمان شبهه وه نو هغه به یې ښخ کړو او د مړو نه علاوه ډیر خلک زخمیان هم وو او هغوی یې د پټنې لوی هسپتال له داوړل خدای دې چاته نه ښیي ، د مصیبت یو عجیبه منظر د څو ورځې پس مونږ د خپلې دورې پروګرام جوړ کړ او کافي ورځې مو د بهار په صوبه کښې دوره وکړه ، د بهار په صوبه کښې د شیرشاه سوري قبر دی چه مونږ هلته جلسه وکړه نو د دعا د پاره د هغه زیارت له ورغلم د هغه قبر ساده قسم جوړ دی او ښکلې ګنبد دی او چار چاپیره تږی او به دي داو بو تالاب ډیر ښکلی دی لوی شیرشاه ته مې د زړه د اخلاصه دعا وکړه ځکه چه هغه د پښتنو کتنه وه سیاستدان او ښکیالی پښتون وو چه مغلو له یې ماتې ورکړې وه او د مغلو نه یې د پښتنو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت دوباره اخیستی واوبیایي حکومت په توله هندوستان جوړ کړی د ګکلکتی نه توپېښوره پوری سم ده جوړه کړی دی . دخپل حکومت د تینګولو پاره یې د بهار په صوبه کښی د پرو پښتنو له ډیر جاګیرونه ورکړی وو مونږ . دهغو پښتنو اولاد او جاګیرونه هم ولیدل . یوکس دوه ګو میلانه کوښی هم وو مګر دهغوی اوس هغه خرند نشته خلکو دخپل بلازنګیه ژبه هیره کړی ده افسوس چه په پښتنو کښی داګمزوری شته چه خپله ژبه هیره کړی . یو پي کښی هم ډیر پښتانه دي دهغوی هم دغه حال دی ذاکرحسین صاحب افریدي پښتون دی د ژبی په هیرېدو دخپلو نه سم پردی شی . دبهار په صوبه کښی پښتنو سره ډیر جایدادونه وو خو دبلي عملو په وجه تری توله لاړل او اون ډیر خراب ژوند تېروی .

دبهار د دورې نه وروسته زه بیرته سیواګرام ته راغلم د ډیری مودی نه دسنده د کانګرس ممبران مایوسي وو او دایي خواهش وچه زه دی سنده ته لاړشم او دهغه خای په مسلمانانو کښی ځه کار وکړم زه ماهم خوښه وه ولی چه دسنده مسلمانان ډیر وروسته پاتی شوی دي او مظلومان دي اومونږ خدایي خدمتګار خو د مظلومانو ملګری یو او مونږ خپل خدای سره داوعده هم کړی ده نو زه دسیواګرام نه سنده له لاړم . زما خو داخیال وچه سنده کښی به کافی ورځی تېروم ، سنده ته چه ورسیدم نوما د کانګرس دوو کړانو په مشوره دخپلی دورې یو لوی پروګرام جوړ کړو او دحیدراباد نه موشروع کړو مسلم لیګو خو زما د دورې دخرابولو د پاره د مشارت پروګرام جوړ کړی وخو دسنده وزیراعلی چه ډیر قوم پرست او شریف انسان وخبر شواو مسلم لیګو ته یي ووې چه عبدالغفارخان دلته زمونږ د قوم خدمت له راغلی دی په کار دی چه مونږ تول ورسره ملد وکړو او که مدد نه شو کولی نو شرارت خو دې شروخبره ده ، زه خبر شوی یم چه ستاسو دشرارت څه خیال دی خو که څه ده په دغه کښی مو شرارت وکړو نو ډیر بد به درسره وکړم . ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه مسلم لیګ په قلار شوه او ما خپله دوره په اطمینان سره وکړه. په دغو ورځو کښې د سنده وزیر
لی خان بهادر، الله بخش سومرو وو، ده زما سره ډېره مینه وه، په حیدر اباد کښې مو جلسې وکړې
د ... هندوانو او مسلمانانو سره مو خبرې اترې وشوې، د دې ځای نه کراچۍ ته لاړو، په
اچي کښې مو کافي ورځې تېرې کړې، او ډېر کار مو وکړو، د کراچي نه سکر ته لاړو او د سکر نه
ب دا باد له راغلو ولې چه دا خیال مو پیدا شو چه په بلوچستان کښې کار کول زیات ضروري دي.

د بلوچستان دوره:

د ډېرې مودې نه زمونږ د بلوچستان د ورونړو دا خواهش وو چه زه دې بلوچستان
لاړشم، ما دې خله کوشش وکړو خو حکومت نه پرېښودم، په دغه ورځو کښې عبدالصمد خان-
کزی چه د بلوچستان د پښتنو ضبتیني خدمتګار او رهنما دی په ما زور ولګو چه ته
چستان ته لاړ شه، په اداره کښې مې الله بخش سره ملاقات وشو د هندوستان په سیاست
ډېرې خبرې وکړې. هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښې نه وو ځکه چه د پنجابیانو نه
ډېر زړه سترې وو او پنجابیانو سره یو ځای کېدو ته تیار نه وو، هغه دې خبرې ته تیار وو
کېچری سنده، بلوچستان، سرحد او کشمیر یو ځای شو نو دا به ډېره ښه وي، الله بخش
و مرو د سیاسي مخالفت په وجه د مسلم لیګ یو لیډر محمد ایوب کهوړو بیا ورو ستو قتل کړو.

زه په خیریت سره کویټې ته ورسېدم، څه وخت چه زمونږ او ږکادې د بلوچستان
سرحد کښې داخل شو نو تر کویټې پورې په لاره کښې د واپس کېدو ویره وه ځکه چه زه یې
و خله دا واپس کړې وم، په هر سټېشن چه به مې د پولیس افسر ولیده نو دا خیال به مې پیدا
و چه د جوړي حکم یې راوړې دی. زه په خیریت کویټې ته ورسیدم، زما دا خیال دی چه
ومت جناح صاحب ته چه د هغه تعلق مسلم لیګ سره وو اجازت ورکړی وو نو ما ته یې هم اجازت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکړه ، ولې چه زما تعلق کانګرس سره وو .

عبدالصمد خان اڅکزی سټیشن ته راغلی و ، په سټیشن کښې نور هم د پوهندوان ، مسلمانان راغلي وو

مایو خوړ ځې کوټه کښې تېرې کړې او یاد کوم چې نه فورټ سنډیمن ، قلعه عبدالله ، هنداغ ، باغ ، ګلستان ، چمن

لورالایي او د بلوچستان د نورو ځایونو دوره می وکړه ، ډېره د خوشحالۍ او کامیابه دوره وه او زړه می په د

هم ډېر خوشحاله شو چه پښتانه او بلوخ راویښ شوي دی هغوی سره می جلسوا او مجلسو

کښې د پښتنو او بلوخو د ورولۍ خبری وکړې او پلا ی کښې ماسره د اکثرو پښتنو او بلوڅو

اتفاق ود ، ځینو پښتنو زمونږ د پېښبور د خلکو نه شکایت کولو او ډېر ګیله من وو . پوښتنې

وروستو ماته معلومه شوه چه د دی وجه پېښبوریا حاکمان وو یعنې د پېښبور هغه کسان

چه د غلته د پیرنګیانو نوکران وو او پیرنګیانو د خپل کار د چلو لو لپاره د غلته مقرر کړي

دي افسرانو د خپلو رونړو سره شریفانه سلوک نه وو کړی بلکه د سرتوب نه په یوټی ، د فرعونیت

بدترین سلوک کوو او د هغوی په زړه کښې د ټولو پېښبوري نه نفرت پیدا کړی و ، ما هغوی ت

تسلی ورکړه او پوهه می کړه چه دیو څو کسانو په ګناه تا څو د پېښبور ټول پښتانه مه نیسئ ا

خدای دی نور پښتانه داسی بی ننګه نه کړي لکه دا چه دی حکومت زمونږ نه دی بلکه

پیرنګیانو دی ، بله دا چه په دوی کښې د دې حاکمانو اکثریت د هغه خانانو ، میاګانو ا

ملایانو وو چه د انګریز د خوشحاله ولو لپاره دا د لته چه تا سو سره کوم سلوک کړي دی او

یې کوی دا یوازی تاسو سره نه کوی بلکه مونږ سره یې هم هلته په هغه خپله صوبه کښې کوی

ډېره عجیبه خبره وه چه د لته د دی پښتنو سرکاري افسرانو د پنجابیانو افسرانو سره د ل

چه په شریکه یې د بلوچستان پښتانه او بلوڅ خوړل . د بلوچستان د دورې نه وروسته

مونږ جیکب آباد ته راغلو ، په جیکب آباد کښې ډاکټر چیت رام چه د کانګرس صدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسوهم مونږ سره یو ځای شو په جیکب اباد کښې د هندوانو او مسلمانانو
وه لویه جلسه وشوه ، په دې جلسه کښې د سیول او پولیس دافسرانو دا اراده وه چه څه
ډبړې وکړي خو دوزیراعظم الله بخش په ملاخلت څه کړبړې ونه شوه ، مونږ د
بلوچستان دهغې تولې علاقې دوره وکړه چه په بریتش بلوچستان کښې د پښتنو اکثریت
کښې دی ، زما او د عبدالصمد خان اڅکزی دا رایه وه چه د بلوچستان هغې برخې ته هم
شو چه بلوڅ په کښې اباد دي ، د ډاکټر جیت رام او محمد امین کوسوهم دا رائ وه
په مونږ د بلوڅو دغې علاقې ته لاړه شوو ، مونږ هلته لاړو خلک تول په شوق او په مینه
غونډ شوي وو چې د جلسې وخت راغې نو زما دا اراده وه چه په هغه جماعت کښې جلسه
وکړو چه د بازار په سر کښې وو او د نورو ملګرو دا خیال وو چه هغه ډاک کښې دې وکړو چه
بازار نه هغه طرف ته وو هلته د جلسې انتظام وشو ، جلسه چه شروع شوه نو د بلوڅیو
پیس راغې ، د جلسې په خوا کښې تېر شو او جلسې ته یې ښه وکتل د هغه نه لږ ساعت
س د بلوڅیو تولی تېرونـه په لاس جلسې ته راګډ شول او لغیر د تپوس نه یې
خلکو را باندې ګډ کړل چه سړې ته به یې د ښن ورکوو د علی علی چغې به یې و هېره وهلې
پرناتو سره و بې د سړی یې په بل ځای کوزارنه کوو په یو ساعت کښې میدان خالی
و زمایوې خوا ته ډاکټر جیت رام او بلې خوا ته محمد امین کوسو په کوسو ناست و
وخت چه د جلسې تول خلک وتښتېدل زه یوازې پاتې شوم نو زمانه چاپېر
ول سره ورځ یې را باندې جوړه کړه او دا کوشش یې کوه چه زه هم وتښتم خو زه ونه
ښتېدم . په هغه ورځ ماخپل سر خرئیلی و او په کرسی سرتو ناست وم زه پوهه
م چه ښه کوزار به اخلی خو تښتېدم نه کتل می چه دوی څه کوی زمانه ښې طرف ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین کوسو و هغه یې په سر وهلی و او بې هوښه شو او د کرسي نه را پرېووت

بل طرف ته د ډاکټر چیت رام و په هغه یې هم سرحات کړي و هغه هم د کرسي نه په خاو

کښې را پرېوتی و زما نه چا پېره د پېر وګړ جوړ شول چه دی به هم د نور و خلکو په شان

و تښتي پو هه شو چه دی نه تښتي او مونږ خپل کار وکړو نو خپله و تښتېد ل زه یا

چه ومې کتل نو د کوسو او د ډاکټر د سر نه وینو دارې وهلې بل خوک نه وو عجیبه حالت و

معلومېده چه د ډاکټر چیت رام او کوسو په باره کښې ورته خاص هدایت شوی

او زما په باره کښې هم ورته هدایت شوی و ، بیا وروسته معلومه شوه چه دغه بلوڅ

رئیس د دوی ډېر دوست و او دوی پری احسانونه کړي وو مونږ بیول سرجن

پسې یو سړی په موټر کښې ولیږلو دوی مو یوړل او چه کوم ځای مونږ ډېره وه

موکتونه کښې واچول وینه یې نه ودرېدله حالت یې خرابېدلو او عبدالصمد خا

او زمونږ نورو ملګری هم جوړ وو خو د مره نه د مقامي خلکو نه معلومه شوه چه دوی د

قصې نه خبرو او په تحصیل کښې راپورت هم کړی د ملکو سرکاري افسرانو د دې کار

نه نیوله حقیقت خو دا و چه دا ټول کار د سرکار په اشاره شوی و نو افسرانو یې

مخه بند وله یوازې دا ځای نه په ټول بلوچستان کښې حکومت کوشش کړي و چ

زمونږ جلسو کښې ګړ بړې پیدا کړي ولې په پښتنو کښې دومره پښتو لا پاتې وه چه

د خپل میلمه عزت وکړي ماز ګیر د هغه علاقې پولیټیکل افسر چه پوځي کپتان و او ه

و او دا ټوله قصه هغه کړي وه . خپل اسسټنټ سره ماته راغی او د دې واقعې تپوس

یې رانه وکړو او راته یې ووی که چیرې تاسو پدې خلکو مقدمه چلول غواړې د دعوی

پری کوئ نو زه به د هغې انتظام وکړم د غه اسسټنټ د پښین د علاقې د صوابی تحصی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوبیانو د کلي وو مادوی ته په ځواب کښې ووی چه مونږ خدایي خدمتګار د چا نه
بدل نه اخلو، مونږ مظلومان یو، زمونږ بدل خدای پاک اخلي هغوی چه ما سره خبرې
کولې نو د حکومت د طاقت باوجود ملامته او خپه غوندې ښکاریدل ښه ساعت ما سره
و بیا رخصت شو. تیاره ماښام شو سول سرجن راورسید هغه وخت زمونږ د
زخمیانو بد حال و او د محمد امین کوسو حالت ډیر خراب و، د راتلو سره ډاکټر د هغوی
د وینو بندولو کوشش وکړو او مونږ ته یې ووئیل چه د دوی حالت ډیر خراب دی د دوی
د پاره څه انتظام کیدې نه شي ښه به داوی چه د جیکب اباد هسپتال ته یې ورسوو مونږ
هغوی په موټرونو کښې واچول او تیر ماښام جیکب اباد ته ورسیدو سول سرجن
ډیر ښه سړې وو، د رسیدو سره د هغوی لپاره ډیر پوره انتظام وکړو هغوی یې ځا ځان
په کمره کښې واچول پټۍ پرې مرهم وشول او چه د هغوی انتظام وشو نو بیا مونږ ځیلو
ځایونو ته رخصت شو، چه شپه تیره شوه زه سحار وختي هسپتال ته لاړم سول سرجن
مونږ ته ښکښې راغلی و او په مایې زیرې وکړه چه د دوی د بچ کیدلو زیات امید پیدا شو
هغه وخت چه دوی د خطر نه بهر شول او حالت یې ښه شو، نو زه جیکب اباد نه حیدر اباد ته روان شوم
حیدر اباد ته زما ګاډې سحر وختي ورسیده کله چه ستیشن ته ورسیدم نو لا تیاره وه او سبا ختلې نه وو
پروفیسر ملکاني صاحب د کانګرس د کارکوونکو سره ستیشن ته راغلې وُ زه ډیر حیران او
خوشحاله شوم په دې چه خان بهادر الله بخش وزیراعظم د سند هم ستیشن کښې حاضر
و. او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک د داسې خلکو مخې له نه ځي او خوشحاله په دې شوم
چه د ملک او قوم خدمتګار و سره دومره مینه لري، زمونږ لویو خلکو کښې دا ماده نشته په حیدر اباد
کښې د سند د کمیټۍ ممبران راغونډ شوی وو او د عامي جلسې د پاره وستو زما او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمینځه خبری اتری وشوی، دډیری مباحثی نه وروستو هغوی ماته دوه د مطلب خبری وکړی اوراته یې وویل چه کله ته وادری ته ورسی نو دا خبره به مهاتما ګاندهی او دورکینګ کمیټۍ ممبرانوته وکړې. یوه دا چه دې صوبه سندھ کښې په مسلمانانو کښې دخاکسارانو تحریک ورځ په ورځ په ترقی کښې دی که چرې ددې صوبې په مسلمانانو کښې د خدایي خدمتګارۍ تحریک شروع شی نو ښه به وي ځکه چه خدایي خدمتګاری یو قومی ملی تحریک دی چه په هندوانو مسلمانان کښې د همدردۍ او ورورولۍ جذبه پیدا کوی او دا بل تحریک به مسلمانانو کښې تعصب پیدا کوی، ما ورته ځواب ورکړو چه دا کار به چه دی داسی خلک کولی شی.

دیو سړی به ذره کښې چه د خپل قوم او د خپل ملک محبت او همدردی وی بیا به خلک د هغه خبرو منلو ته تیار وی که هغه سړی د هر ملت او مذهب وی بله خبره یې دا وکړه چه مونږ دخلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو د هغوی خدمت ته زمونږ د صوبې د کانګرس مشران جی رام داس، دولت رام پرېږدی او نه مونږ د هغوی لپاره په اسمبلی کښې څه کولی شو او نه کلوته د هغوی د خدمت او د پوهې کولو لپاره تللی شو، ما ترې پوښتنه وکړه چه ددی وجه څه ده هغوی راته وویل چه د کانګرس د چلولو لپاره جی رام داس ته اکثره چنده او امداد سرمایه داران ورکوی او هغه سرمایه داران نه غواړی چه د عوامو د فایدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اسمبلی کښې څه قانون پاس کړی شی او یادی د کانګرس خلک
والو او مزدورانو ته لاړ شی او هغوی دی پوهه او را ویښ کړی څکه
د هغوی په پوهه کښې د سرمایه دارو تاوان دی، ددی له پاره مونږ
له څه کولی نه شو او که وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کیږی
واره بیا مونږ ته چندہ نه راکوی منبه به داوی چه ته زمونږ د امعامله
ګ کمیټئ ممبرانو ته ورسوې. زه د حیدرآباد نه واردی ته روان

شوم کله چه ورسیدم نو په داسی وخت چه جی ایم داس
هم حاضر و ټوله قصه می د هغه په مخکښی
ورکینګ کمیټئ ته وکړه. زه چه دی
وخت کښی وارده
کښی وم (رفیع احمد صاحب)
چه دغه وخت د کانګرس صدر او ماته وویل چه باچاخان
تاسو پښتنو مونږ لپسی ولی رااخیستی ده
چه سرکار ته مشکلات
پیدا کوئ
ماورته وویل چه هغه کومه
داسی خبره ده چه مونږ به ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی
دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ ګرفتار کړلو
د حکومت نه معافی وغوښته مونږ پر لیښود نوستاسو د سرحد نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې پښتانه خاکسار دا غلل او تمانچې پرې کېښودې چه موږ دې ووژ
تا خو موږ وشرمولو چه معافي دې وغوښته . هغه وړته منګړ شو وی
دا ډېر وغ دی او قسمونه ورته وخوړل چه تحریک نه پرېږدم هغه دی
خلکو له ورغی بیا کار شروع کړو نو موږ بیا ونیولو هغه بیا
معافي غوښتله خلک تری ویزاره شول او
تحریک کمزوری شو ډېر یو تحریک
انحصار په لیډر
وی
چه بهادر او هوښیار وی
نو د تحریک خلک هم زړه ور او پوهه
وی چه لیډر کمزوری او تنګ نظره وی نو د تحریک خلک
هم بې زړه او تنګ نظره وی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدايي خدمتگارو لومړۍ وزارت

د خدايي خدمتگارو وزارت . زمونږ وزيران او پيرنګيان
د جواهر لال دوره . د پيرنګيانو افسران او زمونږ
حکومت ، پښتانه راويښ شول . د ګاندهي جي دوره
وزارتونه او خدايي خدمتگار

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه اوه کاله پس خپلې صوبې له راغلم. زه په ۱۹۳۱ع کال کښې گرفتار شوی وم او په ۱۹۳۷ کښې راغلم زمونږ. په خلکو ډېر زور زیاتی او ظلم شوی ولیکن د هغوی جذبه مړ شوی نه وه، د خلکو د مخونو نه ماته معلومېده چه زړونه يې د جذباتو نه ډک دي. زه چه نه وم نو سړي جامې هم نه وې حکومت بندې کړې وې زه چه راغلم نو سړي جامې هم راغلې خو وخت چه خدائي خدمتگارو واوریدل چه زه خپلې صوبې ته راورسیدم نو بیا هغوی بندیز ته کتلی نه دی تولو خپلې سرې جامې واغوستې مگر حکومت ورسره چیړ ونکړو د هغه تولې پابندۍ د خدائي خدمتگارو نه وچتې شوې.

زما په غیر حاضرۍ کښې حکومت چه څو مره ظلمونه کولی شول هغه يې د صوبې په خلکو او په تېره بیا په خدائي خدمتگارو کړې وو د خدائي خدمتگارۍ د بربادۍ د پاره يې ټولې طریقې استعمال کړې وې خو کامیاب شوی نه و بلکه خدائي خدمتگارۍ زیاته ترقي کړې وه او خلک کښې پوهه او سیاسي شعور پیدا شوی و، څو ورځې پس زه د اسمبلۍ د ممبرانو سره ایبټ اباد له لاړم چه هلته د اسمبلۍ د ممبرانو اجلاس و. د هغوی ډېر خلک زما هر کلي له راتول شوی وو، د سترې مه شي نه پس یوه جلسه وشوه چه په هغې کښې ما تقریر وکړو او د خلک شکریه می اداکړه بیا خپلو ځایونو له لاړو، زه د هغوی د خلکو مبلمه وم، غني او ولي هم را او هغوی زمونږ د پاره خان له انتظام کړې و. په دې ورځو کښې د مسلم لیگ او حزب اخت په مینځ کښې اختلاف و. د صاحبزاده صاحب د وزارت دا کوشش وچه دا وزارت د مات نه شي او خدائي خدمتگار و زور لگولی وچه مات دې شي. صاحبزاده صاحب لو جبې او لوی لوی ملایان، میاگان راغونډ کړې وو هغوی به هره ورځ جلسې کولې هغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروغ او بهتان جوړولو زما برخلاف یې تقریرونه کول حال دا چې زه نه په اسمبلۍ کښې وم او نه د پارټۍ لیډر وم ، د هزاره یو مولوی بزرګ مولانا محمد اسحاق صاحب مانسهروی چې د خلافت په وخت کښې زما ملګری هم و او په هزاره کښې یې ډیر کار کړی و او خلکو به په جوپان کښې په اوږه اوګرځولو او پیرنګیانو بندۍ کښې نظر بند کړی و . هغه پخپل تقریر کښې زما متعلق دا ووې چې یو ورځ عبدالغفار خان بنډۍ له راغلی وزه ورسره وم لیکن هغه چیرته یو لمونځ هم ونه کړو او د دشپې په جلسه کښې چې څو وخت هندوانو او مسلمانانو هغه ته ګیتا او قرآن پیش کړل هغه قرآن ته ډیر توجه ونه کړه په ښۍ لاس کښې یې ګیتا واخیستو او ګس لاس کښې یې قرآن واخیستو . زما په باره کښې د مولانا محمد اسحاق صاحب دا ټولې خبرې دروغ وې زه بې شکه جلسې له بنډۍ ته تلی وم لیکن مولانا محمد اسحاق خو یو ساعت د پاره راغلی و او هغه وخت کښې یې ما ته ویلي وو چې زه د دې خلکو په جلسو کښې شرکت نه کوم خو چې دا جلسه ستا د پاره ده او ته خو د اسلام یو مجاهد یې نو ځکه زه بیګا له دې جلسې له ضرور راغلم په دې جلسه کښې ما له چا قرآن او ګیتا پیش کړې نه وو بلکه زما په ټول عمر کښې ما ته په جلسه کښې چا قرآن او ګیتا پیش کړې نه دی چه په کوم قوم کښې دا قسم خلک د دین سستنې کېدلی شي نو هغه دین کله په داسې سستنو ړنګیدلی شي په دغو ورځو کښې پیرنګیانو دا غوښتل چې د خدائي خدمتګارو په مقابله کښې په دې صوبه کښې دې یوه بله ډله هم جوړه شي نو د صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم لیګ جوړ شو او د دوی جلسې شروع شوې . د دې نه څه موده مخکښې جناح صاحب د مسلم لیګ د جوړولو په خیال صوبه سرحد ته راغلی و خو کامیاب شوی نه و او ډیر مایوسه تلی و ځکه په هغه وخت کښې د پیرنګیانو دا پالیسي نه وه او هغوی په صوبه سرحد کښې د هیڅ قسم لیګ جوړیدل نه غوښتل . په دغو جلسو کښې به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانګرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخلاف او د مسلم لیگ په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې تورې یو سړي پوښتنه وکړه چه
مولانا صاحب ستا خوريي پير کامران د خدايي خدمتګار دي په ټکټ ولاړو نو تا د هغه د پاره
پراپیګنډه کوله او مونږ ته دې وې چه خدايي خدمتګار قومي او پرېښه تحریک دی نن څه چل ی
وشو او کوم دلیل پیدا شو چه خدايي خدمتګار خراب او د هندوانو جماعت شو د غه شان یوان
دې نور هم د پر ملایان وو چه مونږ سره لي قیل ونه پېرکړې وو په دې ازمېښت کښې کامیابه
شوي وو خو د پېښو په ازمېښت ناکامیابه شول. زمونږ یو قومي کارکن مولوي شاکرالله
صاحب د نوښار د خدايي خدمتګار د امیدوار میا جعفرشاه مخالف شو او د تاج محمد خان
خان بهادر ملګری شو. څه ورځې پس د عمرزو خان بهادر سعدالله خان مونږ میلمانه
کړو. دی د صاحبزاده صاحب د وزارت په وخت کښې وزیرو. دې دعوت ته لي صاحبزاده
صاحب هم رابللی وو. صاحبزاده صاحب چه راغی نو ما سره یو ځای کښېناستو د راشه د رسم
نه پس لي راسره داخبره شروع کړه چه پخوا به د هندوستان د خلکو سترګې دې خواته وې او
د دې ملک خلکو چه به څه ویل هغوی به هغه کول لیکن افسوس دی چه د دې ملک د خلکو سترګي
اوس هندوستان ته دي او هغوی چه څه وائي دوی هغه کوي ما ورته وې چه صاحبزاده
صاحب چه ته د حالاتو نه پوره خبر نه یې نو ځکه داسې خبرې کوې اوس هم هغه حالت دی بدل
شوی نه دی اوس هم د هغو خلکو سترګې دې طرف ته دي اوس هم چه د دې طرف خلک څه
وائي هغوی هغه کوي څه وخت چه سول اینډ ملیټري ګیزټ اخبار دا غلط خبر شایع کړه
چه باچاخان د کانګرس نه جدا کېږي نو دی صاحبزاده صاحب عبدالقیوم ماپسی لاهور ته
سړي راولیږلو او خط لي ورکړې ؤ زه د شملې نه لاهور ته راغلی وم نو دلته مې هغه سړي ولید
هغه راته زباني هم ووې چه صاحبزاده صاحب وې چه باچاخان ته وایه چه د خدای د پا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوری دکانګرس نه جدا شی او که نه د کانګرس نه جدا شوی نو بیا پیرنګیان زمونږ
ربی له هیڅ نه وړ کوی . دپرو خبرو نه پس ما ده ته د خپلی صوبی خبری شروع کړی
ر دنه ووی چه داکوم حقوق چه حکومت مونږ له راکړی دی زه منم چه دا نیمګړی
قص دی او ددی په ذریعه مونږ دخپل قوم او ملک دپاره هغه کار ونه شو کولی
مونږ زړی غواړی خو بیا هم په دی کښی دومره خرشته که په اتفاق سره مونږ
مش وکړو نو د پیرنګی په ځای پښتون ددی ملک مالک کیدی شی نو اوس نه
نه پوښتنه کوم چه د پیرنګی په مقابل کښی ته مالک کیدی شی ؟ هغه ځواب راکړو
ره نه مالک یم او نه مالک کیدی شم ولی چه زه د پیرنګیا نو مقابلی ته تیار نه یم ما
ووی چه بنه ده ستا په پښتنو دا ورځ پیرزو کیږی چه د پیرنګیا نو په ځای ډی
نه ددی خپل ملک مالکان شی نو هغه ووی چه بی شکه زما زړه هم هغه څیز غواړی
ر نه ووی چه دا خو به هله کیږی چه ته بل چاله موقع ورکړی نو هغه ووی چه
لکل دی ته تیار یم نو ما ورته ووی چه بنه به دا وی چه ته د وزارت نه استعفا
خکه چه زه دا مناسب نه ګڼم چه اسمبلی کښی ستا برخلاف د عدم اعتماد ووټ پاس
هغه ما سره وعده وکړه او په دی خبره راضی شو چه استعفا به وکړم لیکن ما ته چه
ر شوی ده نو سر جارج کنګم کورنر هغه دی کار ته پری نه ښودو او دا افسوسناکه
شوه چه ما دهغی مخه نیوه یعنی په اسمبلی کښی دده په برخلاف د عدم اعتماد
اد پاس شو او د عدم اعتماد ووټ پاس کیدو سره دخدایی خدمتګار
ډاکټر خانصاحب ته بی دوزارت د جوړولو دعوت ورکړو او د صاحبزاده صاحب په ځای
ی خدمتګار د وزارت جوړ شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو وزارت،

دوزارت جوړېدلو سلا او مشورې دپاره مولانا ابوالکلام ازاد او بابو را
پرشاد ايبټ اباد ته راغلل دخدايي خدمتګارو اسمبلي پارټي په ممبرانو کښې چه څو
دوزارت خواهشمند وو هغوی دخدايي خدمتګارانو په ذريعه دخپلو خواهشاتو دپوره
دپاره کار شروع کړو. ددې تولو سرغنه ثمين جان وکيل و، دده ډېر شوق وچه وزير
د قاضي عطاء الله په مقابله کښې ډېر خلک دده په طرف وو او ندې وجه هم دغه وه چه
صاحب دخپل وزارت دپاره کوشش نه کولو او هيڅ ته يې ويلي نه وو تر دې پورې چه ما
هم ددې خبرې کنايتاً هم ذکر نه وکړې دخدايي خدمتګارو د مشورې نه پس زه، ډاکټ
مولانا ابوالکلام ازاد او بابو راجندر پرشاد کښېناستو او په حالاتو موغور وکړو
رايه وه چه زمونږ صوبه ډېره وړه صوبه ده مونږ له ددې يو يا ذيات نه زيات دخلورو
زيات جوړول په کار نه دي. په دې دوران کښې ثمين جان ماله هم راغې او ما ته
چه زه په دې خبره رضا يم که چېرې ما او قاضي صاحب پارليمنټري سکرټريان کړ
يوازې نه قاضي به هم راسره وي دا هغه ثمين جان خان دی چه قاضي صاحب دده
ماله د بويلي جيلخانې له راغلی و او دده دپاره يې زمانه مجبوراً د نوښار نه په خدايي
خطو نه واخيستل چه دده مخالفت دې نه کوي په دې وجه دی د اسمبلي ممبر شو چه
په دې پوه شو وزارت په دوو تنو نه دی او د وزير اعلی په مرضي دی او بله دا چه
پارليمنټري سکرټريانو هم مخالف وم ځکه چه زمونږ صوبه وړه ده دو مره ګنجائيش
نشته او نه دومره کار شته نو مونږ دا فيصله وکړه چه ډاکټر صاحب سره دی، د
وزيران دي او په هغه کښې دی يو هندو وي او دوه مسلمانان چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا سمبلي ممبران مونږ سره ملګري شوي وو او د صاحبزاده صاحب برخلاف یې
ووټ ورکړي و نو مونږ ورسره دا وعده کړې وه چه یو وزیر به د هزارې وي یا تي
یو وزارت شو نو ډاکټر صاحب قاضي عطاء الله صاحب واخیستو او د هزارې نه یې
محمد عباس خان واخیستو. په هندوانو کښې زما رایه وه چه لاله بنجورام د ډیرا اسما-
عیل خان دې وزیر شي ځکه چه هغه د کانګرس زوړ کارکن و او قید یې هم تیر کړې و او
ډېر با اصوله سړې و، د مولانا صاحب دوی دا خیال وو چه رای بهادر ایشرداس په هندوانو
کښې لایق او با رسوخه سړې دې، دې دې وزیر شي لیکن زمونږ د ټولو لاله بنجورام
خوښ و او هغه وزیر مقرر شو. حقیقت دا دی چه کانګرس په بارسوخو رای بهادرانو
پسې ګرځي او مونږ په خلاف مشکارو پسې ګرځو. کله چه زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ
دا فکر وو چه څومره زمونږ نه کیدې شي خلکو ته فایده ورسوو مونږ په اسمبلۍ کښې دوه
تجویزونه پاس کړل. یو مو مالیه کښې معافي وکړه او بل د کوهاټ، بنو او سرو تو خلکو ته
د اوبو ډېر تکلیف و د هغوی د اوبو د انتظام د پاره موږ څه روپۍ منظورې کړې او دا مو
اراده وه چه هر کال به چه څومره کیدې شي د دې خلکو د اوبو د پاره روپۍ منظورې وو تر
هغې پورې چه دا خلک په اوبو ماړه شي. د کوهاټ د کرک تحصیل دا حال وو. چه هلته به
زمونږ میندو او خویندو د شلو او دوه ویشتو میلونه د ښځکلو اوبه راوړلې د وزارت
دا کوشش وو چه د ښځکلو اوبه یې هرې علاقې ته ورسوي او چه کله وزارت د وه کاله پس
استعفا ورکوله نو هغوی دومره کړې وه چه بیا د دغې علاقې خلک دا تو میلونه لرې اوبو
پسې نه تلل او اکثرو کلوته خو اوبه ور ورسولی شوی. د اوبو دا مسئله به بیخي حل شوې
وه خو د لیبنتنو به پرو جنبو او خودغرضو د کار ترسره کیدو ته پرې نه ښو، ولې چه هر کلي به ډیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه او به اول مونږ له راکړې. ددی دپاره موږ یوه سرکاري کمیټي جوړه کړه او ما پکښې ممبري ددی دپاره منظوره کړه چه دا دعامو خلکو دفایدې او خیر کار دی خو افسوس دی چه زمونږ دخپلو خدایي خدمتګارو دبې اتفاقي په وجه خلکو ته چه کوم قسم خیر او فایده مونږ رسول غوښتل ونه رسولی شوه او هغه کار نیمګړی پاتي شو. کانګرس دخپلو وزارتونو دپاره دا هم ضروري ګڼله چه دصوبې قانوني مشیر یعني ایډوکیټ جنرل به دګورنر په خوښه نه مقررېږي بلکه ددې واک دی دوزیرانو سره دي او دهغوی چه دخپلې خوښې نه کوم قسم سړی غواړي هغه دې ګورنر مقرر وي. دبهار صوبه کښې دګورنر او وزیرانو په مینځ کښې لويه جګړه شوې وه او نوبت د استعفا ورکولو ته رسیدلی و. دغو ورځو کښې سر سلطان احمد دبهار دصوبې ایډوکیټ جنرال و هغه دسرکار ډېر خیرخواه و او ګورنر نه غوښتل چه هغه دې ددې عهدې نه لیرې کړے شي او وزارت غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباري سړی مقرر کړي په دې باندې دوزارت او ګورنر ترمینځه جګړه وشوه او چه ګورنر پوه شو چه وزیران په دې خبره استعفا ورکولو ته تیار دی نو بیا یې دهغوی خبره ومنله، سر سلطان احمد لیرې شو او دکانګرس سړی مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال و چه زمونږ وزارت دې هم خپل سړی په دی عهده مقرر کړي په دغو ورځو کښې سر دار راجه سنګه ایډوکیټ جنرال و. ډاکټر صاحب په دې مسئله ګورنر سره خبرې وکړې خو هغه دده لیرې کولو ته تیار نه و نو راجه سنګه بخپل ځای ایډوکیټ جنرال پاتي شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ دوراثت څو کلي دډاکټر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډوکیټ جنرال وای نو دپاس شوی قانوني زراعتي بل مطابق به عمل شوی و زمونږ دصوبې خلکو ته به تاوان نه وی رسیدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ داورانت به اخیستی شوی نه و او مونږ ته به هم تاوان نه وی رسیدلی. زما طبیعت نه و نو زه د خوړو څښاک په خود پاره هوا کلی ته لاړم دا یو ښکلی دارام ځای و او ما پکښی خوږ ځی ارام وکړو بیا د دی ځای نه فقیرا خان سره د اکوړو په دوره لاړم. مونږ چه په ۱۹۳۰ ع ... کښی خدائی خدمتګاری جوړه کړه دا تحریک د پښتنو د طبیعت موافق او ډیر زر پښتنو کښی خورشو خو پیرنګیانو مونږ له موقع رانه کړه دری نیمی میاشتی پس یی ګرفتار ... او زمونږ قوم او خدائی خدمتګارو سره یی بی حده ظلمونه وکړل خو څومره چه دوی ... کولو تحریک زیات خوریدلو پیرنګیانو زمونږ دا تحریک د باوه نه کړی شو او چه ... مونږ عارضی سوله د ګاندهی جی او لارډ اروین په مینځ کښی وشوه نو بیا هم مونږ ... پیرنګیانو کار ته نه پریښودو ځای په ځای به یی راته ایک سو چوالیس (د قانون یوسل ... او څلوېښتمه ماده) دفعه لګولی وه او په هزاره کښی خو یی مونږ ته ډیر مشکلات ... کړی وو نو دلته مونږ په تسلی سره کار نه وکړی بل زمونږ نه د میا احمد شاه ډله ... جدا شوی وه هغوی هم زمونږ برخلاف ډیری غلطی خبری خوری کړی وی خو ... هم پخپلو ذلیلو ارادو کښی کامیاب شوی نه وو او س چه مونږ او وه کاله پس ... صوبی ته راغلو او د خدائی خدمتګارو وزارت هم جوړ شو نو مونږ د نوی سره د خدائی ... خدمتګاری تنظیم شروع کړو، هزاره کښی هم مونږ له د کار کولو موقع په لاس راغله ... هغی علاقی دوره می وکړه.

زمونږ وزیران او پیرنګیان:

څه وخت چه اول زمونږ وزارت جوړ شو نو په نوکر شاهی خلکو باندی که هغه ... وزان وو او که دیسیان وو هیبت او ویره راغله، رشوتونه، ظلمونه بند شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکن افسوس چه دا حالت تر ډېره وخته پاتې نه شو نوکر شاهي زمونږ وزیرانو سره خلا
ملط شوا و د هغوی د خوی، بوی نه خبر شول او تعلقات یې ور سره قایم کړل نو بیا پخپله
زره پالیسي روان شول، رشوت خوړل ډېر شو د وزارت او خدایي خدمتګارۍ تحریک
ته نقصان ورسېد وکه زما په هغه تجویز عمل شوی وای نو دومره تاوان به مونږ ته وا ی
شوی زما دا تجویز و چه وزیرانو له د ضرورت نه زیات تعلقات پېرنګیانو سره په کار نه دي
او نه د ضرورت نه زیات هغوی سره خلط ملط کېدل په کار دي ځکه چه زما تجربه ده
چه غلام قومونه ډېر کمزوري وي او حاکم قوم ته ټینګ نه وي. حاکم قوم کښې یو قسم کشش
وي او محکوم قومونه خود په خود ځان ته را کاږي. د غه وجه وه چه ما به پېرنګیانو سره
نه لیدل هغوی به زما خلاف پراپیګنډه کوله چه دده د پېرنګیانو نه نفرت دی. زه خو خدا
خدمتګار یم او د خدای خدمت خود خدای د مخلوق خدمت دی ایا پېرنګیان د خدا
مخلوق نه دي؟ او دا نه چه ګوندی په دې کښې یوازې زمونږ وزیران فیل شول، د
امتحان که مونږ کښې په هر چا راغلی وای هغه به یکښې پاتې راغلې وُ ددې نه هغه سړي بې
کېدی شی چه ددې قسم موقع پیدا کېدو نه ځان وساتی ما د ډاکټر صاحب د پاره د پېرنګیا
سره داسې تعلقات ډېر خطرناک ګڼل ځکه چه په هغه د مجلس ډېر اثر کېږي هغه چه انګلس
نه راغلی و نو په هغه د پېرنګیانو ډېر اثر و پېرنګیان ورته پاک او رښتوني ښکارېدل
خپل قام خلک ورته دروغجن ښکارېدل. زه دا منم چه پېرنګیان پاک او رښتیني دي
د خپل قام د پاره، مګر د بل قام د پاره او خصوصاً په سیاست کښې د غه شان نه دي.

د جواهر لال دوره :

په د غوور ځو کښې جواهر لال سرحد ته راغی، پنډت جواهر لال چه زمونږ صوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه اول خل راغی نو په ټول ښار کښی مونږ د ده جلوس وکړ ځولو، په زرګونو خدایی خدمتګار
ورته هر ځای ولاړ وو او بیا په شاهی باغ کښی یوه لویه جلسه ده په دې ناوې وشوه دې جلسې له
سرکاری او قومی ډیر مخلوق راغلی وو قومی نظمونه پکښی وویلی شو سره ددې چه جواهر لال
په پښتونه پوهېدلو خو ددې نظمونو او ددې نظارې او ماحول نه ډیر متأثر شوی و دا نظم
چه پکښی وویل شو چه: (زمونږ سری جامی زړې کړې د خانانو نوکرانو) نو ډیرو خلکو ورته
ژړل او چه تهکال له تلونو جلوس کښی یو سیکه چه د خدایی خدمتګارو کمان ئې باور ئې
مخکښی روان وا و دنعرهٔ تکبیر چغی یې وهلی. ما جواهر لال ته ووې چه وګوره دا سکه
ی خود لته د ومره قومیت او اتفاق خدایی خدمتګاری پیدا کړې دی چه دی د نعرهٔ-
تکبیر نارې وهی. ډاکټر صاحب خروجې ته زما دا شکایت وکړو چه دی مونږ د پیرنګیانو
سره د تعلقاتو ساتلو نه منع کوی. جواهر لال ما سره په دې مسئله ډیر بحث وکړو چه دا
خبره د تهذیب نه لېرې پریوتی ښکاری ما ورته ووې چه زه منم ما ته هم دا خبره ښه نه ښکا-
ی خودی کښی دومره فایده نشته لکه چه څومره پکښی نقصان دی نو مونږ به هغه تهذیب
کړو چه په هغه زمونږ قوم او ملک ته نقصان رسیږی لیکن هغه زه په دې خبره مجبور کړم
ماله په دې معاملاتو کښی دخل کول په کار نه دی. نو ما دا خبره غلې کړه چه کله به زه پېښور
لاړم نو ما به کتل چه یا به ډاکټر صاحب د پیرنګیانو میلمه وا او یا به پیرنګیان د ده میلمانه
. د ده او د پیرنګیانو تعلقات دومره زیات شو چه حکومتی کاروونه خوبرېږ ده هغوی
مونږ کو نو معاملو کښی هم دخل شروع کړو د پیرنګیانو او د خپل قوم په باره کښی د
ډاکټر صاحب هم بیا هغه زړه رویه شوه چه په ډیرو کوششونو بدل کړی شوی وه خبره
وه چه د ډاکټر صاحب دا رایه وه چه پیرنګیان عموماً او ګورنر خصوصاً د وزارت سره د هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلقات وو او زمونږ سره یې ډېره همله دی وه او دده وروور محمد ظفرخان زمونږ
ذمه دار خدایي خدمتګار و. ددوی ټول خاندان زمونږ تحریک کښې د هرچا نه وړاندې
وو او د نورو وکیلانو په شان چالاک او ډر وغجن نه و ما داغوره وګڼله چه د محمد نواز-
خان نه حقیقت معلوم کړم ماوې چه دی پوه نه شي او حقیقت معلوم شي. خیرزه دده
خای له لاړم ور سره کښېناستم خبری مو شروع کړې! اخره کښې می تری ددې خبرې
پوښتنه هم وکړه چه تاله خولي هم د مسلم لیګ دعوت درکړی دی هغه وې هو! خو چه
د دوسته یې فکر وکړو نو بیا پښیمانه شو خبره یې د خولې نه وتلې وه چه لږ فکر یې وکړو
نو راته یې ووې چه ما بانډی خودې چل وکړو زه واپس پښېمانه شوم او ډاکټر صاحب
می ددې خبرې نه خبر کړو حقیقت دا و چه ددې قسم خبرو کښې خدایي خدمتګار و ته
هم قصور و د ډېر داسې خدایي خدمتګار و وچه وزارت ته یې غلط خبرونه رسول او
په دی وجه د ډاکټر صاحب عقیده په دی ټینګه شوې وه چه دوی ټول ډرغجن دی
مګر په خدایي خدمتګارو کښې رښتینې خلک ډېر وو خو ډر وغجن پکښې وو د هغوی به
وجه رښتینې هم د شک نه خلاص نه شو. زمونږ چه حکومت جوړ شو نو مونږ له نوی
خلک را غلل او مونږ په خدایي خدمتګاري کښې واخیستل دا خلک د خدمت د
پاره نه بلکه د اقتدار او دولت د پاره او هم د خدایي خدمتګاری د بدنامولو د پاره
په جماعت کښې داخل شوی وو دا زمونږ نه لوبه سهوه او غلطي وشوه چه د غه خلک
مونږ په خپل جماعت کښې واخیستل په کار دی چه کله زمونږ جماعت اقتدار ته ورسید
نو د غسې تماشبین خو د غه نه او ابن الوقت کسان دې خپل جماعت کښې د خدمودی
د پاره نه اخلی او چه بیا کله یې اخلی هم تحقیق په کار دی چه داسې خلک وا خیستې شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه هغوی حقیقت کښې د خپل غرض د پاره نه د قام د خدمت د پاره پاڅېدلي نه راځی زمونږ د صوبې د ګورنر جارج کننګم په باره کښې د ډاکټر صاحب عقیده وه چه دی ډېر ښه سړې دی او هغې خپل دوست او مرد ګڼلو د هغه دې عقیدې سره زما اتفاق نه وو زه منم چه کننګم ډېر ښه او هوښیار سړې وخو د ډېر ښه پیرنګی هم زمونږ د پاره ښه کېدې نه شو ولې چه زمونږ او د هغوی قامی مفاد بېل وو.

د ګاندهي جي دوره:

او س صوبه سرحد کښې خپل وزارت و، په دا تلوخه بند یزنهٔ نو ګاندهي جي هم په ۱۹۳۸ع کال کښې راغی د هغه هر کلی او استقبال چه په کوم شان وشو هغه یو تاریخي حیثیت لري. کوم څیز چه په ګاندهي جي ډېر زیات اثر کړې وهغه د باوړدي خدائي خدمتګارو هغه نظم وضبط ؤ چه هغوی څومره په خاموشۍ حوصله او انتهائي وقار دا د زرګونو ، لکونو خلکو جلسې او جلوسونه سمبالول ګاندهي جي ولیدل چه څومره په مینه او اخلاص خدائي خدمتګار خپل جلوسونه او جلسې منظم او قابو ساتی او دائي هم ولیدل چه په جلسو او جلوسونو کښې اولسونه څومره په جوش او بې باکه منښه د خدائي خدمتګارو سره تعاون کوي. د ګاندهي جي غوندې ګرځنده او جهان دیده قامي او اولسي مشر هم په دې مجبور شو چه ولي ویل: «ما خپل ژوند کښې داسې خاموشه او منظمې جلسې ډېرې کمې لیدلي دي» او ځکه د ګاندهي جي دا امید پیدا شو چه د دې ډرنو او تورزنو پښتنو په ذریعه د خپل ژوند دون مقصد حاصل کړي او لکه وائي د زما د عاده چه پښتانه دې نه یوازې دا چه هندوستان له ازادي وګټي بلکه د دغه ازادۍ په برکت ټولې دنیا ته د عدم تشدد دا ذرین اصول ورمعرفي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاندهي جي به مونږ سره خندل چه د شپې ټوله شپه ما په ګاډي کښې تکې خوب نه دی کړې ولې چه د پنجاب په هر ټيشن به مخلوقات راغلل دا ټيل او ډيکې به وې او چغې سورې او کړېکې به وې. ګاندهي جي په غوږونو ما لوچ تومبلي وو، په دې لړ کښې ماته د جواهر لال نهرو هغه خبره را ياده شوه چه کله هغوی په اول ځل د صوبه سرحد په دوره راتلل هغه ويل چه د پنجاب په ټولو ټيشنونو کښې ټوله شپه خلکو چغې وهلې وې او مونږ لې تکې خوب ته نه پرېښولو هغه نهرو جي خپل انداز کښې ويل چه د هر يو سړي دا کوشش و چه زما غوږ له خوله را ورسوي او د انقلاب زنده باد چغه پکښې ښه په زوره ووهي لکه چه د دې خلکو دا خيال وي چه د جواهر لال په غوږ کښې په چغه وهلو به انقلاب راشي خو هغه ويل چه يو ټيشن کښې ګاډې ودرېدو او ما بيا دې چغو او کړېکو ته ځان تيار ولو چه کړکۍ نه مې سر بهر کړو نو څه ګورم چه د ټيشن د يو سر نه تر بل سره پورې په پليټ فارم د يعني جامو خدائي خدمتګار ولاړ دي نه ټيل شته نه کړېکې نه ډيکې شته، نه چغې. نه غوبل شته، نه دانګل يو مشر ما له راغی راته يې ووې: «مونږ ستاسو ستړي مه شي ته راغلي يو او تا ته هر کلي وايو». زه ورکوز شوم هغوی ټولو ماته په شريکه د باجو سره سلامي وکړه. جواهر لال وويل چه زه ډېر متاثر شوم چه زما غونې زيګ زيګ شوا او بيا لې ميا افتخار الدين ته چه هغه وخت د پنجاب کانګرس صدر و مخ کړو ويې ويل: «ہمیں کسی کے بتانے کی ضرورت ہی نہ پڑی کہ ہم شریف پٹھانوں کی دیس میں پہنچے ہیں» يعنې مونږ ته د دې وينا ضرورت نه شو چه چا راته ويلې وې چه مونږ د شريفو پښتنو خاورې ته را ورسيدو.

ګاندهي جي چه د سرحد په دوره راغی نو اوله عامه جلسه په چارسده کښې منعقده شوه فدا عبدالمالک صدر او اختر ګل سالار و دوی چه څرنګه خدائي خدمتګار وو او څرنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت یې کړې وا او بیا یې چه څنګه د کار خلک پیدا کړي وو نه داسې کار چا په صوبه کښې کړې او نه داسې خلک چا په صوبه کښې پیدا کړي وو ګاندهي جي چه جلسې له راغی په جلسه کښې به زر ګونو خلک ناست وو دهغوی په راتلو یو سړی د خپله ځایه ونه خوزېدو. د ګاندهي جي موټر راغی ستېج سره ودرېدو مونږ د موټر نه راکوز شو، موټر لاړ، مونږ ستېج ته وختو هلته جلسه شروع شوه، خلک خاموشه ناست وو تقریرونه یې اورېدل ګاندهي جي د دې جلسې نه ډېر متاثره شو او چه تقریر له پاڅېدو نو ویې وې چه زه په ډېره دنیا کښې ګرځېدلی یم ډېرې جلسې مې لیدلې دي خو ما داسې دسپلین او داسې جلسه لیدلې نه ده او بیا چه تلو نو چه څرنګې راغلي وو هغسې لاړل موټر ستېج له راغی دې پکښې کښېنا ستو چه دې لاړنو جلسه خوره شوه نه مخکښې او نه څوک وروسته خوځېدلی دي. زمونږ د چارسدې یو خان و هغه به وې چه زه په داسې یوه ډله کښې نه شریکېږم چه د کومې ډلې مشر چه بنجاړې او قصاب او شاخیل وي. زمونږ مشرې په خانی نه وه په خدمت وه. زمونږ د اتمانزو جرنیل شاخیل و زیارنګل نوم یې وو، د دوی ماتحت ډېر خانان، اربابان، میاګان او ملایان وو، د دوی حکم به یې لکه د تنخوا دارو نوکرانو په شان منلو او دایوان‌ې د دوی نه و د افسر چه هغه به هر څوک و، په خدایي خدمتګارو کښې یوه ښکلې ورورولي وه محبت او هر کاردته به چه مقرر شو هغه به یې په مینه محبت کولو. ګاندهي جي د ټولې صوبې دوره شروع کړه، د پېښور نه پس مونږ کوهاټ ته روان شو چه دړې ته ورسېدو نو ډېر افریدي د هغه استقبال ته راټول شوي وو پکښې څه هندوان وو دا هغه هندوان وو چه د غه ازاده قبایلي علاقه کښې اوسېدل او دکانونه یې کول ما ګاندهي جي ته ووې چه دوی نه تپوس وکړه چه په دې ازاده قبایلي علاقه کښې ستاسو مال، ځان او عزت محفوظ دی؟ دلته هم چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو داکي پر یوځی نو ګاندهي جي تري تپوس وکړ چه نوهغوی ورته ووې چه زموږ هر څه محفوظ دي او چه څوک په موږ زور زیاتی کوی نو دوی د هغو مقابله کوی ماورته ووې ګاندهي جي ! هغه ټولي داکي سیاسي داکې دي د پیرنګیانو په رعیت کېږي او تاسو پري پیروي ولی. زموږ د داپوره زموږ ګاډی به هغه چلولو. ولي د پرښه د داپوردی. چه کوهاټ ته ورسیدو نو د ګاندهي جي استقبال ته ډیر خلک راغلي وو بیا لوبه جلسه وشوه بیا ددی ځای نه بنو ته لاړو بیا ډیره اسماعیل خان ته لاړو. د هغه ځای پیښور ته راغلو او د پیښور نه مردان ته لاړو او بیا د مردان نه هزاره ته لاړو، او بیا د هزارې نه ګاندهي جي هندوستان ته روان شو. ګاندهي جي د خدايي خدمتګارو د ډسپلین او عدم تشدد نه ډیر خوشحال و.

د سرحد د خلکو سره د ګاندهي جي د ومره مینه محبت و چه ما سره یې وعده کړې وه چه که ته وایي نو زه به شپږ میاشتي په صوبه سرحد کښي او شپږ میاشتي په سیوګرام کښي تیروم. سردار پټیل سرحد ته د ګاندهي جي په راتلو خفه و او په دی خبره یې ورسره همیشه اختلاف کولو. سردار پټیل دا نه غوښتل چه ګاندهي جي سرحد ته لاړ شي د پټیل دا کوشش و چه مسلمانان په کانګرس کښي را نه شي. کانګرس کښي یو سړی و چه هغه مسلمان و خو ده ته هندو ښکاریدل و نو هغه ته لي ویلي وو چه پام کوه دا مسلمانان د رنه کانګرس ته را نه شي.

ګاندهي جي ته د صوبه سرحد وکیلانو او بیرسترانو د ډاکټر صاحب په بنګله کښي یوه سپاسنامه د سردار عبدالرب نشتر په ذریعه پیش کړې وه او په هغې کښي یې ورته لیکلي وو چه موږ په دی فخر کوو چه ته زموږ هم پیشه یې یعني وکیل یې. ګاندهي جي ورته ډیر مزیدار جواب ورکړو چه: زه ستاسو هم پیشه نه یم دا څه بنه پیشه نه ده د کوم وخت نه چه ما د خدای د مخلوق خدمت شروع کړې دی نو دا پیشه می پرېښی ده تاسو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کار دی چه دا پیشه پرېږدئ او د ملک خدمت ته ملا وتړئ .

زمونږ د وزارت قایمیدو لږه موده شوې وه چه په دې کښې د کورنیو سرکاري دعوت (ایټ هوم) دا عنی ځنګه چه په دې کښې د شرکت د پاره نورو خلکو ته لیکل شوي و په دې کښې یې ډاکټر صاحب له هم دعوت ورکړی و. په دغو ورځو کښې په کلکته کښې د کانګرس ورکینګ کمیټئ جلسه وه زه هغې له تللم ډاکټر صاحب ما سره دا خبره وکړه چه مونږ د کونږ په دې ایټ هوم کښې شریک شو که نه ؟ ما ورته ووې چه د کانګرس وزیران په هیڅ قسم سرکاري دعوتونو کښې شریکیدی نه شي. هغه ووې چه ښه به داوي چه د ګاندهي جي نه تپوس وکړې. او بیا ما له تار راکړې که چیرې دده اجازه وی نو په هغه تار کښې صرف "هو" ولیکه او که نه وی نو صرف "نه" ولیکه. زه چه کلکتې ته ورسیدم او د ګاندهي جي نه مې پوښتنه وکړه هغه ووی چه د غه رنګ سرکاري څیزونو کښې مونږ نه شریکیږو نو ما ډاکټر صاحب له د "نه" تار ورکړو خو ځه وخت چه ډاکټر صاحب ته تار ورسید نو هغه کورنر د دې خبرې نه خبر کړو او ګورنر دا خبره پټه نه کړه او په "ایټ هوم" کښې د ډاکټر صاحب خلاف ډیره پراپیګنډه وکړه. ملک خدا بخش ته یې د خلکو په مخکښې وویل چه ډاکټر صاحب خو شرکت غوښته خو دېره نه ورله تار راغی نو ځکه شریک نه شو کله چه زه واپس راغلم او د دې خبرې نه خبر شوم نو ډاکټر صاحب ته مې ووې چه دا سړی ستا دوست نه دی او دا خبری د دوستۍ نه دی بلکه د شرافت نه هم لیرې دي مګر د ډاکټر صاحب دا سې طبیعت وچه دا رنګه خبری به هغه ته لږې ورځې یادې وې بیا به ترې نه هیرې شوې .

په کلکته کښې سو باش چند ربوس او د هغه ورور سرت چند ربوس د ورکینګ کمیټئ د ممبرانو د پاره ډیر ښه انتظام کړی و او د هر سړي د ارام او خوشحالۍ فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې ساته کاندهي جي یې پخپل کور کښې ډیره کړې وه. زه یې دیوه ډېر لوی تعلقدار سره ډیره کړې وم او دغه شان د نورو ممبرانو حال و. د کاندهي جي به یې ډېر خدمت کولو. زه کاندهي جي سره ناست وم چه سوباش بابو هم راغی دی ډېرې ناجوړتیا نه پوره جوړ شوی نه و او کاندهي جي ورته ووې چه ته خو لا پوره جوړ شوی نه یې نو د کانګرس صدارت خو کولی نه شې. ده ووې نه جي! زه خو اوس ډېر ښه یم او دغه کار کولی شم. زه پوه شوم چه دده دا دومره داروملار ددې خبرې د پاره دی چه په جلسه کښې د ورکنګ کمیټۍ ټول ممبران دده تجویز پاس کړي. لالې په هغو ورځو کښې دانټرنس امتحان نه وو ورکړی او په وارده کښې د جمنا لال جي بجاز چه اجلاس له راتلو نو لالې یې خان سره راوستې وه. لالې سره یې ډېره مینه کوله او په ډېر زور یې ماته ایله دیوی ښپې د پاره پرېښې وه. د جلسې د ختمېدو نه پس هغه کاندهي جي سره وار دی ته لاړو او زه چلي صوبې ته راواپس شوم .

وزارتونه او خدائي خدمتګار :

مونږ خو وزارت ددې د پاره اخیستی وه چه خپل جماعت مضبوط کړو او د پېرنګي د له کمزورې کړو، ددې د پاره په سرحد کښې مو هغه ټول انعامونه بند کړل چه د سرکار له طرفه به خلکوله ورکېدی شو ولې چه په دې صورت به دې خلکو ځلې د خلکوله بیت المال نه اخیستې او خدمت او تابعداري به یې د پېرنګیانو کوله او دغه شان انریري مجسټریټې موهم ماتې کړې او ذیلدارۍ موهم ماتې کړې. ځکه چه دا ټول خلک د پېرنګي د له وه. بل کار مو دا وکړ وچه غریب خلک مو د ملکانو د څوکیدارۍ نه خلاص کړل چه په دې وسیله نه هغوی په خلکو ډېر زیاتی او ظلمونه کول. زمونږ دا هم اراده وه چه د کلو نمبردارن

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هم مات شي خکه چه داهم د پیرنکی یوه مضبوطه دله وه، مونږ غوښتل چه دهغوی په ځای دی د مالیی د تولولو د پاره په هر تحصیل کښی نایب تحصیلدار مقرر شی، مګر په دی کښی کامیاب نه شو خکه چه زمونږ د اسمبلی ځینی ممبران پخپله نمبرداران وو. دا زمونږ د غلط انتخاب نتیجه وه او د اینده له پاره مونږ له ددی نه سبق اخیستل په کار دی بله داچه د کوهاټ د تیری ریاست په خلکو دوه ظالمانه ټیکسونه وو چه هغه ته به بوا او تیرنی ویلی شو، په اسمبلی کښی د هغه د لیری کولو د پاره قرار داد پاس شو.

یوه بله عجیبه خبره د رنته وکړم، یوه ورځ زه او قاضی صاحب په ایبټ اباد کښی مازیګر په سیل ګرځیدو مونږ ولیدل چه زمونږ نه وړاندی جینکی دي او ورپسی هلکان دی، دا ماته بده ښکاره شوه، ما قاضی صاحب ته وویل چه ستاسو دوزیرانو دومره اختیار شته چه ددی مخنیوی وکړی خکه چه دا خو زمونږ نجې دی، د دوی عزت زمونږ عزت او د دوی بی عزتی زمونږ بی عزتی ده قاضی صاحب راته ووې چه مونږ قانوناً دومره اختیار نه لرو، ما ورته وویل چه مونږ دخپلو لونو، خویندو او میاندو د عزت حفاظت نه شو کولی نو د داسی حکومت نه څه فایده. تعلیم کښی هم څه نه څه ترقی وشوه په اخر کښی سکولونه پرانستی شول او هغه کښی کافی برخه د جنکو د پاره وه او څو سره چه مونږ غوښتلو هغومره تعلیم خوریدی نه شو خکه چه ددی د پاره په بجټ کښی لږ رقم مقرر شوی ؤ چه د هغه زیاته برخه به د محکمی په خرڅونو لکید له مونږ هغه کښی هم څه بچت وکړو، د انګریز د اپوکتیر په ځای مو د دیسی سړی وټاکلو او د انسپکټر عهده مولیری کړه نور هم په کښی ګنجایش وو مګر د هغه اصلاح زمونږ د وسی نه بهر وه.

د تعلیم په باره کښی چه کوم زیاتی د پښتنو برخلاف پیرنګیانو کړی دی هغه یی په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د بل چا سره کړې نه دی. د پښتنو د بچو د پاره ددې بې کاره تعلیم یې هم ډېر لږ
انتظام کړی و او د جنګو د تعلیم طرف ته یې اډوخه توجه نه وه کړې بله دښمنی د پښتنو
سره دا کړې وه چه ابتدائي تعلیم یې په مورنۍ ژبه نه وه او په پردۍ ژبه کښې ئې پښتنو
د خپلو بچو د پاره د خپلو مدرسو د جوړولو کوششونه به وکړل او مدرسې به یې جوړې
کړې مګر حکومت ددې په ځای چه هغوی سره امداد کړې وای د هغه مخالفت به
یې کولو او د هغو د بندید وکوشش به یې کوو. زمونږ وزارت دا قدم هم اوچت
کړو چه په ابتدائي مدرسو کښې یې پښتو ژبه لازمي وګرځوله او بل طرف ته زمونږ
قوم تول عمر د بلې د پړق دلاندې تیر کړې وهغوی اختیارات لیدلی نه وو او نه ورته
دا معلومه وه چه اخر زمونږ اختیارات څومره دي مونږ د وه انیزګلی و او قوم
د دې غوښتله او دا هم پرېږده چه د جایز او ناجایز هیڅ قسم تمیز نه و او د هر
سړې دا خیال وچه لوټ دی نور وکړو او زه پاتې شوم نور قوم خولا پرېږده د
د خدائي خدمتګارو هم دا حال وچه هر وخت به د وزیرانو په بنګلو کښې ناست وو
تانهې او تحصیلونه د دوی نه خالي نه وو او ډېریو به چه څه وې که هغه به وشو خو ښه
او که هغه به ممکن نه و نو بیا به یې د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوله چه د غریبانو
خلکو د پاره څه وشو او مخالفینو به هم پرې مالګه، مرچکې دوړول. بیا به یې
کلو کښې پراپیګنډه کوله چه د خدائي خدمتګارو او غریبانانو هیڅ ونه شو په دغه
طریقه د غونا دانانو دوستانو خپل تحریک ته نقصان ورسولو ما چه به د خدائي خدمتګارو
دی کارته کتل نو حیرانیدم به او د ځان سره به می وې چه خدایه دا هغه خلک دي
چه دوی خدای سره وعده کړې وه چه مونږ به ستا د پاره د خپل قام او ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کوو لغیر د څه لالچ نه ډېر افسوس خبره خولا داوه چه څه وخت به یو ملازمت
و یا یوه وظیفه وه نو دهغی د پاره به سلو خدایي خدمتګارو درخواستونه ورکړي وو
خو وظیفه به یوه وه یو سړی له به ورکړ شوه هغه به هم خدایي خدمتګارو دا نور یوکم
سل خدایي خدمتګار به ټول خفه وو، او د وزارت او د خپل تحریک برخلاف به بې
ضرخای پراپیګنډه کوله او تشه پراپیګنډه نه وه. کنځل او بد ویل به هم ورسره و.

کوم وخت به چه دنوکرو د پاره د مقابلې امتحان و نو عجیبه نظاره به وه په
سوو نو امید وار به وو او هر یو امید وار سره به د سفارش د پاره جرنیلان، کرنیلان
ملدان او ناظمان راغلي وو عجیبه خبره خولا دا وه دهغو کسانو د زامنو د پاره به
هم سفارشونه کول چه پلرونو یې د حکومت د پاره دوی سره ډېر بولي وو او شهیدان
و او په موجوده وخت کښې هم د پیرنګیانو ملګري وو. ما ته به د خدایي خدمتګارو
سي کارونه ډېر بد او مکروه ښکاریدل که د امید وار به څه وشوا وکه نه د دوی
به وشو په مونږ کښې به ورکه خېدل چاې، د دوی به یې وخوړل او پالوده پری
پاسه. په دې کښې بل لوی نقص دا و چه ټول کسان خو به نوکران کیدی نه شول نو
غو کسانو او دهغوی خپلوانو به خدایي خدمتګارو ته پیغورونه کول چه جیلخانې
مونږ تیرې کړي او فایدې د نورو خلکو دې ستاسو په کښې څه وشو؟

زمونږ د وزارت نه یوه لویه غلطي دا هم وشوه چه د سرحد هغه وحشي او ظالمانه
نون چه مونږ ټولو ورسره مخالفت کړی وا او زه ټول عمر پیرنګیانو په دې قانون
ی ګرفتار کړی او قید کړی وم، دې وزارت اول دغه سرحدي قانون مات
و. هغه پیرنګیانو زمونږ د وزارت په ذریعه بیا واپس جاري کړو جماعت سره یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خه سلا او مشوره څه چه زه یې هم خبر قدرې نه کړم. حال هم دا چه په کار وچه داسې
نه وای شوی د جماعت نه تپوس شوی وای او که چیری د جماعت رضا نوی نو دوزیرانو
هیڅ حق نه و چه هغه مړ قانون یې بیا را ژوندی کړې وای. په دې قانون یو خو د پیرنګیانو
اقتدار زیات شو ځکه چه په جرګو کښې د مقرریدو او په طمع خلک ور مات شول او سلامو نه
یې شروع کړل او بل زمونږ د پرخلک د سرحدي قانون په ذریعه حکومت قید کړل او بیا
خو مونږ هیڅ ویلی نه شول ځکه چه دغه قانون مونږ پخپل وزارت کښې اجرا کړې وا
زه ټول عمر پیرنګیانو په دې قانون کښې قید کړې یم او بل طرف ټول سرکاري نوکرانو
زمونږ برخلاف یوه منظمه پراپیګنډه د خپلو افسرانو په ډاګه شروع کړه، دوی
او د وزارت څه پروانه کوله او نه یې څه کنټرول د پرځله ما سره په خپل ځان د پروګرام کاري
ملازمانو د خلکو په مخکښې د خدایي خدمتګارو برخلاف قصې کړې دي. دغه شان
زه یو ځل سره د عاشق شاه باچا د مومند و د کوه دامان په دوره وو. د هغې علاقې
تامیدار به مونږ سره وو هغه به زمونږ برخلاف پراپیګنډه کوله او خلکو ته به یې ویل
چه باچاخان خو غوا نه حلالوي ان تردې چه په یوه لویه جلسه کښې ځینو کسانو د ده په
لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښې یې را نه دا سوال وکړو چه ته غوا حلا
لوی ما ورته وې چه زه خو قصاب نه یم او مسلماني خو څه په غوا حلالو باندې نه د
دا قصه ډاکټر صاحب او نورو وزیرانو ته ورسیده اول خو ډاکټر صاحب د عاشق شاه
باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یې وشو نو بیا یې هم د هغه تامیدار څه و نه کړې شو
دا خو پریږده زمونږ کلي کښې د جوارې پړ و ډاکټر صاحب درې ځله پخپله د دی
پر بند ولو د پاره راغلی و لیکن بند نه شو ځکه چه دا خو د پولیس کار و او پولیس ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کولو هغوی خو به پکښې حصه اخیستله . ډاکټر صاحب پخپله یو سړی په رشوت
نیولی و په هغه مقدمه چلید له خوا خو مجسټریټ بری کړو . حقیقت دا وو چه سرکاري افسران
د صوبې د وزارت نه نه وېرېدل ولې چه دوی هغوی له سزا نه شوه ورکولی ، چه کوم سرکاري
افسران به وزارت نا رضا شو او د هغه له د سزا ورکولو اراده به یې وکړه ، نو ګورنر او لوی انګریز
افسرانو به د هغه افسر سمدستي د صوبې په خوا کښې ایجنسو ته بدل کړو او په دې طریقه به هغه
د سزا نه بچ شو . نتیجه دا شوه چه سرکاري افسرانو د وزیرانو په ډاګه حکم عدولي کوله او د
هغوی سره یې د هیڅ قسم تعاون نه کوو . د دې ټولو خبرو د پاسه د ډاکټر صاحب خیال و
چه سرکاري افسران د هغوی وزارت سره تعاون کوي . په خوشدل کپتان د ونو د ټپولو
مقدمه جوړه شوه او بد پکښې راګیر شو نو ګورنر راغی او ډاکټر صاحب ته یې ووې چه
دا سړی به زه د دې ځای نه بدل کړم خو دا مقدمه ترې واپس کړه ډاکټر صاحب ته خپلو
ملګرو ویلي وو چه دا کپتان ډېر خراب سړی دی ده په خدایي خدمتګارو ډېر ظلمونه کړي
دي وهلي یې دي ، شړلي یې دي ، بېګناه یې قید کړي دي . خو ډاکټر صاحب عجیبه سړی
و . د دې ټولو خبرو د پاسه هغه یې د ګورنر په خوله بدل کړ . د هغه خیال زمونږ او زمونږ
د تحریک د پاره ډېر خطرناک و او د هغه وجه وه چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون
کړو او انګریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دې ملازمانو دا یقین وو چه واک
اختیار د دوی نه بلکه د انګریزانو دی د هغه شان زمونږ د اسمبلۍ ممبران او د ډسټرکټ
بورډ ممبرانو هم دا خبره هېره کړه چه مونږ د قوم په ووټ منتخب شوي یو او هر څه
چه کوو به کار دی چه د قوم د پاره وکړو . عجیبه خبره خو لا دا وه چه په ډسټرکټ بورډ کښې
و نورو ځایو کښې چه به کوم سړی دوبی مشر مقرر کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو اصولو پابند به وا او د دوی ناجایز سفارشونه یې نه منل نو ددی به دهغه غوږ خولو کوشش
کولو. لویه د افسوس خبره داوه چه د دوی خپل خدایي خدمتګار وورد دوی سره به یې په
یوه کلمه قید ونه تیر کړی وو دهغه په ځای به یې هغه سړي له روټ ورکولو چه خدایي خدمتګار
به نه وو د ملړی مار به ځو په ده به یې غوړی زیږی وهلې او دده خوشامندی به یې کولی. د
ځنګو اخان په دوی غوړی زیږی وهلي وې او بله دا چه دی خود پیرنګیانو د ملړی ماروو، هغه
زمونږ خدایي خدمتګار نه وخو تول دهغه ملګری شول او هغه یې د خپل خدایي خدمتګار د په
مقابله کښې کامیاب کړل. وزیرانو به هم چا سره سلا مشوره نه کوله هغوی زمونږ دی ورونو
داسی واړ خطا کړي وو چه خپلو کښې هم د دوی سلا مشوره نه وه او نه د اصولو پابندی وه.
والیسرایی راغی دوی دهغه هرکلی وکړو او بیا دوی کښې ورسره ډاکټر صاحب شریک
شو ما ته د کانګرس دهای کمانډ نه تار راغی چه دا څه مو وکړل؟ د غه شان زمونږ د اسمبلي
په ممبرانو کښې هم دلې جوړی شوی وی په دستر کت بورډونو کښې هم پړی جنبې وې
د خدایي خدمتګارانو هم دغه حال و نو رخولا پریږده چه د ډاکټر صاحب او قاضی صاحب
په مینځ کښې دګلی ګهرې ارباب عبدالرحمان خان او میا جعفرشاه سخت اختلاف پیدا
کړی و. ډاکټر صاحب او قاضي صاحب زمونږ ډیر ذمه دار خدایي خدمتګاران وو او
د وزارت نه مخکښې د دوی یو بل سره ډیره مینه محبت، ورورولي او ښه تعلقات وو.
زمونږ چه به په ملک کښې دوره کوله نو زمونږ خلاف به پیرنګیانو پراپګنډه کوله او ملایانو ته به یې
ویل چه دوی بالشویک دی. دوی مذهب ورکوی او تاسو ورکوی او خانانو، ملکانانو ته
به یې ویل چه دوی خوستاسو نه هر څه اخلی او غریبانانو له یې ورکوی. ملایانو زمونږ سره د ښتینی
ولی نه کوله او دهغوی یې منل. او دهغوی خبرو لسی تلل. ولی خانان او ملکان بیه د اتلل

سه ... ۹۲ اوس ... مزدور ... چا چې په مزدورۍ کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جایداد ...

شو مړی

زمونږ نه بې پې تپوسونه کول ، زه د دواوی په دوره وم چه دغلته خه خانان او ملکان راغلل
اوزمانه یې تپوس وکړو چه مونږ ه اوروچه تاسو زمونږ نه جایداد ونه اخلئ او غریبانانو له یې
ورکوئ ، ما ورته او وئیل چه مونږ له خدای داسې ملک راکړی دی چه د دولتونو او نعمتونو نه ډک
دی ، که مونږ ازاد شو او دا ملک زمونږ شی او مونږ ملا وتړو ، دا ملک اباد کړو ، نو څوک به غریب
پاتې نه شی ، مونږ به تول خانان شو زمونږ ه دا اراده نه ده چه ستاسو نه جایداد او ملک واخلو
مونږ خو ستاسو حالت هم ښه کول غواړو او د وږی مړول غواړو ، که دا وږی ماړه شی نو
تاسو ته خه تاوان دی ، که تاسو د پیرنګیانو ملګه تړی لاړی نو هلته نو ر خلک خوړ پرېږده د مزدورانو
یې ښکلی او موړ ته وه دو او ستاسو نه تپوس کوم چه ستاسو موته ښته ، ښکله مشته ؟ که زمونږ تحریک
کامیاب شو نو د ملا حالت به هم ښه شی او د خان او ملک حالت به هم ښه شی ، مونږ دا هر څه چه
کوو نو د خان د پاره نه کوو ، دا ددې قوم او ملک د پاره کوو .

چه مونږ د صفایی کار شروع کړو او کلوته تلو جاروګانی به راسره وې ، جماعتونه ، حجرې
او لارې ، کوڅې به مو جارو کولې ، نو د پیرنګیانو ایجنټانو به خانانو ، ملکانانو او ملایانو ته وویل
چه ددوی ددې جارو نه مطلب دادی چه په تاسو جارو راشی او دا ملک د غه شان ستا-
سو نه پاک شی خو زمونږ په کوشش قوم کښې رود ولې ، عزیز ولې ، قام ولی او سیاسی شعور پیدا
شوی و ، تو چه څومره به دوی زمونږ خلاف پراپیګنډې کولې هومره به په قوم کښې مونږ سره د
خلکو همدردی زیاتیده ، ولې چه هغوی به لیدل چه مونږ خو د هغوی خدمت کوو او د هغوی د حق
د پاره پیرنګیانو سره په جګړه یو ، تکلیفونه ، مصیبتونه او جیلخانې تیرو و . خلکو به وئیل چه جیلخانې
دوی تیروی او حق زمونږ د پاره غواړی ، دغه وجه وه چه د قوم او خلکو مونږ سره ډیره همدردی
وه ، خلکو ته معلومه وه چه د " ۱۹۱۹ ع اصلاحات " هندوستان نه قبلول ، هغوی وئیل چه لږ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غالباً چه دغه مولینا مولوی بشیر احمد صاحب وو، چه احمد ...
کمیونسټ ...
څرګنګ دوست وو. طور روښانه به ... ۱۲

ولی د صوبه سرحد نوابانو، خانانو، صاحبزادګانو، سیدانو او زبرګانو د اصلاحات غوښتل خو پېرنګیانو نه ورکول، ورته یې وئیل چه تاسو پښتانه به حکومت څه پوهېږئ، تاسو ځنګلیان خلک یئ د اصلاحات خو دوی (خدائی خدمتګارو) مونږ له ګټلی دی. بیا دی قوم ته معلومه وه چه د ووټ خو باچاهي وه. خلکه چه حکومت په ووټ جوړیږی او ووټ راله دوی ګټلی دی.

حقیقت دا دی چه زمونږ تحریک ته د پېر نقصان اقتدار ورسولو، دا خو د غږ نه خلک د اقتدار په انتظار کښې وو چه اقتدار راغی. نو دوی په مونږ کښې راننوتل. دوی خو د خدمت له دوه راغلی اقتدار پسې راغلی وو، نو مونږ کښې یې دغې خپل اقتدار د پاره پړی جنبې پیدا کړې. اقتدار خراب شی نه دی مونږ هم چه کوشش کوو د اقتدار د پاره کوو. خو اقتدار د حکومت د پاره نه، د خدمت د پاره زمونږ د خدائی خدمتګارو خو دا قاعده وه چه مونږ به د یو کار د پاره څوک مقرر دولو، نو مونږ قول به راغونډ شو. ما به ورته اووئیل چه دا کار دی او د دې کار د پاره مونږ له یو سړی په کار دی، تاسو یو سړی خوښ کړئ چه د دی کار د لایق وی او ما ته یې راکړی. هغوی به یو سړی خوښ کړو او ماله به یې راکړو. دا سی به په دی کار کښې نه د چا خفګان وو نه ګیله، نه مخالفت. مونږ په تولاندی کښې د خدائی خدمتګارو صدر انتخابول، افضل خان صدر منتخب شو، هغه ماله راغی ما ته یې اووئیل چه باچاخانه زه خو خدائی خدمتګار یم زه که صدر یم هم به خدمت کوم او که صدر نه یم هم. زمونږ مولوی صاحب به صدارت خوشحالیږی نو خوښه دې نه ده چه دا صدارت هغه له ورکړم، ما ورته اووئیل چه ستا خوښه ده، نو زما هم خوښه ده. نن تاسو دی سیاسی جماعتونو ته وګورئ، په دوی کښې دا جګړې مخالفت پارټیې بازی او جدائی دا څه څیز پیدا کړی دی دا اقتدار!

زه دی قوم ته وایم چه تاسو تر څو بې غیرته، دیانتدار، ایماندار، په قوم او ملک مین

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پیدا کړي نه دي، نو نه دا ملک ازادیږي او نه دا قوم.

بیا ووټ دی، نو زه د ووټ مخالف نه یم. دا مونږ چه په کومه طریقه خپلي جماعتي او قامي فیصلي کوو دا ووټ نه دی؟ او دا جمهوریت نه دی؟ او دا ووټ مونږ په قربانو کتلي نه دی؟ خو زه دا وایم چه زمونږ دا قوم د ووټ په حقیقت پوهول غواړي او باید چه پوه دی یې هم پوه کړو چه ووټ هغه چا له ورکول په کاردي چه څوک یې مستحق دی. وروور عزیزته یا په پیسو ووټ ورکول نه دی په کار. زه خو وایم چه څوک په پیسو ووټ ورکوي د هغه د ووټ حق خیستل په کار دی. د خود غرضو خلکو په وجه خدایي خدمتگار و کښي هم خود غرضي پیدا شوه. دیوی حلقي نه به یو ممبر کیدوا او ده خواستونه به سلو کسو ورکړل چه یو سړي به وشو نو یو کم سل به خفه وو بیا به یې پارلیمنټري بورډ ته بدرد وئیل. د دغه حال د ملازمتونو وو چه ځای به یو وو، او امیدواران به سل وو. نو نوکري خو به یوه وه. دیو سړي به ور رسیده، یو به خوشحال شو یو کم سل به خفه وو، نو بیا به یې متعلقه وزیرته کنځل کول. او مسلم لیگ به دا پراپیګنډه کوله چه د غریبو خه حال شو. بیا به ماله هم دا غلبل شکایت به یې راته کولو. ما به ورته وئیل چه دا سړي چه مقرر شوی دی دا خدایي خدمتگار دی او که نه؟ دوی به او وئیل چه خدایي خدمتگار دی، ما به ورته او وئیل چه خدایي خدمتگار دی نو بیا خو دا یوه نوکري ده یو سړي ته به رسیده. بلله دا چه ما به تپوس و کړو چه دا کوم خدایي خدمتگار چه مقرر شوی دی دا د وزیرور ور عزیز دی، ده خپل ورور مقرر کړی دی نو وئیل به یې چه نه. نو بیا به ورته ما او وئیل چه دا ښه کار نه دی چه تاسو خپلو وزیرانو لپسي بدرد وایئ.

پیرنګیانو ته خو دا معلومه وه چه دا یو اصولي جماعت دی چه څه وایي هغه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. خلکو ته وُیلی وو چه څوک یې کښتی هغه به یې څښتې او پیږنګیا نو ته دا هم معلومه وه چه
دوی د نورو سیاسي لیډرانو غوندې نه دي چه قوم سره د انتخاباتو وخت کښې کومې وعدې
وکړي نو بیا هم نه پوره کوي نو چه زمونږ وزارت شو نو هغوی سره فکر شوا و زمونږ د ب
نامولو کار ونه یې شروع کړل . یوه ورځ قاضي صاحب ماله راغي چه ډاکټر صاحب د ګورن
کښنګم سره د ملازمتونو په باره کښې دا وعده وکړه چه دی دپاره به کمپي ټیشن
(Compitettion) (د مقابلې امتحان) وي چه څوک لایق او قابل وي هغه به اخیستې
شي که چیرې داسې ونه شي نو اېډمنسټریشن (اداره) به خرابه شي دا قسم مسئلې ب
زمونږ یوه کمیټۍ وه ، هغې ته پیش کیدې . زه هم د کمیټۍ ممبر وم ، ما قاضي صاحب
او وُیل چه ته هغه کمیټۍ راوغواړه ، څه وخت چه د کمیټۍ اجلاس شروع شو نو ما ډا
صاحب نه تپوس وکړو چه ډاکټر صاحب تا ګورنر سره فیصله کړې ده ؟ ډاکټر صا
او وُیل چه که کمپي ټیشن نه وي نو بیا خو به قابل خلک رانشي اېډمنسټریشن به خراب ش
ما ورته او وُیل ډاکټر صاحب ما دا انګریزانو په حکومت کښې داسې خلک لیدلي دي چ
ملازمان دي او دستخط کولې نشي . بله دا چه پیږنګیا نو ته به څوک د ملازمت د پا
پیش شو نو دوی به تری اول دا پوښتنه کوله چه د سرکار دې څه خدمت کړې دی
او هغه خلک به یې اخیستل چه د سرکار خدمت به یې کړې وو . نو مونږ ته هم په کار دی
چه هر چرې اخلو نو دا پوښتنه تری کوو چه تا پاستا پلار د دې ملک او قوم څه خدمت کړې
دی او دا خدایي خدمتګار خو ټول عاجزان دي ، دوی خو خپل اولاد په خپل کلي کښ
هم سبق نه شي ویلی او دولتمند خو دلته نه چه په یورپ او امریکا کښې خپلو بچو سبق ویلې
شي نو ددی خو دا مطلب شو چه قربانی خو غریب وکړې او چه څه کښته او شوه نو هغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

«خانانو بچو واخیستہ چہ څوک د ملک او قوم د ازادۍ جنګ کښې د پیرنګی ملګری وو
زه د کمپیټیشن (مقابلې د امتحان) خبره منم خو په دې شرط چه تاسو دې غریبانانو
بچو له د غه شان تعلیم ورکړئ، څنګه چه دولت مند خلک خپلو بچو له ورکوی ما ورته اووئیل
چه که تاسو دې سره اتفاق نه کوئ نو سبا به داوی چه استعفا ورکړئ. ډاکټر صاحب
راته جواب کښې ووئیل چه زه د دې کمیټی نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دې نتیجه ورسیدم چه څومره زر کیدی شی مونږ له وزارت
پرېښودل په کار دی ځکه چه زمونږ تحریک ته د فایدې په ځای تاوان رسوی زمونږ
د اسمبلی په ممبرانو کښې ورځ په ورځ اختلافات زیاتیدل، چا به د ډاکټر صاحب
نه شکایت کولو او چا د قاضی صاحب نه دا اختلاف اصولی نه و بلکه ذاتی او اخوبت
دې ته ورسیدل وچه د وزارت ماتولو د پاره د هزاره ضلع د کانګرس اسمبلی
ځینی ممبران د اټک په ډاک بنګله کښې مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشورې د پاره جمع
شول مګر خدای خبر چه ولې څه فیصلې ته و نه رسیدل. د بعضې خلکو دا خیال وچه
خان بهادر سعد الله خان او اورنګ زیب خان په کور کښې د وزیر اعظمی په عهده
بانډې وران شول. د آل انډیا کانګرس کمیټی پارلیمنټری کمیټۍ صدر مولانا-
ابوالکلام ازاد د خپله سرحد له راغی مګر دا مسئله حل نه شوه ځکه چه د ذاتیاتو شخصی
مسئلې حل کیدی نه شی د اسمبلی بعضې ممبرانو زه مجبور کړم چه په دې معامله کښې
مداخله وکړم د هغوی هم دا خیال وچه سبا به داوی چه مونږ دا وزارت پریږدو
زما خو دا اول نه د غه خیال و مګر د وزیرانو په کارونو کښې می مداخلت نه کولو ځکه چه
ذمه داری د هغوی په سر وه. ما د خدائی خدمتګارو لویه جرګه جمع کړه او د وزارت دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره می ورته وړاندې کړه ټولو ممبرانو په دې خبره اتفاق وکړ چه حکومت مونږ سره
تعاون نه کوی نو مونږ له په کار دی چه وزارت پرېږدو ځکه چه ددی نه زمونږ تحریک
ته ګټه نه رسی بلکه نقصان رسی. اجلاس ختم شو او ما د صوبې د خدائي خدمتګارو
لویې جرګې نه ددریو د دیو کسانو یوه کمیټه جوړه کړه او د اسمبلي ممبرانو ته مې ووې چه
سبا له به تاسو راځئ او یو یو کس به ځان له خپله رایه او بیان دې کمیټې له ورکوئ
سبا له چه هغې کمیټې خپل کار شروع کړو نو د امیر محمد خان د هوتی نه علاوه نورو ټولو
ممبرانو د وزارت په حق کښې رایه ورکړه زه حیران شوم او بهر ته راووتم ټولو ممبرانو
ته مې ووې چه دا څنګه خبره ده پرون تاسو د وزارت مخالف وئ اوس بې ملګری
شوئ. ډاکټر صاحب ماته ووې که ماته اجازت وی نو دا راز به زه ښکاره کړم ما
اجازت ورکړو هغه ووې چه دوی ټول وایی چه وزارت دې وی ملګری دې هغه
څه چه مونږ ورته وایو. لیکن دغه خبره مونږ ته منظوره نه ده نو به مونږ د باو اچولو
د پاره دوی بیا د وزارت د ماتېدو تپه کوی. خیر مونږ خوار شو مګر د وزارت
د پرېښودو په باره کښې زما رایه نوره هم ټینګه شوه او څو ځله د آل انډیا کانګرس های-
کمانډ ته مې دا خبره وړاندې کړه چه تاسو مونږ له اجازه راکړئ چه مونږ د سرحد
وزارت مستعفی کړو ځکه چه مونږ ته د فایدې په ځای نقصان رسېږی هغوی اجازه
نه راکوله او ورته به یې ووې چه ټول وزارتونه به په یو ځل پرېږدو. دا مګر د خدای فضل و
چه د یورپ دویم لوی جنګ په (۱۹۳۹ ع) کښې شروع شو.

وزارتونه مات شول:

کله چه یورپ کښې د جنګ په شروع کېدو برتانیې د جرمنی خلاف د جنګ اعلان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو نو دهغې سره سره يې دهندوستان د طرف نه هم د جرمنی خلاف د جنګ اعلان وکړو
کانګرس په دې اعتراض وکړو چه د تېرو صوبائي انتخاباتو نه دا خبره واضحه ده چه
مونږ دهندوستان د اولس نمائندګان يو. نو په کار دا وو چه د هندوستان د طرف نه
د جنګ دا اعلان کولو نه وړاندې دهندوستان د خلکو رائې معلومه کړې شوې وې. بله
مطالبه يې دا هم پېش کړه چه که د برطانيې او د اتحادي طاقتونو دا اعلان صحيح وي
چه دوی په دنيا کښې د صلح او امن او ازادۍ د پاره جنګېږي نو کانګرس تپوس کوي چه
ايا په دې کښې هندوستان هم شامل دی او که نه؟ مخکښې ورته بيا کانګرس دوېل چه مونږ
هم شکه د دغو اصولو د پاره جد وجهد کوو او حکومت برطانيه له دا تسلي ورکوو چه هندوستان
هم په دې جنګ کښې دغوی سره ټينګ په ټينګ ودرېږي او د هيڅ قسم قربانۍ نه به غاړه
نه غړوي خو په شرط د دې چه حکومت برطانيه دا اعلان وکړي چه د جنګ په خاتمه به هغوی
هندوستان له ازادي ورکړي. چونکه حکومت برطانيه د دې اعلان کولو نه انکار وکړو نو
د دې خلاف د احتجاج په طور د کانګرس ټولو صوبائي حکومتونو په جمع استعفا وکړه او مونږ
خدای د دې مصيبت نه خلاص کړو. د وزارت د ماتېدو نه وروسته ما د ټولې صوبې دوره
وکړه. د وزارت په وجه چه په صوبه کښې کوم جمود پيدا شوی و د وزارت په پرېښودو او زمونږ
کوششونو جلسو او تقريرونو په خلکو کښې ورو ورو بيا ژوند راپيدا شو. د يورپ د دويم لوی
جنګ شروع شو. د کانګرس د پاره دا خبره ضروري وه چه د جنګ په باره کښې قوم د خپلې پاليسۍ
خبر کړي. د کانګرس ورکينګ کميټۍ د دې کار د پاره په واردها کښې راجمع شوه، پنډت
جواهر لال نهرو چين ته تللی و هغه يې د تار په ذريعه راوغوښتو هغه د هوائي جهاز په ذريعه
ځان راورسولو په دې کښې فيصله وشوه چه بله مياشت کښې به بيا راجمع کېږو او حتمي فيصله به کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیر نګیا نو ددی نه پس په ټول هندوستان کښې د مسلم لیګ وزارتونه جوړ کړل خو زمونږ صوبه کښې یې د مسلم لیګ وزارت قایم نه کړو. ګورنر کننګم به وئیل چه دلته زه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوم، که زه چیری حکومت جوړوم هغه به د ډاکټر خانصاحب وی. نو زمونږ خلک په دی خوشحال وو چه د مسلم لیګ حکومت نه جوړوی خو زما دی سره اتفاق نه وو، او زما د ګورنر دا خبره خوښه نه وه ولی چه ما وئیل چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شی نو چه خلکو ته د خدائی خدمتګار د حکومت او د مسلم لیګ د حکومت فرق او ښه او بد معلوم شی خو اخر هغی ګورنر چه دلته د مسلم لیګ حکومت نه جوړوو، د مسلم لیګ حکومت جوړ کړو زه په جیلخانه کښې چه خبر شوم چه د مسلم لیګ حکومت جوړ شو، نو ددی په جوړیدو قوم پرست خلک ډیر خفه وو ولی زه خوشحاله وم. خلک حیران شول، ما به ورته وئیل چه زمونږ دا قوم ډیر عجیبه دی. تا سو نه ګورئ زمونږ دوه ایز ګتلی دی او دوی روپی غواړی، مونږ سره روپی نشته نو زمونږ نه خفه وو مونږ دوه ایز ګتلی وو هغه به مو ورکولو او مسلم لیګ به دا هم نه ورکوی او هم د غه شان وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدايي خدمتګارو غونډې پرزي

انفرادي سول نافرماني، زما د قتل سازش، هزاره کښې دخدايي-
خدمتګارو کيمپ، اتمانزو کښې کيمپ، عالمي جنګ
او کانګرس، قبايلو ته دخدايي خدمتګارو
وفدونه، هندوستان پرېږدئ
تحريک، دمېروليس واقعه، زما ګرفتاري
او هوي پورجبيل، وزارتونه جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخوږ ۱۹۴۲ کال په دسمبر کښې ورکنګ کمیټۍ د انفرادي سیول نافرماني قرارداد پاس
کړو او دا فیصله یې وکړه چه دا سیول نافرماني به صرف د آل انډیا کانګرس کمیټۍ ممبران د
مرکزي اسمبلۍ ممبران او د صوبائي اسمبلۍ ممبران کوي او د دې دپاره هدایات او
قواعد هم خواره کړل چه په دې طریقه به دا کوي. په پېښور کښې مونږ د خدائي خدمتګارو
په دفتر کښې دا ټول شوي یو ممبر به موراغونډ شتلو، هغه ټول هدایات او قواعد به مونږ
بیانول نو بیا به مونږ هغو عملي کولو او پوره کولو وعده تري اخیستله. بیرسټر قیوم
د مرکزي اسمبلۍ ممبرو کله چه ډاکټر خانصاحب د صوبې اسمبلۍ ته ورسېدلو نو هغه
د مرکزي اسمبلۍ د ممبرۍ نه استعفا وکړله او پخپل ځاې د پېښور ښار یو بیرسټر
عبدالقیوم ممبر کړو. زما په ده ډېر اعتبار نه وو او دې څه چه ددې ټولو دا سمبلو
ممبرانو نه مې هم امید نه وو چه دوی به په دې پوره عمل وکړي نو ده له مې اجازه نه ورکوله. ډاکټر صاحب را ته د ده دپاره ډېر منت وکړو نو اجازه مې ورکړه دا هم ورکنګ کمیټۍ
پاس کړي وه چه شاید د سیول نافرماني سره به دا خلک ګرفتار نشي. که ګرفتار شول خو
ښه او که حکومت ونه نیول نو دوی له په کار دي چه کور کښېنه نې او په دې قام پسې کلي
په کلي وګرځي او د سیول نافرماني تقریرونه دې کوي تو هغې پورې به ګرځي څو پورې چه
ګرفتار شوي نه وي. لیکن افسوس دې چه ډېرو لږو خلکو د دې پابندي وکړه اکثرو
کسانو ورځ دوه اخوا دې خوا وګرځېدل او پخپلو کورونو کښې کښېناستل او دوکیلانو خو
دومره کمال وکړو چه دا کار خو پرېږده خپل وکالت یې شروع کړو او د ټولو نه اول بیرسټر
قیوم په وکالت شروع وکړه. د هزاره دوکیلانو خو دا حال و چه خدائي خدمتګار دوی پسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلټنګ کولو هغوی کچری بند ولی خدائی خدمتګار به ګرفتار دیدل او په دغو کچرو کښی ستیه-
ګری وکیلا نو به پیسو باندی دخلکو مقدمی کولې او د تولونه عجیبه خبره خولا داوه چه دې
وکیلانو نه کچری پرېښودې او نه تحریک . ما پخپله داوکیلان او بیرسټران راټول کړل او
ورته می وویې چه داتا سو د خدائی خدمتګاری د اصولونه مخالف کار دونه کوئ حنپل
ځانونه او جماعت بدناموئ نو مهربانی وکړئ یا کچری پرېږدئ یا جماعت هغوی دې
ته داوړو ته تیار نه وو ځکه چه په کچرو کښی پیسی وې او جماعت کښی عزت وقار زمونږ ځینو
خدائی خدمتګارو ملګرو دې پرسنه کار دوکړو . پخپلو خلکو کښی کلی په کلی وګرځېدل خلک یې
پوه کړل خو حکومت نیول نه ، اخر ستړی شول او کار ترې پاتی شو . زمونږ جماعت کښی
دا قسم خلک ډېر کم وو ، زمونږ تعلیمیافته ډلی هغه که انګریزی تعلیمیافته وو او که مذهبی
تعلیمیافته و د قوم او ملک سره یې څه کار نه وا او نه یې څه همدردی او د جیبی لوله بلکه د یو
معمولی غرض د پاره به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو . په ستمبر ۱۹۴۱ع کښی د هشتنغر
په یو کلی شیرپاو کښی زمونږ کیمپ و ، د سمه په غاړه نورخاته طرف ته لګېدلی و د هشتنغر
خلکو د دی کیمپ انتظام کړی و کوم ځای چه زمونږ کیمپ و د هغه نه چاپېره فصلونه اولوتی
لوتی لګېدلی وې زمونږ د علاقی اسسټنټ کمشنر یو پېرنګی وا او میجر کول یې نوم و زمونږ د
تحریک ډېر مخالف و هسی خو هم هر پېرنګی زمونږ د تحریک مخالف وی او هر پېرنګی مونږ
خپل دښمنان ګڼی چه په څه طریقه زمونږ تحریک ته نقصان ورسوي بیا هم هغوی هر کار په
یوه مناسبه طریقه باندی کوی لیکن دا پېرنګی لا بل شان و دی خو تحریک خو پرېږده زمونږ
په مړګ هم حصار نه و . دی چه زمونږ د کیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نژدی دوه
ورونه کاکاخیل میاګان وو چه ډېر ظالمان وو هغه یې راوغوښتل او ورته یې وویې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وخت هندوستان کښې وو، هغه لاځه کوي چه زمونږ د هغه چاچي لور چه د مور
میراث یې هغې له ورکړی و مړه شوه نو د شریعت مطابق د هغې میراث نیم زما رسیدو
او تر اوسه پورې مال حکومت راکړې نه دی. دا میجر کول د ډېر عجیبه سړی و د ابله عجیبه
یې وا ودې چه چرې به ده نه د خدائی خدمتګارو مقدمه پیش شوه نو خدائی خدمتګار
به یو قسم بیان کولو او ده به بل قسم لیکلو د خدائی خدمتګارې په مقابله کښې د هر قسم بې انصافۍ
او دروغو ته تیار و ډېر نالایقه سړی و هغه به خپله نالایقي پخپله منله یو ځل ما سره یو ځای
شوی و، په خبرو خبرو کښې یې راته ووې زمانه خلک ګیلې کوي مګر حقیقت دا دی چه
دا د حکومت بې وقوفی ده چه زه یې په دې عهدې لګولی یم زه یو نوجې سړی یم زه په قانون
څه پوهېږم. ددې ټولو خبرو سره بیا هم هغه پیرنګی و، د پیرنګیانو په راج کښې د
پیرنګی د پاره د لایق او نالایق سوال د سړی نه و، بس د دغه کافي وه چه پیرنګی دی د دې
خدمت په سلسله کښې هغه ترقي وکړه د ډېره اسماعیل خان ډپټي کمشنر د لګیدو.

د هشنغر د کیمپ نه وروسته زمونږ بل کیمپ په دولسم ستمبر ۱۹۴۱ کال کښې
په هزاره کښې وشو مونږ به د خدائی خدمتګارو د تعلیم او تربیت د پاره د غنه شان
کیمپونه کول او ورسره به مو جلسې هم کولې. په ایبټ اباد کښې زمونږ جلسه وه تقریرونه
کېدل زه هم په سټیج ناست وم چه په دې کښې خان میرهلالي صاحب په سټیج
ودرېد او تقریر یې شروع کړو چه څه وخت ده د جناح صاحب نوم واخیستو نو د نوم سره
سره سم ما د لمنی نه ونیوو او کښې مې نولو او زه پاڅېدم جلسې ته مخاطب شوم او ورته
مې ووېل چه ای خدائی خدمتګارو ورونو مونږ خدائی خدمتګار یو د خدای او د ای ته د خدمت
ضرورت نشته زمونږ کار د خدای د مخلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعتراضونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نکته چیینی نه ده او دا زمونږ کار نه دی چه په نورو جماعتونو او دهغوی په مشرانو نکته چیینی او اعتراض وکړو زمونږ کار دا دی چه مونږ خپل پروګرام خلکو ته پیش کړو چه مونږ ستاسو د پاره دا غواړو او دا کار یوازې نه کیږي دا به هله کیږي چه تاسو دا سره ملګوي شئ ملک هم ستاسی او زمونږ شریک دی. قوم هم شریک دی او کار هم شریک دی. زه به چه کومه جلسه کښې وم او چا چه به خپل تقریر کښې د یو جماعت یا د یو لوی سړي نوم په بد ه واخیستو نو ما به کښینولو او پوهولو چه ته خدایی خدمتګاری تا ته په بل کس یا جماعت د اعتراض کولو حق نشته ته که خلکو ته څه وایې نو د خپل جماعت په باره کښې ورته وایه حقیقت دا دی چه زمونږ دغه اصول وو.

په دې کیمپ کښې دا فیصله وشوه چه مونږ به په اتمانزو کښې د قولي صوبې یو لوی کیمپ کوو په نهم نومبر ۱۹۴۱ کښې په اتمانزو کښې یو لوی کیمپ وشو په دې کښې زمونږ د ټولې صوبې د هرې برخې نه خدایی خدمتګار او د جرګې ممبران شریک شوي وو. درې سوه شپیته تنه پکښې خدایی خدمتګار وو او یوسل وپنځوس د خدایی خدمتګارو د جرګو ممبران وو. د دې نه علاوه د کشمیر شیخ عبد الله، بخشي غلام محمد او افضل بیګ د خپلو ملګرو سره شریک شوي وو، دغه شان د بلوچستان عبد الصمد خان اڅکزی سره د ملګرو راغلی وو د غسې د کیمپونو دا سلسله په ټوله صوبه کښې مونږ جاری وساتله او د خدایی خدمتګارو تربیت پکښې په ښه شان سره وشو او د جلسو په ذریعه موعام خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او ډیر کار خلک پیدا شو چه قام او تحریک ته یې ډیره فایده ورسوله.

په ۱۹۴۱ کال کښې جاپان هم په دویم لوی جنګ کښې شریک شو په فلپاین یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمله وکړه او چه د برما سرحد ته راورسېدلو کانګرس دا مناسب وګڼل چه پخپلو فیصلو باندی
په دویم ځل غور وکړي د دی دپاره په بارډولی کښی د کانګرس د ورکنګ کمیټی جلسه جوړه
شوه . دا ډېره مهمه جلسه وه او لس ورځی جاری وه ، د کانګرس د ورکنګ کمیټی د
ممبرانو په مینځ کښی یو اصولی اختلاف پېدا شو هغه دا و چه مونږ د عدم تشدد د لاری تللی د
اختیار کړو او که د تشدد لاره اختیار کړو ؟ کانګرس تول عمر د عدم تشدد د په لاره
او په دی وخت کښی د اکثرو ممبرانو دا رایه وه که چېری پېرنګیان مونږ له خپل حق راکوی
نو په دې وخت کښی مونږ هغوی سره هر قسم امداد ته تیار یو او د تول عمر د عدم تشدد
دا اصول به هم قربان کړو ، مګر ګاندهی جی دې ته تیار نه و او نه زما هغوی سره په دې
اتفاق و ، زه او ګاندهی جی یو طرف ته وو او هغوی تول بل طرف ته وو د اجویز چه وړاندی
شو پاس شو نو په دی وجه ګاندهی جی او ما د کانګرس ورکنګ کمیټۍ نه استعفا وکړه او
او په دی فیصله وشوه چه په وارده کښی دې زر تر زره د آل انډیا کانګرس کمیټۍ یوه
جلسه وشی او دا خبره دې ور وړاندې شی . زه په وارداکښی وم چه ماله د دکن حیدراباد
نه د غنی او د هغه سخرا و خوابنی د طرف نه خط راغی چه د غنی لور وشوه ، مونږ نانا ته میاد کلبادی
دېر کو . زه بیا د دکن حیدراباد ته لاړم د روشن مشرح خور ستمیش ته راغلی وه ، او زه هغی
سره هغوی کره لاړم ، د روشن مور او خور او بوډا پلار د ډېر ښه ښکلی خلک وو . د هغی پلار
د حیدراباد ښه ځایونه ماته وښودل ، د ښار نه بهر د دوی ډېر ښکلی کور وو ، زه ده
می غوښتل چه څو ورځی ورسره تېری کړم ، هغوی هم نه پرېښودلم چه زر راشم . خو کلی ته
راغلم او کار می شروع کړو .

د ورکنګ کمیټۍ د میټنګ ختم شو او مونږ تول خپلو ځایونو ته لاړو ، څنګه چه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

آل انډیا کانګرس کمیټۍ جلسه نږدې وه زه بمبئی ته لاړم او د جلسې د پاره ایسار شوم د جیلخانې د خوراک په وجه زما غاښونه خراب شوي وو هغه مې اوښکي وو او په بمبئی کښې مې نوي غاښونه اېښودل . سعدالله د بمبئی په کارپوریشن کښې انجنیر و ، هغه مې خبر کړې و ، هغه نو تېښن له راغلی و او زه د هغه کره لاړم . بمبئی کښې د هغوی ډېر ښکلې کور و صوفیه چه د ده بي بي وه ډېره ښه جنۍ وه ، ډېره قوم پرسته وه ، زما به یې ډېر مدار کولو ، په دغو ورځو کښې یونس جان هم بمبئی کښې و او ما سره دېره و او د جناح صاحب سره یې ډېر تګ راتګ و او ماته یې د جناح صاحب ډېر قصې کولې او راته به یې وې چه جناح صاحب وایي چه ماته چا پېره متول بل دیا نته او خود غرضه خلک دی او که چیرې د عبدالغفار خان په شان یو سړی راسره ملګری شي نو کور ئ به چه زه به څه وکړم . هر سحر چه به دی تلو نو ما به یو هو لو چه کوره پام وکړه زما ذکر جناح صاحب سره ونه کړې زما دا خیال و چه هغه به ضرور ده سره زما خبرې کوي چه دی ور سره بغیر زما د تپوس نه څه وعده نه وي کړی . چه جناح صاحب د مسلم لیګ د خیال سړی دی او زه د خدایي خدمتګار د خیال سړی یم او مسلم لیګ ماته د پیرنګیا نو جوړه شوې د له ښکاریده مګر یونس جان زما په نصیحت عمل ونه کړو او اخرې ور سره زما ذکر وکړو . جناح صاحب ورته ووې چه زما له طرفه ور ته د چایو دعوت ورکړه ، مګر زه هغه شپې له د کانګرس جلسې له واردی ته روان وم ، نو په دې وجه مې د ټیلفون په ذریعه د هغه شکریه ادا کړه او معذرت مې ورته پیش کړو او واردی ته روان شوم .

د کانګرس د جلسې د پاره د هندوستان د ټولو صوبو نه خلک راغلي وو خکه چه دا ډېره اهمه جلسه وه کوم قرارداد چه ورکنګ کمیټۍ باردولي کښې پاس کړی و هغه وړاندې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر بحثونه پرې وشو، زما هم اراده وه چه ممبرانو ته خپل خيال ښکاره کړم، مګر د جلسې صدر مولانا ابوالکلام ازاد ماله اجازت رانکړو او هغه قرارداد په اکثريت سره پاس شو د پاس کېدو نه پس ما د کانګرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب راته ووې چه د اخبار والاو سره د دې ذکر مه کوه، دا زما کار دی زه به يې اخبارونو کښې د خپل طرف نه شايع کړم مګر شرط به دا وی چه ته به د خپل ځان په ځای د خپلې صوبې يو سړی مقرروې او که چيرې ستا د صوبې کارکنانو ته ستا د رايې ضرورت وی نو رايه به هم ورکوې. کانګرس هغه د سول نافرماني انفرادي ستيه ګره هم واپس واخيسته. دوی که د پېرنګيانو د خوشحالولو د پاره څومره خوشامندې وکړې خو د پېرنګيانو په زړونو کښې زمونږ د پاره د رحم ګنجايش نه وو او د دوی يوه خبره يې هم ونه منله.

د کانګرس جلسه ختمه شوه زه پېښور ته راروان شوم ما د صوبې جرګه راغونډه کړه او په اتفاق سره مو ډاکټر صاحب د کانګرس د ورکنګ کميټۍ ممبر مقرر کړو، د ممبرانو تسلي مې وکړو، دوی ته مې د جرګې کار وسپاره او د خدايي خدمتګارو د کار مې واخيستو، مولانا بيا هم زما هغه استعفا شايع نکړه، اخر ډېره موده پس يې شايع کړه. دغو ورځو کښې جاپانيان په ډېرې تېزۍ مخ په وړاندې روان وو، امريکې او پېرنګيانو له يې ډېر شکستونه ورکړل جنګ د هندوستان سرحد ته راورسېد، برما هغوی قبضه کړه او په مخه راروان وُ، ما سره دا فکر پيدا شو چه که دوی دغسې راروان وی نو ممکن دی چه ډېر زر د هندوستان يوه برخه ونيسي او شايد چه ټول ملک کښې ګډوډې پيدا شي.

زما دا يقين وو چه څنګه پېرنګي ته د جاپان د طرفه خطره هندوستان ته او بيا دېخوا زمونږ اړخ ته رانږدې کېږي نو پېرنګي به ضرور دا کوشش کوي چه په دې ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښي فساد وکړي ، دا سي خبرونه هم مونږ ته رارسيدلي وو چه پيرنګي د خپلو ايجنټانو
په ذريعه په قبايلي علاقو کښي د دې قسمه غونډې کړي وې تر دې چه يوه غونډه په پېښور
شبقدر کښي دخان بهادر قلي خان په ذريعه د مومند و را بللې وه چه هغې ته د صوبې
نور نز کنکم هم ورغلي وو . مونږ دا محسوسوله چه د پيرنګي به دا کوشش وي
چه مونږ پښتانه سره په خپل منځ کښي ورلاندې باسي . نو مونږ له په کار دې چه د دې د
ره دغو علاقو ته خپل خلک ولېږو او دوى پوه کړو چه مونږ د يو بابا اولاد پښتانه يو
پيرنګيانو د دوى زمونږ نه بيل ساتلي وو . تاسو ته به ياد وي چه کله په ١٩٣٠ع کښي
پيرنګي په خدايي خدمتګارانو ملک سور تنور کړو نو زمونږ دا تول قبايل ورسره د
مومند وا وا پيرېدونه واخله تر وزيرستانه پورې دوى خپلو پښتنو رونړو په مرسته
پيرنګي مقابل ته ودريدلي وو ، د هغې په نتيجه کښي پيرنګي خپله تول توجه د يخوا وکړ خوله
د دى لرا و بر پښتنو شلو ډن وشي ، او زمونږ او د دغې قبايل رونړو د تعلقاتو د خرابولو
خاطر زمونږ په منځ کښي په هيڅ قسمه فريب د هوکې درو غ او بې ايمانۍ ېې صرفه ونکړه .
چه د خدايي خدمتګارۍ تحريک شروع کړو نو د پېرځله مې دا کوشش وکړو چه زه د
قبايلو دې ورونو له لاړ شم دا د پښتنو تحريک دى ، دوى هم پښتانه دي چه دې تحريک
کې مونږ سره شريک شي ولې پيرنګيانو پرې نه سنودم ولې چه پيرنګيانو وې چه د هغوى
زمونږ په منځ کښي ورور ولي جوړه نه شي ، د قبايلو مسئله زمونږ قامي مسئله وه زما
خيال زمونږ د مرګ او ژوند مسئله وه ، د دې کار د پاره ما د خپلې صوبې دوره شروع
چه خپلو خلکو سره به دې حق کښي سلا او مشوره وکړم او د دې کار د پاره خدايي خدمتګار
لرم چه هغوى دى د قبايلو علاقې له لاړ شي او خپلو پښتنو ورونو کرې هغوى دى د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده حالاتو نه خبر کړي او په هغوی کښې دې ورورولي، عزیزداری، اتفاق پیدا کولو کوشش وکړی.

په دغو ورځو کښې پیرنګیانو یو وزیر هندوستان له رالیږلی وچه د هندوستان او انګلستان په منځ کښې روغه جوړه وکړي د ده نوم سر ستیفورډ کرپس و، ده په کوهاټ کښې وم چه ډاکټر صاحب راته ټیلفون وکړو چه دغه شان قصه ده او ماپسې دور کنګ کمیټی نه خبر راغلی دی چه شمله کښې حاضر شه، ما او هغه اتفاق وکړو او ورته می ووې چه لاړ شه ځکه چه مونږ تولو دا غوښتل که پیرنګیان په روغه جوړه مونږ له خپل حق راکوی نو ددی نه به ښه خبره کومه وي، ډاکټر صاحب لاړو دغه وخت به پیرنګیانو ډیر سخته وه جاپان د سیلاب په شان راروان وو او دهر چا دا خیال وچه جوړه به وشی او مونږ له به خپل حق راکړي مګر پیرنګیان د هندوستان پرېښودو ته کله تیار وو؟ ددغو خبرو په ناکامی د هندوستان خلک ډیر مایوسه شو او دا یقین یې وشو چه پیرنګیان مونږ له خپل حق نه راکوی او دا شک یې پیدا شو چه پیرنګیان به هندوستان جاپان ته پرېږدي او مونږ ته یې نه پرېږدي دی مایوسی دخلکو عقیده هم کمزوری کړه خلکو به وې چه په عدم تشدد خه کېدی نه شی مونږ له به کاردی چه دخپل ملک دازادی دپاره د تشدد نه کار واخلو او دغه وجه وه چه د هندوستان په مختلفو علاقو کښې ډیر تشدد وشو. دیورپ او امریکې هم ډیر عجیبه خلک دي، د جنګ نه مخکښې به دوی او ددوی اخبارونو د ګاندهي جي ډیر زیات تعریفونه کول او عدم تشدد یې د دنیا دامن، صلح، اباد ی او ترقۍ دپاره ډیر ښه سیکم ګڼلو مګر کله چه جنګ شروع شو نو بیا خو پیرنګیانو او امریکې ته امداد ضرورت وا و پخپله یې په تشدد د لاس پورې کړې وه هغه وخت یې په عدم تشدد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې کته وه او اوس يې تشدد په کار و نو چه کانګرس يا ګاندهي جي به د عدم تشدد نوم واخيستو دا به د دوی په طبيعت بد لګيدو او د ګاندهي جي برخلاف به يې په اخبارونو کښې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ما چه به د غه مضمونونه ولوستل نو د غو خلکو پوری به د پېر خندل راتلل او د غه خلک به هم راته د خپلو خلکو په شان خود غرضه او بې اصوله ښکاريدل.

قبايلو ته د خدايي خدمتګارو وفدونه :

ما د تولې صوبې دوره وکړه ، لوی لوی جلسې وشوې او ټولو خدايي خدمتګارو سره سلا مشوره وشوه . ټولو ما سره دا ومنله چه په دې نازک وخت کښې په کار دی چه خپلو قبايلي ورونو له لاړ شي او هغوی په دې ټول حقيقت پوه کړي . د صوبې دوره مې شروع کړه او د دې کار او خدمت د پاره د صوبې په ټولو ضلعو کښې د پېر وکسانو ماته خپل خدمات وړاندې کړل . زه چه د دورې نه بېرته راغلم نو شاد محمد مېرزی مې ملکنډ ايجنسی ته ولېږه ، په ملکنډ ايجنسی کښې زمونږ د پېر خدايي خدمتګار وو په ۱۹۳۰ کال کښې چه په نورو ضلعو کښې د خدايي خدمتګارۍ تحريک شروع شوی و نو د غلته هم شروع شوی و او د دې ايجنسۍ پښتنو ورونو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې مونږ سره سمه برخه اخيستې وه شاد محمد خوشحاله روان شو د غلته کار وکړو خو کله چه پوليټيکل ايجنټ خبر شو نو هغه يې فوراً ګرفتار کړو او درې کاله يې سخت قيد کړو .

پيرنګيانو په هيڅ شان نه غوښتل چه مونږ دې د غلته کار وکړو خو مونږ هم فيصله کړې وه چه د دې نازک وخت کښې به د قبايلو ورونو علاقه کښې کار کوو ولې چه دا خو زمونږ د ابادۍ او بربادۍ سوال دی مونږ دا فيصله وکړه چه که پيرنګي اجازه کوي که نه خو مونږ به د غلته کار کوو او په پښتنو کښې به پوهه او اتفاق پيدا کوو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ د صوبې کورنۍ چارې چې کنټرول کم و دی ډېر نرم، هوښیار او چالاکه سړی د
ماورته یو خط په دی مضمون ولیکه چه: «نن په دنیا کښې د انقلاب یو زور ور سیلاب راروان
دی، مونږ پوهیږو چه چیرته زمونږ په کور کښې کړه وړه جوړه نه شي او مونږ په خپلو کښې برباد نه شو
نو د امن د قیام د پاره مونږ دا خبره وړاندې کړو چه ازادو قبایلو ته وفد ونه ولیږو او هغوی د دې
حقیقت نه خبر کړو، مونږ تاله تسلي درکوو چه مونږ هلته ستاسو د حکومت بر خلاف د هیڅ قسم
کار نه کوو مونږ خپل غم اخیستی یو او هغوی سره به خپله د ورورۍ، همدردۍ او وفا مولی
خبره کوو، امید دی چه څومره ژر کېدای شي ته به مونږ ته د دغه خیر کار د پاره اجازت
راکړې. څه ورځې تېرې شوې، زما د خط ځواب رانغی بیا می ورته ولیکل که چیرې ستا خوښه دې
او که دی خوښه نه وی مونږ نور ستاد اجازت انتظار کولی نه شو. د فلانی تاریخ پورې که ستا
اجازت رانغی مونږ به خپل وفد ونه دې علاقو ته لیږو، مونږ د خپلو وفدونو د لیږلو د پاره
۵ د اگست ۱۹۴۲ کال مقرر کړی دی.» دا لیک می د یونس جان په لاس گورنر ته ولیږه گورنر
نته گلي کښې و. یونس جان چه نته گلي ته ورسیده نو ورته معلومه شوه چه گورنر په خپله بنګله
کښې ټول پولیټیکل ایجنټان او د صوبې ټول ډپټي کمشنران راغونډ کړي وو او هغوی سره
په دې معامله کښې سلا کوي یونس ته داهم ووې چه فیصله یې په دې وکړه چه د صوبه سرحد
علاقه کښې د وی نه منع کوو او په ازادو قبایلو کښې به د پولیټیکل ایجنټانو په ذریعه څومره چه
کېدای شي مونږ ته به مشکلات پیدا کوي او زمونږ د خیر دا کار به ناکامیابه کوي. یونس جان
زما د خط ځواب راوړو هغه کښې گورنر مونږ له یو قسم اجازت راکړی و مونږ سبا له د کالمدار خان
په مشرۍ کښې یو وفد د ملکنډ په لاره باجوړ ته ولیږه کله چه وفد د ملکنډ ایجنسۍ تنګي ته ورسید
نو د ملکنډ پولیټیکل ایجنټ د سمې او سوات رانیزي خانان، ملکان راټول کړي وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ وفد ته یې لاره نیولې وه او وړاندې یې نه پرېښودل، پیرنګیانو زمونږ ته لوی
شر او فساد جوړ کړی و او زمونږ یې کوز کېښې جنګولو. دوی کامدار خان د وفد مشر ته ووې
چه تاسو واپس ځئ زمونږ لاره نه درکوو هغه ورته ووې چه زمونږ کتاب کېښې واپس تلل
نشته زمونږ به یا وړاندې ځو او یا به مړه او که باچا خان راته ووې چه واپس شئ نو بیا به
ملته واپس شو، اګر چه د دې خانانو، ملکانو نیت سپه نه و او د پولیټیکل ایجنټ په بلنه
راغلي وو مګر کله چه د دوی زمونږ سره د خلکو جوش او همدردی ولیده نو د لارې د بندولو
جرئت یې ونه کړی شو او بیا د دغو ملکانو، خانانو جرګه ماله مرکز له راغله او ماته یې د ډېر منت
وکړه چه زمونږ پولټیکل شرمونی ته دا جرګه واپس کړه، ما دوی پوه کړل چه دا جرګه خو ستاسو د
پښتنو د خیر د پاره ما درلیږلې ده خو هغوی د پیرنګی نه ډېر مجبور وو آخر فیصله په دې وشوه
چه په ملکنډ کېښې د ملکنډ ایجنسئ کار به مقامی خدمتګار کوی او زمونږ به یې نه منع کوو او
دا وفد دې د ملکنډ په ځای د کوټ او اکری په لاره باجوړ ته لاړ شی ما ورله د وفد په
نوم خط ورکه چه تاسو د ملکنډ د لارې په ځای د کوټ او اکړی، اتمانخیلو په لاره باجوړ ته
لاړ شئ. د کوټ کلی کېښې کاکا خیل، میاګان وو هغو ظالمانو د پولیټیکل د خوشحالۍ د پاره
زمونږ د وفد وواهه، په کانو یې ووېشتل کو یوانو نه یې ترې وشلول. باجوړ کېښې هم پیرنګیانو
د وفد د رسیدو نه مخکېښې جاسوسان لیږلی وو او پیسې یې خوری کړې وې چه دا وفد
هندوان دي او د هندوانو ایجنټان دي او د مسلمانانو غلام کولو له هندوانو رالیږلي دي
او ډېره د افسوس خبره دا ده چه باچا ګل صاحب د حاجی صاحب د ترنګزو مشر ځوی هم
زمونږ خلاف دغسې پراپیګنډه په خلکو کېښې کړې وه په یو ځای کېښې هلکان زمونږ د وفد
مرګ ته تیار شوي وو خو مشرانو منع کړل او ورته یې ووې چه صبر وکړئ چه دوی راشی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ. تري پوښتنه وکړو، وفد چه کلې ته ورغی حجره کښې کیښېناستل، نو عبدالمالک صاحب
فدا یا څېد وا وهغوی ته یې ووې چه زمونږ. پښتنو ودوهو مونږ. باچاخان ته سوله دی له
پاره دالېږلی یو چه په دنیا کښې دجنګونو یو لوی سیلاب روان دی که مونږ. بې خبره پاتې شو
نو لاهو به شو. باچاخان وې چه زما ورونو ته ووایئ چه پری جنبې پرېږدئ نېږ. ی کښېږدئ
روغې جوړې وکړئ چه مونږ. دغه وخت کښې ددی قابل شو چه یو بل سره اصلاح وکړو او د
سیلاب نه ځان وساتو او باچاخان داهم ویلي دي چه تاسو څرخې کوئ هسې نه چه سبا په
جنګ کښې کارخانې بندې شي او تاسو بربنډ پاتې شئ او غلې دانې په کورو کښې وساتئ چه
وږي پاتې نه شئ. اوبل وفد مونږ. باچاګل صاحب له مومند وله دفضل رحیم ساقي صاحب په
مشرۍ په ۹ اګست ۱۹۴۲ کال کښې ولېږلو دوی اول باچاګل صاحب سره ولیدل او ورته یې
ووې چه باچاخان وې چه زمونږ. او ستاسو خو ډېر تعلقات وو داڅه چل دی چه په اخبارو
نو کښې په مونږ. ستا د طرفه دکفر فتوې چاپ کېږي او دسیکو ډېرۍ پولیټیکل ایجنټ قلي خان
پخپل لاس هغه خانانو لیسې کړځوی او هرچاته وایي چه وګورئ باچاګل صاحب په باچاخان
باندې دکفر فتوا لګولې ده. زمونږ. خو دا خیال دی چه دا کار پېرنګیان دخپله ځانه کوي.
باچاګل صاحب زمونږ. ساقي صاحب ته اوږده قصه وکړه او دا اقرار یې وکړو چه دا ما لېږلې دي
چه اخبارونو کښې داخبرې چاپ شي او خلک دباچاخان نه واوړي. پېرنګیانو د کابل حکومت
سره هم سلاکړې ده چه که مونږ. په جاپان جنګ بایلو د نو دا ټول د صوبه سرحد ملک به تاسو
پرېږدو او دا پښتانه د اسلام په نوم د جاپان سره وجنګوئ که جنګ مو وګټلو نو ستاسو
حکومت به پری جوړ شي. باچاګل وې چه زه د دغه دپاره میدان اوارم، نو ساقي
صاحب ورته ووې چه صوبه سرحد کښې خو نور تنظیمونه هم شته دهغوی برخلاف ولې قدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه او چتوی نو هغه وخندل او ویل چه مونږ ته خو باچاخان یولوی خدمت په لاره کښی پروت دی داستو تنظیمونه خوزه په یو سوک سمولی شم، خو ساقی صاحب ته داپته ولګیده باچاګل صاحب چه داخه کوی دافغانستان د صدراعظم محمد هاشم خان په اشاره یي کوی. وفد بیا په ټولو مومندو کښی کلی په کلی ګښی وګرځېدل او زما د ورور ولی او عزیز ولی پیغام یي هرچا ته ورسولو، مومندو د ورونو ورسره هر ځای دعا د خیر وکړه او د مومندو مشران او ملکان ټول د باچاګل نه برخلاف شوي د وخکه چه ده په افغانستان کښی خپلو خوشامند ګروله لوټګی کړي وي. داوفد پنځوس ورځی پس واپس شو او مرکز ته ماله راغلل او د خپلی دوری رپورټ یي مفصل راکړو، مایو وفد تیراته، افریدو ورونوله هم لیږلی و څو هغه په څه وجوهاتو واپس راغلو، نو ساقی صاحب د وردګی ته می دوي چه زه غواړم چه ته د دوونورو خدایی خدمتګارو سره تیراته لاړ شی او هغوی ته زما له طرفه د ورور ولی عزیز داری او اتفاق پیغام ورسوي چه که چیری ددې جنګ مصیبت زمونږ په ملک راشی نو چه مونږ یو بل سره د تکلیف په وخت کښی امداد وکړي شو او که خدای پیرنګیانو نه زمونږ ملک آزاد کړو نو چه د ټولو پښتنو قومی جمهوری حکومت جوړ کړی شو، ساقی صاحب او د دزړو فقیر محمد او د پیښور تحصیل د پاوکي کلي عبدالمجید خان می ورسره ملګری کړل. دوی په ۳۱ اکتوبر ۱۹۴۲ کال تیراله لاړل، په مختلفو لارو کښی ورته پولیټیکل ایجنټ یوویشت سوه خاصه دار کښېنولي وو خو دوی تری خدای په امان کړل او تیراته ورسیدل. دوی د افریدو او اتو قومونو کښی او د ورکزو خوارلسو خیلونو کښی قامی جرګی جوړي کړي ټوله تیراکښی یي دوره وکړه؛ خلکو ورسره د ورور ولی سلوک وکړو. ماله ددې وفد د ټلونه وړاندې خوشحال خان ملک دین خیل راغلی ؤ وې وفد زما ځای له راولیږه، زه به ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار وکړم. ما ورته وویل چه مونږ سره خو پیسې نشته دي زمونږ خو د کار د خدای د پاره
کوو خو ده ډېر اصرار وکړو او وویل چه زه خو هم د خدای د پاره کوم نو ملا د وفد د ده
ځای له ولېږلو ما د خپله طرفه ساقي صاحب له څه پیسې د دوی د خپل خرڅ د پاره او د جرګې
د پاره ورکړې. دوی چه لاړل نو هلته یې کار شروع کړو جرګه هم وشوه او خدمت یې هم
شروع کړو په تیراکښې یې دوره شروع کړه. شیخ محبوب علي پولیټیکل ایجنټ واو حکومت
زمونږ دا کار نه خوښولو نو هغه ورله پسې لیکلي و. د غو ورځو کښې عاشق شاه باچا زما د
اجازت نه بغیر ورله پسې تیراته لاړو او زه نه پوهېږم چه په کوم خیال یې داسې خبرې وکړې
چه د خوشحال خان ملک دین خېل دا خیال پیدا شو چه دوی سره خو ډېر مال دی او د هند-
وستان د دوی هر قسم خدمت کولو ته تیار دی، نو بیا عاشق شاه باچا واپس راغی او
خوشحال خان د ساقي صاحب نه د پیسو مطالبه وکړه ساقي صاحب ورته ووې چه مونږ
سره خو پیسې نشته سره د دوی جولو کښې واچوو او جلسې له څو او که تالاسر خېل ملک
په چا خرڅول غواړې نو بخپله ورسره خبره وکړې. ده د ټ ځواب ورکړو چه زما د ځای نه
ځۍ زما فقیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زخه خېل کورته بوتلل او هغه ورسره
دوه نیم کاله په تولو تیراکښې د خدای د پاره کار وکړو او د بارووان د صاحبزادګانو سره
ډېره و هغوی هم د وفد سره د خدای د پاره ډېر کار کړی دی تیراکښې صرف دوه بزرګان
داسې وو چه د پیرنګیانو د اثر نه بچ وو یو د خوکنو د انګوري ملا صاحب او بل د بارووان
صاحبزاده صاحب عبد الرزاق، د محمود اخونزاده زوی محمد سعید خو ورته سپین
ووې چه زمونږ لنګر او نور کاروبار ټول د پیرنګیانو په امداد چلېږي داسې ورله د خوټزي
بزرګ صاحب هم ځواب ورکړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوزیرو آزادو قبایلوته می یو کسیز وفد میرزا تاج محمد خاموش لیږلی و هغه وزیرو ته ورسید او فقیر ایپی صاحب سره یی ملاقات وشو او زما د ورور ولی پیغام یی ورورسولو خو قام کښی ونه گرځید و ځکه چه فقیر صاحب ورته ووی چه دلته ستا د گرځیدو حاجت نشته دا قام جوړ شوی دی زه چه څه ورته وایم هغه کوي نو دی واپس راغی.

بل وفد کښی د پړانگو عبدالحکیم ستی جان او د بېټنو جرنیل عبدالرحمان می مسعودو ورو ته ولیږل خو هغوی د واړه حکومت گرفتار کړل، ستی جان یی واپس راولیږه او جرنیل عبدالرحمان بیټنی د ټانک د وه کاله قید شو چه ترولی د هشنغر د سړی سره مسعو دوله روان وي. یو وفد می د تل او هنگو د خدایی خدمتگارو کړمی ته ولیږه هر کله چه سدی ته ورسید ل نو یو جومات کښی دیره شول، د کرمی پولیتیکل ایجنټ ورپسی خپل ملکان او سپین ږیری راولیږل. هغوی دوی ته ووې چه ښه به داوي چه تاسو واپس شئ او دلته ونه گرځئ دوی ورته ووې چه داولی مونږ خو تول دیوې علاقی پښتانه یو تاسو هلته راځئ او مونږ دلته راځو. ملکانو ورته ووې چه مونږ د پولیټیکل ایجنټ نه مجبور یو تاسو خپلی علاقی له نه پریږدو، د ډیر بحث نه پس هغوی دوفد دغړو ښی لاس د ترل او ټرک کښی یی واچول او تل او هنگو له یی ورسول. هغوی هم راغلل او ما ته یی داحال دوې.

زمونږ د دې وفدونو په تلو گرځیدو کښی او خلکو سره لیده کاته او تبادله خیالاتو کولو په وجه آزادو قبایلو ورونو کښی لو یه تبدیلی پیدا شوه او په پښتنو کښی د قامولی او ورور ولی احساس او پوهه پیدا شوه، زمونږ د باجوړ د وفد مشر کامدار خان و چه ورسره صدر صاحب محمد اسرار او فدا عبدالمالک او ناظم سرفراز خان هم وو کامدار خان چه واپس راغی نو دانوړ ملگری می شاته باجوړ کښی پاتی شول، او میان صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم دچینګۍ سره ديره شول.

بچو لپاره دتعلیم ورکولو دپاره یوه مدرسه هم پرانستله دهغې هم پرېسنېه اثر وشو زمونږ یو خدایي خدمتګار دباجوړ په پښتونوته راتلو چه په لاره په مومندو کښې غلو وشوکولو، دباجوړ خلک په دې ډېر خفه شواوتش خفګان نه هېڅ یې وکړه اود هغو غلونه یې حساب واپس واخیستو اوهغوی معافي هم وغوښته.

پېرنګیانو او دافغانستان حکومت زمونږ ددې وفدونو د ناکامیا به کولو ډېر کوششونه کړې وو خوخدای کامیاب نه کړل. داخیره ما محسوس کړې وه چه د هر یو تحریک دپاره یو مرکز ضروري وي ډېر ځایونه می وکتل خو په خه وجوهاتو به پاتې شول دسردریاب دپل نه په قبله دکوډو اوسردریاب منځ کښې دسیند په غاړه یوه دښته وه یوميل بره سویل غاړې ته یوچمن اومیدان و، دغه ځای ځنګل و تنهایي وه دغه ځای موخوښ شواو دآکرې اوکوډو پښتنو دا مځکه دمرکز دپاره وقف کړه.

په ۵ اګست ۱۹۴۲ کال مونږ دچارسدې دکیمپ نه وروسته مونږ قوالو خدایي-خدمتګارو دمنیرخان دباغ نه دخرو لوڅانګې وربلې هرچا دځان سره، سره ز ماچه خوږه څانګې اخیستې شوې هغه مورا واخیستې او پخپلو پښوسردریاب ته روان شو.. دلګو ښلو لبست محمد اسرارخان صدر صاحب کړې و، مونږ لارو ستنی مو ښخې کړې لګې مو پرې سواره کړل، لښتې اولوخه مو پرې واچول او دغلته ډیره شوه، شپه او ورځ به لس، اته خدایي خدمتګار به ما سره دغلته وو، دوډۍ به راله وارث خان بخواله اوکټوګۍ به مو پخپله بخوله، ددې ځای نه مونږ دټولی صوبې دخدایي خدمتګارو سره رابطه قايمه کړه، ددوی چه به خه کارو دلته به ماله راتلل اوزماچه به څه کارو دخدایي خدمتګارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذريعه به مې خبرول دغه محکمه بنجره وه ، مونږ به د سحر د چاى نه پس تشکورى
واخيستلې په کار به مو شروع وکړه ، د ډوډۍ د وخته پورې به مو محکمه جوړوله بيا به مو په
هغه کښې سبزى کرل شروع کړل ، اتمانزو کښې دغنى بټى وه په هغې کښې مو د مرکز د پاره
د خښتو انتظام وکړو او ډيرانګو او باړې خدايي خدمتګارو د هغو د راوړلو د پاره د ورو
ډېرى زيړې راواستى وې چه د هغې يو سر مرکز ته راورسيدلى و بل سر يې اتمانزو کښې و
دغه شان په يوه ورځ کښې ټولى خښتې راوچليدې : د آبادۍ د پاره مو د سيند په غاړه
ځاى خوښ کړو هلته مو يو هال د هغه سره دوه کمرې او دواړو طرف ته برنډې
جوړې کړې او د دويم چت په جوړولو مو شروع وکړه ، ديوالونه جوړ شو او چت پرى لا نه و
جوړ شوى ، چه پاکستان جوړ شو او مونږ گرفتار شو د دې په آبادۍ کښې ټول کار خدايي
خدمتګارو په چنيله کړې وو . زه به هم ورسره لګيا وم ګلکاره به مې خښتې ورکولې . د هرې ټپې نه
به لس ، پنځه لس خدايي خدمتګار وار په وار راتلل او خپل خرڅ ، خوراک به يې هم د ځان سره
راوړل . يوه هفته کار به يې کولو بيا به د بلې ټپې خدايي خدمتګار راتلل . زمونږ اراده وه
چه دلته به سکول او هسپتال هم جوړ وو او ډير و خلکو دا خيال ظاهر کړې وچه مونږ به
دلته ځان له کورونه جوړ وو تر دې حده چه مونږ دلته د خپلې مقبرى فيصله هم کړې وه .
بير ستر قيوم چه د وزير اعظم شو نو د مرکز د ورانولو او ليلا مولو فيصله يې وکړه د اکوړى خانانو
ورته وويل چه دا ځاى ورانوه مه دا خو هسې هم زمونږ جايداد دى ، مونږ به يې ليلام
کښې واخلو او مدرسه يا هسپتال به يې کړو ، قيوم وې چه زه به دا خامخوا ورانوم او
د دې خدايي خدمتګارو د مرکز دا نښه ورکوم ځکه چه که دلته يې نښه پاتې وى نو چه
بيا دوى په لاره ځي وايي به چه دغه زمونږ مرکز وچا دې ليلام ته غاړه کښې نښو وده آخر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم نمبر کلی یو مومند نور محمد واخیستو او په ہمو نو یعنی د اینامینت باندی یی ورله بنیاد - ونو پوری والو زول + نور محمد لسپنتون کړو . ده فیرنگی ده خوشحالوول . او قیوم ته ده ...

دهندوستان پرېږدی تحریک:

کله چه د کرپس مشن ناکامیاب شو نو دهندوستان په خلکو کښی مایوسی پیدا شوه ... او دا فکر یې پیدا شو چه بغیر د مقابلې نه پیرنګیان مونږ له څه نه راکوي په دغو وختو کښی ببیٔ ... کښی د ورکنګ کمیټۍ اجلاس و ، په دی وخت کښی د کانګرس (QUIT INDIA) یعنی «د هندوستان نه ووځئ» تجویز پاس کړو او مهاتما ګاندهي او د ورکنګ کمیټۍ ټول ممبران ونیوی شو د دی د نیول کیدو سره په ټول هندوستان کښی د پیرنګیانو برخلاف زور ور جد وجهد شروع شو چه د کانګرس ذمه دار کارکن پیرنګیانو قید کړی وو او دروسته څوک ذمه دار کسان او مشران پاتی نه وو او خلک هم د پیرنګیانو نه مایوسه شوي وو . نو خلک د عدم تشدد په ځای د تشدد په لار روان شول . پیرنګیانو د تشدد د مقابله په تشدد وکړه او پیرنګیانو هم دا غوښتل هغوی د عدم تشدد د مقابلی چل نه ورتلو او د تشدد د خو هغوی سره د ومره سامان و وچه د پېرزدلي د تشدد د تحریک ختم کړو او په خلکو لي د ومره زور ظلم او زیاتی وکړو چه په دنیا کښی به د وحشتی نه وحشتی قوم په چا کړی نه وي ، سړی خوپړېږ ده چه د ښځو سره یی داسی سلوک وکړو چه په لیکلو یې ماله شرم راځی . د ګنهګار ، بې ګناه تمیز نه کولو ، د ښمنان څه چه د خپلو وفادار ملګرو د ښځو سره یی زیات شرمناک سلوک وکړو . داسی واقعات یکښی راغلی دی چه د فوج او پولیس د کارروایی نه علاوه پیرنګیانو په کلو باندی د هوایی جهازو نه په میشن ګنو نو ګولی ورولی دی او کلو باندی یی بمونه غورزولی دی . د سرحد په صوبه کښی زمونږ جرګه او خدمتګار هم راټول شو چه په دې خبره غور او فکر وکړي چه په دې وخت کښی مونږ له څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول په کار دي، کانګرس د هندوستان په هره صوبه کښې د جد وجهد د پاره یو دیکټیټر مقرر کړې و د غسې زه یې د دې خپلې صوبې دکټیټر مقرر کړې وم. ما ته دې اجلاس کښې حاجي فقیرا خان ووې چه ته خو د دې صوبې دکټیټر مقرر شوی یې مونږ څه له دا غواړې حکم کوه مونږ به دغه تعمیل کوو. ما ورته ووې چه دا خبره خو ټیک ده، خو زما په طبیعت کښې د دیکټیټرۍ نشته زه به هر یو کار د ملګرو په مشوره باندې کوم، دیو دماغ په ځای به د ډېرو دماغونو فیصله غوره وي. په اجلاس کښې د هزارې حاجي فقیرا خان ووې چه مونږ له په کار دي چه تار ونه پرې کړو او پلونه وران کړو ما ورته ووې دا تشدد دې خو بیا به هم تا له اجازه درکړم خو دومره وایم چه کوم سړی تار پرې کړې یا پل وران کړې نو ښځ به تا نې له ورځې او د لوټ به کوی چه دا کار زما کړې دی، ځکه چه زه د پیرنګیانو حکومت نه غواړم. د دې فایده به دا وي چه د دې کار په وجه به دغه کلو عامو خلکو باندې تشدد نه کېږي هر څه سزا چه وي دې به برداشت وي او که داسې و نه کړئ نو د کلو په خلکو به ډېر تشدد د وشي او دغوی چه مونږ سره کومه ملا دی دا دغه به ختمه شي نو دغه تجویز په ځای پاتې شو. بل تجویز ما وړاندې کړو چه مونږ له ول د وفد ونه هر یو علاقه او هر یو دلیسې افسر له لېږل په کار دي چه دوی ته ووایو چه کویټ ندیا قرارداد پاس شوی کې نو تا سو له په کار دي چه نوکرۍ پرېږدئ، بل دا تجویز پاس شو چه د پیرنګیانو په علاقو به چپاوونه کوو او دکرسونه به یې پاڅوو او عامو خلکو ته به دا وایو چه خپلې فیصلې کور کښې پخپله کوئ پیرنګیانو له ځئ داخو زمونږ د قوم او ملک دښمنان دي او پیرنګیان خپل حکومت په مونږ باندې هم د دې نوکرانو د ذریعه چلوي. خو چه زمونږ د وفدونو پوره نتیجه ورنه کړه نو مونږ بیا چپاوونه شروع کول.

چپاوونه :

په پېښور، مردان، کوهاټ او بنو کښې خدايي خدمتګارو د ضلعو په کچهریو باندې چپاوونه شروع شول او خدايي خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه ګرفتار ول بلکه په دی سره به یې ووهل او وهل به پولیس کول او د پولیس سره
به د خانانو او اربابانو ډله هم د کومک د پاره ملګری وو او څه موسندي هم دخدائی
خدمتګارو د وهلو او د سرکار د امداد د پاره راغوښتی وو، په مردان کښې هم دغه حال
و مګر هلته د خانانو ډله مات نه وو. د سوات باچا میاګل صاحب د پرسوانیانو دوی
د وهلو د پاره د سرکار په امداد کښې راليږلي وو. دې ظالمانو به په داسې ناترسئ وهل کول
چه زه یې بیانولی نه شم د چا سر او پښه به یې نه کتل او اکثر به یې خدائی خدمتګار د غوبل د
غوایانو په شان په نیغو وهل. اکثر خدائی خدمتګار به زخمیان شول، د چا سر مات، د چا
لاس او د چا پښې. څوک به په وهلو کښې مړه شول، د پېښور د ډپټی کمشنر په دفتر چه
خدائی خدمتګارو چاپاو وکړو نو د نورو کوتک مار د وسره د ډپټی کمشنر مرزا اسکندر په خپله
کوتک په لاس راووتو او په خدائی خدمتګارو یې راباندې کړل. حالانکه پېرنګیانو مونږ
پسې کوتک را اخستی نه دی، او نه یې پخپل لاس مونږ وهلی یو، خو دی مسلمان ورور مونږ
پسې کوتک را اخستو او په دی وهلو ټکولو کښې (به) خدائی خدمتګار یا هم ایډیشنل پولیس او
انتظامی پولیس دایرې ماتی کړې او په کچهرئ به ورننوتل، او حاکم که به پېرنګی وو ورته
به یې وویل چه پېرنګیه ته د اوو زرو میلونه راغلی یې. دا زما ملک دی، دا مونږ ته پرېږده
او ته خپل ملک ته څه او که دیسی به وو نو ورته به یې وویل چه قوم فیصله کړې ده چه ته د پېرنګیانو
نوکری پرېږده. سید اکبر خدائی خدمتګار د سکندر مرزا په ګنډاري زړه وګلکیدو او
او د غلته شهید شو. پېرنګیانو پخپل لاس وهل نه کول، د دې چپاولوی کمانډر د کوجرو-
ګړي شاکرالله باچا وچه دا چپاو نه یې دومره په ښه ډنګ او هوښیارتیا منتظم کړي وو چه
هغه پېرنګیان چه ده سره یې مقابله کوله پرې قایله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مردان، د چپاو کماندار سالار منیرخان او بیا عبدالعزیزخان و هغه هم ډېر په
بهادرۍ د غه چپاو ته چلولي وو . د چپاو نو زور په لویه پیمانه یا پېښور کښې و یا مردان کښې و
مردان کښې به د هرې کچرۍ په ورانډې پولیس او اېډیشنل چا پېره کوتک په لاس
ولاړ وو . خدايي خدمتګار به راغلل نعرهٔ تکبیر الله اکبر فخر افغان زنده باد چغه به يې ووهله
او د پولیس او اېډیشنل ګېره به يې ماته کړه او په کچرو به ورننوتل او دې پولیس او کوتک ملو
به پرې راباندې ګوزار ماتګوډ به يې کړل بیا به يې لارې کښې وا چول او چیرته لیرې به يې
د غورځول هلته به د دې چپاو د حالاتو معلومولو او د سلا مشورې د پاره دورې کولې خو
حکومت زه نه منع کولم . آخر د حکومت پالیسي بدله شوه او کوم خدايي خدمتګار و چه به
چپاو ونه کول د وهلو نه علاوه د هغو نیول يې هم شروع کړل او د دې خبرې تجویز يې هم وکړه
چه زه تری څه کارونه کړې شم . زه د کار د پاره مردان ته روان وم ، د مردان نه بهر راته
پولیس ناست وو . هغوی ونیولم او وا ته يې ووې چه مردان ته ستا د تلو اجازت نشته
په موټر کښې يې کښېنولم او بېرته پېښور ته يې راوستم د ښار نه يې بهر پرېښودم ، بل ځل
کوهاټ ته روان شوم ، سپینې تانې سره پولیس ناست وو موږ يې د لارې نه کوز کړو
تول ورځ يې راباندې سپینه تانه کښې تېره کړه ماز یګر يې په لارې کښې پېښور ته راوستو
او هلته يې پرېښودو دوما د حکومت دا طریقه مناسبه ونه ګڼله د قوم د خبردارۍ د پاره مې د
پېښور په چوک یادګار کښې جلسه جوړه کړه ، په دې جلسه کښې ما خلکو ته د دې خبرې وراندې کړې :
یوه دا چه د حکومت دا زما سره کومه طریقه روانه ده ، دا ما ته توقع سبکارې ما سره دې دا
توقع نه کوې پاد يې ، ما ونیسي او یا دې ما پرېږدي . بله دا چه که چیرې موږ له خدای کښته
راکړه او موږ آزاد شو نو دا خبره زما یاده ولرئ ملک زموږ د ټول قوم او ټولو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکې خبرې وکړې زه پخپل ځان وم دومره مې ورته ووې چه پښتانه داسې خبرې
نه کوي ستا مطلب وشو پېرنګيانو ستا خبرې واورېدې ترقي به دې وشي. همدغه شان
وشوه زه يې د هرېپور جېلخانې له بوتلم او چکۍ کښې يې بند کړم، داکتران او هسپتال هم دو
خو هغه زما د پاره نه و قيديان خو څوک د خداى بندګان نه ګڼي. زما به ټول وجود دېر دردونه
کول او شپه ډېر سخته تېره شوه سبا له داکتر وکتم هغه پرېشانه شو څه ملهم غوندې
يې زما په پښتو پورې کړل چه سپرنټنډنټ راغی مانه يې تپوس وکړو چه څنګه يې ؟! پښتانه
که ډېر تکليف کښې وي چه څوک ترې تپوس وکړي نو ورته وايي چه ښه يم ما هم ورته دغسې
ووې سپرنټنډنټ حکومت له خبر ورکړو چه ښه دى هغوى اخبار کښې اعلان وکړو چه
هغه ښه دى هسپتال کښې يو هندو داکتر و هغه مشر داکتر ته ووې چه ذمه دارۍ به
تا ده، بدنامي به ستا وي تا له به کار دى چه حکومت خبر کړې؛ هغه حکومت ته ووېل چه
دغه خبر غلط دى، دى جوړ نه دى حکومت سول سرجن راولېږه هغه زما معاينه وکړه
بيايي ايبټ آباد له فوجي هسپتال له بوتلم ايکسرې وشوه معلومه شوه چه زما دوه پښتۍ
ماتې دي. سول سرجن پخپله زما پښتۍ وتړلې او پلاستر يې پرې ولګول، بيا تر لوسو
زه لږ به ارام شوم، څو ورځې پس مې اخبار کښې ولېدل چه د جېلخانې سپرنټنډنټ
وايي چه هغه روغ جوړ دى سبا له چه سپرنټنډنټ راغى هغه اخبار مې هغه ته وښودلو
نو هغه راته ووې چه تا راته ووې چه ښه يم ما ورته ووې چه دا خو د پښتنو اصطلاح ده
ستا خو سترګې وې تا نه ليدم چه زه څنګه وم؟

څه وخت چه مونږ د پېرنګيانو خلاف سول نافرمانۍ شروع کړه هغه وخت کښې هغوى
د افغانستان د حکومت په امداد د ملايانو په ذريعه کار شروع کړو، عجيبه خبرې خورولې داوه

د دې یاد دی چه [illegible] فقیر [illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

[illegible] ملی صاحب د دې فقیر ایپي [illegible]

چه پیرنګیانو په ما د کفر یوه فتوه تیاره کړه او په هغه باچاګل او مانکي ملا د داړو دستخطونه وکړل او د د داړو د لوډ ملایانو تائید وعجیبه خبره خو داوه چه مذهبي معاملو کښي د مانکي ملا او هلړي ملا تعلقدار چیری متفق شوي نه دي او دیو بل مخالف وو چه یو بل به یي د کفر فتوې کولې لیکن زما په فتوه د د داړو د لو اتفاق وولی چه دا د کفر فتوه پیرنګي لکولی وه او بله خبره یي دا وکړه چه افغانستان هم پښتانه دي، د صوبه سرحد خلک هم په کار دي چه دا علاقه هم افغانستان سره شي او ددې خبرې اشتهارات یي په ملک تقسیم کړل جلسې یي کولې او په هغو کښي به یي دا تقریرونه کول چه دا ملک دې افغانستان سره یو شي ولې پیرنګیانو ورته هیڅ نه وې. دریمه خبره یي دا وکړه چه حاجي محمد امین چه زمونږ د دې پېښور علاقې ته تللی و او په هلړه کښي پیر شوی و، د افغانستان د حکومت په مصلحت پیرنګیانو د باچاګل په ذریعه پېښور ته راوغوښت، هغه دلته د دې خبرې کوشش وکړو چه د پښتنو سیاسي توجه د پیرنګیانو نه بل خوا ته واړوي نو د ډمو په بازاد

١٢ باندې د ده یکښتنک ولګاوه دغه وخت خدائي خدمتګارو د پیرنګیانو په کچرو چیاپوونه کول او د خدائي خدمتګارو تو له توجه د ملک د ازادۍ او د پیرنګیانو برخلاف وه په دې کښي حاجي محمد امین خان راغی ملایان ورسره ملګری شول او ارباب عبدالغفور د تهکال هم ورسره ملا و ترله او د خلکو توجه یي د پیرنګیانو نه اړوله. دا هغه محمد امین دی چه په مسجد نبوی کښي د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښي یي ماسره وعده کړې وه چه نه به تا سره یو ځای د خدای د مخلوق خدمت کوم چه دوی به یکښتنک له ورد غلل نو ډمي به راووتې او خلکو ته به یي وې چه وګورئ هلته خدائي خدمتګارو د پیرنګیانو په کچرو یکښتنک لګولی دی دوی راغلي دي، زمونږ په «دغه» یي یکښتنک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم او دا ایبټ اباد جیل ته یې بوتلم او یوه تنګه کوټه کې کښې یې بند کړم، دغه کوټه کې بالکل یوازې د توله جیل نه جدا وه، ما سره د خبرو اترو د پاره څوک نه و.

کله چې زه د هری پور جیل نه چالان شوم نو جیلوالاو په سیاسی قیدیانو توره شپه جوړه کړه. په دوی یې چای بندی کړې چې چه به ناری وهلې چکو کښې واچوال. څه ورځې خو دوی چغې مغې و وهلې خو اخر یې چغې بندې کړې چې هیڅ کار یې پینسیا نه شول، د دوی مشرانو جیلوالو ته ووې چې مونږ درسره سوله کوو، جیلوالو ورته ووې چې د ډېره سنده چغې بندې کړئ نو د دوی په منځ کښې سوله وشوه که دوی زما خبره منلې وای نو زه به یې هم ترې نه وم چالان کړې او دوی ته به هم دومره تکلیف نه ورسیدلی او نه به د کوز ستړي کو په سوله مجبور شوی وای. ما له یې د ایبټ اباد جیل کښې یو بوډا مشقتی راکړې و. هغه به ماله ډوډۍ پخوله. د دې میاشتې قید وُ چې د هغه به کله ملاقات راغی او دې به ملاقات اله لاړو نو چې به راغی ما به ترې تپوس کوو چې څه کور او د بال بچ دې څه حال دی؟ نو دده به راته وې چې زه ملاقات له لاړ شم نو بنځې او واړه می د جنګلي نه اخوا ولاړ وی ژاړي او زه د جنګلې نه دې خوژارم څه خبرې ونه کړو، دی د هزاره ی و ډېر ښه سړی و. یوه ورځ ترې ما تپوس وکړو چې زما د دې کوټې لاندې چې دا بارکونه دي نو چې د نیمې شپې نه شپه واوري دا قیدیان شور کوی چې دا څه کوی؟ ما د خوبه و باسی ته ورته وواېه که وظیفې کوی نو د ورد ورد دې کوی او ما دې د خوبه نه و باسی نو هغه راته ووېل چې دا شور ځکه دی چې دا ایبټ اباد دی دلته دا اوره پړیوتې د دوی یخنی کېږي، دوی له یې دوه زړې کمبلې ورکړې دي نو دا شور په دغه وجه وي. د دې جیلخانې داروغه عمر بیګ یې نوم د مسلمانانو او په کوړی چود باندې مشهور وُ. هغه چې سباله ماله راغی ما ورته ووېل چې د قیدیانو سره کمبلې نشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنې یې کېږي، ما د خوبه و پاسې مهربانی وکړه کمبلې ورکړه ده راته ووې چه کمبلې شته
ده به د پرلمونځ نه او د سپونه هم کول چه دی بدل شونو دده په ځای یو هند و دارو غه
راغی. د هغه را تلو سره چه قیدیانو ور ته شکایت وکړو نو دده دوه نوی کمبلې یې هر یو له
ورکړې. چه زه خبر شوم ما ترې تپوس وکړو چه دا کمبلې دی را و غوښتې؟ نو هغه وې
نه دا خو په ګودام کښې پرتې وې. د دې ځای د ډپټي کمشنر سکهو او ډېر ښه سړی و
دی چه جیلخانې ته راغی نو ما ته یې دا خبره وکړه چه جارج کننګم به دا خبره کوله چه زه
د ډاکټر خان صاحب نه د سرحد وزارت بل چا له نه ورکوم خو څه موده پس یې مسلم لیګ
له ورکړو، اورنګزیب خان وزیر اعلی شو، یوه ورځې دا ډپټي کمشنر راغی ډېر خپه و
او راته یې ووې چه ګورنر خو به وې چه بغیر د ډاکټر خان صاحب نه بل سړی وزیر نه مقرروم
ده یو قسم ما سره هم کړې دی کوله. ما ورته ووېل چه زه خوشحاله یم چه ګورنر مسلم لیګ له
حکومت ورکړو او د ډاکټر صاحب په ځای اورنګزیب خان یې مقرر که، هغه حیران شو
او پوښتنه یې وکړه چه دا ولې؟ نو ما ورته ووې چه زه په دې خوشحاله یم چه دې قوم خو
دا زموږ حکومت ولیده و نو دا ښه ده چه د مسلم لیګ حکومت هم ووینې او په کښې تمیز
وکړې او بله دا چه د دې حکومت اختیارات هم ډېر کم دی او زموږ دې قوم خو حکومت
لیدلی نه و او نه د دې حکومت نه خبر دی، نو یو کار دی چه هغه موږ کولی نه شو، زموږ
د اختیار نه بهر دی، قوم والی دا را له وکړه موږ که ډېر ورته وایو چه موږ یې کولی نه شو
دا زموږ په اختیار کښې نه دی خو دده تسلی نه کېږي او را نه خفه شي، خفه څه چه بیا
زموږ مخالفت شروع کړي، او دویمه خبره دا ده چه موږ دوه ائی کټلی دي او دوې
رانه دوایله غواړي نو موږ دولې دکومه راوړو؟ نو دوي زموږ حکومت هم لیدلی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس به د مسلم لیګ حکومت ووینې نو په حقیقت به پوه شې او هم هغه شان وشوکه چیری دا حکومت مونږ پرېښودی نه وای نو د راتلونکی الیکشن کنټرول کړان و دوی به کامیاب شوی وو، خلکو ولیدل چه مونږ خو په رولې کښې دوه اسټیز خو ورکولو او کوم کار چه به زمونږ په اختیار کښې وهغه به مو ور له کولو او مسلم لیګ خو ځان ته نزدې هم نه پرېښودل او نه یې ور له څه کول یوه ورځ کرنیل سمت چه د پېښور د جېل سپرنټنډنټ و ایبټ اباد له په دوره ماله راغی نو زما ځای یې ولیدو څه وخت چه بهرته ووت نو سپرنټنډنټ ته یې ووې چه تا باچاخان د کوټرو په کوټه کې کښې بند کړې دی؟ هغه سمت ته په ډېر ادب او غلي غوندې ځواب ورکړو چه د سرحد د حکومت دا حکم دی په دی کښې زه څه کولی شم، کرنیل سمت هغه وخت د هغه ځای نه ګورنر ته ټیلفون وکړو ورته یې ووې چه سر جارج څوک یوه د دښمن سره داسې سلوک کوی څنګه چه تا باچاخان سره کړې دی؛ چه په یوه وړه کوټه کې کښې دی یوازې اچولی دی؟ ګورنر پخپل کار شرمنده شو او خپل حکم یې واپس واخیستو او حکم یې وکړه چه ده له ښه ځای او ملګری ورکړی کله چه سمت صاحب بیا راغی او ماته یې د ملګرو ووې چه څوک غواړې ما ورته ووی چه ستا څوک خوښ وی هغه راکړه هغه وې چه دوی به تا سره وی که ما سره ما ورته ووی چه ما سره به وی دا ووی چه بیا خو په کار دی چه ته یې خوښ کړې نو چه ستا څوک خوښ وی هغه راته ووایه نو ما ورته ولی او شیر دل خان یاد کړل هغه یې ماله راولېږل چه هغوی راغلل نو د هغوی نه معلومه شوه چه سالار اغخر ګل په ډېره - اسماعیل خان جېل کښې دی او ډېر ناجوړه دی نو ما سپرنټنډنټ ته ووی چه مونږ له د پخلی د پاره خپل سړی راکړه هغه وې چه څوک غواړې؟ ما وی اغخر ګل غواړم او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېرو په جېل کښې دېـ هغه يي راوغښتو چه انځر ګل جرنيل راغی نو دومره نا جوړه وچه ډګر ځېل وهم نه وزمونږ په پوره راختی نه شوخو د خدای فضل و ډاکټرانو يي علاج وکړو او مونږ ورله ښه خوراک په ډاکټر مقرر کړو نو ورځ په ورځ ښه کېده زما په هغه کوټنۍ کښې په مشکله دده کټه راتلل او نور ځای پکښې د ملاستی هم نه و، نو سالار صاحب په زما د کټ د لاندی ځملاستو او شير دل خان به دولی د کټ د لاندی ځملاستو څه ورځي پس حکم راغی او ماته چه نزدی د هسپتال کومه کمره وه هغه يي ولی د دوی له ورکړه زه چېل ځای پاتی شوم او دوی د دې واړه هغې کمری له لاړل.

مونږ جېلخانه کښې وو چه خبر شو چه بنګال کښې قحط دی او ډېر خلک د ولږې نه مړه شول مونږ له چه حکومت کوم راشن راکولو نو نيم به مونږ خوړلو او نيم به مونږ هغه مصيبت زده خلکو له جمع کولو او چه ډېر جمع شو نو مونږ حکومت ته وويل چه دا بنګال له ولېږه خو نه حکومت هغه بنګال له ولېږه او نه مونږ ته يي واپس راکړو په دغو ورځو کښې د ولی سترګه خوږه شوه د غه يوه سترګه يي ده، هغه بله يي په ښاری کښې خرابه شوې وه مونږ سره ډېر فکر و سپرنټنډنټ د فوج د سترګو ماهر راوغوښتو خو څه فايده و نه شوه مونږ دې سپرنټنډنټ ته ووې چه ته حکومت د دې حال نه خبر کړه دې غواړی چه بمبۍ ته لاړ شم او په هغه چېل ډاکټر علاج وکړم، سرچارج بغير د څه شرط نه هغه رها کړو او د علاج اجازه يي ورکړه چه دی تلونو ماورته ووې چه ولی ته يي د علاج د پاره پرېښودې نو که علاج دې وشو نو بيا به هم د حکومت برخلاف څه کار ته هغې پودی نه کوې چه دا د قيد ميعاد دې پوره شوی نه وي.

زمونږ ډېر ملګری چه د قيده رها شو او په هر يو ر کښې کوم پاتی شو نو زه يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

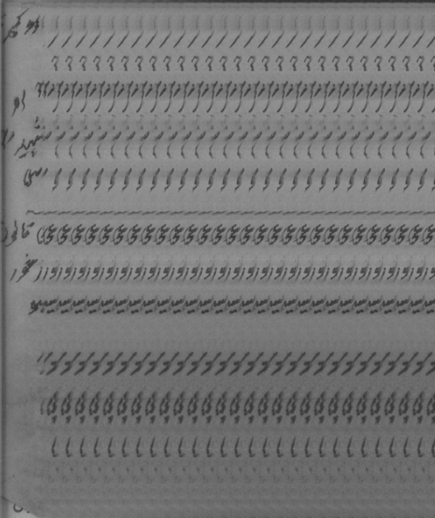

چه یوځای کېږو. هغوی اجازه راکړه، مونږ به هر اتوار یوځای کښېنو، په دې
خپل تحریک او په قومي معاملو باندې به مو بحثونه کول نو زمونږ به تجربه کېدله. زمونږ
یو جرنیل و د پېښور سړی و، دوی خپل مشر مقرر کړی و، خو دوی به تول له ورځ، هغه
پسې خبری کولې نو یوه ورځ ما راوغوښتو او ورته می ووې چه جرنیل صاحب، د دوی
د مشرۍ نه استعفا ورکړه، هغه لاړو او دوی له یې استعفا ورکړه، نو د اتوار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ چه مونږ یوځای شو نو دوی راته وویل چه باچاخانه ته زمونږ مشرهم او که ته نه کوی نو یو مشر راله خوښ کړه ، ما ځواب ورنکړو او خبره می بله خوا واړوله چه بل اتوار به بیا جمع شو ، نو دوی بیا ماپسی شو چه مونږ له یو مشر مقرر کړه نو زه پاڅیدم او دوی کښی می هر سړی ته ښکته پورته وکتل چه تولو ته می په غور وکتل نو ورته می وویل چه دوی کښی خو ماته داسی سپک او ذلیل او بی غیرته سړی ښکاره نه شو چه ستاسو مشر لی کړم : تاسو عجیبه مخلوق یئ او ځان ته خدائی خدمتګار هم وائی ، قیدونه هم تیروئ ، نو چه کوم سړی خپل مشر مقرر کړی نو بیا هغه ته کنځل کوئ ، هغه سپکوئ ، ډیره د افسوس خبره ده ، دوی چپ شول او بیا یی ماته دمشری خبره ونه کړه . مونږ چه د هر پیښور په جیلخانه کښی وو نو یو قیدی ماله راغی چه ای باچاخانه چه ستادی خدائی خدمتګار و زه جیلخانی ته د دریو میاشتو دپاره راوستی وم او وراته لی وی چه بس میاشت نیمه کښی رهائی ده ، ما شپږ میاشتی تیری کړی اوس زه ورته وایم چه ما پریږدئ چه زه لاړشم او دوی می نه پریږدی ماورته وی زه دی پریږدم نیغ څه دفترته ، ما همیشه خدائی خدمتګار ددی کاره منع کړی دی ، چه په زور او چل څوک جیل ته مه راولی . دا تحریک ته دفایدی په ځای نقصان رسوی .

خلک په زور جیلخانی له په تلو مه مجبوروی ؟ او په خوشامند و منت دوکه خلک جیلخانی ته مه بیایئ . ستاسو خو داخیال دی چه ډیر خلک جیلخانی ته لاړشی نو زمونږ به په حکومت دعب قایم شی لیکن دکمزورو خلکو په بوتلو تاسو سپک کیږئ او ورسره تاسو خپل تحریک بدناموئ . هم چه دډیرو خلکو په تلو په حکومت روب پری وځی لیکن چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی مضبوط او با اصوله دی. ما په جیلخانه کښې چرګان ساتلي وو او هغوی له به ما په خپل لاس خوراک ورکولو، هغوی ما سره داسې اموخته شوي وو چه څه به زما غېږه کښې ناست وو څه به زما په اوږو سوارېدل، یوه ورځ مې اوږه کلک اخکلي وه، هغوی له مې ورکول څوک زما په لاس، څوک زما په غېږ کښې او څوک زما په سر ناست وو. کرنیل سمت چپل ته په دوره راغلی و چه ما له راتلو نو دا تماشه یې ولیده نو د جیل افسران یې تول واپس کړل او زما د چکو په شا، شا راغی، زه تری خبر نه یم او دی زما شا ته ولاړ دی، تماشه یې وکړه بیا یې ما ته وویل چه: (good Morning) (صحر دې بنه شه). چه ما و کتل سمت صاحب و سما ته یې وویل چه دا څه کوې؟ ما ویل چه دا زه چه څه کوم په دې کښې ستاسو د پاره سبق دی. ګوره دا معلومه ده چه مونږ دوی حلالوو او خورو، خو چه زه ورسره محبت کوم او په کښې یې مروم نو دوی زما په غېږه کښې او څوک زما په اوږه، او څوک زما په سر ناست وی. دوی نه تاسو له سبق اخیستل په کار دی. ګوره دا حیوان دی خو چه زه ورسره مینه کوم نو زما د غېږې نه نه کوزېږي او انسان خو اشرف المخلوقات دی که د هغه سره مینه وشي نو ولې دی د سړي دوست نه شي.

کرنیل سمت یو بها دره سړی و او بها دران یې خوښ و نو ده خپله اقرار وکه چیه ما جنګ په تاسو بایلود. بیا یې ورو سته خدائی خدمتګارو سره د پېره مینه پیل اشوه او مینه سلوک یې و، او زما خو پېری د ومره اثر شوی و او زما یې د ومره قدر کوو چه په ۱۹۴۷ کښې چه زمونږ د سکو د پېری کښې جلسه وه، چه ګورم چه کرنیل سمت خپل زوی دلاسه نیولی ستېج له راغی، د هر کلی نه پس یې ما ته وویل چه زما د دې زوی په سر لاس دا کاږه ما هغه ځان ته رانږدې که او ده ته مې وویل چه ته ما له جلسې له څله راغلې ته خو سړې کاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکوري اوکه پاکستان جوړشي نوتا به د نوکرۍ نه مات کړي. ده وخندل او ويل ويل چه پاکستان په کومه ورځ جوړشي زه به دلته نه يم. دده مسلم ليګ هم بل دي ايشو او د پښتنو په جبلخانه کښې يې ښه د بولي و، ځکه چه بير ستر قيوم پرې د با وکړي وکه چېرې زمونږ حکومت شي بيا به څه کوي؟ رښتيا وه چه پاکستان په کومه ورځ جوړشو، نودي خوا جنړي او چتيدي او توپي خلاصيدي او هغه خواکرنيل سمت سره دخپلی کډي په فرنټير ميل کښې انګلستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کښې زمونږ دلعضي ممبرانو په زړه کښې دا خيال پيدا شو چه زمونږ په صوبه کښې وزارت ښه دی که مونږ وزارت واخيستو نو د نورو کارونو نه علاوه د سياسي قيديان چه د ډېرې کالونه راپه دی خوا په جبلخانه کښې پراته دي هم رها شي. زمونږ د اسمبلی په ممبرانو کښې العضي کسان دحکومت او وزارت د پرستوقيان و، دوی سول نافرماني کوالو ته تيار نه و، ديلو ونه يې کولی نه شول، دوی خپل کارونه کول او خدايي خدمتګار به چپاو ونو کښې څه مړه، څه قيديان او څه زخميان شول، نو خلکو دوی ته ښه نه کتل ځکه چه دوی تخپله هم کارکولو ته تيار نه و او نورې کار ته ئې پرېښودل. تردې چه لعلي زمانزوي يې هم چپاو کولو ته نه پرېښوده. دوی چه د وزارت جوړولو کوشش شروع که نو د يکه توت په کيمپ کښې ساقي صاحب اوکيمپ کمانډر سالار شير علي خان د دوی مخالفت شروع کړو او ډاکټر صاحب يې هم دځانه سره هم خياله که. دوی د اسمبلی خپل ول ممبران دصوبې نه يکه توت کيمپ له د اجلاس د پاره را وغوښتل چه دوی دځانه سره د وزارت په جوړولو کښې متفق کړي، خو هغوی چه به راتلل نو ساقي صاحب به پوهول غه اجلاس هم ناکامياب شو. اخر چه ساقي صاحب تيرانته لاړ نو دوی ته صحنه خالي شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر په صوبه سرحد کښې چه مونږ څه کول نو هغه مونږ يوازې دخولې په تبليغ او

تشولاسونو کول، ولی چه زمونږ سره هيڅ مالی مرسته نه ده کړې. او بعضی خلکو به لا

زياتی په مونږ دا الزام هم لګولو چه دوی څه تعميری کارنه دی کړی او د قوم روپۍ يې خوړی

هو بجن کالونی په دېلی کښې وه او سيوا ګرام په وارده کښې. و او چه څه وخت به پرا تهنا

(عبادت) شروع شو، نو دټولونه مخکښې به ما د قرآن شريف تلاوت وکړو، خلکو ته به د هغه

ترجمه وکړه. زمانه پس به يو جاپانی د بده مذهب پيرو کار ځيل مناجات بيان کړل او بيا

به پرا تهنا شروع شوه. دګاندهي جی په زړه کښې د ټولو مذهبونو يوشان احترام وو او هغه

به دا ټول مذهبونه حق ګڼل او زما عقيده هم دغسې ده. "د قرآن شريف او ګيتا مطالعه

خوما په سبه شان سره کړې ده او څه وخت چه زه په ډيره غازی خان جيل کښې سکهانو

سره قيد وم نو دهغوی نه مې ګرنته صاحب زياته حصه اوريدلې وه د بده مذهب

مطالعې سره زما ډير شوق وو ولی چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښې د بده مذهب پيرو

کاروو ليکن د بده مذهب کتاب ماله په لاس رانغی. انجيل می د طالب علمی په زمانه کښې

مشن های سکول کښې ويلی وو ولی چه زه دهغوی د سکول طالب علم وم تورات می لږ ډير

جيلخانه کښې کتلی و. د زردشت د پارسيانو مذهب د کتابونو د کتلو می هم ډير شوق د

ولی چه هغه خدای مونږ له رالیږلی وا و په بلخ کښې پيدا شوی دی." خدای په قرآن

کښې وايی چه ما هر قوم ته دهغوی نه يو هادی ليږلی دی." ليکن تر دی وخته پوری ماد هغه

متعلق هيڅ لټريچر بيا نه مونده. خورشيد بهن او نورو پارسی دوستانو ماته ويلی وو

خو هيڅ د هغه يو کتاب ماته را و نه ليږه. زما مذهب ربنتيا، مينه محبت او د خدای

د مخلوق خدمت دی." مذهب هميشه دنيا ته دا خوځ او محبت پيغام راوړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکومو خلکو په زړونو کښې چه د بنی نوع انسان د پاره رواداری، مینه، محبت نه وی او د کوم سړی په زړه کښې چه نفرت. بغض، کینه وی نو داسې سړی د مذهب ډیر لیرې وی.

دالیکشن په وخت کښې مسلم لیګ په صوبه سرحد کښې د پراپیګنډې د پاره پونجابی میجر خورشید راالېږلی ؤ چه د خپلی بدعملی په وجه د فوج نه موقوف شوی وه، هغه یی د دی غرض د پاره رااولېږلو چه هغه پښتنو کښې خانه جنګی پیدا کړی او داسې تقریرونه به یی کول چه د تشدد د نه ډک وو، ده به ویل چه دا یو خو خدائی خدمتګار لیډران دی چه دی قوم کښې د دوی رسوخ او اثر دی، د دوی قتلول غواړی او داسې خلک پیدا کړئ چه هغوی ته مونږ لس لس، شل شل زره روپۍ ورکړو چه هغوی ډالیډران مړه کړی ځکه چه د دوی د مرګ نه بغیر زمونږ لاره ازادیدی نه شی، داسړی د دی د پاره سرحد ته راغلی وو چه پښتانه په کور کښې وجنګوی او که چری د خدائی خدمتګارو رهنمایان قتل کړی شی نو د قوم هملی، دی خو خدائی خدمتګارو سره ده، نو د بدل اخیستلو به ضرور کوشش کوي او د مسلم لیګ لیډران به قتلوي. او په دی طریقه به پښتانه په خپل کور کښې په جنګ، جګړه اخته شی، او دوی به برباد شی، میجر خورشید یوازی زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو ټول قوم یی تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چه زمونږ خلک د میجر خورشید د دی ارادی او سکیم نه خبر شول نو هغوی د خدائی خدمتګارو د حفاظت د پاره نوی جماعت د غنی په مشوره کښې جوړ کړو چه نوم یی (زلمی پښتون) وو او په دی کښې هغه ځوانان شریک شول چه د چا عقیده په عدم تشدد باندی نه وه ولی چه هغوی په دی غرض د غه جماعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الیکشن :

مخکښې الیکشن د اروان ونوماد فیصله وکړه چه زه په الیکشن کښې په داسې حالاتو کښې حصه نه اخلم ځکه چه د الیکشن ګټه خو د وزارت جوړولو د پاره وی، زمونږ وزارت شته خو هغه داحال دی چه دوی برخلاف پراپیګنډې د دوی ماتحت خلک کوی او دوی ورته لاس تر زنې ناست دی.

په کلکته کښې د ورکنګ کمیټئ او د پارلیمنټری بورډ شریکه جلسه وه زه هم ورله تلې وم او پکښې شریک وم، دا ټوله جلسه د الیکشن د پاره وه ما دهغوی په مخکښې د صوبه سرحد حال بیان کړو او هغوی ته می ووې چه الیکشن خو د وزارت د پاره وی چه الیکشن وګټو او وزارت جوړ کړو، زمونږ وزارت شته او پیرنګیان او دهغوی ملګري زمونږ د وزارت برخلاف پراپیګنډه کوی او زمونږ دومره اختیار نشته چه دوی نه تپوس قدغن وکړو نو زه تاسو خبروم چه زه په راتلونکی الیکشن کښې حصه نه اخلم. پارلیمنټری بورډ ووې چه په هره طریقه چه وی چه دی په الیکشن کولو راضی کړو خو زه یې اماده او رضامند نه کړې شوم چه د ورکنګ کمیټئ اجلاس ختم شو نوما ګاندهی جی ته ووې چه تا خو زما داټوله قصه واوریده نو زه په دی الیکشن کښې حصه نه اخلم نو هغه هم ما سره اتفاق وکړو.

زه کلی ته راروان شوم کارمی کولو زما خو د الیکشن سره اتفاق نه وُو کار سره می اتفاق وکوو کښې نو زه کار نه کښېناستم په ملک کښې می دورې شروع کړې حکومت په زور شور زمونږ مخالفت شروع کړې وماته دا پته ولګیده چه حکومت اسلامیه کالج بند کړو او دغه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم لیګ د پراپیګنډې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره کلواو ښاروونو ته لیږلي دا دا ته هم معلومه شوه چه د پیرنګیانو ښځې هم په ملک کښې ګرځي او د خانانو ، ملکانو ، ښځوته وائي چه مونږ تاسو کره راغلي یو د دې نه لوېته غواړو او زمونږ لوېته دوټ دی مونږ له به ووټ راکوئ او د پراپیګنډې د پاره دېګیم شهنواز لونه اونوری له پنجابه د پېرې جنګې سرحد ته راغلې دي . د پنجاب نه مسلم لیګیان د علیګړ مسلم یونیورسټي هلکان او د کلکتې اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو نه کارکن لیډران په ډېر لوی تعداد سره سرحد ته راغلي وو او د دې نه علاوه حکومت او مسلم لیګ د سرحد او پنجاب پیران د کوتونه راوستلي وو ، وې چه دا وخت د کوتونه د دې راځي میدان ته رشئ او مانکي صاحب (د مانکي پیر صاحب امین الحسنات) یې هم راوستلي وو او مونږ ته یې مقابله کښې ودرولی وو ، دوی ما سره واقف و ، د ده د پلار فاتحې له هم زه تللی وم ، او کله کله چه به زه به دوی سره لاړم نو ده سره به مې لیدل ، نو ده ما پسې یو سړی راولیږه چه زه ستا سره ملاقات له درځم ، ما ورته وویل چه دی نه راځي زه به درشم . دی پېښور په چونې کښې اوسیده ، یوه بنګله ورله حکومت ورکړې وه ، زه ورغلم او دی مې ولید او ډېرې خبرې مو وشولې ، ده ساله د جیبه یو کاغذ وایسته او را ته یې وویل چه دا ماله جناح صاحب راکړی دی او په دې کښې یې لیکلي دي چه که پاکستان جوړ شو نو په دې کښې به اسلامي شریعت وی ، ما ورته وویل چه خته یې . دې حیران شو او را ته یې وویل چه ولې ؟ ما ورته وویل چه په اسلامي شریعت کښې د جناح صاحب ځای شته ؟ نو تاله به یې څرنګه جوړکړي ، ما ورته وویل چه ته خو باید چه د اسلام نه واقف یې ، نو ته پخپله فکر وکړه چه که سبا له دلته اسلامي شریعت جاري شي نو چه د دې مسلم لیګ د مشرانو به څه حال وی ؟ ما چه د پیرنګیانو او میمانو زمونږ په مقابله کښې دا دومره جد وجهد او دلچسپي ولیده نو زما خیال بدل شو ، الیکشن ته ځرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت پاتې وه نو ما کار شروع کړو دا د ۱۹۴۶ کال د متحده هندوستان اخري الیکشن و، دې الیکشن ته مسلم لیګ داسې رنګ ورکړو او خلکو ته یې ویل چې دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دی چې پاکستان غواړئ که متحده هندوستان؟ په هندوانو او مسلمانانو چې کفر سره ځئ که اسلام سره ځئ؟ په مندر او په مسجد کې چې جماعت له دوټ ورکوئ که درمسال له.

په دې الیکشن کښې مونږ میا جعفر شاه او د کلي ګړي ارباب عبدالرحمان ته ووړول ځکه چې دوی د ډاکټر صاحب او قاضي صاحب په مینځ کښې اختلافات پیدا کولو او ډاکټر صاحب ته به یې زما په سر هم لمسون کولو چې باچاخان داخل تا نه وزیراعظم کوي او قاضي صاحب وزیراعظم کوي. د دوی دا ټولې خبرې دروغ وې. مونږ ډاکټر صاحب وزیراعلی کوو، مونږ صرف دومره ویل چې ډاکټر صاحب د (لا اینډ آرډر) نه اخلي، دا د قاضي صاحب له ورکوئ ځکه چې ډاکټر صاحب له سرکاري افسران دوکه ورکولی شي او قاضي صاحب لې یې نه شي ورکولی، خو ډاکټر صاحب ووې چې که جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان نه وو دروئ نو زه هم نه وو دریږم مونږ د ډاکټر صاحب نه مجبوره شوا او دوی مو وودرول جعفر شاه او ارباب عبدالرحمان تش په نامه خدايي خدمتګار وو خو چې څه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو دې ټولو نه اول د کلي ګړي ارباب عبدالرحمان راواګلید او د قیوم لیګ خپل ځای کښې میلمه کړو، جعفر شاه یې هم راوغوښت او دوی مسلم لیګ کښې شامل منظول او ورته یې ویل چې مونږ به کوشش کوو چې نور خدايي خدمتګار هم په مسلم لیګ کښې شامل کړو.

د هندوستان د نورو مسلمانانو په شان پښتانه جذباتیان نه وو مونږ په دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې د پر کارګرې وپه دوې کښې سیاسي شعور راغلی وکوسپه کور، کلي په کلي ور پسې ګرځېدلي وو دوې موپوه کړې وو او په دوې کښې پوهه او بیداري راغلې وو دا سلام نه واقف شوي وو دوې د اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه، دلته خدائي خدمتګارو د پر کار کړی وهندوستان کښې مسلمان غریب د اسلام نه چا خبر کړي وو؟ په اسلام چا پوه کړي و؟ سیاسي شعور او پوهه پکښې چېرته وه؟ د هغوی د پوهې څوک و؟ او دا څیزونه خو په یو قوم کښې بخپله نه پیدا کېږي او دا خو چه پکښې څوک په قام او ملک او اسلام مین خلک پیدا شي نو پکښې کار وکړي. هندوستان کښې داسې خلک تر اوسه مسلمانانو کښې نه دي پیدا شوي نو خلکه د اسلام په نوم دوکه کېږي او خود غرضه خلک د اسلام په نوم توری فایدې اخلي. بله دا چه د هندوستان د مسلمانانو لیډران هغه سړي وو چه د پیرنګیانو خاص الخاص وو. یا به سر وو، یا نواب، یا خان بهادر. خدائي خدمتګارو شپه او ورځ په دې یوه میاشت کښې چه کار وکړو نو سره د دې چه پیرنګیانو او مسلم لیګ ډېره موده د غرې وهلې وې، مسلم لیګ په دې الیکشن کښې شکست وخوړ او خدائي خدمتګار په یو لوی اکثریت سره کامیاب شو، پنځوسو کښې یو دېرش خدائي خدمتګار وو، دوه سیټه جمعیة العلماء هند وګټل، باقي اوولس سیټه مسلم لیګ وګټل.

په صوبه سرحد کښې شپږ ضلع دي په پنځو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، ډیره اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم تول پښتانه دي خو ژبه یې پرلیښې ده هلته چه په کومو علاقو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب شو او چیا چه ژبه هېره کړې وه او هندکو یې وې هلته مسلم لیګ کامیاب شو حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دحکومت پر ژوزموږ برخلاف چه څومره کارکړی ؤ دومره مسلم لیګ ته ورکړی دحکومت دا کار موږ ته ډیر مکروه او داٸین خلاف ښکاریده نوموږ کښیناستو او دا فیصله مو وکړه چه وزارت نه اخلو او د وزارت د جوړولو نه موانکار وکړی او وسو دیل موږ ته هغه وخته پوری د وزارت اخیستو ته تیار نه یو چه تر کومه پوری حکومت موږ له دا اجازه وانه کړی چه الیکشن کښی کوم ملازمانو زموږ خلاف حصه اخیستی ده او دقواعد و او ضوابطو خلاف ورزی یی کړې ده چه دهغوی برخلاف مقدمی جوړی کړو او مجرمانو له مناسب سزا ورکړو. زموږ د دی فیصلی سره دډاکټر خان صاحب اتفاق نه ؤ. سعدالله، سردار پټیل د دی فیصلی نه خبر که سردار پټیل چه خبر شو نو هغه مولانا ابوالکلام ازاد د دی مسئلی دحل کولو دپاره سرحد ته راولیږه او پېښور کښی زموږ اجلاس وشو.

ما مولانا صاحب ته صاف او پاکه خبره وکړه چه کوم سرکاری ملازمانو زموږ برخلاف قدم وچت کړی دی که موږ ته دا اختیار نه وی چه موږ هغوی له سزا ورکړی شو نو موږ داسی وزارت نه اخلو. مولانا صاحب واپس دیلی ته لاړو او هلته یی دوایسرا نه یو خط واخیستو او بیا راغی، په دی خط کښی دوایسرا په څه کول مول طریقه زموږ شرط منلی د نوموږ وزارت خو واخیستو خو په دی شرط چه د وزارت اختیا دات به یوی مرکزی کمیټی سره وی. زما دارایه وه چه دهری ضلعی دخدائی خدمتګارو نه دی، دوه دوه کسان واخیستی شی او دهغوی نه دې دغه کمیټی جوړه شی خو شرط به دا وی چه دغه کسان به دحکومت ملازمانو سره لیدل کتل نه کوی او نه به د وزارت سره تګ راتګ کوی نه به دچا سفارشونه کوی بلکه دوی به د وزارت دپاره دکار کولو بیړ وګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي اووزارت به د دوی د منظورشوی پروګرام نه خلاف کار نه کوي د دی کله د پاره مادتولی صوبی دوره وکړه او دغسی کسان می هم پیدا کړل کمیټهی می تری جوړه کړه خو افسوس دی چه هغوی دغه کار و نه کړو ولی چه هغوی خپل غرضونه نه پوره کېدول نو دغه سکیم کامیاب نه شو. حقیقت دا دی چه مونږ کښې لا داسی خلک پیدا شوی نه دی او هغه چه مونږ وئیل چه کومو سرکاری افسرانو د قانون، اخلاقو او سړیتوب خلاف په الیکشن کښې د خدای خدمتګارو خلاف کار کړی دی. هغوی له سزا ورکوو، هغه کار هم و نه شو.

د آئین ساز اسمبلی ممبران:

او س د دستور ساز (قانون ساز) اسمبلی د پاره د انتخاب مسئله رامخکښې شوه. د هغه په باره کښې دا فیصله وشوه چه د هرې صوبی څومره ممبران په حصه کښې رسی نو هغه د هغې صوبې اسمبلو ممبرانو په ووټ جوړېږي، زمونږ د دی ممبران د رسېدل یوزه شوم، یو مولانا ابوالکلام آزاد مقرر کړو. مسلم لیګ د هندوستان د مسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړي وو چه د ده په شان یو با عمله عالم مسلمان او د قربانی مړني سیاستدان په قول هندوستان کښې په مسلمانانو کښې نه و خو ده له چاځای ور نکړو نو مونږ د خپلې صوبې نه منتخب کړو. د مسلم لیګ د مسېد و تو هغه د هزاره د ضلعې نه سردار بهادر منتخب شو، د امرکزي اسمبلي هم وه او آئین سازه اسمبلی هم وه، مسلم لیګ د دی بایکاټ وکړو مادې د مسلم لیګ مسلمانانو ممبرانو ته د پرمنت وکړو چه راځئ چه په دې کښې شریک شو مونږ به هندوانو ته وو ایو چه تاسو که « سوشلست جمهوریت » جوړوئ نو مونږ د هر څه یکښې شریکېږو، په دې کښې د مسلمانانو ډېره فایده ده ولی چه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پہ هندوستان کښې غریبانان دي او هندوان امیران دي. پہ دې آئین کښې دا داخبره شته چه څرنگه چه د آئین جاري شو او مرکزي حکومت جوړ شو نو هره صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه د دې حکومت نه جلا کیږم نو جلا کیدې شی. کہ چیرې مونږ پوه شو چه زمونږ داخبره نه منی نو بیا زمونږ په صوبه سرحد کښې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنگال او سنده کښې اکثریت دی، زمونږ ټولی خپلی خپلی اسمبلی به قرارداد پاس کړي چه مونږ مرکز سره نه اوسیږو، بیا به مونږ ټول په شریکه یو حکومت جوړ کړو. کہ چیرې مسلم لیگ زما داخبره منلی وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وی نه بنگال. خو د مسلم لیگ مسلمانان داسی لیونی وو چه څوک به مسلم لیگ کښې نه وو. هغه به یې د مره مسلمان نه گڼلو.

کرپس مشن:

چه دویم جنگ عظیم شروع شو نو د امریکی سیاسی مشرانو دویل چه ترڅو د هندوستان سیاسی مسئله حل شوی نه دی نو هندوستان جنگ کښې زمونږ تائید کولی نه شی. نو هغوی د برتانیې په حکومت د باو اچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادی ورکړي. پرزیډنټ روزویلټ داخبره بیا بیا مستر چرچل ته وړاندی کړه، نو انگریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیانو په دی مطالبه غور وکړي. انگریزانو د دی د پاره کرپس مشن هندوستان ته ولیږلو، خو دا مشن ناکام شو، د جنگ حالت ورځ تر ورځ خرابیدو او امریکیانو بیا پیرنگیانو له مخ را واړولو. نو لارډ ویول لندن ته لاړ او د وزیر هند سره یې مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسی مسئلې د حل د پاره یو گول میز کنفرانس راوبلي. په دی گول میز کنفرانس کښې مستر جناح ولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو نمایندګان به صرف مسلم لیګ مقرروي او د هندوانو نمایندګان به کانګرس. مولانا آزاد چه د کانګرس صدر وو د دې سره اتفاق نه کولو، هغه به ویل چه کانګرس به د هندوستانی قومیت په حیثیت کنفرانس کښی شاملیږي. په دې اختلاف دا کنفرانس هم فیل شو. دا ډېره د تعجب خبره ده چه پیرنګی په دې خبره ټینګ ولاړ وو، چه کانګرس دې مسلم لیګ د ټول هندوستان د ټولو مسلمانانو واحد نماینده جماعت تسلیم کړي، ولی حقیقت دا وو چه کله په ۱۹۳۷ع کښی هم د پیرنګی په هندوستان کښی انتخابات وکړل، نو هغی کښی د یوولسو صوبو نه په اتو کښی قطعی اکثریت کانګرس حاصل کړو، باقی د مسلمانانو د درې اکثریتی صوبې وې چه هغه مقامی پارټو سره وې او مسلم لیګ سره یوه صوبه هم نه وه، سنده کښی د الهی بخش سومرو حکومت وو چه هغه یو قوم پرست سړی وو او د کانګرس د ممبرانو حمایت هغه ته حاصل وو پنجاب کښی د یونینسټو حکومت وو چه هغی وزارت کښی د مسلمانانو سره هندوان او سکهان هم شامل وو، هم دا شان بنګال کښی حکومت د مولوی فضل الحق وو چه هغه هم د غیر مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو، مګر د دې هر څه باوجود پیرنګی سترګی پټی کړې وې او په دې نښتی وو چه کانګرس دې مسلم لیګ د مسلمانانو واحد نماینده جماعت ومنی او تر دې حده پورې لاړ چه پوره شمله کنفرانس یې هم په دې یوه مسئله باندې ناکامیابه او ختم کړو، د دلچسپی خبره دا ده چه که دا موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ع د انتخاباتو نتیجې وړاندې کېږدو، نو د پیرنګی او د مسلم لیګ حقیقت به معلوم شي، په دغه انتخاباتو کښی د سنده او سرحد نه یو ممبر هم د مسلم لیګ نه وو منتخب شوی او د پنجاب د ټولی صوبې نه مسلمانانو کښی صرف یو ممبر د مسلم لیګ وو، یعنی د دې درې واړو صوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمسلمانانو د یوسل و پنځه پنځوس ممبرانو نه د مسلم لیگ طرف یو ممبر و او د غه یې دعوه وه.

شمله کنفرانس :

برتانوی حکومت په دغه وخت کښې مجبور و چه هندوستان ته خپل حق ورکوي ـ

د ی د پاره یې د خپلی کابینې یو خو ذمه وار کسان هندوستان ته راو لیږل چه هغوی هم

د دغه کال د مارچ په ۲۳ نیټه راورسیدل.

دې مشن د آل انډیا کانګرس او مسلم لیگ جماعتو نو سره خبری اتری شروع

کړې، د دی مقصد د پاره یې ځلور ځلور تنه نمایندګان د هر جماعت نه وغوښتل، دا خبری

اتری په ۲ مئ ۱۹۴۶ په شمله کښې شروع شوې د کانګرس له خوانه دا کسان مقرر شول:

۱- مولانا ابوالکلام ازاد د کانګرس صدر و.

۲- جواهرلال نهرو.

۳- سردار پټیل.

۴- زه (عبدالغفار خان).

د مسلم لیگ له خوانه دا کسان راغلل:

۱- محمدعلی جناح چه د مسلم لیگ صدر و.

۲- لیاقت علی خان. جنرل سکرټری

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبدالرب نشتر.

د برتانیې د لیبر حکومت نه دا وزیران راغلی وو:

۱- لارډ پیتیک لارنس وزیر هند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- سر ستیفرد کرپس .

۳- مستر الکگزانډر .

۴- لارډ ویول د هند وایسرای .

د پورته ذکر شوو نمایندګانو ترمنځ خبرې شروع شوې . په اول ملاقات کښې چه څه خبرې وشوې د هغې نه پس مونږ د کانګرس څلور واړه ملګري مهاتما ګاندهي ته لاړو هغه مونږ ته ووېل انګریزان ډېر چالاک او هوښيار دي تاسو به خبرو اخته کړي او په هغه اودغه به مو تېر باسي . تاسو د هر څه نه مخکښې د دې نه پوښتنه وکړئ چه ایا دوی هندوستان پرېږدی او که نه ؟ بله دا ورته ووایئ چه تاسو د انګریزی فوځ د دې ملک نه وباسئ او که نه ؟ په سبا چه مونږ جرګې ته لاړو نو جواهر لال نهرو دوی ته دا خبره وکړه چه تاسو هندوستان پرېږدئ او که نه ؟ او تاسو دا انګریزی فوځونه د دې خاورې نه وباسئ او که نه ؟

لارډ ویول ورته په ځواب کښې ووې چا ته يې پرېږدو ؟ تاسو (کانګرس او مسلم لیګ) جوړه نه کوئ نو مونږ به دا ملک چا ته پرېږدو ؟ جواهر لال نهرو ورته ووېل ، که مونږ ته يې نه پرېږدئ نو دوی (مسلم لیګ) ته يې پرېږدئ خو تاسو ووځئ .

د دې خبرې په جناح صاحب ښه اثر وشو او هغه ووېل چه مونږ جوړه کوو . د دې نه پس مونږ تول راووتو او جناح صاحب او جواهر لال نهرو یوې بلې کوټې ته ننوتل او لږ ساعت پس راووتل او بیا تول د جرګې په ځای سره کښېناستو او فیصله داسې وشوه ، یو وفد دې مقرر شي چه یو تن د کانګرس او یو تن د مسلم لیګ نماینده پکښې وی او دریم سرپنچ به يې داسې څوک وی چه د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شي کومې خبرې چه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره جناح حبیب د څه نه خبر نو او چیرته گی به خبره د کانگریس د لیډرانو نه
شو ول - او جناح [illegible]
[illegible] کوول [illegible]
څه مرګه زه هم چه ورکوول د جناح پیلانی ۷۰۰ به ئې ورکول

د کانگرس او مسلم لیګ له خوا فیصله شي هغه به ومنلی شي او کومې چه په هغې کښې اختلاف او لانجه وي هغه به د غه وفد فیصله کوی.

لارډ پیتیک لارنس مونږ نمایندګانو ته ووېل چه تاسو به په دې باره کښې دننه دننه د غه دری کسیز وفد انتخابوئ او مونږ ته به یې نومونه رالیږئ. مونږ لارو او کانګرسی چي ته مو دا خبره وکړه مونږ چه دری ورځې پس اجلاس ته راتلو نو کانګرسی چي مونږ ته وویل چه "مسلم لیګ څه غواړی" هغه ورته ورکړئ خو چه خبره ورانه نه شی!

چه مونږ راغلو او کښېناستلو نو لارډ پیتیک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه چه هغه قصه موڅنګه کړه؟ جناح صاحب ورته ووېل د څه قصه؟ ما چه د جناح صاحب دا الفاظو واوریدل نو عبدالرب نشتر صاحب ته مې اشاره وکړه چه دلته راشه! هغه ما ته راغی نو ما ورته ووېل ای هلکه ورانوئ یې مه! مونږ چه نن اجلاس ته راتلو نو کانګرسی چي مونږ ته ووېل چه مسلم لیګ چه څه غواړی هغه ورته ورکوئ نو تاسو چه څه غواړئ هغه یې درکوی، دا دی خبری ضمانت زه کوم. نشتر صاحب لاړ او د جناح صاحب شا ته ودرېدو. دې پوره دوخته پورې ولاړ و خو هغه ورته هیڅ توجه ونه کړه نو بیا لارډ پیتیک لارنس ورته ووېل چه: ای جناح صاحب تا خو علاقه ګرځې وه؟ مګر هغه هیڅ ونه ویل او جرګه ناکامه او خوړه شوه.

کیبنټ مشن:

څه وخت چه د شملې کنفرانس ناکام شو او له هغه نه وروسته په انګلستان کښې نوی انتخابات وشو او لیبر پارټی کامیابه شوه نو اعلان یې وکړه چه د هندوستان په باره کښې مو چه څه اول ویلی وو هغه به سر ته رسوو او عمل به پرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروسته واقعاتو نه دا خبره ثابته شوه چه دهغوی خبری د زړه دا خلاصه وې. البته د کرپس مشن د ناکامی نه وروسته د چرچل حکومت دا فیصله کړې وه چه د جنګ تر ختمېدو پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کښې کېښودلی شي.

کله چه مونږ پوه شو چه پیرنګیان هندوستان ته ازادی ورکولو باندې مجبور شول نو ما کانګرس ته وویل چه داخل حکومت داشی نو تاته پخپله اخیستل په کار دی، ځکه چه تا خوولیدل چه دا معمولی بې اختیاره حکومت راغلی ؤ نو وزیرانو به د چا نه منل، او س خو پوره اختیارات را روان دی نو په کار دی چه دا حکومت ته پخپل لاس کښې واخلې. که چیری ته یې وانه خلی نو دا درته وایم چه که دا خپل ځوی دیوی د اس پرې کېښېنوې نو دا حکومت داسې یو څیز دی چه دانسان دماغ بدل کړي، نو دی به هم بیا ستا خبره نه مني، ښه به داوی چه ته لکه دلیتن په شان حکومت پخپله واخلې. که کانګرس حکومت اخیستی وی مکمل کړې یې وې که بیا یې خوښ نه ؤ نو دما ؤ په شان به یې پرېښې وی.

خو زه پوهېږم چه هغه زما ددې خبری سره په څه وجه اتفاق ونه کړو، که چیرې ده حکومت اخیستی وی نو د هندوستان به دومره تباهي او بربادي شوې نه وه. دلیبر حکومت د اختیارات حاصلولو نه پس د پرزدیو پارلماني هیئت هندوستان ته راو لیږه.

د فروری په ۷-۱۹۴۶ء لارډ پیتیک لارنس وزیر هند په پارلیمنټ کښې دا اعلان وکړ چه برطانوی حکومت هندوستان ته یو کیبنټ مشن لیږی، چه د هندوستان د نمایندګانو سره د ملک د ازادۍ په باره کښې خبری وکړی.

دغه وفد د ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمی کښې هندوستان ته راغی او معلومه شوه چه دا مشن به په لارډ پیتیک لارنس وزیر هند، د تجارتی بورډ پریزیډنټ سر سټیفورډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرپس او دبحری محکمې اول لارډ ای . وی الکزنډر باندی مشتمل وی . دکیبنټ
مشن د پلان مطابق به صرف درې محکمې دمرکزی حکومت تراختیار لاندې وی ، دادرې
محکمې د دفاع ، امور خارجه او مواصلاتو محکمې وې . مګر دې مشن پخپل پلان کښې یونوی
تجویز وړاندی کړه چه هندوستان لې په درې حصو تقسیم کړی شو (A . B . C) ددې دپاره
چه دمشن دممبرانو دا خیال وچه داقلیتونو په زړونو کښې به اطمینان پیدا شی په B برخه
کښې پنجاب سنده ، صوبه سرحد اوبرتانوی بلوچستان چه دا دمسلم اکثریت علاقې
وې ، په C برخه کښې بنګال او اسام شامل وو . په C برخه کښې دمسلمانانو پرلو اکثریت
و او په A برخه کښې د پورته ذکر شوو نه علاوه دهند نوری ټولې صوبې شاملې وې . په دې
دول دمسلم اکثریت صوبوته تقریباً پوره خودمختاری حاصله وه په دی لحاظ په B او
C برخوکښې دمسلمانانو اکثریت یقینی و او هغوته داحق ورکړ شوی وچه خپل ټول اختیارات
ترلاسه کړی ، ترکوم خایه پورې چه دمرکز سوال و د هغه سره صرف هماغه درې محکمې وې .
په دې پلان کښې داهم وه چه په یو زون کښې کومه صوبه اوسېدل نه غواړی او په اکثریت
سره فیصله وکړی نو د هغې زون نه وتلی شی . دکیبنټ مشن پلان کانګرس او مسلم لیګ دواړو
ومانه . په اول سر کښې جناح صاحب د دی سکیم مخالف وخو څه وخت چه مشن په صفا الفاظو
کښې ووېل چه نه مونږ دملک تقسیم منواو نه دازاد ریاست سفارش کوونو بیا جناح صاحب د
مشن سکیم ومانه او پکښې شریک شو . په اخری ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د
اقلیتونو دمسئلې دحل دپاره چه دکیبنټ مشن پلان کوم حل پیش کړی دی ، ددې نه زیات
کومه بله منصفانه فیصله نه شی کېدلی ، په هرحال هغه ددی نه زیات مشن باندی نور شرطونه
نه شو منلی هغه کونسل ته ووېل چه کیبنټ مشن چه کوم سکیم وړاندی کړی دی هغه د زیات نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیات ددی. په ددې وجه هغه مسلم لیګ ته مشوره ورکړه چه دا سکیم ومنئ او کونسل په اتفاق سره ددې په حق کښې رایه ورکړه.

د کانګرس او مسلم لیګ له طرفه ددې پلان منل د هندوستان د تاریخ یوه روښانه واقعه وه له دې نه دا ثابتیږي چه د هندوستان دازادۍ سخته معامله د خبرو او مفاهمت له لارې فیصله شوه نه د تشدد او جنګ له لارې.

د کانګرس صدارت:

تر دغه وخته مولانا ابوالکلام ازاد د ۱۹۳۹ عیسوی کال نه مسلسل صدر راغلی ؤ ځکه چه د دوهم عالمي جنګ او ملک کښې د هغه په نتیجه کښې د جد وجهد په وجه د نوي صدر انتخاب نه شو کیدی. هر کله چه جنګ ختم شو نو د کانګرس د نوي صدر د انتخاب سوال پیدا شو په دغه وخت کښې عام خیال دا ؤ چه مولانا ابوالکلام ازاد دې صدر پاتې شي ځکه چه دده په صدارت کښې د برطانیې لیبر حکومت او د هندوستان د مشرانو خبرې اترې شوې وې او هم دده د صدارت په وخت کښې د شملې کنفرانس وشو، رایه داوه چه ښه به داوي د نوي په صدارت کښې د هندوستان د ازادۍ کار تر سره شي ولې د صدارت په مسئله د کانګرس په مشرانو کښې اختلاف و د سردار پټیل او د هغه د طرفدارو دا خواهش و چه دی (پټیل) دې صدر شي.

مولانا ابوالکلام ازاد ته دا ټولې خبرې معلومې وې هغه ددې په ځنا کښې د صدارت نه د استعفا ورکولو او اینده صدارت نه کولو فیصله وکړه خو د هغه دا خیال ؤ چه د هغه نه پس دې یو داسې سړی صدر شي چه په هغو نازکو او اهمو حالاتو کښې د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار وچلوولی شي، ددې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سړی ښکاریده او هغه خپله رایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجواهرلال نهرو دصدارت په حق کښی په یو اخباری بیان کښی څرګنده کړه ، چه کاندهی جی (هم د سردار پټیل په صدارت خوشحاله و خو دمولانا صاحب ددی بیان نه پس هغه خه و نه ویل او جواهرلال نهرو صدر شو .

دجواهرلال بیان :

د «کیبنټ مشن پلان» د قبلولو نه پس په هندوستان کښی دیره ښه فضا پیدا شوه خو ددې نه وروسته جواهرلال نهرو په بمبئ کښی په یو پریس کنفرانس کښی «داسی بیان ورکړو چه دا فضا یی ګډوډه کړه .

د ۱۹۴۶ کال دجنوری په لسمه نیټه جواهرلال نهرو نه په بمبئی کښی په دغه پریس کنفرانس کښی دا پوښتنه وشوه چه ایا آل انډیا کانګرس چه دغه تجویز منظور کړو نو ددې دا معنا شوه چه کانګرس دغه پلان په پوره توګه دول تسلیم کړو ؟ نو ددی په ځواب کښی ده «وویل «کانګرس چه به د دستور ساز اسمبلی کښی کښېنی نو ځان به ددی معاهدو پابند نه ګڼی او هغه وخت چه څنګه حالات پیدا کیږی دهغو مطابق به په ازادی سره فیصلی کوی .» ددی وضاحت نه پس د پریس نمایندګانو تپوس وکړو چه ایا ددی مطلب دا شو چه کیبنټ مشن پلان کښی ترمیم کیدی شی . جواهرلال نهرو ددی جواب کښی او وئیل چه کانګرس صرف په دستور ساز اسمبلی کښی د شاملیدو وعده کړی ده او هغه ځان په کیبنټ مشن پلان کښی د بدلون او کمی زیاتی کولو مجاز ګڼی .

د مولانا ابوالکلام ازاد دا رایه ده چه دا په غلط کار و شو هغه په خپل کتاب کښی وائی : زه په وضاحت سره ددی لیکلو ضرورت محسوسوم چه د جواهرلال نهرو بیان غلط و «دا وینا صحیح نه وه چه کانګرس د خپلی مرضی مطابق به پلان کښی څنګه چه وغواړی ترمیم کولی شی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل خبر داوه چه مونږ دا منلي وو چه مرکز کښې به وفاقي حکومت وي او د مرکز سره به صرف د درې محکمې وي نورې ټولې محکمې به د صوبو سره وي او دغو به اختيار کښې به وي مونږ «دا هم منلي وو چه صوبې به په درې ګروپونو A، B، C کښې وېشلې کېږي په دې شرطونو کښې کانګرس د خپله طرفه د معاهدې د نورو جماعتونو (فريقينو) د رضا نه بغير د هيڅ تبديلي کولو حق نه لري.

د جواهرلال په بيان عکس العمل:

په مسټر جناح د جواهرلال نهرو د دغه بيان ډېر خراب تاثير وکړو. د دغه بيان داسې د چه په هغه چاپلي سبب اثر نه شو کولی. جناح صاحب دا موقف اختيار کړو چه د جواهرلال نهرو بيان د کانګرس د ذهن ترجماني کوي. د ده دليل دا وو چه که کانګرس د ومره زر خپله رايه بدلوي او حال دا دی چه انګرېز لا دلته موجود دی او د ده (کانګرس) لاس ته اختيار نه دی راغلی نو اقليتونه په کوم اعتماد يقين کولی شي چه د انګرېزانو د وتلو نه پس به کانګرس بدل نه شي او د کانګرس نظر به د دغه شان نه شي دا کوم څه چه د جواهرلال په بيان کښې ښکاره شوی دی، د دې سره سمه سمه مسټر جناح يو اخباري بيان جاري کړو په هغه وخت کښې يې وويل: «د کانګرس د صدر د دې بيان سره هر څه بدل شول او اوس په هر څه د نوی سره د غور کولو ضرورت پيدا شو.»

جناح صاحب لياقت علي خان ته وويل چه د مسلم ليګ د کونسل اجلاس راوبلېږي خوا لې بيان ورکړو چه مسلم ليګ کونسل به د يلې کښې د کيبنټ مشن پلان څکه منلی وو چه مونږ ته يقين راکړی شوی وو چه کانګرس دا سکيم منلی دی او د هندوستان د پاره چه به کوم دستور جوړېږي دا سکيم به د هغې بنياد وي هر کله چه اوس د کانګرس صدر اعلان کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه کانګرس په دستور سازه اسمبلۍ کښې دخپل اکثریت په زور په دغه پلان کښې بدلون راوستی شي ددې دا معنا شوه چه اقلیتونه به د اکثریت رحم وکرم ته پاتې وي. جناح صاحب، په دغه بیان کښې وویل چه دجواهرلال ددې بیان مطلب دادی چه کانګرس دکیبنټ مشن پلان مسترد کړی دی نو ځکه وایسراۍ ته په کار دی چه مسلم لیګ دغه پلان منلی دی نو ده ته دې دوزارت جوړولو دعوت ورکړي.

انټرم حکومت :

دغه شان په ستمبر ۱۹۴۶ کښې عبوري حکومت جوړ شو، جناح صاحب خو اول ددې نه انکار وکړ خو بیا وروسته د لارډ ویول سره د خبرو اترو نه پس، لیګ په ۱۵ اکتوبر ۱۹۴۶ کښې عبوري حکومت ومانه او په هغې کښې شریک شو. لارډ ویول غوښتل چه زر تر زره انټرم حکومت جوړ شي.

په دې وخت کښې زه ناجوړه وم نو کاندهي جي وویل چه تر څو چه دې (راغلی) نه وی او دده رأیه مو معلومه کړې نه وی مونږ عبوري حکومت نه جوړوو. لارډ ویول زمونږ د صوبې چیف منسټر ډاکټر خان صاحب ته ټیلفون وکړ چه زه خپل هوائي جهاز درلیږم، باچا خان په دې کښې ډیلي ته راولیږه. زه ناجوړه وم، ما ورته وویل زه په هوائي جهاز کښې نه ځم او بیا په ریل ګاډي کښې ډیلي ته لاړم.

هلته په کانګرس کښې په دوو مسئلو بحث و. یوه دا وه چه جواهرلال نهرو وویل چه زه سردار عبدالرب نشتر په کابینه کښې نه اخلم ځکه چه دی په انتخاباتو کښې په خپله صوبه کښې ناکام شوی دی او دی د قوم نماینده نه دی. د جواهرلال دا اعتراض معقول و، چه کوم یو سړی په خپله کورنۍ حلقه کښې د صوبې انتخاب نه شي ګټلی نو هغه د ټول هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرکزي حکومت کښې د کومې جمهوري نمایندګۍ حق لرلی شي.

کانګرس دا خبره هم وایسرای ته کړې وه چه په داسې حالاتو کښې که باچاخان د غوارې نو دا سردار عبدالرب نشتر عبوري حکومت کښې اخیستی شي، کنې نو نه، بله دا خبره وه چه کانګرس وې چه د مسلمانانو کوم حق چه د هغه مسلم لیګ ته ورکړ شو او کانګرس د هندوانو حق دی او د هغوی دا رایه وه چه مونږ د کانګرس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوو. ما ورته وویل چه زمونږ په عبدالرب نشتر هیڅ اعتراض نشته، زما خیال دا چه دی خو پښتون دی که دی والا نشي نو بل پښتون ته خو دا موقع نشته، ما وې اخر پښتون خو دی، دی به داسې لویه ونه کړي لکه چه یې وکړه. د ده په باره کښې جواهر لال نهرو ماته دا کیله وکړه چه دا سړي مونږ ستا په خوله مقرر کړی دی خو دا سړی سنه سړی نه دی. مادا هم وې چه مسلمانانو په کانګرس کښې ډېرې قربانۍ ورکړې دي او دا به ښه وي چه دوی ته د کانګرس له خوا یوه برخه ورکړې شي. د دې به په مسلمانانو ښه اثر وي. زما دا دواړه خبرې کانګرس ومنلې. لارډ ویول وویل چه مسلم لیګ ته داخله وزارت ورکړئ. خو سردار پټیل په دې ټینګ وو چه دا به چا ته نه ورکوم، نو بیا جناح صاحب ووېل چه ماله یو بل داسې د ذمه وارۍ وزارت راکړئ، نو کانګرس ورله فینانس منسټري ورکړه. سردار پټیل دا تجویز غنیمت وګڼلو او هغه یې ډېر زیات تائید وکړ. نو کانګرس لارډ ویول ته وویل چه لیګ له فینانس منسټري ورکړه. لارډ ویول جناح صاحب ته وویل چه وزارت مالیه وا خله. هغه ورته وویل چه زه دوه ورځې پس به جواب درکوم. غلام محمد چه د ورستو بیا د پاکستان ګورنر جنرل شو، محمد علي چودري او نورو مسلمانانو چه دې محکمې کښې کارکولو مسلم لیګ ته راغلل ډېره خوشحالي وکړه او ورته یې وویل چه دا ډېره اهمه محکمه ده په دې تاسو ته مبارکباد درکوو. او لیاقت علي خان ته یې وویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه ته هیڅ فکر مه کوه موږ به په دې کښې تا سره د پرامداد وکړو، په دې خبره جناح صاحب وزارت اخیستلو ته تیار شو او لیاقت علي خان د مالیې وزیر شو.

اخر کانګرس عبوري حکومت جوړ کړو او چه څه وخت دا حکومت جوړ شو نو پېرنګیانو د کانګرس د حکومت د بد نامولو د پاره په وزیرستان بمباري وکړه چه زه خبر شوم نو زه لاړم او جواهر لال مې د دې قصې نه خبر کړ چه ته وزیراعظم یې او د استاد وزارت د قلمدان کار دې او ته تری خبر نه یې او نه تري چا خبر کړې یې د دې نه قبایلو ته ستا سو د حکومت متعلق ډېرې غلط فهمې پیدا کیږي بله دا چه په سرحدي قبایلو د حکومت په کروړونو روپۍ لګي او هغه روپۍ پولیټیکل او د قبایلو ملکان اخلي او خوا دې خوا خرڅ شي او قبایلو له څوک هیڅ نه ورکوي او باوجود د دومره خرڅ هغو خلکو ته هیڅ فایده نه ده رسیدلې او اوس چه د هغه اختیارات ستا په لاس کښې دا غلل تا له په کار دي او ستا فرض دې چه د دغې علاقې خلک پخپله ووینې او هغو خلکو سره یو ځای شې، د دغه خلک ډېر سپنه خلک دي او ډېر عاجزان او مظلومان دي او د هغوی اکثر ملک غوږ نه دي او که د غو خلکو سره لږ احسان وشي او د هغوی د قوت لاعموت د پاره څه ذریعه پیدا شي نو دا کوږ بوج چه کله پیدا کیږي دا به هم ختم شي. ما جواهر لال په دې خبره رضا کړو او هغه ما سره وعده وکړه هغه به ضرور د دغې علاقې دوره کوي او د دغه علاقه او خلک به ګوري. او دا یې هم دې چه څو مره زمانه کیږي شو نو زه به یې د دغو خلکو د پاره کوم.

لیکن چه څه وخت جواهر لال سرحد ته د تلو اراده وکړه نو چه د صوبه سرحد ګورنر انګیریز خبر شو نو هغه ډیلي ته لاړ اول یې جواهر لال په خپله ولید و ورته یې ووېلي چه سرحد مه راځه، او چه هغه و نه منله نو بیا یې وایسراې خبر کړ چه پنډت نهرو دې یا یې صوبه سرحد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانه‌شي. والیسرای نهرو ته وویل چه ته سرحد ته مه‌ځه. نوهغه ورته وویل چه ضرور قبایلو له‌ځم او سرحد ته راغي. چه‌څه وخت کیرو د دهلي نه واپس پیښورته راغي نوتول پولتیکل ایجنټان يې راوغوښتل اوهغوی يې دهغه ددورې مخالفت ته تیارکړل او دپولتیکل ایجنټانو نه علاوه مسلم لیګ يې هم په‌شا و تیاوه. جواهرلال چه پیښورله هوايي‌جهازکښې راغی او بیاچه دډاکټرصاحب‌چه دصوبه سرحد وزیراعلی و و بنګلی ته‌تلو نوپه‌چونی‌کښې مسلم‌لیګ چیغي ووهلی حال‌آنکه په‌چونی کښې سیاسي سرګرمی بندې وې چاجلوس ویستی نه‌شواونه چاچیغې وهلی شوې. تاسولږ فکروکړئ چه ډاکټرصاحب دصوبې وزیراعلی ؤ او جواهرلال دهندوستان وزیراعظم اوپه‌سرکاري دوره راغلی وو دا تول دکیروشرارت ؤ. او افسرانو اوپولیس او مسلم‌لیګ چه‌څه‌کړي‌دي نودده په داړیې کړي دي. دا تول مشکلات چه زمونږ په‌لاره کښې حایل و داتول کورنر کیرو پیداکړي وو.

قبایلي علاقې او جواهرلال:

مونږ اول دوره دوزیرستان نه‌شروع کړه اوچه په‌دوره روانېدو نوکیرو په جواهرلال ډېرزوراچولوچه باچاخان سره مه‌بیایه چه ډاکټر صاحب راسره دی نودده څه‌ضرورت دی. خوجواهرلال راضي نه شو، اوزه يې هم‌ځان سره روان کړم. د وزیرستان پولیتیکل ایجنټان انګریزان وو هغوی زمونږ مقابله په‌شریفانه توګه وکړه مونږ اول میرانشاه ته‌لاړو د قبایلوجرګه دمحکمې نه راغونډه وه اوپه‌محکمه ناست وو او دپولیتیکل اوزمونږ دپاره کرسي وې زه جرګې سره په‌محکمه کښېناستم ځکه چه دوی پولیتیکل پوه کړي وو، څه وخت چه جواهرلال جرګې ته تقریرشروع کړو نوداخلک تول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاڅېدل او دايي دوي چه مونږ د هندوانو حکومت نه منو. دا زمونږ قبايل و رو ښه عجيبه خلک دي ، جواهرلال خو د دوی د خيرد پاره داغلی ؤ او تقرير کښې هم د رته دا خبره وکړه چه زه خوستا سو د خير د پاره راغلی يم د دی خای نه بيا مونږ د زمکک نه لاړو د پر رز کښې هم دغه اوبه وشوه خو د ومره زيات وه چه يو ملک جهانګير چيه د اکثرو صاحب ورله لاس ورکولو نو هغه لاس ورنه کړو او وي ويل چه ته د هندوانو ملګری يې ، تا له لاس نه درکوم . د رزمک نه چه روانېدو نو زمونږ سره د حفاظت د پاره چه کوم فوځ وو هغه د هندوانو ؤ . دوی جواهرلال ته وويل چه مونږ ته يو تقرير وکړه نو جواهرلال ورته تقرير وکړو او دغې نه پس هغوی د ګاندهي جی زنده باد او جواهرلال زنده باد او پاچاخان زنده باد ناري ووهلې . چونکه په وزيرستان کښې زمونږ د دوسرې انتظام د فوځ په لاس کښې ؤ او هغه هندوان وو ، نو دلته هيڅ قسم ګوړبړي ونه شو .

مونږ چه بېرته ميرانشاه ته راغلو نو دا تول پوليتيکل ايجنټان او ريزيډنټ موجود وو ، نو جواهرلال ترې د اتپوس وکړو چه دا په کوم د رنو دو چه په قبايلو باندې انګرېزي نوتا سو د دې خلکو د پاره څه کړي دی ؟ هغوی سره د دې خبرې ځواب نه ؤ ولی چه هغوی د خلکو د پاره څه کړي نه وو . نو ما پکښې مداخلت وکړو چه دوی خو ښېتنو د پاره د ېر څه کړی دی . انګرېزان زما په خبره خوشحاله شول خو چه ما ورله بيا دا خبره وکړه چه دوی په دې پيسو په ښېتنو کښې داسي بد عادتونه او د پيسې محبت پيدا کړي دی چه پيسې ورته ونيسي نو بيا هر څه کوي او جايز نا جايز نه ګوري . په دې خبره پېرنګيان خپه شول .

بيا مونږ له ميرانشاه نه وا . نې ته لاړو چه دا هم وزيرستان ؤ دلته پوليتيکل ايجنټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوډ ، دهغه نوم دیوان شیوسرن لال ؤ ، دلته زمونږ ډیرلوی استقبال وشو. زمونږ دمیلمستیا دپاره قبائلیو الګانان راوستلی وو. دجواهر لال نهرو تقریر دلته خلکو په ډیر ښه شان واوریده او دهغه تائید یې وکړ.

تورخم:

د دغه ځای نه واپس پېښور ته راغلو په سباله مو د تورخم دوره شروع کړه د خیبر پولیټیکل ایجنټ مسلمان و، صاحبزاده خورشید یې نوم و چه جمرود ته ورسیدو نو سړک نه په لږه فاصله باندې افریدي ناست وو او چه مونږ یې ولیدو نو په لاسونو کښې یې چیټرې وې هغه یې مونږ ته وخوځولې او مونږ نیغ تورخم ته لاړو دغه دافغانستان او هندوستان سرحد و. او ښه وخت چه مونږ دغلته چای څکله، یو زلمی افریدی راغی او پولیټیکل ایجنټ ته یې ووې چه دوی خو زمونږ میلمانه دي، دوی سره داسې سلوک په کار نه دی چه مونږ داروان شو او لنډی کوتل ته رانزدې شو نو پولیټیکل تحصیلدار په منډه منډه راغی او ورته یې وویل چه دلته خوشنواري راجمع شوې دي. مونږ چه هلته ورسیدو نو هغو خلکو په مونږ کاڼي راوورول، پولیټیکل ایجنټ زمونږ نه مخکښې وه هغه کوز شو، هغه یې چه کوم سپاهیان و هغوی ته یې ووې چه په دوی ډزې وکړي نو هغه خلک چه یو څو ډزې یې پرې وشوې وتښتیده. زمونږ د موټر شیشې ماتې شوې خو مونږ بچ شو ادې په کافورنه لګیدې صاحبزاده صاحب یو شریف سړی و زمونږ دحفاظت دپاره یې زمونږ نه مخکښې و. دډوډۍ انتظام صاحبزاده صاحب زمونږ دپاره کړی و مونږ ډوډۍ وخوړه هلته څه خلک هم موجود و هغوی سره مو خبرې اترې وشوې او واپس پېښور ته راغلو.

دملکنډ ایجنسی:

بله ورځ زمونږ دوره دملکنډ ایجنسی وه دغلته هم

ي یوځینو ته چه د انګریزو وفادار شي. یوځینو عزت او امتیازات ورکړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګی نور خلق

روزنان ترون رچه ستا سویم.

پولیتیکل ایجنټ مسلمان ؤ شیخ محبوب علی یی نوم و، دی د شیخانو د کلی و ډیر خراب انسان ؤ، د خیبر په دوره کښی چه مونږ تلونو د دوړی انتظام د پولیس په ذریعه و ډاکټر صاحب ته ما ووی چه د ملکانو د دوړی انتظام د فوځ په ذریعه کول په کار دی لکه څنګه چه په وزیرستان کښی شوی و او که ته د فوځ انتظام نه شی کولی نو بیا به مونږ د خدای خدمتګارو په ذریعه د خپل حفاظت انتظام وکړو، ولی چه هلته پولیتیکل ایجنټ شیخ محبوب علی دی. مونږ خبر شو چه شیخ محبوب علی د راغلی دی او ګورنر کیرو سره یی ملاقات کړی دی. دا سړی د انګریزانو ډیر وفادار او بی ضمیره ایجنټ و، دی ډیر کمینه سړی ؤ او د ده د لاسه د پښتون قوم ډیر تباه شوی ؤ. په په افغانستان کښی د برتانوی سفیر هیمفری په چاکړه کښی د امان الله خان حکومت تخته د ده په ذریعه اوړیدلی وه او (بچه سقاو) یی د کابل په تخت کینولی و په ډیره اسماعیل خان کښی د هندوانو خلاف فساد هم ده کړی ؤ ولی چه دی د هغه وخت کښی هلته اسسټنټ کمشنر ؤ، لیکن ډاکټر صاحب یو عجیبه سړی و چه مونږ د هوائی جهاز نه په رسالپور کښی کوز شو، نو زمونږ د انتظام د پاره صرف پولیس ولاړ وو. زه ډیر خفه شوم، نو ما ووی چه زه دی دوره کښی دوی سره هډو ځم نه ولی جواهر لال می یوازی پریښوی نه شو، مونږ د رسالپور نه په موټرو کښی روان شو چه مونږ سخاکوټ ته ورسیدو، نو راحت خان د وی زمونږ استقبال ته ولاړ وو نو مونږ ورته کوز شو او هغوی سره کښیناستو چه په دی کښی شیخ محبوب علی هم راغی. یو ساعت پس له دی نه رخصت شو، شیخ زمونږ خلاف انتظام کړی و، لیکن چه ده کوم وخت مقرر کړی ؤ مونږ د هغه وخت نه مخکښی ورسیدو، مونږ د ده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګله کښې ناناست وو او چای موڅکلی چه په دې کښې مو د خلکو چغې واورېدې د
ښځې یې د. ډاکټر صاحب ډېرې خوشامندې کولې، زمونږ نه هم چاپېر ګرځېدلو
ډېر خوشامند ګوسرې وُ د ده بنګلې سره جوخت، د ده کمرې وې معلومېږي داسې
چه هغه د میلمنو د پاره وې، زه او جواهر لال هغه کښې ځملاستو او ډاکټر صاحب لې
ځان، سره پخپله بنګله کښې او ده کړو. ده مونږ له د جرګې راغونډولو خه انتظام نه
وکړې، زمونږ د سخاکوټ راحت خان خدائي خدمتګار راغی، نو مونږ ورته ووې
چه د دد علاقې خلک خبر کړه چه سحر له مونږ له راشي چه شیخ خبر شو نو موټر لې ورله مات
کړو. او هغه چېل خلک خبر نه کړې شول او که څوک خبر شو هغه چا مونږ له راپورې نه ښودل
سحر وختې راحت خان راغی او مونږ لې خبر کړو چه شیخ محبوب علي ډېر خلک را
غونډ کړي دي، تا سوځېل د بچاو انتظام وکړئ مونږ سره دوه لارې وې چه هغه کښې
پولیس وو او د په هره لاره کښې پولیس سره یو یو پېرنګي و مونږ خبر شو چه هغوی ښځې
تېر ولوو ته ددې ځای نه درکې له تلې دي. چه راحت خان زه د دې قصې نه خبر کړم نو
ما ډاکټر صاحب بېل کړو او ورته مې ووې چه دې شیخ داسې قصه جوړه کړې. شیخ مونږ
ته مخامخ ولاړ وُ او ما چه ډاکټر صاحب سره خبرې کولې نو شیخ مونږ ته غوږ ایښي و
زمونږ خبرې یې واورېدې نو ډاکټر صاحب له راغی او مونږ ته یې ووې چه زه به داسې
حرام یم؟ او ولې پښتون نه یم؟ او ته خو زما پلار یې نو زه به د خپل پلار لحاظ هم نه کوم؟
ډاکټر صاحب کښې دا کمزورې وه چه هغه به د خوشامندونه ډېر متاثره کېده ماور ته
ووې، چه ته کومه پورې زمونږ کار د راغلی نه دې مونږ نه خو زمونږ د پولیس کار د او
د ده یوه مشوره وه او هغه څکه د ښځې د پاره دلته نه وپاتې شوی او د غه وخته پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی نه وو. خو ده ډاکټر صاحب ته ووې چه راځئ چه ځو! که مونږ شو او که ډاکټر صاحب شو خو روان شوو، د شیخ موټر مخکښې وو او زمونږ موټر ورپسې ؤ، چه قلا له راورسیدو نو دهغې نه یو څو انګریزان راوتی وو مونږ ته ولاړ وو. ده موټر ودرولو مونږ هم ودرېدو مونږ د موټر نه کوز شو او دهغه انګریزانو سره قلا ته ننوتلو، شیخ صاحب لاړ، مونږ یې یواځې پرېښو، څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو، مونږ چه لږ مخکښې شونو په سړک یوه لاری ولاړه وه، سړک یې بند کړې ؤ او ډېر خلک دغه د پاسه ولاړ وو، د مرده باد د چغو سره یې په مونږ کاڼي راوورول شروع کړل ډاکټر صاحب موټر کښې مخکښې ناست ؤ او زه او جواهر لال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاڼي ولګیدم سترګې را باندې توری شوې په جواهر لال ورپریوتم. دې په ما راپریوتو، ډاکټر صاحب سره مخکښې د شیخ یو سړې ناست وو هغه هم د کاڼو نه سر تیټ کړې ؤ د هغه په ملا تماچه وه هغه ډاکټر صاحب ولیدله هغه یې د هغه د قاش نه را وایسته او د موټر نه یې لاس راوښکو او خلکو ته یې ووې چه لیرې شئ که نه ګولۍ درغله خلک وروسته شو او لاړې وو لا ته یې هم ووې چه لیرې شه ګني ګولۍ درغله لاړې هم لیرې شوه دا هر څه د قلا خوا کښې وشو او قلا د سړک په خوا کښې وه او دا د هندوستان وزیر اعظم ؤ خو زمونږ مل دله نه هغه پیرنګیان او نه څوک سرکاری مخلک راغلل.

مونږ چه د ملکنډ د غاښې نه راکوز شونو زمونږ هغه پولیس ګارډ او هغه دوه پیرنګیان مخې له راغلل بیا چه مونږ هلته کوز شو ټول کنډ وکېږ وو دغو پیرنګیانو ته مې ووې چه تاسو زمونږ سره ګارډ یئ وګورئ مونږ په څه حال یو؟ زما خیال ؤ چه محبوب علي به مخکښې هم مونږ ته د مظاهرو د پاره خلک کېښنولی وي. نو تاسو خو زمونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحفاظت دپاره یې چه څه وشو هغه خو وشو خواوس دومره مهرباني وکړئ چه تاسو دا یوه لاره زمونږ دموټرونه مخکښې کړئ او یوه وروسته کړئ او چه په لاره سړک سره نژدې خلک وویسئ نو لاړ شئ ورسره دوی او دا دمخکښې لاړې. خلک دې لاړه نه کوز شي هغه خلکو ته دې ووایي چه لیرې شئ. که نه لیرې کېدل نو بیا دې پرې لاټۍ چارج وکړي. که په لاټۍ چارج لیرې نه شو نو بیا دې پرې دوروستو لاړې خلک هوایي ډزې وکړي بیا مونږ روان شو چه دې ته راورسیږو دغلته دېر خلک جمع وو. شیخ محبوب علي هم ولاړو او بیا په مونږ دکالنوباران شروع شو یو سړی خو په جواهر لال یوه کته راخلاصه کړه خو ماورته لاس مخکښې کړو، زما لاس رمات شو خو جواهر لال مې بچ کړو یو بل سړي ترې چه دغوالو کښتوئ راخیستي وه او چه هغه یې په مونږ راخلاصه کړه نوزه او جواهر لال خو بچ شو خو ډاکټر صاحب مغ. سر او تول وجود په غولو ککړه شو، دلته شیخ محبوب علي پولیټیکل ایجنټ ولاړو او مونږ ته یې ووې چه په دې پوخ سړک مه ځئ چه کوم ځای تاسو له کچه سړک مخی له راشي. هغه نیغ چارسده ته وتی دی په هغه لاړ شئ مخکښې تاسو ته دېر خلک ولاړ دي او سړک یې بند کړی دی هسې نه چه لوی فساد وشي زه خو ددې مخالف وم ماوې هم په دې پوخ سړک ځو خو زمونږ هغه کار ونه تلونو په هغه کچه سړک را روان شو او پېښور ته راورسیدو.

سر دریاب:

سبا له زمونږ دوره دخدائي خدمتګار و مرکز عالیه سر دریاب ته وه، ما ډاکټر صاحب ته ووې چه ستا پولیس او ستا پوځ هیڅ ک مونږ خان سره نه بیایو ستا انتظام مو په کار نه دی مونږ خپل انتظام بچپله کوو، مونږ د تلو دپاره داسې انتظام کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه د پېښور نه تر سره دریاب پورې د سړک په دواړو غاړو خدایي خدمتګار په وړدي کښې قطار ولاړ وو او د واړه غاړې محفوظې شوې. زموږ نظریه خو د عدم تشدد ده، خو چه خلک زموږ د ملګرو د واقعې نه خبر شوي وو نو هغوی د خپلو خدایي خدمتګارو د مدد او حفاظت د پاره سره د وسلې راغلل او د خدایي خدمتګارو شا ته په ډېر کم تعداد کښې په دې تولګي ولاړ وو. ګیرو ماڼکي صاحب ته ویلې وو چه د متري سړک چه کوم ځای کښې د چارسدې پوخ سړک سره یوځای شوی دی، د غلته ډېر ملا ګور و ښیخان تیار کړي چه د دوی په موټرو نو حمله وکړي. خو چه هغوی د غلته د خدایي خدمتګارو زور ولیده نو د حملې جرئت یې ونه کړې شو. د عبد ښیخان د خلیلو سره په پوله د خیبر د پایجنسی کښې او سپېرې د سره دریاب مرکز عالیه ته نږدې ګل بېلې سره هم مسلم لیګیان په کم تعداد کښې را جمع شوي و، خو دوی هم جرئت ونه کړې شو. د هشتنغر پښتانه سره د لویو لویو ډلو باوسله زموږ د امداد د پاره مرکز عالیه ته راغلل او لیګیانو چه د دې خلکو زور او طاقت ولید ونو وتښتېدل.

سحر چه موږ مرکز له د تللو انتظام کولو زه د کمرې نه بهر راووتم نو څه ګورم چه د پیرنګیان په انګن کښې ناست دي او فوځ هم په سړک کښې ولاړ دی ما هغو پیرنګیانو ته ووې چه تاسو تکلیف مه کوئ موږ به خپل انتظام پخپله کړو. دې سره به دا وی چه تاسو لاړ شئ او خپل فوځ هم یوځئ او موږ به پسې را نه شو.

موږ مرکز ته روان شو، د خدایي خدمتګارو نه علاوه د ومره هجوم جمع شوی وچه د ه ته یې بیان کولی نه شم موږ په خیریت سره مرکز ته ورسېدو، مرکز کښې ډېر مخلوق راجمع شوي وو. جلسه شروع شوه، نظمونه وویلې شول، جواهر لال ډېر ښکلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریر وکړو او ده وویل چه زه ډېر خوشحاله یم چه د پښتنو په مخکه زما د بدن یو څو ښاغلي وینه توی شوه او زه امید کوم چه دا د مکر فریب او ظلم نه ډک نظام به ډېر زر بدل شي .. د جواهرلال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو ورونو سره یو څو خبری وکړی او دا می ورته ووی چه د دنیا کښې مشهوره ده چه پښتانه ډېر مهمان نوازدي خو د کورنیو په لمسون هغه روایات پاتی نه شول ځکه دوی خپل میلمه سره د ومره سپک سلوک وکړو چه د دنیا به تری پوزه پته کړی . دا هر څه کیرو د یو پښتون شیخ محبوب علی په ذریعه وکړل شیخ تول پښتانه په دنیا کښې بدنام کړل . د جواهرلال ګناه دا وه چه ده وی چه زه د پښتنو قبایلو د خیر د پاره په دوره ورځم او کیرو ورته دي چه مه راځه زمونږ پولیټیکل نظام کښې د دخل مه کوه نو ده ورته ووی چه زه به خامخا ورځم ، زه د دی ذمه وار یم دا زما مخکه ده او د دی صوبه سرحد ته زمونږ د پښتنو دا با دی ، ترقی او د خیر د پاره راغلی و . په سبا له پنډت جواهرلال نهرو زمونږ نه ډېلي ته رخصت شو .

مولانا صاحب په خپل کتاب کښې دا لیکلي دی : چه په پښتنو کښې مهمان نوازی لوی اخلاقی صفت دی ولی دوی کښې دا صفت نه وُ او د دوی بخل کولو ، په دې ترینه پښتانه بیزار ووو - دی وایي چه یو ځل د دوی ملګری زما میلمانه وو چه ما ورته چای سره بسکټ راوړل نو هغوی ډېر خوشحاله شول او ما ته یي وویل چه د دې څه نوم دی ؟ دا خو د ډاکټر صاحب بنګله کښې مونږ لیدلي وو خو هغه مونږ ته نه وو راکړي .

مولانا صاحب د دې خبری تحقیق نه دی کړی او دا یي لیکلي ده . زمونږ خو دا تهذیب نه دی ، چه یو لیي خوري او بل له یي نه ورکوي ، مونږ خو دا سې یو چه اوس هم څه مونږ خوړو هغه خپلو میلمنو او نوکرانو ته هم ور کوو او ورسره یو ځای یي خورو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ مرکز کښې هم زمونږ داقاعده وه چه دوی به کښېښناستو او موږ به السبو کښېناستو خوراک یخ کړی ؤ، دپاسه به شل نور راغلل نو مونږ به کښېښناستو هغه به موتوو کړو نو کړه: خپلو کښې تقسیم کړه او په شریکه به مو وخوړه او اوس هم دغه شان کوو.

زه حیران یم چه مولانا صاحب داخبره دډاکټر صاحب په هکله کوی، «هغه خو د مهمان نوازؤ چه داقصه یې افراط ته رسولې وه. زه په دې نه پوهیږم چه دمولانا صاحب نه کلکتې ته کوم کسان ورغلی وو؟

دغه شان دې داخبره هم لیکی چه دانتخاباتو وخت کښې کانګرس روپۍ ته ډیر رقم ورکړی ؤ خو دوی د پېرلو خرځ کړو نو ځکه د پراميد واران د خرځ دکمی په وجه فیل شول. مونږ خدایی خدمتګار و خو هیڅ پېرې دکانګرس نه یوه پیسه هم اخیستې نه ده. بلکه په دې خبره خو جواهرلال زمانه خفه شوی ؤ او د ډاکټر انصاری صاحب یې شکایت کړی ؤ چه دی ډېر مغرور دی. زه چه به دکانګرس د ورکنګ کمیټی د اجلاس دپاره تلم. نو ټولو ممبرانو به چه دریل دسیکند کلاس کوم خرځ اخیستو، ما هیڅکله هغه هم اخیستی نه ؤ. البته که پارلیمنټری بورډ له دوی نه څه اخیستی وی نو هغه به پارلیمنټری بورډ اخیستی وی. هغه ټول په ځای خرځ شوی دی او څومره کسان چه دوی ودرولی وو، هغه ټول کامیاب شوی دی او په لوی اکثریت مونږ الیکشن ګټلی دی. نو بیا داسوال څنګه پیدا کیږی؟ دحیرانتیا خبره داده چه مولانا صاحب داعتراض کوی چه دصوبه سرحد والو په انتخاباتو پیسې کمې ولګولې. عام عقل خو دا وایی چه که صوبه سرحد کښې خدایی خدمتګارو مکمله کامیابی حاصله کړې او رقم یې هم کم ولګولو، نو دا د هغوی یوه سیاسی کامیابی وه. مولانا صاحب په دې هم اعتراض ضروری وګڼلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بجټ پیش کول:

موږ ته یونوی مشکل هغه وخت پیدا شو چه لیاقت علی خان دنوی کال بجټ پیش کړو. دا بشکاره د کانګرس پالیسی وه چه معاشی بنکته پورته والی ختم کړی او ورو ورو دسرمایه داری نظام په ځای سوشلسټ نظام قایم کړی. د کانګرس دا یکشن په میننی فیستو کښی هم دا رنګ ویل شوی وو. د جنګ دوران کښی چه مختلف قسم سرمایه دارانو کوم نفعه کړی وه، د هغی په هکله جواهر لال بیانات جاری کړی وو. دا خبره عام خلکو ته معلومه وه چه ددی رقم ډیره زیاته حصه پټه کړی شوی وه او په هغی انکم ټکس نه دی اداشوی، د هغی مطلب دا ؤ چه حکومت د دی غټ رقم نه محروم شوی دی. زمونږ خیال داؤ چه د هندوستان حکومت ته ددی ټکس د حاصلولو دپاره سخته کاروائی پکار ده، ولی چه دا ټکس (مالیه) واجب ؤ خو ادا شوی نه ؤ. لیاقت علی خان یو داسی بجټ جوړ کړی وو چه په ظاهره د کانګرس د اعلانا تو مطابق وو لیکن د اصل د هغی مطلب د کانګرس بل ناممول وو.. داسی چه د کانګرس مطالبی په ناقابل عمل شکل کښی پیش شوی وې. د هغه د ټکس تجویزونو د ملک د دولت منی طبقی نه مفلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان رسول، وو. ورسره هغه دا تجویز هم کړی ؤ چه یو کمیشن دی مقرر شی چه د هغه ټکسونو په هکله چه ادا شوی نه دی. تحقیقات وکړی او د هغو د حاصلولو انتظام وکړی. دا خو مونږ. ټولو غوښتل چه د دولت تقسیم کښی زیات نه زیات مساوات پیدا کړی شی او د هغه خلکو سره محاسبه وشی، چا چه ټکس نه دی ادا کړی. د دی دپاره مونږ اصولی، ډول د لیاقت علی خان د بجټ مخالف نه وو. د کابینې مجلس کښی لیاقت علی خان وویل چه د هغه تجویز د کانګرس د ذمه وارو لیډرانو په بیانا تو مبنی دی. هغه دی خبری

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف وکړو چه که جواهرلال بیانات نه وی ورکړی نو دهغه ذهن ته به دی الوږی نه ته نه وو تللی. دبجټ په هکله قاعده داده چه وزیر خزانه تول بجټ دخپلی کابینی د ملګرو وزیرانو په رأی اومشوره جوړوی. ولی دلته نوابزاده لیاقت علی خان خپلو ملګرو ته صرف هغه یوه سرسری جایزه پیش کړه او دمفصل بجټ دپاره یی معنوی په اعتماد کښی وانه خیستل.

ترکومه چه دعامو امورو تعلق ؤ. کابینی ورسره اتفاق وکړو، دغه شان لی دکابینی نه منظوری حاصله کړه اوبیا یی بجټ داسی جوړ کړو چه صرف انتها پسندی نه وه بلکه دقوم معاشی نظام ته دنقصان رسولو نیت هم ؤ. مونږ په دی پوه وو چه دا بجټ اصولی طور دکانګرس دسیاست او پالیسی مطابق ؤ. کانګرس تول عمر دا ویلی وو چه مونږ به سرمایه دارانه نظام مخالفت کوو اوغیبوله به دملک په دولت کښی خپله برخه ورکوو، نو ددی وجهی نه اصولی طور مونږ ددی بجټ مخالفت نه شو کولی.

دمونټ بیټن مشن :

لارډ مونټ بیټن دلارډ ویول دبوطرفی نه وروسته دهندوستان ګورنر جنرل مقرر شو، دهندوستان دراتلونکی دلیبر وزارت دی دخپلو تولو مسائلو نه اد خواهشاتو نه خبر کړی وه مسترانلی هغه ته هدایت ورکړی وه چه د ۳۰ جون ۱۹۴۸ نه مخکښی باید هندوستان ته اقتدار ورکړی شی.

دمارچ په ۲۲ باندی ډیلی ته راورسید او دمارچ په ۲۴ یی دوایسرای او دګورنر جنرل په حیث سوګند وکه. دسوګند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر واکه، په دی تقریر کښی هغه په دی ضرورت زور واچوه چه خومیاشتو کښی دننه به دمسائلو دحل څه لاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووویستلی شی . دغه وخت دکانګرس او مسلم لیګ اختلافات داسې ځای ته رسیدلي وو چې ددې هم ګړې دوساطت نه بغیرلې جوړه نا ممکنه وه . په دې وخت کښې حالات خرابیدل دملک کښې دفسادونو نه وروسته بهار او نواکلي کښې فرقه دارانه فسادونه شروع شوي وو بیا وروسته په بمبئی کښې ګډبړ وشو . پنجاب تر دغه وخته پورې خاموش و . لیکن هغه هم د نا ارامۍ اوګډوډۍ آثار ښکاره کیدل . ملک خضر حیات خان دمارچ په دویم د پنجاب دچیف منسټرۍ نه استعفا ورکړې وه . دمارچ د ۴ تاریخ په مظاهرو کښې ۱۲ کسان مړه شو او ډېر زخمیان شو او ددې فرقه دارانه فسادونو اورد صوبې په نورو ښارونو کښې هم خور شو . امرتسر ، راولپنډۍ او ټکسیلا کښې په لویه پیمانه فسادونه وشول . یو طرفته فرقه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته دحکومت انتظام سست کیده . مرکزی کابینه کښې دکانګرس او لیګ په مینځ کښې دعدم تعاون په وجه حالات نور هم خرابیده ، دمرکزی حکومت ارکان هر وخت دیو بل مقابلې ته ولاړ وو . داحکومت بالکل معطل شوی و دمسلم لیګ سره دمالیاتو محکمه وه چې هغه دحکومت بنیاد ګڼلی شی یا دولړی چې ددې ټوله ذمه واری دسردار پټیل په سر باندې ده چې هغه وزارت داخله دځان سره دساتلو په فکر کښې ، دمالیاتو محکمه لیګ ته ورکړې وه . په مالیاتو کښې ډېر داسې قابل افسران مسلمانان وو چې دلیاقت علی خان سره یې هره ممکنه طریقه مرسته کوله .

دپیرنګیانو زړه لوبه کامیابه شوه ، هغوی په ملک کښې دداسې حالاتو پیدا کولو کښې کامیاب شول چې دکانګرس او مسلم لیګ په کور کښې سره پرې نه شو جوړیدی ، او اخر هغوی پیرنګی ته کښېناستل چې هغه اوس ددې لانجې څه حل راوباسی چنانچه ماونټ بیټن د پیرنګیانو د طرفه خپله د تقسیم هند منصوبه وروړه دکانګرس مشرانو ته وړاندې کوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوداتاثړی ورکوو چه اوس په موجوده حالاتو کښې بې ددې نه بل هیڅ علاج انشته.

مونږ بیتمن ډېر ذهین او هوښیارک سړی ؤ، هغه به د خپلو ټولو هندوستانی مشرانو ملګرو د زړونو حال معلومولو. هغه چه ولیدل چه سردار پټیل د ده د نظریې منلو ته تیار دی نو ده د پېلاس راوړلو د پاره یې د خپل شخصیت او دلفریبۍ ټول طاقت په کار واچولو. په خپلو خبرو کښې به هغه سردار پټیل د غوز سره مشابه کولو چه د هغه پوټکی کلک دی خو چه مات یې کړې نو د منځه یې چغزی به راوځي. د سردار پټیل د تسخیرنه وروسته د هغه جواهر لال ته متوجه شو. اول کښې جواهر لال د تقسیم خبره نه اورېدله او عکس العمل به یې ډېر سخت و. لیکن مونټ بیتمن ورپسې ؤ تر دې چه ورو ورو د جواهر لال د مخالفت قوت هم مات شو، څنګه چه دا حالت معلوم ېدل چه د سردار پټیل سره جواهر لال نهرو هم د مونټ بیتمن دوی منصوبې سره منی. نو زه ډېر زهیر شوم، ولې چه مونږ دا د هند تقسیم نه بلکه د مسلمان تقسیم ګڼلو. زما د پخوانه هم دا فکر و او اوس هم دا فکر دی چه کیبنټ مشن پلان په هر لحاظ زمونږ د مسایلو د حل ډېره ښه لاره ده. ددې نه د هندوستان یو والی او هری فرقې ته دا زاد او باعزته ژوند موقع په لاس ورتلله، صرف د مسلمان د مفاد و خیال چه په نظر کښې وساتو نو ددې نه د بل بهتر صورت امید نه شو کېدی. په کومو صوبو کښې چه ددوی اکثریت ؤ، هلته دوی ته په داخلی چارو کښې پوره واک اختیار د په لاس ورته. که د وفاقی هندوستان صوبو ته نظر وکړو نو که مونږ بلوچستان له یو صوبایی حیثیت ورکړو نو بیا د به په مرکزی حکومت کښې هم د صوبو په تناسب مسلمانان د غیر مسلمو سره قریباً مساوی حیثیت حاصل کړی.

مولانا ازاد وایې چه «ما په دې ټولو مسئلو ډېر غور وکه. ما سوچ وکړو چه کانګرس چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره «زړه خپله رأیه ځنګه بد له کړه . زما خیال دی چه دا د سردار پټیل دا اثر نتیجه ده پټیل په بنګلکاره ویل چه بې د تقسیم نه بله چاره نشته . د تجربې نه ثابته شوه چه د مسلم لیګ سره یو ځای کار کول ممکن نه دی . کېدی شي سردار پټیل یوې بلې خبرې ته هم اهمیت ورکړی وی چه لاړد ده لوی» مونټ بیټن ویل چه کانګرس د مرکزی حکومت په کمزوره ساتلو صرف د مسلم لیګ د اعتراض د جواب ورکولو د پاره راضی شوی و او ددې په وجه صوبو ته د پوره داخلی خود مختاری حق ورکول شوی و . مګر په یو داسې ملک کښې چه هلته د ژبې ، مذهب او تهذیب دومره اختلاف وی ، د مرکز کمزوری اتحاد د ښمنو نظریو ته قوت ورکوی . د لیګ نه چه ځان جدا کړی شي نو بیا دیو مضبوط مرکزی حکومت انتظام کېدی شي او داسې قانون جوړېدی شي چه د هندوستان د متحد ساتلو د پاره به فاید ه من وی . مونټ بیټن دا مشوره ورکړه چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښې چه یو څو وړې ټوکړې مسلم لیګ له ورکړې شي نو د باقی هندوستان به یو مضبوط او مستحکم ریاست جوړ کړی شي . په سردار پټیل باندې ددې دلیل زیات اثر وشو چه د مسلم لیګ سره د اتحاد په وجه به د هندوستان اتحاد او استحکام په خطر کښې پرېوځی . زما خیال دا دی چه یوازې سردار پټیل نه بلکه په جواهر لال نهرو هم ددې دلیل اثر شوی وو . دغه دلیلونه چه سردار پټیل او مونټ بیټن د وباره وویل نو د تقسیم په مخالفت کښې د ګاندهي جي په نظریه کښې هم کمزوری راغله . ځنګه چه دوی ولیدل چه خلک د کیبنټ پلان سخت مخالف دی نو دغه په ځای یې د تقسیم د پلان د پېش کولو چه دده د خیال سره برابر ؤ تیاری وکړه . هر کله چه د تقسیم مسئله په بنګاره ډول منځ ته راغله ، نو د پنجاب ، او بنګال مسئلې لوی اهمیت پیدا کړ . مونټ بیټن وویل ځکه چه د تقسیم بنیاد د مسلمانانو د اکثریت علاقې وی او د پنجاب او بنګال په څینو برخو کښې د مسلمانانو اکثریت دی ، په دې وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوارو صوبو کښې هم تقسيم کول په کار دی . خو د کانګرس ليډرانو ته دې مشوره ورکړه چه دغه سوال او س مه پورته کوئ او دوی ته دې يقين ورکړ چه په يو داسې مناسب وخت کښې به زه په خپله دغه سوال پورته کړم . په دې وخت کښې مونټ بېټن د تقسيم په باره کښې خپل تجويز تيار کړې ؤ نو د برتانوی حکومت سره د خبرو اترو او د تجويز د منظورۍ د حاصلولو د پاره لندن د تلو فيصله وکړه . ما دمې په ۱۴ د مونټ بېټن سره په شمله کښې ولبيدل ، يو ورساعت مې ورسره خبرې وکړې ، بيا مې ورته اپيل وکړ چه د کيبنټ مشن پلان په خاوره کښې مه پنځوئ . مونږ بايد د صبر نه کار واخلو ولې چه د دې پلان د کاميابۍ اميد او س هم شته دی . که مونږ تقسيم په تلوار و منلو نو هندوستان ته به ډېر نقصان ورسيږي . ما بېټن ته دا هم ووئيل چه تاله د تقسيم ممکنه نتايج هم په ذهن کښې ساتل په کار دی . د تقسيم نه مخکښې هم په کلکته ، نواکالی ، بهار او بمبئی او پنجاب کښې فسادونه وشول . هندوانو په مسلمانانو او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې ، په داسې حال کښې که ملک تقسيم شي نو د دوينو لښتي به وبهيږي او د دې خونريزۍ ذمه واری به د انګريزانو په غاړه وی . خو مونټ بېټن ماته فوری جواب راکړ چه زه تاته پوره يقين درکوم چه زه به هيڅوک فساد او د وينو بهولو ته نه پرېږدم يو وار چه تقسيم اصولاً ومنل شي نو بيا به زه حکومونه جاری کړم چه په ملک کښې هيڅوک فرقه دارانه فسادونه کړې شي . خو بيا ټولې دنيا ته معلومه شوه چه د تقسيم د اعلان نه وروسته د ملک په ټولو برخو کښې د وينو لښتي وبهيدل او بيګناه ښځې او ماشومان قتل شول او د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنيوی د پاره هيڅ سودمند تدبير ونه کړې شو .»

دا يرکټ اکشن او مساوات :

پنجاب کښې د هندوانو او مسلمانانو جګړه شروع شوی وه ، دا خبر د ټولو ته چه ببه ليله خپاره ونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبنې د راتلونکو ددې په وجه به د هندو او مسلمانانو نفرت او کشیدګي زیاتیده لیکن چه په ۱۹۴۶ کال کښې په هندوستان کښې کوم فساد ونه شروع وو نو په کلکته کښې چه د مسلم لیګ له طرفه د ډایرکټ اکشن وشو نو دغه اور ته یې د تیلو کار ورکړو. د کلکتې په ښار کښې خو د مسلم لیګ د لاسه ډېر لږ هندوان مړه او تالا شو، خو هندوانو ددې بدله په بهار کښې واخیسته مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي، دوی په کلکته کښې دومره خلک مړه او لوټ کړه چه څومره په بهار کښې مړه کړل، لوټ یې کړل او یوه لویه تباهي یې وکړه .. زه پخپله د غلته د مسلمانانو د امداد پاره تللی وم، مونږ به کله ناکله سهروردي صاحب ته ویلې چه دا به په بهار کښې چه د مسلمانانو دومره بربادي وشوه، د مسلم لیګ د ډایرکټ اکشن په وجه وشوه او تاو کړه نو هغه به وې چه ما سره لیکلې خط شته کسه د ښیتیاوو دوو خبت راغلی نو هغه به ښکاره کړم. د کلکتې په ښار کښې د بهار خلک مړه شوی وو، بیا د بهار د دې بدل داخیستو په بانه په ټولو اکلی کښې په هندوانو ډېر زور او ظلم وشو ډېر تکیانو دا پالیسي کامیابه شوه چه: (لوټ ډالوا و حکومت کړو.) انګریزان د مسلم لیګ په دغه کار ډېر ډېر خوشحاله وو ځکه چه د هندوستان په دې خرمستو باندې انګریز نوکرشاهي د انګلستان د مزدور پارټي حکومت باندې دا واضحه کول او ثابتول غوښتل چه د هندوستان خلک د ځناورو په شان دي وبل وینو ځکلو ته تږي ناست دي او دیو بل غوښو خوړلو او خرمن و ښکلو پسې دي او دا چه د بنیاد مو په شان د او سپل و شعور خو په دوی کښې وړوک دي ددې د پاره په دوی کښې د انګریزانو حکومت ضروري دی، او دوی له خپل ځ حکلومت، مه ورکوئ او که دا سې ونه شوه نو دوی به پخپلو کښې یو بل تباه او برباد کړي.

نږه بهار کښې: مسلم لیګ د انګریزانو پید اوار وو، ددې د پاره هغوی د صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خوښ کړل او د امن او سلامتۍ د خرابولو د پاره مسلم لیګ او پیرنګیان په یوه سلا وو.

د دوی په دومره تباهۍ د مسلم لیګ زړه یخ شوی نه و هغوی په فرقه داراته مازشونو کښې لګیا وو د هغو فساد زپلو مظلومانو نه یې سیاسي فایده اوچتوله او هغو له یې د اترغیب ورکولو چه بنګال ته هجرت وکړي. زه ددې مظلومانو په فکر کښې ډوب وم چه دوی به بیا څنګه په خپلو کلوا او کورونو کښې اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیګ د داسې تابانده خبره ولې وو چه زما خبرې په هغوی ښې نه لګیدې، ددې د پاره زه د مسلم لیګ لیډرانو له ورغلم دا خلک د محمد یونس بیرسټر په یو عالیشان مکان کښې ډیره وو چه کله زه هغوی له ورغلي یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښې اخته وو او ما ته به یې او ویل چه مونږ تاسره خبرې نه کوو او چه بیا ناظم الدین ورته وویل چه مونږ له په کار دی چه ورسره خبرې وکړو نو دوی زما خبرو اوریدو ته تیار شول ما هغوی ته ووې چه تاسو له راغلی یم او تاسو ته دا عرض کوم چه ددې خلکو ډیره تباهي شوی ده او اوس به ښه دا وي چه دوی معاف کړې نور یې مه تباه کوئ او دا څومره تباهي چه ددوی وشوه دا لږه ده څه؟ دا تاسو چه دوی ته د بنګال د هجرت مشوره او ترغیب ورکوئ نو که په حقیقي معنو کښې ددوی هلته ابادول وي نو زما په دې هیڅ اعتراض نشته او که دوی د خپلو سیاسي غرضونو سنبکار کول غواړئ او که دوی نه سیاسي فایده اوچتول غواړئ نو دا مناسب نه دی دوی ډیر تباه او برباد شوي دي. لیکن ددې مسلم لیګو په زړو کښې د رحم نه ماخیل زور مهربان فیروز خان نون هم دلته شپارس کاله پس ولیدو. ما نورو نه پوښتنه وکړه چه تاخو دې چه مونږ به مشوره وکړو، نو قاله به ځواب ورکړو نو نورا وسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری خونسې ماله هغه ځواب نه دی راکړی ؟ دی حیاناک سړی و. ستړګی یې ښکته کړی او څه ځواب یې رانکړو، حال دا دی چه د شملې په دعوت کښې ده زمانه شکایت کړی وچه تاسو کانګرس سره شوی، ما ورته ویلی وو. موږ خو تاسو ته درغلی وو، خو تاسو زموږ امداد ونکړو، او زموږ خو په لوی مصیبت کښې وو. نو ځکه کانګرس ته لاړلو. که تاسو پنجاب اوس هم موږ سره ملګری کیږئ نو زه اوس کانګرس نه استعفا ورکوم، ده ووې چه موږ مشوره وکړو، نو ځواب به درکړم.

د مسلم لیګیان د یونس بیرسټر په بنګله کښې ناست وو، خوړل، څکل یې کول او د پټنې د ښار نه د بهر وتی نه شول او د بهار مسلمانان چه کلونه راتښتیدلی وو او په کیمپونو کښې وو د اکثرو نه خپل مال پخپلو کورونو کښې ښخ پاتی شوی وو، هغوی غوښتل چه موږ سره څوک لاړ شی او د دغه مال را ویستلو کښې موږ سره مدد وکړي. خو مسلم لیګ خو د ویرې نه د ښاره وتی نه شو.. دوی چه د مسلم لیګ نه مایوسه شو نو بیا یې ماته ووې چه ته به موږ سره لاړ نه شې؟؟ موږ پخپلو کورونو کښې مالونه ښخ کړی دي چه هغه را وباسو ما ورته ووی چه زه خو دلته د ستاسو د خدمت د پاره راغلی یم څه وخت چه وایې در سره ځم نو هغوی به ما روزانه څو څو کسان پخپل موټر کښې خپلو کلو ته بوتلل او هغه خپل مالونه به یې را ویستل، هندوانو به ورته د ملا بلا کتل خو زما په وجه به یې څه ویل نه. زه دوی پسی کیمپونو ته لاړم او ورته می وویل چه د بورسات شروع کیدونکی دی راځئ چه زه مو اباد کړم خو دوی زما دا خبره و نه منله ځکه چه دوی خو مسلم لیګ بنګال ته روان کړي وو خو چه د بنګال د تللو په لاره کښې ورته ډیر تکلیفونه او مصیبتونه پیښ شو نو بیا ماله راغلل، بیا زه د بهار حکومت ته ورغلم او هغه تو ال، و فقیران خو ما سره د هزاری باغ په جیلخانه کښې پاتی شوی وو، هغوی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه دوی دابادولو انتظام وکړو او ګاندهي جي چه په نواکلي کښې ؤ هلته چونکه د هندوانو
برخلاف فسادونه شوي وو نو ګاندهي جي هلته په دوره ؤ. ماچه ورته خبر وکړو نو هغه
د نواکلي دوره پرېښوده او دلته بهار ته د مسلمانانو د امداد پاره راغی. مهاتما جي زما
د خط په لیدو دلته راغی او هغه کار نو ورهم په تېزۍ روان شو ما ته پیارې لال ویل چه
ګاندهي جي څه وخت نواکلي ته راغی نو مونږ ته یې ووېل چه تاسو دلته د غه رشان ناست
یئ او خپله هغه کښې نه ناستو او چه په کومو ځایونو زور زیاتی او ظلم شوی ؤ دی به هلته
تللو او د هغه ځای خلکو ته به یې داډګیرنه ورکوله او خدمت به یې کولو د هغه په لیدو د
مونږ کښې هم جرئت او همت پیدا شو بیا مونږ هم د هغه په شان به هغو مظلومانو
ګرځېدو او ورسره مو څه کوی چه ښځې به هم ګرځېدې او نه به وېرېدې. په دې بیاند
هغو خلکو کښې د ویرې ښه اثر و شو ولې دلته پټنه (بهار) کښې دا حال ؤ چه مسلم لیګ
لیډران د ویرې نه د پټنې ښار کښې ګرځېدی نه شو چه د کوم قوم لیډران زړه ور وي
هغه قوم کښې هم زړه ورتیا پیدا شي، او چه د کوم قوم لیډران بزدل وي هغه قوم کښې
بزدلي پیدا شي. ما ته پیارې لال بله خبره دا هم کړې وه چه پټیل په بهار کښې زما ګرځېدو
مخالف وو خو ګاندهي جي ورته ووېل چه دا مناسب نه دی.

مردولا بهن هم ګاندهي جي سره ملګرې وه او هغه د غه وخت د ګاندهي جي سکرټري
وه د هغې هم مسلمانانو سره ډېره همدردي وه چه څومره مسلمانان به راغلل نو مردولا
بهن به هغوی ګاندهي جي ته بوتلل او هغه ته به یې خپل مصیبتونه او تکلیفونه بیان
کړل. دا خبره د کانګرس د مشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړو چه دا (مردولا بهن)
ګاندهي جي نه لیرې کړي او لیرې کوله یې. نو هغه ماله راغله او ماته یې دا قصه بیان کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا ته یې دوې چه اوس خوما ستا سو نه جدا کوی. ما ورته وویل ته هیڅ پروا مه کوه، تا هیڅوک د ګاندهي جي نه لیری کولی نه شي. نو زه لاړم او ګاندهي جي ته مې وویل او هغه پاتی شوه. زه په بهار کښې وم. ما غوښتل چه بهاریان سره دوباره اباد کړم او ددی د پاره هلته دیره وم.. خو چه څه وخت په پنجاب کښې فسادات شروع شو نو ما سره فکر شو. بیا ګاندهي جي ما ته وویل چه دا کار به زه کوم، ځه ته سرحد ته لاړ شه، نو زه سرحد ته راغلم. په صوبه سرحد کښې دخدائي خدمتګارو د تحریک په وجه دمسلمانانو، هندوانو او سیکهانو تعلقات، ډېر ښه وو، ښه څه چه دورونو په شان وو. دا تحریک دخدای دمخلوق دخدمت او انسانیت تحریک ؤ. دې تحریک په مسلمانانو، هندوانو، سیکهانو کښې دمینې محبت او خدمت جذبه پیدا کړې وه چه بخوائي مثال نه ؤ. دا تحریک کلیوال تحریک ؤ، مرکزي هم په کلیو کښې ؤ. ځکه چه اکثریت قوم په کلو کښې اوسي. ددې تحریک فرق د نورو تحریکونو دا ؤ چه د نورو تحریکونه د ښارونو نه شروع کیږي او په کلو کښې خوریږي. مګر دا تحریک د کلو نه شروع شو او په ښارونو کښې خور شو.

تاریخ دا ښیي چه د ښارونو تحریکونه دحکومتونو دلاسه خراب شوی او له منځه تللی دی، مګر کلیوال تحریک څوک په آسانۍ ختمولی نه شي لکه زمونږ دخدائي خدمتګاري تحریک، چه د ډېرو ظلمونو، کړاوونو، مصیبتونو باوجود چا ختم نه کړي شو او تر اوسه پورې جاري دی، په بهار کښې چه کوم فسادونه وشول نو زمونږ دصوبې نه دمسلم لیګ رضاکاران بهار ته لاړل. زمونږ خدمت له تللی نه وو. دوی په هندوانو مسلمانان کښې نفرت زیاتولو له تللی وو او چه دهغې ځای نه واپس راتلل نو ډېر هلکان وکی یې له ځان سره راوړل، او په سرحد کښې کلی په کلی وګرځول او زمونږ په خلاف یې لویه پراپیګنډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه او مطلب یې دا ؤ چه په صوبه سرحد کښې هم د هندو او مسلمانانو او سکهانو په منځ د نفاق او فساد اور بل کړي. ولې فساد یې ونه کړې شو او په خپل مطلب کښې کامیاب نه شول. ولې چه دلته د خدائي خدمتګارو د تحریک په برکت د فساد او د ښمنۍ جرړې ایستلې شوې وې.

خو چه لارډ مونټ بیټن د هندوستان د تقسیم اعلان وکړ او دا یې هم وویل چه په صوبه سرحد کښې به ریفرنډم کیږي، د دې زمونږ په صوبه ډیر خراب اثر وشو او دلته هم فسادونه شروع شول. نو بیا مسلم لیګیانو د پېښور په بازارونو او لارو، کوڅو کښې بېګناه خلک قتلول شروع کړل. د پېښور ښار بازارونه بند شو، هندوان، سکهان په خپلو کورونو کښې قید وو، بهر ته راوتې نه شول. په کورونو کښې هم د دوی عزت، دولت او سرونه محفوظ نه وو.

چه مونږ پوه شو چه سرکاري افسران زمونږ سره هیڅ قسم امداد ته تیار نه دي بلکه هر څه زمونږ د وزارت د بدنامولو د پاره کوي، حکومت زمونږ د خپلو افسرانو زمونږ خبره نه منله نو مونږ فیصله وکړه او امین جان سالار اعظم ته مو حکم وکړو چه لس زره باوردي خدائي خدمتګار پېښور ته راولیږي. د حکم د رسیدو سره سم لس زره خدائي خدمتګار پېښور ته راغلل او دوی د ټولو سره یې هندوان او سکهان د خپلو کورونو نه بهر راوبلل، د کانونه یې پرانیستل او کارونه یې شروع کړل. د دوی په دکانونو د خدائي خدمتګارو پیرې ولګېدې، چه مسلم لیګیان ورته نزدې پېښ نه کړې او د هندوانو، سکهانو مال، ځان او عزت محفوظ شو. د غه شان په ټوله صوبه کښې، چه کوم کوم ځای خدائي خدمتګار وو هلته د هندوانو، سکهانو مال، ځان عزت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امن وُو. په دوی کښې بعضې انګریز پرست هندوان هم وو چه د پیرنګیانو او لیګیانو په اشارو وګړه بدل او دا مطالبه یې کوله چه د خدایي خدمتګارو حکومت دې لیرې شي او صوبه کښې دې ګورنر راج قایم شي، په دې نه پوهیدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې وه او د خوګلو د نه جوړه کړې وه خو چه څه وخت دلا د ډهلوي مونږ بیتمن او کانګرس د مشرانو په مینځ کښې زمونږ په سر سودا وشوه. سودا په دې وشوه چه لارډ مونټ بیټن ورته وویل چه پنجاب او بنګال به زه درته تقسیم کړم خو تا سو د دې په بدل کښې صوبه سرحد پریږدئ د دې او ریفرنډم و منئ. بیا یې په دریم جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم اعلان وکړو او دا یې هم وویل چه په سرحد کښې به د خلکو نه تپوس کیږي. نو تا سو خود دې پیرنګي د دې ظلم او بې انصافۍ ته وګورئ چه پنجاب تقسیمیږي، بنګال تقسیمیږي هلته د خلکو نه تپوس نه کیږي. بلکه د اسمبلۍ نه کیږي او دلته زمونږ په صوبه کښې د اسمبلۍ نه څوک تپوس نه کوي او د خلکو نه تپوس کیږي. حال دا دی چه زمونږ الیکشن خو په هندوستان او پاکستان خو میاشتې مخکښې شوی وُ. خلکو خو رایه ورکړې وه دوباره دې لي څه ضرورت وُ؟ که د کانګرس مشرانو زمونږ سره بې وفایي کړې نه وی او د تقسیم په مسئله یې منلې نه وی نو په صوبه سرحد کښې به د هندوانو، سیکهانو او مونږ ته دومره د سر او مال زیان نه وی رسیدلی او نه به سیکهان او هندوان دومره تباه او برباد شوی وی.

د دغه وخت مسلم لیګیانو حکومت نیولی وو او جیلونو کښې یې اچولی وو د لنډۍ د ختونه نه دي» دوی خو د جیلخانو تیرولو نه دی، د دوی هغه قید او جیلخانې خو نه قید وو او نه جیلخانې، د دوی د پاره دیسهورانټ وو، څه عجیبه لوبه وه. د شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کورته تلل، د ورځې به بازارونو کښې ګرځېدل، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به یې مجلسونه کول ددې وجه دا وه چې ګورنر زمونږ د وزارت سره تعاون نه کولو او زمونږ مخالف وو.

دوی چې بیا د جېل نه را وتل او دهلي ته راغلل زه هم په دهلي کښې وم، هلته مادوی ولیدل او تمین جانخان ته مې وویل چې یه! هلکه دا پاکستان چې جوړ وي، نو لږ خو فکر وکړئ. دې کښې به د پښتون څه حال وي، اکثریت خو د پنجاب دی نو اقتدار به هم د پنجاب وي، نو ده راته وویل چې اوس یې جوړ وو او که بیا پکښې زمونږ خفیږ نه وو نو بیا به یې وران کړو. افسوس دی چې تمین جانخان اوس نشته ګني ملا به ترې تپوس کړی وی چې راشه وګوره چې اوس پاکستان کښې د پښتنو څه حال دی..

د تقسیم اعلان:

څه وخت چې مونټ بیټن دمې په ۳۰ دهلي ته واپس راغی نو د جون په ۳ یې د هندوستان د تقسیم په باب د برتانوی حکومت له خوا د منظور شوی منصوبې اعلان وکړو، د دې منصوبې په اعلان کېدو سره د هندوستان د متحد پاتې کېدو قول امید ونه ختم شول، برتانوی حکومت د تقسیم د مسئلې په دومره زر منلو کښې د هندوستان نه زیات د خپلو مفاد خیال ساتلی وو، ولې چې یو داسې ریاست چې اقتداری د مسلم لیګ په لاس کښې وی د برتانوی اثر په حلقه کښې زیات پاتې کېدی شي.

د ورکنګ کمیټې اجلاس:

بیا په دغه تاریخ په دې نوي حال باندې د غور کولو د پاره د کانګرس د ورکنګ کمیټې غونډه وشوه، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه خوله بخوانه د تقسیم طرفدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کلیپسنت امشن مخالف وو. مگر په غونډه کښې چه کانګرس هم د تقسیم طرفداري وکړه، نو مونږ ټول حیران پاتې شو. بله مسئله په سرحد کښې د ریفرنډم مسئله وه دا مسئله هم د لاردمونټ بیټن په منصوبه کښې راغلې وه په دغه خبره هم ډیر بحث مباحثه وشول او دلایل پیش شول، سردار پټیل او راج ګوپال اچاریه د دلته هم په ورکنګ کمیټی ډیر زور واچولو او اخر ورکنګ کمیټی دا خبره هم ومنله او د ملک د تقسیم او صوبه سرحد کښې د ریفرنډم خبره د واړه ومنلی شوی.

زه حیران شوم چه ددی داتولی فیصلی کړې دي نو دا ماسره یې بیا جرګې او مشګوره ولې کولو.

په دې وخت کښې ما ورکنګ کمیټی ته یو اپیل وړاندې کړو او دا می ورته اوویل چه مونږ هم همیشه د کانګرس ملګرتیا کړې ده او لاس موورکړې دی اوس که کانګرس مونږ یو ازې پرېږدې د دې اوله مونږ سره امداد ونه کړې نو په صوبه سرحد به ددې ډیر خراب اثر پریوځی که کانګرس خدائی خدمتګار د شرمخانو خولې ته هداسی پرېږدې نو دا به د صوبه سرحد سره غلدا ... وی، د کانګرس چې په زړه باندې ددې اپیل زیات اثر د شو او ولی ویل چه زه به ددمونټ بیټن سره په دې مسئله خبرې وکړم.

په سبا له زه او کانګرس چې وایسرای لارډ مونټ بیټن ته ورغلو هغه سره مو خبرې وکړې هغه په دې کښې د جناح صاحب شرکت هم ضروري وګڼلو، خه وخت چه جناح صاحب د کانګرس چې او زه یو ځای شو، نو جناح صاحب و ویل چه دې زما مسلمان ورور دی زه ده سره خان له خبرکوم، نو ما کانګرس چې ته و ویل چه دده داسي خوښه ده، نو که ستا اجازه وي، نو زه به ورسره خان له خبرو کړم، هغه ما ته و ویل ډیره ښه. جناح صاحب ما ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل چه تا سوته د

شو. اصل کښې ما

لیک تر منځه تولی فیه

ما ولوستو نوزه دد

چه داخبری خو فیصل

هغه خنګه د کانګرس هی ج

چه که ددی فیصلی نه و

په دي باره ک

» د پاره د کانګرس ورګ

» سرحد د مستقبل به

» عجیبو مشکلاتو کښی غو

» کړی وه او دلیک لي مخ

» لیک د سخت مخالفت په موجودلی لښې هم په دې موبه ښې دوی د کانګرس حکومت

» په جوړولو کښې کامیاب شوي وو او داحکومت یې اس هم برسراقتدار او د تقسیم په

» وجه دوی او کانګرس دواړو ته یو تکلیف درکوونکی عالت پیدا شوی او، په اصل کښې

» د تقسیم مطلب دا وچه دوی او د دوی پارټی یعنې خدائی خدمتګار د مسلم لیګ رحم

» وکرم ته پرېښود ل شي.»

" مونږ پوهیږ وچه په عبد الغفار خان به د دې فیصلې څنګه اثر شوی دی، دا سې

» ښکاریده چه د غه وخت دوی خپل هوش او حواس بالکل بایللی وُ، څو دقیقی د دهٔ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوبي نه نه، یو لفظ هم راونه وتو، بیا دوي ورکنګ کمیټي ته اپیل وکړو او ورته یې وریاده کړه چه دوی تل د کانګرس ملګرتیا کړې ده او اوس که کانګرس دوی یوازې پرېږدي نو به صوبه سرحد به دوی پر خراب اثر پریوځي، د دوی دښمنان به په دوی پورې خاندی او د دوی دوستان به وایي چه تر څو کانګرس ته د صوبه سرحد ضرورت و نو د دوی خدمتګاران او حمایت یې کاوه خو کله چه یې د مسلم لیګ سره د مصالحت خواهش پیدا شو نو بیا یې د صوبه سرحد او د دوی دلیلو ته او نو سره مشوره هم ونه کړه او د تقسیم مخالفت یې پرېښود. خان عبدالغفار خان خوځلی داخبره بیا بیا وکړه چه که چیرې کانګرس سره خدای خدمتګار د شرمساري نو خلوته وغورځول نو دا به د صوبه سرحد سره غداري وي..»

«مونږ د ورکنګ کمیټي د دغه غونډې نه پس واپس خپلې صوبې ته راغلو، حکومت ته مو وئیل چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی نو په داسی حالاتو کښې دلته د ریفرنډم ضرورت نشته. و والي چه دوی په ذریعه به دلته په خلکو کښې یو ډول دښمنی او ترګنې فضا پیدا شي. چونکه والیالیسرای داخبره ونه منله، د دې وجهې نه مونږ بیا د صوبې جرګه راوبلله او د احالات مو تول د دغه جرګې په وړاندې کښېښودل. د صوبې جرګې فیصله وکړه چه که سرکار دلته خامخا ریفرنډم کول غواړي نو بیا په کار دی چه پښتنو له پوره حق خودارادیت ورکړي او د هندوستان او د پاکستان نه علاوه د پښتنو به خپلې ازادي صوبې پښتونستان باندې هم ووټ واخلي. خو څرګه کله چه انګریزانو د دې مطالبې د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبې په ریفرنډم کې ځای نه کتلو، شامله نه کړه. نو بیا جرګې دا فیصله وکړه چه چونکه کانګرس تقسیم هند منلی دی د دې وجهې نه دلته ریفرنډم ته هیڅ ضرورت پاتې نه شو. او که حکومت خامخا ریفرنډم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی نو مونږ به په هغې کښې حصه نه اخلو.

د کانګرس او مونټ بیټن سازش:

اصله خبره داوه چه دا لویه واقعه چه څنګه وشوه هم د غسې کیدونکې وه،، و لولی چه د دې د پاره د پخوانه تیاری شوی وې. هغه وخت چه مونټ بیټن د تقسیم د اعلان نه مخکښې د سرحد په دوره راغلی ؤ په سرحد کښې د دفعه (۱۴۴-۱۴۴) لګیدلی وه او په جلسو پابندی وه. د صوبه سرحد ګورنر سراولف کیرو چه زمونږ سخت مخالف ؤ او د مسلم لیګ لوی حامی ؤ هغه په لارډ مونټ بیټن دا اثر اچولو د پاره د سرحدی قبایلو نه په ډیر زیات شمیر کښې د د پولیټیکل ایجنټانو او خپلو ملکانو په ذریعه خلک راجمع کړل، لارډ مونټ بیټن ته ئې یوه لویه تماشه جوړه کړه، او د تللو په وخت کښې ئې لارډ مونټ بیټن ته داوویل: چه دغې پښتنو له داسې سزا ورکول په کار دی چه د دوی بچې ئې یاد ولری. ولې چه په هندوستان کښې لس کروړه مسلمانان وو هغوی زمونږ مخالفت ونه کړو او دوی زمونږ مخالفت کښې د د کانګرس سره ملګری شول. لارډ مونټ بیټن دا ټولې خبرې په زړه کښې واچولې او دیلی ته روان شو. هلته خو پټیل د هندوستان تقسیم غوښتو، او ده داغوښتل چه پښتنو ته سزا ورکړی او د مسلم لیګ په حواله ئې کړی، د دې دواړو اتفاق په دې وشو چه کانګرس غوښتل چه بنګال او پنجاب دې تقسیم شی او لارډ مونټ بیټن غوښتل چه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو لارډ مونټ بیټن دوی ته داوویل چه زه ستاسو دا خبره منم، او پنجاب او بنګال به در ته تقسیم کړم خو دې په بدله کښې تاسی زما دا ومنئ چه په صوبه سرحد کښې دې ریفرنډم وشی. نو کانګرس په صوبه سرحد کښې ریفرنډم وهنلو او مونټ بیټن ورته پنجاب او بنګال تقسیم کړل او د دوی دواړو سودا زمونږ په سر وشوه مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایي يي، خدمتګار وخو مره خواری وکړه چه هندوانو مسلمانانو سره نژدې شي او زه که په کورکښېنوی وم، که په صوبه سرحد کښې وم، که په هندوستان کښې ما ددې دپاره ډېر کوشش کړی دی چه دهندو او مسلمان ترمنځه مینه محبت، اتحاد او اتفاق پیدا کړم او نفرت او دښمنی ترې لیرې کړم. دا کار تر ډېره حده پوره وشو مګر د تقسیم نه پس تاسي وګورئ چه اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړي وو هغه په سیند لاهو کړی شو. په پاکستان کښې په هندوانو او سکهانو څه تیر شول او په هندوستان کښې په مسلمانانو څه تیرېږي؟ داسي نفرت او دومره نفاق پیدا شو چه د اصلاح امید یي هم له منځه لاړ او ډېر ډېر زیاتي تری راپیدا شوی.

د کانګرس بی وفایي:

کانګرس خو د پیرنګیانو سره د شپېتو کالو راسي د ازادۍ اخیستلو د پاره په جدو وجهد لګیا و، خو انګریزانو ورته پوره ازادي څه چه نیمګړې ازادي هم نه ورکوله، مګر کله چه پښتانه ورسره په دغه جنګ کښې ملګري شول او پښتنو په قصه خوانۍ، ټکر، اتمانزو، کوهاټ، هاتي خیلو او میرو س کښې قرباني ورکړې او دغه شان زمونږ د قبایلي علاقي غیرتي پښتنو دې پښتنو سره د هندوستان د ازادۍ په لاره کښې غزاګاني وکړې، د انګریزانو توپونو او ټانکونو ته یي خپلي سینې ډال کړې او د دوی مخی ته لکه غر ودرېدل نو ادا انګریزانو هله د هندوستان ازادۍ ته غاړه کښېښوده. مونږ خو د کانګرس سره په دې دوی وعده د ازادۍ په جنګ کښې ملګري شوي و چه وطن به په ګډه ازادوو او ډېر ډېر دی غلامۍ نه به خانونه خلاصوو، مګر چه وخت راغی نو بیا مونږ سره د شوو عدو هیڅ هیڅ خیال ونه ساتلي شو، زمونږ نه زمونږ د مستقبل په هکله هیڅ پوښتنه ونه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د پاکستان او هندوستان د یو ځای کیدو ریفرنډم را باندې په زور راوتپلی شو او د زمونږ په سر دغه لویه سودا وشوه. قربانۍ مونږ وکړې، وینې زمونږ توې شوې، مالونه، جایدادونه زمونږ تباه شول او کټه یې نورو ته ورسیده. د کانګرس مشرانو خو به په ټولو معاملو کښې زمونږ نه پوښتنه کوله، زما د سلا مشورې نه بغیر به یې هیڅ نه کول. مګر په دې لویه اهم مسئله کښې نه زما سره مشوره وشوه او نه چا خبر هم نه کړی شوم. زما خپګان په دې خبره دی چه د کانګرس ورکنګ کمیټۍ هم زمونږ سره اصلاً او هلو دی ښکاره نه کړه. دوی مونږ له پښتو لاسونو وتړلو او مسلم لیګ ته یې حواله کړو. مونږ خو د مسلم لیګ نه الیکشن ګټلی وو نو بیا د الیکشن ته څه ضرورت وو. که چا زمونږ د سره نوی ریفرنډم کولی نو په کار وو چه زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتونستان په سوال یې کړی وی. دا ریفرنډم خو په پاکستان او هندوستان وو او مونږ د کانګرس د بې وفایۍ په وجه د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې ریفرنډم کښې شریکیدل نه غوښتل او بایکاټ مو ورسره وکړو. مونږ ته به پیرنګیانو ویل چه د کانګرس ملګرتیا پرېږدئ نو مونږ به چه هندوستان له څه درکوو د هغې نه زیات تاسو له درکوو. لیکن مونږ کانګرس پرې نه ښود خو دوی مونږ پرېښودو. د دې په افسوس خبره خو دا ده چه مونږ دوی سره څه وکړل او دوی راسره څه وکړل؟

د سردار پټیل او راجه ګوپال اچاریه نه خو زما ګیله نشته. زما ګیله د جواهر لال نهرو او د ګاندهي جي نه کیږي چه هغوی هم په دې معامله کښې ورسره اتفاق وکړو. د کانګرس لیډرانو ویل چه اوس داسې حالات راپیدا شویدي چه بله لار نشته. نو زه وایم چه دا حالات چا راپیدا کړل؟ دا حالات خو دوی راپیدا کړل. که دوی هندوستان تقسیم کړی نه وای نو د هندوستان او هندو مسلمانانو دا دومره تباهي او بربادي به نه وی شوی.

څه چه وشول هغه وشول او د مولانا ازاد خبره څه چه مې ولیدل دا یو خوب وو. ج خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زه وا وایم چه دا یو سازش ؤ ، دا یوه بی وفائي وه ، او دا یوه غداري وه چه ... سرته ورسېدوه .

ز زمونږ په ملک کښې ځینې کسان شته چه زمونږ د بد خواهانو په لمسه زمونږ خلاف ، د داسې پراپیګنډه کوی چه خدائي خدمتګار و څه وکړل ؟ او دا هم وائي چه عدم تشدد، د څه وکړل ؟ او زمونږ د پر ساده کان وروڼه د خود غرضو کسانو د دې خبرونو په متاثره کېږي . نو زه دوي ته وایم چه د خدائي خدمتګارۍ دوه مقصده وو : یو یو د ملک ازادی او بل په پښتنو کښې د قامولۍ ، ورورولۍ ، مینې محبت اتفاق او اجتماعي ژوند احساس پیدا کول .

تاسو خو ګورئ ، دا احساس خو پیدا شو ، او ملک هم ازاد شو ، او بیا دې ته وګورئ ، چه دا هر څه د عدم تشدد په ذریعه وشو ، تشدد د خونه دې شوی . تاسو وګورئ ، خدائي خدمتګارۍ په خلقو کښې د مسلمان ، هندو او سکه په زړونو کښې دا داسې مینه محبت پیدا کړو او داسې د ورورۍ جذبه یې راوښه کړې وه چه تر او او وسه پورې هغه هندوان او سکهان چه د صوبه سرحد نه په زور ایستل شوی دی ، او هند ته تللی دی ځان ته او س هم خدائي خدمتګار وائي . هر کله چه زه د هندوستان ته تللی یم نو هغه مینه او محبت د هغو هندوانو او سکهانو په زړونو کښې محسوسوم . تاسو وګورئ چه څه وخت په هندوستان کښې د تقسیم په وخت کښې فسادات شروع شول . نو خدائي خدمتګارو د لته د خپلو هندوانو او سکهانو د حفاظت د پاره څومره تکلیفونه تېر کړي دی او کوم ځای کښې چه خدائي خدمتګار وو نو هلته یې دوی بچ کړې او د دوی د مال او ځان حفاظت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب برخوردارم مشتاق الرحمن محمد زاده
مطالعه ده پاره ورله او هر چا
ته بغیر ده اجازت نه ورکړي - او یا ئې په اجازت
ورله - او واپس ئې نکړه - نو خیانت به اوکړي
خائن به ...ده - ده عالم دین نه نه پتوس اوکړي

یادګیرنه

مورخه 28 جنوري 1992 ء عنایت الله ...

ما نه غوښتل چه زه خپله بیوګرافي ولیکم، ځکه چه زه د ویلو او لیکلو نه زیاتا د ت دکار او عمل ملګرې یم. مګر اجمل ختک، فضل الرحیم ساقی، عبدالله خند مشکار- بختانی، صدیق الله ربښتین او فقیر محمد بایزی خوخوځله راته وویل چه په دا یوه ضرورې خبره ده او زه ئې باید ولیکم. ځکه نو دغو یاد د دا شتو له مخه ر چه ماسره وو او د خپل یادداښت نه ما دا کتاب ولیکلو.

ددې کتاب د لیکلو په وخت، د هغه په تنظیمولو او چاپ نه د تیاا ر دولو په چارو کښې هم دې ذکر شوو کسانو ماسره زیات کومک وکړو. نو ځکه زه د دوی نه مشکور ګزاریم او د قوم او وطن په خدمت کښې ورته توفیق غوارم.

عبدالغفار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه خانانی تهانه سره محمد نازی یوه قصبه ده. ده الا ئنزائی ده
جلچ یئید لرده د شیخ په فوجي خان چه ده باچا خان مرحوم ئبرداری یو
بزښلرو وو. ده تر تگو وده باجی صاحب مدیدیو. ده ده یونار
ووو. ده شیخ خان یو ځوئی بو جعفر خان نوم وو. د جعف
ده ډغه ښاسکتره په ناځه کښ مصروف وو ځقل کړ وه حرف په
چه اپلی رسره په جائیداد کښ تر ډیک ده په بیلو ځفت
ریاست بو. جعفر خان بیا مغرور شو. په معلومه
ده چه جعفر خان بیا وفات شو. او که صلح نه او کړه. او
محمد نادر شه ته راغل. یو عکس شماره ۲۹۲

حاجی الوبتاب صاحب مرحوم ما نه ده کتا
او خلافت کمیټی ده اتحاد یو
کړ. ده چه په ویلو رصوبه ملاړ
جلسه وه مولانا محمد علی صاحب او
خان او کماندی په یو شیخ ناست وو
و الا صاحب په ویل چه خه صم په شیخ
گرمی وه او به مه او نور نه په تلا
ماجوړه او به پاسته شوه کماندې او ویل
پاسته شو او ډیر زکره ده مولانا صاحب جوړه

متولفه ص ۶۹۱ تر پښه بټوس نو وکړه چه د جناح صفا صفا صفا صفا
په کوټ پتلون کښې او کړه شو په جماعت کښې او کړه شوه شوه شوه شوه
په ټوپۍ کښې نا ته او کړه شو په بوټ سکار کښې تا سو [illegible]
واقعی شویده چه اسلامی نظام به
جوړاو تا منظور کړي

ځانه د جرګه کښې شک د چه قیوم ته چارو
زیاته ځای ۳ آبادی هم روانه وه په تیال
خپل ځان په ورور کښې قیوم او ښځله بلکه
ډیر پر خدائی خدمتګار چه په [illegible] بی
ډیر ملګره آباد اوری به نو خو ځه
ورځ چه د خدائی خدمتګار
وکړه چه قیوم روان کړه ديش
باچه خان په جیل کښې بوره هر کله چه رہا شو بیا روز ساسا
[illegible] دلیدل اراده او وکړه خو یوشاته زیږیدی
د آواز نه تربیه را اشل چه ځایه کتره قوم د خاورد اوږه
دا کړیده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولینا عبید الله سندهي د حضرت شیخ الهند
شاګرد وو. د فرنګیانو پر خلاف د ا[illegible]
دعوی ډیر محنت او تکلیف برداشت
کړی وو. په افغانستان او ترکیه
او روسیه ته تګ کړی وو. بیا
روس کښی مقیم وو. آزادی [illegible]
بیا هندوستان ته راغلی وو.
هغه ځلی شو چی ډیر ضعیف وو [illegible]
[illegible] وفات شو یغفره الله

عبدالقیوم خان د ډاکټر چراغ حسین شاه په قول
پر آخر کښی حرف ډیلی بیرل خان یاد شو
(د هغه کتاب سیاسی یادونه)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library